

Олам яратмоқчи бўлган телбалар алалоқибат ҳаётни ўзгартириб юборишади.

Apple'ning "Ўзгача фикрла" reklama roligidan, 1997 йил

Китобда тилга олинган шахслар

Клара Агопян-Жобс. Арман эмигрантларининг қизи. 1946 йилда Пол Жобсга турмушга чиқкан. 1955 йили эр-хотин Стивни ўғил қилиб олган.

Жонатан "Жони" Айв. *Apple*'ning етук дизайнери, Жобснинг ҳамкори ва ишончли вакили.

Роберт Айгер. 2005 йилдан бошлаб *Disney* раҳбари лавозими-даги Эйснер ўринбосари.

Гил Амелио. 1996 йилда *Apple*'ning ижро этувчи директори бўлган, *NeXT*'ни сотиб олиб, Жобсга қайтарган.

Билл Аткинсон. *Apple*'ning ilk ходимларидан бири, *Macintosh* учун график дастурлар ишлаб чиқкан.

Крисэнн Бреннан. Хоумстед мактабида Жобснинг севган қизи, Лиза исмли қизининг онаси.

Лиза Бреннан-Жобс. Жобс ва Крисэнн Бреннаннинг қизи. 1978 йилда туғилган. Бошида Жобс уни ўз қизи деб тан олмаган.

Нолан Бушнелл. *Atari* компаниясининг асосчиси. Жобс ўзи учун намуна деб ҳисоблаган бизнесмен.

Жеймс Винсент. *Apple* реклама агентлигига Ли Клоу ва Дункан Милнернинг кичик ҳамкори. Буюк Британияда туғилган. Музыка ишқибози.

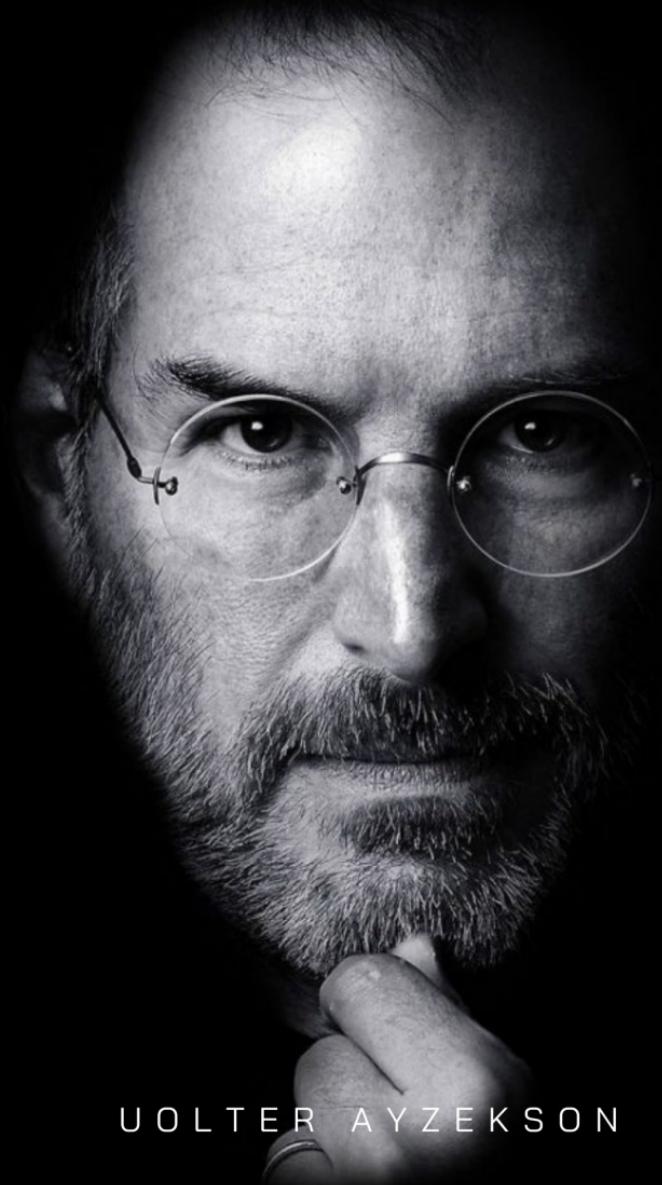
Стивен Возняк. Хоумстед мактабини битирган. Гик (ашаддий шинаванда) ва компьютер дахоси. Жобс унинг ноёб монтаж схемаларини қандай қилиб намойиш этиш ва сотишни ўйлаб топган.

Жан-Луи Гассе. *Apple*'ning Франциядаги раҳбари. 1985 йилда Жобс бўшатилганидан кейин *Macintosh* бўлинмасига раҳбарлик қилган.

Билл Гейтс. Яна бир компьютер вундеркинди. 1955 йилда туғилган.

Абдулфаттоҳ "Жон" Жандалий. Стив Жобс ва Мона Симпсоннинг биологик отаси. Сурияда туғилган, Висконсин университетини тутатган. Кейинчалик Ренога яқин жойдаги *Boomtown Resort & Casino*'да озик-овқат хизматини бошқарган.

S T I V E J O B S

@BIZNES_KITOB

WOLTER AYZEKSON

Ив Жобс. Стив Жобс ва Лорен Пауэллнинг кичик қизи. Серғайрат, ҳаракатчан, шўх.

Патти Жобс. Клара ва Пол Жобснинг асранди қизи. Стив Жобс ўғил қилиб олингандан кейин икки йил ўтиб асраб олинган.

Пол Рейнголд Жобс. Стив Жобсни асраб олган отаси. Висконсинда туғилган. Қирғоқ мудофаасида хизмат қилган.

Рид Жобс. Стив Жобс ва Лорен Пауэллнинг катта ўғли. Отасидан ёқимтой ташки кўринишини, онасидан меҳрибонликни мерос қилиб олган.

Эрин Жобс. Стив Жобс ва Лорен Пауэллнинг ўртанча қизи. Мулоим, беозор, жиддий.

Рон Джонсон. *Apple* дўконларини юргизиш учун 2000 йилда Жобс томонидан ёлланган.

Андреа “Энди” Каннингем. Режис Маккенн компаниясида реклама агенти. Илк *Macintosh* компьютерлари пайдо бўлганда Жобс билан ҳамкорлик қилган.

Жеффри Катценберг. *Disney Studios* раҳбари. 1994 йилда Эйнер билан жанжаллашиб қолган, ишдан кетган ва *Dream Works SKG* таъсисчиларидан бири бўлган.

Ли Клоу. Кўпол реклама даҳоси, *Apple* “1984” компанияси муаллифи. Жобс билан 30 йил бирга ишлаган.

Дэниел Коттке. Рид университетидаги Жобснинг энг яқин дўсти, у билан Ҳиндистон бўйлаб саёҳат қилган, *Apple*нинг илк ходимларидан бири.

Дебора “Деби” Коулман. *Mac*’нинг илк жамоаси менежери. Кейинчалик *Apple*’да ишлаб чиқариш учун жавоб берган.

Тим Кук. *Apple*’нинг бош операцион директори (2011 йил 25 августдан бошлиб бош директори). Ишончли ва мулоим киши. 1998 йилда Жобс томонидан ишга кабул килинган.

Эдди Кью. *Apple*’ интернет-бўлинмасининг раҳбари ва компания вице-президенти. Контент етказиб берувчи компаниялар билан ҳамкорлик қилиш масаласида Жобснинг ўнг кўли.

Билл Кэмпбелл. Жобс *Apple*’да ишлаган илк даврда маркетинг бўлими бошлиғи. 1997 йил қайтганидан кейин директорлар кенгаги аъзоси ва Жобснинг ишончли вакили.

Эдвин Кэтмалл. *Pixar* асосчиларидан бири. Кейинчалик *Disney* раҳбари.

Жон Лассетер. *Pixar* асосчиларидан ва бош креативчиларидан бири.

Дэниел Левин. Маркетинг бўйича директор, Жобс билан дастлаб *Apple*'да, сўнгра *NeXT*'да ишлаган.

Режис Маккенна. Реклама устаси, илк босқичда Жобсга жиддий таъсир кўрсатган ва унинг учун устозлигича қолган.

Майк Марккула. Биринчи йирик инвестор ва *Apple* директорлар кенгашининг раиси. Жобс учун шубҳасиз обрўли киши.

Майк Мюррей. *Macintosh*'нинг маркетинг бўйича илк директорларидан бири.

Пол Отеллини. *Intel* компанияси раҳбари. *Macintosh*'ни *Intel* процессорларига ўтказишда ёрдам берган, бироқ *iPhone* билан боғлиқ шартнома тузмаган.

Лорен Паузлл. Пенсильвания университети битирувчиси. *Goldman Sachs* банкида ва Стэнфордда ишлаган. 1991 йилда Стив Жобсга турмушга чиқкан. Доно ва меҳрибон аёл.

Артур Рок. *Apple*'нинг афсонавий инвестори ва директорлар кенгашининг илк аъзоларидан бири. Жобс учун шубҳасиз муҳим одам.

Жонатан “Руби” Рубинштейн. Жобснинг *NeXT*даги ҳамкаси. 1997 йилда *Apple* аппаратлари бош ишлаб чиқарувчиси бўлган.

Мона Симпсон. Жобснинг туғишиган синглиси. Улар қариндош эканлигини 1986 йилда билган ва шу вақтдан бери яқин алоқада бўлиб келган. Ёзувчи. “Фақат бу ерда эмас” романида онаси билан муносабатларини, “Оддий йигит” романида эса Жобс ва унинг қизи Лизани, “Йўқотилган ота” асарида эса отаси Абдулфаттоҳ Жандалийни тасвирилаган.

Жон Скалли. *Pepsi* раҳбари. 1983 йилда Жобс уни *Apple* бош директори лавозимига олган. Жобс билан келиша олмай қолиб, 1985 йилда унинг ишдан бўшатилишида катта роль ўйнаган.

Майк Скотт. 1977 йилда Марккула уни *Apple* президенти ва Жобснинг раҳбари этиб тайинлаган.

Баррелл Смит. *Mac*'нинг биринчи жамоаси дастурчиси. Юксак ақлга ва фаришта қиёфасига эга. Тинмай ишлайдиган жонсарак одам. 90-йилларда шизофренияга дучор бўлган.

Элви Рэй Смит. *Pixar* асосчиларидан бири. Жобс билан келиша олмаган.

Авадис “Эви” Теванян. *NeXT*да Жобс ва Рубинштейн билан бирга ишлаган. 1997 йилда *Apple* дастурий таъминотининг асосий ишлаб чиқарувчиси бўлган.

Рон Уэйн. *Atari*'да Жобс билан танишган. Жобс ва Возняк каби

Apple яралишида қатнашган, бироқ ўзининг акциялар пакетидан калтабинлик билан воз кечган.

Тони Фаделл. Мұхандис, 2001 йилда *iPod*'ни ишлаб чиқиш учун *Apple*'га қабул қилинганды.

Скотт Форсталл. *Apple*'нинг *iOS* бўйича вице-президенти.

Роберт Фридланд. Рид университети битирувчisi, олма фермасида бошқарувчи бўлган, Шарқ фалсафаси ихлосманди. Жобсга катта таъсир кўрсатган. Ҳозирги вақтда кон қазиши компанияси эгаси.

Энди Херцфельд. Дастурий таъминот ишлаб чиқувчisi, *Mac*'нинг ilk жамоасида Жобснинг дўсти. Самимий ва қувноқ инсон.

Элизабет Холмс. Рид университетида Дэниел Коттке севган қиз, *Apple*'нинг ilk ходимларидан бири.

Род Холт. *Apple II* устида ишлаш учун 1976 йилда Жобс томонидан ёлланган мұхандис-электрик. Ўтакетган кашанда. Марксист.

Жоанна Хоффман. *Mac*'нинг ilk жамоаси аъзоси. Жобс билан жанжаллашишга журъят қилган.

Кобун Чино Отогава. Калифорниялик сото-дзен устаси, Жобснинг маънавий мураббийи.

Жоан Шибли Жандалий Симпсон. Стив Жобснинг биологик онаси. Висконсинлик. Ўғлини ўгай ота-онага берган. Жобснинг синглиси Мона Симпсонни катта қилган.

Майл Эйнер. *Disney* корпорацияси раҳбари. Қўрс ва талабчан инсон. *Pixar* билан битим тузган, шундан сўнг Жобс билан келиша олмай қолган.

Эл Элкорн. *Atari* компаниясининг бош мұхандиси. *Pong* компьютер ўйинини яратган ва Жобсни ишга олган.

Ларри Эллисон. *Oracle* компанияси раҳбари, Жобснинг якин дўсти.

Сўзбоши: китобнинг пайдо бўлиш тарихи

2004 йил ёз ойининг бошида менга Стив Жобс қўнғироқ қилди. У билан таниш бўлган йиллар давомида бизнинг дўстона муносабатларимиз вақти-вақти билан, айниқса, у янги маҳсулотини чиқарган кезларда авж оларди. У ўз маҳсулоти суратини *Time* журналинг муқовасига жойлаштиришимни ёки бу ҳақда ўша вақтда мен ишлаган *CNN* каналида айтиб беришимни хоҳлаб, менга сим коқарди. Бирок мен у ерда бошқа ишламаётганим сабабли Стив энди ахён-ахёнда пайдо бўларди. Биз янги иш жойим – Аспен институти ҳакида бирмунча гаплашдик ва мен уни Колорадодаги ёзги оромгоҳимизда нутқ сўзлашга таклиф қилдим. Стив тадбирда қатнашишдан курсанд бўлишини, бирок нутқ сўзламаслигини айтди. Бунинг ўрнига у бироз сайр қилиб, сухбатлашишни таклиф қилди.

Бу менга ғалати туюлди. Мен Стив айнан узоқ сайрлар вақтида жиддий сухбатлар куришни маъкул кўришини ҳали билмасдим. Кейин маълум бўлишича, у таржима ҳолини ёзишимни хоҳлаётган экан. Яқиндагина Бенжамин Франклин ҳакидаги китобим чиққанди ва мен Альберт Эйнштейн ҳакидаги кейинги асар устида ишлаётгандим. Табиийки, мен ҳазиллашиб у ўзини ушбу буюк даҳоларнинг вориси деб биладими деб қизиқдим. Жобснинг фаолияти ҳозир энг қизғин паллада ва уни олдинда ҳали қанча ютуқ ва мағлубиятлар кутиб турибди деб ўйлаб, унинг таклифини рад этдим. Ҳозир эмас, балки ўн-йигирма йилдан кейин, яъни у фаолиятини якунлагандан сўнг бу ҳақда гаплашамиз, деб айтдим.

Биз у билан 1984 йили *Time&Life* деб номланган кўп қаватли бинода танишганмиз. Ўшанда у ўзининг янги *Macintosh*'ини реклама қилиш учун таҳрирчилар билан тушликка келганди. Стив одатда чўрткесар эди, у журналистларимиздан бирини ўз мақоласида Жобс айтишни истамаган фактларни тилга олганликда айблади. Бирок биз қанча кўп мулокот қилсак, менга унинг ҳаммани ўзига бўйсундирадиган ғайрати шунча кўп ёқа бошлади. Биз Стив билан у *Apple*'дан хайдалганидан кейин ҳам алоқани узмадик. У навбатдаги лойиҳасини – *NeXT* компьютери бўладими ёки *Pixar* студиясида суратга олинган фильм бўладими – дунёга кўрсатмоқчи бўлса, мени яна сеҳрлаб қўярди ва Қуий Манхэттендаги бирор-бир суши-барга таклиф қилиб, бу галги янги маҳсулоти у яратган энг зўр маҳсулот эканини айтарди. Ва бу менга ёқарди.

Жобс *Apple* таҳтини қайтариб олганидан кейин, биз унинг суратини *Time* муқовасига жойлаштиридик. Тез орада у асрнинг энг муҳим шахслари ҳакидаги бизнинг мақолаларимиз билан бор-

лик бир нечта ғоя берди. Стив ўшанда анча овоза бўлган “Ўзгача фикрла” reklama кампаниясини бошлаганди. Унда биз ҳам ёзган айрим буюк шахсларнинг портретлари келтирилганди. У машхур шахсларнинг тарихий жараёнларга кўрсатган таъсирини таҳлил қилишга қизикарди.

Унинг таржимаи ҳолини ёзиши рад этган бўлсам-да, биз вақти-вақти билан қўнғироқлашиб турадик. Бир куни унга ёзган мактубимда *Apple*'нинг логотипи, қизим айтиб берганидек, Иккинчи жаҳон уруши йилларида немис шифрларини фош этган инглиз криптографи ва информатика кашфиётчиси Алан Тьюринг хотирасига аталганми, деб сўрадим. Компьютер дахосининг ҳаёти фожиали якун топди. 1954 йили у цианид билан заҳарланган олмани татиб, ўз жонига қасд қилди. Стив эса бу фикр унга ҳам мувофик келса, хурсанд бўлишини, аммо хаёлига бундай ғоя келмаганини айтди. Шундай қилиб, ўртамизда *Apple*'нинг яралиш тарихи ҳақида ўзаро ёзишмалар бошланди. Бир кун қелиб Жобснинг таржимаи ҳолига киришсам, материаллар керак бўлади, деб аста-секин маълумот тўплай бошладим. Эйнштейн ҳақидаги китобим чиққанида Стив Пало-Альтода ўтказилган тақдимотга келди, фурсатдан фойдаланиб, мени четга олди ва яна у ҳақида ёзишимни таклиф қилди.

Унинг қатъияти мени ўйга солди. Стив шахсий ҳаётидаги сирларини ҳеч кимга билдиргиси келмаслиги ҳаммага маълум. Бунинг устига у менинг бирорта китобимни ўқиганига ҳеч қачон ишонмаган бўлардим. Балки кейинроқ ёзарман, деб жавоб бердим. Бироқ 2009 йили Жобснинг рафиқаси Лорен Пауэлл менга дангал шундай деди: “Агар Стив ҳақида китоб ёзмоқчи бўлсанг, унда тезроқ бошла”. Жобс ўшанда даволанишнинг иккинчи курсини бошидан ўтказаётганди. Мен Пауэллга “Жобс илк бор китоб ҳақида гапирганида у касал эканидан хабарим йўқ эди, бунинг учун онт ичишга тайёрман”, деб айтдим. Лорен бу ҳақда деярли ҳеч ким билмасди, деб жавоб берди. Стив операция столига ётишидан олдин менга қўнғироқ қилди, у саратонга чалинганини ҳали ҳам ҳаммадан яширмоқда, деб тушунтириди Лорен.

Ва ўшанда мен унинг таржимаи ҳолини ёзишга қарор қилдим. Жобс мени назорат қилмасликка, ҳатто қўлёzmани кўрсатишими сўрамасликка ваъда берди ва бу билан мени ҳайрон қолдирди. “Бу сенинг китобинг. Мен уни ҳатто ўқимайман ҳам”, – деди у. Бироқ, чамамда, кузда у китоб ҳақидаги ғоясидан воз кечди. Ўшанда унинг касали зўрая бошлаганини билмагандим. Стив қўнғироқларимга жавоб бермай қўйди ва мен бу лойиҳани кейинга қолдирдим.

Жобс 2009 йилнинг янги йил арафасида кутилмаганданда кўнғироқ қилди. У Пало-Альтодаги уйида синглиси – ёзувчи Мона Симпсон билан бирга эди. Аёли болаларни олиб чанғи учишга кетганди, Стив эса соғлиғи туфайли уларга ҳамроҳлик қила олмаганди. Стив файласуфона кайфиятда эди. Биз бир соатдан ортиқ сухбат қурдик. У ўн икки ёшида ракамли частотомер қуришга аҳд қилганини, маълумотномада *HP* асосчиси Билл Хьюлеттнинг телефон ракамини топиб, унга кўнғироқ қилганини ва қеракли деталларни жўнатишни сўраганини эсга олди. *Apple*'га қайтганидан кейинги ўн икки йил хаётидаги энг сермаҳсул давр бўлганини, кўплаб янги маҳсулотлар яратганини айтди. Бироқ Хьюлетт ва унинг дўсти Дэвид Паккард эришган ютуқни такрорлаш унинг учун муҳимроқ эканини эътироф этди. Улар асос солган компания шу қадар инновацион ва креатив эдики, компания улардан кейин ҳам гуркираб ривожланди.

“Болалигимда гуманитар фанларга қизиқаман деб юардим, лекин менга ҳар доим электроника ёқарди. Бир вақтлар *Polaroid* компаниясида ишлайдиган ва мен яхши кўрган инсонлардан бири Эдвин Лэнд масалани гуманитар ва аниқ фанлар ёрдамида ҳал эта-диган инсонлар жуда буюк инсонлардир, деб ёзганини ўқигандим. Ва мен айнан шу билан машғул бўлишга аҳд қилдим”, – деб хотирлади Стив. Стив менга китоб учун ғоялар берадигандек туюлди (ва бу фойдали бўлиб чиқди). Франклин ва Эйнштейн таржимаи ҳоллари устида ишлайдиганимда мени кўпроқ гуманитар фанларга бўлган муҳаббатни ва аниқ фанларга бўлган қобилиятни уйғун ҳолга келтирган инсонларда ижодий фаолият қай йўсинда бошлангани қизиқтирас эди. Боз устига, бу XXI асрнинг инновацион иқтисодиётини яратишда муҳим омил бўлишига ишончим комил.

Жобсдан таржимаи ҳолини нима учун айнан мен ёзишимни хоҳлаётганини сўрадим. “Сен одамларни очиқ бўлишга ундей оласан”, – тан олди Стив. Бундай жавобни кутмагандим. Унинг таржимаи ҳолини ёзар эканман, у бир вақтлар ишдан бўшатган, хафа қилган, ташлаб кетган ёки шунчаки жаҳлини чиқарган кўплаб инсонлар билан бирма-бир сухбат ўтказишинга тўғри келишини билардим ва уларни очиқ сухбатга чақирсан, бу Стивга унчалик ёқмайди деб кўркардим. Чиндан ҳам, мен сухбатлашётган одамлар ҳақидаги миш-мишлар Жобсга етиб боргач, у асабийлашди. Бироқ бир неча ой ўтиб, унинг ўзи ҳаётida учратган одамларни, ҳатто со-биқ маҳбублари ва душманларини мен билан гаплашишга кўндира бошлади. У мени чеклашга уринмади. “Ҳаётимда мен ўзим уяла-диган кўплаб номақбул ишларни қилганиман. 23 ёшимда мендан хо-

миладор бўлган қизни ташлаб кеттаниман. Бироқ фон этиш мумкин бўлмаган сирларим йўқ", – хотирларди Стив.

Охир-оқибат унинг иштирокида киркқа яқин интервью ёзиб олдим. Айрим сухбатлар унинг Пало-Альтодаги меҳмонхонасида шунчаки расмиятчилик нуқтаи назаридан ўtkазилди, айрим интервьюоларни эса узоқ давом этган сайrlар, сафарлар ёки телефон орқали сухбатлар вақтида ёзиб олдим. Мен китоб учун материал тўплаган бир ярим йил давомида биз Стив билан жуда яқин бўлиб қолдик, бир-биризига очиқ гапирадир, лекин мен унинг *Apple*'даги эски ҳамкаслари "у ҳақиқатни бузиб кўрсатмоқда" деган гапларига ора-орада дуч келиб турадим. Баъзида у айрим воқеаларни, ҳар кимда бўлгани каби, беихтиёр унутиб кўярди. Гоҳида эса воқеаларнинг бир-бирига зид талқинини айтиб берарди. Унинг ҳикоясини текшириб кўриш ва тўлдириш учун унинг юзлаб дўстлари, қариндошлари, рақиблари, душманлари, ҳамкасларидан сўраб чиқардим.

Унинг рафиқаси, лойиҳада менга ёрдам берган Лорен ҳам ижодимни чеклашни ёки назорат қилишни истамади, кўллэzmани кўрсатишими сўрамади. У Стивнинг нафақат зафарли онлари, балки муваффакиятсизликлари ҳакида рўйирост сўзлаб беришимни хоҳларди. Лорен – ҳаётимда учратган энг доно ва мулоҳазали инсонлардан бири. "Унинг таржимаи ҳолидаги баъзи тафсилотлар ва феъл-авторининг айрим жиҳатлари ёқимсизлиги рост, – деди у. – Уларни оқ қилиб кўрсатиш керак эмас. У баъзида ҳақиқатни бузиб кўрсатиши мумкин, бироқ унинг ҳаётини ҳаққоний ҳикоя қилиб бериш лозим, унинг тарихи бунга лойиқ".

Бунга муваффақ бўлдимми-йўқми, китобхон хукм чиқаради. Ишончим комил, бу китобда тилга олинган шахсларнинг кўпчилиги у ёки бу воқеаларни бошқача сўзлаб бериши ёки мени Жобснинг хаёлот оламига тушиб қолди деб ўйлаши мумкин. Жобснинг таржимаи ҳоли Генри Киссинжер ҳакидаги китобга ўхшайди (айтганча, бу китоб қайсиdir маънода ушбу лойиҳага яхши тайёргарлик вазифасини ўтаб берди). Одамлар Жобсга шу қадар жўшқин муносабатда бўладики, хоҳ ижобий, хоҳ салбий муносабатда бўлсин, улар кўпинча айни бир воқеани мутлақо ҳар хил қабул қиласди. Буни фақат "Расёмон таъсири" билан изоҳлаш мумкин. Мен бир-бирига зид қарашларни имкон қадар яқинлаштиришга уриндим ва ўзим мурожаат қилган манбаларни яширмадим.

Бу китоб ютуқ ва муваффакиятсизликка тўла ҳаёт ҳакида, мукаммалликка интилиши ва жиловланмайдиган куч-ғайрати билан

шахсий компьютерлар соҳасида, жумладан, анимация, мусиқа, телефонлар, планшетлар ва электрон китоблар сингари олти соҳада туб бурилиш ясаган ўта кучли шахс ва истеъодди бизнесмен ҳақида. Бунга еттинчи соҳа – сотувни ҳам қўшиш мумкин. Бу борада Жобс кескин ўзгаришлар содир этибина қолмай, дўконлар концепцияси ни қайта англаб етишга замин яратди. Шунингдек, у янги рақамли контент бозорига нафақат веб-сайтлар, балки иловалар орқали ҳам кириш йўлини очди. У инновацион маҳсулот яратиш билан кифояланмади, (иккинчи уринишда бўлса-да) ишончли, рақобатбардош компанияя яратди, унга ўз ижодий ғайратини сингидирди, гояларини ҳаётга татбиқ эта оладиган креатив дизайннерлар ва илғор дастур ишлаб чиқувчиларни ёллади.

Бу китоб новаторлик ҳақида. Дунё мамлакатлари рақамли технологияларга асосланган янги иқтисодиёт яратишга уринаётган, Кўшма Штатлар эса бор кучи билан инновациялар соҳасида ўз ўрнини саклаб қолишига интилаётган даврда Жобс ижодкорлик, топқирлик ва орзу тимсоли бўлди. У XXI асрда муваффакиятга эришиш учун креативлик ва технологияларни бирлаштириш кераклигини биринчилардан бўлиб тушуниб етди. Фараз ва ўйлар техниканинг энг янги ютуқлари билан уйғунлик ҳосил қиласидиган компанияяга асос солди. Жобс ва унинг *Apple*'даги ҳамкаслари ўзгача фикрлашга журъят қилди ҳамда фокус-гурухлар фикрларини таҳлил қилиш асосида мавжуд товарларни шунчаки такомиллаштириш билан чекланмай, истеъмолчи аввал таҳмин ҳам қилмаган маҳсулотлар ва хизматларни яратди.

Жобсни кўнгилдагидек раҳбар ёки тақлид қилиш учун ўрнак бўладиган инсон деб бўлмайди. Фикри хаёли иштиёққа тўлалиги боис у ўзи билан ёнма-ён турганларнинг жаҳлини чиқариши ва уларни хафа қилиб қўйиши мумкин эди. Бироқ унинг барча ихтиrolари унинг феъл-авторини, фазилатлари ва камчиликларини акс эттиради, *Apple* дастурий таъминоти ва бутловчи қисмлари бир-бираiga боғлиқ бўлгани каби буларнинг барчаси ҳам ўзаро боғлиқдир. Бу ягона тизимнинг бир қисмидир. Унинг ҳикояси ҳам ибратли, ҳам сабоқ бўлади. Ҳикоясидан инновациялар, унинг табиати, етакчилик хусусиятлари ва ҳаётий қадриятлари ҳақида кўп нарсаларни билиб олиш мумкин.

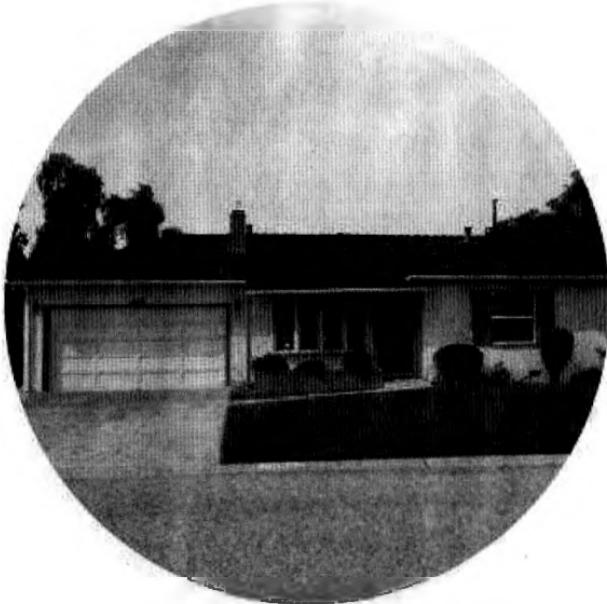
Шекспирнинг “Генрих V” асари – ёш болалардек қайсар шахзода, кейинчалик ўзини босолмайдиган ва шу билан бирга зийрак, кўрс ва кўнгли бўш, журъатсиз, бироқ ўз ортидан одамларни эргаштира оладиган киролга айланган Хал ҳақидаги ҳикояси қўйи-

даги чақириқдан бошланады: "О, күннійди илхом париси осмондаги ёрқин ўй-хаёллар ва тасаввурлар гумбазынға күтариңса!". Стив Жобснинг тасаввурлар оламига саёхат килиши иккى жуфт ота-она ва кремнийни олтинга айлантиришини энді ўрганаёттган водийдаги болалик ҳақида ҳикоядан бошланады.

1 У. Шекспир, "Генрих V". Акт I, пролог

Пол Жобс Стив билан бирга, 1956 йил

Apple компанияси фаолиятини бошлаган
Саннивейлдаги уй ва гараж

Хоумстед мактаби битирувчилари альбомидан, 1972 йил

Мактаб кечаси учун тайёрланган плакат билан

1-БОБ. БОЛАЛИК. ТАШЛАБ КЕТИЛГАН ВА АСРАБ ОЛИНГАН

Ўғил қилиб олиниши

Пол Жобс Иккинчи жаҳон урушидан кейин қирғоқ мудофаасидаги ҳарбий хизматдан бўшатилгач, хизматдошлари билан гаров ўйнайди. Улар хизмат қилган кеманинг шахсий таркиби Сан-Франциско қирғогига ўтказилганди ва Пол икки ҳафта ичидаги шу ерда ўз рафиқасини топишини айтади. Қадди-қомати келишган, татуировкаларга бурканган механик-моторист Жобс актёр Жеймс Динга жуда ўхшарди. Бироқ арман эмигрантларининг хушмуомала ва кувноқ қизи Клара Агопянни жалб қилган нарса унинг ташқи кўриниши эмас эди. Шунчаки ўша кечага чиқмоқчи бўлган Клара ва дўстларининг машинаси Пол хизматдошларининг машинасидек қулай эмасди. Ўн кун ўтгач, 1946 йил марта ёшлар унаштирилди ва шу тариқа Пол гаровда ғолиб бўлди. Никоҳ муваффақиятли бўлиб чиқди. Эр хотин Жобслар умрининг охиригача – 40 йил бирга яшади.

Пол Рейнголд Жобснинг болалиги Висконсин штати Жермантаундаги сут фермасида ўтди. Унинг отаси ичкиликка ружу кўйганди, кўлига кўп эрк берарди, лекин, шунга қарамай, Пол беозор ва меҳрибон бола бўлиб улғайди. У мактабни ташлаб кетди, ўқишни битирмай, Ўрта Ўарб бўйлаб кезишига отланди. Механик бўлиб кун кўрди, 19 ёшида эса (сузишни билмаса-да) қирғоқ мудофаасига қабул қилинди. Жобс хизматни “Генерал М. К. Мегс” транспорт кемасида ўтказди. Бу кема Иккинчи жаҳон уруши вақтида кўшинларни Италияга, генерал Паттон ҳузурига етказиб берарди. Пол ўзини яхши механик ва ўтёқар сифатида кўрсатди, мукофотга тавсия қилинди. Унинг лавозимини ҳам оширмоқчи бўлишди, лекин хато қилиб қўйди ва шу-шу матросликдан юкорига кўтарила олмади.

Пол Жобснинг бўлажак рафиқаси Клара Нью-Жерсида туғилган. Унинг ота-онаси турклар тазиики остида ватанидан кўчиб, айнан шу ерга келиб ўрнашганди. Кейинроқ улар Сан-Францискодаги Мишин-дистрикт туманига кўчиб кетишиди. Кларанинг бир сири бор эди. Уни бирорвга айтишни хоҳламасди. У бир марта турмуш куриб ултурганди, лекин биринчи турмуш ўртоғи урушда ҳалок бўлганди. Пол Жобс билан танишув эса ҳаммасини қайтадан бошлаш имконини берди.

Даҳшатли урушни бошидан ўтказган кўпчилик каби Пол ва

Клара фақат бир нарса – оила куриш ва тинч ҳаёт кечириш ҳақида ўйларди. Уларнинг пули кўп эмасди, шу боис бир неча йил Висконсинга кўчиб кетиб, Полнинг ота-онасиликда яшади, кейин эса Индианага кўчиб ўтди. Жобс юк машиналари ва қишлоқ хўжалиги техникасини ишлаб чиқаруви International Harvester компаниясига механик бўлиб ишга кирди. Бўш вақтида Пол эски автомобилларни ҳайдаб юришни яхши кўрарди. Уларни сотиб оларди, тузатарди ва сотарди, бу эса қўшимча даромад келтиради. Охир-оқибат у ишдан кетиб, эски машиналар савдоси билан шуғулана бошлади.

Клара эса Сан-Францискода яшашни ёқтиарди ва у 1952 йили қаллигини севимти шаҳрига қайтишга кўндиради. Эр-хотин Сансет туманига, “Олтин дарвоза” боғининг жанубига, Тинч океани қирғоғига жойлашди. Пол молиявий компанияга ишга кирди. У ерда у қарзини тўлай олмаганлардан автомобилни қайтариб оларди. Бўш вақтида аввалгидай эски машиналарни сотиб олар, таъмирлар ва сотарди. Умуман олганда, яшаш учун уларнинг пуллари етарди.

Пол ва Кларага факат бир нарса етишмасди. Иккови ҳам фарзандли бўлишни орзу қиласди, лекин, афсуски, Кларанинг ҳомиласи бачадондан ташқарида ривожланди (бунда тухумхужайра бачадонда эмас, фаллопий найдада етилади), натижада у бепушт бўлиб қолди. Ва 1955 йили турмуш қурганига ўн йил бўлгач, эр-хотин фарзанд асраб олишга аҳд килишди.

Жоан Шибле ҳам Пол Жобс каби германиялик муҳожирлар оиласига мансуб эди. Улар Висконсинга кўчиб келиб, фермерлик билан шуғулланарди. Унинг отаси Артур Шибле шаҳар чеккасидаги Грин-Бейга кўчиб ўтди. У ерда хотини билан қоракузан фермасини бошқаради. Шунингдек, кўчмас мулк савдосидан тортиб то цинкографиягача ҳар хил ишлар билан шуғулланди, шунинг учун уларнинг фаолиятини муваффақиятсиз деб бўлмасди. Мистер Шибле қатъий қоидаларга амал қиласди, айникса, киз ўстириш масаласида. У кизининг биринчи муҳаббати – рассомни умуман маъқулламади. Устига-устак, у католик ҳам эмасди. Шу сабабли Жоан Висконсин университетининг магистратурасида ўқиётган вақтида ўқитувчисининг ёрдамчиси – суряялик мусулмон Абдулфаттоҳ Жон Жандалийни севиб қолгач, қаҳри қаттиқ отаси уни ўз қарамоғидан маҳрум килмоқчи бўлганига ажабланмаса ҳам бўлади.

Жандалий суряялик бой оиласинг тўққизинчи фарзанди эди. Унинг отасига нефтни қайта ишлаш заводлари ва кўплаб бошка компаниялар, шунингдек, Дамашқ ва Хомсдаги ерлар қааради. Бир вақтлар у хатто худуддаги буғдой нархини ҳам назорат килганди.

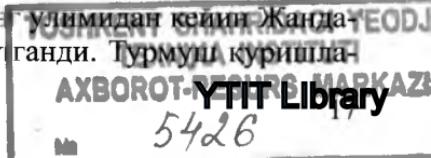
Шибле каби Жандалий ҳам таълим олишга жиддий эътибор берди. Унинг оиласи авлодма-авлод Истанбулда ва Сорбоннада таҳсил олиб келган. Абдулфаттох Жандалий, мусулмон бўлса-да, иезуитларнинг пансионида таълим кўрди. Бакалавр даражасини Байрутдаги Америка университетида олди. Шундан сўнг Висконсин университетининг аспирантурасига “сиёsatшунослик” ихтисослиги бўйича ўкишга кирди ва у ерга ўқитувчи ёрдамчиси бўлиб ишга жойлашиди.

1954 йилнинг ёзида Жоан Абдулфаттох билан Сурияга йўл олди. Улар икки ойни Хомсда ўtkазdi. Абдулфаттоҳнинг онаси ва опа-сингиллари Жоанга Сурия таомларини пиширишни ўргатди. Висконсинга қайтгач, Жоан хомиладор экани маълум бўлди. Жандалий ва Жоаннинг ёши 23 да эди, лекин улар ўз муносабатларини ҳозирча никоҳ билан боғламасаликка қарор қилишди. Жоаннинг отаси ўлим тўшагида эди. У қизига Абдулфаттоҳга турмушга чиқса, меросдан маҳрум бўлишини айтганди. Католик қўшиларига билдирамай болани олдириб ташлашнинг иложи йўқ эди. Шунинг учун 1955 йилнинг бошида Жоан Сан-Францискога жўнаб кетди. У ерда унга бировлардан ёрдамини аямайдиган бир врач ғамхўрлик қилиди. У оиласиз аёлларга бошпана бериб, уларнинг фарзандларини дунёга келтирас ва туғилган болаларни асраб олувчиларга берарди.

Жоан шундай шарт қўйди: унинг фарзанди олий маълумотли инсонлар оиласида катта бўлиши керак. Шу шартга кўра врач муносаб жуфтликни, оиласи адвокатни топди. Лекин 1955 йилнинг 24 февраляда чақалоқ туғилгач, улар фикрини ўзгартириб, киз бола асраб олишни хоҳлаб қолишди. Шундай қилиб, чақалоқни адвокат эмас, ҳатто ўрта маълумоти бўлмаган механик ва оддий бухгалтер бўлиб ишлаётган меҳрибон аёл ўғил қилиб олди. Пол ва Клара Жобс ўғлига Стивен Пол деб исм қўйишди.

Савол туғилади: боласини асраб олувчи ота-она албатта олий маълумотли бўлиши керак деб шарт қўйган Жоан нима қилди? У эр-хотин Жобслар ҳатто ўрта мактабни ҳам битирмаганини билгач, асраб олиш билан боғлиқ хужжатларга имзо қўйишдан бош тортди. Бир неча ҳафта воқеалар шундай давом этди, Пол ва Клара Стивени уйларига олиб кетган бўлса ҳам, вазият ўзгармади. Охири Жоан рози бўлди. Жобслар пул тўплаб, ўғлини коллежда ўқитиши ҳақида ёзма равишда ваъда берди.

Жоан хужжатларни имзолашни чўзишининг бошқа сабаби ҳам бор эди. Отаси оғир ахволда бўлиб, унинг уннимидан кейин Жандалий билан турмуш қуришни мўлжаллаётганди. Турмуш қуришда

ри билан Жоан ўғлини қайтариб олишга умид килаётганди. Буни у кейинчалик, кўзлари ёшга тўлиб, оила аъзоларига бир неча бор айтиб берган.

Артур Шибле 1955 йилнинг августида, бола асраб олиш билан боғлиқ барча расмиятчилик ҳал этилганидан сўнг, бир неча ҳафта ўтиб, вафот этди. Рождестводан кейин Жоан ва Абдулфаттох Жандалий Грин-Бейдаги ҳаворий Филипп черковида никоҳдан ўтишиди. Кейинги йили Абдулфаттох халқаро сиёsat бўйича диссертация ёқлади. Эр-хотин Мона исмли қиз кўрди. 1962 йили Жоан ва Абдулфаттох ажрашиб кетишиди. Шундан сўнг Жоан жойма-жой кўчиб юрди, ҳеч бир ерда узоқ вакт ушланиб қолмади. Кейинчалик унинг қизи, ёзувчи Мона Симпсон “Фақат бу ерда эмас” романида дарбадар ҳаётини истеҳzo билан таърифлаб беради. Стив расман ўғил қилиб олингани ва янги оиласининг манзили сир сақлангани боис у ўз онаси ва синглиси билан йигирма йил ўтгачгина кўришиди.

Стив Жобс уни асраб олишганини ёшлигидан биларди. “Ота-онам мени асраб олишганини мендан яширишмаган”, – эсларди у. Стив олти ёки етти ёшлигига уйи олдидаги майсазорда рўпарадаги уйда яшовчи дугонаси билан ўтирганини айтиб берди.

– Демак, ҳақиқий ота-онангга керакмассан? – сўради қизалок.

– Қотиб қолдим! Ўзимни ток ургандай ҳис килдим. Сакраб туриб, йиғлаганча ўзимни уйга отдим. Ота-онам эса менга жиддий нигоҳ билан шундай деди: “Йўқ, сен тушунмаяпсан. Биз сени маҳсус танлаганмиз”. Улар буни бир неча бор айтди. Боз устига, бу шу даражада ишончли айтилдики, мен бу ҳақиқатлигини тушундим”, – эсларди Стив.

Ташлаб кетилган. Танланган. Ўзгалардан фарқ қиласди. Бу учта сўз Жобснинг шахсиятига ва ўзига берадиган баҳосига таъсир кўрсатди. Энг яқин дўстлари “туғилган заҳоти онаси ташлаб кетгани Стивнинг қалбида из қолдирган” деб ҳисоблайди. “Стивнинг ҳамма нарсани назорат қилишга доимий интилиши унинг характеристири ва ота-онаси ундан воз кечгани билан изоҳланса керак, – дейди кўп йиллар давомида Жобс билан елкама-елка ишлаган Дэл Йокам. – У ўзини ўраб турган барча нарсани назорат қилишни хоҳлади. Мехнат маҳсули унинг учун шахсиятининг давомидир”. Университетни битиргач, Жобс билан дўстлашиб қолган Грег Кэлхун бошкача хulosага келади: “Стив ҳақиқий ота-онаси уни ташлаб кетгани ҳакида кўп гапирган. Бу уни ранжитишни тан олган. Бироқ бу уни ҳеч кимга қарам бўлмасликка ўргатган. У ҳар доим ўзи хоҳлаган

карорга келган. Оломон ичида ажралып турған. Чунки туғилганидан ўз оламида яшаган”.

Айтганча, Жобс биологик отаси уни ташлаб кетған ёшға (яňи 23 ёшға) тұлған вактда ўзи ҳам фарзандидан юз ўғирди. Тұғри, кейин қизига ғамхұрлық қила бошлади. Қизининг онаси – Крисенн Бреннан айтишича, Стив ўзини асраб олишга бериб юборишганидан доим озурда бўлған ва бу унинг феълига таъсир килган. “Болалигига ташлаб кетилган одам күпинча ўзи ҳам боласини ташлаб кетади”, – дейди у. 80-йилларнинг бошида Apple’да ишлаган Энди Херцфельд Бреннан билан ҳам, Жобс билан ҳам яқин алоқада бўлған камдан-кам инсон ҳисобланади. “Стивни тушуниш учун, энг аввало, нимага у баъзан ўзини боса олмаслигини ва шафқатсиз бўлишини ҳамда кек сақлашини тушуниш керак. Гап шундаки, онаси ундан туғилган заҳотиёқ воз кечган. Стив ҳаётидаги барча муаммоларнинг сабаби шу ерда яширинган”.

Жобснинг ўзи бунга қўшилмайди. “Айримларнинг фикрича, ота-онаам мендан юз ўғиргани учун мен кўп ишлаб, бойиб кетған эканман. Улар мен қандай одамга айланганимни қўриб, ташлаб кетишганига афсуслансан деб куйиб-пишиб яшаган эмишман. Бу бўлмаган гап, – дейди Стив. – Асраб олинганимни билардим ва ўзимни мустақилроқ ҳис этардим, лекин ҳеч қачон ўзимни ташлаб кетилгандек сезмаганман. Ўзгача эканлигимга ҳар доим ишонгандман. Ва ота-онаам мендаги бу ишончни қўллаб-куватлаган”. Айтгандай, Жобс бирорлар Клара ва Полни унинг тутинган ота-онаси деб аташини ёки улар унга кариндош эмаслигига ишора қилишини ёктиirmайди. “Улар – юз фоиз ҳақиқий ота-онаам”, – дейди Жобс. Ўзининг биологик ота-онаси ҳақида эса кескин оҳангда шундай деганди: “Менинг учун улар – сперма ва тухумхужайра донорлари холос. Ҳеч кимни ранжитмоқчи эмасман, шунчаки фактни қайд этяпман. Шунчаки сперма донорлари, ундан ортиғи эмас”.

Кремний водийси

Пол ва Клара Жобс ўз ўғлига яратиб берган болалик даври кўп жиҳатдан 50-йилларнинг иккинчи ярмидаги даврга хос эди. Стив иккига кирганида улар Патти исмли қизчани асраб олишди, уч йилдан сўнг шаҳар четидаги намунавий уйга кўчиб ўтишди. Пол ишлаган СИТ молиявий компанияси уни Пало-Альто бўлимига ўтказди, лекин Пол Жобснинг чўнтаги у ерда яшашни кўтара олмади. Шу сабабли яқинроқда – Маунтин-Вьюда жойлашган бўлинмага ишга ўтди. У ерда яшаш қиммат эмасди.

Пол Жобс үглига автомобиллар ва умуман техникага бўлган меҳрни сингдиришига уринди. “Мана, Стив, бу энди сенинг иш жойнинг”, – дегани сўзлар билан у болакай учун гаражда дасттоҳ ажратди. Кейинчалик Жобс отаси бирор нарса қилаётган бўлса, буни доим завқ билан кузатиб бораради. “Отамнинг бир мухандислик асбоби бор эди, – дейди Стив. – У билан исталган нарсанни ясаш мумкин эди. Агар бизга шкаф керак бўлса, у шкаф ясад берарди. Эсимда, ладам тўсиқ ясаётиб, менга ёрдам беришим учун болға берганди”.

Ярим аср ўтди, бу тўсиқ Маунтин-Вьюдаги уйнинг орқа ховлисида ҳали ҳам турибди. Уни менга кўрсатаётиб, Жобс панжара тахтасини силади ва отаси берган насиҳатни айтиб берди. Шкаф ва тўсиқнинг орқа тарафига яхшилаб ишлов бериш керак, деб ўргатганди Пол. Уларнинг ташки кўриниши қандай бўлиши мухим эмас. “Унга ҳамма нарсани яхшилаб бажариш ёқарди. Ҳатто хеч ким кўрмайдиган нарсани ҳам”.

Жобснинг отаси ҳали ҳам эски машиналарни таъмиirlab сотарди. Гараж деворлари унинг севимли автомобиллари расмлари билан тўлдириб ташланганди. Пол ўғлининг эътиборини машина дизайнинга – уларнинг ташки кўринишига, салон безагига қаратди. Ҳар куни ишдан кейин, у кийимини ўзгартириб, кўпинча Стив билан гаражда ишларди. “Мен у бирорта механик кўниумасини ўзлаштиради, деб умид килардим, лекин Стив кўлини ифлос килишни унчалик хоҳламасди, – деб эслади Пол. – У мотор титишни умуман ёқтиримасди”.

Ҳақиқатан ҳам, капот тагида ишлаш Жобсга қизиқ эмасди. “Машинани таъмиirlash менга ёқмасди, лекин дадам билан бирга ишлашимдан мамнун эдим”. У асраб олинганини яхши тушунарди, шунга қарамай, отасига яна ҳам кўпроқ боғланиб колди. Стив саккиз ёшлик пайтида Пол қирғок мудофаасида хизмат килган вактдаги расмини топиб олди. “Дадам расмга машина бўлмасида қўйлаксиз тушганди. У Жеймс Динга жуда ҳам ўхшарди. Расм мени ҳайратда қолдирди. “Қойил, ота-онам қачонлардир ёш ва гўзал бўлишган экан!” – дедим мен.

Автомобиллар орқали отаси Стивни электроника билан танишитирди. “Дадам электроникани унча тушунмасди, лекин кўпинча машина ва бошқа техникани тузатаётганида унга дуч келарди. У менга илк маълумот берди ва мени бу жуда қизиктириб қўйди”. Эҳтиёт қисмларни олишга бориш яна ҳам қизиқарли эди. “Ҳар дам олиш куни биз гоҳ генератор, гоҳ карбюратор олиш учун ташландик автомобиллар бозорига борарадик”. Жобс отаси қандай моҳир-

лик билан савдо қилишини эслади. “У буни яхши улдаларди, чунки у ёки бу деталь қанча туриши кераклигини у сотувчидан ҳам яхшиrok биларди”. Бу Стивнинг ота-онаси берган вайдасти устидан чикишида ёрдам берди. “Дадам 50 долларга “Форд Фолкэн”ни ёки юрмайдиган бирорта бошқа расво автомобилни сотиб оларди, бир неча ҳафтада уни “одам” қиласы, кейин эса 250 долларга сотарди, албатта ҳеч қандай солиқлар түламасди. Шу билан у колледжа ўқишимга пул түплади”.

Диаблодаги 286-сонли Жобсларнинг уйи ва бошқа қўшни бинолар Жозеф Эйхлер томонидан қурилган. Жами унинг қурилиш компанияси 1950-1974 йилларда Калифорниянинг турли худудларида 11 мингдан ортиқ уй барпо этди. Фрэнк Ллойд Райт томонидан “оддий америкаликлар” учун яратилган кенг замонавий уй шаклидан илҳомланган Эйхлер полдан шифтгача панорамали дераза, очик жойлашган, бетон пол ва кўплаб очиладиган шиша эшикларга эга арzon уйлар қурди. “Эйхлерга қойил, – деди Жобс сайрлардан бирида. – У яхши, шинам ва арzon уйлар қурди. Уйлар оддий, лекин дид билан қурилганди ва уларга ҳатто даромади кам оилаларнинг ҳам қурби етарди. У майда икир-чикирларигача, масалан, нур сочадиган иситиш тизимиға эга полгача ҳамма нарсани пухта ўйлаганди. Полга гилам ёзилса бас, у ўзидан ёқимли илиқлик таратарди. Болалигимизда биз бундай пол устидан ўйнашни яхши кўрардик”.

Жобс Эйхлер уйларидан завқ олиш унда оммавий истеъмол учун замонавий маҳсулотлар яратишга бўлган интилишни кучайтирганини тан олди. Эйхлернинг ораста ва оддий биноларини хотирлар экан, шундай деди: “Менга чиройли, лекин функцияси кўп ва арzon нарсалар ёқади. Apple ана шундай маҳсулот бўлиши керак эди. Дастролаб Mac’ни ва кейин iPod’ни яратиб, бунга эришдик”. Жобсларнинг рўпарасида анча муваффақият қозонган риелтор яшарди. “У осмондаги юлдузни олиб бермасди, – деб хотирлайди Стив, – лекин жуда кўп пул ишлаб топарди. Отам “менинг ундан нимам кам” деб ўйлаб қолди. Дадам бор кучи билан интилди. Кечки курсларга қатнади, имтиҳон топширди, лицензия олди ва кўчмас мулк билан шуғулланди. Кейин эса бозор касодга учради”. Кейинги йил Жобслар оиласи қийналиб қолди. Стив ўша пайт бошланғич мактабга бораради. Онаси илмий лабораториялар учун қурилмалар тайёрлайдиган Varian Associates компаниясига бухгалтер бўлиб ишга кирди. Ота-онаси уйни кайтадан гаровга қўйишига тўғри келди.

Стив тўртинчи синфда ўқиётганида ўқитувчиси ундан “олам ҳакида нимани тушунмаяпсан?” деб сўради. “Отам нима учун ик-

кала қўлини бурнига тиқиб қолганини тушунмайман”, – деб жавоб берди Жобс. Бундан ташқари, у отаси ҳамма нарсага хўп деб жавоб беришни, гарчи бу унга энг яхши сотувчи бўлиш имконини берса-да, одат қилиб олмаганидан жуда мағрурланарди. “Кўчмас мулк билан савдо қилиш учун тилёғламалик қилиш ва хушомадгўй бўлиш керак. Отамнинг қўлидан бу келмасди, чунки бу унинг табиатига зид эди. Ва унинг бу жиҳати менга ҳар доим ёқарди”. Пол Жобс яна механик бўлиб ишлади. Стивнинг отаси беозор ва меҳрибон эди, ўғли унинг бу фазилатларини жуда қадрларди, лекин бу хислатларни кўп ҳам ўзига олмади. Қатъиятилик унинг асосий ўзига хослиги эди.

“Westinghouse компаниясида фотогальваник элементлар билан шуғулланган муҳандис бизга қўшни эди. Битникка ўхшарди. Ўйланмаган, лекин севган қизи бор эди. Баъзан ота-онам ўзлари йўқлигига менга қараб туришни ундан илтимос қиласарди. Ота-онам ишларди ва мен мактабдан кейин бир неча соат қўшниникида бўлардим. Муҳандис ичиб олиб севган қизини дўппослаган пайтлар бўларди. Бир куни у тунда қўрққанидан бизнигига қочиб кирди. Ортидан ўлгудай маст холда унинг хуштори ҳам етиб келди. Шунда отам эшиқдан чиқиб, унга кескин оҳангда шундай дейди: ха, кизинг бизнигиди, лекин сени ичкарига киритмайман. Қисқаси, уни ҳайдаб юборди. Эллигинчи йилларни осоишта давр сифатида кўрсатишни яхши кўришади. Лекин муҳандис қўшнимиз ҳаётида мушкул аҳволга тушиб қолган бечоралардан бири эди”.

Жобслар яшаган жой Американинг шунга ўхшаш бошқа шаҳарларидан шуниси билан фарқ қиласарди, бу ерда ҳатто энг саёқ одамлар ҳам муҳандис эди. “Биз бу ерга кўчиб келганимизда ҳамма ёқда ўрик ва олхўри ўсадиган боғлар бор эди, – хотирларди Стив. – Лекин шаҳар ҳарбий инвестициялар туфайли ўси”. Жобс бу ерлар тарихини завқ билан ўрганар ва қачондир ўзи ҳам бунда роль ўйнашни орзу қиласарди. Polaroid’да ишлайдиган Эдвин Лэнд разведкачи самалётлар учун камера ясашда Эйзенхауэр ундан ёрдам беришни сўраганини айтиб берди. Советларнинг ҳарбий таҳди迪 қанчалик ҳақиқатлигини тушуниш керак. Улар плёнкани контейнерларга жойлаштириб, NASA’га, Жобс яшаган шаҳарга якин Саннивейлдаги Эймс илмий-тадқиқот марказига юборган эди. “Дадам мени Эймс марказига олиб борганида, мен ҳаётимда илк бор компьютер терминалини кўрдим. Ўшанда мен компьютерларни яхши кўриб колгандим”, – деб айтиб берди Жобс.

50-йилларда мудофаа саноати учун ишлаган компаниялар гур-

кираб ривожланди. 1956 йили NASA марказига яқын жойда сувости кемалари учун баллистика ракеталари ишлаб чиқарадиган Lockheed компаниясининг бўлинмаси очилди. Тўрт йил ўтиб, Жобслар у ерга кўчib ўтганида компанияда 20 минг киши ишларди. Компания яқинида ракета комплекслари учун чироқ ва трансформаторлар ишлаб чиқарадиган Westinghouse корпуси жойлашганди. “Ушбу ҳарбий корхоналарнинг ҳаммаси энг охирги техника билан жихозланганди ва энг янги маҳфий маҳсулот тайёрларди. Шунинг учун у ерда яшаш кизиқ эди”, – дейди Жобс.

Мудофаа комплекси буортмалари туфайли ҳудудда муайян даражада янги технологиялар ишлаб чиқариш билан боғлиқ компанияларга эҳтиёж сезилди. Бу жараён 1938 йилда Пало-Альтога Дэйв Паккард кўчиб келгандан кейин оқ бошланганди. У ерда гараж бор эди. Бу гараж нафақат фойдали, балки водий ахли учун рамзий жой эди. У ерда йигитлар ўзларининг ilk буюми – паст частотали генератор ясади. 50-йилларда Hewlett-Packard компанияси турли курилмалар ишлаб чиқариш билан шуғулланди ва тезда ўсди. Ҳайрият, водийда тадбиркорлар учун ҳам жой топилди. Уларнинг фаолият кўлами устахоналардан гаражларга кўчди. Стэнфорднинг муҳандислик факультети декани Фредерик Терман жараёнга биринчи бўлиб қўшилди. У туфайли бу ҳудуд технологик инқилоб бешигига айланди. У университет ҳудудининг қарийб 300 гектари ни талабаларнинг ихтиrolарини оммавий ишлаб чиқаришга кириша оладиган хусусий компанияларга бўшатиб берди. Клара Жобс ишлаган Varian Associates компанияси биринчи бўлиб ижарага ер олди. “Терманнинг хаёлига доно фикр келганди. Шу туфайли ҳудудда юкори технологиялар ривожлана бошлади”, – дейди Жобс. Стив тўққиз ёшга кирганида 9 минг киши ишлайдиган HP компанияси ўз соҳасининг етук компаниясига айланганди. Молиявий ҳаёти бекаму кўст бўлишини орзу қилган ҳар қандай муҳандис у ерда ишлашни хоҳларди.

Лекин ҳудуднинг ривожига, энг аввало, яримўтказгичларни ишлаб чиқариш катта таъсир кўрсатди. Транзистор ихтироиларидан бири бўлмиш Нью-Жерсидаги Bell Labs корпорациясида ишлаган Уильям Шокли Маунтин-Вьюга кўчиб келиб, 1956 йилда кимматроқ турган германийга асосланган транзисторлар ўрнига кремнийли транзисторлар ишлаб чиқарадиган компанияга асос солди.

Шуниси кизиқки, Шокли фикридан қайтиб, кремнийли транзисторлар ишлаб чиқаришни тўхтатди. Шу туфайли унинг саккиз на-

фаф мұханниси, масаған Роберт Нойс ва Гордон Мур ишдан бўшаб, Fairchild Semiconductor номли ўз компанияларига асос солди. Вақт ўтиб компания 12 мингга яқин ходимни бирлаштириди, бирок 1968 йили Нойс компания президенти лавозими учун курашда мағлуб бўлгач, компания иккита алоҳида фирмага ажралиб кетди. Нойс ўзи билан Гордон Мурни олиб кетди ва Integrated Electronics, яъни Intel корпорациясига асос солди. Эндрю Гроув учинчи шерик бўлди. 80-йилларда унинг шарофати билан компания тараққиётнинг янги босқичига кўтарилиб, интеграл хотира схемалари тайёрлашдан микропроцессорлар ишлаб чиқаришга ўтди. Бир неча йилдан кейин водийда яримўтказгичлар ишлаб чиқарадиган элликдан ортиқ компания фаолият юритарди.

Саноатнинг бу тармоғи гуркираб ривожланиши 1965 йилда Мур қашф қилган қонун билан узвий боғлиқ. У микросхемага жойлаштириш мумкин бўлган транзисторлар сонига асосланган интеграл схемалар тезлиги диаграммасини чизиб берди. Ҳар икки йилда уларнинг сони икки баравар кўпаяверди, бу траектория давом этиши лозим эди. Бу қонун 1971 йилда Intel корпорацияси марказий процессорни битта микросхемага – микропроцессор деб ном олган Intel 4004'га жойлаштиришга муваффак бўлганида ўз тасдифини топди. Мур яратган қонун ҳанузгача долзарб. Унинг функционал хусусиятлари нархга кўрсатган таъсири ёш бизнесменларнинг икки авлодига, улар орасида Стив Жобс ва Билл Гейтс ҳам бор, ўз илғор маҳсулотига сарфланадиган харажатларни режалаштириш имконини берди.

Микросхемалар ишлаб чиқарилиши шарофати билан худуднинг янги номи пайдо бўлди. 1971 йил январда Electronic News хафтаномасининг журналисти Дон Хефлер “АҚШнинг Кремний водийси” деб номланган сарлавҳа остида бир нечта мақола чоп этди. Бир вақтлар 21-Калифорния миссиясини боғлаган, хозирда Америка венчур инвестицияларининг қарийб 30 фоизини кабул қилиб оладиган ривожланган компаниялар ва стартапларни боғлаб турувчи гавжум магистраль бўлмиш тарихий Эль-Камино-Реал йўли Саут-Сан-Франциско ва Пало-Альтодан Сан-Хосегача кирқ милга чўзилган Санта-Клара водийсининг асосий тижорат “артерия”сига айланди. “Ўзим улғайган ўлка тарихи менга илҳом бахш этарди. Ҳар доим унинг бир кисмига айланишни хоҳлаганман”, – дейди Жобс.

Кўплаб болалар каби, Стив ҳам атрофидаги катталар иштиёқини ўзлаштириди. “Кўшниларимизнинг кўпчилиги ҳар хил мураккаб

ускуналарни, масалан күёш энергиясидан фойдаланувчи қурилмани, аккумуляторлар ва радарларни тайёрларди. Мени бу жуда қизиктиарди ва мен доим бу қандай ясалган деб катталараппинг жонига тегардим”. Унинг энг машхур қўшниси Ларри Лэнг Жобслар уйидан еттита уй нарида яшарди. “Менинг тасаввуримда у НР компаниясининг идеал ходими эди. У ҳаваскор радио мутахассиси, ажойиб электрончи муҳандис эди. У менга деталлар олиб келарди. Мен эса бу деталларни ўйнардим”, – деб эслайди Стив.

Лэнгларнинг собиқ уйи олдидан ўтганимизда Жобс қўйидагиларни айтиб берди: “У бир куни кўмир куқунли микрофон, батарейка ва динамикни олиб, ховлига қўйди-да, мендан микрофонга у бу нарсани дейишимни сўради. Шунда динамикдан овоз тараалди”.

Микрофон электрон кучайтиргичсиз ишламаслигини Стивга отаси айтиб берганди.

“Мен ўқдек уйга кириб, отам янглишганини айтдим.

– Йўқ, кучайтиргич керак, – деб қулок солмади отам, лекин мен ўз айтганимда қаттиқ туриб олдим ва дадам “тентак, у кучайтиргичсиз ишламайди, сени алдашган” деди.

Мен бўш келмадим, отам бориб буни ўз кўзи билан кўришини айтдим. Ниҳоят, дадам рози бўлди. Буни кўргач, “ёпирай!” деб юборди”.

Жобс бу воқеани эслаб қолди, чунки ўшанда биринчи марта дадаси ҳамма нарсани билавермаслигини тушуниб етди. Тез орада болакай яна бир нарсани фаҳмлаб олди: у ота-онасидан ақллироқ. Стив доим отасининг қобилияти ва топқирлигидан завқланган. “Уни олий маълумотли деб бўлмайди, лекин мен ҳар доим дадам жуда ақлли деб ҳисоблаганман. У кам китоб ўқирди, лекин қўллари билан кўп нарсани ясай оларди. Отам тушунмайдиган бирорта механизм йўқ эди”. Лекин микрофон билан бўлган воқеадан кейин Стив у аслида ота-онасидан анча калласи яхши ишлашини англаб етди. “Ўшанда бу фикр кутилмаганда хаёлимда пайдо бўлди. Бу хикоя хотирамда сақланиб қолди. Мен ота-онамдан ақллироқлигимни тушуниб етдим ва бундай хаёлга борганимдан уялдим. Буни ҳеч қаҷон эсимдан чиқармайман”. Кейинчалик Жобсга шундай деб ўйлаш ва унинг асраб олингани тинчлик бермаслигини, у доим ўз ҳолича бўлишини, ўзини ҳам оиласидан, ҳам оламдан бўлак ҳис қилишини дўстларига айтиб берганди. Тез орада яна бир нарса маълум бўлди. Нафақат Стив ота-онасидан фаҳмлироқ эканини тушуниб етди. У Пол ва Клара ҳам буни тушунганини билди. Жобслар ўз ўғлини жон-дилидан яхши кўтарди ва қобилиятли, бироқ терс болакайнинг

эхтиёжларини яхширок қондириш учун улар ўз ҳәётини ўзгартиришга тайёр эди. Улар Стивга яхши бўлиши учун ҳамма нарсага шай эди. Эр-хотин Стивнинг ўзгача эканига ишонарди. Буни Стив ҳам пайқади. “Дадам ва ойим мени жуда яхши кўрарди. Ўзгача эканимни тушунишгач, улар масъулиятни ҳис қилишди. Менга барча зарур нарсани сотиб олишга, энг яхши мактабга жойлаштиришга, умуман, салоҳиятимдан тўлиқ фойдаланишимга ёрдам беришга ҳракат қилишди”.

Шундай қилиб, болакай нафакат ташлаб кетилганлигини, балки ўзининг танҳолигини англаган ҳолда катта бўлди. Ва ўз сўзларига караганда, бу унинг характерини шакллантиришга жуда катта таъсир кўрсатган.

Мактаб

Стив мактабга боришидан олдин онаси унга ўқишини ўргатди. Лекин бу давр ҳам унинг учун осон бўлмади. “Илк мактаб йиллари мен учун шу қадар зерикарли эдикি, мен доим ҳар хил воқеаларга аралашиб қолардим”. Тез орада бир нарса маълум бўлди. Жобс ҳам тарбияси, ҳам характеристики туфайли бирорвга бўйсунишни хоҳласади. “Мактабда аввал ҳеч қачон бошимдан ўтказмаган вазиятга тушиб қолдим: бирорвга бўйсунишм керак эди. Менга эгаллаган мавқелари билан босим ўтказиши. Сал қолмаса, ўқишдан ҳафсалам пир бўларди”.

Стив ўқиган Мона-Лома мактаби Жобслар уйидан тўрт квартал нарида жойлашган пастак бинолардан иборат эди. Болакай ўқитувчилари ва синфдошларини калака қилиб, зерикиш билан курашарди. “Рик Феррентино исмли дўстим бўларди. Ва биз доим қандайдир ҳазилларни ўйлаб топардик, – эслайди Жобс. – Масалан, “Эртага ҳамма мактабга уй ҳайвони билан келсин”, деб ёзилган эълонни ёпиштириб кўярдик. Тўс-тўполон бўларди: итлар мушукларни қуварди, ўқитувчилар жаҳл отига минарди”. Яна бир сафар Рик ва Стив синфдошларидан ўз велосипед қулфларининг кодларини билиб олишди. “Кейин кўчага чиқиб, ҳеч ким ўз велосипеди қулфи ни бўшата олмаслиги учун ҳамма қулфларни алмаштириб кўйдик. Болалар кечгача ўз велосипедларининг қулфини тополмай овора бўлишди”. Учинчи синфга келиб ҳазиллар хавфли кўриниш олди. “Бир куни биз миссис Турман исмли ўқитувчининг стули остига кичкина бомба яшириб кўйдик. Бечора дудук бўлиб қолай деди”.

Шу боис ўқишининг дастлабки уч иилида Стив бир неча бор мактабдан ҳайдалганига ажабланмаса ҳам бўлади. Лекин бу ота-

сининг ўз ўғлининг мисли йўқ қобилиятига бўлган ишончини ҳеч ҳам сусайтирмади ва Пол Жобс ўқитувчилардан ҳам шуни кутаётганини уларга хотиржамлик ва босиқлик билан тушунтириб берди. “Болада айб йўқ. Унда қизиқиш уйғота олмаётганингиз учун бунга сиз айбордсиз”, – деб уқтириди Пол. Стив мактабдаги шўхлиги учун ота-онаси уни жазолашганини эслолмаслигини айтди. “Отамнинг отаси ичкиликка берилганди, у ўғлини камар билан саваларди. Менга эса бирор марта ҳам тарсаки туширишмаган. Отам ҳам, онам ҳам “ўқитувчилар айбдор, улар қизиқувчанлигимни рағбатлантириш ўрнига мени бемаъни нарсаларни ёдлашга мажбурлайти, деб ҳисобларди”. Ўшанда ҳам табиатидаги зиддиятлар, масалан, бир нарсани тезда қабул қила олиши ва бефарқлиги, жizzакилиги ва локайдлиги билиниб турарди.

Ўқишининг тўртинчи йили ўқитувчилар Жобс ва Феррентинони бошқа-бошқа синфга ўтказишга қарор қилишди. Илгор синфда Иможен Хилл исмли юрагида ўти бор аёл ўқитувчи эди. Унинг лақаби Тедди эди. Жобс у ҳаётидаги меҳрибон даҳолардан бири бўлганини айтади. Бир неча хафта Стивни кузатган ўқитувчи шундай карорга келди: у билан келишишнинг энг яхши йўли – пора. “Бир куни мактабдан кейин у менга математика бўйича вазифалар тўпламини тутқазиб, уйда ҳаммасини битта кўймай ечиб келишимни айтди. У ақлдан озибди деб ўйладим. Ўшанда миссис Хилл катта конфетни кўрсатиб, ҳамма вазифани қилиб келсан, уни менга совға қилишини ва яна беш доллар кўшиб беришини ваъда қилди. Икки кун ўтиб мен унга вазифалар бажарилган дафтарни тутқаздим”. Бир неча ой ўтиб эса совға ва пулларга эҳтиёж ўз-ўзидан йўқолди: “Мен вазифаларни бажариб, ўқитувчимни хурсанд қилишни ўзим хоҳлай бошладим”.

Қобилиятли болани миссис Хилл тиришқоклиги учун “ўзинг кил” усули билан рағбатлантириди. “Менга энг кўп ўргатган ўқитувчи у эди. Агар у бўлмаса, мен бир куни камоқдан жой олишим турган гап эди”. Ўқитувчининг дикқат-эътибори Стивда у ўзининг танҳолигига бўлган ишончни мустаҳкамлади. “Синфда у фақат мени ажратиб кўрсатарди. Менда нимадир борлигини сезгандир балки”.

Ўқитувчиси факатгина унинг ақлли эканини сезмаганди. Йиллар ўтиб, миссис Хилл ҳаммага Гавай оролида олинган фотосуратларни кўрсатиб, мактабга керакли костюмда келмаган Стив болалардан бирини кийим алмаштиришга кўндирганини ва суратда марказда биринчи қаторда гавайча кўйлақда турганини эслади.

Стив бирорларни унга охирги кўйлагини беришга ҳам кўндира оларди.

Тўртинчи синф охирида миссис Хилл Жобсни имтиҳон қилди. “Мен имтиҳонда ўнинчи синф ўқувчиси натижаларини кўрсатдим”, – эслайди Стив. Энди нафақат болакай ва унинг ота-онаси, балки ўқитувчиларга ҳам у накадар қобилиятли экани маълум бўлди. Ва мактаб директори ноодатий қарор қабул қилди: Стивга икки синф сакраб, тўртинчи синфдан кейин дарров еттинчи синфга ўтишни таклиф қилди. Шундай йўл билан унда ўқишга бўлган қизиқиши сақлаб қолиш мумкин эди. Лекин ота-онаси ўйлаб кўриб, фақат битта синф сакраш тўғри деган қарорга келди.

Бу қарор муваффакиятли бўлмади. Жобс шундоқ ҳам тенгдошлиари билан зўрға мулоқот қиласди, энди эса бир ёш катта болалар орасига тушиб қолди. Энг ёмони – олтинчи синфда у Криттенденга кўчиб кетди, чунки бу ёшда у ўрта мактабда ўқиши лозим эди. Мона-Ломадан уни қандайдир саккиз квартал ажратиб турарди, лекин бу бошқа олам, бошқа туман эди. У ерда этник безорилар бандаси кўп эди. “Бу ерда ҳар куни муштлашиш содир бўларди, нимжонларни дўппослаб кетишарди, майда болаларни эса ҳожатхонада ерга уришарди, – деб ёзганди Силикон водийси журналисти Майл С. Мэлоун. – Мактабга пичоқ олиб келдингми, демак сен ҳакиқий ма-чосан”. Жобс бу мактабга ўқишга кирганида бир неча ўқувчи гурӯх бўлиб бир кизнинг номусига теккани учун камалганди, бошқа болалар эса кўшни мактаб жамоасининг автобусини ёндириб юборишиганди, чунки улар кураш бўйича мусобакада Криттенден мактабини енгганди.

Безорилар Стивни тинч кўймасди ва еттинчи синфда у ота-онаси олдига ультиматум кўйди. “Мени бошқа мактабга ўтказишларини талаб қилдим. Лекин ота-онамнинг бунга пули йўқ эди”. Пол ва Клара аранг тирикчилик қиласди. Бу вактга келиб, болакай эртами-кечми ота-онаси рози бўлишига ақли етиб қолганди. “Ота-онам оёқ тираб туриб олди, лекин мен agar Криттенден мактабига борадиган бўлсан, ўқишини ташлайман деб кўркитдим. Ўшанда улар энг яхши варианти излай бошлашди, ҳар бир центни тўплашди, 21 минг долларга яхшироқ тумандан уй олишди”.

Уларнинг оиласи бир неча километр жанубга – жанубий Лос-Альтосдаги собиқ ўрик боғи, энди эса икки томчи сувдек бир-бирига ўхшаш намунали уйлар жойлашган туманга кўчиб ўтди. Жобслар жойлашган Крист-драйвдаги 2066-й учта ётоқхонаси бор бир қаватли уй эди. Асосийси, кўчага қараган ролет дарвозали гаралади.

жи бор эди. У ерда Пол Жобс автомобиллар билан, ўғли эса радиоаппаратура билан ишлаши мүмкін эди. Янги уй водийдаги энг тинч ва яхши округлардан бири Купертино-Саннивейл мактаб округида жойлашгани билан ҳам эътиборли эди. “Биз бу ерга күчиб келганимизда мана бу бурчакда ҳали боғлар жойлашганди, – деб кўрсатди менга Жобс эски уий атрофига қилган сайримиз вактида. – Мана бу ерда яшаган қўшним қандай қилиб компост тайёrlашни менга ўргатганди. У ажойиб сабзавот ва мевалар етиштиради. Ҳаётимда ундан мазалисини татиб кўрмаганман. Айнан ўшанда органик маҳсулотларни яхши кўриб қолгандим”.

Пол ва Клара астойдил динга амал қиласидаган одамлар эмасди, лекин ўғлига диний тарбия беришни хоҳлашар ва шу сабабли якшанба кунлари уни лютеран черковига ўзлари билан бирга олиб келишарди. Стив ўн учга тўлганида черковга боришни тўхтатди.

Жобслар Life журналига обуна бўлганди. Журналнинг 1968 йилги июль сони мұқовасига Биафрадаги оч болалар сурати жойлаширилганди. Стив черковга расмни олиб бориб, пастордан сўради:

– Бармоғимни кўтармоқчи бўлсан, Худо айнан қайси бармоғими кўтармоқчи эканимни уни кўтаришимдан олдин биладими?

Пастор жавоб берди:

– Албатта, Худо ҳамма нарсани билади.

Ўшанда Жобс Life журналидаги расмни кўрсатди:

– Худо мана шу болалар оч қолаётганини ҳам биладими?

– Стив, бунга ишонишинг қийинлигини биламан, лекин Худо буни ҳам билади.

Ўшанда Жобс бундай Худога ишонишини хоҳламаслигини айтди ва бошқа ҳеч қачон черковга бормади. Тўғри, кўп йиллар давомида дзен-буддизмни ўрганиб, унга амал қилиб келди. Кейинчалик ўзининг руҳий изланишлари ҳақида бош қотириб, Жобс дин ақидапарастлик ўрнига ҳақиқатни излаш билан машғул бўлгани яхши деб айтди: “Насронийлик Исога ўхшаб яшашга, дунёга Исо кўзлари билан бокишига интилиш ўрнига эътиқод тамойилларига эътиборини қаратса, у шу ондаёқ ўз моҳиятини йўқотади, – деганди менга Стив. – Менимча, барча динлар айни бир уйга олиб борадиган хар хил эшиклардир. Баъзан мен бу уй борлигига ишонаман, баъзида эса йўқ. Бу катта жумбок”.

Жобснинг отаси у вақтда қўшни Санта-Клара шахридаги электрон ва тиббиёт асбоб-ускуналари учун лазерлар ишлаб чиқарадиган Spectra-Physics компаниясида ишларди. У муҳандислар ихтиро

қиын буюмлар модельарини тайёрларди. Мукаммалликка интилиш унинг ўғлига илхом баҳш этарди. “Лазерлар ўта аникликни тараб қылади, – дейди Жобс. – Энг мураккаб лазерлар бу авиаация ёки тиббиёт учун керак бўладиган лазерлардир. Масалан, дадамга шундай дейишганди: “Бизга шу керак, бир лист металлнинг кенгайин коэффициентлари бир хил бўлсин”. Ва у бунинг уддасидан қандай чиқиши ҳакида бош қотирарди”.

Кўпчилик деталларни нолдан ўйлаб топишга тўғри келарди, бу эса Полнинг ҳам зарур воситалар ва штампларни тайёрлашига тўғри келганини англатади. Стивга бу жуда ёқарди, аммо устахонага кўп ҳам киравермасди. “Дадам фрезер ва токарь дастгоҳларида ишлашни ўргатса, яхши бўларди. Лекин, афсуски, унинг иш жойига бормасдим, чунки мени кўпроқ электроника қизиқтиради”.

Бир куни ёзда Пол ва Стив Висконсиндаги оиласиий сут фермасида бўлди. Болакайни қишлоқ ҳаёти жалб қилмасди, лекин бир нарса унинг бир умр эсида қолди: бир куни у бузоқчанинг дунёга келишини кўрди; бузоқча бир неча дақиқа ўтиб, оёққа туриб юриб кетгани уни лол қолдирди. “Уни юришга бирор ўргатгани йўқ: у бунга дастурлаштирилгандек эди, – эслайди Жобс. – Одам боласи бундай қила олмайди. Ҳеч ким бундан мендек завқ олгани йўқ, лекин бу менга аклга тўғри келмайдигандек туюлди”. Стив ўз туйғусини қўйидагича таърифлади: “Худдики бузоқ танасидаги бирорта орган ва унинг миясидаги қандайдир соҳа биргаликда ишлаш учун лойиҳалаштирилган эди, шунинг учун бузоқчага юришни ўргатишга ҳожат бўлмади”.

Тўққизинчи синфда Жобс Хоумстед мактабига ўтди. Мактабнинг кенг ҳудудида ўша вақтда пушти рангга бўялган икки қаватли блокли корпус турарди. Бу ерда икки мингдан зиёд ўқувчи таҳсил оларди. “Уни қамоқхона лойиҳалари билан машҳур бўлиб кетган архитектор курган, – деб эслади Жобс. – Мактаб ўта мустаҳкам курилганди”. Стив яёв юришни яхши кўрарди ва ҳар куни мактабгача ўн беш квартал йўл босарди.

Унинг бир нечта тенгдош жўралари бор эди. Шунингдек, 60-йиллар охиридаги контрамаданиятга берилган катта ёшли болалар билан ҳам танишди. Бу шундай давр эдикни, унда гик ва хиппиilar олами муайян соҳаларда кесишарди. “Дўстларим аклли эди, – дейди Жобс. – Мен математика, аник фанлар, электроникага қизикардим. Улар ҳам. Лекин, бундан ташқари, улар ЛСД ва бошка контрамаданият “мевалари”ни ҳам татиб кўришарди”.

Бу вактга келиб Стивнинг ҳеч бир ҳазилии электроникасиз бўл-

масди. Бир куни болакай уйига колонкалар ўрнатди. Уларни микрофон сифатида ҳам ишлатиш мумкинлиги боис шкафида рубка ясади. Унинг ёрдамида бошқа хоналарда нима бўлаётганини эшишиб ўтириди. Бир куни кечаси Стив ота-онасининг ётогида нима бўлаётганини наушникларда эшишиб ўтирганида отаси уни тутиб олди, каттиқ жаҳли чиқиб, матохни тезда йўқ қилишни талаб қилди. Стив кўп кечаларни Жобсларнинг эски уйига яқин жойда яшаган муҳандис Ларри Лэнга гаражида ҳам ўтказарди. Лэнг унга кўмир кукунли микрофон совға қилди. Бундан болакайнинг боши осмонга етди. У “ўзинг бажар” конструкторлари билан таништириди, унинг ёрдамида радиоприёмник ва бошқа қурилмаларни йиғиш ва бирлаштириш мумкин эди. “Деталлар ранги бўйича белгиланганди, йўрикномасида бу қандай ишлаши тушунтирилганди, – деб эслайди Жобс. – Ва сен ҳар қандай қурилмани тушуниб етиб, истаган нарсангни ясай оладигандек ҳис этардинг. Бир нечта радиоприёмникни ўз кўлинг билан ясадинг, сен каталогга қараб, телевизорни ҳам ясаш кўлингдан келади деб ўйлардинг. Жуда омадлиман, чунки болалигимда дадам ва бундай конструкторлар туфайли ўз кучимга, мен барчасини ўз кўлим билан қила олишимга ишона бошладим”.

Лэнг Стивни Hewlett-Packard (Hewlett-Packard Explorers Club) илмий-тадқиқот клубига ҳам олиб бораарди. Тўгаракда ўн беш киши ишларди. Улар сесланба куни кечки пайт компаниянинг кафесида тўпланишарди. “Улар бирорта лабораториядан муҳандисни машғулотга таклиф қилишарди, у эса ҳозир нима устида ишлаётганини айтиб берарди, – хотирлайди Жобс. – Дадам мени у ерга олиб бориб қўярди. Мен хурсандлигимдан еттинчи осмонда бўлардим. НР компанияси биринчи бўлиб светодиодлар ишлаб чиқара бошлади. Ва биз уни қўллаш имкониятларини муҳокама қиласардик”. Бу мавзу айниқса болакайни ўйлантиради, чунки отаси лазерлар ишлаб чиқарадиган компанияда ишларди. Бир куни кечки пайт машғулотдан кейин Стив лазерлар билан шуғулланадиган ишчининг ёнига келиб, голографик лабораторияни кўрсатишини сўради. Компания томонидан ишлаб чиқариладиган мини-компьютерлар Жобсда энг катта таассурот қолдирди. “Ўшанда мен ҳаётимда биринчи марта шахсий компьютерни кўрдим. У 9100A деб аталарди ва шунчаки айқаш-уйқаш қилиб ишланган калькулятордан иборат эди. Лекин нима бўлса ҳам бу илк шахсий компьютер эди. У улкан эди, оғирлиги йигирма килограмм чиқарди, лекин менга у камолот чўққисидек туолганди. Мен бу компьютерни яхши кўриб қолдим”.

Тўгарак қатнашчиларига ўз илмий лойиҳалари устида ишлаш

таклиф этилди ва Жобс электрон сигнал импульслари сонини се-
кундига аниклаб берадиган ракамли частотомер ясашга карор
қилди. Бунинг учун унга НР компаниясида ишлаб чиқариладиган
деталлар керак эди. У гўшакни олиб, тўппа-тўғри компания прези-
дентига қўнғироқ қилди. “У вақтда одамлар ўз телефонлари ракам-
ларини сир сақламасди. Мен маъумотномани очиб, Пало-Альтода
яшовчи Билл Хьюлеттни топдим ва унинг уйига қўнғироқ қилдим.
У гўшакни олиб, мен билан йигирма дақиқа сұхбатлашди, зарур де-
талларни юборди ва ракамли частотомерлар тайёрланадиган завод-
да ишлашга таклиф қилди”. Жобс Хоумстед мактабидаги биринчи
ўкув йилидан кейин ёзда у ерга ишга кириб олди. “Дадам эрталаб
мени олиб келиб қўяр, кечаси эса олиб кетарди”.

Заводда Стив асосан конвейерда “гайка ва болтларни бураш”
билан шуғулланди. Ҳамкасларида боссга қўнғироқ қилиб ишга
кириб олган бу чақкон йигит ҳасад ва алам уйғотарди. “Контролер-
лардан бири билан гаплашганим эсимда: унга нима ёқади деб сўра-
дим. У “аёллар билан дон олишишни” деб жавоб берди”. Жобсга
бир қават тепада ишлаган муҳандислар билан тил топишиш осон-
роқ эди. “Ҳар тонгги соат 10 да улар пончик билан кофе ичишарди.
Мен улар билан сұхбат қуриш учун тепага кўтариладим”.

Иш Жобсга ёқарди. Яна у газета тарқатарди. Отаси Стивни
машинада олиб борарди. Хоумстедда ўқишнинг иккинчи йилида
якшанба кунлари ва ёз ойларида улкан Haltek электроника дўкони-
да омбор хизматчиси бўлиб ишлади. Электроника ишқибози учун
жаннатдек туюлган бу дўкон бутун квартални эгаллаганди ва Пол
Жобс эски автомобиллар учун эҳтиёт қисмлар сотиб олган чайков
бозорини эслатарди. Бу ерда йўқ нарсанинг ўзи йўқ эди! Янги, ор-
тиқча, ишлатилган, чиқитга чиқарилган деталлар йўлакчаларда
жойлашган жавонларда калашиб кетганди, саватларда ва ҳовлида
сочилиб уюм бўлиб ётарди. “Дўконнинг ортида, кўрфазга яқин
жойда тўсилган ҳудуд ястанганди. У ерда, мисол учун, бузилган
“Поларис” сувости кемасининг деталларини топиш мумкин эди, –
деб эслайди Жобс. – У ерда бошқарув блоклари, ҳар хил тугмалар
бор эди. Улар, одатда, ҳарбий рангда, яшил ва кулранг бўларди, ле-
кин кизил ва сарик плафонлар ва ўчиргичлар ҳам чиқиб қоларди.
Мосламалари катта эди. Чертсанг, ҳудди Чикагони портлатиб юбор-
гандек бўлардинг”.

Муқоваси тўзиган қалин каталогларга тўла пештахталарда ха-
ридорлар ўчиргич, резистор, конденсаторларни, баъзан эса энг янги
хотира чипларини олиш учун келарди. Пол Жобс ҳар доим автомо-

биль қисмларининг нархини туширишга харакат қиласди. Одатда омади келарди, чунки у ёки бу деталь қанча туришини сотувчилардан яхшироқ биларди. Стив ундан ўрнак олди. У барча электрон деталларни яхшилаб ўрганиб олди, савдолашиб ва ўзи хоҳлаган нархда олиш болакайга эп эмасди. У электроника бозорига, масалан, Сан-Хоседаги бозорга бориб, кимматли деталлари ёки микросхемалари бор, ишлатилган монтаж платасини талашиб-тортишиб арzonга оларди ва Haltek'даги директорига сотарди.

Жобс ўн беш ёшга тўлганида у (отасининг ёрдами билан) икки хил рангли Nash Metropolitan машинасига эга бўлди. Унга Пол MG двигателини ўрнатди. Стивга машина унчалик ёқмади, лекин отасига буни айтгиси келмасди, чунки автомобилни йўқотишни хоҳласди. “Энди бир неча йил ўтиб, Nash Metropolitan жуда замонавий машинадек туюляпти – дейди Стив. – У вактда у энг бўлмағур машинадек кўринганди. Лекин нима бўлса ҳам у машина эди ва машинам борлиги, табиийки, яхши эди”. Бир йил ўтгач, Пол Жобс Nash'ни Италиянинг Abarth фирмаси двигателига эга қизил “фиат 850 купе”га алмаштириш учун етарлича пул тўплади. “Отам менга машинани текшириб кўриб, сотиб олишда ёрдам берди. Унга ўзим пул тўплаганимдан хурсандлигим эсимда”.

Ўша ёзда, Хоумстеддаги иккинчи ва учинчи ўкув йили ораглигига Жобс марихуана чекишни бошлади. “Мен ўшанда биринчи марта сархуш бўлдим. Ёшим ўн бешда эди. Ўшандан бери мен тинимсиз гиёҳ чекишни бошладим”. Бир куни отаси Стивнинг машинасидан тамаки топиб олди. “Бу нима?” – деб сўради у. “Марихуана”, – деб жавоб берди хотиржамлик билан Жобс. Пол одатда совуқкон бўлишига қарамай, бу сафар ўзини тутолмади. “Бу бизнинг ўртамиздаги ягона ҳақиқий жанжал эди”, – дейди Стив. Лекин охири отаси босилди. “У бошқа ҳеч қачон марихуана чекмайман деб ваъда беришимни хоҳлади, лекин мен индамадим”. Ўқишининг тўртинчи юли Стив ЛСД ва наркотик моддани синааб кўрди ва тунлари ухламай чиқиши одат килди. “Мен кўпроқ хузур ола бошладим. Вакти-вакти билан биз одатда далада ёки машинада чекиб ўтирадик”.

Хоумстеддаги охирги икки йилда Стив яхши ўқиди ва тез орада уни ҳам электроника ва компьютерлар, ҳам адабиёт ва ижод қизикиришини тушуниб етди. “Мен мусика эшитдим ва фан-техникага алокаси бўлмаган кўп китоб ўқидим, масалан, Шекспирни, Платонни. Менга “Қирол Лир” жуда ёқарди”. Яна Стив “Моби Дик” ва Дилан Томас шеърларини севиб ўқирди. Мен энг қайсар

ва савдойи адабий персонажлардан бўлмиш кирол Лир ва капитан Ахав унга нимаси билан яқинлигини билмоқчи бўлдим, лекин у мен шама қилишимга эътибор бермади, мен эса бу мавзуни чўзмадим. “Тўртингчىйили мен инглиз тили чукур ўргатиладиган синфга бордим. Бу жуда зўр дамлар эди. Ўқитувчи Хемингуэйга ўхшарди. Биз у билан Йосемитида чанғи учишга борганимиз”.

Жобс қатнаган курслардан бири Силикон водийсида ҳамманинг оғзида эди. Унда ҳаво-денгиз авиациясининг собиқ учувчиси Жон Макколлум электроникадан машғулот ўтказарди. Унинг ўқитиш услуби шоуменларникига ўхшарди: унга ўқувчиларнинг қизиқишини қўзғатиш ёқарди, масалан, уларга Тесла трансформаторини кўрсатарди. Унинг тор омборчаси транзисторлар ва бошқа деталларга тўла эди. Омборнинг калитини у фактатай ўқувчиларга берарди, лекин ҳар сафар омборчасидаги деталлари йўқолмаганини санаб кўрарди. У ҳар қандай қоидани тушунтириб бериб, амалиётда кўрсатиб бера оларди, масалан, резистор ва конденсаторларни изчил ва параллел занжирга соларди, кейин эса кучайтиргич ёки радиоприемникни йиғарди.

Макколлумнинг хонаси кампуснинг чеккасида автомобиллар туриш жойи ёнидаги омборхонага ўхшаш бинода жойлашган эди. “Биз ҳов анави ерда шуғулланардик, – деб кўрсатди Жобс. – Кўшини синфда эса автомеханиклар тахсил оларди”. Бундай қўшничилик ёш авлод қизиқишининг ўзгарганини яққол кўрсатиб турибди. “Мистер Макколлум электроникани янги механика деб ҳисобларди”.

Собиқ учувчи мактабда ҳарбий интизом бўлиши керак, ўқувчилар эса ўқитувчиларни ҳурмат килиши шарт деб ишонарди. Жобс эса бундай деб ўйламасди. У мажбурлашнинг ҳар қандай туридан нафратланишини энди яширмасди. У ўзини бемалол, лекин бироз бепарво, ҳатто сурбетларча тутарди ва ҳеч кимнинг устунлигини тан олмасди. “Дарсларда у бурчакда ўз юмуши билан машғул бўларди ва мен билан ҳам, синфдошлари билан ҳам гаплашгиси келмасди”, – деб ёдга олди Макколлум. У Жобсга омборчасининг калитини ҳеч қачон ишонмасди. Стивга эса бир куни синфда то-пилмайдиган деталь керак бўлиб қолди. У Детройтда жойлашган Burroughs корпорациясига кўнфироқ килиб (кўнфироқ ҳаки уларнинг ҳисобига ёзилди), янги маҳсулот устида иш олиб бораётганини ва эҳтиёт қисмларни синаб кўрмоқчи эканини айтди. Бир неча кун ўтгач, унинг буюртмасини авиапочта орқали етказиб беришиди. Макколлум Жобс детални қаердан олганига қизиқиб кўрди. У эса

мағурланиб хаммаси қандай бўлганини айтиб берди. “Мен жаҳл отига миндим, – деб таъриф берди Макколум. – Менинг ўқувчиларим ўзини бундай тутмаслиги керак!”. Жобс эса шундай жавоб берди: “Уларга ўз ҳисобимдан қўнғироқ қилиш жуда қимматлик қиласди. Уларнинг эса пули ошиб-тошиб ётибди”.

Макколумнинг курси уч йилга мўлжалланган бўлса-да, Стив унинг синфида бор-йўғи бир йил ўқиди. Лойиҳалардан бирида у фотоэлементлардан иборат буюм ясади. У ёритилар ва занжир бўлиб тизиларди. Лекин бу топширикни электроникага қизиқкан исталган катта синф ўқувчиси бажара оларди. Жобсга эса буни лазерлар билан синааб кўриш қизиқроқ эди. Буни у отасидан билиб олганди. Стив кечки базмларда дўстлари билан мусикӣ нурли шоу ўюштиради: лазер нурлари стерео тизими колонкаларидаги кўзгулардан тарапарди.

2-БОБ. АЖИБ ЖУФТЛИК. ИККИТА СТИВ

Стив Возняк

Макколумницида шуғулланыётиб, Жобс мактабда ажабтовур кобилияти билан донг тараттан бир йигит билан дүстлашиб қолди. Бунинг устига у ўқитувчининг доимий арзандаси эди. Стивен Возняк беш ёшга катта эди ва электроникани яхшироқ тушунарди, лекин қалбида компьютерларга муккасидан кетган ўсмирилигича қолганди. Унинг укаси билан Жобс битта сузиш жамоасига борарди.

Жобс каби Возняк ҳам кўп нарсани отасидан ўрганди. Лекин уларнинг ўрганишида фарқ бор эди. Пол Жобс ҳатто ўрта маълумотли ҳам эмасди, лекин автомобилларни яхши тушунарди ва керакли эҳтиёт қисмларни қандай қилиб фойда билан сотиб олишни биларди. Ҳамма Жерри деб атайдиган Фрэнсис Возняк эса Калифорния технологик институтининг муҳандислик факультетини шукух билан битирди. Ўқиш вақтида футбол жамоасида ҳимоячи эди, муҳандисларга таъзим қиласди, савдогарлар ва бизнесменларга эса паст назар билан қаради. Lockheed компаниясида Фрэнсис Возняк ракеталарни учирин тизимини ишлаб чиқарди. “Отам муҳандислик касби – орзу қилиш мумкин бўлган юксак марра деб айтарди. Шунинг учун айнан муҳандислар жамиятни янги босқичга олиб чиқишига ишонтиарди”, – деб эслайди Стив Возняк.

Возняк дам олиш кунлари отасининг иш жойига бориб, электрон деталларни томоша қиласди. У болаликдаги илк хотиралари ни шундай эслайди: “дадам уларни стол устига қўяди ва мен улар билан ўйнардим”. Болакай отасининг монитордаги сигнал шаклини тўғри чизиқлигича қолдиришга уринишини, бироқ хисоблаб чиқилган схемалардан бири лозим даражада ишлашини кўрсатиб бера олмаганини сеҳрлаб қўйилгандек кузатди. “Дадам нима иш қилсаям, бу тўғри ва муҳим деб тушунардим”, дейди Воз. Агар Воз (уни ҳамма болалигига шундай деб атарди) уй бўйлаб думалаб ётган резистор ва транзисторлар нима учун керак деб сўраса, отаси доска келтириб, улар қандай ишлашини чизиб берарди. “Резисторлар ҳакидаги хикоясини дадам атом ва электронлардан бошларди. Мен иккинч синфадалигимда у ҳеч қандай тенгламаларсиз резисторлар нима қилишини тушунтириб берди – шунчаки доскага чизиб берди”.

Отасидан Воз яна бир муҳим қоидани ўзлаштириб олди: ёлғон сўзлаш яхши эмас. “Дадам қанча қимматга тушмасин доим рост

гапириш керак деб ҳисобларди. Бу у ўргатган энг муҳим нарса. Мен ҳозиргача ҳеч қачон ёлғон гапирмайман (ҳазиллар ҳисоб эмас)”. Яна Воз ҳаддан ортиқ иззатталабликдан нафратланишни отасидан ўзлаштириди. Бу фазилат уни Жобсдан ажратиб турди. Илк танишувидан қирқ йил ўтгач, Apple’нинг навбатдаги маҳсулоти тақдимотида Воз уларнинг ўхшаш бўлмаган томонлари ҳақида ўйлаб кўрди: “Отам ҳар доим менга шундай деган: ўртада тур. Мен юкорига, масалан, Стив мавқеидаги инсонларга интилмаганман. Отам муҳандис эди ва мен доим муҳандис бўлишни хоҳлаганман. Мен жуда торгинчоқ эдим ва Жобсдек бизнес раҳнамоси бўла олмасдим”.

Тўртинчи синфда Возняк ўзи айтганидек “электроника фарзандлари”дан бирита айланди. У кизлардан кўра транзисторлар билан ўзини эркинроқ ҳис этарди. Стив анча аҳмоқона кўринарди: ориқ, бўкчайган, кўп вақтни монтаж платалари устида ўтказган йигит. Ёш Жобс отаси тушунтириб бера олмаган қўмир кукунли микрофон устида бош котирган паллада Возняк транзисторлар ёрдамида кучайтиргичлар, реле, чироқ ва қўнгириклардан ташкил топган ички алоқа тизимини яратди. Тизим олтита қўшни уйнинг болалар хоналарини бирлаштириди. Жобс “ўзинг қил” конструкторларига қизиқиб қолганида Возняк Hallicrafters компанияси томонидан ишлаб чиқариладиган деталлардан приёмник ва передатчик йиғди ҳамда отаси билан бирга радиоҳаваскор лицензиясини олди.

Уйда Воз электроника бўйича отасининг журналларини ўқириди; уни янги компьютерлар, масалан, кувватли ENIAC² ҳақидаги ҳикоялар қизиқтириарди. Мантиқли алгебрани Стивен боплаб ўрганиб олди, у янги ҳисоблаш машиналарининг оддийлигига койил қоларди. Саккизинчи синфда икки хонали сонлар ёрдамида у калькулятор тўплади. Унга ўнта монтаж платасида юзлаб транзистор, икки юзта диод ва икки юзта резистор сарфланди. Ихтиро АҚШ Ҳарбий Куролли Кучлари томонидан ўтказилган шаҳар танловида биринчи совринни олди (танлов иштирокчилари орасида ўн иккичи синф ўкувчилари ҳам бор эди).

Унинг тенгдошлари қизлар билан учрашиб, ўтиришларга боришини бошлагач, Воз ўзини яна ҳам ёлғиз ҳис эта бошлади: унга бунинг ўрнига электросхемаларни йиғиш осонроқ эди. “Олдин дўйстларим кўп эди, биз велосипед учардик, уларга аралашиб юрадим ва ҳоказо, кейин эса мен яккаланиб қолдим. Олдин мен ҳеч

² ENIAC, сокр. от Electronical Numerical Integrator and Computer (Электрон рақамли интегратор ва ҳисоблагич) – биринчи кенг кўламли электрон рақамли компьютер. 1946 йили яратилган.

қаочон бунчалик ёлғиз бўлмаган бўлсам керак: мен билан ҳеч ким гаплашмасди ҳам”, – деб эслайди у. Воз ўсмирлар уюштирадиган ҳазиллардан тасалли топарди. Ўн иккинчи синфда у мусиқа машқини бажараётганида бир маромни сақлашга ёрдам берадиган қурилма – электрон метроном йиғди ва унинг чиқ-чиқ этиши бомбага ўрнатилган соат механизмининг ишлашига ўхшашини пайқади. Ўшандада у бир канча катта барайкаларнинг наклейкасини олиб, уларни улади ва шкафга бекитиб қўйди. Шкафга қурилмани шундай жойлаштириди, унинг эшиги очилганда метроном тезроқ чиқиллай бошларди. Тезда уни директор хузурига чақиришди. Воз математик унвони учун яна мактабнинг бош совринини қўлга киритдим деб ўйлади. Лекин кабинетда уни полиция кутиб турганди. Директор мистер Брилд, қурилмани кўрганида, ўзини йўқотиб қўймади, “бомбани” маҳкам ушлади-да кўкрагига қисиб, футбол майдонига югуриб чиқди ва фақат ўша ерда симини узди. Стив кулгудан ўзини тўхтатолмади. Оқибатда уни вояга етмаган ҳуқуқбузарлар марказига жўнатиши. Панжара ортида ўтган тун анча пайт унинг эсида қолди. Воз камерадошларини шифтдаги вентиляторлар симларини панжарага улашни ўргатди. Ким панжарага тегса, уни ток уради. Атрофдагиларни шок ҳолатига тушириш, Воз учун шон-шараф эди. У аппарат ишлаб чиқишидан ва вакти-вакти билан уни ток уришидан мағрурланарди. Бир куни у рулетканинг ўзига хос вариантини ўйлаб топди: тўрт нафар иштирокчи бош бармоғини тирқишига тиқиши керак; шарик муайян секторга тушса, қатнашчилардан бирини ток уради. “Электрончи муҳандислар ўйнашга рози бўлишди, лекин дастурчиларнинг эса бу кўлидан келмади”, – деб кулди Возняк.

Тўртинчи ўкув йилида Воз *Sylvania* компаниясига яrim кун ишлайдиган лавозимга ишга кирди ва хаётида биринчи марта компьютерда ишлаш имкониятига эга бўлди. У дарслик бўйича фор-транни³ ўрганиб олди ва Digital Equipment корпорациясининг биринчи тижорат PDP-8 мини-компьютеридан бошлаб ўша вактда мавжуд бўлган ЭҲМ бўйича кўпчилик қўлланмаларни ўқиб чиқди. Кейин энг янги микросхемаларга доир йўриқномаларни ўрганди ва уларни компьютер ёрдамида модернизациялашга уриниб кўрди. У ўз олдига имкон қадар камроқ деталлардан фойдаланиб, худди шундай машина яратишни вазифа қилиб қўйди. “Мен эшикларни ёпиб олиб, хонада ёлғиз ўзим ишлардим”, – деб эслайди у. Ҳар кечки пайт Воз ўтган куни чизган чизмаларини такомиллаштириш-

3 Фортран – FORTRAN, илк дастурлаш тилларидан бири.

га ҳаракат қиласы. Түртінчи үкүв йилининг охирида у маҳорат чүккисига етди. “Энди мен мавжуд моделлардаги микросхеманинг ярмидан ҳам камрок қисмидан фойдаланиб, компьютерларни лойихалаштира олардим. Лекин менинг барча ғояларим қоғозда қолиб кетарди”. Дүстларига у бу ҳақда айтаб бермасди. Ахир 17 яшар болаларнинг күпчилиги бутунлай бошқа нарса ҳақида үйлайди.

Уша йили Шукроналик куни Возняк Колорадо университетінде бўлди. Байрам кунлари университет ишламасди, лекин Стив муҳандислик факультети талабасини топди, у унга лабораторияларни кўрсатди. Воз отасидан уни ўша ерга ўқишга юборишини сўради, лекин Возни бошқа штатда ўқитишга оиланинг қурби етмасди. Ўшанда улар битим тузишди: Стивга бир йил Колорадога кетишга рухсат берилади, лекин у уйга қайтиб, Де-Анс колледига ўқишга киради. Охир-оқибат Стив бу шартни бажаришга тўғри келди. 1969 йилнинг кузидаги Колорадога келиб, у кўп вақтини ҳазил қилишга сарфлади (масалан, “Йўқолсин Никсон” ёзуви туширилган варакаларни чоп этди). Натижада бир нечта имтиҳондан йикилди. Уни университетда қолдиришди, лекин синов муддати беришди. Бундан ташқари, у Фибоначчи рақамларини ҳисоблаб чиқадиган дастурни ўйлаб топди. Бу дастур компьютерда жуда кўп вакт сарфларди, шунинг учун университет раҳбарияти Стивдан бунинг ҳақини ундириб олишини айтиш билан пўписа қилди. Ота-онасига буни айтмаслик учун Воз Де-Ансда ўқишини давом эттириди.

Де-Ансда бир йил ўқигач, Воз танаффус қилишга ва оз-моз пул ишлашга қарор қилди. У автомобиль саноати учун компьютерлар ишлаб чиқарадиган компанияга ишга кирди. Ҳамкасларидан бири унга ажойиб таклиф борлигини айтди: у Стивга ўзи лойихалаштирган компьютерни териши учун зарур деталлар беришини айтди. Возняк ўзини синаб кўриш ва ҳамкасбининг сахийлигини сустельмол қилмаслик учун имкон қадар камрок микросхемалардан фойдаланишга қарор қилди.

Ишнинг катта қисми Хоумстедда ўқийдиган қўшниси Билл Фернандеснинг гаражида бажарилди. Дўстининг муваффакиятини Cragmont крем-садаси билан нишонлашди; Саннивейлдаги Safeway дўконига велосипедда бориб, ишланган пулга газли сувнинг янги порцияларини сотиб олишди. “Шу сабабли биз лойихамни “крем-садали компьютер” деб агадик”, – деб изоҳлади Возняк. Умуман олганда, бу калькулятор эди: ўтказгичлар тўплами ёрдамида киритилган сонларни кўпайтиради ва натижасини ёнувчан лампочкалар тўпла-ми орқали бинар кодларида чиқариб берарди.

Ихтиро устидаги иш якунлангач, Фернандес Вознякка унинг Хоумстед мактабида синфдоши борлигини ва Воз у билан танишиши лозимлигини айтди. “Унинг исми Стив. У сенга ўхшаб ўйин ўюштиришни яхши кўради ва электроникага қизиқади”. Бу бундан 32 йил аввал Паккарднинг гаражига Хьюлетт келганидан кейин Силикон водийсида юз берган энг аҳамиятли учрашув бўлса керак. “Биз Стив билан Биллнинг уйи олдидаги тротуарда ўтириб, ҳаётимиздаги воқеаларни – асосан ўзимиз ўюштирган ўйинларни ва ихтиrolаримизни бир-биримизга айтиб бердик, – деб эслайди Возняк. – Бизнинг умумий жиҳатларимиз кўп бўлиб чиқди. Одатда мен бошқаларга ҳозир нимани ўйлаб топаётганимни қийинчилик билан тушунтириб берардим, лекин Стив уни осон илғаб оларди. У менга ёкиб қолди. Озғин, лекин бакувват ва кучга тўла”. Жобсда ҳам янги таниши катта таассурот қолдирди. “Воз танишларим орасида электроникани мендан яхшироқ тушунган биринчи инсон эди, – деди у бир куни (ўзининг билимдонлигини бўрттириб кўрсатган ҳолда). – У менга дарров ёкиб қолди. Мен ўзимни тенгкурларимдан катта хис килган бўлсам, Воз ёш боладек эди, шу сабабли биз умуман олганда тенгдош эдик. Стив жуда ақлли, лекин қиликлари ўсмирларнидек эди”.

Икки дўст компьютерлардан ташқари мусиқани ҳам севарди. “Бу юксалиш даври эди, – деб хотирлайди Жобс. – Бетховен ёки Моцарт замонида яшаш билан бир хил эди. Тўғри. Буни ҳали тушуниб етишимиз керак. Биз Воз билан мусиқани мааст ҳолда эшитардик”. Возняк Жобс учун Боб Диланни кашф қилди. “Биз Санта-Крусада Дилан концертларини олдиндан эълон қиласидиган йигитчани учрашиб қолдик, – деб айтиб берди Жобс. – Дилан ўзининг барча концертларини плёнкага ёзиб юарди. Атрофида ҳар хил одамлар бор эди, шу жумладан, инсофсиз одамлар ҳам. Тез орада унинг концертлари ёзилган кассеталар қўлма-қўл бўлиб кетарди. Ва бу йигитчада унинг ҳамма концертлари бўларди”.

Дилан кассеталари ови баҳамжиҳат ишга айланиб кетди. “Биз Сан-Хосе ва Бёркли университетларини текшириб чиқардик, кимда Диланнинг пиратча кассеталари борлигини билиб олардик ва уларни тўплардик. Дилан шеърларини сотиб олиб, тунгача унинг маъносини изоҳлаб чиқардик. Дилан матнлари ижодий қобилиятни қўзғатарди”, – деб эслайди Возняк. Жобс қўшимча қилди: “Менда унинг юз соатдан ортиқ давом этадиган концертлари, шу жумладан унинг 1965 ва 1966 йиллардаги электрогитараада ижро этган гастроллари бор эди”. Иккала Стив ҳам ўзларига TEAC ғалтакли магнитофон-

лар сотиб олишди. “Мен күпроқ сиғиши учун паст тезликда кассеталарни ёзиб олардим”, – деб сўзлади Возняк. Жобс унинг қизиқишига шерик бўлди: “Мен эса колонка ўрнига бир жуфт қулоқчинни сотиб олиб, каравотда соатлаб Диланни тинглардим”.

Жобс Хоумстедда нур таратадиган мусикий шоулар ва ўйинлар уюштиради (бир куни улар гул тувагига тилла рангга бўялган курсини ёпиштиришди). Бу “Клуб Бака Фрая” деб номланарди. Бу директор исмининг анаграммаси эди. Возняк ва унинг Аллен Баум исмли ўртоғи мактабни битирган бўлсалар-да, учинчи ўкув йилининг сўнгига битирувчилар учун хайрлашув ҳазили уюштиришда Жобсга жон деб ёрдам беришди. Қирқ йил ўтгач, менга Хоумстед кампусини кўрсатаётib, Стив бу ҳазилни ёдга олди ва балконни кўрсатиб шундай деди: “Ҳарфларни ҳов анати ерга осдик. Бу дўстлигимизни мустаҳкамлади”. Баум ҳовлисининг орқа тарафида оқ-яшил рангга (мактаб рангларига) бўялган чойшабга дўстлар ўртанча бармоғи кўтарилган улкан кўл тасвирини туширишди. Баумнинг меҳрибон яхудий онаси бунда уларга ёрдам берди. Кўл табиийдек кўриниши учун қандай қилиб соя туширишни кўрсатди. “Мен буни нималигини биламан”, – деб қиқиллади миссис Баум. Битирувчилар балкон ёнидан ўтиб кетаётган лаҳзада плакат тантанали равишда туширилиши учун дўстлар бутун бошли арқон ва блоклар тизими ни яратди ва йирик ҳарфлар билан SWAB JOB деб ёзиб кўйди. Бу Возняк, Баум исм-шарифларини ва Жобс фамилиясининг бир кисмини англатарди (бу иборани “поршень билан ишла” деб таржима қилиш мумкин). Улар уюштирган бу ҳазил бора-бора афсона бўлиб кетди, Жобс эса навбатдаги марта мактабдан вактинча четлатилди.

Бошқа ҳазил учун Возняк телевизион сигналлар таратувчи портатив курилма ясади. Бир куни у чўнтағида шу курилма билан одамлар телевизор томоша қилиб ўтирган хонага, масалан, тала-балар ётоқхонасининг ухлаш хонасига кириб, билдирай тугмани босди. Телевизор экранидаги тасвир бузилди. Кимдир туриб телевизорга урса, Возняк тугмани кўйиб юборар ва яна тасвир пайдо бўларди. Бу бир неча марта такрорланди, лекин энг қизиги кейин бошланди. Воз кимдир антеннани тўғриламагунга қадар тугмани ушлаб турди. Охири томошабин бир оёқда туриб ёки телевизорга текканча антеннани ушлаб туриш керак деган хulosага келди. Йиллар ўтиб, қандайдир бир муҳим тақдимотда Жобс видеони сира ёқолмаганида у шу ҳикояни эслади ва улар барчани калака қилганини айтиб берди: “Воз чўнтағига шу курилмани яшириб, бирорта фильм, масалан, “Юлдузлар йўли”ни томоша қилиб ўтирган одам-

ларнинг олдига киради ва тасвирни бузарди. Кимдир тузатиш учун ўрнидан туради ва Стив шу заҳоти тугмани қўйиб юборарди, ўша одам ўтириши билан у яна тугмани босарди”.

Кўк қутича

Электроникадан фойдаланиб, энг мохирона ижро этилган ҳазил ва Apple компанияси пайдо бўлишига сабаб бўлган воқеа шундай бўлган эди: Возняк онаси унга ошхонадаги столда қолдирган Esquire журналидаги бир мақолани ўқиб қолади. 1971 йил сентябрь эди, кейинги куни Стив Бёрклига, ўзининг учинчи университетига бориши керак эди. Рон Розенбаумнинг “Кўк қутича сири” мақоласида хакерлар ва телефон фирибгарлари AT&T тармоғи сигналинг товушларини сунъий равишда таратиб, шаҳарлараро ва халқаро қўнғироқларни бепул амалга оширишни ўрганиб олишгани таърифланганди. “Мақолани ярмигача ўқиб, мен ўзимнинг энг яхши дўстим – Стив Жобсга қўнғироқ килдим ва унга мақоладан узун парчаларни ўқиб бердим”, – дея эслади Возняк. У Жобс унинг завқига шерик бўла оладиган камдан-кам инсонлар қаторига киришини биларди. Жобс ўшандаги тўртинчи ўкув йилини бошлаганди.

Мақола муаллифи Жон Дрейпер исмли хакер Капитан Кранч лақабини олганди. У нонушта ёрмаси солинган қутича билан бирга бериладиган ўйинчоқ хуштакнинг овози телефон тармоғида қўнғироқларни ўтказадиган коммутатор сигналига (2600 Гц) частотаси бўйича мос келишини аниқлайди. Унинг ёрдамида тизимни алдаш ва бошқа шаҳарларга ва мамлакатларга бепул қўнғироқ килиш мумкин эди. Мақолада, шунингдек, бошқа қўнғироқ сигналларининг частотаси Bell System Technical Journal сонларининг бирида кўрсатилгани ҳам тилга олинганди. Албаттa, AT&T дарҳол барча кутубхоналарга мазкур журнал сонини олиб қўйиш илтимоси билан мурожаат қилди.

Жобс сигналлар частоталари кўрсатилган журнал сонини билишни жуда хоҳлади. “Бир неча вақт ўтгач, мени олиб кетгани Воз келди ва биз уни излаш учун SLAC (Стэнфорд линиявий тезлатгичлар маркази) кутубхонасига отландик”, – деб сўзлаб берди Жобс. Кутубхона якшанба куни ишламасди, лекин дўйстлари доим очиқ турадиган эшикни биларди. “Жавонларни шоша-пиша титиб чиққанимиз эсимда. Ниҳоят Воз керакли сонни топди. “Мана бу!” – деб наъра тортдик биз. Журнални очдик ва ҳақиқатан ҳам у ерда

рүйхат бор эди. Биз хурсандлыгимиздан “койил, зүр” деб таクロрлардик. У ерда ҳамма нарса бор эди: товушлар, частоталар”.

Үша кече Саннивейлдаги электроника дүкони ёпилгунига қадар Возняк у ердан овоз частотасининг аналог генератори учун деталлар сотиб олишга улгурди. Жобс ўз вақтида HP компаниясининг илмий-техник клубида ясаган рақамли частотомер ёрдамида дўстлар керакли частоталар тўғрими-йўқми текширмоқчи бўлишиди. Рақам териладиган диск мақолада сўз борган товушларни тақорлаш ва ёзиб олиш имконини берарди. Ярим тунга келиб иккала Стив ҳам қурилмани синааб кўришга тайёр эди. Афсуски, улар фойдаланган генераторлар етарлича узлуксиз ишламасди ва телефон компаниясини алдаш учун зарур частоталарни яратса олмасди. “Биз турғун сигналга эриша олмадик”, – деди Возняк. – Эртаси куни мен Бёрклига жўнаб кетишим керак эди ва биз мен қурилманинг рақами версиясини коллежда ясаб келишимга келишиб олдик.

Кўк қутичанинг рақамли версияси табиатда мавжуд эмасди, лекин Воз ўз кучини синааб кўриш учун берилган имкониятни жон деб қабул қилди. У RadioShack компаниясида ишлаб чиқариладиган диод ва транзисторларни олиб, куй ва оҳангларни яхши сакладидиган бир мусиқачи талаба ёрдамида Шукроналик кунигача керакли қурилмани ясади. “Ясаган схемаларимнинг ҳеч биридан бу қадар мағрурланмаганман. Мен ҳозиргача бу схемани нодир деб биламан”, – деб ёдга олди у.

Кечки пайт Возняк ихтирони синааб кўриш учун Бёрклидан Жобсниги келди. Дўстлар Лос-Анжелесдаги Вознинг амакисига қўнғироқ килмоқчи бўлишиди, лекин рақамда адашишиди. Шундай бўлса ҳам бу уларни сира хижолат килмади. Асосийси, қурилма ишлайти. “Салом! Биз сизга бепул қўнғироқ қиласпиз! Бепул қўнғироқ қиласпиз!” – деб қийқирди Возняк гўшакка. Уни эшиتاётган абонент ҳеч нарсани тушунмай жаҳли чиқди, Жобс эса қўшимча қилди: “Биз Калифорниядан қўнғироқ қиласпиз! Калифорниядан! Кўк қутича ёрдамида!”. Унинг сўзлари у ҳам Калифорнияда бўлган абонентни гаранг қилиб қўйди.

Дастлаб кўк қути ёрдамида дўстлар хазил уюштираарди. Ватиканга қўнғироқ энг эсда коларлиси бўлди: Возняк ўзини Генри Киссинжер деб танишитирди ва Рим папаси билан гаплашмоқчи эканини айтди. Унга ҳозир Ватиканда тонгги олти ярим эканини ва Рим папаси ҳали ухлаётганини айтишиди. Воз қайта қўнғироқ қилганида унга епископ жавоб берди. Епископ уларнинг суҳбатини таржима килиши лозим эди. Лекин Рим папаси билан суҳбатлашиш имкони

бўлмади. “Улар бу Генри Киссинжер эмаслигини пайқаб қолишиди, – деб тан олди Жобс. – Чунки биз кўчадаги телефон-автоматдан кўнғироқ қилгандик”.

Айнан ўшанда улар ҳамкорликнинг кейинги режасини тузишиди. Жобс кўк қутичалар ёрдамида нафақат ўйин уюштириш, балки фойда олиш мумкинлигини тушуниб етди. “Мен етмаган нарсани сотиб олдим: ўрамни, таъминот блогини, клавишиларни. Кейин биз курилмани қанчага сотишимиз мумкинлигини хисоблаб чиқдим”, – деб айтиб берди Жобс. Улар кейинчалик Воз билан Apple’га асос солишгач, роллар айнан шундай тақсимланди. Тайёр маҳсулотнинг ҳажми икки даста ўйин қартасидек эди. Деталлар уларга 40 долларга тушди ва Жобс қурилмани 150 доллардан сотиш керак деган карорга келди.

Капитан Кранч сингари телефон фирибгарларидан ўрнак олиб, дўстлар ўзларига хаёлий исмлар танлади. Возняк Бёркли Блу, Жобс эса Оуф Тобарк исмини олди. Улар ётоқхонадаги хоналарни айланниб чиқиб, барча хоҳловчиларга ўз ихтиросини таклиф қилишди ва потенциал харидорларга у қандай ишлашини кўрсатиб беришиди: курилмани телефонга ва кулоқчинга улаб, турли жойларга кўнғироқ қилишди. Масалан, Лондондаги Ritz меҳмонхонасига ёки Австралиядаги телефон ҳазиллари хизматига. “Биз тахминан юзта кўк қутича ясадик ва деярли ҳаммасини сотдик”, – деб эслайди Жобс.

Лекин Саннивейлдаги пиццерияда бўлган воқеадан кейин ўйин-кулгуга нукта қўйилди. Жобс ва Возняк ҳозиргина ясалган кўк қутича билан Бёрклига боришмоқчи эди. Жобсга пул керак эди ва у курилмани сотишни хоҳлаб, уни қўшни столда ўтирган мижозларга таклиф қилди. Улар кизиқиб қолишиди. Жобс телефон будкага бориб, Чикагога қўнғироқ қилди ва қурилма қандай ишлашини кўрсатиб берди. “Харидорлар” пуллари машинада эканини айтишиди. “Биз Воз икковимиз улар билан бирга бордик. Кўк қутича менда эди. Ўспирин машинага ўтирди, ўриндиқ остини титкилади ва пистолет олди”, – деб хикоя қилди Жобс. Стив ҳеч қачон қуролни бундай яқиндан кўрмаганди, унинг ўтакаси ёрилиб кетди. “Кейин у корнимни нишонга олиб, шундай деди: “Уни менга бер”. Мен саросимага тушдим. Уни машина эшиги билан уриб, қочиб кетишига улгурармиканман деб ўйладим. Йўқ, бунгача бу ифлос менга ўқ узади. Ва мен унга эҳтиёткорлик билан қурилмани узатдим”. Ўғрилик гайриоддий тарзда содир этилди: дўстлардан кўк қутичани олиб кўйган нобакор Жобсга телефон рақамини қолдириди ва агар қурилма ишласа, кейин пулини тўлашга ваъда берди. Жобс шу рақамга

күнғироқ қылганида жиноятчининг қурилмага ақли етмагани аён бўлди. Ўшанда Жобс бир сония ҳам ўйлаб ўтирмай, абраҳни у ва Возняк билан бирорта гавжум жойда учрашишга кўндириди. Лекин охири дўстлар вахимага тушишди ва яхшиси 150 доллардан воз кешиб, бошқа уларга пистолет билан ўқталадиган ҳолатга тушиб қолмасликка карор қилишди.

Бу кичик саргузашт жиддийрок саргузаштлар учун пойдевор яратди. “Кўк қутиласиз Apple ҳам бўлмасди, – деди кейинчалик Жобс. – Менинг бунга юз фоиз ишончим комил. Биз Воз билан бирга ишлашга ўргандик, техник вазифаларни ҳал қила олишимизга ва арзигулик бир нарса ясай олишимизга ишончимиз комил бўлди”. Улар ясаган кичкина монтаж платаси инфратузилмани назорат қилиш имконини берди. Унинг қиймати эса миллиардлаб долларларни ташкил этарди. “Бу руҳимизни қанчалик кўтариб юборганини сиз тасаввур ҳам қила олмайсиз, – деб хулоса қилди Воз. – Эҳтимол, кўк кутича билан савдо қилмаганимиз маъкул эди, лекин шу орқали биз менинг муҳандислик кўникмаларим ва Стивнинг ишбилар-монллик қобилияти ёрдамида нимага эриша олишимизни тушуниб етдик”. Кўк кути билан бўлган ҳикоя уларнинг бўлажак ҳамкорлиги принципларини белгилаб берди: Возняк инсоният билан шунчаки баҳам кўришни хоҳлаган навбатдаги ноёб ихтирони кашф қиласди, Жобс эса уни қандай қилиб истеъмолчининг эҳтиёжига мослаштириш, уни қандай қилиб истеъмолчига етказиш, қандай қилиб сотиш ва бунинг эвазига пул ишлаб олиш масаласини ҳал қиласди.

З-БОБ. МАКТАБДАН ЧЕТЛАТИШ. ЎЗИНГИЗНИ ЁҚИНГ, СОЗЛАНИНГ...

Крисэнн Бреннан

Хоумстедда ўқишининг тўртинчи иили охирида, 1972 йилнинг баҳорида Жобс оч жигар ранг сочли, кўк кўзли ва баланд ёнокли хиппи қиз – Крисэнн Бреннан билан учраша бошлади. У Жобснинг тенгдоши эди, лекин битта курс пастда ўқирди. Нозик ва ёқимли Крисэнн жуда чиройли қиз эди. У ота-онасининг ажралишини бошидан оғир ўтказганди ва барча нарсани жиддий қабул қиласади. “Биз мультфильм устида бирга ишладик, кейин учраша бошладик ва у менинг ҳақиқий илк севгим эди”, – деб сўзлаб берди Жобс. Бреннан куйидагиларни эслади: “Стив телба эди. Лекин унинг шу жиҳати мени ўзига жалб қилганди”.

Бу фазилатни у онгли равишда ўзида шакллантирган. Айнан ўшанда Жобс жиддий парҳезларни синаб кўра бошлади. У бундай парҳезларга бутун умри давомида амал қиласади. У ҳафталаб факат мева ва сабзавот тановул қиласади, този итга ўхшаб ориклаб кетарди. Стив суҳбатдошига кўзини юммай қарашни ўрганди, узоқ вақт жим туради, кейин эса бирдан нафас олмай гапира кетарди. Бир вақтнинг ўзида ҳам жамиятдан узилган, ҳам тутган ерини кесадиган, сочи елкасигача тушган ва қалин соқолли Стив ақлдан озган шаманга ўхшарди. Айримлар уни ёмон кўтарди, айримлар эса тароватига мафтун бўларди. “Стив мияси айнигандан одамга ўхшарди, – дейди Бреннан. – Кўпинча зерикишдан ич-эти емириларди. Уни аник кора булат чулғаб оларди”.

Жобс ўшанда гиёхванд моддалар истеъмол қиласади ва Крисэнни ҳам бунга ўргатди. Саннивейлга якин буғдой даласида бир воеа юз берди. “Бу ақл бовар килмас воеа эди, – деб эслайди Стив. – Мен Бахни тинглаётгандим ва бир пайт менга далада Бах ижро этаётгандек туюлди. Бу ўша вактда ҳаётимдаги энг ёрқин кечинма эди. Мен худди-ки бошоқли экинлар симфониясига дирижёрлик қилаётгандим”.

1972 йилнинг ёзида мактабни битириб, улар Крисэнн билан Лос-Альтос тоғларидағи кулбада яшай бошлишди. “Биз Крисэнн билан тоғда яшаймиз”, – деди Стив ота-онасига. Пол дарғазаб бўлди. “Ҳеч қачон. Ўлсам ҳам бунга йўл қўймайман”, – деб унинг гапини бўлди отаси. Улар бундан олдин марихуана деб урушиб қо-

лишганди; Жобс бу сафар ҳам ўз айтганида туриб олди, ота-онаси билан хайрлашиб, уйни тарк этди.

Ўша ёзда Бреннан кўп расм чизарди, унинг, шубҳасиз, кобилияти бор эди. Масхарабоз расмини чизиб, уни Жобсга совға қилди. Стив совғани деворга осиб қўйди. Жобс шеър ёзарди ва гитарарада ўйнарди. Гоҳида у Крисэнн билан совуқ ва қўпол муомалада бўларди, лекин жозибали ва қатъий ҳам бўла оларди. “Унда олижаноблик ва бағритошлиқ уйғунлик ҳосил қилганди. Бу ғалати уйғунлик эди”, – деб ёдга олди Бреннан.

Ёз фаслининг ўртасида Жобс сал қолса ҳалокатга учарди. Ўшанда унинг қизил “фиаг” автомобили ёниб кетганди. У мактабдаги дўсти Тим Браун билан Санта-Крус тоғларидағи Скайлайн шоссиси бўйлаб кетаётганди. Тим ўгирилгач, двигателдан чиқаётган оловга кўзи тушди ва Жобсга шундай деди: “Тормозни бос, машина ёняпти”. Жобс тўхтади. Барча келишмовчиликларга қарамай, отаси токқа келди ва “фиаг”ни шатакка илиб, уйга олиб кетди.

Янги машинага пул топиш учун Жобс Вознякни Де-Анс коллежига бориб эълонлар тахтасида бўш иш ўрни излашга кўндириди. Дўстлар Сан-Хоседаги Westgate савдо марказида аниматор лавозимиға колледж талабалари кераклигини аниқлашди. Уч долларга Жобс, Возняк ва Бреннан оғир костюмларни кийиб олиб, Алиса, Узун Қалпоқ ва Оқ Қуён образига киришди. Табиатан кўнгилчан бўлган Возняк чинакамига вақтичоғлик қилди: “Нима учун йўқ деяй, дедим ўзимга. Болаларни яхши кўраман. НР компаниясида ҳам таътилга чикқандим. Стив эса, аксинча, бу ишдан хурсанд эмасди. Менга эса буларнинг барчаси ажиб саргузашт бўлиб туюлди”. Жобсга бу иш ростдан ҳам ёқмади. “Кун иссик, биз кийган кийимлар оғир эди, болалар эса ёқимсиз эди, уларга тарсаки тушириб юборгим келди”. Стив ҳеч қачон сабр-тоқатли бўлмаган.

Рид университети

Ўн етти йил аввал Стивни асраб олган ота-онаси уни университетда ўқитишига ваъда берганди. Улар қаттиқ меҳнат қилиб, хар бир центни унинг ўқишига атаб олиб қўйишига тўғри келди. Стив мактабни битирган вақтда йиғилган сумма кўп эмас, лекин етарли эди. Жобс бу ерда ҳам характерини кўрсатди. Дастреб умуман университетда ўқимаслигини айтди. “Агар ўқимасам, Нью-Йоркка кетаман деб ўйлагандим”, – деб фикрлаганди у. Агар у шу йўлни танлаганида унинг ҳам, бизнинг ҳам ҳаётимиз ўзгариб кетарди. Лекин ота-онаси қаттиқ туриб олди; Стив истар-истамас ота-она-

сининг амрига бўйсунди, лекин инжиқлик қилишни тўхтатмади. Давлат университетларида, масалан Воз ўқиган Бёркли университетида ўқиш вариантини, гарчи бу анча арzon тушса-да, у умуман кўриб ҳам чиқмади. Стив уйига икки қадам жойдаги Стэнфорд университетида ўқишни ҳам хоҳламади. У ерда унга стипендия тўлашган бўларди. “Стэнфордга ўқишига кирган болалар ким бўлиб чиқишини яхши биларди. Лекин уларда креативлик кам эди. Менга эса ижобий қобилиятимни очишига ёрдам берадиган бошқа қизиқарлироқ жой керак эди”, – дейди Жобс.

Охири Жобс ягона бир вариантда тўхтади ва Американинг энг қиммат университетларидан бири – Орегон штатининг Портленд шаҳридаги шахсий гуманитар Рид университетини танлади. Стив Вознякни кўргани Бёрклига борди. Шу пайт отаси қўнғироқ қилиб, у Ридга қабул қилинганини айтди ва ўғлини у ерда ўқишидан қайтармокчи бўлди. Онаси ҳам Стивнинг эсини киргизиб қўймокчи бўлди. Лекин Жобс ота-онасига ультиматум қўйди: ёки у Рид университетида ўқийди ёки ҳеч қаерда. Одатдагидек, улар бунга кўнишди.

Рид университетида бор-йўғи минг нафар (Хоумстеддаги мактабдан ярим баравар кам) одам таҳсил оларди. Университет расм-русуми эркинлиги, яшаш тарзи замонавийлиги билан донг тараттанди. Бу жиддий академик стандартлар ва бой ўқув режасига уччалик ҳам мос эмасди. Беш йил аввал бу ерда психоактив моддалар шайдоси Тимоти Лири йога позасида ўтирарди. У университетлар бўйлаб ўтказилган LSD – League for Spiritual Discovery (“Маънавий ихтиrolар лигаси”) турида талабаларга шундай деб уқтирарди: “Ўтмишнинг ҳар қандай буюк дини каби биз илоҳийликни ўзимиздан излаймиз... Ва бу қадимий мақсадларни ҳозирги замоннинг қуйидаги метафораларидан топамиз – ўзингизни ёқинг, созланинг ва йўқолинг”. Риднинг кўпчилик талабалари “йўқолинг” шиорини сўзма-сўз тушунишди: 70-йилларда талабаларнинг учдан бир кисми ўқишидан четлатилди.

1972 йилнинг кузида, Жобс Ридга қабул қилиниши керак бўлган вақтда ота-онаси уни Портлендга олиб бориб қўйишиди, лекин Стив оёқ тираб олиб, уларга коллежда пайдо бўлишни тақиқлади. Улар билан ҳатто хайрлашмади ҳам, уларга миннатдорчилик ҳам билдирамади. Йиллар ўтиб бу воқеани у ўзига ўҳшамаган тарзда афсус билан ёдга олди: “Бу мен ростдан ҳам уядиган кам сонли хотоларимдан бири. Мен уччалик ҳам одобли бола эмасдим ва уларни бекорга ранжитдим. Улар мен Ридга ўқишига киришим учун кўп харакат қилишди, лекин уларнинг маросимга келишига мен қарши

үдим. Ота-онам борлигини бирор билишини хоҳламасдим. Менга мамлакат санғийдиган, поездларда саёхат қиласынан да жойдан пайдо бўлган, қариндош-уруғлари ва яқинлари бўлмаган етим бўлиб кўриниш ёқарди”.

1972 йили Жобс Ридга ўқишга кирган паллада Америка университетларининг ҳаётида жиддий ўзгаришлар рўй берадигани сезилди. Вьетнамдаги уруш аста-секин поёнига етаётганди, демакки, ҳарбий хизматга чакирилувчиларни олиш ҳам тўхтатилаётганди. Университетлардаги сиёсий фаоллик ва митинглар ҳам бора-бора тугаб битаётганди; талабалар ўз имкониятларини тўлиқ ишга солишни катта мамнуният билан муҳокама қиласынан. Маънавий ва онгни тиниклаштирувчи китоблар, айниқса, Баб Рам Дасснинг (ҳақиқий исми – Ричард Альперт) медитация ва онгни кенгайтиришга бағишиланган “Шу ерда ҳозирнинг ўзида бўл” асари Жобсга катта таъсир кўрсатди. “Ақлли китоб. У мени ва кўплаб дўстларимиň ўзгартириб юборди”, – эслайди Жобс.

Яна бир қалин соқолли биринчи курс талабаси Дэниел Коттке унинг энг яқин дўсти эди. Жобс билан у Ридга қабул қилингач, бир хафта ўтиб танишиб қолганди. Дўстларни дзен, Дилан ва наркотикка бўлган иштиёқ бирлаштириди. Нью-Йорк чеккасидаги бой оиласа мансуб бўлган Коттке ақлли, лекин ялқов эди, буддизмга қизиқиши эса уни яна ҳам мулойимлаштириб кўйди, унда шундок ҳам “гул” фарзандлар авлодига хос кўнгилчанлик бор эди. Руҳий изланишлар Котткени моддий ҳаётни инкор этишга олиб келди, лекин у Жобснинг магнитофонини ёқтиради. “Стивда ғалтакли ТЕАС магнитофон ва Диланнинг жуда кўп пиратча кассеталари бор эди. У маънавий қизиқишлиарини техникага бўлган иштиёқ билан уйғунлаштира оларди”, – деб эслайди Коттке.

Жобс кўп вақтини Коттке ва унинг дугонаси Элизабет Холмс билан ўтказди. Биринчи учрашувда Жобс Элизабетга неча пулга бошқа эркак билан бирга бўлардинг деб савол бериб, унинг қаттиқ жаҳлини чиқарганди. Уччалови автостопдан фойдаланиб океанга борар ва тунгача ҳаётнинг мазмунини ҳакида сұхбат қуарар, шу ерда жойлашган Харе Кришна ибодатхонасидаги севги байрамига ва бепул тушлик учун дзен-буддизм марказига борарди. “Биз кўп кулардик, – дейди Коттке, – лекин файласуфлик ҳам килардик. Умуман, дзенга биз жуда жиддий қарадик”.

Жобс тез-тез кутубхонага борар ва дзен ҳақидаги китобларни жон деб Коттке билан ўртоқлашарди. Уларнинг орасида Шунрью Сузукининг “Дзен ақли, яқиндагина дженин қабул қилган одам

ақли”, Парамаханса Йогананданинг “Йога автобиографияси”, Ричард Морис Бёккнинг “Космик онг” ва Чогъям Трунгпнинг “Маънавий материализмни енгиш” асарлари бор эди. Элизабет ётоғининг чердагида дўйстлар медитация ўтказиш учун хона қуришди: деворларга мандалаларни осиши, гилам ёйиши, шамлар ва хушбўй ис таратувчи нарсаларни кўйиши, медитация ўтказиш учун ёстикларни териб чикиши. “Шифтда кенг чердакка олиб чиқадиган люк бор эди. Баъзан биз у ерда гиёхванд моддалар қабул қиласардик, лекин кўпинча шунчаки медитация ўтказардик”, – деб эслайди Стив.

Жобснинг шаркча руҳий амалиётларга бўлган қизиқиши ёшлиқда ўтиб кетадиган иштиёқ эмасди: Стив ишга ғайрат билан киришди. “Дзен-буддизм унга жиддий таъсир кўрсатди, – дейди Коттке. – Бу унинг минималистик эстетикага қизиқиши ва интилишидан ҳам билиниб туради”. Буддизмнинг кўпинча интуицияга таяниши ҳам Жобсга катта таъсир ўтказди. “Интуитив билиш абстракт фикрлаш ва мантиқий таҳлил қилишдан анча муҳим эканини тушуна бошладим”, – деб айтганди кейинчалик у. Лекин Стивнинг фаоллиги унга асл роҳат-фароғатга етишиш имконини бермади; дзен-буддизмни билишга қаттиқ киришиб, у ички осойишталикка, руҳий хотиржамликка ёки мўминликка эришмади.

Жобс ва Коттке XIX асрда пайдо бўлган немисча шахмат тури – “кригшпиль” ўйнашни яхши кўтарди. Ўйинчилар орқама-орқа ўтиради; хар кимда тахта ва бир варак қоғоз бўлади. Рақиблар бир-бирининг фигурасини кўрмайди. Ҳакам ўйинчилар амалга оширмоқчи бўлган у ёки бу юриш ҳакида эълон қиласди, ўйинчилар эса шу асосида рақибнинг фигуralари қайси катакчада турганини хисоблаб чиқиши керак эди. “Мен ўйнаган энг зўр партия момақалдироқ вактига тўғри келганди, – деб эслайди одатда ҳакам сифатида қатнашган Элизабет. – Биз ўчоқ олдида ўтиргандик. Стив ва Дэниел гиёҳдан гаранг эди ва улар тез-тез юриш амалга оширгани учун мен уларнинг кетидан улгура олмагандим”.

Коллежнинг биринчи йилида Жобсга ғоят чукур таъсир кўрсатган яна бир китоб – бу Фрэнсис Мур Лаппенинг “Кичкина сайёра учун парҳез” асари эди. Унда ҳар бир инсон учун ҳам, бутун сайёра учун ҳам вегетарианликнинг устун жиҳатлари таърифланганди. “Уни ўқиб чиқиб, мен гўшт ейишдан бир умрга воз кечдим”, – деб эслайди Жобс. Китоб унинг қаттиқ парҳезларга риоя килишга бўлган интилишини мустаҳкамлади холос: у ошқозонини тозаларди, оч қоларди ёки бир неча ҳафта фақат бир-иккита маҳсулот, масалан, сабзи ёки олма тановул қиласарди.

Коллежнинг биринчى йилида Жобс ва Коттке вегетарианликка қаттиқ амал қилди. “Стив мендан ҳам кўпроқ тиришиб ҳаракат қилди, – дейди Коттке. – Масалан, фақат Roman meal ёрмасидан тайёрланган бўтқани ерди”. Дўстлар фермерлик дўконига борарди; Жобс бир ҳафтага етадиган сули ёрмаси ва бошқа фойдали егулик сотиб оларди. “У хурмо, бодом, сабзи оларди, бизда шарбат тайёрлагич бўларди, биз сабзили шарбат ва салат тайёрлардик. Айтишларича, у бир куни бўккунча сабзи еб сарфайиб кетганди. Бу миш-мишларда хақиқат бор эди”. Дўстлари ростдан ҳам Стивнинг танаси баъзан сабзидек сарфайиб кетганини эслашганди.

Жобс XX аср бошида яшаган соғлом овқатланиш тарафдори – немис муаллифи Арнольд Эретнинг “Шиллик бўлмаган пархезнинг шифобахш тизими” деган китобини ўқигач, яна ҳам ажабтовор тарзда овқатлана бошлади. Эрет фақат мева ва таркибида крахмал бўлмаган сабзавотларни ейиш керак деб уқтирганди. Шундай қиласа, гўё организмда зарарли шиллик парда пайдо бўлмас эмиш. Шунингдек, у узоқ вақт оч қолиб, ошқозонни мунтазам тозалаб туришга маслаҳат берганди. Шундай қилиб, Жобс ўз рационидан сули ёрмасини, умуман ҳар қандай ёрмани, шунингдек, гуруч, нон ва сутни чиқариб ташлади. Жобс дўстларини тешик кулча ейиш организмда хавфли шиллик парда ҳосил қилиши ҳақидаги хикоялар билан кўрқитарди. “Хуллас, мен одатда ҳаддан ошириб юборардим”, – деб тан олди Жобс. Бир сафар у Коттке билан бир ҳафта факат олма еди; бу ёғига ўзини оч сақлаш даври узайиб бораверди. Жобс дастлаб икки кунлик пархезларни тута бошлади, кейин бир ҳафталик пархезларга ўтди. Сўнгра кўп сув ичиб, фақат баргли сабзавот тановул қилди. “Бир ҳафта ўтгач, ўзимни ажойиб ҳис этардим. Кучга тўлардим: ахир овқат ҳазм қилишга куч сарфлашнинг кераги йўқ эди. Мен ажойиб формада эдим. Исталган вақт ўрнимдан туриб, Сан-Францискогача юриб бора оладигандек ҳис этардим ўзимни”, – дейди Жобс (Эрет 56 ёшида вафот этган: сайр вақтида ийқилиб тушган ва бошини уриб олган).

Жобс ўз даврида онгни тиниклаштиришни хоҳлаган талабаларга хос бўлган кўплаб қизиқишлиарни ўзлаштириди, масалан, вегетарианлик, дзен-буддизм, медитация ва рухий амалиётлар, рок-н-ролл ҳамда гиёҳвандлик. Тўғри, Стив ҳамма нарсани ошириб юборарди. Техникага бўлган иштиёқ хеч каерга йўқолгани йўқ (лекин у Ридда электроника билан шуғулланмади); кунларнинг бирида у ўз қизиқишиларининг ажабтовор аралашмасини узвий тўлдиришга муваффақ бўлди.

Роберт Фридланд

Бир куни Жобсга пул керак бўлиб қолгач, у ўзининг IBM Selectric ёзув машинасини сотишга қарор қилди. Стив уни сотиб олмокчи бўлган талабанинг хонасига борди, аммо шу вактда у дугонаси билан ошиқ-маъшуқ бўлиб ўтирган эди. Стив кетмоқчи бўлди, лекин талаба шу ерда бироз кутиб туришни таклиф қилди. “У жуда ажойиб бола экан-ку деб ўйладим!” – деб эслайди Жобс. Унинг Роберт Фридланд билан танишуви шундай бошланди. У Жобс ҳаётидаги уни сеҳрлаб қўйган кам сонли инсонлардан бири эди. У Фридланднинг харизматик фазилатларини ўзлаштириди. Унинг фирибгар ва лўттибозлиги аён бўлгунга қадар Стив уни анча йиллар давомида гуру деб ҳисоблаб юрди.

Фридланд Жобсдан тўрт ёш катта эди, лекин ҳали охирги курсда ўкирди. Освенцимнинг собиқ маҳбуси, кейинчалик Чикагонинг гуллаган архитекторининг ўғли Фридланд Рид университетигача Боудойнда, Мэнедаги гуманитар университетда таҳсил олганди. Лекин иккинчи курсда умумий суммаси 125 минг долларлик 24 мингта ЛСД таблеткасини сақлагани учун қамоққа олинганди. Маҳаллий газетада Фридланднинг қамоққа олинаётган вактдаги суратини чоп этишганди: унинг жингалак сочи елкасигача тушиб туради, табассуми эса кишини лол қолдиради. Робертга икки йиллик қамоқ жазоси тайнинланди ва у Виргиния штатининг федерал қамоқхонасига юборилди. Лекин 1972 йилда шартли равишда озодликка чиқарилди. Кузда у Рид университетига ўқишига кирди ва дарров талабалар кенгаши президентлигига ўз номзодини қўйди. Ушанда у “суд хатоси” туфайли ўзининг булғанган номини оқламоқчи эканини айтганди ва сайловда голиб бўлганди. Баба Рам Дасснинг Бостонга сафарида қатнашган Фридланд ҳам Жобс ва Коттке каби шарқча руҳий амалиётларга жуда қизиқарди. 1973 йилнинг ёзида Роберт Хиндистонга, гуру Рам Дасс, шунингдек, Махараж-жи номи билан машхур бўлган Ним Кароли Бабани кўриб келди. Кузда Америкага қайтгач, Фридланд руҳонийларча исм қўйиб олди ва кампус бўйлаб шиппакда ва кенг ҳиндча кийимда юришни одат қилди. У университет ҳудудининг орқа тарафидаги гараж тепасидаги хонада яшарди ва Жобс у ерга тез-тез бориб туради. Фридланднинг фикри равшанлиги эмас, балки ўзига бўлган ишончи Жобсга кўпроқ завқ берарди. “У руҳий камолотнинг янги босқичига чикишимда менга ёрдам берди”, – деб тан олди Жобс.

Фридландга ҳам Стив ёқарди. “У доим оёқ яланг юарди. Стивнинг бир нарсага берилиб кетиши менга завқ бахш этарди. Агар би-

пор нарсага қизикса, у бунга бутун рухини берарди”, – деб эслайди Роберт. Жобс одамга диккәт билан разм солиш ва сұхбат давомида узок үйлаб тин олиш ёрдамида одамларни бошқариш ҳадисини олғанди. “У күзни юммай сенга тикилиб туришни, күзингта қарашины, савол беріб жавоб кутишни яхши күрарди, шу йүл билан у сұхбат-дошини худди илон қүённи бўққандек гипноз қилиб кўярди”.

Котткенинг сўзларига караганда, айрим ўзига хос хусусиятларни, шу жумладан, Жобс бир умр сақлаб қолган хусусиятларни у Фридланддан ўзлаштирган. “Робертдан воқеликни бузиш майдони ҳақида билиб олғанди, – дейди Коттке. – Роберт харизматик, бироз қаллоб одам эди ва ўз айтганини қилдира оларди. Серфайрат, ўзига ишонган ва бироз золим одам эди. Стивни унинг ана шу фазилатлари ўзига тортарди ва Роберт билан мулокотда бўлиб, у кўп нарсани ўзига олди”.

Фридланддан Жобс, шунингдек, ҳамманинг эътиборини ўзига қаратишни ҳам ўрганди. “Роберт чиқишимли ва жозибали ҳамда ҳақиқий сотувчи эди, – деб эслайди Коттке. – Стив эса мен танишганимда тортинчоқ, камгап бола эди ва ўзини камтар тутарди. Ўйлашимча, ўзини қандай қилиб тўғри кўрсатишни, ўз қобигидан чиқишини, ёрилишни, вазиятни ўз қўлига олишини унга Роберт ўргатган”. Фридланд осонлик билан омма эътиборини жамлаб, унинг рухини кўтара оларди. “У хонага кириши билан ҳамманинг нигоҳи унга қаратиларди. Жобс Ридга ўқишига кирганида у Робертнинг бутунлай акси эди. Лекин у билан мулокот қилгач, ундан айрим жиҳатларни ўзлаштиришни бошлади”.

Якшанба кечалари Жобс ва Фридланд Портлендинг ғарбий чеккасидаги Харе Кришна ибодатхонасига борарди, кўпинча Коттке ва Элизабет уларга ҳамроҳлик қиласарди. Улар рақс тушиб, бор овози билан қўшик айтарди. “Биз қаттиқ жазавага тушардик, – деб эслайди Элизабет. – Роберт ўзини йўқотиб кўяр ва ақлдан озган одамдек берилиб ўйнарди. Стив ўз туйғуларига эрк беришдан тортигандай ўзини кўлга олиб туарди”. Рақсдан кейин ҳамма вегетарианча таом тановул қиласарди.

Фридланд умумий майдони 90 гектарлик олма боғида бошқарувчи бўлиб ишларди. Боғ Портлендинг жануби-ғарбда олтмиш километр масофада жойлашганди ва Марсель Мюллер исмли швейцариялик ажиб миллионерга тегишли эди. Қария Родезияда бойлик тўплаганди: у метрик маҳкамлагич етказиб берарди. Шарқча руҳий амалиётларга қизиқкан Фридланд боғда “Ягона ферма” (All One Farm) номли жамоа ташкил этди. У ерда Жобс, Коттке, Элизабет ва

бошқа хоҳловчилар дам олиш кунини ўтказарди. Фермада асосий уй, кенг омбор бор эди, у ерда Коттке ва Элизабет ухларди. Жобс жамоанинг бошқа аъзоси Грег Кэлхун билан олма дарахти шохларини кесиб “травенштейн” тайёрларди. “Стив олма билан шуғулланарди, – деб эслайди Фридланд. – Биз олма виноси тайёрлардик ва Жобснинг вазифаси бизни дарахт шохларини кесишга ва боқقا қарашга мажбуrlаш эди”.

Монахлар ва Харе Кришна ибодатхонаси ўқувчилари фермага бориб, зирл, кашнич ва куркума каби зираворлар солинган вегетарианча таом тайёрларди. “Стив фермага бориб, одатда очлик сақларди, кейин тўйиб еб оларди, сўнгра бориб ошқозонини тозаларди, – деб хотирлайди Элизабет. – Узоқ йиллар давомида мен у булимияга чалинган деб ўйлардим. Унга жуда ачинардим: у очсақланишга қаттиқ уринарди, лекин ҳар доим ҳам бунинг улдасидан чиқа олмасди”.

Фридланднинг диктаторларча харакатлари Жобснинг жонига тега бошлади. “Менимча, Стив шунчаки ўзида Робертнинг кўплаб хислатларини сеза бошлаганди”, – дейди Коттке. Жамоа тамагирлик ва режалилийдан ҳимоя қиласидиган паноҳгоҳ бўлиши керак эди, аммо Фридланд уни аста-секин бизнесга айлантириди: жамоада яшовчиларга ўтин териш ва сотиш, олма шарбати сикадиган пресс ва ёғоч ўчоклар тайёрлаш, шунингдек, бошқа тижорат ташабbusла-рида қатнашиш буорилди, бунинг учун уларга ҳақ тўланмасди. Бир куни кечаси Жобс ошхонадаги стол тагида ухлашга мажбур бўлди. Ўшанда жамоа аъзолари бирорларнинг маҳсулотларини музлатгичдан билдиrmай ўгираётганини кўриб ҳайрон бўлганди. Жамоада яшаш Стивга тўғри келмасди. “Иш ўта материалистик кўриниш олди, – деб эслайди Жобс. – Одамлар шунчаки Роберт учун ҳолдан тойгунча ишлаётганини тушунди ва сездиrmай фермадан қоча бошлашди. Менинг ҳам роса жонимга текканди”.

Кўп йиллар ўтиб, Фридланд Ванкуверда, Сингапурда ва Монголияда ишлаб, миллиардер, олтин конлари хўжайини ва тоғкон саноатига ихтисослашган корпорация эгаси бўлгач, мен уни Нью-Йоркка коктейлга таклиф қилдим. Ўша кеча мен Жобсга учрашувимиз ҳақидаги ҳикояни мактуб орқали юбордим. Бир соат ўтгач, у менга Калифорниядан қўнғироқ қилди ва мен Фридланднинг бирорта ҳам сўзига ишонмаслигим кераклигини айтди. Фридланд ўзининг айрим шахталари атроф муҳитга хавф солаётгани учун муаммога дуч келганди ва Жобс билан боғланиб, ундан Билл Клинтон билан гаплашишини сўраганди. Лекин Стив бунга муносабат

бидирмаганди. “Роберт ҳар доим ўзини самимий қилиб кўрсатган, лекин аввал жозибали инсон бўлган бўлса, энди у оддий фирибгар, – деди Жобс. – Ёшлигингда сенга руҳан якин бўлган инсон кейинчалик ишдан факат манфаат кўзлайдиган корчалонга айланиб қолгани ғалати”.

...ва йўқолинг

Университет тезда Жобснинг жонига тегди. Унга у ер ёкарди, лекин мажбурий машғулотларга боргиси келмасди. Рид университетида хиппи романтика ҳукмрон бўлишига қарамай, у ерда тала-баларга анча қаттиқ талаблар кўйилганди.

Масалан, Жобс “Илиада”ни ўқиб чиқиши ва Пелопоннес урушлари тарихини ёдлаб олиши керак эди. Жобс уни кўргани келган Вознякка машғулотларга боришга мажбурашаётганидан нолиди. У эса эътиroz билдири: “Нимани хоҳлагандинг? Бу университетку. У ерда мажбурий фанлар бўлади”. Лекин Жобс бу курсларга борищдан бош тортиди, уларнинг ўрнига ўзи танлаган машғулотларга, масалан, ракс дарсларига қатнади: у ерда ижодий муҳит шаклланганди ва қизлар билан танишиш мумкин эди. “Мен мажбурий машғулотлардан бош тортишга журъат қиломасдим, – деди Возняк. – Стив мендан шуниси билан фарқ қилади”.

Кейинчалик Жобс ота-онасининг пулининунга фойдаси йўқдек туюлган ўқишига сарфлаётганидан хижолат чекканини тан олади. “Ота-онамнинг барча тўплаган пули менинг ўқишимга кетди. Лекин мен нимани хоҳлашимни ва университет буни тушунишда менга қандай ёрдам бериши мумкинлигини ҳатто тасаввур ҳам қила олмасдим. Шу билан бирга, ота-онам бир умр тўплаган пулинин ўқишига сарфлардим. Шу сабабли мен ўқишини ташлашга қарор килдим. Балки шунда мен нимагадир эришарман деб умид қилдим”, – деб айтганди у Стэнфорддаги ўзининг машҳур нутқида.

Аслида Стив Риддан кетганидан афсусланди: у шунчаки пул тўлаб, унга қизиқ бўлмаган дарсларга қатнашни хоҳламади. Буни қарангки, деканат унга имконият берди. “Стив синчков ақли ва таровати билан ажralиб турарди, – деб эслади университет декани Жек Дадмэн. – У ҳамма қабул қилган ҳақиқатни автоматик равишда қабул қилишдан бош тортарди, ҳаммасини ўзи мустақил тушуниб этишига ҳаракат қиласади”. Дадмэн Жобс ўқишига пул тўламай қўйса ҳам унга маърузаларни эшитиш ва ёқтоқхонада дўстларининг хонасида яшашга руҳсат берди.

“Мен ўқишидан четлатилгандим ва зерикарли мажбурий дарс-

ларга боришим шарт эмасди: мен фақат чинакамига мени қизиқтирган дарсларга борардим”, – деб эслайди Жобс. Каллиграфия у борадиган машғулотлардан бири эди. Университетдаги кўпчилик плакатларнинг чиройли экани унинг эътиборини тортганди. “Мен роман ва готик шрифтлар қандайлигини, турли ҳарфлар бирикмаси ўртасида масофа қандай бўлишини, тўғри шрифт нима эканини билб олдим. Бу тарихий чекинишлардан ва мантиқий таҳлил қилинмайдиган ижоддан иборат ажойиб, жуда қизиқарли курс эди. Менга каллиграфия жуда ёқди”.

Бу Жобс санъатга бўлган қизиқиши ва технологияларга бўлган муҳаббатни бирлаштиришга муваффақ бўлганига яна бир мисолдир. Apple’нинг барча маҳсулотларида техник ечимлар, замонавий дизайн, осонлик ва қулайлик уйғунлик касб этади; тўғрисини айтганда, уларни шунчаки кўлга олишнинг ўзи ёқимли. Интерфейснинг график ечимини биринчилардан бўлиб ўйлаб топган айнан Стив эди ва бунда каллиграфия курси муҳим роль ўйнаганди. “Агар коллежда каллиграфияга қизиқмаганимда, Mac’да кўплаб шрифтлар, мутаносиб кёрнинг ва интерлинъяж бўлмасди. Windows Mac’дан кўчирилганини ҳисобга олсак, ҳеч бир компьютерда булар бўлмасди”.

Шу билан бир вактда Жобс Ридда бетартиб яшаш тарзини давом эттириди. Кўпинча оёқ яланг юрарди; кор ёққанда сандал кийиб оларди. Элизабет Холмс унинг пархез қоидаларига имкон қадар амал қилган ҳолда унга овқат тайёрлаб берарди. Стив бўш бутилкаларни топширади, эвазига пул ишларди, якшанба кунлари Харе Кришна ибодатхонасида бепул тушликка борарди, гараж тепасидағи иситиш тизими бўлмаган кичкина хонада яшарди. Ижара ҳақи ойига атиги йигирма доллар эди. Уйда куртка кийиб юришга мажбур эди. Пул керак бўлса, Жобс психология факультетининг лабораториясига электрон асбобларга хизмат кўрсатувчи техник бўлиб ишга кираради. У ерда у ҳайвонларнинг юриш-туришини ўрганарди. Баъзida уни Крисэнн Бреннан кўргани келарди. Уларнинг ўзаро алоқасига дарз кета бошлаганди. Стивни ўзини англаш ва руҳий изланиш кўпроқ қизиқтиради.

“Мен ажойиб вактда яшаганман, – деб фикр юритганди кейинчалик Жобс. – Биз дзен ва ЛСД ғоялари билан катта бўлганмиз”. Ҳатто улғайгач ҳам у психоактив моддалар шарофати билан фикри равшанлашганига ишонарди. “ЛСД менга қаттиқ таъсири кўрсатган. У ҳаётимда муҳим роль ўйнади. Ҳузур олаётиб, медалнинг орка томони ҳам борлигини тушунасан; тўғри, унинг таъсири тугагач, ҳеч

нарсани эслолмайсан, шундай бўлса ҳам унинг аҳамиятини инкор этиб бўлмайди. Псиҳоактив моддалар ижод қилиш ва нодир нарсаларни кашф қилишдек муҳим мақсадларни аниқлаб олишимда ёрдам берди. Мен тарихга ўз номимни ёздириб қўйишни ва одамлар онгига таъсир ўтказишни хоҳлаётганимни англаб етдим”.

4-БОБ. ATARI ВА ҲИНДИСТОН. ДЗЕН ВА ЎЙИНЛАР ДИЗАЙНИ

Atari

Ридда бир ярим йил ўқиб, 1974 йилнинг февралида Жобс ота-онасининг олдига, Лос-Альтосга қайтиб ишга киришга қарор қилди. Узоқ иш қидиргани йўқ. 70-йилларда техника мутахассислари га талаб авжида эди: San Jose Mercury газетасида бўш иш ўринлари ҳақидаги эълонлар олтмиш бетни эгалларди. Шундай эълонлардан бири Жобснинг диққатини тортди. Унда “Осон ва вактичоглик билан пул топинг” деб ёзилганди. Шу куннинг ўзида Стив видеоўйинлар ишлаб чиқарадиган Atari компаниясига борди ва улар уни ишга олмагунига қадар у хеч қаерга кетмаслигини ходимлар бўйича директорга айтди (уни эса шундок ҳам даъвогарнинг тўзиган сочи ва кўпол ташки кўриниши довдиратиб кўйганди).

Atari’да эса у вакт ҳаёт қайнарди. Компания асосчиси – тўладан келган, жозибали, башорат қилиб туриш одатига ва бироз қаллоблик хислатларига эга Нолан Бушнелл Жобс тақлид қилмоқчи бўлган навбатдаги тимсол эди. Бушнелл бойиб кетгач, “роллс-ройс”да юришни, гиёҳ истеъмол қилишни ва иссиқ ваннада ўтириб, мажлис ўтказишни яхши кўтарди. Унинг таровати шу қадар кучли эдики, у қийинчиликсиз бошқаларни ўзига бўйсундиради (буни Фридланд ҳам қойил-мақом қилиб бажаардиди ва кейинчалик Жобс ҳам буни ўрганиб олди): у бирорни ўзига оғдириб оларди, кўндиради, фактларни бўрттириб кўрсата оларди, керак бўлса, дўк-пўписа киларди. Хушчакчақ азamat Эл Элкорн унинг кўлида бош муҳандис бўлиб ишларди. У хўжайинига қараганда бироз эҳтиёткор ва мулоҳазали эди. Кўпинча унга Нолани осмондан ерга тушириш ва унинг чексиз тасаввурини жиловлашга тўғри келарди.

1972 йили Бушнелл Элкорнга Pong номли видеоўйинни автоматларга мослаштириш вазифасини юклайди. Бу ўйинда икки ўйинчи эшкакка ўхшаш ҳаракатланиб турадиган иккита чизик ёрдамида экрандаги нишонга зарба беради (агар қиркка кирмаган бўлсангиз, ота-онангиздан сўранг). Элкорн бор-йўғи 500 доллар сарфлаб, автомат ясади; автомат Саннивейл шаҳрининг Камино-Реал йўлидаги барга ўрнатилди. Бир неча кун ўтиб, Бушнелга кўнгириқ қилишиб, автомат ишламаётганидан шикоят қилишди. У Элкорнни муаммони ҳал қилиш учун юборди: маълум бўлишича, машина майдада пулга тўлиб кетган экан. Atari мўмай пул ишлаб олди.

Жобс Atari'нинг қабулхонасига иш излаб шиппакда қадам ранжида қилган вақт бошқалар қатори Элкорнга ҳам қўнғироқ қилишиди. “Менга шундай дейишди: “Бизга қандайдир бир хиппи келиб, уни ишга олмагуни мизгача ҳеч қаерга кетмаслигини айтиб пўписа қиляпти. Полицияни чақирайликми ёки уни хонангизга киритайликми?”. Мен шундай жавоб бердим: “Албатта киритинг!”. Шутариқа Жобс Atari'нинг эллик нафар ходимларидан бирига айланди. Соатига беш долларга техник бўлиб ишга кирди. “Агар ўйлаб қарасақ, Риддан четлатилган йигитни ишга олиш ғалати қарор эди, – деб тан олди Элкорн. – Лекин мен унда катта салоҳият борлигини кўрдим. Стив жуда аклли эди, электроникани севарди ва қаттиқ ишлашни хоҳлаётганди”. Элкорн уни Дон Лэнг исмли димоғдор мухандисга бириктириб кўяди. Эртаси куни у шикоят қилди: “Менга кимни қўшиб кўйдинглар? Қандай сассиқ хиппи! Бунинг устига сурбет”. Жобс агар факат мева еб юрса, нафақат шиллиқ пардадан, балки тер ҳидидан ҳам халос бўлиб, тинимсиз ювенишга ва дезодорантдан фойдаланишга ҳожат қолмайди деб ўйлаганди. Амалда бу янглиш бўлиб чиқди.

Лэнг ва бошқа ходимлар Жобснинг бўшатилишини сўрашди, лекин Бушнелл бошқача қарор қабул қилди. “Мени унинг одоблизилиги ҳам, ҳиди ҳам қизиқтирумасди, – дейди у. – Стив жizzаки эди, лекин менга ёқарди. Ва мен унга тунги сменада ишга чиқиши буюрдим. Шундай йўл билан мен уни компанияда қолдиришга муваффак бўлдим”. Жобс ишга Лэнг ва бошқалар уйга кетганидан кейин келарди ва тонггача ишларди. Лекин бундай график билан ҳам у ўтакетган сурбет деган ном чиқарди. У ахён-аҳёнда бошқа ходимларга дуч келиб қолса, уларни “эси паст моллар” деб ҳақорат қилиш имкониятини қўлдан бой бермасди. Жобс кейин ҳам шу фикрида қолди. “Бошқалар ҳеч вақога арзимаслиги ажралиб туришимнинг сабаби эди”.

Стив манманлигига қарамай (балки айнан шунинг учун), Atari'нинг хўжайинига ёқиб қолди. “Бошқалардан фарқли равища у файласуф эди, – деб эслайди Бушнелл. – Биз хоҳиш-ирода эркинлиги ва тақдир ҳакида тез-тез фикр юритардик. Мен ҳаммаси олдиндан белгилаб қўйилган, биз дастурлаштирилганмиз, бошқаларнинг ҳаракатларини олдиндан айтиб бериш мумкин дердим. Стив эса бундай деб ҳисобламасди”. Жобс қаттиқ хоҳиш дунёни ўзгартиришига ишонарди.

У Atari'да кўп нарса ўрганди. Қизиқарли ва замонавий дизайнни таклиф қилиб, айрим ўйинларни такомилига етказишида ёрдам

берди. Бушнеллинг бўрттириб кўришни яхши кўриши, ўз айтганини қилдиришга интилиши Жобсга ўтди. Яна Жобсга Atari ўйинларининг оддийлиги ёқди. Уларга қўлланма керак эмасди, демак улар ўлгудай маст одам ҳам тушуниб оладиган даражада осон эди. Масалан, “Юлдузлар йўли” ўйинида бор-йўғи 2 та коида бор эди: “1. Танга киритинг. 2. Клингонларга чап беринг”.

Ҳамкасларининг ҳаммаси ҳам Жобсдан ўзини олиб қочмасди. У Рон Уэйн исмли конструктор билан дўстлашиб қолди. У Atari’га-ча ўйин автоматлари ишлаб чиқарган ўзининг муҳандислик-техник компаниясини бошқарганди. Фирма охир-оқибат касод бўлганди. Ўз компаниясига асос солиш мумкинлиги ҳакидаги ўй Стивни ҳаяжонга келтирди. “Рон ажойиб эди. Унинг ўз фирмаси бўлганди. Мен олдин бундай инсонларни ҳеч учратмагандим”, – дейди Жобс. У Уэйнга ўйин автоматларини ўйлаб топадиган ва тайёрлайдиган ўз корхонасини очишни таклиф қилди; 50 минг доллар кредит олишини айтди. Лекин Рон бир марта хонавайрон бўлганди, шу сабабли рад этди. “Мен бу 50 мингни йўқотишнинг энг оддий усули деб жавоб бердим, – деб хотирлайди Уэйн. – Лекин Стив ўз бизнесини бошлиш фояси билан ёнгани менга ёкканди”.

Бир куни Жобс Уэйннинг уйига меҳмонга келди; одатдагидек, улар фалсафий сухбат куришди, бирдан Рон Стивга бир нарсага икрор бўлмоқчи эканини айтди. “Гап нимада эканини билгандекман. Сенга эркаклар ёқади”, – деб жавоб берди шунда Жобс. Уэйн маъқуллаб бош силкиб кўйди. “Танишларим орасида Рон биринчи бўлиб ўзининг гей эканини айтган. У менга ҳаммасини ўзи тушунитириб берди”, – деб эслайди Жобс. Стив дўстидан “Чиройли аёлга кўзинг тушса, нимани ҳис қиласан?” деб сўради. Уэйн шундай жавоб берди: “Чиройли отни кўрганимда бўлган туйғуни. У ўзига маҳлиё қилиб кўяди, лекин у билан шаҳвоний алоқада бўлишни хоҳламайман. Шунчаки гўзаллигидан баҳра оламан”. Уэйн Стивга ишонганини ва шунинг учун унга икрор бўлганини эслайди. “Atari’да ҳеч ким ҳеч нарса билмасди. Мен гей эканимни бармоқ билан саноқли одамларгагина айтганман. Унга эса ишондим. Мен Стив ҳаммасини тўғри тушунишини ва бу дўстлигимизга халақит бермаслигини сезгандим”.

Ҳиндистон

1974 йили Жобс тезда пул ишлаб олиши керак эди, чунки бир йил олдин Ҳиндистонда бўлган Роберт Фридланд уни у ерга боришга кўндириганди. Ҳиндистонда Фридланд 60-йилларда кўпчи-

лик хиппиларнинг гуруси – Ним Кароли Бабадан (Махараж-жи) сабок олганди. Жобс ҳам Ҳиндистонга бориш керак деган қарорга келди ва Дэниел Котткени бирга боришга кўндириди. Стив учун бу шунчаки саргузашт эмасди. “Мен ўзимни излаш учун боргандим. Фикрим равшан бўлишига, ўзим кимлигимни ва буёғига нима килишим кераклигини тушунишга умид қилгандим”, – деб тан олади у. Котткенинг фикрича, Жобснинг руҳий изланишлари кисман у ҳақиқий ота-онаси кимлигини билмаслиги билан изоҳланарди. “Унинг қалбидаги бўшлиқ бор эди. У уни тўлдирмоқчи эди”.

Жобснинг Atari’дан бўшаётгани ва ўз гурусини излаш учун Ҳиндистонга кетаётгани ҳақидаги хабар кўнгилчан Элкорнни кулдириб юборди. “Стив олдимга кириб, менга тикилиб бокди-да шундай деди: “Мен гуруни излаб кетяпман”. Мен эса шундай дедим: “Ана холос, ажойиб! Майли, ҳол-аҳвол сўраб ёзиб тур”. У сафар ҳақини тўлашда ёрдам беришимни сўради, мен эса – “Бу ёғи қизиқ бўлди-ку!”, дедим. Лекин охири Элкорн бунинг йўлини топди. Atari компанияси деталларни ишлаб чиқариб, кейин Мюнхенга жўнатарди. У ерда уларни тайёр автоматларга ўрнатишарди ва Туриндаги улгуржи харидорга сотишарди. Ва шу ерда бир муаммо пайдо бўлди. Ўйинлар Америка учун яратилганди; шу сабабли кадрларнинг алмашиш тезлиги Европадагидек бир сонияда 50 та эмас, балки 60 та эди. Элкорн Жобс билан буни қандай тўғрилашни ўйлаб топди. Стив масалани жойнинг ўзида ҳал қилиш учун Европага борадиган, компания эса сафар ҳақини унга тўлаб берадиган бўлди. “У ердан Ҳиндистонга парвоз арzonрокка тушади”, – деб изоҳлади буни Элкорн. Жобс рози бўлди ва Эл уни Германияга юборди. Элкорн Жобс билан хайрлашаётib, гуруга саломини етказишини айтди.

Жобс бир неча кунни Мюнхенда ўтказди. У муаммони мувофакиятли ҳал қилди, лекин расмиятпаст немис раҳбарларнинг жигига тегишига ҳам улгурди. Улар Элкорнга Жобсдан ювинди ҳиди келаётганини ва одамларнинг ғашини келтираётганини айтиб но лишди. “Мен қизиқиб сўрадим: “У муаммони ҳал қилдими ахир?” Улар “Ха” дейишди. Ўшанда шундай деб жавоб бердим: “Унда агар бирорта савол туғилса, кўнғироқ қилинг, менда бундай болалардан кўп!” “Йўқ-йўқ, раҳмат, ўзимиз уddyalaimiz”, – дейишди улар. Жобс ҳам уни гўштили картошка билан бокишишмоқчи бўлгани учун дарғазаб бўлиб юрганди. “Вегетарианча овқатмиш, улар ҳатто бундай сўзни ҳам билишмайди!” – деб шикоят қилди у телефон орқали Элкорнга.

У дистрибьютор билан учрашиш учун Туринга жўнаб кетди.

У ер унга кўпроқ ёқди: итальянча паста ва мезбоннинг меҳмондўстлиги Стивнинг кўнглига малҳамдек бўлди. “Мен Туринда икки хафтани ажойиб ўтказдим. Гавжум саноат шахри, – деб хотирлайди Жобс. – Дистрибьютор жуда яхши инсон экан. Ҳар кеча мени ресторанда овқатланишга таклиф қиласарди. У ерда атиги саккизта стол бор эди ва ҳеч қандай меню йўқ эди. Шунчаки официантга нима хоҳлашингни айтасан ва сенга буни тайёрлаб беришади. Столлардан бири Fiat президенти учун банд қилиб қўйилганди. Умуман олганда, муҳташам жой эди”. Туриндан Стив Швейцариянинг Лугано шахрига бориб, Фридланднинг амакисиникида тўхтади, у ердан эса Ҳиндистонга учиб кетди.

Нью-Делига етиб келиб, самолётнинг кўчма зинасидан тушиби билан Жобс апрель ойи бўлишига қарамай, юзига дим жазира маҳаво эсаётганини сезди. Жобсга меҳмонхона номини айтишди, лекин у ердан жой тополмади, шунда у такси ҳайдовчиси тавсия қилган меҳмонхонага борди: “У бунинг учун қандайдир улуш олган бўлса керак, чунки мени фирт қишлоққа олиб бориб ташлади”. Стив меҳмонхона хўжайинидан крандаги сув фильтрланганни деб сўради ва эҳтиётсизлик қилиб ундан татиб кўрди. “Кўп ўтмай мен дизентерия юқтириб олдим. Аҳволим ёмонлашди, ҳароратим кўтарилиди. Бир ҳафтада 15 килограмм вазн йўқотдим”.

Иклимга бироз мослашиб олгач, Стив Дехлидан тезда кетишга карор қилди. У Ҳиндистоннинг ғарбий қисмидаги жойлашган Харидвар шахрига йўл олди. Шаҳар Ганганинг бошида жойлашганди. У ерда ҳар уч йилда Мела деб номланган йирик ҳиндча фестиваль бўлиб ўтарди. 1974 йил ўн икки йиллик даврнинг охиргиси эди. Демак, Кумбха-мела деб аталган яна ҳам дабдабали байрам бўлади. Ўн миллион зиёратчи катталиги Пало-Альтодек шахарда тўпланади. Пало-Альтода атиги юз минг киши яшайди. “Тақводорларни ҳар қадамда учратиш мумкин эди. Қаерга қарасанг чодир: ҳар бир чодирда устоз. Филларни ҳайдаб борувчилар ва ҳоказолар. Мен у ерда бир неча кун бўлдим ва тезроқ у ердан кетишга карор килдим”.

Поезд ва автобусда Стив Наиниталга яқин ерда жойлашган Химолай этагидаги қишлоққа етиб борди. У ерда Ним Кароли Баба яшарди, аникрофи, унинг уйи бор эди. Жобс келганида гурутирик эмасди, ҳеч бўлмаса Ердаги аввалги тимсолида тирик эмасди. Жобс полга ёзилган тўшакли хонани бир оиладан ижарага олди; уй эгалари Стивни вегетарианча таом билан бокишиди ва кучини тиклаб олишида ёрдам беришди. “Уларда инглиз тилида “Йога автобиографияси” бор эди; уни аввалги саёҳатчи қолдириб кетганди. Уни

бекорчиликдан бир неча марта ўқиб чиқдим. Яна мен атрофни айланардим, умуман олганда, бутунлай соғайиб кетдим”. Ашрамда Жобс чечакка қарши курашувчи эпидемиолог Ларри Бриллиант билан танишиди; кейинчалик у Google компаниясида хайрия тадбирлари учун жавоб берди ва Сколл жамғармасига раҳбарлик қилди. Стив ва Ларри бир умр дўст бўлиб қолишиди.

Бир куни Жобсга ёш хинд авлиёси ҳақида айтиб беришиди. У бир бой бизнесменнинг Химолайдаги уйида шогирдлари билан учрашиши керак эди. “Бу фикри тоза инсон билан танишиш, унинг издошлари билан мулоқот қилиш ва албатта, яхшироқ овқатланиш имконияти эди. Етиб борганимизда овқат ҳидидан сўлагим оққани эсимда. Қорним жуда оч эди”. Жобс тўда орасида овқатланиб ўти-раркан у ёши ўзиникидан бироз катта бўлган авлиёнинг нигоҳини ўзига тортди, авлиё уни бармоғи билан кўрсатиб, телбалардек қаҳ-қаҳ уриб кулди. “У ёнимга чопиб келиб, қўлимдан тутиб бир урди ва шундай деди: “Сен ёш болага ўхшайсан”. Унинг эътибори мени ҳавотирга солди”, – деб хотирлайди Жобс. Тақводор Стивни оламондан нарироққа – тоғдаги кичик ҳовуздаги кудукка етаклаб кетди. “Биз ўтиридик ва шу заҳоти у устара олди. Мен авлиё ақлдан озибди деб ўйладим, кўркиб кетдим, лекин у бир парча совун олиб, бошимни юва кетди. Ўшанда сочим узун эди, уни бутунлай олиб ташлади, ва ҳаётимни сақлаб қолаётганини айтиб”.

Ёз ойининг бошида Ҳиндистонга Дэниел Коттке етиб келди ва Жобс уни кутиб олиш учун Нью-Делига кетди. Улар мамлакат бўйлаб кўп саёҳат қилишиди, асосан автобусда. Бу вақтга келиб Жобс энди у билан донишмандликни ўртоқлашадиган гуруни изламасди, балки тийилиш, очлик сақлаш ва оддийлик ёрдамида онгни равшанлаштиришга интиларди. Ички сокинликка у барибир эриша олмади. Коттке қишлоқ бозорида уларга сут сотган савдогар аёлдан Стивнинг жаҳли чиққанини ва аёлга сутга сув қўшганини айтиб ўшқирганини ёдга олди.

Жобс саҳий ҳам бўла оларди. Тибет чегарасига яқин жойдаги Маналида Коттке йўл чеклари солинган қопкўрпасини ўғирлатиб кўяди. “Стив мени овқатлантириди ва Дехлигача автобусга чипта олиб берди”, – хотирлайди Коттке. Яна Жобс дўстига юз доллар берди – бор пули шу эди.

Кузда уйга қайтаётиб, Стив Лондонда Ҳиндистонда танишган аёлницида тўхтади. У ердан Оклендгача арzon чартер рейси бор эди. Ота-онасига Стив кам ёзарди, почтани эса American Express офиси олдидан ўтсагина оларди, шу сабабли Стив аэропортдан

Пол ва Кларага қүнғироқ қилиб, мени кутиб олинглар деб айтганида, ота-онаси жуда хайрон бўлди. Улар шу заҳоти Лос-Альтосдан Оклендга отланишди. “Мен сочимни бутунлай олдириб ташлагандим, ҳиндча кийимда эдим, баданим офтобда қуйиб, қизил-жигарранг тус олганди, – деб эслайди Жобс. – Аэропортда ўтирган эдим, ота-онам келди. Мени танимай ўтиб кетишди, тағин беш марта. Ниҳоят, онам ёнимга келиб сўради: “Стив, бу сенмисан?” Мен эса – “Салом!” – деб жавоб бердим”. Ота-онаси ўғлини Лос-Альтосга олиб кетди. У ерда у ўзини излашда давом этди. Боз устига, Стив ҳар хил усуллар билан ўзини тарбияларди. Тонгда ва кечаси мединатация ўтказарди ва дзенни ўрганаарди, оралиқ вактда эса Стэнфордда физика ва муҳандислик иши бўйича маъруза эшитарди.

Иzlаниш

Жобснинг Шарқ фалсафаси, индуизм ва дзен-буддизмга қизиқиши, фикрни равшанлаштириш бобидаги изланишлари 19 яшар ўсмирнинг ўткинчи ишқибозлиги эмасди. Стив Шарқ диний таълимотларининг кўпчилик асосий коидаларига, масалан, пражняга, яъни юксак донишмандликка ва илохий интуицияга интилишга бутун умр риоя килишга ҳаракат қилди. Унга диккатни жамлаш орқали эришиш мумкин. Йиллар ўтиб, Пало-Альтодаги боғида ўтирас экан, Жобс Ҳиндистонга қилган саёҳатининг ҳаётига кўрсатган таъсири ҳақида шундай деди:

Америкага қайтгач, мен Америкада Ҳиндистонга келганимдан кўра кўпроқ маданий шокни бошимдан ўтказдим. Ҳиндистоннинг олис чеккасидаги одамлар Ғарб одамига хос фикрламайди: улар интуицияга ишонади ва уларнинг интуицияси бошқа мамлакатлар ахолиси интуициясидан нозикроқ. Мен интуиция оламни билишининг энг кучли усули ва у акл-идрокдан самаралирок деб хисоблайман. Интуиция менинг ишимга катта таъсир кўрсатди.

Ғарбликларнинг ҳис-туйғуга берилмаслиги инсоннинг туғма эмас, балки тер тўкиб орттирилган хусусияти ва цивилизациянинг буюк ютуғидир. Ҳиндистонлик дехқонга эса буни ҳеч ким ўргатмаган. Лекин улар бошқа нарсани билишади ва бу муайян вазиятларда қадрлироқdir; бироқ, табиийки, барча вазиятларда эмас. Интуиция ва эмпириканинг кучи мана шунда.

Ҳиндистон қишлоқларида етти ой яшаб, Америкага қайтгач, мен Ғарб одамининг оқил фикрлаш қобилияти билан бирга тентаклигини ҳам англаб етдим. Агар бир жойга ўтириб фикр жамланса, бизнинг акл-идрокимиз накадар ҳаяжонни бошидан ўтказётгани-

ни сезиш мумкин. Агар уни тинчлантироқчи бўлсак, вазият яна ҳам ёмонлашади. Бироқ вакт ўтиши билан у тинчланади ва ўшанда нозикрок нарсаларни эшита бошлайсан. Ўша вакт интуиция ўзининг камолотига етади. Сен буюмларга аникроқ қарай бошлайсан ва ҳозирги вақтда яшайсан. Ақл у қадар тез ишламайди, сен ҳар бир лаҳзанинг буюклигини сезасан. Аввалгидан кўпроқ нарсаларни кўрасан. Бу ички интизом, уни ўргатиш керак.

Дзен бутун ҳаётимда жиддий из қолдири. Бир вақтлар мен Японияга кетиб, Эйхэйдзи ибодатхонасидаги мактабга киришга ҳаракат қилмоқчи бўлдим, лекин руҳий устозим Америкада қолишга мени кўндириди. У ерда бор нарса, бу ерда ҳам бор деди. Ва у ҳақ бўлиб чиқди. Мен дзен мақолининг ростлигини тушундим: агар сен гуруни излаб бутун дунё кезмоқчи бўлсанг, уни қўшни уйдан топасан.

Жобс Лос-Альтосда, устига-устак уйига яқин жойда ўзига диний мураббий топди. “Дзен акли, яқиндагина дженни қабул қилган одам акли” номли китоб муаллифи ва Сан-Францискодаги дзен-буддизм марказининг раҳбари Шунрью Сузуки ҳар чоршанба куни шаҳарда кечки маъруза ўқир ва бир гурух шогирдлари билан медитация ўтказарди. Тез орада Жобс ва бошқаларга бу камдек туюлди ва Сузуки ўзининг ёрдамчиси Кобун Чино Отогавадан шаҳарда тўлиқ хафта ишлайдиган марказ очишни сўради. Жобс, унинг ўша вақтдаги дугонаси Крисэнн Бреннан, Дэниел Коттке ва Элизабет Холмс ўз устозининг содиқ издошлирига айланди. У, шунингдек, Кармелага яқин жойлашган “Тассахара” дзен маркази ва ибодатхонада ретритларга катнай бошлади, у ерда Кобундан сабок оларди.

Коттке Кобунни ажиб инсон деб ҳисобларди. “Инглизчасига у ёқимсиз гапиради, – деб эслайди Дэниел. – Лирик кўп маъноли йўсинда гапиради, худди хокку жанрида шеър ўқиётгандек туяларди. Биз эшитиб ўтирадик, кўпинча гап нима ҳакидагилигини тушунмасдик. Мен буни кувноқ муқаддима деб қабул килардим”. Котткенинг севгилиси Элизабет Холмс бўлаётган воеани яхшиrok тушунарди. “Биз медитация ўтказиш учун Кобуннинг олдига борардик, дзафу ёстиғига ўтирадик, Кобун эса супачада ўтиради, – деб эслайди у. – Биз фикрни жамлашни машқ килардик. Бу ажойиб машғулот эди. Бир куни кечаси биз Кобун билан медитация ўтказдик. Ёмғир ёғаётганди. Ва устоз ташқаридан эшитилаётган овозлар ёрдамида бутун фикрни медитацияга қаратишни бизга тушунтириб берди”.

Жобс янги эҳтиросга бутун вужудини бахш этарди. “Стив жуда

жиддий, мағрур бўлиб оларди ва умуман юракни эзаб юборарди”, – эслайди Коттке. Жобс Кобун билан деярли ҳар куни учрашарди, ойда бир марта улар иккови ёлғиз чукур медитация ўтказарди. “Кобун билан учрашув мен учун катта аҳамиятга эга эди. Мен у билан имкон қадар кўп вақт ўтказишни хоҳлардим, – деб тан олади Жобс. – Унинг рафиқаси Стэнфордда ҳамшира бўлиб ишларди. Уларнинг икки нафар фарзанди бор эди. У тунги сменага чиққанда мен бутун оқшом вақтни Кобун билан ўтказардим. Ярим тунда хотини келиб, мени қувиб соларди”. Вакти-вакти билан Жобс ўз ҳётини тўлалигича руҳий изланишларга баҳш этишини хоҳлаши ҳакида сўзларди, лекин Кобун уни фикридан қайтарарди – Стив бизнес билан шуғулланган ҳолда руҳият ҳакида қайғуриши мумкинлигини айтарди. Улар узок вақт қалин дўст бўлиб қолишиди. Ўн етти йил ўтгач, Кобун Жобс ва Лорен никоҳ маросимини ўтказди.

Бетоқатлик билан ўзликни излаш Стивни 1970 йилда Лос-Анжелес психотерапевти Артур Янов ўйлаб топган ва оммалаштирган терапия курсидан ўтишга мажбур қилди. Даволаш Фрейднинг тахминига асосланганди. Унга қўра психологик муаммолар болаликда орттирилган ва онг остига олиб қўйилган руҳий ларзалар билан изоҳланади. Янов оғрикли ҳаяжонни қайтадан бошидан ўтказиб ва ўз туйғуларини очиқча (баъзан ўкириш ва инграш орқали) ифода этиб, уни енгиш мумкин деб уқтиарди. Жобсга бу психотерапевт билан оддий сухбатдан қўра кўпроқ мос келарди, чунки бунда мантикий таҳлил эмас, балки интуитив бошдан ўтказиш ва эмоционал муносабат билдириш талаб этиларди. “Ўлаш эмас, балки бажариш лозим эди, – деб сўзлайди Жобс. – Кўзни юмиб, нафас олмай, эслаш ва сеансдан кейин янгилангандек ҳис этиш керак эди”.

Яновнинг бир гурух издошлари Южиндаги эски меҳмонхонада “Орегон туйғулар маркази” (Oregon Feeling Center) номли лойиҳа юритарди; ҳаммасини Жобснинг Рид университетидаги гуруси Роберт Фридланд бошқарарди (бунинг ажарбланаарли жойи йўқ). Унинг “Ягона ферма”си узокда эмасди. 1974 йилнинг охирида Жобс уч ойлик терапия курсига ёзилди. Бу унга минг долларга тушди. “Шахсий ўсиш масалалари Стив билан бизни ўйлантиарди ва мен у билан бирга курсга боришни хоҳладим, – деб эслайди Коттке. Лекин бу курсни чўнтағим кўтара олмасди”.

Жобс яқин дўстларига у асраб олингани ва ҳакикий ота-онасини билмаслиги туфайли бошидан ўтказаётган оғриқни қандай килиб енгишни ўрганишни хоҳлаётганини тан олди. “Стив ўзини яхшироқ билиш учун ота-онаси билан танишишни орзу килар-

ди”, – деганди кейинчалик Фридланд. Клара ва Полдан Стив унинг ҳақиқий ота-онаси университет битирувчилари бўлганини ва отаси катта эҳтимол билан сурялий эканини билиб олганди. У ҳатто шахсий детектив ёлламоқчи ҳам бўлди, лекин бу фикридан қайтди. “Мен ота-онамнинг дилини оғритмоқчи эмасдим”, – деб изоҳлади у Клара ва Полни назарда тутган ҳолда.

“У асраб олинганига қўникишга ҳаракат қилди, – дейди Элизабет Холмс. – Стив ўз туйғуларини енгиши кераклигини тушунди”. Жобс ўзи буни Элизабетга айтди. “Бу менга азоб беряпти, демак, диққат-эътиборимни шунга қаратишими керак”, – дейди у. Грег Кэлхун билан у яна ҳам очикроқ гаплашганди. “Стив ўзининг асраб олингани ҳақидаги кечинмаларини мунтазам таҳлил қиласди ва тез-тез буни мен билан муҳокама қиласди, – деб эслайди Кэлхун. – Яновнинг терапияси ва шиллиқ пардадан халос қилувчи парҳез ёрдамида у тозаланишга ва асраб олингани билан боғлиқ тушкунлик кайфиятини чуқурроқ хис килишга уринди. Стив биологик ота-онасининг хиёнати унинг қаҳрини келтираётганини яширмасди”.

1970 йили Джон Леннон ҳам Яновнинг терапия курсидан ўтиб, ўша йилнинг декабрида Plastic Ono Band билан ҳамкорликда Mother қўшиғини айтди. Қўшиқ Ленноннинг ота-онасига бўлган туйғулари ҳақида эди. Отаси уларни ташлаб кетганди, онасини эса у ўсмирилик пайтида ўлдириб кетишганди. Қўшиқ накоратида қўйидаги қаторлар такрорланарди: “Онажон кетманг, отажон уйга қайтинг”. Элизабет Жобс уни гитарада тез-тез хиргойи қилганини эсларди.

Кейинчалик Жобс Яновнинг таълимоти унга унча ёрдам бермаганини тан олди. “У тайёр консерватив ечимни таклиф қиласди ва бу менга жуда ҳам содда бўлиб туюлди. Мен тезда тушундимки, курс билан ҳеч нарсани чуқур англаб етолмайман”. Лекин Элизабетнинг фикрича, терапия курси Жобсга ўзига ишонишда ёрдам берган. “Стив жуда ўзгариб кетди, – деб эслайди у. – Одатда у кўпол ва жizzаки эди, кейин маълум вақт у хотиржам, ўзига ишонган одамга айланди”.

Аста-секин Жобс бошқаларда ҳам ишонч уйғотиши ва уларни ўзлари журъят қилмаган жасоратни содир этишга мажбуралиши мумкинлигини тушуна бошлади. Элизабет Сан-Францискодаги диний сектага аъзо бўлди ва Коттке билан муносабатларига нукта қўйди: таълимот ўз издошлиаридан ўтмиш билан ҳар қандай алоқани узишни талаб қиласди. Лекин Жобс тақиқларга тупурганди. Бир куни у Ford Ranchero’даги жамоага келиб, Фридланд фермасига ке-таётганини ва Элизабетни ҳам ўша ерда кутишаётганини айтади.

Элизабет механик бошқариладиган автомобиль ҳайдашни билмас-лигига қарамай, йўлнинг ярмида автомобильни у бошқариши керак бўлди. “Биз катта кўчага чиқдик, Стив мени рулга ўтқазиб қўйди, тезликни алмаштиришни эса биз соатига 90 километрга тезлашгунимизгача ўзи бажариб турди, – деб эслайди Элизабет. – Кейин у Диланнинг Blood on the Tracks альбомини қўйиб, бошини елкамга қўйди-да ухлаб қолди. Стив доим ўзини ҳар нарсага қодирдек тутарди, демак, бошқалар ҳам шундай қила олади деб ўйларди. У менга ҳаётини ишониб топширди. Ва мени аввал журъат эта олмаган ишни бажаришга мажбур қилди”.

Бу “воқеликни ўзгартириш майдони” деб номланадиган ҳодисанинг ижобий томони. “Агар Стивга ишонсанг, унда ҳамма нарсани эплай оласан, – дейди Элизабет. – Агар у нимагадир карор килса, уни албатта бажаради”.

Кескин ўзгариш

1975 йилнинг бошида Элкорннинг Atari’даги хонасига Рон Уэйн учиб киради. “Тасаввур қиляпсанми, Стив кайтиб келди!” – деб ҳайқирди у. “Ўхў! Унда кирсин”, – деди Элкорн.

Жобс оёқ яланг, тўқ сарик кийимда қўлида “Шу ерда ҳозирнинг ўзида бўл” китоби билан кириб келди. У китобни Элкорнга узатиб, уни албатта ўқиб чиқишини талаб қилди. “Мен ишга қайтсан бўладими?” – деб қизиқиб сўради Жобс.

“Стив кришнайтга ўхшарди, лекин мен уни кўрганимдан хурсанд эдим, – деб эслайди Элкорн. – Шунинг учун, табиийки, “ҳа” деб жавоб бердим”.

Жамоада осойишталикни сақлаш учун Жобс аввалгидек тунда ишларди. Кечки овқатдан кейин унинг олдига гаплашиб ўтириш ва ўйин ўйнаш учун Возняк келарди. У НР’га ишга кириб олгач, шу атрофдан квартирани ижарага олганди. Pong ўйинига у Саннивейлдаги боулингда қизиқиб қолганди ва ҳатто ўзи учун телевизорга приставка ясаганди.

1975 йил ёз фаслининг охирида Нолан Бушнелл ҳамманинг бундай ўйинлар вакти тугади деган фикрига тупуриб, Pong’нинг бир кишига мўлжалланган версиясини ишлаб чиқишига карор килди. Шериги билан ўйнаш ўрнига тўпни деворга зарб билан отиш керак эди. Ҳар бир зарбдан сўнг деворнинг ғиши чўчарди. Нолан Жобсни олдига чақириб, доскага эскизни чизди ва Стивга ғояни рўёбга чиқаришни топширди. Ва агар Жобс элликтадан камроқ деталь сарфлаб, ўйин ясаса, ҳар бир тежалган деталь учун мукофот

пули олишини қўшиб қўйди. Бушнелл Жобс энг зўр муҳандис эмаслигини биларди, лекин у уни тез-тез кўргани келадиган Вознякни ишга жалб этади деб тахмин қилди ва ҳақ бўлиб чиқди. “Мен учун бу икки хисса фойда эди, – деб эслайди Бушнелл. – Чунки муҳандис сифатида Воз анча қобилиятироқ эди”.

Жобс Вознякдан ёрдам сўраб, мукофотни тенг бўлишишга ваъда килганида у жуда хурсанд бўлиб кетди. “Миллионлаб кишилар ўйнайдиган ўйин лойиҳаси ҳаётимдаги энг қизиқ таклиф бўлди”, – дейди Возняк. Лекин Жобс ҳаммаси тўрт кунда тайёр бўлиши, устига-устак деталлар камроқ ишлатилиши кераклигини айтди. У муддатни ўзи белгилаганини айтмади, чунки ҳосил йиғишига тайёргарлик кўриш учун Фридланд фермасига отгланаётганди. У шунингдек, ҳар бир тежалган деталь учун Нолан мукофот ваъда килгани ҳақида ҳам оғиз очмади.

“Бундай ўйинни яратиш учун кўпчилик муҳандислар бир неча ой сарфлаган бўларди, – эслайди Возняк. – Мен ҳеч ҳам уддасидан чиқа олмайман деб ўйлагандим, лекин Стив ҳаммаси ўнгидан келади деб мени ишонтириди”. Воз тўрт кеча ухламади, лекин лойиҳани бажарди. Кундузи НР компаниясида у чизмалар чизарди, апилтапил тамадди килиб олиб, Atari’га елдек учарди ва тунда тинмай ишларди. Возняк чизмалар устида бош кўттармай ишлаётган вақт Жобс олдида ўтирас ва макет платадаги микросхемалар симини уларди. “Стив модель ясарди, мен эса севимли ўйиним – Gran Trak 10 автопойгасини ўйнардим”, – деб айтиб берди Возняк.

Икки дўст лойиҳани ҳақиқатан ҳам тўрт кун ичida атиги 45 та микросхемадан фойдаланиб тугатишга муваффақ бўлди. Мукофот пули ҳақидаги фикрлар бир-бирига тўғри келмайди, лекин кўпчилик Жобс гонорарнинг ярмини Вознякка берган деб хисоблади. Аммо бу тежалган деталлар учун Бушнелл тўлаган мукофот пули эмасди. Фақат ўн йил ўтиб, Возняк Atari тарихи ҳақидаги китобни унга кўрсатишганида мукофот ҳақида билиб қолади. “Эҳтимол Стивга пул керак бўлгандир, шунинг учун у менга ҳеч нарса айтмаган бўлса керак”, – деди Возняк. Лекин бир оз жим туриб ўйлаб кўрдида, бу воқеа унга оғир ботганини тан олди. “У менга тўғрисини айтгани яхши эди. Агар унга пул кераклигини рўйирост айтганида, мен ўзим ҳаммасини унга берардим. У ахир менинг дўстим-ку. Дўстларга эса ёрдам бериш керак”. Вознякнинг сўзларига қараганда бу воқеа уларнинг характерлари ўхшамаслигини кўрсатиб берган. “Инсофлиник мен учун бекорчи гап эмас. Стив нима учун мендан

унга аслида қанча тұлашганини яширганини ҳозиргача тушуна олмайман. Ҳамма одамлар ҳар хил бўлар экан”, – деди Возняк.

Ўн йилдан кейин бу воқеа матбуотда тарқалиб кетгач, Жобс Вознякка кўнгирок қилиб, ҳаммасини инкор этади. Вознякнинг сўзларига қарагандা Стив “бундай воқеани эслай олмаслигини, агар у бундай ишни қилган бўлса, уни албатта эслаб қолган бўлишини, эсида йўқ эканми, демак, бу воқеа бўлмаганини айтган”. Жобсдан буни очикдан-очик сўраганимда, у сукут сақлади, кейин эса ишончсизлик билан шундай деди: “Билмайман, бу миш-мишлар қаердан пайдо бўлди. Менга тўлашган пулнинг ярмини мен Возга берганман. Мен ҳар доим шундай қилганман. Воз ишни 1978 йилда ташлаб кетган ва шундан кейин ҳеч нарса қилмаган, лекин Apple акцияларидан мен билан бир хил улуш олган”.

Эҳтимол бу шунчаки англашилмовчилик бўлиб, Жобс аслида Вознякни алдамаганмикан? “Балки мен хато қилгандирман, унугтандирман, – деди менга Возняк, лекин шу ондаёқ тузатди. – Йўқ. Аниқ эсимда. Стив 350 долларлик чек берган”. У масалага Бушнелл ва Элкорн орқали аниқлик киритди. “Возга мукофот пули ҳақида айтганимда у хафа бўлиб кетгани эсимда – дейди Бушнелл. – Ҳар бир тежалган деталга мукофот пули берганимни тасдикладим, у эса бошини сарак-сарак қилди”.

Нима бўлса ҳам кейин Возняк ўтган гапни ковлаш яхши эмас деб айтди. Жобс одамлардан ўз манфаати йўлида фойдаланадиган мураккаб инсон эканини айтди. Унинг бундай жиҳатлари унга муваффақият қозонишида ёрдам берди. Возняк ҳеч қачон бундай йўл тутмаган бўлардим деди, лекин Apple’ни бир ўзи яратса олмаслигини ҳам тан олди. “Низони тинч йўл билан босди-босди қилишни маъқул кўраман. Бу воқеа ҳақида Стив билан судлашмоқчи эмасман”.

Atari’даги иш тажрибаси Жобсга бизнес ва дизайнга бўлган ўз ёндашувини ишлаб чиқишида ёрдам берди. Atari ўйинларининг оддийлиги ва қулайлиги (“танга киритинг, клингонларга чап беринг”) унинг дидига мос келарди. “Жобс бу оддийликни ўзлаштириди ва Apple маҳсулотларига сингдирди”, – дейди Стивнинг ҳамкасби Рон Уэйн. Бушнеллдан Жобс ўз айтганида туриб олиш қобилиятини ҳам ўзлаштириди. “Нолан рад жавобини умуман қабул қиласди ва Стив буни ўзининг иш принципига айлантириди. Тўғри, Бушнелл Жобсдан фарқли равишда ҳеч кимни ҳеч қачон ҳакоратламаган. Лекин қисташи мумкин эди. Бундай муносабат ғашимни келтиради, лекин нима бўлса ҳам бундай ёндашув иш

бераиди. Бу жиҳатдан Нолан Жобс учун ўрнак бўлиб хизмат қилди”, – деб эслайди Элкорн.

Бушнелл бунга қўшилади. “Бизнесменнинг истеъдодини яшира олмайсан ва мен буни Стивда пайқаганман, – деди у. – Уни нафакат чизмалар, балки тадбиркорлик масалалари ҳам қизиктиради. Унга тушунтиридим: агар қўлимдан ҳамма нарса келади деб ҳисобласанг; мақсадингга эришасан. Ўзингни вазиятни назорат қилаётгандек тут ва одамлар бунга ишонади”.

5-БОБ. APPLE I. ЁН, СОЗЛАН, ПАРВОЗ ҚИЛ

Оромбахш ва меҳрибон автоматлар

60-йилларнинг иккинчи ярмида Сан-Франциско ва Силикон водийсида турли маданий оқимлар параллель ривожланди. Ҳарбий саноат учун ишлаган компанияларнинг ўсиши билан техника инқилоби бошланди. Тез орада радиоэлектрон курилмалар ишлаб чиқарадиган фирмалар, шунингдек микросхема ва видео-ўйинлар ишлаб чиқувчилар ҳамда компьютер компаниялари ҳам уларнинг ортидан юксала бошлади. Ҳакерларнинг субмаданияти гуллаб-яшнади. Бу тармоқ ходимлари ва телефон фирибгарлари, киберпанклар, оддий ҳаваскорлар ва шунчаки, гиклар, шу жумладан, НР иерархиясига кирмайдиган мухандислар ва компаниянинг ҳеч бир бўлимида ишламайдиган уларнинг болалари фаолияти билан изоҳланарди. ЛСД таъсирини ўрганиш билан машғул бўлган квазиолимлар гурухи бор эди; Пало-Альтодаги Аугментация тадқиқот марказида (Augmentation Research Center) ишлаган ва кейинчалик компьютер сичқончаси ва график фойдаланувчилар интерфейсларини ишлаб чиқсан Даг Энгельбарт ҳамда мусикий нур таратадиган шоулари билан гиёҳванд моддаларни машҳур қилиб юборган ва кейинчалик Grateful Dead номи билан донг таратган Кен Кизи ҳам улар орасида бор эди. Сан-Франциско ва унинг теварагидаги битниклар авлодига мансуб хиппилар ҳаракати кучайди. Мавжуд тартибга қўшилмаган турли сиёсий арбоблар Бёрклида пайдо бўлган Сўз эркинлиги учун ҳаракат негизида шаклланди. Бундан ташқари, фикрни равшанлаштириш борасида изланишлар олиб борадиган дзен-буддизм, индуизм, медитация ва йогадан тортиб то Яновнинг психотерапиясигача, сенсор депривация ва Эрхард семинарларигача бўлган турли-туман руҳий амалиётчиларнинг фаолияти гуркираб ривожланди.

Стив Жобс хиппи ва ҳакерлар субмаданияти омухтаси, фикрни равшанлаштириш борасидаги изланишлар ва янги технологияларга бўлган қизиқиши тимсоли эди: эрталаблари у медитация ўтказар, кундузи Стэнфордда физика бўйича маърузалар тинглар, тунлари Atari'да ишлар ва ўз бизнесига асос солишини орзу қиласарди. “Ҳаёт жўш уради, – хотирлайди у. – Grateful Dead, Jefferson Airplane, Жоан Баэз, Женис Жоплин каби ажойиб мусиқачилар пайдо бўлди; бу ерга яна интеграл схемалар ҳамда “Бутун Ер каталоги” каби китобларни қўшинг”.

Дастлаб хиппилар илм-фан ва техника ишқибозлари билан унчалик келиша олмасди. Контрмаданият вакилларининг кўпчилиги компьютерлар Оруэллнинг башорати нақадар тўғрилигини тасдиклайти деб ҳисобларди. У компьютерлар Пентагон ва ҳукмрон тузум ҳокимиятининг тимсоли деб айтганди. “Машиналар ҳақида афсона” асарида тарихчи Льюис Мамфорд компьютерлар эркинликни ўғирлайди ва ҳаётий муҳим қадриятларни йўқ қиласи деб таъкидлаганди. Перфокарталардаги “Эгманг, санчманг ва ғижимланг” ибораси сўл пацифизм тарафдорларининг кинояли шиорига айланганди.

Лекин 70-йилларнинг бошига келиб хиссиёт ўзгарди. “Компьютерлар бюрократик назорат куролидан ўз фикрини билдириш ва хурлик воситасига айланди”, – деб ёзади Жон Маркоф контрмаданият ва компьютер соҳасининг яқинлашувига бағишлиланган “Уйкучи нима деди” номли китобида. Бу тенденция Ричард Броғиганнинг 1967 йилги “Ҳамма энди оромбахш ва меҳрибон автоматлар назорати остида” деб номланган шеърида ҳам куйланганди. Псиҳофаол моддалар ва кибернетика бирлашувини Тимоти Лири ҳам тан олганди; у шахсий компьютерлар янги ЛСД бўлди, деб таъкидлаб, ўзининг машхур даъватини ўзгартирганди. Энди у “Ён, созлан, парвоз қил” деб янгарди. U2 йўлбошчиси Бено Жобс билан дўстлашиб қолганди. У Сан-Франциско ва унинг теварагидаги исёнчи норасмий ёшларнинг рок ва гиёхвандликка асосланган маданияти нима учун охир-оқибат шахсий компьютерлар тармоғи пайдо бўлишига олиб келгани ҳақида Жобс билан тез-тез муҳокама қиласарди. “Йигирма биринчи асрни Ғарбий Соҳилбўйидан чиққан, Стивга ўхшаб шиппакда юрадиган ва гиёҳ чекадиган хиппилар кашф килган. Улар дунёга бошқа кўз билан назар ташлай олди, – деганди Бено. – Шарқий Соҳилбўйида, Англия, Германия ва Японияда ҳукмронлик қиласи кучли иерархия ўзгача фикрлашни рағбатлантирмасди. Олтмишинчи йиллар ҳали мавжуд бўлмаган оламни тасаввур килиш имконини берган анархик ақл тузилишини вужудга келтирди”.

Стюарт Бранд дастурчилар ва контрмаданият вакилларининг яқинлашувини биринчилардан бўлиб олқишилади. Бир неча ўн йил давомида оммани янги ғоялар билан лол қолдирган алдоқчи ва башоратчи Бранд 60-йилларнинг биринчи ярим йиллигига Пало-Альтода ЛСД билан боғлик экспериментлардан бирида иштирок этди. Кен Кизи билан бирга у бир нечта “Трип-фестиваль” уюштириди; Том Вулф “Электр музлатувчи наркотик модда синови” асарининг бошида уни ёдга олиб ўтади. Шунингдек, Бранд Даф Энгельбарт

билан бирга овоз ва нур таратадиган “Барча тақдимотларнинг онаси” номли янги технологиялар тақдимотини яратади. “Бизнинг авлоднинг катта қисми компьютер технологияларини марказлаштирилган назорат тимсоли деб биларди, – деганди кейинроқ Бранд. – Лекин кичкинагина гурух (уларни кейинчалик хакерлар деб аташади) компьютерларга бошқача нигоҳ билан қаради ва уларни инсониятни эркин килиш воситасига айлантира олди. Ва бу келажак томон кўйилган чин йўл бўлиб чиқди”.

Бранд The Whole Earth Truck Store (“Бутун Ер автобозори”) дўқонини бошқаарди. У ерда хилма-хил ускуналар, қурилмалар ва китоблар сотиларди; 1968 йили у фаолият соҳасини кенгайтиришга қарор қилди ва “Бутун Ер каталоги”ни чоп этди. Биринчи саҳифада Ернинг космосдан олинган машҳур фотосурати ва “Ускуналар танлови” дейилган кичик сарлавҳа жойлаштирилганди. Бу техника инсоннинг дўстига айланиши мумкинлигини англатарди. Биринчи нашрнинг ilk саҳифасида Бранд шундай деб ёзганди: “Шахсий эркинлик инсоннинг ўзини ўзи маълумотли қилиш, ўз руҳини кўтариш, ўз мухитини шакллантириш ва ўз тажрибаси билан ўртоқлашиш имкониятларини кенгаймоқда. Бунга кўмаклашадиган ускуналарни сиз “Бутун Ер каталоги” ёрдамида олишингиз мумкин”. Бакминстер Фуллер бунга шеър билан жавоб берди. У “Мен мустаҳкам ишлайдиган ускуналар ва механизмларда худони кўраяпман...” деган қаторлардан бошланарди.

Жобсга каталог жуда маъқул келди. Унга, айникса, каталогнинг 1971 йилги сони ёқди. У ўшандаги ҳали катта синфда ўқирди. Жобс уни мактабга олиб келди, кейинчалик эса “Ягона ферма”га олиб борди. “Орқа муқовасида эрта тонгдаги қишлоқ йўли сурати жойлашганди. Бу йўлда автостоп билан сайр қилиш мумкин эди, сизга бундай саргузаштлар ёқса, албатта. Тагига шундай ёзиг кўйилганди: “Оч бўл. Аҳмок бўл”. Бранд Жобсни икки маданиятнинг органик тимсоли деб хисоблади. Каталог ҳам айнан шунга бағишлиганди. “Стив – контрмаданият ва технологиялар ўртасидаги боғловчи бўғинтир, – деганди у. – У шахсий ўсишда компьютерлар қандай фойда келтиришини тушуниб етганди”.

Брандинг каталоги компьютер саводхонлиги даражасини ошириш учун ташкил этилган Portola Institute жамғармаси кўмагида нашр этиларди. Шунингдек, жамғарма People’s Computer Company нашри чоп этилишида ҳам ёрдам берарди; бунинг ортида компания эмас, балки ахборот рисоласи ҳамда “Компьютерларнинг имкониятлари – инсонлар учун” шиорига амал қиладиган ташкилот яширин-

ганди. Вақти-вақти билан чоршанба кунлари учрашувлар ўтказиларди; бу учрашувларни ҳеч ҳам қолдирмайдиган Гордон Френч ва Фред Мур ўзининг янги кашфиётлари ҳакида сўзлаб бериш мумкин бўлган доимий клуб ташкил этишга қарор қилишди. Икки дўстни Popular Mechanics журналиниң 1975 йилги сони илҳомлантирган эди. Журналнинг муковасида Altair шахсий компьютери учун илк тўплам сурати туширилганди. Унинг бошқалардан ажralиб туралиган жиҳати йўқ эди – у бирлаштирилиши мумкин бўлган оддий деталлар тўплами эди холос; унинг нархи 495 доллар эди. Лекин компьютер ишқибозлари ва хакерлар учун бу янги эра бошланиши ни англатарди. Билл Гейтс ва Пол Аллен мақолани ўқиб чиқишиди ва Altair учун бейсик тилининг версиясини ишлаб чиқа бошлишди. Жобс Возняк билан бирга янги компьютерга қизиқиб қолди. Altair нусхаси People's Computer Company'га, Френч ва Мур томонидан ташкил этилган клубнинг илк йиғилишига юборилганида, у дастурнинг энг қизик мавзусига айланди.

“Уй компьютерлари клуби”

Тўгарак “Уй компьютерлари клуби” (The Homebrew Computer Club) деб номланди. Тўгарак “Бутун Ер каталоги”да акс этган технология ва контрамаданиятни бирлаштириш фоясини тарғиб қиласарди. Шахсий компьютерлар учун у доктор Жонс вақтидаги “Туркларнинг боши” қаҳвахонасини эслатарди. Тўгарак фикрдошлар ўзаро ғоя алмашадиган жойга айланди. 1975 йил 5 марта Френчнинг Менло-Паркдаги гаражида бўлиб ўтган биринчи учрашувга берилган таклифномага Мур шундай деб ёзиб қўйганди: “Ўз компьютерингизни ясаяпсизми? Балки телевизор ёки ёзув машинаси ясамоқчиидирсиз? Худди шундай қизиқишига эга одамлар билан мулоқот қилиш учун ташриф буюринг”.

Аллен Баум НР эълонлар таҳтасида таклифномага кўзи тушиб, Вознякка қўнғироқ қиласарди. У бирга боришга рози бўлди. “Ўша кеча ҳаётимдаги энг муҳим кечалардан бири бўлди”, – деб эслайди Возняк. Френчнинг гаражида ўтгиз киши тўпланди ва барча навбатманавбат ўз қизиқишилари ҳакида айтиб берди. Возняк жуда хаяжонланганини кейинчалик тан олди. Мур олиб борган протоколларга ишонилса, унга “видеоўйинлар, илмий ҳисоб-китоблар учун микрокалькуляторларни лойиҳалаштириш ва телевизорлар учун видеотерминаллар ёқади”. Учрашувда янги Altair намойиш этилди, лекин Возняк учун микропроцессорга қўйилган техник талаблар рўйхатини кўриш муҳимроқ эди.

Воз микропроцессор (ўрнатилган марказий процессорга эга микросхема) устида мулоҳаза қилаётганда, унинг хәёлига бир фикр келди. Ўшанда у масофавий мини-компьютерга улаш учун клавиатура ва мониторли терминал ясайди. Микропроцессор қурилмага мини-компьютер хисоблаш кувватининг бир кисмига эга бўлиш имконини берарди, яъни мустақил стол компьютери вазифасини ба-жарарди. Гоя дохиёна бўлиб чиқди: клавиатура, экран, компьютер – ва бунинг барчаси битта комплектда. “Бирдан мен шахсий компьютер қандай бўлишини тасаввур қила бошладим, – дейди Воз. – Ўша кеча мен унинг чизмаларини чиздим, кейинчалик у Apple I компьютери бўлди”.

Воз Altair компьютерига ўрнатилган Intel 8080 микропроцессоридан фойдаланишни режалаштираётганди. Лекин бундай битта деталнинг киймати “бир ойлик квартира ижара ҳақи”га деярли тенг эди, шунинг учун бошқа вариантни излашга тўғри келди. Дастреб Воз Motorola 6800 микропроцессорида тўхтади: НР компаниясида ги дўсти бир дона бундай микропроцессорни 40 доллардан сотишга тайёр эди. Лекин тез орада Стив айнан шундай хусусиятларга эга, бирок 20 доллар турадиган MOS Technologies компаниясида ишлаб чиқарилган процессорни топди. Бу у кашф қилган ихтиронинг нархини арzonлаштирар эди, лекин келгусида ортиқча сарф-харажатни келтириб чиқаарди. Вакт ўтиб Intel микросхемалари тармоқ стандартига айланди ва охир-окибат бу Apple’га таъсир кўрсатди, чунки компьютерлар улар билан чиқиша олмади.

Ҳар куни Возняк ишдан кейин уйга қайтар, телевизори олдида кечки овқат килар ва ўз ихтироси устида ишлаш учун яна НР’га қайтиб бораарди. Компьютер деталларини у ўз хоначасида таҳлаб чиқди, қайси деталь қаерда туришини аниқлади ва уларни асосий платага улади. Кейин дастур ёза бошлади. Унинг ёрдамида микропроцессор тасвирни экранга узата олиши керак эди. Хисоб-китоблар учун компьютердан фойдаланишга Вознинг пули йўқ эди ва у кодни қофозга ёзib чиқди. Бир неча ой ўтгач, ихтиро синаш учун тайёр эди. “Мен бир-иккита клавишини босдим ва ларзага келдим. Экранда ҳарфлар пайдо бўлди!” Шундай қилиб, 1975 йилнинг 29 июня шахсий компьютерлар саноати ривожида муҳим кун бўлди. “Биринчи бўлиб инсоният экранда клавиатурада терилган белгиларни кўрди”, – деб эслайди Воз.

Жобс лол колди. У Вознякни саволларга кўмиб ташлади: Бир нечта компьютерни тармоққа улаш мумкинми? Компьютерга маълумотларни саклаш учун диск қўйиш мумкинми? Шундан бошлаб

у дўстига деталь топишда ёрдам берди; динамик оператив хотира энг муҳим деталь бўлиб чиқди. Жобс керакли одамларга қўнғироқ килиб, Intel'нинг бепул микросхемаларини кўлга киритарди. “Стив шунака, у ҳар доим келиша оларди. Бу менинг қўлимдан келмасди. Мен жуда тортичоқман”, – дейди Возняк.

Жобс Воз билан “Уй компьютерлари клуби”да бўларди: телемонитор олиб борарди, созлашда ёрдам берарди. Энди йиғилишга 100 дан зиёд ишқибоз ташриф буюарди ва йиғилиш Стэнфорд линиявий тезлаштиргичлар марказининг кутубхонасига кўчирилди. Бу ерда икки дўст бир вақтлар кўк кутича ҳакидаги журнални излашганди. Учрашувлар ҳали ҳам норасмий муҳитда ўтказиларди. Одатда учрашувларга яна бир контрмаданият ва компьютер технологиялари бирлашуви тимсоли – Ли Фелзенштейн раислик киларди. Ли Сўз эркинлиги харакати иштирокчиси бўлганди, фаол пацифизм тарафдори эди, Berkeley Barb норасмий газетаси учун мақолалар ёзарди; у олий маълумот ололмаганди, лекин кейинчалик компьютер муҳандиси бўлиб ишлаганди.

Фелзенштейн ҳар йиғилишни қисқа фикр алмашувидан бошларди. Сўнгра кимдир маъруза қиласди; у тугагач, ҳамма бир-бiri билан мулоқот қилиши, фикр алмashiши, танишиши мумкин эди. Воз одатда нотаниш кимсалар билан гаплашишга уяларди, лекин тақдимотлардан кейин унинг компьютери атрофида синчков одамлар тўплана бошлади ва у магрутланганча ишлар кандай кетаётганини кўрсатиб берди. Мур “Уй клуби” тижорат учун эмас, балки эркин фикр алмashiш учун хизмат қилишини хоҳларди. “Клубнинг ғояси – бир-бирига ёрдам бериш”, – деб эслайди Воз. Хакерлар этикаси ахборот эркинлигини ва ҳокимиятга ишонмасликни назарда тутарди. “Мен Apple I тердим, чунки уни бошқалар билан баҳам кўришни хоҳлагандим. Устига-устак бепул баҳам кўришни хоҳлагандим”, – дейди Возняк.

Билл Гейтсга бундай саховат ёт эди. Клубда улар Altair учун ёзган бейсик версиясининг нусхалари қўлма-қўл бўлиб юрганини билib қолган Гейтснинг жаҳли чиқди: ҳеч ким унга бунинг учун бир цент ҳам бермади. Ўшанда у клубга ўзининг машхур хатини ёзди: “Сизлар бирорнинг ғояларини ўғирлаётганингизни тушунишингиз керак. Шу ишинглар тўғрими?.. Сизларга ўхшаганларни деб ҳеч ким яхши дастурлар ёзмайди. Ҳеч ким ўз ишини бепул қилмайди. Агар сиз мактубимга эътибор бериб, менга ҳақ тўласангиз хурсанд бўлардим”.

Стив Жобс ҳам Вознякнинг ихтиrolари – у кўк кутича бўлади-

ми ёки компьютер бўладими – даромад келтириши керак деб ҳисобларди ва дўстини ўз чизмаларининг нусхаларини тарқатмасликка кўндириди. “Нима учун босма платаларни сотиш учун ясамаслигимиз керак?” Мана сизга улар симбиозининг яна бир мисоли. “Мен бирорта қизиқарли нарса яратардим, Стив эса бу орқали қандай қилиб пул ишлаб олишга ечим топарди”, – дейди Возняк. Унинг сўзларига қараганда, у ҳеч қачон бу хақда ўйламаган бўларди. “Компьютерларни сотиш хаёлимга ҳам келмаган, – деб эслайди Возняк. – Буни Стив шундай таклиф қилди: “Кел, бир-иккитасини ўзимизга қолдирамиз, қолганларини эса сотамиз”.

Жобс режа тузди: Atari’даги танишига монтаж платаларини чиши ва элликта нусха тайёрлаши учун ҳақ тўлайди. Бу тахминан минг долларга тушади, қўшимчасига конструкторга гонорар тўланади. Агар ҳар бир чизма нусхаси 40 доллардан сотилса, соғ фойда 700 долларни ташкил этади. Возняк буни кимдир сотиб олишига ишонмади. “Биз сарфлаган маблағни қайтара олишимизга ҳам шубҳаландим”, – дейди у. Устига-устак квартира хўжайини унга тиш қайраб турганди, чунки унинг чекларини банк қабул қилмаётганди, шунинг учун Возняк ҳар ой нақд пул тўлаб қарзини узишига тўғри келаётганди.

Лекин Жобс дўстини қандай кўндиришни биларди. У Возни улар албаттга пул ишлаб оламиз деб ишонтирмади: шунчаки бу маракли саргузашт бўлишини айтди. “Агар панд есак ҳам ўзимизнинг компаниямиз бўлади, – деди у ўзининг “фольксваген”ида кетаётib. – Ҳаётда бир марта бўлса ҳам компаниямиз бўлади ва биз бу нима эканини ҳеч бўлмаса билиб оламиз”. Бу Вознякни бойиб кетиш истиқболидан кўра кўпроқ қизиктириб қўйди: “Бу зўр бўлади деб ўйладим. Икки қалин дўст ўз компаниясини ташкил этади. Ажойиб. Мен буни жуда хоҳлаётганимни тушундим. Нима учун уриниб кўрмаслик керак?”

Зарур суммани тўплаш учун Возняк ўзининг HP 65 калькуляторини 500 долларга сотди; тўғри, якунида харидор уни алдаб кетди ва пулнинг ярмини берди. Жобс 1500 долларга ўз микроавтобусидан кутулди. Отаси эса умуман уни сотиб олаётган кишини кайтармоқчи бўлди ва Жобс Пол ҳақ бўлганини тан олишига мажбур бўлди: “фольксваген” ўлик бўлиб чиқди. Жобсдан уни сотиб олган одам икки ҳафта ўтгач, унга двигатель ишдан чиқди деб даъво қилди. Стив ремонт қийматининг ярмини тўлаб беришга рози бўлди. Лекин алам киладиган бундай тўсиқларга қарамай, дўстларда 1300

долларлик капитал, чизма ва режа бор эди. Улар хусусий компьютер компаниясига асос солмоқчи эди.

Apple'нинг дунёга келиши

Янги компанияга ном керак эди. Жобс бир вақтлар олма узган “Ягона ферма”га борганди, Возняк уни аэропортда кутиб олди. Лос-Альтосга қайтаётib, дўстлар ном ўйлаб топа бошлиши. Matrix каби стандарт техник номларни бирма-бир хаёлдан ўтказишиди, Executek сингари бир-иккита неологизмни кашф қилишиди ва рўйхатни Personal Computers Inc. каби сийқаси чиқсан номлар билан тўлдиришиди. Эрталабгача узил-кесил вариантни танлап керак эди: Жобс хужжатларни расмийлаштиришни бошламоқчи эди. Нихоят Жобс Apple Computer'ни таклиф қилди. “Мен олма пархезида эдим, – деб тушунтириди у. – Ва яқиндагина фермадан қайтгандим. Бу қизик, жўшкин ном эди ва кўркинчли эмасди. Apple сўзи “компьютер” деган жиддий сўзни юмшатарди. Бунинг устига телефон маълумотномасида биз Atari'дан олдинда турардик”. Стив Возга агар эртагача бундан яхшироқ ном хаёлга келмаса, компания Apple деб номланади деб айтди. Шундай бўлиб чиқди.

Apple. Ақл бовар қилмайдиган ечим. Бу сўз ўзида оддийликни мужассам этарди ва ўзига оғдириб оларди. Оригинал ном эди, одамлар учун пирог бўлаги каби таниш эди. Бу номда контрмаданиятнинг қайсиdir жиҳати бор эди, табиатга қайтишни англатарди; бунинг устига, бу ном Америка компанияси учун жуда мос келарди. Apple ва Computer сўзлари бир-бирига умуман ҳамоҳанг эмасдек туюларди ва бу шуниси билан қизик эди. “Бу сўз бирикмасининг маъноси йўқ эди. Лекин ўйлашга мажбур қиласарди, – дейди янги компаниянинг тез орада биринчи директори бўлган Майк Марккула. – Олмалар ва компьютерлар: улар орасида қандай ўхшашлик бор? Лекин ҳамма бу номни эслаб қолди ва бизни таний бошлиши”.

Возняк янги компанияга тўлиқ ишга ўтишни дарров хоҳлагани йўқ. Дилида у НР мұҳандиси эди ва ишдан бўшашга тайёр эмасди. Жобс Вознякни НР’ни ташлашга кўндириш учун ёрдамчи кераклигини тушунди. Шунинг учун у ўзининг дўсти – Atari мұҳандиси Рон Уэйнни таклиф қилди. У бир пайтлар ўйин автоматларини ишлаб чиқарадиган ўзининг компаниясига асос солиб касод бўлганди.

Уэйн Вознякни НР’дан кетишга кўндириш осон бўлмаслигини биларди; қолаверса, у зудлик билан у ердан кетишига ҳожат ҳам йўқ эди. Асосийси – Возни унинг компьютерларга оид барча

лойиҳалари Apple'га тегишли бўлиши кераклигига ишонтириш эди. “Воз ўзи ўйлаб топган схемаларига ҳадик билан каарди ва улардан бошқа мақсадлар учун фойдаланишни ёки НР'га беришни хоҳларди, – деб эслайди Уэйн. – Биз эса Стив билан бу чизмалар Apple'га пойдевор бўлиб хизмат қилиши кераклигини билардик. Биз роса икки соат буни менинг уйимда муҳокама килдик ва ниҳоят мен Возни кўндиришга муваффақ бўлдим”. Рон унга буюк муҳандис ўз саъи-ҳаракатларини буюк бизнесмен билан бирлаштирганина шуҳрат қозониши мумкинлигини, демакки, барча бу чизмалар Apple компаниясига тегишли бўлиши лозимлигини тушунтириди. Жобсда Уэйннинг гаплари шу даражада таассурот қолдирдики, у Apple акцияларининг 10 фоизини ва компания асосчиларидан бири деган макомни унга таклиф килди. Шундай қилиб, Уэйнга Apple'да Пит Бест The Beatles'да эгаллаган мавқе ва, асосийси, агар Жобс ва Воз фикрлари бир-бирига тўғри келмай қолса, холис шахс роли таклиф этилди.

“Улар бир-биридан анча фарқ киларди, лекин биргаликда кучли жамоа эди”, – дейди Уэйн. Жобс бутун вужудини иблислар камраб олган шахсни эслатса, кўнгилчан Воз худди ёш боладек соддадил эди. Жобснинг дадиллиги баъзизда бошқаларни алдаб бўлса-да, ечимини кутаётган масалаларни ҳал қилишда ёрдам берди. Унинг таровати сехрлаб кўярди, лекин у илтифотсиз ва ҳатто бағритош ҳам бўлиши мумкин эди. Возняк эса журъатсиз, тортичоқ эди ва шунинг учун у ёш болага ўхшаб кўринарди, лекин ёқимтой эди. “Воз – ақлли, мияси ўтқир одам, лекин бегоналарнинг олдида ўзини йўқотиб кўйиб, нима қилишни билмай қолади. Шу сабаб биз бир-биrimизни узвий тўлдирдик”, – дейди Жобс. Жобс Вознинг муҳандислик қобилиятига койил қолиши, Возняк эса Стивнинг тадбиркорлик маҳоратини қадрлаши ҳам бунда кўл келди. “Мен битимлар тузишни, кимнидир тирсагим билан туртишни, ким биландир мусобақалашишни ҳеч қачон хоҳламасдим. Стив эса ўзи танимайдиган одамларга кўнфироқ қилишга ботина оларди ва хоҳлаган нарсасига эришарди. Стив ўзи бефаҳм деб ҳисоблаган одамларнинг кўнглига қараб ўтирмасди. Лекин мен бутун ҳаётим давомида, ҳатто унинг саволига ўзи хоҳлагандек яхши жавоб айта олмаган пайтларимда ҳам ундан кўпол сўз эшитмаганман”, – дейди Возняк.

Возняк гарчи у ўйлаб топган янги компьютер Apple мулки бўлиши кераклигига рози бўлган бўлса-да, барибир чизмаларни дастлаб ўзининг бевосита иш берувчиси – НР компаниясига таклиф кilmokchi эди. “Мен НР компаниясида ишлаётган вактимда ўйлаб

топган ихтироимни компанияяга айтишим шарт деб ҳисоблардим, – дейди Возняк. – Шундай бўлса, тўғри бўлар эди”. 1976 йилнинг баҳорида Возняк чизмаларини ўзининг боссига ва компания раҳбариятига кўрсатди; уларда бу таассурот қолдирди, лекин яхшилаб ҳисоб-китоб қилиб, улар НР бу лойиха устида ишламайди, деган қарорга келишди. Айтишдики, бу маҳсулот шундай кўринишда кам сонли ҳаваскорларга мўлжалланган, демакки, компаниянинг юқори сифатли оммавий товарлар ишлаб чиқариш концепциясига тўғри келмайди. “Мен хафа бўлдим, – тан олди Возняк, – лекин НР’нинг рад этиши менга эркинлик берди ва мен чизмаларни Apple’га бердим”.

1976 йилнинг биринчи апрелида Жобс ва Возняк шериклик тўғрисида битим тузиш учун Маунтин-Вьюдаги Уэйннинг уйига боришиди. Уэйн унга бир вақтлар бунақа “юридик сафсата” ёзганини айтди ва уч варақ ҳужжатни ўзи шипиллатиб ёзиб берди. Уни оддий одам ўқигиси келмасди. Матнда “Ушбу ҳужжатда куйидагиларни маълум қиласмиз..., Юқорида баён этилганларга асосланган ҳолда..., Юқорида қайд этилганларни инобатга олиб ва тегишли улушлар ўtkазилишини эътиборга олиб...” каби иборалардан ташкил топган жумлалар ёзилганди. Лекин фоизларни аниқ қилиб ёзишиди: 45 % – 45 % – 10 %. 100 доллардан ортик ҳар қандай харажат учун камида икки нафар шерикнинг розилиги талаб этилишини кўрсатишни унтишмади. Томонларнинг мажбуриятларини ҳам санаб ўтишиди. “Возняк электроникани лойиҳалаштириш учун асосий жавобгар; Жобс электротехника ва маркетинг учун, Уэйн эса техник лойиҳалаштириш ва ҳужжатлар учун жавоб беради”. Жобс битимни кичик ҳарфлар билан имзолаган бўлса, Возняк чиройли қилиб имзо чекди, Уэйн эса шунчаки ўқиб бўлмас гажак қўйди.

Кейин Уэйн кўрқиб кетди. Жобс кредит олиш ва пул сарфлаш ҳакида режа туза бошлагач, Рон ўзининг аввалги фирмаси муваффакиятсизликка учраганини эслади. У яна хонавайрон бўлишни хоҳламади. Жобс ва Вознякнинг йиққан пуллари йўқ эди, лекин Уэйн (глобал молиявий инқироздан хавфсираб) матрасида олтин тангалар сакларди. Ҳужжатларга кўра Apple корпорация бўлмай, шунчаки ширкат эди ва шериклар қарзлар учун шахсан жавоб берарди. Уэйн у бу нарса бўлса, кредиторлар уни кувлаб юришидан кўркди. Ўн бир кун ўтгач, у “ширкатдан чиқиш тўғрисидаги ариза” ва шартномага тушунтиришлар билан Санта-Кларадаги солиқ инспекциясига келди. “Томонлар битимни қайта кўриб чиқканлиги муносабати билан Уэйн шерик мақомини йўқотади”, – деб ёзилган-

ди хужжатда. Шунингдек, ўзининг компания акцияларидаги 10 фоизлик улуши учун у 800 доллар, кейин эса яна 1500 доллар олиши ҳам кўрсатилганди.

Агар Уэйн фикридан қайтмаганида, 2010 йилда бу 10 фоизлар таҳминан 2,6 миллиард долларни ташкил этарди. Энди эса Рон Невада штатининг Парампа шаҳридаги кичкина уйда пенсия нафакасига яшайди, бир-бир автомат ўйнаб туради, лекин ҳеч нарсадан афсусланмаслигини айтади. “Ўшанда бу менга вазиятдан чикишнинг энг яхши йўли бўлиб кўринганди, – мулоҳаза қиласи у. – Йигитларнинг файрати тўлиб тошаётганди ва мен буни эплолмаслигимни билиб, уларни тарк этишга қарор қилдим”.

Apple’ни яратиш тўғрисида шартнома тузилгач, Жобс ва Возняк “Уй компьютерлари клуби” йиғилишида сўзга чиқиши. Возняк микропроцессорли ва и 8 Кбайт хотирали ўзлари яқинда ясаган платалардан бирини кўрсатди ва унга мослаб ёзилган бейсик версияси хақида сўзлаб берди. Ўзи асосий деб ҳисоблаган жиҳатларга алоҳида эътибор қаратди: “Кўплаб чирокчалар ва ўтказгичларга эга мураккаб панел ўрнига қулай ва оддий клавиатура”. Ундан кейин Жобснинг навбати келди. У Altair’дан фарқли равишда Apple’да барча асосий компонентлар компьютерга ўрнатилганини айтди. Шундан кейин тингловчиларга шундай савол берди: уларнинг наздида харидор бу ажойиб компьютер учун қанча пул сарфлашга тайёр? Шундай усул билан у Apple’нинг мухимлигига урғу бермоқчи бўлди. Кейинчалик тақдимотларда Жобс бундай риторик саволни бир неча бор қўллади.

Уларнинг чиқиши аудиторияда катта таассурот колдирмади. Apple I компьютерига Intel 8080 эмас, арzon микропроцессор ўрнатилганди. Лекин бир одам компьютерга қизиқиш билдириди. Унинг исми Пол Террелл эди; 1975 йили у Менло-Паркедаги Камино-Реалда “Байт” номли компьютер дўкони очганди. Бир йил ўтгач, унда учта дўкон бор эди ва у вакт ўтиб бутун мамлакат бўйлаб дўконлар очишни режалаштираётганди. Жобс унинг эътиоридан боши осмонда эди ва Террелл учун жон деб тақдимот ўтказиб берди. “Бу компьютерга қаранг! Сизга бу албатта ёқади”, – деди у тантанавор оҳангда. Терреллга бу таъсир қиласи ва у Жобс билан Возга ўзининг ташриф көгозини берди. “Ўйлашиб кўрамиз”, – деб ваъда қиласи у хайрлашаётиб.

“Мен бунга тайёрман”, – деб кириб келди эртаси куни Жобс оёқ яланг Терреллнинг дўконига. У битим тузишга муваффак бўлди. Террелл 50 та компьютерга буюртма берди, лекин битта шарт кўй-

ди: унга 50 доллар туралынгандык кераги йўқ эди, чунки унда харидорлар ўзлари зарур микросхемалар сотиб олиб, компьютерни мустакил теришига тўғри келарди. Бундай маҳсулот кўпчилик харидорни ўзига тортмасди. Террелл платалар тўлиқ комплект ҳолда бўлишини талаб килди; ўшанда у буюртма тайёр бўлиши билан уларнинг ҳар бирига 500 доллардан тўлашга тайёр эди.

Жобс дарҳол НР’даги Вознякка қўнғироқ килди. “Ўтир, бўлмаса думаллаб тушасан!” – деди у. Возняк тик турганини айтди, лекин Жобс барибир унга янгиликни етказди. “Мен шунчаки қаттиқ ҳайратда қолдим, – деб эслайди Возняк. – Бу лаҳзани мен ҳеч қачон унутмайман”.

Буюртмани бажариш учун икки дўст 15 минг долларлик деталь сотиб олиши керак эди. Уларнинг Хоумстеддаги эски таниши Аллен Баум ва унинг отаси Воз ва Жобсга 5 минг доллар қарз беришга рози бўлишиди. Стив Лос-Альтосдаги банкдан кредит олишга уриниб кўрди, лекин кутилганидек, уни кўрган менежер талабномани рад этди. Ўшанда Жобс Halted дўконига бориб, деталлар эвазига Apple акцияларининг бир қисмини таклиф килди, аммо дўкон эгаси “иккита исқирит йигит”га рад жавобини берди. Atari’даги Элкорн уларга микросхемаларни сотишга тайёр эди, лекин улар бунинг ҳақини олдиндан тўлаб қўйиши керак эди. Ниҳоят Жобс Cramer Electronics менежерини Терреллга қўнғироқ қилишга кўндира олди. Террелл Жобс ва Возга компьютерларга 25 долларлик буюртма берганини тасдиқлаши керак эди. Террелл уни баланд овозда телефонга чақиришган вақтда мажлисда эди (Жобс ўз айтганида туриб олишни биларди). Cramer менежери унинг олдига пала-партиш кийинган икки йигит “Байт” буюртмаси билан келганини айтиб, уларга ишониш мумкинми деб сўради. Террелл барчаси тўғрилигини тасдиқлади ва дўкон Жобсга 30 кунга деталларни кредитга беришга рози бўлди.

Гараждаги цех

Кредитга сотиб олинган деталлар ҳақини тўлаш муддати тамом бўлиши билан бир ойдан сўнг “Байт”га етказиб берилиши керак бўлган илк 50 та Apple I компьютери Жобсларнинг Лос-Альтосдаги уйида терилди. Ишга бўш бўлган ҳар ким, масалан, Жобс, Возняк, Дэниел Коттке, унинг собиқ севгилиси Элизабет Холмс (у сектани ташлаганди) ва Жобснинг ҳомиладор синглиси Патти жалб қилинди. Паттининг собиқ ётоқхонаси, ошхона столи ва гараж иш жойига айлантирилди. Заргарлик маҳорати дарсларига қатнайдиган Элизабет микросхемаларни кавшарлади. “Умуман олганда, мен ишнинг

уддасидан чиқдим, лекин бир марта микросхемалар устига қотишмани томизиб юбордим”, – деб эслайди Элизабет. Стивнинг жаҳли чиқди. “Ортиқча деталлар бизда йўқ”, – деди у ҳақли равишида ва Элизабетга хисоб юритишни ва ҳужжатларни расмийлаштиришни топширди, кавшарлашни эса ўзи бажарди. Тайёр монтаж платасини Вознякка беришарди. “Мен платалар ишлашини телевизор ва клавиатурага улаб текшириб кўрадим. Агар ҳаммаси яхши бўлса, кутига жойлаштирадим. Агар ишламаса, нуқсонни аниқлаб, уни бартараф этардим”, – деб сўзлаб берди Воз.

Пол Жобс вақтинча эски автомобиллар билан шуғулланмай кўйди ҳамда ўғли ва унинг дўстлари ихтиёрига бутун гаражни бўшатиб берди, у ерга узун эски дастгоҳни олиб чиқиб берди, деворга гипсокартон тахтасини осди, унга компьютер схемаларини улади ва деталлар учун ракамланган кутиларни қўйиб берди. Яна компьютерлар тунда юкори ҳароратда қандай ишлашини текшириш учун у инфрақизил чироқлар остига иссиқлик ўтказмайдиган контейнер ўрнатди. Вақти-вақти билан Стив тоқати тоқ бўлиб, бақириб юборарди ва Пол уни тинчлантиради. “Нима бўлди? Орқанг қичишиб кетдими?”, – деб сўрарди у. Яна у баъзан бирорта футбол ўйини финалини томоша қилиш учун телевизорни қайтариб беришларини сўрарди (уйда битта телевизор бор эди). Ўшанда Жобс ва Коттке танаффус қилиб, уй олдидаги майсазорда гитара чалиб ўтиради. Клара уйда Стивнинг дўстлари доим ўралашиб юришига ва ҳаммаёкни компьютер деталлари босиб кетганига эътиroz билдирамасди; унинг кўнглини ўғлининг тушунарсиз тарзда овқатланиши ғаш киларди холос. “Стивнинг навбатдаги парҳезини эшитиб онаси уф тортарди, – деб эслайди Элизабет. – Клара Стив соғлом бўлишини хоҳларди, у эса “мен фрутарианман, ой шуъласида бокира қизлар терган баргларнигина ейман”, – деб сафсата сотарди”.

Возняк тўпланган бир нечта монтаж платасини маъқуллагач, Жобс уларни “Байт”га олиб борди. У олиб борган нарсадан Терреллинг боши котди. Платаларга на таъминот блоки, на кутичалар, на клавиатура монитори уланганди. У қўшимча ишни талаб қилмайдиган тайёр маҳсулот олишни хоҳлаганди. Лекин Жобс унга дикқат билан қараганидан кейин Террелл буюртмани қабул қилиб, унинг ҳақини тўлашга рози бўлди.

Ўттиз кундан кейин Apple тез орада фойда келтириши аён бўлиб қолди. “Плата биз ўйлагандан арzonга тушди, чунки деталларни анча пасайтирилган нархларда сотиб олгандим, – деб эслайди Жобс. – Биз “Байт”га сотган элликта компьютерга кетган харажат-

ни ортиғи билан қоплади”. Энди улар қолган платаларни дүстларига ва “Уй компьютерлари клуби”даги танишларига сотиб, фойда олиши мумкин эди.

Элизабет Холмс энди Apple’да ярим кунга бухгалтер бўлиб ишларди ва соатига 4 доллар оларди. Бир ҳафтада бир марта у Сан-Францискога келиб, Жобс юритган ёзувни тартибга соларди. Apple жиддий компанияга ўхшали учун Стив телефон хизмати билан гаплашди, у барча хабарларни Кларага жўнатадиган бўлди. Рон Уэйн Виктория давридаги нақш услубида логотип чизди. У дарахт остида ўтирган Ньютонни тасвирлadi; Вордсвортнинг “Муқаддима”сидан куйидаги парча имзо бўлиб хизмат қилди: “Ақл ажаб фикрлар денгизи узра ёлғиз ўзи сузмоқда”. Анча беъмани шиор, бу Apple Computer’дан кўра кўпроқ Уэйннинг ўзига мос келарди. Компанияга эса Вордсворт француз инқилоби бошланишини таърифлаган куйидаги катор кўпроқ мос келарди: “У тонг ёруғини кўришнинг ўзи баҳтдир; лекин ўшларнинг баҳтиёрлиги ундан-да юксак баҳтдир”. Возняк буни шундай тасдиклади: “Менга биз энг буюк инқилобда иштирок этаётгандек туолганди. Ва бундай шарафли иш менга мұяссар бўлганидан баҳтиёр эдим”.

Воз компьютернинг кейинги версияси ҳақида ўйлашни бошлиди, шунинг учун биринчи компьютер Apple I номини олди. Жобс ва Воз Камино-Реалдаги электронника дўконларга кириб, дўкон эгаларидан уларнинг товарларини харидорларга сотишни таклиф қиларди. “Байт” сотиб олган партияга ва ўз дўстларига сотишган элликта компьютерга қўшимча равишда улар дўконлар учун яна юзта компьютер теришганди. Бироқ нарх борасида фикрлари ҳар хил бўлиб чиқди: Воз компьютерларни таҳминан уларга сарфланган деталлар нархида сотиш ҳақида ўйларди; Жобс эса жиддий фойда олишни хоҳларди. Албатта, у устун келди. Дўконларга компьютерларни монтаж платалари нархидан уч баравар киммат нархда сотишди, Террелл ва бошқа дўконлар эгалари уларга тўлаган улгуржи нархга – беш юз долларга 33% кўшилди. Бу 666 доллар 66 центни ташкил этди. “Менга ҳар доим бу рақамларни тақрорлаш ёқарди, – дейди Воз. – Телефон ўйинлари хизматидаги менинг рақамим 255-6666 эди”. Иккала дўст Иоанн Богословнинг “Вахийси”да 666 рақами “ёвуз ҳайвоннинг сони” эканини билишмасди, лекин тез орада уларга шикоятлар ёғила бошлиди, ўша йили суратга олинган “Омен” фильмида 666 рақами пайдо бўлганидан кейин норозилик яна ҳам кучайди. (2010 йили энг биринчи Apple I компьютерларидан бири “Кристи” кимошди савдосида 213 минг долларга сотилди).

Янги компьютерлар ҳақидағи илк мақола ҳозирда чоп этилиши түхтатилган Interface журналининг 1976 йилнинг июль ойидаги соңида пайдо бўлди. Жобс дўстлари билан компьютерларни ҳали ҳам Стивнинг уйида кўлда теришарди, мақолада эса Жобс “маркетинг бўйича директор” ва “Atari’нинг собиқ норасмий маслаҳатчиси” деб таърифланганди. Буларнинг барчаси Apple’га зарур обрў-эътиборни бахш этарди. “Стив ҳамма нарсани ипидан игнасигача билиб туриш ва янги тармоқнинг ривожланишини кузатиш учун кўпчилик компьютер клублари билан алоқада бўларди”, – дейилади мақолада. Кейин муаллиф Жобснинг куйидаги сўзларини парча қилиб келтиради: “Харидорлар билан уларнинг эҳтиёжларини ва хоҳиш-истакларини мухокама қилиб, биз уларга улар хоҳлаган маҳсулотни тақдим этамиз”.

Бу вақтга келиб Apple’нинг Altair’дан бошқа рақобатчилари пайдо бўлди: масалан, Processor Technology компанияси томонидан ишлаб чиқарилган IMSAI 8080 ва SOL-20. SOL-20 компьютерини “Уй компьютерлари клуби”даги Ли Фелзенштейн ва Гордон Френч теришганди. Икки дўст Мехнат куни тақдимотда иштирок этишга муваффақ бўлди, ўша куни илк Шахсий компьютерлар фестивали (Personal Computer Festival) бўлиб ўтганди. Тадбир Нью-Жерси штати Атлантик-Сити шаҳри соҳилбўйидаги эски меҳмонхонада бўлиб ўтди. Жобс ва Возняк TWA авиакомпаниясининг рейсида Филадельфияга етиб келишди; улар ўзлари билан сигара кутисига солинган Apple I ва унинг Воз ишлаб чиқаётган кейинги авлодини олиб келишди. Самолётда уларнинг ортида Фелзенштейн ўтирганди. У Apple I’га қараб, “хеч бир қизиқ жойи”ни кўрмадим деб айтади. Орқасидан айтилган бундай гаплар Вознякнинг асабига тегди. “Улар бизнес-режаларни мухокама қилаётганини эшитдик, – дейди у. – Биз хеч қаҷон эшитмаган терминларни ишлатишарди”.

Возняк кўп вақтини ўз хонасида компьютернинг янги модели устида ишлаб ўтказди. У павильоннинг энг чеккасида Apple учун ажратилган стол олдида туришдан уяларди. Дэниел Коттке Нью-Йорқдан поездда келди (у энди Колумбия университетида ўқиётганди) ва Жобс зални айланиб, рақобатчи компанияларнинг ихтиrolарини томоша қилаётган вакт у ташриф буюрувчилар билан сухбат қуаради. Стивда у кўрган компьютерлар таассурот қолдирмади. У Возняк энг яхши мухандис схемотехник эканини, Apple I эса (шу жумладан, унинг кейинги авлоди) функционаллиги жиҳатдан намойиш этилган компьютерларга имконият қолдирмаслигиги тушуниб етди. Лекин кўргазмада аксинча SOL-20 компьютери

зўр таассурот қолдирди: ёркян металл корпус, клавиатура, таъминот блоки, сим. У улуғвор кўринарди, Apple I эса пала- partiш гашки кўриниши билан ўз яратувчиларини эслатарди.

6-БОБ. APPLE II. ЯНГИ ДАВР ШУЪЛАСИ

Интеграцияланган пакет

Шахсий компьютерлар фестивалига келгач, Жобс “Байт” дўко-ни эгаси Террелл ҳақ эканини тушуниб етди: товар тўлиқ комплект ҳолда сотилиши керак. Стив Apple’нинг кейинги версияси замона-вий корпусга, ўрнатилган клавиатурага ва таъминот блокидан тортиб то монитор ва зарур дастурларгача тўлиқ кўшимча ускуналар тўпламига эга бўлади деган қарорга келди. “Мен тўлиқ йиғилган компьютер яратишга қарор қилдим, – деб эслайди Жобс. – Харидорларимиз қаердан клавиатура, трансформатор сотиб олишни биладиган ва ўзлари компьютер йиға оладиган чекланган микдордаги хаваскорлардангина иборат бўлишини хоҳламасдик. Битта бундай компьютер билимдонига тайёр ускуна харид килишни маъқул кўрадиган мингта харидор тўғри келади”.

1976 йил май ойидаги байрам кунлари Возняк улар турган меҳмонхона хонасида янги компьютер моделини тераётганди (икки дўст кейинчалик уни Apple II деб атайди). Жобс бу компьютер компанияни янги босқичга олиб чиқади деб ишонарди. Моделни хонадан бир марта кечаси олиб чиқиши. Ўшанда унинг ранги конференц-залларнинг биридаги проекцион телевизорда текшириб кўрилди. Возняк микросхемалар ёрдамида рангларни ўтказишнинг зўр усулини ўйлаб топди ва проектордан тасвир узатилаётган экранда унинг ишлашини текшириб кўришга қарор қилди. “Проекторда мен ўйлаб топган ечимдан бошка ранг схемаси бўлиши мумкин деб ўйладим, – деб эслади у. –Apple II’ни ўша проекторга уладим ва барчаси аъло даражада ишлаши маълум бўлди”. Воз клавиатура тугмаларини босгандан, экранда ҳар хил рангдаги чизиклар ва жимжимадор гажаклар пайдо бўлди. Меҳмонхона техники Apple II’нинг биринчи моделини кўришга муваффак бўлган ягона гувоҳ эди. У кўп компьютерларни кўрганини ва бунақасини албатта сотиб олишини айтди.

Тўлиқ комплектланган Apple II катта харажатларни талаб қиласарди ва икки дўст бирор-бир йирик компаниянинг хукукларини сотишга қарор қилди. Жобс Элкорннинг олдига борди ва у Atari раҳбарияти учун тақдимот ҳақида гаплашиб кўришини илтимос қилди. Эл Жо Кинан исмли президент билан учрашув тайинлади. У Элкорн ва Бушнеллдан анча консервативроқ эди. “Жобс унинг янги маҳсулотини реклама қилиш учун келди, лекин Кинан унга зўрға

төкөт қилди, – деб эслайди Элкорн. – Стивдан шу қадар бадбүй хид келаётгандики, қариянинг кўнгли беҳузур бўлиб кетди”. Жобс оёқ яланг юрарди ва бир вакт у оёкларини столга ташлаб олди. Кинаннинг сабр косаси тўлди. “Мен сизлардан ҳеч қачон ҳеч нарса сотиб олмайман. Оёкларингизни столимдан олинг!” – деб бақирди у. Элкорн буни шундай эслайди: “Бўлди, умид йўқ”.

Сентябрда Жобснинг уйига Apple II’ни кўриш учун Commodore computer компаниясидан Чак Педдл келди. “Ёруғроқ бўлиши учун биз гараж эшикларини лант очдик, костюм ва ковбойча шляпада у кириб келди”, – эслайди Возняк. Педдлга Apple II ёқди ва у Commodore қароргоҳида бир неча ҳафтадан кейин раҳбарият учун тақдимот ўтказиш тўғрисида келишиб олди. “Бизни бир неча юз минг долларга сотиб олишни хоҳлаб қолишининг ҳам мумкин”, – деб луқма ташлади Жобс учрашувда. Возняк унинг бундай “аҳмоқона” луқмаси уни таажжубда қолдирганини эслайди, лекин Жобс ўз айтганида туриб оларди. Commodore босслари бир неча кундан сўнг кўнғироқ қилиб, компания бундан кўра ўз компютерини яратгани осонроқ деб айтишди. Жобс хафа бўлмади. У ҳам компания ҳакида кўп нарсаларни билиб олди ва Commodore’дек “ғарип компания” билан ҳамкорлик қилмаган маъқул деган хуласага келди. Возняк бой берилган пулларга ачинмади, лекин тўққиз ой ўтиб, ўша компания PET’ни сотувга чиқарганида бу унинг муҳандислик нафсониятига тегди. “Мен қайт қилиб юборгим келди, – деди у. – Шошилсанг, кулгу бўласан деб шуни айтишади. Улар бундай арзимас матах ўрнига Apple’ни сотиб олишгани яхшироқ эди”.

Commodore билан бўлган воқеа Жобс ва Возняк ўртасида ҳам низо келиб чиқиши мумкинлигини кўрсатиб берди: уларнинг Apple’га қўшаётган ҳиссаси бир хилми ва иккови қанча фойда олиши керак? Муҳандисларни бизнесменлардан кўра кўпроқ қадрланган Жерри Возняк фойданинг катта қисми адолат юзасидан унинг ўғлига тегиши керак деб ҳисобларди. Ва Жобс Возни кўргани келганида, Жерри Возняк Жобсга ташланди. “Сен ҳеч кимсан. Ҳеч нарсани ўзинг ўйлаб топмагансан”, – деб бақирди у. Жобс ийғлаб юборди, у тез-тез шундай ҳолга тушарди. У ҳеч қачон туйғуларини яшира олмасди. У Вознякка ҳамкорлик шартномасини бекор килмоқчи эканини айтди. “Агар элликка-эллик бўлмаса, унда ҳам масини ўзинг ола қол”, – деди Жобс дўстига. Лекин Стив Возняк отасидан фарқли равишда улар муваффақиятга фақат бир жамоа бўлсагина эриша олишини тушунарди. Ва агар Жобс бўлмаганида, Воз ўз курилмалари схемаларини “Уй компютерлари клуби” уч-

рашувларида бепул тарқатаверарди. Унинг кўк қутичадан бошлаб барча ихтиrolаридан қандай фойда олишни айнан Жобс ўйлаб топганди. Возняк улар ҳамкор бўлиб қолиши ва фойдани тенг бўлиши кераклигига рози бўлди.

Бу узокни ўйлаб қабул қилинган қарор бўлиб чиқди. Apple II муваффақиятли сотилиши учун Вознякнинг ноёб схемаларининг ўзи етарли эмасди. Компьютерни тўлиқ комплектланган тайёр маҳсулотга айлантириш керак эди ва бу Жобснинг вазифаси эди.

Дастлаб у уларнинг собик ҳамкори Рон Уэйндан корпус лойиҳасини ясашни илтимос қилди. “Уларнинг пуллари йўқ деб ўйладим, шунинг учун териilmайдиган ва оддий слесарлик устахонасига буюргма бериб ясаттириш мумкин бўлган корпусни ўйлаб топдим”, – дейди у. Унинг варианти металл скоба билан бирлаштирилган ойнасимон пластмассадан ясалган қоплама эди, клавиатурасининг устида сурладиган пардачаси бор эди.

Жобсга Уэйннинг дизайнни ёқмади. У Apple'ни бесўнақай металл корпусли бошқа компьютерлардан ажратиб турадиган нафис ва оддий дизайнни хоҳлаган эди. Macy's универмагидаги электр ускуналар бўлимини кезиб чиқаётганида Cuisinart ошхона комбайни Жобснинг эътиборини тортди. У янги компьютерга енгил тайёрланган пластиқдан ясалган чўзиқ корпус керак деган хulosага келди. “Уй клуби” йигилишида у ўзига таниш бўлган консультант Жерри Мэнокка 1500 доллар эвазига Apple II учун корпус дизайнини ўйлаб топишни таклиф қилди. Мэнок Жобсга бошдан оёқ кўз югуртириб, пулни олдиндан беришини сўради. У эса кўнмади, лекин Мэнок шунга қарамай, ишга киришди ва бир неча ҳафта ўтиб, ҳеч бир ортиқча деталларсиз чўзиқ пластик корпус тайёрлади. У куляйлик ва оддийликни ўзида мужассам этарди. Жобс хурсанд бўлиб кетди.

Сўнгра таъминот блокига навбат келди. Вознякка ўхшаган гиклар бундай майда-чуйда нарсаларга эътибор бермасди, лекин Жобс бу энг муҳими деган қарорга келди. Масалан, у вентиляторсиз компьютер ясаш ҳақида ўйларди, чунки компьютерга ўрнатилган вентилятор дзен принципларига зид бўлиб, ишдан чалғитарди. Жобс электротехникани яхши тушунадиган Элкорндан маслаҳат сўраш учун Atari'га борди. “Эл мени Род Холт билан таништирди. Ақли ўткир инсон, марксист, ашаддий чекувчи Род кўп бор уйланган ва ҳамма нарсани тушунарди”, – деб эслайди Жобс. Жобсни биринчи марта кўрган Мэнок ва бошқалар каби Холт ҳам унга ишонқирамай қаради. “Мен қиммат оламан”, – деди у. Лекин Жобс бу ўзини оқлашини ҳис этиб, исталган нархни тўлашини айтди. “Мана

шундай қилиб, Стив мени бўйсундирди”, – деб эслайди Холт. У кейинчалик Apple’га тўлиқ ставкада ишлашга ўтиб кетади.

Стандарт линиявий таъминот блоки ўрнига Холт, осциллографлар ва бошқа курилмаларда бўлгани каби, импульс таъминот блокини ясади. Бундай таъминот блоки секундига олтмиш марта эмас, балки минг марта ўчиб ёнарди, бу эса трансформаторнинг камроқ кизишини таъминларди ва унинг ишлапи самарадорлигини оширади. “Импульс таъминот блоки Apple II’нинг тизим платаси каби инқилобий ечим бўлиб чиқди, – деб қайд этганди кейинчалик Жобс. – Компьютерлар тарихи китобларида Холтнинг исми кам гилга олинади, аслида тескариси бўлиши керак. Ҳозир импульс таъминот блоклари ҳар бир компьютерда турибди ва уларнинг барчаси Роднинг ихтиросидан кўчириб олинган”. Возняк жуда ақлли бўлишига қарамай, уни ўйлаб топа олмасди. “Мен импульс таъминот манбанини гира-шира хаёлимга келтира олардим”, – деб тан олади Возняк.

Жобсни отаси доим, ҳатто майда-чуйда деталлар борасида ҳам муқаммалликка интилиш керак деб ўргатганди. Жобс Apple II тизими платасининг топологиясига ана шундай ёндашибди: биринчи чизмани у қабул қилмади, чунки чизиклар у хоҳлаганидек тўғри эмасди.

Муқаммалликка ўчлик Жобснинг хамма нарсани назорат қилишга интилишини кучайтирди. Кўпчилик ҳаваскорлар ва хакерларга қўшимча деталларни охиригача ясаш, қайта ясаш ва компьютерга ўрнатиш ёқарди. Жобснинг фикрича эса бу фойдаланувчи компьютердан оладиган таассуротни бузарди. Цилида хакер бўлган Возняк унга қўшилмади. У Apple II’га саккизта слот кўшишни хоҳлади. Уларга кичикроқ монтаж платаларини ва ташки курилмаларни ўрнатиш мумкин эди. Жобс принтер ва модем учун фақат икки слотни қолдиришни таклиф қилди. Возняк буни шундай эсдайди: “Одатда мен тезда рози бўламан, лекин бу сафар гапимда туриб олдим: “Агар шунақасини хоҳласанг, унда ўзингга бошқа компьютер ясаб ол”, – деб айтдим. Мендек инсонлар эртами-кечми ўз машинасини модификациялашни хоҳлаб қолади деб тушундим”. Бу гал баҳсада Возняк ғалаба қозонди, лекин у унинг таъсири кучсизлашиб бораётганини ҳис этарди. “Ўшанда мен устун келдим. Лекин бу узоқ давом этмаслигини тушуниб тургандим”.

Майк Марккула

Барча бундай янги ихтиrolар пул талаб қиласарди. “Пластик кор-

пусни ишлаб чиқиши бизга таҳминан юз минг долларга тушарди, – деб эслайди Жобс. – Компьютер ишлаб чиқариш учун эса икки юз минг керак эди”. У яна Нолан Бушнеллнинг олдига борди. Уни акцияларнинг миноритар пакети эвазига ишга пул кўшишга кўндиримоқчи бўлди. “Стив менга компания акцияларининг учдан бир кисми учун эллик минг доллар киритишимни таклиф қилди, – деб сўзлаб берди бу воқеани Бушнелл. – Мен эса ўзбилармонларча рад этдим. Бу кулгули бўлар эди, агар шу қадар қайғули бўлмаганида”.

Бушнелл Жобсга National Semiconductor’ning маркетинг бўйича собиқ директори ва илк венчур инвестиция компанияларидан бири Sequoia Capital асосчиси Дон Валентайнга мурожаат килишни таклиф қилди; Валентайн ўзининг бирор ишни маҳкам тутиши билан донг таратганди. У Жобснинг гаражига “мерседес”да, кўк иш костюмida ва бўйинбоғли сипо кўйлакда кириб келди. Бушнелл унга дарҳол Валентайн кўнғироқ килиб, ҳазил аралаш “мени бу ташландиқ жойга нимага юбординг?” деб сўраганини эслайди. Валентайн буни эслай олмаслигини айтади, лекин Жобснинг ташки кўриниши ғалатилиги ва ундан ёқимсиз ҳид келгани унинг ёдида қолганини тан олади. “Стив тиришиб ўзини норасмий киши қилиб кўрсатарди. У ориқ, соқоли сийрак эди, Хо Ши Минга ўхшарди”, – эслайди Валентайн.

Лекин у Стивнинг ташки кўриниши туфайли Apple’га пул киритишни рад этгани йўқ. Жобс маркетингни умуман тушунмаслиги Валентайнни ташвишлантириб қўйди: электроника дўконларини айланиб чиқиш ва компьютерларни етказиб бериш ҳақида келишувлар олиб бориш кераклиги Жобсни умуман безовта қилмаёттандек туюлди. “Агар мен сизларни молиялаштиришимни хоҳласангиз, – деди Валентайн, – маркетинг ва дистрибуцияни тушунадиган ва бизнес-режа тузу оладиган ҳамкор топинг”. Одатда ёши катта одам Жобсга маслаҳат берса, у ёки уни жеркиб ташларди ёки эшитганлари ҳақида ўйланиб коларди. Валентайннинг айтган гапи уни ўйлантириб қўйди. “Менга учта номзодни юборинг”, – деб жавоб берди у. Валентайн шундай қилди. Жобс улар билан сухбатлашди ва Майк Марккуланинг номзодида тўхтади. У эса кейинги йигирма йилда Apple’ning ривожланишида муҳим роль ўйнади.

Марккула 33 ёшда эди, лекин у Fairchild ва Intel’да ишлаб, истеъфога чиққанди. Intel’да у компания очиқ акциядорлик жамиятига айлантирилганидан сўнг, акциядорлик опционларида миллионлаб доллар ишлаб олганди. У мактабда спорт гимнастикаси билан шуғулланган инсон каби зийрак, эҳтиёткор эди ва аниқ ха-

ракат киларди. Нарх белгилашни, сотиши тизимини, маркетингни ва молияни ҳеч ким унчалик яхши билмасди. Табиатан босиқ бўлган Марккула яқинда орттирган мол-мулкидан роҳат олиб яшамасди: у Тахо кўли бўйида уй қурди, кейин эса Вудсайдга яқин тоғларда данғиллама ҳовли-жой қурди. Жобснинг гаражидаги илк учрашувга у Валентайнга ўхшаб “мерседес”да эмас, чиннидек ялтираган тилларанг кабриолет “корветт”да келди. “Мен келганимда Воз дастгоҳ ёнида турарди. У дарҳол менга Apple II’ни кўрсатишга тушиб кетди, – эслайди Марккула. – Мен кўрган нарса мени шу қадар лол қолдиргандики, мен болаларнинг ташки кўринишига эътибор бермасликка карор килдим. Ахир, соч-соқолни кейин ҳам калталагиб олса бўлади-ку”

Жобсга Марккула дарров ёқиб қолди. “У чўрткесар эди. Intel’да у маркетинг раҳбари лавозимига тайинланмади, шунинг учун, ўйлашимча, у кўпроқ нарсага қодирлигини исботлашни хоҳлаётганди”. Бундан ташқари, Марккуланинг тартиблилиги Жобсни ўзига жалб қилди. “Шуниси аниқ эди: агар кимнидир алдаш имконияти пайдо бўлса, у бундан фойдаланиб қолмайди. Унинг ахлоқий принциплари бор эди”. Вознякда ҳам уларнинг янги таниши яхши таассурот қолдирди. “Ажойиб йигит, – дейди у. – Ва қуонарлиси, унга бизнинг компьютер ёқди!”.

Марккула Жобсга бирга бизнес-режа тузишни таклиф қилди. “Агар ҳаммаси ўнгидан келса, мен пул қўшаман, – деб ваъда берди у. – Агар ўнгидан келмаса, демак, бир неча ҳафта бепул ишлаб бераман”. Энди Жобс кечалари Марккуланинг уйига бораради, улар режа тузарди ва туни бўйи сухбат қуаради. “Биз келажак ҳақида, масалан, нечта оила компьютер сотиб олиши ҳақида гаплашардик; баъзида тонгти тўртгача гаплашиб ўтирадик”, – деб айтиб берди Жобс. Бизнес-режжанинг катта қисмини Марккула ёзишига тўғри келди. “Стив ҳар доим кейинги сафар ўз қисмини албатта олиб келишини ваъда киларди, лекин доим улгурмасди ва охир-оқибат ҳаммасини ўзим ёздим”.

Марккуланинг режаси шуниси билан эътиборли эдики, у электроника ҳаваскорларининг тор доирасигагина мўлжалланмаганди. “Майк компьютерларни оддий истеъмолчиға сотиши ҳақида ўйларди”, – хотирлайди Возняк. Марккула хаёлий орзуларни тасвирларди. “Икки йилдан кейин биз энг зўр Fortune компанияларининг 500 талиигига кирамиз. Саноатнинг янги тармоғини яратамиз. Бунақаси ўн йилда бир марта бўлади”, – дерди у. Apple Fortune 500’га кири-

ши учун етти йил керак бўлди, лекин, энг асосийси, Марккуланинг тахминлари рўёбга чиқди.

Марккула икки дўстга Apple акцияларининг учдан бир қисми эвазига 250 минг долларгача кредит таклиф қилди. Шу тариқа компания корпорацияга айланди, Марккула, Жобс ва Вознякнинг ҳар бирига акцияларнинг 26 фоизидан тўғри келди. Қолган акцияларни потенциал инвесторларни жалб қилиш учун қолдиришга қарор қилишди. Бўлажак хамкорлар Марккула бассейни ёнидаги уйчада тўпланишар ва битим тузишарди. “Майк ўзининг 250 мингини қайтара олишига унчалик ишонмагандим ва у шундай сумма билан тавакkal қилишга тайёрлиги мени лол қолдирганди”, – деб эслайди Жобс.

Энди Вознякни бутунлай Apple’га ўтиб ишлашга кўндириш лозим эди. “Бу билан НР’дан бўш вақтимда шуғулансам бўлмайдими? Нима бўлса ҳам НР’даги иш доимий даромад келтириб турди”, – деб тушунмай ҳайрон бўлди Воз. Марккула бунакаси кетмаслигини айтди ва унга ўйлаб кўришга бир неча кун берди. “Мен раҳбарлик қилиш, ходимларни назорат қилиш қўлимдан келмайди деб шубҳаландим, – деб тан олди Возняк. – Мен аллақачон факат муҳандис бўлишга қарор қилиб бўлгандим ва фикримни ўзгартирмоқчимасдим”. Воз Марккулага НР’дан кетмаслигини айтди. Марккула бунга жавобан шунчаки елка қисди, лекин Жобс жуда хафа бўлди. У Вознякка кўнғироқ қилиб, уни кўндиришга киришди. Унга таъсир кўрсатиш учун дўстларига ақл ўргатди. Ингради, бакирди, бир-икки марта жазаваси тутди. Ҳатто Вознякнинг ота отасиникига бориб, Жерри Вознякдан кўз-ёш тўкиб ёрдам сўради. У вақтга келиб Вознинг отаси Apple II мўмай даромад келтиришини тушунганди ва шу сабабли Жобснинг тарафида бўлди. “Ишимга ҳамма кўнғироқ қилишни бошлади: дадам, онам, укам, дўстларим, – эслайди Возняк. – Ва уларнинг барчаси мен нотўғри карорга келганимни айтишарди”. Лекин ҳаммаси бехуда эди. Ўшанда Хоумстед ва Бак Фрай Клубидаги Воз ва Жобснинг таниши Аллен Баум кўнғироқ қилди. “Сен шунчаки синааб кўришинг керак”, – деб айтди у ва Возни кўндириди. Унга агар у Apple’га ўтса, муҳандисликдан бошлиқقا айланиб қолмаслигини ва севимли машғулотини ташла маслигини тушунтириди. “Айнан шуни мен эшишишни хоҳлардим, – деди Возняк. – Мен ташкилий тузилманинг қуйисида қолиб, аввал гидек шунчаки муҳандис бўлиб ишлашим мумкин эди”. У Жобсга кўнғироқ қилиб, розилигини айтди.

1977 йилнинг 3 январь куни янги Apple Computer Co. корпора-

цияси расман рўйхатга олинди; корпорация Воз ва Жобс томонидан тўқиз ой олдин ташкил этилган ширкат акцияларининг назорат пакетини сотиб олди. Буни кўпчилик пайқамади ҳам. Ўша ойда “Уй компьютерлари клуби” ўз аъзолари орасида сўров ўтказди ва 181 кишидан атиги олти киши Apple компьютерларидан фойдаланиши маълум бўлди. Жобс Apple II вазиятни ўзгартиришига ишончи комил эди.

Марккула Жобсга жуда катта таъсир ўтказди. У кўрсатган таъсирни Стивнинг отаси кўрсатган таъсир билан таққослаш мумкин. Пол каби у ҳам дастлаб Стивнинг интилувчанлигини рағбатлантириди, лекин охири буни тўхтатди. “Марккула маълум даражада Стивга отаси ўрнини босди”, – дейди венчур молиячиси Артур Рок. Айнан Марккула Жобсга маркетинг ва савдо-сотик алифбосини ўргатди. “Майк мени қаноти остига олди, – деб хотирлайди Стив. – Бизнинг дунёқаршимиз кўпинча бир хил эди. Марккула компания яратा�ётиб, бойиб кетишга интилмаслик керак, балки ўзинг ишонганд ғоянгга амал қилишинг керак, факат шунда муваффакиятга эришиш мумкин, деб таъкидларди”.

Марккула “Apple маркетинг фалсафаси” номли қоидалар рўйхатини тузди. Бунда учта муҳим жиҳатга алоҳида эътибор қаратди. Биринчиси – зийраклик, харидор ҳиссиётини тушуниш. “Биз мижозлар эҳтиёжини бошқа компаниялардан яхшироқ тушунишимиз керак”. Иккинчиси – бутун фикрни белгиланган мақсадга қаратиш. “Узимиз шуғулланаётган мақсадга ўз вактида етишиш учун барча иккинчи даражали мақсадларни миядан чиқариб ташлаш керак”.

Учинчи ва энг муҳим қоида “сингдириш” деган ғалати ном билан аталарди. Бу одамларда илк таассурот туғдириш орқали компания ёки маҳсулот ҳақида фикр ҳосил қилишни англатарди. “Харидорлар ҳақиқатан ҳам китобга унинг муқовасига қараб баҳо беради, – деб ёзганди Марккула. – Энг юқори сифатли энг яхши маҳсулотни, энг фойдали дастурни ва ҳоказони яратиш мумкин, лекин агар унинг тақдимоти бепарволик билан ўтказилса, унга бўлган муносабат ҳам шундай бўлади. Агар биз товарни креативлик билан ва профессиональ тарзда кўрсатиб берсак, ўзимизга керакли муносабатни сингдирамиз”.

Кейинчалик Жобс ҳар доим, баъзида ортиқ даражада маркетингга, маҳсулотнинг ташки кўринишига ва ҳатто қутисининг деталларигача эътибор берди. “Биз iPhone ёки iPad кутисини очаётиб, ҳис этаётган туйғуларимиз маҳсулотни қабул қилишимизда ёрдам беришини хоҳлаймиз, – дейди у. – Бунга мени Майк ўргатган”.

Режис Маккенна

Энди Силикон водийсининг бош рекламачиси Режис Маккенна нани Apple билан ҳамкорлик қилишга кўндириш керак эди. Маккенна Питтсбургда туғилганди, катта ишчилар оиласида ўсганди, жиддий феъл-авторини у таровати билан яширади. Коллежни битирмай, Fairchild and National Semiconductor'га ишга кирган, кейинчалик хусусий реклама ва PR-агентлигини очганди. Асосан эксклюзив интервьюлар беришни маъқул кўрарди. Интервьюлари унга хайриҳоҳ нашрлар, глобал имидж реклама компаниялари, жумладан, микропроцессорлар ишлаб чиқарувчи компаниялар томонидан жойлаштириларди. Intel ана шундай компанияларга мисол эди. Унинг матбуотдаги рекламасида зерикарли диаграммалар ўрнига пойга машиналари ва покер фишкалари ифодаланганди. Бу реклама Жобснинг эътиборини тортди; у Intel'га қўнғироқ қилиб, буни ким қилганига қизиқиб кўрди. Унга “Режис Маккенна” деб жавоб беришди. “Ўшанда мен Режис Маккенна нима ўзи деб сўрадим, – деб эслайди Жобс, – ва менга бу одамнинг исми эканини айтишди”. Жобс Маккеннага қўнғироқ қилди, лекин у билан гаплаша олмади – унинг ўрнига Стивни мижозлар билан ишлаш бўйича директор Фрэнк Берж билан боғлаб беришди. У Жобсдан осонгина кутилишга уриниб кўрди. Лекин Стив бўш келмади ва деярли ҳар куни тинимсиз қўнғироқ қилишни бошлади.

Берж охири Жобснинг гаражига келишга рози бўлгач, хаёлидан қуйидагилар ўтганини эслайди: “Ярамас сурбет. Уни сўкиб юбормаслигим учун қанча вакт ўзимни тийиб тура олар эканман?” Бержнинг сўзларига кўра кир жулдур-жулдур Жобс билан бўлиб ўтган учрашувда уни иккита нарса ҳайрон қолдирди: “Биринчиси – унинг кишини лол қолдирадиган ақли. Иккинчиси эса у айтган гапларнинг ярмини ҳам тушунмадим”.

Жобс ва Вознякни Режис Маккеннанинг “шахсан” ўзи билан учрашувга таклиф қилишди (унинг ташриф коғозида шундай ёзилганди). Ўшанда оғир-босик Возняк ўз характерини кўрсатди. Маккенна Вознинг Apple ҳақидағи мақолосини кўриб, у жуда тор доирада ёзилганини ва унга жон киритиш лозимлигини айтди. “Қандайдир пиарчи матнимни бузишини хоҳламайман”, – деб сўзини бўлди Возняк. Маккенна унда улар боши оккан томонга кетиши мумкинлигини айтди. “Стив менга тезда қўнғироқ қилди ва яна бир марта учрашишни таклиф қилди, – деб хотирлайди Маккенна. – У Возняксиз келди ва биз ҳаммасини келишиб олдик”.

Маккенна ўз жамоасига Apple II учун реклама буклети тай-

ёрлашни топширди. Биринчи бўлиб улар Рон Уэйн томонидан ўйлаб топилган ва агентликнинг ёрқин ва дадил реклама усулига мос келмайдиган Виктория даври нақш услугубидаги логотипни алмаштиришди. Роб Яноф, арт-директор, биринчи логотипни яратди. “Жимжимадор жойи йўқ”, – деб таърифлади уни Жобс. Янов логотипнинг икки вариантини – бутун олма ва тишланган олмани гаклиф килди. Биринчиси олхўрига ўшаб кетарди, шунинг учун Жобс иккинчисини танлади. Унга, шунингдек, яшилдан ҳаворангача олти хил хаёлий ранглар варианти ҳам ёқди. Лекин уни ишлаб чиқариш анча киммат эди. Буклет муқовасига Маккенна кўпинча Леонардо да Винчига мансуб деб ҳисобланган қўйидаги ҳикматли сўзни жойлаштириди: “Оддийлик энг юксак доноликдир”. Жобс учун бу дизайннинг асосий принципига айланди.

Биринчи тақдимот

Apple II тақдимоти 1977 йилнинг апрелида Сан-Францискода бўлиб ўтадиган Ғарбий соҳил бўйининг илк Компьютер кўргазмасида ўтказилиши керак эди. Ярмаркани “Уй компьютерлари клуби”-нинг доимий иштирокчиси Жим Уоррен ўюштириди ва Жобс бундан хабар топиши билан Apple учун стендни банд қилиб қўйди. Тақдимот самарали ўтиши учун у залнинг қоқ марказидан жой эгаллашни хоҳлади ва беш минг доллар аванс тўлади. Бу билан Вознякни хижолатда қолдирди. “Стив биз ўзимизни овоза килишимиз, буюк компаниянинг ноёб компьютерини бутун дунёга кўрсатишими керак, деган хуносага келди”, – деб сўзлайди Возняк.

Бу Марккула ўйлаб топган қоиданинг амалда татбиқ этилиши эди: унтилмас таассурот қолдириш учун аудиторияни чексиз имкониятлар билан лол қолдириш керак, айниқса, сўз янги маҳсулот хақида кетаётган бўлса. Жобс Apple кўргазма майдонини безатишга алоҳида эътибор қаратди. Бошқа иштирокчиларда оддий столлар ва плакат тахталари қўйилганди; Apple’нинг кўргазма майдонига эса қора духоба билан қопланган пештахта ва Яноф чизган янги логотип туширилган ойнасимон пластмассадан ясалган безак ўрнатилди. Пештахтага учта Apple II компьютери қўйилди, ёнига эса бўш кутилар жойлаштирилди, улар тайёр компьютерлар кўп эканлиги хақида тасаввур пайдо килиши керак эди.

Компьютерларнинг корпусида кичик нуқсонлар борлиги маълум бўлгач, Жобс дарғазаб бўлди ва бир нечта ходимни ярмарка бошлангунига қадар компьютерларни силлиқлаб ялтиратишга мажбур килди. Оммада таассурот уйғотиш истаги шу қадар кучли

эдики, бу ҳатто Жобс ва Вознякни ҳам ўзгаришга мажбур килди. Марккула уларни пиджак, шим ва нимчадан иборат костюм олиш учун Сан-Францискодаги ательеға юборди. Костюм уларга ярашмади, улар смокинг кийиб олган ўсмирларни эслатарди. “Марккула биз ҳаммамиз дурустrok кийим кийишимиз кераклигини айтди ва ўзимизни қандай тутишни, одамлар билан қандай гаплашиши тушунтирди”, – эслайди Возняк.

Бундай саъй-харакат ўзини оқлади. Оч жигар ранг корпусли Apple II кўркамлиги билан ажралиб турди, бундан ташқари, у ракобатчиларнинг кўрқинчли металл машиналари ёки шунчаки қуп-куруқ монтаж платаларидан фарқли равишда оддий ва қулай эди. Компания кўргазманинг ўзида 300 та компьютерга буюртма олди; бундан ташқари, Жобс тўқимачилик маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи япониялик Мицусима Сатоси билан учрашди. У Apple'нинг Япониядаги биринчи расмий вакили бўлди.

Лекин Марккуланинг насиҳатлари ҳам, дурустроқ кийим ҳам тинч туролмайдиган Вознякка оммани лақиллатишга халақит бермади. Улар кўргазмада кўрсатган дастурлардан бири одамнинг миллатини унинг фамилиясига қараб аниқлаб берарди, шундан сўнг, экранга шу мавзудаги ҳазилни юборарди. Яна у Zaltaire номли янги соҳта компьютер реклама буклетини ўйлаб топди ва тарқатди; маҳсулотнинг таърифи баландпарвоз ибораларни такрорларди, масалан: “Беш фидиракли машинани кўз олдингизга келтиринг...”. Жобс бунга лақقا тушди ва маълум вакт Apple II'нинг рейтинги Zaltaire'нидан юқорилигидан мағурурланиб юрди. У саккиз йилдан сўнг Возняк унга туғилган кунига ўша буклетнинг ромга солинган нусхасини совға қилмагунинг қадар ҳазилни ким уюштирганини билмади.

Майк Скотт

Энди Apple ўнлаб ишчиларга, кредит линиясига ва ўз муаммоларига эга ҳақиқий компанияга айланганди. Бундай муаммолар мижозлар ва етказиб берувчилар билан ишлайдиган исталган фирмада вакти-вакти билан юзага келади. Apple, нихоят, Жобснинг гаражидан Куперти nodаги Стивенс-Крик кўчасига кўчди. У Возняк ва Жобс ўқиган мактабдан бир ярим чақирим масофада жойлашганди.

Янги мажбуриятлар Жобсга анча қийинчилик туғдирди. У хар доим жizzакилиги ва серғайратлилиги билан ажралиб турарди. Atari'да шунинг учун тунги сменада ишлашига тўғри келганди, лекин Apple'да бунинг имкони йўқ эди. “Стив кундан кунга кўпол ва

золим одамга айланиб борарди, – эслайди Марккула. – Масалан, ходимларнинг юзига уларнинг чизмалари нажасга ўхшайди деб айта оларди”. Возняк қаноти остидаги ёш дастурчилар – Рэнди Уиггинтон ва Крис Эспиносага ҳаммадан ҳам оғир эди. “Стив хонага кириб, нима билан шуғулланаётганимни кўриб, бу лаш-лушдан бошқа нарса эмас, дерди. Бунинг устига, у лаш-луш нималигини ўзи ҳам билмасди”, – деб айтиб берди Уиггинтон. Ўшандада у энди-гина мактабни битирганди.

Стив шахсий гигиенага ҳам тўғри риоя қилмасди. Шунча воқе-адан кейин ҳам у ҳалигача вегетариан одам муентазам ювениши ва дезодорантдан фойдаланиши шартмас деб хисобларди. “Биз уни душга мажбурлаб олиб кирадик, – дейди Марккула. – Учрашувларда эса у оёқ яланг юргани учун унинг кир оёқларини томоша килишга мажбур эдик”. Баъзан жамоадаги тарангликни юмшатиш учун Стив оёқларини унитазда чайиб оларди. Лекин бу ҳамкасбларининг аҳволини енгиллаштирасди.

Марккула жанжалларни ёқтирасди, шунинг учун Жобсни жиловлай оладиган президент керак, деган хulosага келди. Бу лавозимга Майк Скотт мос эди. Марккула ва Скотт 1967 йили Fairchild’га ишга бир кунда келганди, ёнма-ён хоналарда ўтиради; бундан ташқари, улар бир кунда туғилганди, шунинг учун ҳар йили бирга туғилган кунларини нишонларди. 1977 йили Скотт 32 га тўлганида Марккула уни Apple президентлигига таклиф қилди.

Биринчи қарашда Скотт ажойиб номзоддек туюлганди. National Semiconductor’да у ишлаб чиқариш учун жавоб берарди, техника-нинг нозик жиҳатларини тушунарди ва шу нуктаи назардан у идеал раҳбар эди. Лекин унинг ҳам ўзига яраша қизиқ жиҳатлари бор эди. Тўладан келган, тана аъзолари хасталигига дучор бўлган ва яна бир даста бошқа дардларга чалинган Скотт шу қадар кўнгли нозик одам эдики, ходимлар билан мулокот қилишда қийналарди. Устига-устак у баҳслашишини яхши кўрарди. Унинг Жобс билан муносабатлари қандай бўлишини билиш қийин эди.

Возняк Скотт нега ишга олинганини тезда пайқади. Марккулага ўхшаб у ҳам Жобс уюштирадиган ва эҳтимол ҳузур оладиган машмашаларни ўлгудай ёмон кўрарди. “Ёшим бор-йўғи 22 да эди ва мен компанияни ҳозирча бошқаришга тайёр эмаслигимни тушунардим, – деб тан олади Жобс. – Лекин Apple менинг меҳнатим маҳсули эди ва мен таслим бўлмоқчи эмасдим”. Раҳбарликни бошқа одамга бериш Жобс учун ўлим билан баравар эди. Уни кўндиришга узок ҳаракат қилишди. Асосан Возняк севган Bob’s Big

Hamburgers кафесидаги ва Жобсга маъқул бўлган Good Eart ресторанидаги тушлиқда шу мавзуда сухбат бўларди. Охири Жобс истар-истамас рози бўлди.

Уни Майк Маркула билан адаштирмаслик учун ҳамма уни Скотти деб чакираади. Унга бир дона, лекин муҳим вазифа юклатилганди: у Жобсни бўйсундириши керак эди. Одатда у буни бажаришга Стивнинг севимли учрашув услуби бўлмиш узқ сайдлар вақтида киришарди. “Энг биринчи сайд вақтида мен уни тез-тез ювенишга ишонтиришим керак эди, – деб эслайди Скотт. – Стив эвазига мен унинг мевали парҳез ҳақидаги китобини – озиш ҳақидаги йўл-йўрикларни ўқиб чиқишим лозимлигини айтди”. Скотт парҳез тутгани йўқ ва озгани ҳам йўқ, Жобс эса яхшилаб ювенишни одат килди. Лекин “Стив у факат мева ейиши туфайли унга бир ҳафтада бир марта ювениш етарли деб оёқ тираб олди”, – дейди Скотт.

Жобс ҳамма нарсани бошқаришни яхши кўярди ва ҳеч бир обўли одамни тан олмасди, демакки, Стив ва уни бошқариш учун компанияяга маҳсус ёлланган одам ўртасида жанжал бўлиши муқаррар эди. Айниқса, Жобс Скотт унга қаршилик кўрсата оладиган одамлардан бири эканини тушунгач, бу аниқ ва равshan бўлиб қолди. “Стив билан ўргамиздаги муносабат шундай эди: биз қайсарликка қайсарлик билан жавоб бериб, бир-биримизга гапимизни ўтказишга ҳаракат қиласадик. Қайсарлик борасида менга тенг келадигани йўқ эди, – дейди Скотт. – Стивга эркалик килишга имкон бермаслик керак эди ва табиийки, бу унга хуш келмасди”. Жобс шундай эслайди: “Мен энг кўп бақирган одам бу Скотти эди”.

Биринчи тўқнашув карточкаларга қўйилган ракамлар туфайли бўлди. Скотт 1-ракамли карточкани Вознякка, 2-ракамлисини эса Жобсга берди. Стив албатта биринчи бўлишни хоҳларди. “Мен бунга йўл қўя олмасдим, чунки бу унинг манманлигини яна ҳам мустаҳкамларди”, – дейди Скотт. Жобс жазавага тушди, ҳатто йиғлади ҳам. Ниҳоят муроса таклиф килди: унга 0 раками ёзилган карточка тайёрлашни таклиф килди. Скотт рози бўлди, лекин ракам фақат карточкага қўйилди: Bank of America‘га маошлар ахборотномаси учун мусбат сон керак эди ва хужжатлар бўйича Жобс 2-ракамда қолаверди.

Жиддийроқ низо келиб чиқди ва бу фақатгина Жобснинг инжиклиги билан боғлиқ эмасди. Жобс тасодифан ресторонда танишиб қолган ва ишга олган Жей Эллиот Стив характеристининг муҳим хислати ҳақида шундай дейди: “Жобс маҳсулотни мукаммал ки-

лишга муккасидан кетган, умуман фикри-хаёли фақат маҳсулотда”. Майк Скотт эса, аксинча, мукаммалликка ишқибозлил фойдалиликдан устун бўлишига имкон бермасди. Apple II корпуси билан бўлган воқеа бунга яққол мисол бўлди. Apple буюртма берган Pantone компаниясида пластик учун мўлжалланган оч жигар рангнинг 2000 дан ортиқ туси мавжуд эди. “Ва ҳеч бири Жобсга ёқмади, – деб уф тортди Скотт. – У янги тус яратмоқчи бўлди. Уни тўхтатишинг тўғри келди”. Корпус дизайнинга навбат келганда, Жобс маҳсулотнинг чети қай даражада юмалок бўлиши ҳақида узлуксиз бош қотириди. “Менга эса бунинг фарқи йўқ эди, – дейди Скотт. – Бу масала ечимини топишини хоҳлардим”. Кейинги баҳс муҳандислик столи ҳақида келиб чиқди. Скотт у оддий кул ранг бўлишини хоҳлади; Жобс оқ рангга буюртма бериш керак деб талаб қилди. Бу охири Марккуланинг кўз ўнгига катта жанжалга айланиб кетди: буюртма беришга ким ҳақли – Жобсми ёки Скоттми – аниқлаб олишди. Марккула Скоттни танлади. Яна Жобс мижозлар билан ўзгача мулоқот қилиш кераклигини талаб қилди: Apple II маҳсулотлари учун йиллик кафолат берилишини таклиф қилди. Бу Скоттнинг кўнглини кўтартмади, чунки стандарт кафолат 90 кунни ташкил этарди. Бу мавзудаги навбатдаги баҳсада Жобс йиглаб юборди ва улар у тинчланиб олиши учун боғни узоқ сайд қилишди. Натижада Скотт истар-истамас ён берди.

Жобснинг ҳамкаслари билан доим жанжаллашиши Вознякни жуда хафа қиласди. “Стив жуда кўрс эди, – эслайди у. – Мен компаниямиз бир жамоа бўлишини, у ерда ҳамма ўзини бемалол ҳис қилишини ва бир-бирини қўллаб-кувватлашини хоҳлардим”. Жобс эса Возняк шунчаки улғайишни хоҳламаяпти деб ҳисобларди. “У ёш болага ўхшарди, – дейди Жобс. – Бейсикнинг ажойиб версияси ни ёзиб берди, лекин бошқача сонлар билан ишлай оладиган бизга керак бўлган бейсик версиясини яратишга қўли бормади. Оқибатда Microsoft билан контракт тузишга тўғри келди. Воз фикри тарқоқ бўлиб қолганди”.

Лекин Жобснинг девоналигига кўз юмиш мумкин эди, чунки компания гуллаб-яшнаётганди. Ўзининг мақолалари компьютерлар жамияти фикрини белгилаб берадиган Бен Розен Apple II’ни реклама қилишга иштиёқ билан киришди. Мустақил яратувчи шахсий компьютерлар учун VisiCalc’ни – жадвалларни ҳисоб-китоб қилувчи ва воситаларни ҳисобга олувчи илк дастурни кашф қилди; қандайдир вақт у фақат Apple II’га мослаштирилганди, бу эса уни ҳам компаниялар, ҳам оддий оиласлар сотиб олишини оқларди. Apple

янги нуфузли инвесторларни жалб қила бошлади. Илк венчур молиячиларидан бири Артур Рокда Жобс билан танишув дастлаб ҳеч қандай таассурот уйғотмади. Марккула томонидан юборилган Стив “хозиргина Ҳиндистондан қайтган одамга ўхшарди, – деб эслайди Рок, – хиди ҳам шундай эди”. Лекин Рок Apple II’ни ишлатиб кўриши билан компанияга пул тикди ва директорлар кенгаши аъзосига айланди.

Apple II (турли модификацияларда) ўн олти йил давомида сотилди; жами қарийб олти миллион компьютер сотилди. Айнан у шахсий компьютерлар тарқалишига энг кўп таъсир кўрсатган компьютер бўлиб чиқди. Возняк томонидан ишлаб чиқилган монтаж платалари ва тизим дастурий таъминоти унинг номини тарихга абадий ёздириб кўйди. Лекин уни қандай қиёфада етказиш – таъминот блокидан тортиб то корпуси ва кутисигача – айнан Жобснинг ихтироси. Бундан даромад олишни ҳам Жобс ўйлаб топди. Режиса Маккенна бу ҳақда шундай дейди: “Воз энг зўр компьютер яратди, лекин Стив Жобс бўлмаганида унинг ихтироси техника ҳаваскорлари дўконларининг токчаларида ҳалигача чанг босиб ётган бўларди”. Лекин кўпчилик Apple II тўлалигича Возняк шарофати билан пайдо бўлди, деб ҳисобларди ва бу Жобсни янги мэрраларни забт этишга ундарди. У ўзининг ролини бошқалар тан олишини истарди.

7-БОБ. КРИСЭНН ВА ЛИЗА.

Үша ташлаб кетилган Лиза...

Мактабни битириб, иккови тоғдаги кулбага күчіб үтган үша ёздан буён Крисэнн Бреннан гоҳ Жобс билан алоқасини узар, гоҳ яна у билан учрашиб юрарди. 1974 йили Жобс Хиндистондан қайтганида, улар Роберт Фридланд фермасида түпланишиди. “Стив мени бирга боришга таклиф қилди. Биз ёш эдик, осон ва тортинмай гаплашдык. У мени ўзига тортарди”, – деб эслайди Крисэнн.

Стив ва Крисэнн Лос-Альтосга қайтганидан кейин уларнинг муносабати аста-секин дўстона муносабатларга айланди. Стив ота-онасиникида яшар ва Atari’да ишларди; Крисэнн ижарада турар ва деярли бутун вақтини Кобун Чино дзен-марказида ўтказарди. 1975 йилнинг бошида у Стивнинг ва ўзининг дўсти Грэг Кэлхун билан ишқий муносабатларда бўлди. “У Грэг билан эди, лекин вақти-вақти билан Стивнинг олдига қайтиб келарди, – деб айтади Элизабет Холмс. – Умуман олганда, биз ҳаммамиз ўшанда шундай яшардик: гоҳ учрашиб юрардик, гоҳ муносабатларимизга нуқта қўярдик. Етмишинчи йиллар шундай эди”.

Кэлхун Ридда Жобс, Фридланд, Коттке ва Элизабет билан бирга ўқирди. Бошқалар каби у ҳам шарқча руҳий амалиётларга қизиқарди. У университетни ташлаб, охир-оқибат Фридланднинг фермасида, майдони 3 га 6 метрлик собиқ товуқхонада кўним топади; Грэг у ерда шлакобетондан уйча ясад, ичига ётк қуриб олди. 1975 йилнинг баҳорида товуқхонага Бреннан кўчичиб ўтди, кейинги йили улар Кэлхун билан Хиндистонга сафар килишга қарор қилишиди. Ўшанда Жобс Грэгни Крисэнни олиб кетишдан қайтаришга харатат қилганди, у унга руҳий изланишда халақит беришини айтганди, лекин Грэг ва Крисэнн барибир бирга кетишиди. “Стив Хиндистонга саёҳатга бориб келгач, у билан юз берган ўзгариш менда шу қадар катта таассурот қолдирганки, менинг ҳам у ерга боргим келганди”, – деб тан олади Бреннан.

Саёҳат узоқ давом этди: 1976 йилнинг марта мартыда бошланиб деярли бир йилга чўзилди. Бир куни уларнинг пуллари қолмади ва Кэлхун инглиз тилидан дарс бериш учун автостоп билан Техронга кетди. Бреннан Хиндистонда қолди, Кэлхуннинг иш муддати якунлангач, улар Эрон ва Хиндистон ўргасида Афғонистонда учрашишиди. У ерга улар албатта автостоп билан боришганди. У вақтда дунё бошқача эди.

Тез орада уларнинг муносабати якунига етди ва ёшлар Ҳинди-стондан айри ҳолда қайтиб келишиди. 1977 йилнинг ёзида Крисэнн Лос-Альтосга кўчиб ўтди ва қанчадир вакт Кобун Чино дзен-маркази худудидаги палаткада яшади. Жобс ота-онасининг уйидан кўчиб кетди ва ойига 600 долларга Дэниел Коттке билан бирга Купертино четидаги уйни ижарага олди. Ажиб ҳолат эди: икки хиппи намунавий уйда яшарди, уни улар шаҳар четидаги ранчо деб атарди. “Уйда тўртта ётоқхона бор эди; биттасини биз баъзан турли хил қизиқ одамларга ижарага берардик. Бизницида ҳатто маълум вакт стриптизчи аёл ҳам яшаганди”, – деб айтиб берди Жобс. Коттке нима учун Стив шунчаки уй сотиб олмаслигини тушунмасди, у вактга келиб унинг бунга қурби етарди. “Эҳтимол, унга шерик керак бўлгандир”, – деб тахмин қилди Коттке.

Бреннан ҳам уларниги кўчиб келди, лекин у вакт улар Жобс билан аҳён-аҳён учрашиб туарди. Хоналарга жойлашиш майна-бозчиликка айланиб кетди. Уйда иккита катта ва иккита кичкина ётоқхона бор эди. Табиийки, Жобс энг катта ётоқхонани эгаллади, Бреннан эса (улар Стив билан расман ошиқ-маъшуқ бўлмаганлиги боис) иккинчи катта ётоқхонага жойлашди. “Иккита кичкина ётоқхона болалар хонасига ўхшарди, у ер менга ёқмади; мен меҳмонхонага жойлашдим ва саёҳат учун мўлжалланган гиламда ухлардим”, – деб эслайди Коттке. Колган битта хонадан эса Риддаги чердак каби медитация ўтказиш ва гиёҳвандлик қилиш учун фойдаланиларди. Хона Apple компьютерлари қутиласидан чиқсан пенопластга тўла эди. “Кўшниларнинг болалари бизниги киришарди, биз улар билан шу пенопластларни ўйнардик ва вақтичоғлик қиласардик, – дейди Коттке. – Лекин кейин Крисэнн уйга мушукларни олиб келди, улар ҳамма пенопластни ифлос қилиб ташлади, шундан кейин уларни ташлаб юборишга тўғри келди”.

Бир уйда яшётган Жобс ва Бреннан тунни баъзан бир хонада ўтказарди. Бир неча ойдан сўнг Крисэнн ҳомиладор экани маълум бўлди. “Бунга қадар биз Стив билан беш йил давомида гоҳ бирга, гоҳ бўлак яшадик, – дейди Бреннан. – Бирга бўлсак, дикқат бўлардик, айри яшасак, зерикардик”. 1977 йили Шукроналик куни Колорадодан Жобсниги Грег Кэлхун меҳмонга келди. Бреннан унга янгиликни хабар қилди. “Биз Стив билан биргамиз, мен ҳомила-дорман, лекин муносабатларимиз мураккаб ва мен нима қилишни билмаяпман”, – деб айтди Крисэнн.

Жобс ўзини бунга алоқаси йўқдек тутаётганини Кэлхун ҳам сезди. У ҳатто Грегни шу ерда қолиб, Apple’да ишлашга ҳам кўн-

лирди. “Стивнинг Крисэнн билан, унинг ҳомиладорлиги билан умуман иши йўқ эди, – деб эслайди Кэлхун. – У бир одамга қаттиқ ишқи тушиб қолиши, кейин эса яна ўзи билан ўзи бўлиб қолиши мумкин эди. Бундай бефарқлик кишини кўркитарди”.

Жобс муаммони тушунишни истамаса, у муаммо йўқдек уни ўтиборсиз қолдиради. Баъзиди у воқеаликни нафақат бошқалар, балки ўзи учун ҳам ўзгартира оларди. У ўзига Крисэннинг ҳомиладорлиги ҳақида ўйлашни тақиқлади. Ундан буни дангал сўрашса, боланинг отаси эканига шубҳаси борлигини айтарди, лекин Бреннан билан бирга бўлганини инкор этмасди. “Бола меникилигини аниқ билмасдим: Крисэнн ахир фақат мен билан бирга бўлмаганди-ку, – деганди у менга кейинчалик. – Крисэнн бўйида бўлиб қолганида у ҳатто менинг расман севгилим ҳам эмасди. Шунчаки биз билан бир уйда яшарди”. Бреннанда эса боланинг отаси айнан Жобс эканига шубҳаси йўқ эди. У вақтда у Грэг билан ҳам, бошқа эркаклар билан ҳам ишқий муносабатларда эмасди.

Чиндан ҳам Жобс боланинг отаси эканини билмаганми ёки ўзини алдаганми? “Менимча, у шунчаки бу ҳақда ўйлагиси ва жавобгарликни зиммасига олгиси келмаган”, – деб тахмин қиласди Коттке. Элизабет Холмс бу фикрга қўшилади: “Стив оталикни қабул қиласа ва уни рад этса нима бўлишини чамалаб кўрди ва иккими чи йўлни танлади. Унинг бошқа режалари бор эди”.

Никоҳ ҳақида гап ҳам бўлмаган. “Мен унга уйланишни истамаслигимни тушунгандим, чунки биз баҳтли бўла олмасдик ва тезда бир-биримиздан қочиб кетардик. Аборт энг яхши йўл эди, лекин Крисэнн нима қилиш ҳақида ҳеч ҳам бир қарорга кела олмасди. У узоқ вақт иккиланди ва охири болани қолдиради. Умуман олганда, бу онгли қарор бўлганини билмайман. Шунчаки болани олдириб ташлаш муддати ўтиб кетган бўлиши ҳам мумкин”, – дейди Жобс. Бреннан эса менга болани онгли равишда қолдирганини айтганди. “Стив абортга қарши эмаслигини маълум қилган, лекин ҳеч қаҷон бундай қарорга келишга мени ундумаган”. Жобс биргина боланинг бирорга асрраб олишга берилишига эътиroz билдирганди (бунинг ажабланарли жойи йўқ: ўзининг тарихини эслаш кифоя). “Стив болани бегона инсонларга беришдан мени қайтарди”, – деб эслайди Крисэнн.

Қизиқ ўхшашлик: Жобс ва Бреннан 23 ёшда эди. Стив туғилганида Жоан Шибла ва Абдулфаттоҳ Жандалийнинг ҳам ёши 23 да эди. У вақтда Жобс ҳали ҳақиқий ота-онаси кимлигини аникламаганди, лекин Пол ва Клара бу воқеани унга қисман айтиб беришди.

“Мени ҳам шундай ёшда ташлаб кетишганини билмасдим. Бу Крисэнн билан орамиздаги воқеада ҳеч қандай роль ййнамади”, – деб таъкидлайди Жобс. У биологик отасининг ортидан кетиб, 23 ёшида зиммасига жавобгарликни ола билмаганини инкор этди, лекин ўхшашлиқдан хабар топгач, нафаси буғилиб қолганини тан олди. “Жоан мени 23 ёшда дунёга келтирганини билганимда ёқамни ушлаб қолдим”.

Жобс ва Брэннаннинг муносабатлари шиддат билан ёмонлашиб борди. “Крисэнн ўзини курбондек тутди, Стив ва мен унга қарши тил бириктириб олганмишмиз, – дейди Коттке. – Стивнинг бу кулгисини қистатди. У буни жиддий қабул қилмади”. Брэннан чиндан ҳам ўзини номақбул тутганди ва кейинчалик буни ўзи ҳам тан олди. У ликобчаларни чилпарчин қиласарди, қўлига тушган нарсани Жобсга отарди, мебелни синдиради ва деворларга кўмир билан хақоратли сўзларни ёзип кўярди. Крисэнн Жобс уни ўзининг бепарволиги билан шунга мажбур қилганини айтади. “У онги тиник, лекин ниҳоятда бағритош инсон. Ажаб уйғунлик”. Коттке икки ўт орасига тушиб қолди. Брэннаннинг сўзларига қараганда, “Дэниел бу қадар берашм эмасди ва Стивнинг қиликлари уни ҳайрон қолдирарди. У бир “Стив сенга ёмон муносабатда бўляпти” дер, бир эса у билан бирга устимдан куларди”.

Роберт Фридланд ёрдам қўлини чўзди. “У мен ҳомиладор эканимни билиб, ўз фермасига чақирди, – эслайди Крисэнн. – Ўша ерда фарзанд дунёга келтирдим”. Фридланд фермасида ҳали ҳам Элизабет Холмс ва бошқа дўстлари яшарди; Орегондан улар акушер аёлни топишиди, у доялик килди. 1978 йил 17 май куни Брэннан қиз кўрди. Уч кун ўтиб, Жобс Крисэнни кўргани ва қизга исм кўйгани фермага етиб келди. Жамоада болаларни одатда шарқона исмлар билан аташарди, лекин Жобс қиз Америкада туғилган экан, унинг исми ҳам шунга мос бўлиши керак деб туриб олди. Брэннан унинг фикрига кўшилди. Улар қизга Лиза Николь Брэннан деб исм кўйишиди; Стив фамилиясини қизга бермади. Жобс Apple’даги ишига қайтди. “У мен билан ҳам, қизи билан ҳам ҳеч қандай алоқаси бўлишини хоҳламади”, – деди Брэннан.

Крисэнн Лиза билан Менло-Паркдаги факирона уйга кўчиб ўтди. Улар ижтимоий нафақа эвазига кун кўтарди, чунки Брэннан судлашишни хоҳламаганди. Охири Сан-Матео округи ҳокимиияти Жобс қизнинг отасилигини исботлаш ва болани боқишига уни мажбур қилиш учун Жобсга қарши даъво қўзғади. Дастрлаб Стив қаршилик кўрсатмоқчи бўлди; унинг адвокатлари Котткени Жобсни

Брэннан билан бирга ётоқда кўрмаганини айтишга кўндиришиди ҳамда Крисэнн бошқа эркаклар билан бирга дон олишиб юрганини исботловчи далиллар тўплашди. “Стивга қўнғироқ қилиб, “Бу ёлғонлигини биласанку!” деб бақирганим эсимда, – дейди Брэннан. – У судга кичкина болани етаклаб боришими, бузук аёллигимни ва қизимизнинг отаси исталган бошқа эркак бўлишини исботлашни хоҳлар эди”.

Лиза туғилганидан бир йил ўтиб Жобс қизнинг отасилигини тест ёрдамида синаб кўришга рози бўлди. Брэннанинг оиласи ҳайрон бўлди, лекин Жобс Apple тез орада очик акциядорлик жамиятига айлантирилишини биларди ва ҳамма масалани олдиндан ҳал қилиб олишга қарор қилди. ДНК тестлари ўшанда энди-энди пайдо бўлганди, Жобс Калифорния университетидаги тестдан ўтди. “Мен ДНК тестлари ҳақида эшитгандим ва ҳаммасига аниқлик қиритиш учун жон деб рози бўлдим”, – деб эслайди Жобс. Тест натижалари етарлича аниқ бўлиб чиқди. “Отаси эканлиги эҳтимоли... 94,41 % эди”, – дейилганди тест хулосасида. Калифорния суди қарор чиқарди: Жобс бола учун ҳар ой 385 доллар тўлаши ва қизнинг отаси эканига розилигини имзолаб тасдиқлаши ва давлатга Крисэннга нафака сифатида тўланган 5856 долларни қайтариши керак эди. Жобсга болани кўргани келишига рухсат беришди, лекин у бу хукуқдан анча йиллар ўтиб фойдаланди.

Хатто шундан кейин ҳам Жобс ўзини ва бошқаларни алдаша давом этаверди. “Охири у барчаси ҳақида бизга директорлар кенгашида айтиб берди, – деб эслайди Артур Рок. – Лекин боланинг отаси мен бўлмасам керак деб туриб олишда давом этди. Фирт бемаънилик”. Тіме репортёри Майк Морицга Стив статистика маълумотларига кўра “Қўшма Штатларда яшовчи эркакларнинг 28 фоизи боланинг отаси бўлиши мумкин” деб айтди”. Бундай фикр нафакат ёлғон, балки жуда ҳам ғалати эди. Ва энг ёмони, Крисэнн Брэннан бу ҳақда эшитгач, уни нотўғри талқин қилди. У Жобс Крисэнн АҚШ эркакларининг 28 фоизи билан бирга бўлган деган деб тушунди. “У мени бузук пулхўр аёл қилиб кўрсатишга уринди. Ўз зиммасига жавобгарликни олишдан кўра унга мени фоҳиша деб хиоблаш осонрок эди”, – эслайди Крисэнн.

Йиллар ўтиб, Жобс Крисэннга қилган муносабатидан афсусланди. У ҳаётida камдан-кам ҳолларда афсусланган. Мен ўзимни бундай тутмаслигим керак эди. Мен ўшанда ўзимни ота сифатида тасаввур қила олмагандим, бунга тайёр эмасдим. Лекин тест натижалари Лиза менинг қизим эканини тасдиқлагач, мен бунга бир со-

ния ҳам шубҳа қилмаганман, уни 18 ёшигача боқишига ва Крисэннга пул бериб туришга рози бўлганман. Мен Пало-Альтодан уй топдим, ремонт қилдим ва уни уларга яшашга бердим. Крисэнн Лиза учун энг яхши мактабларни танларди ва мен ўқишига пул тўлардим. Мен ҳаммасини тўғри қилишга ҳаракат қилдим. Лекин хозир ҳаммасини ўзгартира олганимда мен албатта ўзимни бошқача тутганин бўлардим.

Брэннан билан муносабатларига ойдинлик киритиб олгач, Жобс ишга қайтди. У улғайди, албатта тўлиқ улғайгани йўқ. Гиёхвандликни ташлади, қатъий вегетарианча парҳездан воз кечди, ретритларга камроқ вакт сарфлай бошлади, сочини замонавий услубда кестириб олди ва Сан-Францисконинг қимматбаҳо Wilkes Bashford дўконидан костюм ва қўйлак харид қила бошлади ҳамда Режис Маккеннанинг ходимларидан бири – ярми поляк ва ярми полинезиялик бўлган Барбара Ясински билан жиддий ишқий муносабатларга киришди. Ёшларга хос қиликлари сакланиб қолди. Улар Ясински ва Коттке билан бирга Стэнфорд яқинидаги Фелт-лейк кўлида яланғоч чўмиларди. Жобс ўзига 1966 йилги BMW R60/2 мотоциклини сотиб олди ва рулига тўқ сариқ қалпокча осиб олди. Баъзан у аввалгидек чўрткесар эди: официант қизга кўпол муомала қилиши мумкин эди ва кўпинча овқатни bemazaligini айтиб, қайтариб берарди. 1979 йили Хэллоуин шарафига уюштирилган Apple'ning илк базмida у Исо Масиҳ образида кийиниб олди. Жобсга бу кизик туолганди, лекин бошқаларга унинг бу ҳазили ёқмади. Ва ҳатто уйини жиҳозлаш ҳам тентаклик аломатларидан холи бўлмади. Жобс Лос-Гатосга яқин тоғли жойдан ажойиб уй сотиб олди. Уйга Максфилд Пэрриш расмини илиб қўйди, Braun кофе тайёрлагич ва Henckel пичоклар тўпламини харид қилди. Лекин жиҳозларга келганда, Стив ўзига нима ёкишини билмади ва уй бўм-бўшлигича қолиб кетди: уйда на каравот, на стуллар, на диванлар бор эди. Жобс полга матрас тўшаб ётарди, ётоғида Apple II компьютери турарди, деворларига эса Эйнштейн ва Махараж-жи портретларини осиб қўйганди.

8-БОБ. XEROX VA LISA. ФОЙДАЛАНУВЧИННИГ ГРАФИК ИНТЕРФЕЙСЛАРИ

Янги маҳсулот

Жобснинг гаражидаги компания Apple II шарофати билан янги саноатнинг энг илғор компаниясига айланди. Сотув ҳажми бирдан кўтарилиб кетди, 1977 йилда 2500 та компьютер сотилган бўлса, 1981 йилда 210 мингта компьютер сотилди. Лекин Жобсга бу кам эди. Муваффақият – бу тез бузиладиган маҳсулотдир. Бунинг устига, ҳамма Apple II’ни Вознякнинг иш маҳсули деб билишини Стив тушунарди. У маҳсулотни истеъмолчига тўғри етказиб бериш учун қанча куч сарфламасин, энг яхши таъминот шнурини, қутисини танламасин, барибир Apple II Возняк ихтироси бўлиб қолаверарди. Стив эса ўзи кашфиёт қилмоқчи эди. Бундан ташқари. Жобс унинг кашфиёти ўз сўзи билан айтганда “оламда ўз изини қолдириши”ни хоҳларди. Даастлаб у Apple III ана шу ролни бажаради, деб умид қилди. Хотирани кенгайтириш, экранга 40 та белги ўрнига 80 та белги сифишини таъминлаш режалаштирилди. Жобс корпуснинг ҳажмини ва шаклини шахсан ўзи аниқлади ва бир гурух муҳандислар монтаж платаларига янги компонентларни қўшгандан кейин ҳам ҳеч кимга ҳеч нарсани ўзгартиришга имкон бермади. Плата компонентлари жуда зич жойлаштирилганди ва унинг коннекторлари ёмон ишларди ва тез бузиларди. 1980 йилнинг майида ишлаб чиқарилган Apple III муваффақиятсизликка учради. Муҳандислардан бири бўлмиш Рэнди Уиггинтон бунга шундай изоҳ берди: “Apple III гурух бўлиб жинсий алоқа қилиш натижасида туғилган болага ўҳшарди: кутилганидек, у ҳаромзода бўлиб чиқди, муаммолар пайдо бўлганида ҳеч ким жавобгарликни зиммасига олгиси келмади”.

Жобс бу вақтга келиб Apple III устида ишлашни тўхтатиб, унга бутунлай ўхшамайдиган янги маҳсулот яратиш ҳақида ўйлаётганди. Сенсор экран ҳақидаги foяга қизикиб қолди, лекин тезда ховридан тушди. Техник ечим намойиш этилиши керак бўлган навбатдаги учрашувга Стив кеч келди, дикқат билан эшитмади, безовта бўлаверди, кейин эса маъruzачини “раҳмат, етади” деб илтифотсизлик билан тўхтатди. Муҳандислар хафа бўлди. “Балки, биз умуман кетганимиз маъқулдир?” – деб сўрашди улар. Жобс маъқуллагандай бўлиб бош силкиди ва улар унинг вақтини бехуда олаётганини айтди. Кейин у бутунлай янги компьютер яратиш учун Hewlett-Packard’дан Apple’га иккита муҳандис олиб келди.

Стив танлаган ном энг тажрибасиз психиатрни ҳам сергакланти-
парди: Lisa. Бошқа компьютерлар ҳам муаллифларнинг болалари
шарафига аталарди, лекин Лизани Жобс ташлаб кетганди ва уни ўз
кизи деб узил-кесил тан олмаганди. “Эҳтимол, у айборлик хисси
туфайли шундай қылган, – дейди Режис Маккенна агентлигининг
PR-менежери Андреа Каннингем. У шу лойихани юритганди. –
Компьютер унинг қизига аталганини бекитиш учун биз аббреви-
атура ййлаб топишмизга түғри келди”. Оқибатда Local Integrated
Systems Architecture (“интеграциялашган тизимларнинг маҳаллий
тузилмаси”) расшифровкаси пайдо бўлди; унинг маъноси деярли
йўқ эди, лекин у ўша номнинг расмий изоҳи бўлди. Муҳандислар
ўзаро уни Lisa: Invented Stupid Acronym (“Лиза ахмокона аббреви-
атура”) деб атарди. Йиллар ўтгач, Жобсдан нега компьютерни бун-
дай ном билан атадинг, деб сўраганимда, Стив оддий қилиб шундай
жавоб берди: “Албатта, қизимнинг шарафига”.

Lisa’га 16-бит микропроцессор ўрнатилган бўлиши керак эди
(Apple II’да 8-бит эди). Янги компьютернинг тахминий нархи 2
минг доллар бўлди. Apple II устида бамайлихотир ишлаб юрган
даҳо Возняксиз муҳандислар стандарт матн дисплейига эга энг
оддий компьютерни лойихалаштиришди; микропроцессор, гарчи
кучли бўлса-да, бирор-бир койилмақом жиҳати билан ажralиб тур-
масди. Жобс ўртамиёна машина яратилаётганини тушуниб етди. Бу
унинг газабини келтирди.

Лекин лойихага жон киритиши йўлини топган дастурчи бор эди:
Билл Аткинсон, аспирант-нейробиолог, ўз вақтида у ҳам гиёҳван-
дликка ружу кўйганди. Унга Apple’да ишлаш таклиф қилинган-
да у рад этганди. Лекин унга қайтариб берилмайдиган самолётга
чипта юборишганди, шунинг учун Аткинсон чиптани олиб, Жобс
билан сұхбатлашишга қарор қилди. “Биз келажакни ихтиро қиляп-
миз, – деди унга Стив уч соатлик сұхбатнинг сўнгида. – Ўзингизни
кашфиётлар тўлқини чўққисида деб тасаввур қилинг. Нафасингиз
тиқилиб қолади! Энди шу тўлкинга етиб олишга ҳаракат қилаёт-
ганингизни хаёлингизга келтиринг. Бундай ҳолатга тушиб қолиш
унча ёқимли эмас, тўғрими? Шунинг учун бизга кўшилинг. Оламда
ўз изимизни қолдирамиз”. Аткинсон рози бўлди.

Ифодали кулгусини бекитмайдиган осма мўйловли жундор Ат-
кинсонда Вознинг ижодкорлиги ва Жобснинг мукаммалликка ўчили-
ги мужассам эди. Dow Jones сервисига автокўнғирок оркали акци-
ялар портфелини кузатиб турадиган дастурни ишлаб чикиш унинг
биринчи вазифаси бўлди, дастур ёрдамида нархни билиш ва отбой

бериш мумкин эди. “Тез ишлашга түғри келди, чунки журналда Apple II рекламаси пайдо бўлганди. Рекламада эри ошхона столида ўтириб, Apple экранига қаарди. Экранда акциялар қиймати графиклари кўрсатилганди, ёнида эса баҳтли аёли турарди. Лекин бундай дастур табиатда йўқ эди, шунинг учун мен уни ўйлаб топишмга тўғри келди”. Кейин Аткинсон Apple II учун дастурлашнинг юқори сифатли тили бўлмиш паскал версиясини⁴ ёзди. Бу Жобсни кувонтиргани йўқ: у Apple II’га бейсикдан ташқари ҳеч нарса керакмас деб хисобларди. Лекин эътиroz билдирамди ва Аткинсонга шундай деди: “Мен ноҳақ эканимни исботлашга сенга олти кун бераман”. Аткинсон удасидан чиқди, ўшандан бери Жобснинг унга бўлган хурмати ўзгача.

1979 йилнинг кузига келиб, Apple учта маҳсулот ишлаб чиқди. Улар Apple II’нинг ворислари бўлиши керак эди. Биринчиси – омади келмаган Apple III. Иккинчиси – Lisa; лекин аста-секин Жобснинг бу лойиҳадан кўнгли совиди. Ва учинчиси Annie номли арzon компьютер лойиҳаси. У муайян вақт Стивнинг эътиборидан четда қолди. Бу лойиҳа устида Билл Аткинсонни ўқитган собиқ ўқитувчи Жеф Раскин ишларди. Раскин маший асбоб каби оддий, тизим платаси, клавиатураси, монитори, барча зарур дастурлари ва график интерфейси бор бўлган “оммавий компьютер” яратишни ўз олдига мақсад қилиб қўйганди. Раскин Apple’даги танишларини бундай лойиҳалар устида иш олиб бораётган илмий-тадқиқот маркази ходимлари билан таништирумокчи эди. Бу марказ Пало-Альто-да жойлашганди.

Xerox PARC

Пало-Альтода жойлашган Хегох корпорациясининг илмий-тадқиқот марказига 1970 йилда асос солинганди (у Xerox PARC номи билан машҳур эди). Марказ рақамли технологиялар устида ишлайдиган маконни ўзида ифодаларди. У Xerox’нинг Коннектикутдаги қароргоҳидан тўрт ярим минг километр узокда жойлашганди. Бу масофа фойда ҳақидаги фикрларга эътибор бермаслик имконини берарди (ҳеч бўлмаса, масофада бунга амал қиласликка чақиради). Бу яхши ёки ёмонлиги – бошқа масала. Алан Кей марказнинг теоретикларидан бири эди. Жобс унинг куйидаги коидаларини ўзлаштириб олганди: биринчиси – “Келажакни айтиб бериш учун уни дастлаб кашф қилиш керак” ва иккинчиси –

⁴ Apple II операцион тизими учун PASCAL тил интерпретатори назарда тутилмоқда.

“Дастурий таъминотни ишлаб чиқувчилар темир билан ишлашни билиши керак”. Кей ўзи Dynabook деб номлаган кичкина шахсий компьютер лойихаси устида ишлаётганди. У шу қадар оддий эдики, уни ҳатто ёш бола ҳам тушуниб олиши мумкин эди. Xerox PARC муҳандислари экранда кўркинчли кўринадиган командалар каторлари ва DOS-сўровлари ўрнига оддий фойдаланувчи учун тушунарли бўлган график ишлаб чиқа бошлаганди. Яқунида улар сичқонча билан босиб очиш мумкин бўлган хужжатлар ва папкалардан иборат иш столини ўйлаб топишиди.

Xerox PARC муҳандисларининг яна бир ғояси туфайли GUI график интерфейсни соддалаштиришга муваффақ бўлинди: маълумотларни растрли график шаклида чиқариш мумкин эди. Бунгача кўпчилик компьютерларда матнли интерфейс бўларди. Клавиатура тугмаси босилса, экранда одатда қора фонда совук нур сочадиган яшил чизиклардан иборат белги пайдо бўларди. Белгилар сони чекланганлиги боис бажариш учун кўп команда бериш ва катта процессор қуввати талаб этилмасди. Растрли тизимда эса экрандаги ҳар бир пиксел компьютер хотирасидаги битлар билан назорат қилинарди. Экранда у бу нарсани, масалан, ҳарфни пайдо қилиш учун компьютер ҳар бир пикселга оч ёки тўқ бўлишни буюрар ёки дисплей рангли бўлса, рангни аникларди. Бу катта ҳисоблаш қувватини талаб қиласарди, лекин ажойиб ёркин графика, шрифтлар ва лол қолдирадиган сифатли тасвир яратиш имконини берарди. Растрли тасвир ва график интерфейслар Xerox PARC компьютерлари моделларининг, масалан, Alto'нинг ва Smalltalk дастурлаш тилининг ўзига хос хусусиятларига айланди. Жеф Раскин уларни келажакдаги компьютерлар деб ҳисобларди ва Жобсни ҳамда Apple'даги ҳамкасларини Xerox PARC'га боришига кўндириди.

Лекин бу осон бўлгани йўқ. Жобс Раскинни мижғов назариячи деб ҳисобларди, уни “бетайин ковоқбош” деб атарди. Раскин ўз томонига Аткинсонни оғдиришга мажбур бўлди. У Жобснинг назидада “даҳолар” тоифасига кираарди, факат шундай йўл билан Стивни Xerox PARC лойихалари билан қизиқтиришга муваффақ бўлинди. Лекин Раскин Жобс нимани режалаштираётганини билмасди. 1979 йилнинг ёзида Xerox'нинг венчур инвестициялари билан шуғулланадиган бўлимни Apple'ни молиялаштиришнинг иккинчи турида қатнашиш истагини билдириди. Жобс уларга шуни таклиф қилди: “Мен Apple'га миллион доллар маблағ киритишингизга изн бераман, лекин сизлар хозир PARC иш олиб бораётган барча лойихаларни менга кўрсатасизлар”. Xerox раҳбарлари рози бўлишиди,

компания Apple'га ўзининг янги технологиясини кўрсатишга қарор қилди, эвазига эса 100 мингта акцияни сотиб олади, ҳар бир акция пархи тахминан 10 доллар турар эди.

Бир йилдан кейин Apple очик акциядорлик жамиятига айлангач, Xerox'нинг улуши 17,6 миллион долларни ташкил этди. Лекин Apple ҳам битимдан катта фойда олишга муваффақ бўлди. 1979 йилнинг декабрида Жобс янги технологиялар билан танишиш учун ҳамкаслари билан бирга Xerox PARC'га келди. Жобс унга у ерда ҳамма маҳфий лойиҳалар кўрсатилмаганини билиб қолгач, у батаф силроқ намойишни талаб қилди. Бир неча кундан кейин янги тақдимот ўтказилди. Xerox'нинг ходимларидан бири Ларри Теслерга Жобсга кашфиёт ҳақида сўзлаб бериш топширилганди. У ўзи яратган маҳсулотга Жобснинг эътиборидан боши осмонда эди. Шарқий соҳилбўйидаги раҳбарлар янги технологиянинг қадрига етмаганди. Иккинчи маърузачи Адель Голдберг хоним эса ғазаби қайнарди ва нима учун компания бирдан энг маҳфий сирларини фош этишга қарор қилганини тушунолмай ҳайрон эди. “Ахмоқона қарор. Турган-битгани ақлсизлик. Мен Жобс ортиқча нарсани билиб қолмаслиги учун қўлимдан келганча харакат қилдим”, – эслайди Голдберг хоним.

Биринчи учрашувда Голдберг хонимнинг талаби қондирилди. Жобс, Раскин ва Lisa'нинг етакчи ишлаб чиқувчиси Жон Коучни Alto жойлашган залга олиб келишди. “Ҳаммаси аниқ қилиб режалаштирилганди. Биз, асосан, матнни қайта ишлашга мўлжалланган бир нечта иловани кўрсатдик”, – деб эслайди Голдберг хоним. Жобсни бу каноатлантирумади ва у Xerox'нинг қароргоҳига қўнғирок қилиб, давом эттиришларини талаб қилди.

Бир неча кундан кейин уни яна PARC'га таклиф қилишди. Бу сафар ўзи билан бирга Билл Аткинсон ва Apple дастурчиси Брюса Хорнни олиб келди. У аввал Xerox PARC'да ишлаганди. Улар иккени нимага эътибор қаратиш кераклигини билишарди. “Мен ишга келганимда ҳамма питир-питир юрганди. Менга Жобс ва унинг дастурчилари конференцзалда эканини айтишди”, – деб сўзлаб берди Голдберг. Унинг ҳамкасл мухандисларидан бири меҳмонларни матнларни қайта ишлаш дастурлари билан овунтиришга уринарди. Лекин Жобсга бу маъқул келмади. “Бу арзимас нарсани бизга кўрсатишни бас қилинг!” – деб бакирди у. Xerox ходимлари бироз маслаҳатлашиб олиб, сирни сал очишига қарор қилишди: Теслер Жобсга дастурлаштириш тили бўлмиш Smalltalk'ни, лекин факат очик демоверсиясини кўрсатадиган бўлди. Голдберг гурух раҳба-

рини шундай деб тинчлантириди: “Бу Жобснинг миясини гангитиб кўяди. Бу маҳфий ахборот эмаслиги унинг хаёлига ҳам келмайди”.

Улар янгишди. Аткинсон ва бошқа дастурчилар Xeroх PARC томонидан чоп этилган мақолаларни ўқишишганди ва уларга маҳсулотнинг барча хусусиятларини кўрсатишмаганини дарров фаҳмлаб олишди. Жобс Xeroх венчур инвестициялари бўлими бошлиғига телефон орқали шикоят қилди. Компаниянинг Коннектикутдаги раҳбарлари илмий-тадқиқот маркази билан боғланиб, Жобс ва унинг ҳамкасларига ҳаммасини бошдан-оёқ кўрсатишларини буюрди. Голдберг жаҳл билан залдан чиқиб кетди.

Теслер Apple ходимларига ўз ихтиросини тўйлик кўрсатганида, улар маҳлиё бўлиб қолишиди. Аткинсон экранга бошини тиқиб олгудай ҳар бир пикселга диккат билан разм солди. Жобс кўлларини силтаб, компьютер атрофида сакраб юрарди. “У бир сония ҳам жойида турмади. Қизик, у бундай ахволда қандай килиб кўра олди экан. Лекин Жобс мени саволларга кўмиб ташлаганидан хулоса ясасак, у ҳаммасини тушуниб турганди, – деб эслайди Теслер. – Ҳар бир ҳаракатимни у завқ билан бақириб қарши олди”. Жобс нима учун Xeroх бу технологияни сериялаб ишлаб чиқаришни бошламаганини тушуна олмаганини такрорларди. “Бу ахир олтин кони-ку! – деб хитоб қиласиди Стив. – Xeroх бундан фойдаланиб қолмаганига ишонгим келмайди!”.

Smalltalk тақдимотида Жобс ва унинг ҳамкасларига учта ажабтовур нарсани кўрсатишиди. Биринчиси – компьютерлар тармоқ орқали бир-бири билан алоқада бўлиши. Иккинчиси – объектга йўналтирилган дастурлаш қандай ишлаши. Лекин буларнинг барчasi эътибордан деярли четда қолиб кетди: Жобс жамоасини энг кўп лол қолдирган нарса – бу график интерфейс ва растр тасвирили экран бўлди. “Кўзим мошдек очилиб кетди, – деб тан олди кейинчалик Стив. – Келажак компьютерлари қандай бўлиши кераклигини мен тушундим”.

Xeroх PARC’даги учрашув тугаганидан кейин икки ярим соат ўтгач, Жобс Билл Аткинсонни Apple’нинг Купертинодаги офисига кайтариб олиб келди. Стив жуда тез юрарди, унинг хаёлидан фикрлар ҳам шундай тез ўтарди, лабидан сўзлар тез отилиб чиқарди.

– Бу ўша! Биз албатта уни ясашимиз керак! – деб бақириди Жобс. У айнан шуни, яъни компьютерни одамга яқинлаштиришни, дизайн Эйхлер уйлари каби замонавий ва қулай ҳамда исталган ошхона асбоби каби оддий бўлишини хоҳлаётганди.

– Бу лойиҳага қанча вақт керак? – деб сўради Стив.

– Билмайман, – деб жавоб берди Аткинсон. – Балки, ярим йилдир.

Бу, албатта, қалтис прогноз эди, лекин бор күч билан ишлашга рағбанлантиради.

“Буюк рассомлар ўғирлайди”

Apple’нинг Xeroх PARC’га бостириб киришини баъзан компьютер саноати тарихидаги энг беандиша ўғрилик деб таърифлашди. Жобс гоҳида бу фикрга мағруона кўшилади. “Инсоният яратган кашфиётларнинг энг яхшисини танлашга ва бу тажрибани ўз ишида қўллашга интилиш керак, – деб айтганди у бир куни. – Пикассо шундай деганди: “Яхши рассомлар кўчиради, буюк рассомлар эса ўғирлайди”. Ва биз ҳам буюк ғояларни ўғирлашдан хеч тортилмаганмиз”.

Бошқалар эса Apple’нинг қатъийлиги эмас, балки Xeroх’нинг сустлиги бунга сабаб бўлган деб ҳисоблайди. Баъзида Жобс бундай нуқтаи назарни қўллаб-кувватлайди. “Нусха кўчириши машинаси – улар эришган чўққи. Улар компьютер нимага қодирлиги ҳақида тушунчага ҳам эга бўлмаган, – деганди у Xeroх раҳбарияти ҳақида. – Ғалаба уларнинг қўлида эди, лекин улар ўзлари ҳаммасини барбод килишди. Xeroх ҳозир бутун компьютер тармоғига ҳўжайинлик қилиши мумкин эди”.

Иккала фикрда ҳам оз бўлса-да ҳақиқат бор, лекин ҳаммаси бу қадар оддий эмас. Ният ва ижод ўртасига соя тушади, деб айтганди Т. С. Элиот. Ва агар энг буюк ихтиrolар тарихини ёдга олсан, янги ғоялар – тенгламанинг бир аъзоси, холос. Уни рўёбга чиқариш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Жобс ва унинг муҳандис ҳамкаслари уларга Xeroх PARC’да кўрсатишган график интерфейс ғоясини жиддий равишда такомиллаштириди ва уни Xeroх тушида ҳам кўрмаган шаклда рўёбга чиқарди. Мисол учун Xeroх ишлаб чиқкан сичқончада учта тугма бор эди, уни ишлатиш қийин эди, нархи 300 доллар эди ва бир текис ҳаракатланмасди. Xeroх’га ташрифдан кейин бир неча кун ўтгач, Жобс саноат дизайнни билан шуғулланадиган маҳалий компанияга бориб, компания эгаларидан бири Дин Ховига унга 15 доллардан ошмайдиган бир тугмалии “ва пластикда ҳам, менинг жинси шимимда ҳам ишлайдиган” оддий сичқонча керак деб айтди. Хови буюртмани бажарди.

Нафакат деталларни, балки умуман ғояни такомиллаштиришибди. Xeroх яратган сичқонча ёрдамида экранда очилган дарчаларни ташишиб мумкин эмасди. Apple муҳандислари дарча ва файлларни

нафақат таший оладиган, балки уларни папкаларга тахтай оладиган интерфейс ўйлаб топишиди. Дарча ҳажмини ўзгартиришдан тортиб то файлни кенгайтиришгача бўлган ҳар қандай операцияни бажариш учун Xeroх тизимида буйрукни танлаш керак эди. Apple тизимида иш столи метафораси амалда рўёбга чиқарилди: ҳамма нарса-га тегиниш, уларни қимирлатиш, жойдан-жойга кўчириш мумкин эди. Apple муҳандислари дизайннерлар билан бирга иш столига ёкимли иконкаларни қўшиди, ҳар бир дарча учун пастга тушадиган меню ишлаб чиқди ҳамда сичқончани икки марта босиб, файл ва папкаларни очиш имкониятини яратди. Жобс уларни ҳар куни шошилтиради.

Xeroх раҳбарияти PARC'даги ўз ходимларининг ихтиrolари билан умуман қизиқмади деб айтиш ноўрин. Улар хатто тижорат мақсадида маҳсулот ишлаб чиқаришга ҳам уриниб кўрди. 1981 йили Lisa ва Macintosh пайдо бўлишидан анча олдин улар фойдаланувчининг график интерфейсига, сичқончага, растрли тасвирга, дарчалар ва иш столига эга Xeroх Star компьютерини ишлаб чиқарди. Лекин машина секин ишларди (катта ҳажмли файлни саклаш учун бир неча дақиқа сарфланарди), қиммат эди (16 595 доллар) ва асосан, корпоратив тармоқ шароитида фойдаланиш учун мўлжалланганди. Табиийки, янги компьютер муваффақиятсизликка учради, атиги 30 мингта компьютер сотилди холос.

Star ишлаб чиқарилиши билан Жобс ва унинг жамоаси янги компьютерни кўриш мақсадида Xeroх дўконига йўл олди. Унинг умуман фойдасизлигига ишонч ҳосил қилиб, уни сотиб олишга пул сарфламасликка қарор қилди. “Биз енгил тортиб нафас олдик, – деб эслайди Жобс. – Xeroх хатто қилганини тушундик, бизда эса ҳаммаси ўнгидан келади, боз устига арzonга тушади”. Бир неча ҳафта ўтгач, Жобс Xeroх Star билан шуғулланган дастурчилардан бири Боб Белвиллга қўнғироқ қилди. “Сизлар умр бўйи дабдала маҳсулот яратгансизлар. Мен билан ишласангиз бўлмайдими?” – дейди унга Жобс. Белвилл рози бўлди. Ларри Теслер ҳам.

Жобс HP'нинг собиқ муҳандиси Жон Коуч раҳбарлик килаётган Lisa лойиҳаси устида кечаётган ишларга зўр бериб аралашаверди. Коучга эътибор бермай, у тояларни, масалан, Lisa график интерфейси дизайни ҳақидаги фикрларни тўғридан-тўғри Atkinson ва Теслер билан ўртоқлашарди. “Жобс менга исталган вақт, соат тунги иккими, тонгти бешми, қўнғироқ қилаверарди, – дейди Теслер. – Мен қарши эмасдим, лекин бу Lisa лойиҳаси раҳбарларининг ға-

шига тегарди”. Жобсга жараёнга аралашмасликни буоришиди ва у ўзини бир мунча муддат тийиб олди.

Аткинсон экран тўқ ранг ўрнига оқ фонли бўлиши кераклигиги айтганида, жанжал келиб чиқди. Оқ фонда Жобс ва Аткинсон хоҳлаганидек, фойдаланувчи экранда кўрганини нашр қилинган вариантда ҳам кўрарди. Улар буни WYSIWYG деб аташарди, унинг аббревиатураси – what you see is what you get (“нимани кўрсанг, шуни оласан”). “Ишлаб чиқувчилар эса тилка-пора бўлган одамдек додлашди, – деб эслайди Аткинсон. – Люминофордан фойдаланишга тўғри келишини айтишди, у эса узлуксиз нур сочилишини таъминламасди ва экран тез-тез милтилларди”. Ўшанда Аткинсон Жобсга мурожаат қилди ва у уни қўллаб-кувватлади. Муҳандислар жаврашди, лекин итоат қилишди ва экран оч фонда бўлишининг ечимини топишиди. “Стив энг зўр муҳандис эмасди, лекин у бирор-бир савол ортида қандай жавоб яширганини жуда яхши тушунарди ва ходимлари нима учун буни рад этаётганини – бунинг имкони йўклиги учунми ёки шунчаки улар ўз кучларига ишонмагани учунми – аниқлай оларди”.

Яна Аткинсон ноёб ечим топди: экранда очилган дарчалар ўрнида янги дарчалар очиш имконияти (биз у ўйлаб топган ечимга шу қадар ўрганиб қолганимизки, бу ҳақда ҳатто ўйлаб ҳам кўрмаймиз). Аткинсон дарчалар жойини ўзгартириш имконини ўйлаб топди. Бу столда қоғозларни жойлаштиришга ўхшарди, унда остида қолган дарчалар буйруқ берилишига қараб пайдо бўларди ёки йўқоларди. Албатта, компьютер экранидаги пикселлар остида пикселларнинг яна бир қатлами йўқ ва очилган дарча остида бошқа дарчалар йўқ эди. Бунга эришиш учун “ҳадлар” деб аталган мураккаб кодлаш тизими керак бўлди. Аткинсон бу вазифага киришганига сабаб шу эдики, у Xerox PARC’га борганида шунга ўхшаш нарсага кўзи тушганди. Маълум бўлишича, илмий-тадқиқот маркази ходимлари бу ишланмани такомилига етказа олишмаган ва кейинчалик Аткинсон бунинг ечимини топганидан хабар топгач, улар Аткинсонга лол колганини айтишган. “Мана ғафлатнинг кучи, – деб масҳараалагандай кулимсиради Аткинсон. – Мен бу вазифа ҳал этилмайдиган вазифа эканини билмасдим, шунинг учун уни уddeладим”. У шу қадар ғайрат билан ишлардики, бир куни тонгда ўзининг “корвети”сида тўхтаб турган юқ машинасига бориб урилди ва нариги дунёга равона бўлишига бир баҳя қолди. Жобс уни кўргани ғизиллаб касалхонага келди. Аткинсон хушига келганида Стив унга “Биз сендан жуда ха-

вотир оляпмиз” деди. Аткинсон базүр күлди-да шундай деди: “Ха-вотир олма, ҳадлар ёдимда”.

Яна Жобс жамоа ишни бир текис бажаришига интиларди: күздан кечирилаётган ҳужжат қатордан-қаторга сакрамаслиги керак, балки күз олдиdan сузиб ўтиши керак. “У интерфейс фойдаланувчига ёқадиган бўлишини талаб қилди”, – эслайди Аткинсон. Яна у сичқонча билан курсорни факат чапга, ўнгга, тепага ва пастга эмас, балки исталган йўналишда ҳаракатлантиришни хоҳларди. Бунинг учун иккита ғилдиракча ўрнига шарик керак бўларди. Муҳандислардан бири Аткинсонга бундай сичқончани кўп микдорда ишлаб чиқариш мумкин эмас, деб айтади. Кечки овқат пайти Аткинсон Жобсга муҳандиснинг шу гапини етказди. Эртаси куни ўша муҳандис ишдан бўшатиб юборилди. Унинг ўрнига келган муҳандис Аткинсонга айтган гапи шу эди: “Мен бундай сичқончани яратишпим мумкин”.

Аткинсон ва Жобс қанчадир вакт энг яқин дўст бўлиб қолди ва Good Earth ресторанида тез-тез тушлик қилишарди. Лекин Жон Коуч ва Lisa устида ишлаётган бошқа маслаҳатчи муҳандислар, НР’нинг қўпчилик ходимлари каби, жиддий ва консерватив одамлар эди. Улар Жобс ишга аралашмаслигини талаб қилишди ва унинг қўполлигидан хафа бўлишарди. Манфаатлар тўқнашуви ҳам бунда роль ўйнаганди. Жобс оддий, арzon, “фольксваген” автомобиллари каби чинакам халқбоп компьютер яратишни хоҳларди. “Мен каби оддий компьютер яратишни хоҳловчилар ҳамда Коучга ўшаган корпорациялар учун маҳсулот яратишни хоҳлайдиган ходимлар ўртасида тинимсиз қаттиқ кураш кетарди”, – деб эслайди Жобс.

Нихоят Скотт ва Марккула Apple’да тартиб ўрнатишга қарор қилишди. Жобснинг ўзини агрессив тутиши уларни ташвишга со-лаётганди. 1980 йилнинг сентябрида улар махфий фитна уюштиришга аҳд қилишди. Коуч Lisa’ни ишлаб чиқиши бўлимнинг раҳбари қилиб тайинланди ва унинг қарорларига қарши чиқиши мумкин эмасди. Шу тариқа Жобс қизи шарафига аталган компьютер устидан назоратни йўқотиб қўйди. Яна у илмий тадқиқотлар ва ишланмалар бўйича вице-президент лавозимидан ҳам озод этилди. У ваколатлари йўқ директорлар кенгаши раиси бўлиб қолди, яъни раҳбарлик қилиш хуқукига эга Apple’нинг расмий вакилига айланди. Бу Жобснинг иззат-нафсига тегди. “Дилим оғриди. Марккула мени тарқ этди. Скотти иккови мени Lisa’га раҳбарлик қилишга қодир эмас, деган хulosага келишди. Мен бу ҳақда кўп ўйладим, бундай илтифотсизлик мени ранжитди”, – деди Жобс.

9-БОВ. ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ. БОЙ ВА МАШХУР

Опционлар

1977 йил январда Марккула Жобс ва Возняк билан бирлашиб, ширкатни Apple Computer Co.га айлантираётганида, улар компаниянархини 5309 долларга баҳолашганди. Тўрт йилдан кам вақт ўтгач, компаниянлар очиқ акциядорлик жамиятини ташкил этиш керак деган қарорга келди. Синов тарзида чиқарилган биринчи синов акциялари суммаси кутилганидан ҳам зиёда бўлди; бунақаси 1956 йилда Ford Motors акциялари билан кузатилганди. 1980 йилнинг охирида Apple'нинг нархи 1,79 миллиард долларга етди. Компаниянинг 300 нафар акциядори миллионерларга айланди.

Лекин Дэниел Коттке улар орасида йўқ эди. У Жобснинг университетдаги энг яқин дўсти эди, у билан бирга Ҳиндистонга борганди, олма фермасидаги жамоада яшаганди. Стив Крисэнн Бреннан билан жанжаллашиб юрганида, улар бирга уйни ижарага олганди. Коттке Apple'га келган пайтда компания Жобснинг гаражида жойлашганди ва компанияда ҳали ҳам соатбай асосда ишларди. Лекин бундай лавозим билан акцияларни сотиб олиш учун Apple илк акциялар чиқаришдан олдин ўз ходимларига эълон қилган опционга умид қилиб бўлмасди. “Мен Стивга тўлиқ ишонардим, у дўстини унутиб қолдирмайди деб ўйлардим ва унга босим ўтказишни хоҳламасдим”, – деб тан олади Коттке. Лекин Коттке расман штат муҳандиси эмасди, балки соатбай ҳақ тўланадиган техник бўлиб ишларди, штатда ишламайдиган ходимларга опционлар берилмасди.

Хатто, шунга қарамай, Котткега “таъсис этувчи акциялар”ни таклиф қилиш мумкин эди, лекин Жобс ўзи билан бошида елкама-елка бўлғанларни унчалик сўймасди. “Стив ва содиклик – бир-бирига зид тушунчалар. У бефаволик тимсоли. У қачонлардир ўзига яқин бўлғанларни ташлаб кетади”, – дейди Энди Херцфельд. У компанияга асос солинган илк даврда Apple'да муҳандис бўлиб ишлаганди.

Коттке Жобсни хонаси олдида пойлаб ўтиришга ва уни қўлга тушириб, ундан ҳаммасини дангал сўрашга карор қилди. Лекин Жобс ҳар гал қўл силтаб дўстига эътибор бермасди. “Нега Стив менга бундай лавозимда ишлайдиганларга опцион берилмайди деб тўғрисини айтмаганини ҳеч қачон тушунмаганман, – деб ҳайрон

бүләди Коттке. – Нима бүлса ҳам у менинг дүстим эди. Алдашнинг нима кераги бор эди? Ундан акциялар ҳақида сўраганимда, у менга тўғридан-тўғри бошлиғим билан гаплашишни маслаҳат берди”. Биринчи очик таклифдан деярли ярим йил ўтгач, Коттке охири ўзини қўлга олиб, ҳаммасини муҳокама қилиш учун Жобснинг хонасига келди. Лекин у Котткени шу қадар совук кутиб олдики, Котткенинг юраги дов бермади. “Мен овоз чиқармай йигладим. У билан шу-шу гаплаша олмадим, – деб эслайди у. – Дўстлигимиз ниҳоясига етди. Афсус”.

Таъминот блокини терган муҳандис Род Холтда опционлар кўп эди ва у Жобсни кўндиrmоқчи бўлди. “Дўстинг Дэниел масаласини ҳал қилиш керак”, – деди Род ва у билан акцияларни баҳам кўришни таклиф қилди. “Сен қанча берсанг, мен ҳам шунча бераман”, – дейди Холт Жобсга. “Ажойиб, – деб жавоб берди Жобс. – Мен унга хеч нарса бермайман”.

Возняк эса ўзини бутунлай бошқача тутарди. Илк оммавий таклифгача у кирқ нафар ўртамиёна ходимга жуда арzon нарҳда икки мингта акция сотишга қарор қилди. Натижада уларнинг кўпчилиги ўзига уй сотиб оладиган жаражада етарли маблағ ишлаб олишди. Возняк ўзи ва янги хотинига данғиллама уй сотиб олди, лекин тез орада рафиқаси у билан ажрашиб, ундан уйни тортиб олди. Яна у уларга адолатсиз муносабатда бўлишди деб ҳисоблаганларга, шу жумладан, Коттке, Фернандес, Уиггинтон ва Эспино-сага ўз акцияларини берди. Вознякни ҳамма яхши кўрарди, шунчаки унинг сахийлиги учун эмас, кўпчилик Жобснинг “Стив ёш болалардек содда” деган гапига қўшиларди. Бир неча ой ўтиб, кимдир эълонлар таҳтасига United Way хайрия жамғармасининг рекламасини осиб кўйди. Унда қашшоқ киши тасвирланган, остига эса “Воз 1990 йилда” деб ёзиб қўйилганди. Жобсни содда деб бўлмасди: у Крисэнн Бреннан билан боғлиқ барча масалаларни компания очик акциядорлик жамиятига айланишидан олдин ҳал қилиб олиш ҳақида бекорга жон қўйидирмаганди.

Жобс илк акцияларнинг очик тарзда жойлаштирилишида расмий вакил бўлди ва у шу битим билан шуғулланган Уолл-стритнинг иккита инвестиция банки – Morgan Stanley’ни ва Сан-Францискодаги Hambrecht and Quist номли ихтисослиги тор бир фирmanın танлашда ёрдам берди. “Morgan Stanley ходимлари билан Стив жуда ҳурматсиз муносабатда бўлди, тўғри, банк у вақтда оғир дамларни бошидан ўтказаётганди”, – дейди Билл Хамбрехт. Morgan Stanley бир акцияга 18 доллар нарх қўйишни режалаштираётганди,

лекин тез орада уларнинг қиймати тезда кўтарилиб кетиши аниқ эди. “Менга айтингчи, биз 18 доллар деб баҳолаган бу акцияларни нима қиласиз? – деб қизикиб сўради Стив. – Сиз ахир уларни ўз мижозларингизга сотасиз, тўғрими? Шундай экан, нима учун мендан 7 фоизлик комиссия олмайсиз?” Хамбрехт юзага келган амалиёт ўтаadolatciz эканини тан олди ва акцияларнинг илк оммавий чиқарилишидан олдин уларни баҳолаш учун тескари аукцион ўтказишни таклиф қилди. 1980 йилнинг 12 декабрь тонгиди Apple очик акциядорлик жамиятига айланди. Бу вақтга келиб банкирлар бир акцияни 22 доллар этиб баҳолади. Жобс Hambrecht and Quist офисига савдолар очилиш вақтида келди. 25 ёшида у 256 миллион долларлик маблағта эга бўлди.

Йигитча, сен бойсан

Стив Жобснинг пулга бўлган муносабати миллионер бўлишидан олдин ҳам, ундан кейин ҳам ҳар доим мураккаб бўлиб келган. Жобс ўз ихтиrolарини бепул улашишга тайёр дўсти Вознякнинг ихтиrolари шарофати билан бойиб кетган идеалист ва хиппи эди ҳамда Хинdiston бўйлаб саёҳат қилган ва ўз бизнесини яратишни ўз вазифаси деб билган дзен-буддист эди. Қандайдир ғайриоддий тарзда у барча ушбу хислатларни ўзида мужассамлаштира оларди, шунинг учун бири бошқасига халақит бермасди.

Унга айрим нарсалар ёқарди, айниқса, энг сифатли “порше” ва “мерседес” автомобиллари, Henckel пичоқлари, Braun майший техникаси, BMW мотоцикллари, Ансел Адамс фотосуратлари, Bosendorfer пианиноси ва Bang & Olufsen овозли аппарати. Лекин у яшаган уйлар, унинг бойлигига қарамай, жимжимадорлиги билан ажralиб турмасди, шу қадар одми эдики, ҳатто шейкер⁵ ҳам уялган бўларди. Ушанда ҳам, кейин ҳам у дабдабасиз саёҳат қилди, хизматкорлар ёлламади, унинг ҳатто соқчилари ҳам йўқ эди. Қимматбаҳо автомобиллар сотиб оларди, лекин уларни ўзи бошқарарди. Марккула икки кишилик Learjet самолётини сотиб олишни таклиф қилганида, у рад этганди (лекин охир-оқибат Apple’дан шахсий Gulfstream’ни талаб қилди). Отаси каби Стив ҳам ҳар бир цент учун савдолашарди, лекин фойдани кўзлаб, ҳеч қачон маҳсулот сифатидан воз кечмасди.

Apple очик акциядорлик жамиятига айланганидан кейин ўттиз

5 Шейкерлар – “Исо Масихнинг келишига ишонувчилар уюшмаси” (АҚШдаги протестант диний секта) аъзолари – тақвадорлик ва камсукум бўлиб яшаш тарафдорлари.

йил ўтгач, у кутилмаган бойлик унга қандай таъсир қилгани ҳақида шундай фикрлайди:

“Мен ҳеч қачон пул ҳақида ўйламаганман. Мен ўртамиёна оиласда катта бўлғанман ва оч қолмаслигимни аниқ билардим. Atari’да мендан яхши мухандис чиқишини ва доим ўз нонимни топиб кетишимга қодирлигимни тушундим. Университетда ва Ҳиндистонга саёҳат қилган вақтимда мен онгли равишда камбағал яшашни танладим, мен ҳатто ишлашни бошлаганимда ҳам жуда оддий яшадим. Мен камбағал эдим ва бу ажойиб эди, чунки пул ҳақида ўйлашимга тўғри келмасди, кейин эса мисли кўрилмаган даражада бойиб кетдим ва ўшанда ҳам пул ҳақида ўйламадим. Мен Apple’даги ҳамкасларимни кузатдим, улар бойиб кетгач, турмуш тарзини ўзгартириш керак деган қарорга келишарди. Уларнинг айримлари “роллс-ройслар” ва ҳашаматли уйлар сотиб олар, хизматкор ёллар, кейин эса хизматкорларга қўшимча бошқарувчилар ёлларди. Уларнинг аёллари пластик операциялар қиласи ва қўғирчоқларга айланаб оларди. Мен бундай яшашни хоҳламасдим. Бу ахир тентаклик-ку. Ва мен ўзимга пул мени бузмайди деб сўз бердим”.

Лекин Стивни саховатпеша деб ҳам айтиб бўлмайди. У бир вактлар хайрия жамғармасига асос солғанди, лекин жамғарма директори билан гаплашиш унга ёқмаслигини тезда тушунди. уни ўзи ёллаганди, у ҳар доим хайр-эҳсон қилишнинг янги усувлари ва қандай қилиб “фойдали эҳсон қилиш” ҳақида гапираверарди. Жобс ўзининг сахийлиги билан мақтанадиганларга нафрат билан карарди ёки хайрия ишларига янгилик олиб кира оламан деб ўйлаганди. У қашшоқлар чалинадиган касалликларга қарши курашиш учун Seva Foundation жамғармасининг очилишига беш минг долларлик чекни билдирамай Ларри Бриллиантга юборади ва ҳатто директорлар кенгашига киришга ҳам рози бўлади. Лекин йигилишлардан бирида Режис Маккенна агентлигига пиар-лойиҳаларни бериш ва молиялаштиришнинг янги манбаларини излаш борасида машхур врач билан баҳслашиб қолади. Бу охири Жобс жаҳли чиқиб, хўнграб юбориши билан тугайди. Бриллиант билан улар Seva учун Grateful Dead берган хайрия концерти саҳна ортида ярашиб олишади. Лекин илк акциялар оммавий таклиф килинишидан кейин Бриллиант ва директорлар кенгашининг бир нечта аъзоси, жумладан, Уэйви Грей ва Жерри Гарсиа Apple’га хайр-эҳсон илтимоси билан келганида Жобс уларни очиқ юз билан кутиб олмайди. У пул ўрнига Seva Непалда кўзи ожизлар муаммолари бўйича ўтказмоқчи бўлган тадқиқотда жамғармага совға қилинган VisiCalc дастури ўр-

натилган Apple II компьютеридан фойдаланиш усулларини таклиф килади.

Энг қимматбаҳо совғани Жобс Пол ва Кларага, ўз ота-онасиға атаганди. Уларга Жобс 750 минг долларлик акцияларни совға қилди. Бир қисмини улар Лос-Альтосдаги уй қарзини тұлаш учун сотиб юборди, бунинг шарафига базм уюштириши. Жобс уларни күргани келди. “Ота-онамнинг ҳәётида биринчи марта ипотека мұаммоси йўқ эди, – деб эслайди у. – Улар базмга дўстларини таклиф қилишди. Ҳаммаси жуда яхши ўтди”. Лекин улар янги уй сотиб олганлари йўқ. “Уларга бунинг кераги йўқ, – дейди Жобс. – Улар шундоқ ҳам баҳтли”. Бир йилда бир марта Princess Cruises компанияси уюштирадиган денгиз саёчатига бориш – улар ўзларига эп кўрадиган ягона эркалик эди. Стивнинг сўзларига қараганда, Панама канали бўйлаб сузиш дадасида “катта таассурот қолдирган”, чунки у Пол уруш вақтида хизмат қилган кема Сан-Францискога келган даврни эслатарди.

Apple’нинг муваффақияти ортидан Жобс ҳам шуҳрат қозонди. Inc. журнали 1981 йилнинг октяброда Жобснинг ilk фотосуратини чоп этди. Унинг сарлавҳаси шундай эди: “У бизнесни батамом ўзгартириб юборди”. Суратда жинси ва оқ қўйлак ҳамда ялтироқ пиджак кийган калта соқолли, узун сочли Жобс Роберт Фридланддан ўрганган гипнотик нигоҳ билан тўғри камерага боққанча Apple II’га таяниб турарди. Мақолада эса қўйидаги жумлалар келтирилганди: “Стив Жобс гапираётганида келажакни кўра оладиган ва уни ўз ҳәётида рўёбга чиқариш учун бор кучини сарфлайдиган одам сифатида унинг кўзлари файрат ва иштиёқ ўтида ёнади”.

1982 йилнинг февралида Time журнали ёш бизнесменлар ҳақида бир қатор мақолалар чоп этди. Журнал муковасида китобхонга гипнотик нигоҳ билан қараётган Жобс сурати туширилган эди. Мақола муаллифи Стив “деярли бир ўзи шахсий компьютерлар тармоғини яратди” деб ёзганди. Унинг Майкл Мориц томонидан ёзилган қисқа таржимаи ҳолида шундай дейилганди: “26 ёшида Жобс бундан олти йил аввал ота-онасининг ётоғида ва гаражида асос солинган компанияни бошқармоқда, бу йил эса сотув ҳажми таҳминларга кўра 600 миллион долларни ташкил этиши керак... Баъзиди Жобс раҳбар сифатида ходимларига қаттиқ ва қўпол муносабатда бўлади. У буни рад этмаган ҳолда шундай дейди: “Мен ўзимни бошқаришни ўрганишим керак”.

Шон-шуҳрат ва бойликка қарамай, Стив ўзини норасмий одам деб хисоблашда давом этарди. Стэнфордда талабалар билан учра-

шувда у Wilkes Bashford дўконидан сотиб олинган оёқ кийими ва пиджагини ечиб, йога билан шуғулланаётган одам шаклида столга ўтириб олди. Тингловчиларнинг Apple акциялари нархи қачон кўтарилади деган саволларини Жобс индамай эътиборсиз қолдирди. Бунинг ўрнига тармоқнинг келажаги ҳакида фикр юритди, бир куни китоб билан тенг компьютер яратишга умид қилаётганини айтди. Бизнес ҳакидаги саволлар тутагач, Жобс аудитория билан роль алмашди ва мулойим бўлиб ўтирган тингловчилардан “Орангизда боқиralар нечта?” деб сўради. Асабий кулгу эшишилди. Сўнгра “Ким ЛСДни татиб кўрган?” деб сўради. Кулгу кучайди, бир ёки иккита одам қўл кўтарди. Кейинчалик Жобс янги авлодни манфаатпаст ва мансабпаст деб атайди. “Мен мактабда ўқиб юрган пайтимда олтмишинчи йилларнинг шовқини босилганди, унинг ўрнида пайдо бўлган ишбилармонлик ҳали куч тўпламаганди, – дейди Стив. – Ҳозирги талабаларга идеализм ёт бегона. Ҳеч бўлмаса, улар бизга ўхшаб руҳий изланишга интилмайди ва турли фалсафий масалаларга вақт сарфламайди, уларни фақат бизнес қизиқтиради”. Жобс ўз даврининг ёшлари бундай бўлмаган деб таъкидлайди. “Олтмишинчи йилларнинг идеалистик шамоли ҳали ҳам бизнинг елканларимизни ҳилпиратмоқда. Мен таниган тенгдошларимнинг кўпчилигидан буни йўқота олмайсиз”.

10-БОБ. МАС'НИНГ ЯРАЛИШИ. СЎЗЛАНГ, СИЗГА ИНҚИЛОБ КЕРАК...⁶

Жеф Раскин лойиҳаси

Жеф Раскин Жобсни ғоят завқлантирган ёки жуда жаҳлии чиқарган одамлардан бири эди. Боз устига, Раскин уни ҳам завқлантира олганди, ҳам жаҳлини чиқара олганди. Фалсафий фикрлайдиган Раскин одамларнинг жонига тегарди ва кулдирарди, у информатикани ўрганганди, мусика ва тасвирий санъатдан дарс берганди, опера га оркестрлик ҳам қилганди ва ўзининг кўча-кўйда томоша кўрсатадиган театрини ташкил этганди. Раскин 1967 йилда университетда ёқлаган докторлик диссертациясида матнли интерфейсларнинг график интерфейслардан устунлигини ҳимоя қилганди. Дарс бериш Раскиннинг жонига теккач, у ҳаво шарини ижарага олиб, ректор уйи устидан парвоз қилганди ва унга ишдан кетишини бақириб айтганди.

1976 йили Apple II йўриқномаси учун муаллиф излаётиб, Жобс Раскинга қўнгироқ қилди. Унинг кичик консалтинг фирмаси бор эди. Раскин гаражга келди, дастгоҳ устида ишлаётган Вознякни кўрди ва 50 долларга йўриқнома ёзиб беришга рози бўлди. Охир-оқибат у Apple нашриёт бўлимининг доимий ходимига айланди. Раскин кенг оммага мўлжалланган арzon компьютер яратишни орзу киларди ва 1979 йили кичик Apple лойиҳасига ўзини раҳбар этиб тайинлашга Майк Марккулани кўндириди. Лекин бу ном Раскинга аёлларга нисбатан ҳурматсизлик бўлиб туюлди ва у компьютер ноғини ўзининг севимли олма нави “макинтош” (McIntosh) номига ўзгартириди. Аммо одамлар янги лойиҳани McIntosh Laboratory аудиоаппаратуралари билан адаштириб юбормаслиги учун ёзувни ўзгартиришга тўғри келади. Энди бўлажак компьютер Macintosh деб номланарди.

Раскин клавиатурали, тизим блокига ва барча зарур буюмларга эга минг доллар турадиган, майший асбобга ўхшаган содда компьютер ясаш хақида орзу қиласарди. Харажатларни камайтириш учун у диагонали беш дюймлик муштдай экранчани ва жуда арzon (ва кучсиз) Motorola 6809 процессорини таклиф киласади. Раскин ўзини файласуф деб ҳисобларди ва хаёлига келган фикрларни блокнотга ёзиб юарди, уни “Macintosh дафтари” деб улуғларди. Вакти-вакти

6 You say you want a revolution – Revolution (The Beatles) қўшиғи қаторла-ри.

билан у мурожаатномалар ёзарди. Улардан бири “Миллионлаб инсонлар учун компьютерлар” деб номланганди ва қуидаги мардонавор фикрдан бошланганди: “Агар шахсий компьютерлар ҳакиқатан ҳам шахсий бўлиши керак бўлса, унда эртами-кечми улар ҳар бир оиласда пайдо бўлиш эҳтимоли катта”.

1979 йилдан бошлаб 1980 йилнинг биринчи ярмигача Macintosh устида иш олиб бориларди ва ишларни тез деб айтиб бўлмасди. Орада лойиҳани ёпиш ҳакида ҳам гап бўларди, лекин Раскин ҳар доим Марккулани жаҳлидан туширишга муваффақ бўларди. Macintosh устида жами тўрт нафар мухандис ишларди, улар Good Earth ресторанига яқин ердаги Apple’ning эски офисида ишларди. У компаниянинг янги бош биносидан бир неча квартал узокликлда жойлашганди. Хонада ўйинчоқлар ва радио билан бошқариладиган самолёт моделлари сочилиб ётарди (бу Раскиннинг хоббиси эди), бу ёши катта гикларга мўлжалланган болалар боғчасига ўхшарди. Ходимлар тез-тез ишдан чалғиб, ўйинчоқ пистолетлар билан отишма ўйнашарди. “Ўйин вактида ҳеч нарсани синдириласлик учун биз иш столларига картондан ясалган тўсиқларни ёпиб қўярдик ва хона картонли лабиринтни эслатарди”, – деб эслайди Энди Херцфельд.

Оч сариқ сочли, қизил юзли, таъсиrlанувчан ва ғайриоддий Баррелл Смит исмли ёш мұхандис гурух юлдузи эди. У ҳамма нарсани ўзи ўрганганди. Смит Вознякнинг дохиёна дастурларига таъзим қилар ва унинг қаҳрамонлигини такрорлашга уринарди. Аткинсон Смитни Apple’ning техник хизмат кўрсатиш бўлимидан топиб олганди ва унинг усталигига лол қолиб, Раскинга тавсия қилганди. У шизофренияга чалинганди, лекин 80-йилларнинг бошида бу хасталик унинг девоналардек қайсарлигига намоён бўларди, у бирор мұхандислик вазифаси устида хафталашиб тиришиб ишларди. Кейинчалик касаллик, афсус, ғалаба қозонди. Жобсни Раскиннинг ғоялари қизиқтириарди, лекин харажатларни камайтириш учун муросага боришни у хоҳламасди. 1979 йилнинг кузида Стив унга пул ҳакида эмас, балки ўзи айтганидек “хайратомуз зўр” компьютер яратиш ҳакида ўйлашга маслаҳат беради. “Нархини ўйлама. Яхшиси ўзинг ундан нима хоҳлаётганингни аниқлаб ол”, – деганди Жобс. Раскин бунга аччиқ қилиб қуидагиларни ёзади: бир каторда 96 та белгини сиғдира оладиган ўта аник рангли дисплейни, тасмасиз ишлайдиган ва бир сонияда исталган рангда чоп этадиган принтерни хоҳлайман, ARPA тармоғидан чексиз фойдалангим келади, яна компьютер одам нутқини танисин ва мусиқа ёзсин, “черков хори билан бирга Карузо ашуласини табиий айта олсин”. Охирида

шундай деб ёзиб күяди: “Үзи хоҳлаган нарсадан бошлаш аҳмоқлик. Аввал нархдан, энг кам характеристикалар тўпламидан бошлаш керак, технологиялар бир жойда турмаслигини унутмаслик керак”. Бошқача айтганда, Раскин Жобсдан фаркли ўлароқ, агар ниманидир жуда хоҳласа, ҳаммаси рўёбга чиқади деб ўйламасди.

Жанжал келиб чикиши аниқ эди, устига-устак Жобс 1980 йилнинг сентябрида Lisa лойиҳасидан четлатилганди ва у ўзининг сира босилмайдиган ғайратини бошқа лойиҳага йўналтироқчи эди. Macintosh унинг эътиборини тортмай қолмади. Стивни Раскиннинг тушунарли график интерфейсли ва оддий дизайнли кенг оммага мўлжалланган арzon компьютер ҳақидаги фикрлари илҳомлантиради. Табиийки, Жобс Macintosh'га қизиқиб қолиши билан Раскиннинг лойиҳадаги куни битганди. “Стив бизга нима қилиши кўрсатишга киришди, Жеф ўзи билан ўзи овора бўлиб қолди ва ҳаммаси нима билан тугаши аниқ бўлиб улгурганди”, – деб эслайди Mac жамоаси аъзоси Жоанна Хоффман.

Биринчи низо Раскин талаб қилган Motorola 6809 процессори устида келиб чиқди. Аслида бу Жефнинг Mac нархини минг долларгача камайтириш истаги ва Жобснинг “хайратомуз зўр компьютер” яратиш орзуси туфайли келиб чиқсан тўқнашув эди. Стив Mac'га анча қувватли Motorola 68000 процессори ўрнатилишини талаб қилди. Бундай процессор Lisa'га ҳам ўрнатилганди. 1980 йилнинг декабрида Рождестводан сал олдин Жобс Раскинга билдиримай Баррелл Смитга қувватлироқ процессорли модель яратишни топширди. Смит ўзининг кумири Возняк каби ишга ўзини бутунлай баҳшида этиб, уч хафта кетма-кет кечаю кундуз ишлади, дастурлашнинг янги чўққиларини заб этди. Модель тайёр бўлгач, Жобс Mac'га Motorola 68000 ўрнатилади деб туриб олди, Раскин эса бўлғуси компьютернинг нархини қайта ҳисоблаб чиқишига тўғри келди.

Гап факат Жобснинг ўз айтганида туриб олишида эмасди. Раскин таклиф қилган арзонрок микропроцессор Apple жамоаси Xerox PARC'да кўрган барча янги ихтиrolар – дарчалар, меню, сичконча, графикага мос тушмасди. Раскин ходимларини PARC'га бориб келишга ўзи кўндирганди; унга дарчалар ва растр тасвирили дисплей ёқканди, лекин графика ва иконкаларни беътибор қолдирганди ва унга клавиатура ўрнига сичкончани ишлатиш аҳмоқлик бўлиб туялганди. “Лойиҳа устида ишлаган ходимларнинг бир қисми ҳаммасини сичконча ёрдамида бажаришни қаттиқ истади, – деб эслайди у кейинчалик. – Бу аҳмоқона иконкалар! Пиктограмма – бирорта

инсон тилида тушунтириб бўлмайди. Нутқ бекорга пайдо бўлмаган-ку!”.

Раскиннинг собиқ шогирди Билл Аткинсон Жобсни қўллаб-куватлади. Иккови ҳам мукаммалроқ графикага ва сичкончага мўлжалланган қувватли процессор учун курашди. “Стив Жефни лойиҳа раҳбарлигидан четлатишга мажбур бўлди, – деб айтиб беради Аткинсон. – Жеф жуда ўжар эди. Стив ҳаммасини ўз қўлига олиб тўғри қилди. У яхши натижага эриша олди”.

Гап фақат фалсафий карашларда эмас эди, балки характерлар ўртасидаги тафовут ҳам роль ўйнарди. “Стив ҳамма унинг айтганини қилишини хоҳлайди, – деганди бир куни Раскин. – Менга у заиф инсон бўлиб туюлганди, унга эса ундан камчилик топишса, ёқмасди. Ҳамма унга мафтун бўлиб қарашини хоҳларди”. Жобс ҳам Раскин ҳакида гапирганда, юз-хотир қилиб ўтирумади. “Жеф ўзига жуда жиддий муносабатда бўлади. Лекин у интерфейсларни яхши тушунмасди, – деб эслайди у. – Ва мен унинг айрим ходимларини, Аткинсонга ўхшаш ҳақиқатан ҳам фойдали ходимларини қолдиришга, бир-иккита ўз одамларимни олиб келишга, лойиҳани ўз қўлимга олишга ва якунида Lisa’нинг арzonроқ вариантини ясашга қарор қилдим”.

Жамоанинг ҳамма аъзолари ҳам Жобс билан чиқишиб кета олмади. 1980 йилнинг декабрида мұхандислардан бири Раскинга шундай деб ёзади: “У факат кескинлик, фитна келтириб чикаради, бундан кўра зиддиятларни юмшатишга ҳаракат қилса яхши эди. У билан мулоқотда бўлиш менга ёқади, мен унинг ғояларидан, мақсадга интилувчанлигидан ва куч-ғайратидан завқданаман. Лекин Жобс жамоада ярататётган муҳитда ишлап нокулай. Мени маъқуллаб туришларини, қўллаб-куватлашларини хоҳлайман ва менга тинчлик керак”.

Бироқ қолганлар Жобс характери ёмонлигига қарамай, таровати борлигини ва катта нуфузга эгалигини ҳамда бу уларга оламда ўз изларини қолдириш имконини беришига ишонарди. Жобс ҳаммага Раскинни хаёлпараст, ўзини эса ўз сўзидан чиқадиган инсон деб уқтиради ва Mac устида олиб борилаётган ишларни бир йилда ниҳоясига етказишини айтарди. Lisa’даги муваффақиятсизликдан кейин у қасос ўтида ёнаётгани кўриниб турганди; ракобат Стивни ишга яна ҳам қаттиқроқ ундарди. У Жон Коуч билан Mac Lisa’дан олдинроқ сотувга чиқади деб 5 минт долларга баҳслашмоқчи бўлди. “Биз Lisa’дан яхшироқ ва арzonроқ компььютер ясаймиз, боз устига, буни биринчи бўлиб бажарамиз”, – деб айтди у ходимларига.

Жобс 1981 йилнинг февралида Раскин компаниянинг барча ходимлари учун ўтказиши керак бўлган норасмий семинарни бекор килиб, ҳаммага энди ким бошлиқ эканини кўрсатиб қўйди. Раскин конференцзал ёнидан ўтиб кетаётиб, у ерда юзлаб одам тўпланганини тасодифан кўриб қолади: Жобс учрашувни бекор қилганини ҳеч кимга айтмаганди. Шундай қилиб унинг чиқиши бўлиб ўтади.

Бу воқеадан дарғазаб бўлган Раскин Майк Скоттга хат ёзди. Скотт яна мураккаб вазифани ҳал қилиши – президент сифатида компания асосчиси ва асосий акциядорлардан бирини жиловлаб кўйиши керак эди. Хат “Стив Жобс билан ишлаш ва унга ишлаш” деб номланарди. Раскин унда куйидагиларни ёзганди:

У ярамас раҳбар... Стив менга ҳар доим ёқарди, лекин у билан бирга ишлаб бўлмайди... У учрашувларни мунтазам ўтказиб юборди. Бу одатий ҳолга айланганидан матал бўлиб кетди... У ўйлаб кўрмай ва вазиятни яхши тушунмай ҳаракат қиласди... Ҳеч кимга ишонмайди... Унга янги ғояларни айтишса, у дастлаб ҳаммасини танқид қиласди, бу бўлмағур ғоя эканини ва вақтини бехуда сарфлаётганини айтади. Бу ўз-ўзидан нотўғри. Лекин агар ғоя яхши бўлса, тез орада у ҳаммага бу ғояни гўё ўзи ўйлаб топганини гапириб юради... У эштишни билмайди ва доим гапни бўлади.

Ўша куни Скотт Раскин ва Жобсни Марккула гилами устида учрашишга таклиф қиласди. Жобс йиғлаб беради. У Раскиннинг фақат бир фикрига қўшилади: улар бирга ишлай олмайди. Lisa билан боғлиқ воқеада Скотт Коуч тарафини олганди, лекин бу гал Жобснинг ёнини олишга қарор қилди. Чунки Mac кичик лойиха эди, бу лойиха устида ишлаётгандар бош офиисдан анча нарида ишларди, шунинг учун Жобс асосий жамоага халақит бермаслиги учун бу уни нима биландир машғул қилишнинг ажойиб имкони эди. Раскинни ўз хисобидан таътилга чиқишига мажбур қилишди. “Улар менга ён бераб, мени бирорта иш билан банд қилишга қарор қилишди. Мени бу қаноатлантиради, – эслайди Жобс. – Мен ўзимни худди гаражимга қайтиб, яна ўзимнинг кичик жамоамни бошқараётгандек ҳис этдим”.

Эҳтимол, Раскин ноҳақ ишдан бўшатилгандир, лекин бу Macintosh учун яхши бўлди. Агар ҳаммаси Раскин ўйлаганидек бўлганида, хотираси кичкина, процессори кучсиз, кассета тасмали, сичқончаси йўқ ва графикаси паст компьютер яратиларди. Балки у Жобсдан фарқли равишда компьютер нархини 1000 долларга-ча пасайтира олган бўларди ва бу Apple'га қиска муддатли фойда келтиради. Лекин Раскин Жобс эришган нарсага ҳеч қачон эриша

олмасди, яъни у шахсий компьютерлар ҳақидаги тушунчани ўзгартыриб юборадиган машина яратса олмасди. Очиги, Раскин тутган йўл қаерга олиб келганини бугун кўриб турибмиз. Apple’дан бўшатилгач, уни Canon’га чақиришди ва у ерда у ўзи орзу қилган компьютерини ясашга муваффак бўлди. “Натижада Canon Cat пайдо бўлди. У шармандаларча муваффақиятсизликка учради, – деб сўзлайди Аткинсон. – Ҳеч ким уни сотиб олишни хохламасди. Стив бўлса Mac’ни Lisa’нинг компакт версиясига айлантириди ва мукаммал компьютер яратди”.

Техасо миноралари

Раскин бўшатилганидан бир неча кун ўтиб, Жобс Apple II устида ишлаётган жамоанинг ёш муҳандиси Энди Херцфельднинг хоначасига кирди. У дўсти Баррелл Смит каби тўпалончи ва қизил юзли эди. Херцфельднинг эслашича, ҳамкасларининг кўпчилиги Жобсдан ҳадиксираарди, чунки у “кутилмаганда жаҳл устига миниб, юз-хотир қилмай дангал гапираарди”. Лекин Херцфельдга Жобс ёқарди.

– Сиздан бирорта наф борми? – деб қизиқиб сўради Жобс осто-нада турганча. – Биз Mac устида энг ақлли одамлар ишланини хоҳлаймиз, лекин сиз бундай эканингизга ишончим комил эмас.

Херцфельд ўзини йўқотиб қўймади ва жуда зеҳнли эканини айтди.

Жобс чиқиб кетди, Херцфельд ишига қайтди. Бироз вақт ўтгач, Херцфельд Жобс унга юкоридан қараб турганини пайкади.

– Сиз учун хушхабар бор, – деди у. – Энди сиз Mac жамоасида ишлайсиз. Кетдик.

Херцфельд унга Apple II учун бажараётган топшириқни якунлаши кераклигини айтди.

– Macintosh’дан қизиқрок яна қанақа иш бўлиши мумкин? – деб ҳайрон бўлди Жобс.

Херцфельд Apple II учун DOS-дастурни тартибга келтириши ва уни бошқа ходимга бериши кераклигини тушунтириди.

– Бу вақтни бекорга кетказиш! – деб ҳайкирди Жобс. – Apple II’нинг кимга кераги бор? Бир-икки йилдан кейин уни бирор эсла-майди ҳам. Macintosh – компаниянинг келажаги ва сиз Macintosh устида ҳозироқ иш бошлайсиз! – Шуни айтганча Жобс розеткадан Apple II симини сугуриб чиқарди ва Херцфельд ёзаётган дастур ўчиб кетди. – Кетдик, – деди Жобс. – Мен янги иш жойингизни кўрсатаман.

Ўзининг кумушранг “мерседес”ида Жобс Херцфельдни, унинг компьютерини ва бошқа нарсаларини Macintosh оғисига олиб келди.

– Мана сизнинг столингиз, – деди у Баррелл Смитнинг ёнидаги жойни кўрсатиб. – Мас жамоасига хуш келибсиз!

Херцфельд стол тортмасини очса, маълум бўлдики, бу ерда аввал Раскин ўтирган экан: у шошганидан нарсаларини, шу жумладан, самолёт моделларини олиб кетишга улгурмаган эди.

1981 йилнинг баҳорида Жобс ўзининг шўх тўдасига номзодларни қуйидаги принцип бўйича қабул килди: улар ўзлари ишлатгандан маҳсулотни қаттиқ севиб қолиши керак. Даъвогарларнинг айримларини у хонасига олиб кирарди. У ерда ёпинчиқ остида Mac модели турарди. У таъсирили ҳаракатланиб, қопламани очарди ва нима бўлишини кузатарди. “Агар номзоднинг кўзи ёнса, сичқончани ушлаб кўрса ва иконкаларни босиб кўрса, Стив жилмаярди ва уни ишга оларди. У Mac’ни кўрганда ҳамма ҳайратда қолишини хоҳларди”, – деб айтиб беради Андреа Каннингем.

Брюс Хорн Хегоҳ PARC’да дастурчи бўлиб ишларди. Унинг айрим дўстлари, шу жумладан, Ларри Теслер Macintosh жамоасига ўтишга қарор қилганди ва Хорн ҳам бу ҳақда ўйлаётганди. Лекин бошқа компанияда унга сердаромадроқ шартнома, бундан ташқари, ишга кирса, 15 минг долларлик мукофот таклиф қилишиди. Жума куни кечаси Жобс унга кўнғироқ қилди. “Эртага тонгда Apple’га келинг. Сизга бир нарсани кўрсатаман”, – дейди у. Хорн келди ва Жобс уни ўз томонига оғдириб олишга муваффақ бўлди. “Стив дунёни ўзgartириб юборадиган ўзининг ажойиб компьютери ҳақида шу қадар берилиб гапирдикни, у ўзининг иштиёкини менга ҳам ўтказа олди” – деб эслайди Хорн. Жобс Хорнга пластик корпус қандай шаклда бўлишини, бурчаклар қандай мукаммал бўлишини, плата ичкаридан қандай ажойиб кўринишини кўрсатди. “У мени ҳаммаси миридан-сиригача ўйлаб кўйилганига ишонишга мажбур қилди. Ўхӯ, бундай жўшкинликни ҳар куни ҳам кўравермайсан, дедим мен ўзимга. Ва Apple’да ишлашга рози бўлдим”.

Жобс ҳатто Вознякни ҳам ишга жалб қилмоқчи бўлди. “Унинг ҳеч нарса қилмаётгани менинг қонимни қайнатарди, лекин кейин ўзимни босиб олдим ва унинг кашфиётисиз Apple бўлмасди деб ўйладим”, – деб икрор бўлди Жобс кейинчалик менга. Лекин дўстига ўзининг янги лойихаси ҳақида бафуржа айтиб беришга улгурмади. Воз ўзининг бир моторли Beechcraft самолётини ҳавога кўтармокчи бўлиб, Санта-Крусда ҳалокатга учрайди ва мўъжиза юз бериб

тирик қолади, лекин маълум даражада амнезия орттириб олади. Жобс соатлаб дўстининг олдида касалхонада ўтириб чиқди. Возняк эса вақтинча Apple'дан кетиб, ўн йил аввал ташлаб кетган Бёрклига қайтишга ва нима бўлса ҳам барибир диплом олишга қарор қиласди. Талабалар рўйхатига Воз Роки Ракун Кларк сифатида киритилди.

Жобс лойиҳа фақат ўзиники бўлиши учун Раскин берган номни ўзгартиришга карор қиласди. Турли интервьюларда Стив компьютерларни “мия учун велосипедлар” деб атаганди. Велосипеднинг кашф қилиниши инсониятга кондордан (ўлимтиқхўр қушдан) тезроқ ҳаракатланиш имконини берди, компьютерлар ёрдамида ҳам тафаккур самарадорлигини ошириш мумкин эди. Кунлардан биринда Жобс Macintosh бундан бўён Bicycle – “Велосипед” деб номланishi керак деб айтади. Лекин жамоа янги номни нафрат билан қарши олди. “Биз Баррелл икковимиз ҳаётимида бунака ахмокона номни эшитмагандик ва уни бундай деб аташни рад этдик”, – деб эслайди Херцфельдъ. Бир ойдан кейин ном ўзгартирилиши ҳақидаги гап эсдан чиқиб кетди.

1981 йилнинг бошида Мас жамоасида йигирма киши ишларди ва Жобс кенгроқ офис топишга карор қиласди. Охир-оқибат ҳамма Apple'нинг бош биносидан уч квартал узоқликда жойлашган икки каватли уйнинг иккинчи қаватига кўчди. Унинг ёнида Техасо автомобилга ёқилғи қўйиш шоҳобчаси бор эди ва янги маконни “Техасо миноралари” деб атай боплашди. Дэниела Коттке Жобсни акциялар билан бўлган воеа учун кечирмаганди, шунга қарамай, уни моделларни монтаж қилиш учун таклиф килишди. Ажойиб дастурчи бўлган Бад Трибл шундай лавҳа ўйлаб топдики, унинг ёрдамида экранда автоматик тарзда “Салом!” деган ёзув пайдо бўларди. Офисдаги муҳитга жон киритиш учун Жобс жамоага мусикий асбоб сотиб олишни буюрди. “Жобс фикрини ўзгартирмасдан биз Баррелл билан тезда бориб кумушранг кассетали магнитофон сотиб олдик”, – деб эслайди Херцфельдъ.

Тез орада Жобсни яна бир бошқа муваффақият кутиб турганди. Мас лойиҳасига раҳбарлик учун кечган курашда Раскин устидан козонилган ғалабадан кейин бир неча хафта ўтгач, у Apple президенти лавозимидан Майк Скоттни ҳам кетказишига муваффақ бўлди. У бирмунча вақт ўзини ғалати тута бошлаганди: гоҳ дўк-пўписа қиласди, гоҳ насиҳат берарди. У кутилмагандан бир нечта ходимни огоҳлантирмай ишдан бўшатиб юборгач, жамоанинг сабр-тоқати тўлди. Бундан ташқари, у соғлифи билан боғлиқ бир қанча муаммога дуч келганди, масалан, кўз касаллигидан тортиб нарколепсиягача

бўлган нохуш воқеаларни бошидан ўтказаётганди (рухий ҳолатини айтмаса ҳам бўларди). Скотт Гавай оролларига таътилга кетганида Марккула уни ишдан бўшатиш масаласини мухокама қилиш учун топ-менежерларни тўплади. Кўпчилик, шу жумладан Жобс ва Жон Коуч бу қарорни қўллаб-куватлади. Марккула вақтинча Скотт ўрнини эгаллади (умуман олганда, бу расмиятчилик учун эди), Жобс эса Mac лойиҳаси билан кўнгли тусаган ишни қилиш хукуқига эга бўлди.

11-БОБ. ВОҚЕЛИКНИ ЎЗГАРТИРИШ МАЙДОНИ.

Ўз қоидалари бўйича ўйнаш

Энди Херцфельд Мас жамоасига ишга ўтганида уни бошқа бир дастурчи Бад Трибл жуда кўп ишлашга тўғри келиши хақида огохлантирган эди. Жобс лойиҳани 1982 йил январигача, яъни бир йилдан камроқ вақт ичидаги яқунлашни хоҳлаётганди. “Бу бўлмаган гап. Улгурмаймиз”, – деб бунга ўз муносабатини билдириди Херцфельд. Лекин Жобс эътиrozларни қабул қилмайди, деб жавоб берди Трибл. “Буни “Юздузлар йўли” сериалидаги термин зўр таърифлаб беради, – деб тушунтириди Бад. – Стивда воқеликни ўзгартириш майдони деб номланадиган хислат бор”. Херцфельд ҳайрон бўлди ва Трибл унга шундай деб тушунтириди: “Стив воқеликни ўзи хоҳлагандек ўзгартиради. Исталган кишини хоҳлаган нарсасига ишонтириши мумкин. У ёнингда йўқлигида ўзингга кела бошлайсан, лекин у кўйган муддат ўзгариб қолмайди”.

Трибл “Юздузлар йўли” сериалининг “Кўчманчи ҳайвонот боғи” эпизодидан бир ибора ўзлаштирилганини ёдга олади. Бу эпизоддда ўзга сайёраликлар “тафаккур кучи билан ўзининг янги дунёсини яратади”. У нафақат танбех, балки мақтov эканлигини ҳам айтади. “Унинг воқеликни ўзгартириш доирасига тушиб қолиш хавфли, лекин айнан шу туфайли Стив воқеликни ўзгартира оларди”. Херцфельд дастлаб Трибл бўрттириб кўрсатяпти деган хуносага келди. Лекин икки ҳафта Жобс билан яқин мулоқотда бўлгач, ҳамкасби берган баҳога қўшилди: “Воқеликни ўзгартириш майдони унинг ўзига жалб этиш қобилияти, нотиқлиги, жиловлаб бўлмайдиган эркинлиги ва исталган ҳодисани ўзига керакли тарзда кўрсатишига тайёрлиги йиғиндисини ўзида ифодалайди”.

Херцфельд бундай сиқувга қаршилик кўрсатишнинг деярли имкони йўқлигини тезда тушунди. “Воқеликни ўзгартириш майдони ҳамма нарсани тушуниб турган бўлсанг ҳам иш беради, – дейди у. – Биз ҳамкасларимиз билан Стивни осмондан ерга туширишни кўп муҳокама қиласдик, лекин охири таслим бўлардик ва ҳаммасини бор нарса деб қабул қиласдик”. Жобс оғис музлатги чидаги газли сувни Odwalla органик апельсинини ва сабзи шарбатига алмаштиришни буюрганидан кейин жамоадаги кимдир кўкрагига “Воқеликни ўзгартириш майдони”, орқасига “Ҳаммасига шарбат айбдор!” деган ёзув туширилган футболка кийиб олди.

“Воқеликни ўзгартириш майдони” ибораси Жобс алдаяпти деб

очиқдан-очиқ айтиш ўрнига ишлатиларди. Лекин у аслида ниқобнинг мураккаб шакли эди. Стив иш мана бундай аҳволда деб айтаттанида, гап тарихий эпизод ҳақидами ёки учрашувда айнан ким гояни таклиф қиласи ҳақидами – ҳақиқат уни умуман ташвишга солмасди. У онгли равишда воқеликка эътибор бермасди, боз устига, воқеликни нафақат бошқалар учун, балки ўзи учун ҳам ўзгартиради. “У ўзини алдай оларди, – дейди Билл Аткинсон. – Шунинг учун ўзи айтаттган нарсаларга бирорларни ишонтириш унга иш эмасди, чунки унинг ўзи ҳам айтаттган гапларига чин қалдан ишонарди”.

Албатта, кўпчилик воқеликни бузиб кўрсатади. Жобс бирор-бир мақсадга эришиш учун буни қўлларди. Возняк қанча ростгўй ва тўғрисўз бўлса, Жобс шунча олғир ва режали эди. Возняк Стивнинг усувлари нақадар самарали эканига ҳайрон қоларди: “У бўлиши мумкин бўлмаган нарсани тасаввур килиб, реал воқеликни бузиб кўрсатарди. Мисол учун менга Breakout учун дизайнни бир неча кунда ёза олишимни айтарди. Бу имконсизлигини тушунардим, лекин охир-оқибат Стив ҳақ бўлиб чиқди”.

Мас жамоаси аъзолари унинг воқеликни ўзгартириш доирасига тушиб қолгач, ўзларини худди гипноз остида бўлгандек ҳис қилди. “У менга Распутинни эслатарди, – дейди Деби Коулман хоним. – Кўзини юммай, лазер каби тешиб юборадигандай қаарарди. Сизга у бинафша ранг газли сув берса, сиз юз буриштирмай ичиб юборардингиз”. Коулман Вознякнинг фикрига қўшилади: воқеликни ўзгартириш майдони ҳақиқатан ҳам куч берарди. Шу туфайли Жобс Xerox ёки IBM каби гигантларга нисбатан камроқ имкониятга эга бўлса ҳам жамоага рух бериб, компьютер тармоғи тарихини ўзгартиришга муваффак бўлди. “Ошириб кўрсатилган истаклар амалга ошарди, – дейди Коулман хоним. – Биз имконсиз ишни бажаардик, чунки унинг имконсизлигини билмасдик”.

Реал воқеликни бузиб кўрсатиш Жобс умумий қоидалар унга таалуқли эмас, деб астойдил қаттиқ ишонишига асосланганди. Бунинг ўз сабаблари бор эди: болалигига у тез-тез ўз айтганини килдира оларди. Лекин умумий қоидаларни писанд килмасликка бўлган унинг ишончининг асосий озукаси – бу унинг исёнкорона руҳи ва ўзбошимчалиги эди. Жобс у бошқаларга ўхшамаслигини, сараланганилигини, фикри тозалигини ҳис этарди. “У нодир одамлар кам ва улар Эйнштейн, Ганди ҳамда Стив Ҳиндистонда учратган гурудангина иборат деб ҳисобларди ва ўзини улардан бири деб айтарди, – дейди Херцфельд. – У бу ҳақида Крисэннга айтган. У

ўзининг Фридрих Ницше каби фикри равшанлигига ишора қилганди”. Айтиш лозимки, Жобс ҳеч қачон Ницше асарларини ўқимаган, лекин ўзининг ақли билан унинг ҳукмронликка интилиш ва ўта курдатли одамнинг ўзига хос табиати ҳакидаги ғояларини идрок этган. “Зардўшт шундай деганди” романида қуийдагича айтилган: “Рух энди ўзининг эркинлигини хоҳламоқда, йўқотилган дунё ўз дунёсини топади”.⁷ Агар воқелик унинг истакларига зид келса, Стив бу воқеликка эътибор бермасди, масалан, кизи Лизанинг туғилишига у ана шундай бепарволик билан қараганди, йиллар ўтиб у ўзига қўйилган диагнозга ҳам эътибор бермади. Ҳатто турмуш икир-чикирларида ҳам у ўзини гўё қоидалар ва умуман реал воқелик унга мутлақо алоқаси йўқдек тутарди: масалан, автомобилига ракам осиб юришдан бош тортарди ёки уни ногиронларга мўлжалланган жойларга қолдиради.

Одамларни ва ҳодисаларни баҳолашга бўлган ёндашуви – Жобс дунёқарашининг яна бир муҳим жиҳатидир. Атрофдагиларни у “фаҳмли одамлар”га ва “тентаклар”га ажратарди. Иш натижаси ёки “супер” бўларди, ёки “ахлат”. Жобснинг таснифи бўйича “фаҳмли инсонлар” тоифасига кирадиган Мас жамоасининг дизайнери Билл Аткинсон буни шундай таърифлайди:

“Стив қўл остида ишлаш қийин эди, чунки у ҳаммани ёки моҳир устага ёки овсарга ажратарди. Бу икки тоифа орасида ер билан осмонча фарқ бўларди. Агар сен моҳир уста бўлсанг, сени супага кўтаришади ва сен хато қилишинг мумкин эмас. Орамизда Жобс моҳир уста деб хисоблаганлар, шу жумладан, мен оддий одамлар каби хато қилишимиз, панд ейишимиз мумкинлигини билардик ва у бизни ер билан битта қилишидан доим кўркиб яшардик. Овсарлар бўлса (аслида эса ажойиб муҳандислар, меҳнаткашлар) улар нима килмасин, Стив барibir улар ҳакидаги фикрини ўзгартирмайди деб ўйларди”.

Бирор Стив ҳар доим ҳам қайсарлик килмасди, айниқса, сўз одамлар ҳақида эмас, ғоялар ҳақида бораётган бўлса, бундай ҳолда у бир зумда фикрини ўзгартириши мумкин эди. Воқеликни ўзгартириш майдони ҳақида Херцфельдга айтиб бераётсиб, Триблл Жобс юқори кучланишли ўзгарувчан токни эслатади, деб огоҳлантирганди. “Агар у бугун ниманидир зўр ёки расво деб эълон килган бўлса, эртага ҳам у айнан шундай ўйлайди дегани эмас, – деб тушунтириди Триблл. – У билан янги ғояни ўртоклашсанг, одатда у бу ахмокона ғоя деб жавоб беради. Лекин бир ҳафта ўтиб, агар ғоя унга ёқкан

7 Ю. М. Антоновский таржимаси.

бўлса, у сенинг ғоянгни худди ўзи ўйлаб топгандек сенга таклиф килади”.

Безбетлик билан бундай гир айланиш Дягилевни ҳам лол қолдирган бўларди. “Агар битта далил иш бермаса, у дарров бошка далилни топарди, – дейди Херцфельд. – Баъзан дастлаб сизга қўшилмай туриб, кейин бирдан фикрингизни қабул қилиб, одамни эсанкиратиб кўярди”. Жобс Хероҳ PARC’дан Теслер билан бирга ўзига оғдириб олган дастурчи Брюс Хорн билан доим шундай бўларди. “Унга бир ғоя айтаман. Стив бу жиннилик деб жавоб беради, – деб эслайди Хорн. – Кейинги ҳафта у ёнингга келиб шундай дерди: “Дохиёна фикр хаёлимга келди!” – ва менга ўзимнинг ғоямни айтиб берарди. Мен унга “Стив, бир ҳафта олдин сенга шуни айтгандим!” десам, у “ҳа-ҳа” дерди ва мавзуни ўзгартиради”.

Жобс миясининг микросхемасида унинг калласида беихтиёр пайдо бўладиган фикрлар авжини ўзгартирадиган қурилма йўқдек туюларди. Шунинг учун у билан мулоқот қилиш учун Мас жамоаси “паст частотали фильтр” номли тактикани ўйлаб топди. Кириш сигналлари устида ишлаб ходимлар унинг юкори частотали импульслари амплитудасини камайтиришни ўрганиб олишди. Бу маълумотлар олишни тенглаштириш ва унинг оҳиста ўзгарувчан ўртача кўрсаткичли феъл-авторига эришиш имконини берарди. “Стив ўзини гоҳ у ёкка, гоҳ бу ёкка уришини кузатиб, биз унинг сигналларини фильтрлаш ва хафа бўлмасликни ўрганиб олдик”, – дейди Херцфельд.

Эҳтимол, Жобснинг бекарорлигига сабаб сезувчанликнинг етишмаслигидир? Йўқ. Аксинча. У жуда сезгир одам эди, бегона одамларнинг хиссиётини жуда яхши сезарди, кучли ва заиф томонларини кўтарди. Унга ҳеч нарсадан шубҳаланмаётган ўлжани бирорта ножёя ҳаракат билан довдиратиб қўйиш чўт эмасди. У унинг сухбатдоши ўзини бирор ҳолатга солаётганини, ниманидир билишини ёки тўғри сўзлаётганини сезарди. Айнан шунинг учун у бошқаларни шундай моҳирлик билан кўндиришга, уларга тилёғламалик қилишга, уларни ишонтириш ва қўрқитишга муваффак бўларди. “У бировларнинг заиф нукталарини сезиш қобилиятига эга эди. Бошқалар унга ўхшаб камсита олмасди, Стивчалик ҳеч ким бировнинг уч пулга қиммат одамлигини сезишга мажбур қила олмасди, – деб тан олади Хоффман. – Умуман олганда, бу ҳамма толеи баланд инсонлар ва манипуляторларга хос. Сени эзib ташлаш унга ҳеч нарса эмаслигини сен тушуниб турасан, ўзингнинг заифлигингни биласан ва унинг олдида мулозамат қилишини бошлайсан. Ва тиз

чўкканингдан кейин у сени ўрнингдан турғазиб, супачага ўтқазади ва шундан эътиборан сен тўлиғича унинг ихтиёрига тушиб қоласан”.

Аксинчали ҳам бўлган: таслим бўлмаганлар охир-оқибат енгиб чиқкан пайтлар ҳам бўлган. Улар қўрққанидан, ёкишни хоҳлаганидан ва босснинг умидини оқлашни истаганидан яхшироқ ишларди. “У билан мулоқот қилиш тинкани қуритарди, лекин агар бардош берсанг, фақат ғалаба қозонишинг мумкин эди”, – дейди Хоффман. Баъзан Стивга жавоб қайтариб, нафақат жон сақлаб қолиш, балки ғалаба ҳам қозониш мумкин эди. Тўғри, бу ҳар доим ҳам иш бермасди. Раскин уриниб кўрди, қайсиdir пайт у устун келди, лекин охири мағлубиятга учради. Бироқ агар ходим ўзини ювош ва тўғри тутса, у нима килаётганини билишини Жобс тушунса, у ходимни ҳурмат кила бошларди. Унинг атрофида, ҳам шахсий ҳаётида, ҳам ишида лаганбардорлардан кўра кучли шахслар кўп эди.

Мас жамоаси ҳам буни биларди. 1981 йилдан бошлаб ҳар йили жамоа саросимага тушмай, Жобснинг сиқувига бардош бера олган довюрак ходимга мукофот топширади. Албатта, мукофот ҳазил тариқасида бўларди, лекин бу ҳазилда ҳам оз бўлса-да ҳакиқат бор эди. Жобс буни биларди ва эътиroz билдирамасди. Биринчи йили мукофотни Жоанна Хоффман қўлга киритганди. У Шаркй Европадан келган қочкинлар оиласига мансуб эди, кучли иродаси ва оғир характеристери билан ажralиб турарди. Мисол учун, бир куни Жобс унинг маркетинг стратегиясини бутунлай амалга ошмайдиган стратегияга алмаштириб қўйганини билиб қолиб, у унинг хонасига жаҳл билан бостириб киради. “Зинадан кўтарилаётib, мен хозир пишоқни Жобснинг тўппа-тўғри юрагига тиқаман деб унинг котибини огоҳлантиридим, – деб эслайди у. Компания юристи Эл Эйзенштат Жоаннани ушлаш учун унинг ортида югуриб келади. – Лекин Стив ҳаммасини эшитиб турганди ва бекиниб олганди”.

1982 йилда мукофотни яна Хоффман олди. “Жоаннага, унинг Стивга қаршилик кўрсатишдан кўрқмаслигига ҳавас қилганим эсимда, у вакт менда журъат етишмасди, – дейди ўша йили Мас жамоасига ўтган Деби Коулман. – 1983 йилда эса ғалаба қозондим. Ўзинг ишонадиган нарсани химоя қилиш кераклигини тушундим. Стив буни ҳурмат қилади. Шундан сўнг у лавозимимни кўтарди”. Вакт ўтиб Коулман ишлаб чиқаришга раҳбарлик қилди.

Бир куни Жобс Аткинсон муҳандисларидан бирининг хонасига кириб, одатдагидек у “ғирт ахлат” нарсани ярататганини айтди. Аткинсон шундай эслайди: “Йигитча жавоб берди: “Йўқ, бу энг

яхши вариант” ва Стивга ўзи устида ишлаган ечимни тушунтириб берди”. Жобс унга қўшилди. Аткинсон ўз жамоасини Стивнинг сўзларини оддий тилга ўгиришни ўргатди: “ғирт ахлат” аслида “нима учун бу энг яхши вариант эканини менга исботлаб бер”, деган илтимосни англатарди. Аслида ҳикоя бу билан тугамади, давоми янада ибраторумуз бўлиб чиқди. Охир-оқибат ўша мұхандис Жобс танқид қилган функцияни мұкаммаллаштириди. “Стив уни курашга даъват қилгани учун у уни такомиллаштиришга муваффак бўлди, – деб айтади Аткинсон. – Албатта, Жобсга эътиroz билдириш мумкин ва керак, лекин унга қулоқ солган яхши, чунки одатда у ҳак бўлиб чиқарди”.

Жобснинг ғашни келтирадиган феъли қисман перфекционизм ва муддатларни ўтказиб юбормаслик ва бюджетдан четга чиқмаслик учун (оқилона равишда) муросага рози бўладиганларни ёқтирамаслиги билан изоҳланади. “Стив хеч қачон муросага келишга кўнмаган, – эслайди Аткинсон. – У перфекционист ва унга ҳамма нарсани назорат қилиш мухим. Ўз маҳсулотини такомиллаштириш ҳақида қайғурмаган ишлаб чиқарувчилар унинг ғазабини келтиради”. Мисол учун 1981 йил апрелда Фарбий соҳил бўйида ўтказилган Компьютер кўргазмасида Адам Осборн биринчи ҳақиқий портатив шахсий компьютерни намойиш этди. У кичкина (диагонали беш дюйм экранли, кичкина хотирали) компьютер эди, лекин ёмон ишламасди. Осборн фаҳр билан шундай деди: “Унда энг зарур нарсалар бор. Унда йўқ нарсалар – ортиқчадир”. Жобсни ишга бундай муносабат ғазаблантириди, бир неча кун у тинчлана олмади – тинимиз Осборнни масхара қилди. “У хеч нарсани тушунмайди. Бу санъат эмас, ахлат”, – деб тақрорларди Жобс Apple йўлакларида у ёқдан бу ёқка юриб.

Бир куни Жобс Macintosh операцион тизимини ишлаб чиқаётган мұхандис Ларри Кенъоннинг хонасига кириб, тизим узок юкла наётганидан шикоят қиласди. Кенъон тушунтироқчи бўлди, лекин Жобс сўзини бўлди: “Агар кимнингдир ҳаёти шунга боғлиқ бўлганида, сиз юклаш вақтини ўн секундга камайтира олган бўлармидингиз?” Кенъон ҳаракат қилиб кўрган бўлардим, деб жавоб берди. Ўшанда Жобс доскага ҳисоб-китобларни чизиб, Ларрига кўрсатди ва унга агар беш миллион киши Mac’дан фойдаланса, улар ҳар куни ортиқча ўн секунд сарфлашини, бир йилда бу кариб 30 миллион соатни ташкил этишини, бу эса тахминан 100 та одам ҳаётига тенг эканини тушунтириди. “Ларрига бу таъсир қилди ва бир неча ҳафтадан сўнг у натижага эришди: тизим 28 секунд тезроқ юклана

бошлади, – эслайди Аткинсон. – Стив у ёки бу муаммони глобал даражада кўрсатиб, ходимларни бир иш килишга ундаи оларди”.

Охир-оқибат бутун Macintosh жамоаси шунчаки фойдали эмас, балки биринчи навбатда, нодир маҳсулот яратишга бўлган Жобснинг интилишини тушуниб етди. “Жобс ўзини рассом, ижодкор деб ҳисобларди. Унинг таъсири остида дизайнерлар жамоаси ўзига ана шундай муносабатда бўлишни ўрганди, – дейди Херцфельд. – Максад рақобатчилардан ўзиб кетиш ёки кўпроқ пул ишлаб олиш эмасди: асосий мақсад – дунёда энг зўр компьютер яратиш эди, агар имкони бўлса, энг зўр компьютерларнинг ҳам энг зўрини яратиш эди”. Стив ҳатто шогирдларини Манхэттендаги Метрополитен музейидаги Tiffany кўргазмасига ҳам олиб борди, чунки улар кент оммага мўлжалланган буюк санъат асарини яратишни Луис Тиффанидан ўрганиши керак деб ҳисобларди. “Биз Луис Тиффани ўз асарларини ўз қўли билан яратмаган, балки дизайнни бошқаларга топширган деб тез-тез муҳокама килардик, – деб эслайди Бад Трибл. – Ва биз ўзимизга ўзимиз “агар биз хаётимиизда нимадир яратсак, буни чиройли килиб яратайлик, дедик”.

Шогирдларини ҳақоратлаш ва камситиш шартмиди? Йўқ, лоакал, бундай хулқни оқлаб бўлмайди. Ҳатто Macintosh ҳайратда қолдирадиган муваффақиятга эришган бўлса ҳам жамоани бошка усолда рағбатлантириш мумкин эди. Жобснинг тинимсиз аралашуви ва импульсив хулқи туфайли бюджет харажатлари оширилди, муддатлар ўзгартирилди. Бу ходимларнинг иззат-нафсига текканини ҳам унутмаслик керак, кўпчилик ходимлар шунчаки синарди, сўнарди. “Стив жамоани даҳшатга солмай ҳам ўз айтганига эришиши мумкин эди, – дейди Возняк. – Менга ҳамма хотиржам бўлса, хеч ким уришмаса ёқади. Менинча, компания бир оиласдек бўлиши керак. Мен Macintosh лойиҳасини бошқарсан, катта эҳтимол билан биз жўяли нарса ясай олмасдик. Лекин Стив ва менинг бошқарув услугубим бирлаштирилса, натижга Жобс ҳаммасини бир ўзи бошқарганда эришилган натижадан яхшироқ бўларди”.

Жобс золимлигининг шак-шубҳасиз бир устунлиги бор эди: Стив Apple ходимларига инновацион маҳсулотлар яратишга интилишни сингдира олди, уларни мумкин бўлмаган нарсани бажаришга ишонтириди. Улар “Мен ҳафтасига 90 соат ишлайман ва бу менга ёқади!” деган ёзуви футболька кийиб юради. Жобсдан қўрқанидан ва унда таассурот қолдириш истаги туфайли улар кутилганидан ҳам аълороқ иш кўрсатишга қодир бўлиб чиқди. Боз устига, Стив жамоага кўпинча мақбул қарор бўлиб туюлган муросага боришни

такиқлаб қўйганди, агар муросага борилса, Mac'га сарфланадиган харажатларни камайтириш ва ишлаб чиқаришни тезлаштириш мумкин эди.

“Кўп йиллик иш давомида мен бир нарсани тушундим: агар ходимларинг ҳақиқатан ҳам яхши бўлса, уларга ёш болаларга қилган муомалани қилмаслик керак, – деб изоҳ берганди кейинчалик Жобс. – Улардан кўпроқ нарса талаб қилиш керак, шунда улар лурдона асар яратади. Mac'нинг биринчи жамоаси менга ўргатган нарса шуки, аъло даражали мутахассислар бирга ишлашни яхши кўради, сизни ўртacha натижа қаноатлантириши мумкин, лекин бу уларга ёқмайди. Mac жамоасининг исталган аъзосидан сўранг. Улар бу фойда берган деб айтади”.

Кўпчилик бунга қўшилади. “Кенгашда Стив тез-тез “Галварс, сен доим орқанг билан иш қиласан” деб бақириши мумкин эди. Лекин мен жуда омадли инсонман, деб айта оламан, чунки мен у билан бирга ишлаганман”, – деб эслайди Деби Коулман.

12-БОБ. ДИЗАЙН. ХАҚИҚИЙ РАССОМЛАР СОДДАЛАШТИРАДИ

Баухаус эстетикаси

Эйхлер лойиҳаси бўйича қурилган уйларда ўсган кўпчилик болалардан фарқли равишда Жобс бундай уйларнинг моҳиятини тушунарди ва уларга муносиб баҳо бера оларди. Унга кенг оммага мўлжалланган оддий ва функционал модернизм ёкарди. Яна у отаси автомобилларнинг концептуал ҳусусиятлари ҳақида сўзлаб беришини яхши кўрарди. Apple'га асос солингандан бўён Стив ўйлаб топилган саноат дизайнни, яъни турли рангдаги оддий логотип, Apple Й'нинг ёйма корпуси компанияни бошқа рақобатчилардан ажратиб туришига ва маҳсулотни танитишига ишонарди.

Apple'нинг биринчи оғиси (Жобсларнинг гаражидан кейинги оғиси) кичик бинода жойлашганди, ўша ерда Sony сотув бўлими ҳам қўним топганди. Унинг маҳсулотлари эсда қоларли, бошқаларга ўхшамайдиган ўз услугини дизайнни билан машҳур эди. Жобс реклама материалларини кўздан кечириш учун тез-тез у ерга кириб турарди. “У, одатдагидек, пала-партиш кийимда кириб келар, бизнинг рисолаларимизни вараклар, дизайнни ҳақида сўрарди, – эслайди Sony'нинг собиқ ходими Дэниел Левин. – Баъзан буклетни ўзи билан олиб кетишга руҳсат сўрарди”. 1980 йилда Жобс Левинни Apple'га ишга олади.

Бирок 1981 йилнинг июнига келиб, Стив Аспенда ҳар йили ўтказиладиган Дизайн бўйича ҳалқаро конференцияга боришини бошлагач, кўпинча қорамтири рангларда безатилган Sony маҳсулотларига бўлган қизиқиши сўнди. Ўша йилги конференция итальянча услугуга бағишиланганди; унда архитектор ва дизайнер Мартио Беллини, режиссер Бернардо Бертолуччи, автомобиль ишлаб чиқарувчи Сержио Пининфарина ҳамда сиёсатчи ва Fiat меросхўри Сюзанна Анъелли иштирок этди. “Олдинга ўзиш” фильмидаги итальян байкерларидан завқ олаётган йигитча каби менда аста-секин италиялик дизайнерларга хурмат уйғонди, – деб эслайди Жобс. – Конференция мен учун илҳом манбаига ва ноёб кашфиётлар маконига айланди”.

Аспенда у баухаус оқимининг оддий ва функционал дизайнни билан танишди. Бу услуг Герберт Бауэр томонидан қурилган биноларда, люкс кошоналарида, кертма белгисиз шрифтларда ва Аспен институтининг жиҳозларида намоён этилганди. Бауэр ўзининг

устози Вальтер Гропиус ва Людвиг Мис ван дер Роэ каби санъат ва амалий саноат дизайнни ўртасида тафовутлар бўлмаслиги керак деб ҳисобларди. Модернистик интернационал услуб, унинг энг ёрқин тимсоли баухаус эди, оддий, лекин шу билан бирга, экспрессив дизайнни назарда тутарди. Чизиқлар ва шаклларнинг соғлиги рационаллик ва функционалликка ҳамоҳанг эди. Ушбу услубнинг Мис ван дер Роэ ва Гропиус томонидан яратилган қоидасида шундай дейилади: “Худо деталларда” ва “Камрок дегани кўпроқ дегани”. Эйхлер меъморий услубида бўлгани каби эстетика бу ерда оммавий ишлаб чиқариш мумкинлигини истисно этмайди.

Баухаус услуби ҳақидаги ўз тушунчасини Жобс 1983 йили Аспенда ўтказилган конференцияда сўзлаган нутқида айтиб берди. Маъруза “Келажак ўтмишга ўҳшамайди” деб номланарди. Унинг чиқиши мусиқий павильонда бўлиб ўтди, ўз нутқида Жобс баухауснинг оддийлиги Sony услуби ўрнини босиши ҳақида башорат килди. “Саноат дизайнининг замонавий оқими, Sony услубидаги хай-тек, жез-кул ранг ва қора ранг – буларнинг барчаси бесўнақай кўринади, – деганди Жобс. – Буни такрорлаш қийин эмас. Лекин бунинг қизиги йўқ”. Бунинг ўрнига Стив баухаус томонидан яратилган муқобил варианти таклиф қилди. У Apple маҳсулотларининг функционаллигига ва характеристига кўпроқ мос келарди: “Биз юқори технологик маҳсулотлар ишлаб чиқаришни режалаштиряпмиз. Уларнинг дизайнига қараб у нима экани ва нима учун экани дарров аён бўлади. Биз улар учун кичик қутилар танлаймиз, маҳсулотнинг ўзи оқ ва чиройли бўлади, худди Braun электроникаси каби”.

Жобс Apple маҳсулоти оддий ва ишchan бўлишига бир неча бор урғу берди. “Бизнинг буюмларимиз ёрқин, тоза бўлади, шунинг учун дарҳол бу юқори технологиялар эканлиги аён бўлади. Бизни Sony’нинг қўпол қора қутилари қаноатлантиrmайди, – деб фикр юритди у. – Биз ҳаммаси имкон қадар оддий бўлиши керак деб ҳисоблаймиз, лекин оддийлик Замонавий санъат музейига ярашади. Ҳамма нарсада оддийлик – мана бизнинг шиоримиз: компанияни бошқаришда, маҳсулотлар дизайннида, рекламада. Шунчаки оддийлик”. Apple принциплари компания илк реклама буклетининг муқовасига босилган куйидаги иборага мос келади: “Оддийлик – юксак донолик”.

Жобс у ёки бу маҳсулотдан қандай фойдаланишни бир қарашдаёқ илғаб олиш – дизайн оддийлигининг асосий мезони деб ҳисоблаган. Лекин бу ҳар доим ҳам бир-бирига боғлиқ эмас. Ҳаддан ортиқ равон ва оддий дизайн харидорни чўчитиши мумкин ва ха-

ридор товарни қандай ишлатишни билмай қолиши мүмкін. “Биз интилишимиз керак бўлган асосий нарса – маҳсулотимиз интуитив равишда тушунарли бўлиши керак”, – деб айтади Жобс дизайн даҳоларига. Macintosh’да акс эттирилган иш столига ўхшашликни ҳам тилга олиб ўтади. “Биз ҳаммамиз иш столидаги нима қилишни биламиз. Хонага кирсак, столда қоғозлар ётади. Тепада – энг муҳимлари. Одамлар устуворликни аниқлашни билади. Компьютерлар яратавтиб, биз иш столи билан ўхшашликни асос килиб олганимизнинг сабабларидан бири – мавжуд тажрибадан самарали фойдаланишдир”.

Ўша чоршанбада Жобс билан бир вактда, лекин кичикроқ аудиторияда йигирма уч ёшли Майя Лин ҳам маъруза қилди. Бундан бир йил аввал ноябрда Вашингтонда Вьетнамдаги уруш фаҳрийларига атаб унинг лойиҳаси бўйича мемориал очилганди. Жобс ва Лин дўстлашиб қолади ва Стив уни Apple’га таклиф қиласди. Лин каби одамлар олдида Жобс ҳадиксирарди, шунинг учун Деби Коулмандан Маяга компанияни кўрсатишда ёрдам беришини сўради. “Мен Стив билан бир ҳафта ишладим, – эслайди Лин. – Ундан “Нима учун компьютерлар телевизорлар каби бесўнақай кўринади? Нима учун юпқа, блокнот каби текис компьютер ишлаб чиқаришнинг иложи йўқ?” деб сўрадим. Жобс технологиялар бунга имкон берса, айнан шуни рўёбга чиқармоқчи эканини айтди.

Саноат дизайни соҳасида у вакт қизиқ воқеа юз бермаётганди. Жобсга Ричард Саппернинг чироқлари, Чарльз ва Рэй Имз жиҳозлари, Braun маҳсулоти, Дитер Рамс дизайнни ёқарди. Лекин саноат дизайннерлари орасида Раймонд Лоуи ва Герберт Баузэр даражасидек шахслар йўқ эди. “Саноат дизайннидаги ишлар, шу жумладан Силикон водийсида ҳам зерикарли эди ва Стив буни ўзгартиришни хоҳларди, – деб эслайди Лин. – Унга ёйма, лекин жуда ҳам силлик бўлмаган истехзоли услугуб ёқарди. Стивнинг минимализмга бўлган муҳаббати буддизмнинг оддийликка интилишига бориб тақаларди, устига-устак Жобс ўз маҳсулоти совуқ ва ўлик бўлишини хоҳламасди. Маҳсулот марок берадиган бўлиши керак. Стив – қизиқ табиатли инсон, у дизайнга жуда жиддий қарайди, лекин айни вактда унга ҳазил ҳам бегона эмас.

Йиллар ўтгани сайин Стивнинг диди мураккаблашиб борди, айниқса у японча услубни хуш кўрарди, Иссе Мияке ва Йо Минг Пей каби юлдузлар билан мулокот қила бошлади. Жобсга буддизмни ўрганиш ҳам катта таъсир кўрсатди. “Мен ҳар доим буддизмни, айниқса, японча дзен-буддизмни услубий мукаммалликнинг чўкки-

си деб хисоблаганман, – дейди Жобс. – Киото боғларидан ажойиб манзараги ҳеч қаочон кўрмаганман. Мен дзен-буддизмга бориб тақаладиган бу маданият мевасидан завқ оламан”.

Porsche каби

Жеф Раскиннинг тахминича, Macintosh кичкина, чамадон каби квадрат ва текис бўлиши ҳамда экранига клавиатура ёпилиши керак эди. Лойихага раҳбарликни қўлига олган Жобс портатив компьютерни замонавий дизайнли ва ўрта-миёна ҳажмли компьютерга айлантиришга карор қилди. У столга телефон маълумотномасини ташлаб, муҳандисларга корпус майдони маълумотнома саҳифасидан катта бўлмаслиги керак деб айтди. Ўшанда бош дизайнер Жерри Мэнок ва унинг умидли шогирди Терри Ояма ечим ўйлаб топди. Унга кўра экран тизим блоки устида жойлашади, клавиатурани эса олиб қўйса бўлади.

1981 йилнинг мартауда бир куни Энди Херцфельд тушликдан қайтиб, хонасида Жобснинг креатив директор Жеймс Феррис билан Mac моделларидан бири олдидағи қизғин муҳокамасига кўзи тушди.

– Бу фольксваген-жукка ўхшаб эскирмайдиган классика бўлиши керак, – дейди Жобс. Отаси классик дизайнли автомобилларга нисбатан ҳурматни сингдирганди.

– Асло ундей бўлмаслиги керак, – деб эътиroz билдириди Феррис. – Чизиклар текис бўлиши, Ferrari’дагидек эҳтиосли бўлиши керак.

– Унда Ferrari эмас, у ҳам тўғри келмайди, – деб жавоб берди Жобс. –Porsche каби бўлиши керак!

Стив ўшанда Porsche 928 тақдимотига бориб келганди (Феррис кейинчалик реклама бўлими раҳбари сифатида Porsche’га ишга кириб олади). Дам олиш кунларидан бирида ишдан кейин Жобс Билл Аткинсонни ўзининг Porsche’сида айлантириб келади. “Буюк санъат асари дидга эргаштириш ўрнига уни кучайтиради”, – деди Жобс Аткинсонга. Стив шунингдек “мерседес”нинг дизайнига ҳам қойил қоларди. “Йиллар ўтиб, улар чизикларни нафис, деталларни эса ифодали қила олишди, – деди у автомобиль қўйиш жойи бўйлаб сайр қилаётниб. – Биз Macintosh’да айнан шунга интилишимиз керак”. Ояма қоралама эскизини чизди ва гипсдан ясалган моделини яратди. Ҳаммаси тайёр бўлгач, Mac жамоаси муҳокама қилиш учун тўпланди. Херцфельд дизайннинг янги вариантини “ёқимли” деб атади. Бошқаларга ҳам ёқди. Жобс эса уни кескин танқид килди.

“Бу ҳаддан ортиқ квадратни эслатади, эгик жойларни қўшиш керак. Биринчи фасканинг радиусини ошириш керак. Ва менга қиялигининг кенглиги ёқмаяпти”. Яқинда Жобс ўзлаштириб олган график дизайннинг бу термини компьютернинг икки тарафини бирлаштирувчи унинг “чеккасини қия қилиш”ни англатарди. Лекин Стив нутқини кўтариликку нутқада якунлади: “Бошланишига чакки эмас”.

Бир ойда бир марта Мэнок ва Ояма Жобснинг аввалги танбехларини ҳисобга олиб, дизайннинг янги вариантини қўрсатишарди. Навбатдаги гипс моделдан тантанали равишда ёпинчиқ олиб ташланарди, унинг ёнига барча аввалги вариантларни қўйиб чиқишаради: бу нафакат ишнинг боришини кузатиш, балки Стивга унинг барча таклифлари ҳисобга олинганини исботлашда ёрдам берарди. “Тўртинчи моделни мен учинчи моделдан базур ажратдим, – деб тан олди Херцфельд, – лекин Стив ҳар доим танқид учун нишонни топарди, мен эътибор ҳам бермайдиган деталларни муҳокама қиласарди”.

Дам олиш кунларидан бирида Стив яна майший техникани, жумладан, Cuisinart’ни кўриш учун Пало-Альтодаги Macу’s универмагига борди. Душанба куни дизайнерларга ошхона комбайни сотиб олишни буюрди ва унинг мисолида чизиқлар, эгик жойлар ва қияликлар қандай бўлишини қўрсатиб берди. Ояма ошхона курилмасига жуда ўхшайдиган янги моделни тайёрлади, лекин ҳатто Жобс ҳам ошириб юборилганини тан олди. Бу бир ҳафтага ишни кечиктирди, лекин охир-оқибат Жобс Mac корпуси учун макетни имзолади.

Жобс компьютер ўзига оғдириб олиши керак деб талаб қиласарди. Натижада унинг дизайнни кўпроқ инсон юзини эслатиб юборарди. Дисководли монитор юқорида жойлашганди ва бошқа компьютерларга караганда торроқ эди ҳамда одамнинг бошига ўхшаб кетарди. Пастидаги чуқур жой энгакка ўхшарди, Жобс компьютернинг пешонаси кроманъон одамга ўхшаб қолмаслиги учун пластик устунини тепага караб торайтиарди. Шунака пешона Lisa’ning қиёфасини бузиб қўрсатарди. Apple корпуси дизайнни учун патент Стив Жобс, Жерри Мэнока ва Терри Ояма номига ёзилди. “Стив чизмаларга тегинмаган бўлса-да, ҳосил бўлган дизайн – унинг ғоялари ва таъсири маҳсули эди. Тўғрисини айтсам, Стив бизга тушунтириб бермагунигача, биз компьютернинг “ўзига оғдириб оладиган” кўриниши қандай бўлиши ҳақида тушунчага эга бўлмасдик”, – деб тан олади кейинчалик Ояма.

Жобс экрандаги тасвир ҳакида ҳам шундай жон куйдирди. Бир

куни Билл Аткинсон “Техасо миноралари”га югуриб кириб, чўзиқ ва доираларни тезда чизиш имконини берадиган доҳиёна алгоритм ўйлаб топганини айтди. Одатда бу вазифани ҳал қилиш учун квадрат илдизларини ҳисоблаб чиқиши керак бўларди, лекин Motorola 68000 бундай операцияга мослашмаганди. Ва Аткинсон вазиятдан чиқиши йўлини топди: тоқ сонлар суммаси оддий сон квадратини кўрсатиб берарди (масалан, $1 + 3 = 4$, $1 + 3 + 5 = 9$ ва ҳоказо). Херц-фельднинг эслалича, Аткинсон ўз кашфиёти билан ўртоқлашганида Жобсдан бошқа ҳамма ларзага келди.

– Доира ва чўзиқ шакллар – бу яхши, – деди Стив, – юмалок бурчакли тўғрибурчакларчи?

– Улар бизга нимага керак? – деб ҳайрон бўлди Аткинсон ва буни ясаш деярли имконизлигини тушунтириди. “Мен графика оддий бўлишини ва асосий геометрик элементлар билан чекланишни хоҳлайман. Уларсиз иш битмайди”, – деб эслайди у.

– Юмалок бурчакли тўғрибурчакларни ҳаммаёқда, ҳатто шу хонада ҳам учратиш мумкин! – деб сўзини бўлди Жобс. Сўнг ўрнидан туриб руҳланганча давом этди: – Атрофга қаранг! – Стив доскани, столнинг устини ва бошқа буюмларни кўрсатди, улар ҳакиқатан ҳам юмалок бурчакли тўғрибурчаклар эди. – Ташқарида эса улар яна ҳам кўп! Қаерга қараманг – улар ҳамма ерда! Шу сўзларни айтиб, у Аткинсонни сайрга олиб чиқди. Йўлда унга машиналар ойналарини, пардаларни ва йўл кўрсаткичларини кўрсатди. “Биз уч квартал юрдик, мен ўн еттита мисол топдим, – эслайди Жобс.

– Билл сўзимга қўшилмагунгача мен уларни унга кўрсатавердим”.

“Охири бизга “Автомобиль тўхташи мумкин эмас” деган ёзув учради ва мен тан олдим: “Майли, сен ҳақсан, таслимман. Юмалок бурчакли тўғрибурчаклар бизга керак!”. Херцфельд шундай эслайди: “Кейинги куни Билл оғзи қулоғида “Техасо миноралари”га кириб келди. Энди унинг демо-версияси юмалок бурчакли тўғрибурчакларни тезда чиза оларди”. Lisa ва Mac’нинг, ҳар бир кейинги компьютернинг диалог дарчалари охир-оқибат юмалок бурчакли бўлди.

Жобс Рид университетида қатнаган каллиграфия дарси унга шрифтларга (роман шрифтларига ҳам, готик шрифтларга ҳам), очиқ жойларни мутаносиб ажратишга ва қаторлар баландлигига эътиборли бўлишини ўргатганди. “Ва биринчи Macintosh устида ишлаётганимизда менга бу жуда фойда берди”, – деб эслайди Жобс. Чунки компьютердаги тасвир растрли эди, нафис шрифтлардан бошлаб

кулгули шрифтларгача чекланмаган миқдорда шрифтлар ўйлаб то-пиш ва уларни пикселлар орқали экранда яратиш мумкин эди.

Шрифтлар устида ишлаш учун Херцфельд ўзининг собиқ синфдоши филадельфиялик Сьюзен Карени таклиф қилди. Филадельфияга қатнайдиган эски поезд йўлининг бекатлари шарафиға атаб шрифтларга ном берилди: Овербрук, Мерион, Ардмор, Роузмонт. Жобс ҳам жараёнга кўшилди. Бир куни кечаси у шрифтлар номланиши ҳакида бош қотирди. “Бу шаҳарчаларни ҳеч ким эшишмаган, – деди Стив, – агар бутун дунёга машхур шаҳарлар номи билан атасакчи!”. Шу тариқа Каренинг сўзларига кўра Chicago, New York, London, SanFrancisco ва Venice номли шрифтлар пайдо бўлди.

Марккула ва бошқалар Жобснинг типографикага бўлган иштиёқига кўшилмасди. “У шрифтларни яхши тушунарди ва уларни мукаммал қилишга интиларди, – деб эслайди Марккула. – Мен бунга мана бундай жавоб берардим: “Шрифтлар? Бошқа ишимиз йўқми?”. Аслида Macintosh’нинг бой шрифтлар тўплами лазер нашр қилиш машинаси ва ажойиб графика билан бирга матбаа саноатининг ривожланишига туртки берганди ва Apple’га катта фойда келтирганди. Бундан ташкари, у энг оддий одамларга, масалан, синф газетасига илк мақоласини ёзаётган мактаб ўқувчиларидан бошлаб, ота-оналар кўмитаси мактубини таҳрир килаётган оналаргача, барчага шрифтларни ўргатарди; аввал бундай имкониятга ти-пографлар, таҳрирчилар ва бошқа китобхонлар эга эди.

Каре шунингдек график интерфейсларга хос иконкаларни (масалан, ўчирилган файллар учун ахлат саватчасини) ўйлаб топди. Шу асосда улар Жобс билан умумий тил топиши: иккови ҳам оддийликка интиларди ва Mac бошқа компьютерларга ўхшамайдиган бўлишини хоҳларди. “Стив, одатда, кечки пайт хонамга кираради, – эслайди Сьюзен. – Нима янгилик бор, деб қизиқарди, унинг визуал деталлар борасидаги диди яхши эди”. Баъзан Стив якшанба куни эрталаб кираради ва Каре унга янги вариантларни кўрсатиш учун дам олиш кунлари ишга чиқарди. Улар баҳслашган пайтлар ҳам бўларди. Мисол учун Стив у ўйлаб топган сичқонча тугмасини босиши тезлашганини билдирувчи қуёнча иконкасини рад этади: унинг фикрича, момик ҳайвонча “жуда хурсанд” кўринади.

Жобс дарчаларнинг номларига ҳам катта эътибор берди. У тўғри ечим топишига интилиб, Аткинсон ва Карени яна ва яна ҳайтадан ишлашга мажбур қилди. Lisa’даги жуда тўқ ва қўпол номлар Стивга ёқмади, у Mac’да номлар силликрок, юпқа устунли бўлишини хоҳлади. “Биз Стивга йигирмата вариантни кўрсатдик”, – деб

— эслайди Аткинсон. Бир куни Каре ва Аткинсон Стивга мұхымроқ иш турғанда уларнинг кучини ҳеч кимга қизиқ бўлмаган майда нарсаларга сарфлашга мажбур қилаётганини айтиб шикоят қилишиди. Жобс хафа бўлди. “Одамлар бунга ҳар куни қарайди! – деб бакирди у. – Бу майда нарса эмас, бу иш ва уни яхши бажариш керак!”

Крис Эспиноса Стивнинг талабларини ва унинг назорат қилиш охтиросини қондирадиган ажойиб усулни топди. Эспиноса Вознякнинг гараждаги ёш ёрдамчиларидан бири эди, Жобс у ўқишга доим улгуришини, Мас’да ишлаш имконияти эса бошқа бўлмаслигини айтиб, уни Бёрклини ташлашга кўндиранди. Эспиноса компьютер калькуляторининг дизайнини ишлаб чиқди. “Нафас чиқармай, биз Крисни ўраб олдик. У калькуляторни Стивга кўрсатди. Биз у нима деркин деб кутаётгандик”, – эслайди Херцфельд.

“Бошланишига ёмон эмас, – деди Жобс. – Лекин умуман олганда бу бўлмағур нарса. Фон жуда қора, чизиклар ҳаддан ташқари қалин ва тугмалар катта”. Эспиноса бир неча марта дизайнни қайта ясади, лекин Жобс ҳар янги варианти кескин танқид билан кутиб олди. Ниҳоят, навбатдаги учрашувда Крис “Ўзинг тер. Стив Жобс номидаги калькулятор-конструктор” деб аталган версияни тақдим этди: фойдаланувчи чизиқлар қалинлигини, тугмалар ҳажмини, тўқ-очлигини, фонни ва ҳоказоларни ўзи ўзгартириши мумкин эди. Стив кулиб юборди, кейин эса компьютерга ўтириб, ўзига ёқадиган дизайнни яратиш учун опцияларни синаб кўришга киришиди. Ўн дақиқа ўтиб у буни уddeлади. Кейинги 15 йилда Мас учун калькуляторнинг айнан шу версияси стандарт вариант бўлиб қолгани ажабланарли эмас.

Стивнинг асосий лойиҳаси Macintosh бўлиб қолишига қарамай, у барча Apple маҳсулотлари учун универсал услугуб яратишини хоҳларди. Жерри Мэнок ва “Apple дизайннерлари уюшмаси” деб номланган норасмий груп ёрдамида Жобс энг яхши дизайнер учун танлов уюштириди. Лойиҳани “Оппоқой” деб аташди – нафақат Стивнинг оқ рангни севгани учун, балки дизайнни яратилаётган маҳсулотлар етти миттивой номлари билан аталарди. Якунида Sony Trinitron телевизорлари устида ишлаган германиялик дизайнер Хартмут Эсслингер ғалаба қозонди. Жобс у билан учрашгани Шварцвальдга учиб кетди, Стивни нафақат Эсслингернинг ўз ишига бўлган иштиёқи, балки “мерседес”ни соатига 160 километр тезлиқда ҳайдай олиши лол қолдирди.

Эсслингер немис бўлишига қарамай, “Apple’нинг ДНКда асл америкалик ген бўлиши керак” деб айтди, у “Голливуд, мусиқа,

исёнкор рух ва соғлом сексуаллик” билан илхомланган ҳолда “глобал Калифорния услуби”ни яратди. Эсслингер “дастлаб ҳиссиёт, кейин шакл” принципига, яъни шаклга нисбатан функционаллик биринчи ўринда деган иборанинг бироз ўзгартирилган ифодасига амал қилганди. У ўз ёндашувини кўрсатиш учун товарларнинг киркта моделини ишлаб чиқди, уларни кўриб, Жобс “Айнан шу керак эди!” деб хитоб қилди. Apple II учун дарҳол тасдикланган “Оппоқой” дизайнни оқ корпусдан, юмалоқ эгик жойлардан ва безатиш ва вентиляция учун нафис кесилган чизиқлардан иборат эди. Жобс Эсслингерга у Калифорнияга кўчиб ўтиши шарти билан шартнома таклиф қилди. У рози бўлди; Жобс билан ҳамкорликни Эсслингер “саноат дизайнни тарихида энг муҳим ҳамкорликдан бири” деб атайди. Унинг frogdesign компанияси⁸ 1983 йилнинг ўрталарида Пало-Альтода очилди, Apple билан 1,2-миллионлик шартнома тузилди. Шундан бери Apple’ning ҳар бир товарида “Дизайн Калифорнияда ишлаб чиқилган” деган мағруронга ёзув турибди.

Отаси Жобсни ўз ишини севадиган чинакам уста кўзга ташланмайдиган деталларни ҳам мукаммаллаштиради деб ўргатган. Микросхемалар ва Macintosh’нинг бошқа ички деталлари жойлашган босма плата топологияси билан боғлиқ воқеа ишга бўлган бундай муносабатнинг энг ёрқин мисоли эди. Бирорта ҳам харидор ҳеч қачон уларни кўрмаган бўларди. Лекин Жобс танбехларга кўмиб ташлади:

– Мана бу кисм ажойиб, – деди у. – Лекин хотиранинг интеграл схемаларига қаранг. Улар бадбашара. Чизиқлар бир-бирига жуда якин жойлашган. Apple’га яқинда келган мухандислардан бири Стивнинг сўзини шундай деб бўлди:

– Фарқи нима? Асосийси яхши ишласа бўлди. Платанинг ўзини ҳеч ким ҳеч қачон кўрмайди. Жобс кутилганидек шундай жавоб берди:

– Мен ҳамма нарса, ҳатто ички деталлар ҳам мукаммал бўлишини хоҳдайман. Яхши дурадгор шкафнинг орка девори учун ёмон тахталарни олмайди, ҳатто уларни ҳеч ким ҳеч қачон кўрмаса ҳам.

8 2000 йили компаниянинг frogdesign номи frog design этиб ўзгартирилди ва Сан-Францискога кўчиб келди. Эсслингер курбақа (frog) ўзгара олгани учунгина бундай ном бермаганди, у бундай ном билан ватанинига ҳурмат бажо келтирганди – (f)ederal (r)epublic (o)f (g)ermany. Унинг фикрича, “кичик ҳарфлар Баухаус услугуга хос бўлган иерархик бўлмаган тил ҳакида ги тасаввурга жавоб беради, бу эса компаниянинг демократик руҳиятига мувофиқ келади”.

Бир неча йил ўтиб Macintosh чиққанидан кейин Жобс берган интервьюосида у отасидан ўзлаштирган гапни қайтарди: “Дурадгор кийим-кечак жавони ясаётган бўлса, унинг орқа тарафига, гарчи уни ҳеч ким кўрмаса-да, фанерни михлаб қўймайди. Шкафнинг орқа тарафига, гарчи уни девор бекитиб турса-да, яхши тахталарни олади. У иш мукаммал бўлмагунча тинчланмайди. Исталган буюмда ҳаммаси уйғун бўлиши керак – ташки кўриниш ҳам, сифат ҳам”.

Майк Марккула эса Стивга қуидаги сабоқни берганди: кигобга унинг муқовасига қараб баҳо беришади. Бу отасининг майда-чўйда нарсаларни ҳам такомиллаштиришга интилиш керак деган сўзларини тўлдиради. Шу сабабли Macintosh қутиси ва ўрами учун Жобс рангли муҳр туширилган дизайнни танлади ва у энг яхши шаклда кўриниши учун қўлдан келган ишни қилди. “Стив болаларни ҳаммасини эллик марта қайтадан бажаришга мажбур қилди, – деб эслайди Mac жамоаси аъзоси Ален Россман (у кейинчалик Жоанна Хоффманнинг турмуш ўртоғи бўлган). – Харидор ўрамни очиши билан уни шу заҳоти ташлаб юбориши аниқ, лекин Стив барibir ҳаммаси идеал кўринишда бўлишига эришди”. Россман хотира микросхемаларига пул тежалаётган бир вақтда қимматбаҳо ўрамга пул сарфлаш мантиқсизлик деб хисобларди. Жобс эса Macintosh нафакат мукаммал бўлишини, балки шундай кўринишини ҳам хоҳларди. Дизайн устидаги ишлар ниҳоят якунланганди, Жобс Macintosh жамоасини норасмий маросимга тўплади. “Ҳақиқий рассомлар ўз асарларига имзо қўяди”, – деди у. Бир варак чизма қоғоз ва маркер олиб, ҳамманинг имзо чекишини сўради.

Ўйиб ёзилган ёзувларни ҳар бир Macintosh’дан топиш мумкин. Уларни компьютер тузатаётган техниклардан бошқа ҳеч ким ҳеч қачон кўрмайди. Лекин ҳар бир жамоа аъзоси ичидаги унинг имзоси борлигини билади, монтаж платасининг компонентлари имкон қадар нафис терилганини ҳам билади. Жобс ҳаммани номма-ном айтиб чиқди. Биринчи бўлиб Баррелл Смит ўз исмини ёзиб қўиди. Ва 45 нафар ходим имзо қўйгандан кейингина, Стивнинг навбати келди. У варак марказида бўш жой излади ва кичик ҳарфлар билан чиройли қилиб имзо қўиди. Шундан сўнг ҳаммага муваффақиятни шампан виноси билан нишонлашни таклиф қилди. Стив туфайли биз бундай дақиқаларда санъат асари яратадиганимизни хис этардик”, – дейди Аткинсон.

13-БОБ. МАС'НИНГ ЯРАТИЛИШИ. САЁХАТ – МУКОФОТДИР

Рақобат

1981 йил августда IBM ўзининг шахсий компьютерини сотувга чиқарди. Жобс ҳамкасларидан уни сотиб олиб, текшириб кўриши сўради. Умумий фикр ёмон эди: фирт бемаъни компьютер. Крис Эспиноса уни “чала компьютер” деди, унинг сўзларида оз бўлса-да ҳақиқат бор эди. IBM дисплейида эски буйруклар қаторидан фойдаланилганди ва у растрли тасвирга мослашмаганди. Apple рақобатчиларга паст назар билан қаради, компаниялар техник бўлимларининг раҳбарлари олма навига аталган компьютердан кўра машхур корпорация томонидан ишлаб чиқилган компьютерни танлаш эҳтимоли катталиги ҳақида у ўйламасди. IBM PC чиқарилгани ҳақида эълон қилинган куни Билл Гейтс Apple марказий офисига учрашувга келди. “Улар буни ҳатто пайқамагандек ҳам туюлди. Ва бир йил ўтгачина нима юз берганини тушунишди”, – деб эслайди у.

Apple’нинг ўзига бўлган ишончи шу қадар кучли эдики, компания The Wall Street Journal’нинг ички бетига “Хуш келибсан, IBM. Бу жиддий” дейилган рекламага буюртма берди. Яқинлашиб келаётган компьютерлар кураши ёш ва жасур Apple’нинг Аждарҳо IBM билан ракобати сифатида талқин килинарди. Ишлари Apple’ницидан ёмон бўлмаган Commodore, Tandy ва Osborn каби компаниялар умуман назарга олинмасди. Жобсга ҳар доим ўзини золимлар хукмронлигига қарши бош кўтарган исёнкор, ёвузлик кучлари билан курашаётган жедай ёки самурай деб хисоблаш ёқарди. Шу нуқтаи назардан IBM идеал нишон эди. Стив бўлажак жангни оддий рақобат эмас, балки руҳий кураш сифатида тасвирлади. “Агар биз тўсатдан ҳатто килиб кўйсак ва IBM ғолиб чиқса, компьютер тармоғи яқин йигирма йил ичидаги зулматга, ўрта асрларга қайтади, сўзларимни эслаб қолинг. IBM бозорни назоратга олиши билан улар шу захоти ҳар қандай инновацияларни бўғади”, – деганди у журналистга. Ҳатто ўттиз йилдан кейин ҳам бу ракобат ҳақида фикр юритаётиб, Жобс ўша воқеаларни салб юриши сифатида тасвирлайди: “IBM ўзига Microsoft’нинг энг ёмон жиҳатларини олганди. Улар инновацияларга интилмасди, улар ҳаммани зулматга бошлаб кетаётганди. Худди ATT, Microsoft ёки Google каби”.

Афсуски, Жобс Macintosh’га яна бир потенциал рақиб танлаб кўйганди: у ўз компаниясининг маҳсулоти Lisa эди. Қисман бунинг

рухий сабаблари бор эди: у лойиҳадан четлатилганди ва энди у ўзининг устунлигини исботлашни хоҳлаб қолганди. Бунинг устига, Стив ракобат унинг жамоасини қизикириб кўяди деб ҳисобларди. Шунинг учун ҳам Mac’ни Lisa’дан олдин чиқараман деб Жон Коуч билан 5 минг долларга баҳслашганди. Муаммо шунда эдики, рақобатлашиш аламли хусусият касб этди. Жобс унинг муҳандисларидан зўр муҳандис йўқ ва улар Lisa устида ишлайтган НР’нинг собиқ ходимларидан ўзиб кетади деб тақрорлашдан чарчамасди.

Гап Жобс Раскиннинг дастлабки режасини рад этиб, арzon ва кам кувватли портатив компьютер ўрнига график интерфейсли шахсий компьютер ясашга қарор қилганида эмас, Mac Lisa’нинг кичрайтирилган нусхасига айланниб қолганди ва сотув борасида уни шак-шубҳасиз ортда қолдирарди. Бу Жобс Баррелл Смитга Mac’га Motorola 68000 микропроцессорини ўрнатишни буюрганда, очик-ойдин бўлиб қолганди, якунда Жобснинг мукаммаллаштирилган асари Lisa’дан тезроқ ишларди.

Lisa учун дастурний таъминот ишлаб чиқсан Ларри Теслер иккала компьютерда ҳам айни бир дастурлардан фойдаланилиши керак деб ҳисобларди. Низонинг олдини олиш учун у Lisa устида ишлайтган гурухга Mac’ни кўрсатишга қарор қилди. Учрашувга 25 нафар муҳандис келди, улар Жобс шогирдларининг (Смит ва Херцфельднинг) ҳикоясини диққат билан эшилди. Шу тобда хонага Lisa учун кўплаб лойиҳавий ечимларни ўйлаб топган, хиссиётга тўла ва ҳамма нарсага шубҳа билан қарайдиган Рич Пейж кириб келди.

– Macintosh Lisa’ни йўқ қиласди! – деб хитоб қилди у. – Macintosh Apple’ни йўқ қиласди! Смит ва Херцфельд жим бўлиб қолди, лекин Пейж тинчланмади.

– Жобс Lisa’ни йўқ қилмоқчи, чунки уни лойиҳадан четлатишган, – деганча ўпкаси тўлиб давом этди Пейж. – Ҳеч ким Lisa’ни сотиб олмайди, ҳамма Mac чиқишини кутади! Сизларнинг бу билан ишинглар йўқ! Шу сўзларни айтиб Пейж эшикни қарсиллатиб ёпиб, хонадан учеб чиқиб кетди, лекин шу заҳоти яна қайтиб кирди ва Смит ва Херцфельдга шундай деди:

– Биламан, сизларда айб йўқ. Ҳаммасига Жобс айбдор. Стивга у Apple’ни барбод қилишини етказиб кўйинг!

Жобс Mac’ни Lisa’нинг кулайроқ версиясига айлантирганди, боз устига унга мустакил дастурний таъминот ўрнатганди. Лекин энг ёмони шу эдики, иккала компьютер ҳам Apple II’га мос тушмасди. Apple’да компания учун жавоб берадиган одам бўлмагани сабабли Жобсни жиловладиган ҳеч ким йўқ эди. Mac дастурний

таъминотининг Lisa дастурний таъминотига тушмайдиган қилиб ишлаб чиқилиши фақат рақиблиқ ёки қасд олиш истаги билан изоҳланмасди. Бу қарорда назорат қилишга интилиш билан боғлиқ фалсафий тубмаъно ҳам ётарди. Стив нодир компьютерда аппарат ва дастурний таъминот бир-бири билан узвий боғлиқ бўлиши керак деб ҳисобларди. Агар компьютерга бошқа компьютерларга тушадиган дастурларни ўрнатиш мумкин бўлса, пировардида унинг функционаллигини қисман қурбон қилишга тўғри келарди. Жобс миридан-сиригача ўйланган ва бутун ҳолда яратилган маҳсулотларни энг яхши маҳсулотлар деб ҳисобларди; бундай компьютерлар учун дастурний таъминот аппарат таъминотини ҳисобга олиб яратилди ва аксинча. Macintosh тактикасининг Microsoft тактикасидан фарқи шунда эди. Macintosh операцион тизими фақат ўзига тушарди, Microsoft операцион тизимидан эса кўплаб бошқа компанияларнинг компьютерларида фойдаланиш мумкин эди.

ZDNET таҳрирчиси Дэн Фарбер шундай ёзганди: “Жобс – энг сара рассом, қатъий ва иродали. У қандайдир чала дастурчилар унинг асарини бузишини хоҳламайди, чунки бу Пикассо чизган суратга бўёк қўшиш ёки Боб Дилан қўшиқлари қаторини ўзгартириш билан тенг”. Кейинчалик яратилган iPhone, iPod ва iPad шундай ёндашув туфайли ракобатчиларнинг шунга ўхшаш товарларидан ажралиб турарди. Жобснинг стратегияси Apple маҳсулотига фойда берди, лекин бозорда ҳукмронлик қилиш нуқтаи назаридан у ҳар доим ҳам энг фойдали маҳсулот бўлмади. “Мас’дан бошлаб то энг янги iPhone’гача Apple’нинг барча товарлари герметик корпусда ишлаб чиқарилди, бу ташки аралашувдан ва модификациялардан кафолатларди”, – деб қайд этади “Мас’га топиниш” китоби муаллиф Линдер Кани.

Жобс фойдаланувчиларнинг маҳсулотга бўлган муносабатини назорат қилишни хоҳлаши Возняк билан баҳсга сабаб бўлганди. Улар Apple II учун слотлар, яъни компьютернинг тизим платасига қўшимча кенгайтиргич платаларини қўйиш имконини берадиган коннектор ҳақида баҳслashiшганди. Ўша баҳсада Возняк ғолиб чиққанди, натижада Apple II’да саккизта кенгайтиргич слот пайдо бўлганди. Бироқ Macintosh Вознякнинг эмас, балки Жобснинг иш маҳсули эди ва унда фойдаланувчи учун слотлар йўқ эди. Корпусни очиш, тизим платасига кўлни киритиш мумкин эмасди. Хакер учун бу камчилик эди. Бироқ Жобс кенг фойдаланувчи учун Macintosh яратганди ва компьютер фойдаланувчи томонидан ўзгартирилиши-

ни хоҳламасди. Жобс истеъмолчи унинг маҳсулотидан қандай қилиб фойдаланишини назорат қилмоқчи эди.

“Стив мана шундай ҳамма нарсани назоратда ушлашга интилган”, – деб мулоҳаза қиласи Берри Кэш. Уни Жобс 1982 йилда “Техасо миноралари”нинг маркетинг бўйича стратеги сифатида Apple’га олганди. Стив Apple II борасида “Биз ҳеч нарсани назорат қила олмаймиз: фойдаланувчилар компьютерни ўз билганича ўзгартиради. Бошқа мен бундай хатога йўл қўймайман” – деганди. Жобс Macintosh корпуси оддий отвёртка билан очилмаслиги учун жамоага ҳатто маҳсус воситаларни ишлаб чиқишни топширди. “Биз Apple ходимларидан бошқа ҳеч ким компьютер ичини очолмайдиган қиласиз”, – деганди у Кэшга.

Шунингдек, Жобс Macintosh клавиатурасидан курсорни бошқариш клавишиасини олиб ташлаб, фақат сичқончани қолдиришга қарор қилди. Шундай йўл билан Стив эскилика ёпишиб олган фойдаланувчини унинг хоҳишига зид равища “кўрсат ва бос” принципи бўйича навигацияга ўргатишга ҳаракат қилди. Бошқа ишлаб чиқувчилардан фарқли равища Жобс мижоз ҳар доим ҳақ деб ҳисобламасди: агар харидорлар сичқончадан фойдаланишини хоҳламаса, демак улар адашяпти. Бу Жобснинг маҳсулотни такомиллаштиришга бўлган интилиши истеъмолчига ёкиш истагидан кучлироқ бўлганига яна бир мисол.

Курсор билан бошқариш клавишиасидан воз кечишининг бошқа яхши томонлари (ва камчиликлари) ҳам бор эди: ишлаб чиқувчилар кўпчилик компьютерларга тушадиган оддий дастурларни эмас, балки Mac операцион тизими учун маҳсус дастур ёзиши керак бўларди. Бундай қарор дастурчилар, операцион тизим ва аппарат таъминоти ўргасидаги ўзаро алоқани мустаҳкамлаши лозим эди. Жобс айнан шунга интилаётганди.

Доимий назоратга интилиши туфайли Стив, шунингдек, офис асбоблари ишлаб чиқарувчиларга Macintosh операцион тизими нусхаларини тайёрлаш учун лицензия беришни ҳам рад этди. 1982 йил майда Apple’нинг маркетинг бўйича янги директори, тиришқоқ ва ғайратли инсон Майк Мюррей Жобсга хат ёзил, унда лицензион дастурлар яратишни таклиф қилди: “Биз Macintosh фойдаланувчисининг дастурий мухити тармок стандартига айланишини хоҳлаймиз. Ҳийла шундан иборатки, истеъмолчилар Mac операцион тизимидан фойдаланиш учун унинг аппарат таъминотини сотиб олишига тўғри келади. Умумтармок стандартини яратса олган компаниялар кўп эмас”. Мюррей Macintosh операцион тизими ишлаб

чиқариш учун Tandy компаниясига лицензия беришни таклиф қилди. Бу компанияга тегишли бўлган Radio Shack дўконлари бошқа истеъмолчи учун мўлжалланган, шунинг учун Apple маҳсулотлари сотилишига компания хавф солмайди, деб таъкидлади Мюррей. Лекин Жобсга унинг режаси ёқмади: у ўз ижод асарини бегоналарнинг қўлига топшириш ҳакида ўйлашни ҳам хоҳламасди. Пировардидаги Macintosh Стив хоҳлаганидек, бошқариладиган компьютер бўлиб қолишини англатарди, лекин бу, шунингдек, Мюррей хавотир олганидек, IBM клонлари кенг тарқалгани туфайли Apple маҳсулотлари тармоқ стандарти бўла олмаслигини ҳам англатарди.

Йил компьютери

1982 йилнинг охирида Жобс Time журнали уни “Йил одами” деб танлашига ишончи комил эди. У бир куни журналнинг Сан-Францискодаги таҳририяти раҳбари Майкл Морицни ҳатто Apple офисига олиб келади ва ҳамкасларидан унга интервью беришни сўрайди. Лекин журнал муқовасида Стивнинг сурати берилмайди: журналнинг сўнгги сонида “Компьютер” (ва тегишли равиша “Йил компьютери”) чоп этилади. Бош материалга Мориц репортажига асосланган Жобснинг қисқа таржимаи ҳоли илова қилинди. Одатда рок-музиқа ҳакида мақолалар ёзадиган Time муҳаррири Жей Кокс очерк муаллифи бўлди. Мақолада шундай дейилганди: “Айнан Стив Жобс ўзининг ишонтириш қобилияти ва илк насронийлар ҳавас қиладиган қатъий эътиқоди билан эшикни бир тениб очди ва бизни келажакка, шахсий компьютерлар оламига етаклади”. Мақола мақтovдан иборат эди, лекин айрим жойларида шу қадар кескин фикрлар бор эдики, Мориц унинг матнини “одатда рок-музиқанинг телба олами ҳакида мақола ёзадиган нью-йорклик таҳрирчи бузиб кўрсатди, ўзгартирди ва ёлғон-яшиқ гаплар билан тўлдирди” деб мақоладан воз кечди”. Мақолада Бад Трибллинг “реал воқеликни бузиб кўрсатиш майдони” ҳакидаги фикрлари ва Жобс “учрашувларда вакти-вақти билан ҳўнграб йиғлайди” деган гаплари келтирилганди. Лекин Стив ҳакида энг яхши фикрни Жеф Раскин айтганди. У шундай деганди: “Жобсдан ажойиб Франция қироли чиққан бўлар эди”.

Афсуски, журналда Стив ташлаб кетган қиз Лиза Брэннан ҳам тилга олинганди. Айнан шу мақолада Крисэнни дарғазаб қилган “Қўшма Штатларда яшовчи эркакларнинг 28 фоизи” қизнинг отаси бўлиши мумкин дейилган парча келтирилганди. Стив Лиза ҳакидаги гапларни журналистларга Коттке айтиб берганини фаҳмлади

на буни ошкора равишда унинг юзига солди. Коттке буни шундай жалайди: “Time мұхбири Стивнинг Лиза исмли қизи борлиги тұғри-ми, деб мендан сұраганида, мен “ха” деб жавоб бердим. Буни ин-кор этиш дўстона иш бўлмасди. Дўстим ўз фарзандидан воз кечган аглаҳ бўлиб кўринишига йўл кўя олмасдим. Стивга бу тегиб кетди, у каттиқ ғазабланиб, ҳамманинг олдида мен унга хиёнат қилганим-ни айтди”. Лекин Жобсни энг кўп хафа қилган нарса уни “Йил одами” деб танлашмагани эди. Кейинчалик у менга шуни айтиб берди:

Time мени “Йил одами” деб танлашга қарор қилди. Ёшим ати-ги 27 да эди, бундай нарсалар мени ҳаяжонга соларди ва мен бу зўр натижа деган хulosага келдим. Журнал олдимга Майк Морицни юборди, у мақола ёзиши керак эди. Биз тенгдош эдик, лекин мен муваффақият қозонгандим ва у менга аник ҳавас қиласарди, бу унга каттиқ тегиши кўриниб турганди. У ёзган мақола уйдирма ва шах-сиятга тегадиган мақола бўлиб чиқди. Нью-Йоркдаги таҳrirчилар материални кўриб, менинг номзодим “Йил одами” учун тўғри кел-майди, деб хулоса қилди. Дилем сиёҳ бўлди. Лекин бу яхши са-боқ эди. Мен машхурликка хотиржамроқ муносабатда бўлишни ўргандим: ахир оммавий ахборот воситалари эрмак учун яратил-ган ва уларни жиддий қабул қилиш керак эмас. Менга журнал нус-хасини юборишиди, почта орқали юборилган ўровни хозир журнал муқовасида ўзимнинг юзимни кўраман деб очганим эсимда. Лекин муқовага компьютер шаклидаги ҳайкал сурати қўйилганди. “Ана холос”, – дедим мен. Кейин мақолани ўқиб чиқдим ва мақола шу даражада жирканч эдики, мен йиғлаб юбордим.

Аслида Мориц Жобсга ҳасад қилди ёки атайн фактларни бузиб кўрсатди деб айтиш учун ҳеч қандай сабаб йўқ эди (Мориц Apple ҳақида китоб ёзгач, Дон Валентайн билан бирга Sequoia Capital венчур компаниясининг ҳамкорларидан бирига айланганди). Стив нима деб ўйлашидан қатъи назар, ҳеч ким уни “Йил одами” деб танламоқчи эмасди. Муҳаррирлар (мен муҳаррир ёрдамчиси эдим) охирги сонни муайян бир инсонга эмас, балки компьютерларга бағиашлашга ва бир неча ой олдин муқовага машхур ҳайкалтарош Жорж Сигал асарини жойлаштиришга қарор килиб бўлганди. У вақтда Рэй Кейв Time’нинг бош муҳаррири эди. “Биз Жобс ном-зодини кўриб чиққанимиз йўқ, – деб тасдиклайди у. – Компьютерни бир шахсга боғлаб бўлмайди, шунинг учун ўшандা биз бирин-чи марта муқовага жонсиз буюм суратини жойлаштиришга қарор қилгандик. Сигал яратган ҳайкал – ҳақиқий дурдона асар эди, биз муқова учун одам суратини изламаганмиз”.

1983 йилнинг январида Apple Mac'дан бир йил аввал Lisa'ни сотувга чиқарди ва Жобс Коучга гаровда 5 минг доллар ютқазди. Стив лойиха устида иш олиб борган гурухга кирмаган бўлса-да, у Apple директорлар кенгаши раиси ва компания вакили сифатида янги маҳсулот тақдимоти учун Нью-Йоркка борди. Apple'ning PR-маслаҳатчиси Режис Маккеннадан Жобс таъсирчан эксклюзив интервьюолар беришни ўрганиб олди. Олдиндан маъқулланган нашрларнинг репортёрлари Стивдан бир соатлик интервью олиш учун Carlyle мөхмонхонасидаги унинг люкс хонасига бирма-бир кирди. У ерда гулдасталар атрофидаги столда Lisa туради. Пиар-кампаниянинг режаси бўйича Жобс янги маҳсулотга мадхия ўқиши, Macintosh ҳақида бир оғиз ҳам сўз айтмаслиги керак эди, чунки бу Lisa'га зиён етказиши мумкин эди. Лекин Стив ўзини тийиб турга олмади. Журналистлар билан бўлган ўша учрашувдан кейин Time, Business Week, The Wall Street Journal ва Fortune'dа босиб чиқарилган деярли барча маколаларда Macintosh номи тилга олинди. “Тез орада Apple Lisa'ning кичикроқ ва арzonроқ версияси Macintosh'ни чиқармокчи. Лойиҳага шахсан Жобс раҳбарлик қилган”, – деб хабар берди Fortune. Business Week Стив куйидаги фикридан парча келтирди: “Мак жаҳондаги энг зўр компьютер бўлади”. Унда Mac Lisa'га мос келмаслиги ҳам айтиб ўтилди. Жобснинг ўша интервьюоси Lisa'ning муваффақиятсизликка учрашига анча кўмаклашди.

Лойиҳа секин ва азоб билан барбод бўлди, икки йил ўтиб, Lisa компьютерларини ишлаб чиқариш тўхтатилди. “Lisa жуда киммат компьютер эди, бизнинг хатоимиз шунда эдики, биз уни корпоратив мижозларга сотишга ҳаракат қилдик, лекин оддий истеъмолчилар билан ишлаш яхшироқ эди”, – деб тан олди кейинчалик Жобс. Лекин бу воқеанинг яхши тарафи ҳам бор эди: Lisa муваффақиятсизлигидан кейин энди Apple Macintosh'га умид боғлашга мажбур эди.

Қароқчилар бўламиз!

Macintosh жамоаси кенгайди ва жамоа вақт ўтиши билан “Техасо миноралари”дан Apple'ning Бэндли-драйвдаги бош биносига кўчиб ўтди. Жамоа 1983 йилнинг ўрталарига келиб узил-кесил Бэндли, З манзилида қўним топди. Янги офисда замонавий фойе курилиб, у ерда Баррелл Смит ва Энди Херцфельд томонидан маҳсус танланган видеоўйинлар ўйнаш мумкин эди, шунингдек, у ерда Martin-Logan колонкали мусиқа маркази ва юзлаб CDлар бор эди. Дастурчилар аквариумга ўхшаган шиша деворли хонада ўтиради.

ди. Вакт ўтиб фойеда кўпроқ кўнгилочар нарсалар пайдо бўлди, Bosendorfer пианиноси ва BMW мотоцикли уларнинг энг машҳурлари эди, Стив бундай ажойиб дизайн унинг жамоасини қаҳрамонликка илҳомлантиради, деб ҳисобларди.

Жобс янги ходимларни ўзи ёлларди, жамоага креатив ва зарур бўлса, ўз айтганида туриб олишга қодир ақлли одамларни танлаб олишга ҳаракат қиласади. Дастурчилар бўлса номзодларга Смитнинг севимли ўйини Defender’да курашишни таклиф қиласади, Жобс эса потенциал ходим ностандарт вазиятда ўзини қандай тутишини, у ҳазилни тушунадими-йўқми, зарбани қабул қилишни биладими-йўқми текшириб кўриш учун унга ўзининг севимли усулида кутилмаган саволлар берарди. Бир куни Стив Херцфельд ва Смит иштирокида дастурий таъминот бўйича менежерликка номзод билан сұхбатлашди. Номзод хонага кириб келиши билан у шишли аквариумда ишлаш учун жуда сиқиқлиги ва замондан орқада колиб кетганлиги маълум бўлди ҳамда Жобс бечорага тегажоғлиқ қила кетди.

– Қачон бирорта қизнинг қўлини ушлагансиз? – деб сўради у. Номзод довдираб қолди.

– Кечирасиз, нима дедингиз?

– Сиз умр бўйи аёл кишига қўл теккизмагансиз, шундайми?

– деб тақрорлади Стив. Менежернинг кўзи олайиб кетди ва Жобс мавзуни ўзгартириди: – Неча марта ЛСД қабул қилгансиз? Херцфельд буёғини шундай эслайди: “Шўрлик қизариб кетди, мен унга ёрдам бермоқчи бўлдим ва қандайдир техник савол бердим”.

Лекин бечора энди оғиз очаман деганда Жобс уни бўлди:

– Умуман бўлмайди.

Смит ва Херцфельд қаҳқаҳа урганидан ичаги узилай деди.

– Сизга тўғри келмайман шекилли, – деб минғирлаб чиқиб кетди менежер.

Ўзининг инжиқлигига қарамай, Жобс шогирдларида жамоавий рухни кўзғата оларди. Кулгуга эрк бериб, Жобс уларнинг руҳини кўтаришни, Macintosh устидаги иш қизиқ саргузашт ва буюк фахр эканига ишонтиришни биларди. Ярим йилда бир марта Стив жамоанинг катта қисмини яқин атрофдаги курортга икки ҳафталик семинарга олиб кетарди. 1982 йилнинг сентябрида улар Монтерейга яқин ердаги Пахаро-Дюнсга боришли. Мас устида ишлаётган бўлимнинг қарийб эллик нафар ходими камин олдидаги уйчага жойлашди, Жобс уларнинг олдида столга ўтириб, маълум вакт паст

овозда сўзлади, кейин эса доскага бориб, ўз фикрларини ёзишга киришди.

Биринчи бўлиб “Муросага рози бўлманг” деб ёзди. Бу принципнинг яхши томонлари ҳам, камчиликлари ҳам бор эди. Ишлаб чиқувчиларнинг кўпчилиги охири муросага келарди. Бир тарафдан, Жобс ва унинг жамоаси Мас энг мукаммал маҳсулот бўлиш учун кўлдан келган барча сайд-харакатни ишга солди, лекин компьютер белгиланган муддатдан 16 ой кеч сотувга чиқди. Белгиланган санани тилга олиб, Жобс “ишни пала-партиш қилгандан кўра уни кеч битирган яхши”, деб айтди. Унинг ўрнида бошқаси бўлганида лойиҳани ўз вақтида тугатиш учун муросага борган бўларди, охирги санани белгилаган бўларди. Лекин Жобс эмас. У доскага кейинги коидани ёзди: “Компьютер дўконлар жавонига қўйилмагунигача тайёр ҳисобланмайди”.

Биринчи иккита коидадан кейин буддизм коидалари руҳидаги қуйидаги ибора келтирилди: “Саёҳат бу мукофотдир”. Кейинчалик Жобс бу унинг севимли жумласи эканини тан олади. Мас жамоаси, деб таъкидлади у, ўзига хос масъулият юклатилган отряд эди, унинг зиммасига улуғ вазифа юклатилганди. Бир куни улар бирга ўтказган вақтларини эслаб, дуч келган қийинчиликларни кулгу билан хотирлайди, эҳтимол уларни шунчаки унутиб юборади. Лекин асосийси бу уларнинг ҳаётидаги энг ёркин кунлар бўлганини англаб етади.

Ўз нутқи сўнгига Жобс уларга “Зўр нарса кўрсатишими хоҳлайсизми?” деб айтиб, кичкина таквим ҳажмли қурилмани олди ва уни очди. Бу клавиатурали ва экранли, блокнотга ўхшаб ёпиладиган тиззага жойлашадиган компьютернинг қолипи эди. “Бу менинг орзуим. 80-йилларнинг ўрталарига келиб, биз шундай компьютерлар яратса бошлаймиз”, – деб ҳасратлашди Стив. Улар келажакни яратиши лозим бўлган ишончли компанияни барпо этаётганди.

Кейинги икки кун давомида турли гурухлар раҳбарлари ва обрўли компьютер таҳлилчиси Бен Розен нутқ сўзлади. Маърузалардан сўнг ҳовуз олдида ракс ва базмлар уюштиришди. Охирги куни Жобс бутун жамоани тўплаб, монолог ўқиди: “Биз сиз билан бажараётган иш дунёни ларзага келтириши кундан-кунга аён бўлиб бормоқда, – деди у. – Мен билан келишиб ишлаш қийинлигини биламан, лекин мен ҳаётимда бундан-да қизиқроқ иш билан машғул бўлмаганман”. Ҳақиқатан ҳам йиллар ўтгач, жамоанинг катта қисми Стивнинг “тапга кирмаслиги”ни табассум билан ёдга

олиб, дунёни ларзага келтиришга уриниш уларнинг ҳәётидаги энг қизиқ иш бўлганини айтишиди.

Кейинги семинар 1983 йилнинг январида Lisa чиқарилган вақтда бўлиб ўтди. Табийки, бу учрашув тусига таъсирини ўтказмай қолмади. Тўрт ой олдин Жобс доскага “Муросага рози бўлманг” деб ёзганди. Бу сафар “Ҳақиқий рассомлар маҳсулот яратади” деган фикр асосий принциплардан бири бўлди. Жамоанинг асаблари таранг эди. Lisa чиқиши муносабати билан Аткинсонни интервьюга чакиришмади, у Жобснинг хонасига бостириб кириб, ишдан кетишини айтиб дўқ қилди. Жобс уни тинчлантиришга уринди, лекин Аткинсон босилмади. Жобснинг жаҳли чиқиб кетди. “Хозир бунга аниқлик киритишига вақтим йўқ, – деди у. – Сендан ташқари Macintosh’га ўзини баҳш этган яна олтмиш киши бор ва улар қаҷон учрашув бошланади деб кутмоқда”. Шуларни айтиб, Стив Аткинсоннинг олдидан гириллиб ўтди ва қавми олдида нутқ сўзлаш учун эшикка қараб юрди.

Ўз нутқида Жобс McIntosh аудиоаппаратураларини ишлаб чиқарувчи компания билан Macintosh номидан фойдаланиш борасида келишувга эришганини айтди (аслида музокаралар ҳали якунланмаганди, лекин Стив вазият шуни талаб қиляпти деб ҳисоблаб, одатдагидек, буни ростдек кўрсатди). Кейин минерал бутилка олиб, компьютернинг намойиш этилаётган моделини рамзий тарзда чўқинтириди. Аткинсон баланд шодиёна овозни эшитиб, хўрсинганча гурухга кўшилди. Кечкурун байрамона воқеа шарафига ҳамкаслар ховузда яланғоч чўмилишди, пляждда гулхан ёқишиди ва коқ тунгача баланд мусиқа остида рақс тушишди. Эртаси куни меҳмонхона маъмурияти (бу Кармеладаги La Playa меҳмонхонаси эди) улардан бошқа хеч қаҷон қайтиб келмаслигини сўради. Бир неча хафта ўтиб Жобс “Apple’нинг энг яхши ходими” (“Apple Fellow”) унвони учун Аткинсон номзодини кўрсатди, бу маошга устама кўшилишини, акцияларни харид қилишга опцион ва лойиҳаларни ўзи танлаш хукуки берилишини англатарди. Бундан ташқари, Macintosh ҳозирда иш олиб борилаётган график таҳрирчини ишга туширганда, уни “Билл Аткинсонга мансуб MacPaint” деб аташга қарор қилинди.

Жобс январдаги семинарда эълон қилган бошқа принцип шундай деб номланарди: “Денгизда хизмат қилгандан кўра қароқчи бўлган яхши”. У ўз жамоасига исёнкорлик рухини сингдирмокчи эди, уни ўз ишидан мағурурланадиган, лекин бирорнинг ғоясини ўғирлашдан ҳам тап тортмайдиган газандалар бандасига айлантир-

моқчи эди. Сьюзен Каренинг айтишича, у “исёнчи бўлинг, биз тез ҳаракатланишимиз ва ҳамма нарсани бажаришимиз мумкин”, деб хитоб қилганди. Бир неча ҳафта ўтгач, Жобснинг туғилган куни шарафига гурух Apple оғисига элтадиган йўлга ўрнатиладиган реклама шитига буюртма берди. Шитда шундай деб ёзиб қўйилганди: “28 ёшинт билан Стив. Саёҳат – бу мукофотдир. Сенинг қароқчиларинг”. Мас жамоасининг энг яхши дастурчиларидан бири Стив Кэппс, агар улар қароқчилар бўлса, унда қароқчиларнинг байроғини кўтариш керак деган қарорга келди: у қора мато сотиб олди ва Каредан одамнинг бош сугини чизиб беришини сўради, кўзбоғичга эса Apple логотипини туширди. Якшанба куни кечқурун Кэппс уларнинг Бэндли, З манзилидаги янги маконининг томига чиқиб, курувчилар ўзларидан кейин қолдирган ёғоч-тахталар устунига байрокни ўрнатди. Байрок бир неча ҳафта салобат тўкиб хилпираб турди, лекин тунлардан бирида Lisa жамоаси аъзолари томга чиқиб, уни ўғирлаб кетди ва Mac’даги рақибларига ҳақ эвазига қайтариб беришини айтди. Кэппс душманларининг оғисига бостириб кирди ва шиддатли курашдан кейин котибдан байрокни тортиб олди. Apple’даги “катталар” Жобс ўзининг қароқчиларга хос қиликлари билан қуюшқондан чиқиб кетганидан хавотирга туша бошлишди. “Байрок билан бўлган воқеа майнабозчилик эди, – дейди Артур Рок. – Бу билан улар компаниянинг қолган аъзоларига уларни кераксиз одамлар деб хисоблашини кўрсатганди”. Лекин Жобсга Кэппснинг ҳазили ёқди, у Мас устидаги ишлар тугамагунга қадар байрок уларнинг оғиси устида маҳобат тўкиб туришини хоҳлади. “Биз исёнкор эдик ва ҳамма буни билишини хоҳлардик”, – деб эслайди у.

Мас жамоаси фахрийлари, агар сен ҳақлигинга ишонсанг, Жобс билан баҳслашиб мумкилигини вақт ўтиши билан тушунди: шунда у эътирозлардан хафа бўлмас, уларни ҳатто табассум билан қарши оларди. 1983 йилга келиб, Стивнинг воқеликни ўзгартириш майдонига тез-тез дуч келган унинг шогирдлари қуидаги нарсани ҳам тушунди: зарур бўлса, унинг буйруқларига эътибор бермаслик мумкин. Агар якунида ҳақиқат уларнинг тарафида бўлиб чиқса, Стив уларни қулок солмагани ва обрў-эътиборни назарга илмагани учун мақтарди холос. Устига-устак, унинг ўзи ҳам шундай иш тутган бўларди.

Macintosh учун диск тутқич танлови бунга ёрқин мисол бўла олади. Apple’нинг маълумотларни сакловчи курилмалар билан шуғулланувчи ўз бўлими бор эди. Бўлим Twiggy номли тизимни ишлаб чикарарди. У беш дюймли юпка ва эгилувчан дискетлар би-

лан ишларди. Катта ёшли китобхонлар буни эслашса керак (уларTwiggy кимлигини ҳам билишади). Бирок 1983 йилнинг баҳорида, Apple Lisa'ни чиқариши лозим бўлган пайтда Twiggy тез-тез бузилиши маълум бўлиб қолди. Лекин бу ҳолва эди, чунки Lisa'да яна қаттиқ диск ҳам бор эди. Mac'да эса бу йўқ эди, шунинг учун Жобснинг ходимлари жиддий муаммога дуч келганди. “Жамоа саросимага туша бошлади. Биз факат Twiggy дискини ишлатардик, қаттиқ диск эса йўқ эди”, – эслайди Херцфельд. Бу муаммо 1983 йилнинг январида Кармелада мухокама этилди; Деби Коулман Жобс учун Twiggy ишидаги хатолар сони ҳақидаги ахборотни тўплади. Бир неча кундан кейин Стив Twiggy қандай ишлаб чиқарилаётганини кўриш учун Apple'нинг Сан-Хоседаги фабрикасига борди. Жараённинг ҳар бир босқичида маҳсулотнинг яримдан қўпи яроқсиз чиқариларди. Буни кўриб Жобснинг қаттиқ жаҳли чиқди. У жаҳлдан кизарип, оғзидан тупуги сараганча ҳаммани ишдан бўшатишини айтиб бақирди. Mac'нинг етакчи муҳандиси Боб Беллвилл Стив билан гаплашиб олиш учун уни автомобиллар кўйиш жойига секингина олиб чиқиб кетди.

Вариантлардан бири сифатида Беллвилл Sony томонидан ишлаб чиқарилган пишикроқ пластмасса корпусли янги 3,5-дюймли дискетлардан фойдаланишни таклиф қилди, улар ихчамгина эди ва кўйлак чўнтағига сигарди. Шунингдек Apple II учун дисководлар етказиб берадиган Япониянинг Alps Electronics компаниясига буюртма бериш мумкин эди. Ушбу компания Sony'дан лицензия сотиб олган ҳолда мазкур дискетларнинг нусхасини тайёрларди ва у томонидан ишлаб чиқарилган дискетлар Apple'га анча арzonроқ тушарди.

Жобс, Беллвилл ва Apple фахрийси Род Холт (Жобс унга Apple II учун илк таъминот блоки ясашни топширганди) жойнинг ўзида бир карорга келиш учун Японияга учиб кетишиди. Экспрессда Токиодан Alps фабрикасига етиб боришиди. У ерда ишлаётган муҳандисларда синов учун яратилган намуна йўқлиги ва фақат чала ярим ишланган макет борлиги маълум бўлди. Жобсга у ёқди, аммо Беллвилл жуда хафа бўлди. У бундай шароитда Mac учун мўлжалланган диск бир йилдан кейин пайдо бўлишини тушунди. Улар Япониянинг бошқа компанияларининг фабрикаларида ҳам бўлишиди. Жобс ўзини жуда ёмон тутди. Жиддий иш костюмидаги япониялик менежерлар билан учрашувга жинси шим ва кроссовкада келди. Анъанага кўра унга кичик совғалар беришганида у совғаларни учрашувдан кейин унтутиб қолдиарди, ўзи эса ҳеч қачон совға бермасди. Саф тортиб

турган мұхандислар салом бергандай таъзим қилиб, мулойимлик билан уни ўzlари яратған маҳсулот билан танишишга таклиф қи-лишса, Жобс уларни масхара қилғандай куларди. Сермулозаматлик хам, буюмларнинг ўзи ҳам Жобснинг жаҳлини чиқаради. “Буни менга нимага кўрсатяпсиз? – деди у бир куни ўзини тия олмай. – Бу умуман ахлат-ку! Кўчадаги исталған киши бундай яхшироқ ясай олади”. Кўпчилик хафа бўларди, лекин айримларга Стивнинг ки-ликлари завқ берарди. Улар унинг ғалатилиги ва қўполлиги ҳақи-да эшитганди, энди эса уларга Жобсни ўз кўзи билан кўриш насиб қилганди.

Охирида ҳамкаслар Токио атрофидаги кўримсиз ерда жой-лашган Sony фабрикасига боришиди. Жобсга фабрика арzon ва ифлос бўлиб туюлди. Ишларнинг катта қисми қўлда бажариларди. Стивга бу ёқмади. Мехмонхонага қайтгач, Беллвилл дискетларни Sony’дан буютириш керак деб туриб олди: улар бунга тайёр эди. Жобс рози бўлмади. У Alps билан бирга мутлақо янги дисковод ишлаб чиқаришга қарор килди ва Беллвиллга Sony билан тузилган барча шартномаларни бекор қилишни буюрди.

Беллвилл Стивнинг буйруғига эътибор бермасликка қарор килди ва Майк Марккулага вазиятни тушунтириди. Марккула енг ичи-да Беллвиллга у нимани лозим деб топса, шуни қилишга маслаҳат берди, лекин дискетлар имкон қадар тезроқ, аммо Жобсга билди-рилмаган ҳолда яратилиши керак эди. Бош мұхандисларнинг ро-зилигини олиб, Беллвилл Sony раҳбариятидан Macintosh учун дис-ковод тайёрлаб беришни сўради. Агар Alps муддатида улгурмаса, Apple эътиборни Sony’га қаратмоқчи эди. Компания Apple’га дис-кет ишлаб чиқкан мұхандис, Пердью университети битирувчиси Хидетоси Комотони юборди. Хайриятки, Комото вазифани ҳазил билан қарши олди.

Жобс ҳар сафар Mac мұхандисларининг хонасига кирганида (яъни ҳар куни), Комото қаергадир бекиниб олишга мажбур бўларди. Бир куни Жобс у билан Купертинодаги газета киоскасида уч-рашиб қолди, уни таниди (Японияда учратганда эслаб қолганди), лекин ҳеч нарсадан шубҳаланмади. Жобс Mac устида иш кетаёт-ган хонага кутилмаганда бостириб кирган куни ҳийлагарларнинг иши барбод бўлишига сал қолди, чунки Комото ҳам хоналарнинг бирида ўтирганди. Мұхандислардан бири унинг қўлидан тутиб, ом-борхонага судраб кетди. “Тезроқ! Бекининг! Сиздан ўтиниб сўрай-ман!” Херцфельд Комото тонг қотганини, лекин ўрнидан туриб бекиниш учун югурга кетганини эслайди. Жобс кетгунигача у беш

дақиқа омборхонада ўтиришига түғри келди. Мұҳандис кечирим сүради. “Хечқиси йўқ. Лекин, барибир, сиз америкаликларнинг ғалати одатларинг бор. Жуда ғалати”, – деди Комото.

Беллвиллнинг кўнглидан ўтгани рўёбга чиқди. 1983 йил майда Alps ходимлари Sony дискеталарининг нусхалирини тайёрлаш учун бир ярим йил керак бўлишини тан олди. Пахаро-Дюнсдаги курортда ўтган семинарда Марккула Жобсдан нима қилмоқчи эканини сўраб билиб олди. Ниҳоят, Беллвилл аралашди ва тез орада Alps дискеталарининг захираси пайдо бўлишини хабар қилди. Жобс шошиб қолди, кейин дисководлар ишлаб чиқарувчи асосий компания Sony эканидан хабар топди. “Жин урсин сени!” – деди жаҳл килмай Жобс ва унинг юзига кулгу югурди. Херцфельдинг эслазича, Беллвилл ва бошқа мұҳандислар унга билдиrmай килган ишларидан хабар топгач, “Стив хафагарчиликни тўхтатган ва ҳамкасларига унга қулоқ солмай, ҳаммасини лозим даражада бажарғанлиги учун миннатдорчилик билдирган”. Ахир у ҳам уларнинг ўрнида бўлганида шундай йўл тутган бўларди.

14-БОБ. СКАЛЛИНИНГ КЕЛИШИ. PEPSI КУРАШГА ЧОРЛАЙДИ

Кўнгил овлаш

Майк Марккула ҳеч қачон Apple президенти бўлишга интилмаган. Унга ўз уйларининг дизайнини ўйлаб топиш, шахсий самолётида парвоз қилиш, акциялардан тушадиган дивидендларни сарфлаш ёқарди, жанжалларни бартараф этиш билан шуғулланишга ёки таъби нозик одамнинг кўнглини овлашга хуши йўқ эди. Майк Скотт бўшатилгач, у президент мажбуриятларини истар-истамас қабул килди ва рафиқасига бу узок давом этмайди, деб ваъда берди. Икки йил ўтгач, 1982 йилнинг охирига келиб рафиқаси Марккулага ультиматум қўяди: у дархол ўрнига бошқа одам топиши керак.

Жобс гарчи компанияни бошқариб кўришни хоҳласа-да, бир ўзи уни бошқара олишга ҳозирча тайёр эмаслигини тушунарди. Ўзига бино қўйганига қарамай, Стив ўз имкониятларига холис баҳо берса оларди. Марккула Apple президенти бўлиш учун Жобс ҳали тайёр эмас деган фикрга қўшилди. Демак, четдан номзод топиш керак эди.

Уларга кўпроқ Дон Эстриж номзоди маъқул эди. У IBM корпорациясида шахсий компьютерлар бўлинмасини “нолдан” ташкил этганди ва Жобс ҳамкаслари билан нима деб ўйламасин, сотув борасида Apple’дан ўзиб кетган маҳсулот яратганди. Эстрижнинг бўлинмаси Флорида штатининг Бока-Ратон шаҳрида жойлашганди, у Нью-Йорк штатининг Армонка шаҳридаги бош офисдан, демакки, корпоратив ўйинлардан узокроқда жойлашганди. Эстриж Жобс каби мақсадга интилувчан, ақлли, табиатан етакчи ва қисман исёнкор эди, лекин Стивдан фарқли равишда унга оқиллик хос эди, у бошқалар у ўйлаб топган ғояларни ўзлариники деб ўйлашига имкон берарди. Жобс Бока-Ратонга учеб келиб, Эстрижга йилига бир миллион долларлик маош ва ишга киришга розилик берса яна шунча микдорда мукофот ваъда қилди, лекин Эстриж таклифни рад этди. У душман тарафига ўтадиганлардан эмасди. Эстрижга қароқчилар тўдасига хизмат қилиш эмас, балки тизимнинг бир қисми бўлиш, яъни флотда хизмат қилиш ёқарди. Жобс Воз билан телефон компаниясини тузлагани ҳақидаги ҳикоялар уни жиркантирарди. Эстрижга IBM’да ишлаш ёқарди.

Шунда Жобс ва Марккула кадрлар хизмати раҳбари Жерри Рощга, агар имкони бўлса, техника тармоғига алоқадор бўлмаган бош-

қа номзодни саралаб олишни топшириди. Уларга рекламани, бозорни яхши тушунадиган, Уоллстритда обрў-эътиборга эга маркетолог керак эди. Рош ўша вақтнинг асосий реклама афсунгари PepsiCo корпорациясининг PepsiCola бўлинмаси президенти Жон Скаллини мўлжаллаб юрганди. Унинг “Pepsi курашга чорлайди” кампанияси бутун мамлакат бўйлаб катта шухрат қозонганди. Стэнфордда нутқ сўзлашга чиқсан Жобс ундан олдин талабалар билан мулоқотда бўлган Скалли ҳақида кўп яхши гаплар эшитганди. Шунинг учун у билан танишса, хурсанд бўлишини Рошга тушунириб кўйди.

Скаллининг ҳаёт йўли Жобснидан фарқ қиласди. Унинг манхэттенлик оқсуяк онаси уйдан узун оқ қўлқопларсиз чиқмасди, отаси эса адвокат эди ва Уолл-стритда катта муваффақиятга эришганди. Скалли Сент-Марк мактабига борган, Браунда бакалавр даржасини олган, шундан сўнг Уортонни тамомлаганди. PepsiCo’да иқтидорли маркетолог ва рекламачи сифатида донг таратганди, лекин маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва ахборот технологиялари унинг кизиқишлиари доирасига кирмасди. Скалли Рождество баҳонасида биринчи никоҳдан бўлган фарзандларини кўриш учун Лос-Анжелесга учеб келади. У болаларини компьютер дўконига олиб киради, у ерда товар маркетинг нуктаи назаридан ўйламай сотилаётганига кўзи тушади. Болалари нега бу уни ташвишга солаётганига қизиқишиди ва Скалли Стив Жобс билан учрашиш учун Купертинога бормоқчи эканига иқрор бўлади. Болаларининг ҳайратдан оғзи очишиб қолади. Улар кино юлдузлари ичиди ўсганди, лекин Стив улар учун чинакам машҳур инсон эди. Бу Скаллини кимсан Жобснинг хўжайинига айланиши мумкинлигига яна ҳам эътиборли карашга ундарди.

Apple’да яратилган эркин мухит ҳам, офис безаклари ҳам Скаллини лол қолдирди. “Ходимларнинг кўпчилиги PepsiCo’даги хизматчи ходимлардан ҳам бемалолроқ кийинарди”, – деб қайд этади у. Тушлик вақтида Жобс индамай салат еб ўтирганди, лекин Скалли раҳбарларнинг кўпчилиги компьютерларни турган битган бош оғриғи деб ҳисоблайди, деб айтган заҳоти Стивнинг нотиқлиги тутиб кетди. “Биз одамларнинг компьютерларга бўлган муносабатини ўзгартирмокчимиз”, – деди илҳом билан у.

Уйга кетаётиб, Скалли компьютерларни корпоратив ва хусусий мижозларга қандай қилиб сотиш тўғрисида саккиз бетлик фикр ёзди. Тагига чизилган иборалар, жадваллар, графикалардан иборат у тузган режанинг айрим жойлари талабалар конспектига ўхшарди, бироқ асосийси Скалли газли сувдан қизикроқ нарсани сотиш

иштиёқида ёнарди. Таклифлар орасида куйидагиларни учратиш мүмкін: “Дўконларда мерчандайзингни ривожлантириш зарур! Бу харидорларни Apple маҳсулотлариға қизиқтириш ва харидорларни бу уларнинг ҳәётини яхши томонга ўзгартирисига ишонтириш имконини беради”. У Pepsi’дан кетишини ҳали ўйлаб кўрмаганди, лекин Жобс унинг хаёлинини банд қилиб қўйди. “Мени бундай ғайратли ёш даҳо сехрлаб қўйди ва мен у билан яқинроқ танишишга қарор килдим”, – деб эслайди Скалли.

1983 йил январда Жобс Lisa’нинг тақдимотини ўтказиш учун Нью-Йорқдаги Carlyle меҳмонхонасиға етиб келганида, Скалли у билан яна бир марта учрашишга рози бўлди. Apple жамоасини бутун кун давом этган матбуот анжуманидан кейин уларнинг олдига кутилмаган меҳмон келиши таажжублантириди. Жобс бўйинбоғини бўшатиб, барчага Скаллини Pepsi президенти ва Apple’нинг потенциал йирик корпоратив мижози сифатида таништириди. Жон Коуч Lisa ҳакида сўзлай бошлади, Жобс эса унинг фикрини ўзининг “ажойиб” ва “инқилобий” каби севимли сўзлари билан ўқтин-ўқтин бўлиб турди (у Apple’нинг янги маҳсулоти инсон ва компьютер ўртасидаги ҳамкорликни ўзгартириб юбориши ҳакида фикр юритди).

Тақдимотдан сўнг Скалли ва Жобс Мис ван дер Роэ ва Филип Жонсон томонидан курилган улуғворлик ва замонавийлик тимсоли – Four Seasons ресторанига йўл олди. Жобс буютирилган вегетарианча таом тановул қиласар экан, Скалли унга Pepsi’нинг маркетинг ютукларини таърифлаб берди. Мисол учун “Pepsi авлоди” reklama кампанияси товарни эмас, балки яшаш услуби ва дунёга умидвор нигоҳ билан қарашни ифодалаганини айтиб берди. “Фикримча, сизлар “Apple авлоди”ни яратиш учун барча имкониятга эгасизлар”, – деб қайд этди Скалли ва Жобс мамнуният билан унинг фикрларига қўшилди. “Pepsi қурашга чорлайди” кампанияси аксинча, биринчи навбатда, маҳсулотни reklama қилишга қаратилганди ҳамда reklama ва PR-тадбирларни ўзида мужассам этганди. Скалли бутун мамлакатни янги маҳсулот чиқишини орзиқиб куттира олган. Жобс Маккенна билан бирга Apple айнан шунга эришиши учун интилгани ҳакида ўйланиб колди.

Сұхбат ярим тунга яқин ниҳоясига етди. Скалли Жобсни меҳмонхонага кузатиб қўяр экан Стив “Бу ҳәётимдаги энг яхши кечалардан бири бўлди. Менга бу қизиқ бўлганини сизга сўз билан етказа олмайман”, – деди. Скалли Коннектиқут штатининг Гринвич шахридаги уйига қайтиб келиб, ухлай олмади. Жобс билан мулокот қилиш турли заводлар билан музокара олиб боришдан кўра анча

қизиқарлироқ бўлиб чиқди. “Стив билан сухбат мени рағбатлантириди, янги ғояларни ўйлаб топишдек азалий истагимни қўзгатиб юборди”, – деб тан олади кейинчалик Скалли. Эртаси куни унга Рош қўнғироқ қилиб, шундай дейди: “Стив билан кеча нимани муҳокама қилганингларни билмайман, аммо у ўзида йўқ хурсанд”.

Умуман олганда, Скаллининг кўнглини олиш давом этарди, у қаттиқ туриб олганди, лекин аста-секин таслим бўла бошлаганди. Февраль ойининг шанбасида Жобс Шаркий соҳиблўйига учеб келди ва лимузинда Гринвичга борди. Скаллининг полдан шифтгача деразали янги ҳашаматли уйи унга жимжимадор бўлиб туюлди, лекин Стивга 300 фунтли дубдан ясаттирилган эшиклари ёқди: улар шу қадар соз ишлангандики, бармоқ теккизилса очиларди. “Стив қойил қолди, чунки менга ўхшаб у ҳам перфекционист эди”, – деб ёслайди Скалли. Жобс билан қанча кўп сухбатлашса, унда ўзидағи хислатларни шунча кўп топа бошлади, вакт ўтиши билан бу жараён ҳавфли тус олди.

Одатда Скалли “қадиллак”да юрарди, лекин, меҳмон нимани маъқул кўришини инстинктив равиша ҳис этиб, рафиқасининг “мерседес 450 SL” кабриолетини олди. У Жобсга 58 гектардан ортиқ майдонни эгаллаган Pepsi қароргоҳини кўрсатмоқчи эди. Apple офиси қанча одми бўлса, Pepsi қароргоҳи шунча серҳашам эди. Жобс бунда ёш ва мард ракамли иқтисодиёт ҳамда Fortune 500 рўйхатидан жой олган буюк корпорациялар ўртасидаги тафовутни кўрди. Яхши парвариш қилинган майдон ва ҳайкаллар орасидан ўтган йўл (ҳайкаллар орасида Роден, Мур, Колдер ва Жакометти асарлари ҳам бор эди) Эдвард Даррел Стоун лойиҳаси бўйича курилган шиша ва бетондан ясалган бинога олиб келди. Скаллининг тўққизта ойнали, боғли, махфий хоначали, ванна ва ҳожатхонага эга кенг хонаси бор эди, полга Эрон гилами солинганди. Жобс корпоратив фитнес-марказни кўрганида, уни раҳбарият учун ҳовузга эга алоҳида хона ажратилгани ҳайрон қолдирди. “Бу ғалати”, – деб қайд этди у. Скалли тезда унинг фикрига қўшилди. “Умуман олганда, мен карши эдим. Ўзим тез-тез умумий залда шуғулланман”, – деб тушунтириди у.

Кейинги учрашув Купертинода бўлиб ўтди, Скалли у ерга Pepsi’нинг турли заводлари раҳбарлари билан Гавай оролида ўтказилган музокаралардан қайтаётиб кириб ўтди. Macintosh’нинг бош маркетологи Майк Мюррей жамоани юксак мартабали меҳмонни кутиб олишга шайлади, лекин ташрифнинг асл мақсади ҳақида тушиunchaga эга эмасди. “Яқин йилларда PepsiCo минглаб Мас компю-

терларига буюртма бериши мүмкин, – деб лаганбардорлик қилди у ходимларга ёзган хатида. – Охирги йили мистер Скалли ва сизга маълуму машхур мистер Жобс билан қалин дўст бўлиб қолишиди. Мистер Скалли йирик корпорациялар раҳбарлари орасида энг яхши маркетологлардан бири ҳисобланади, шундай экан, келинг, унга ёкишга ҳаракат қиласиз”.

Жобс ўзига ўхшаб Скалли ҳам Macintosh’ни севиб қолишини хоҳларди. “Бу компьютер мен яратган компьютерлар орасида кўпроқ аҳамиятга эга. Ва мен, Apple ходимларини ҳисобга олмаганди, уни кўрган биринчи одам сиз бўлишингизни хоҳлайман”, – деб тан олди у. Стив тантанали равишда пластик пакетдан Mac’ни олди ва уни Скаллига кўрсатди. Скаллида компьютердан кўра Жобснинг саҳналаштирилган қилиғи кўпроқ таассурот қолдирди. “Унда бизнесмендан кўра шоумен хислатлари кўпроқ эди. Унинг ҳар бир ишораси пухта ўйланган эди, гёё у керакли таъсирга эришиш учун аввалдан тайёрланиб олган одамни эслатарди”.

Жобс Херцфельддан ва жамоадан Скаллининг кайфини чоғ килиш учун ўзига хос заставка яратишни сўраганди. Скалли Pepsi учун Macintosh’нинг йирик партиясига буюртма бериши “менга шубҳали туюлди, лекин Сьюзен Каре билан бирга Pepsi қопқоқли ва банкали заставкани ўйлаб топдик”, – деб эслайди Херцфельд. У экранда Apple логотипи билан бирга пайдо бўларди. Тақдимот вактида Херцфельд шу қадар қизиқиб кетди, у кўлларини ўйната бошлади, лекин афтидан Скаллида унинг файрати таассурот қолдирмади. “Бир нечта савол бердим, лекин бу унга унчалик қизиқдек туюлмади”, – эслайди Херцфельд. Скалли Херцфельдга ёқмади. “У иккиюзлама, қуруқ савлат одам. Ўзини технологияларга қизиқаётган қилиб кўрсатарди, лекин аслида бунинг унга фарки йўқ эди. У рекламачи, демак ҳамма рекламачилар каби у ҳам мунофиқ”, – деганди кейин Херцфельд.

Жобс март ойида Нью-Йоркка дангал сўраш учун борганида музокараларнинг ҳал қилувчи босқичи бошланди, Скаллининг кўнглини олишга уринишлар эртами-кечми “ошиб-маъшуқликка” олиб келиши керак эди. “Ўйлашимча, бизга айнан сиздек одам керак. Биз билан ишлашингизни хоҳлайман. Мен сиздан кўп нарса ўрганишим мумкин”, – деди Жобс Скаллига Марказий боғда сайран вактида. Стив авваллари ҳам шубҳага ўрин колдирмайдиган обрўли кишиларни учраттанди, у уларнинг кучли ва заиф томонларини яхшилаб ўрганиб чиққанди ва Скаллига қандай қилиб тилёғламалик қилишини биларди. Унинг тактикаси иш берди. “У мени маҳлиё қи-

ниб қўйди, – деб тан олади Скалли. – Стив мен билган одамларнинг ичидаги энг ўзгачаси эди. Бизни ижодга чанқоқлик бирлаштирарди”.

Скалли тарихга қизиқарди ва Жобс ҳақиқатан ҳам бошқалардан ўрганишга қодирлигига ишонч ҳосил қилиш учун Скалли уни Метрополитен музейига олиб борди. “Мен Стивга у билмайдиган нарса ҳақида сўзлаб беришса, у ўзини қандай тутишини текширмоқчи эдим”, – деб эслайди Скалли. Улар Қадимги Юнонистон ва Рим залларини айланиб юрганида Скалли эрамиздан аввалги б-асрдаги антик давр ҳайкалтарошлиги бир аср кейинги Перикл даври ҳайкалтарошлигидан нимаси билан фарқ қилишини тушунтира кетди. Губка сувни ўзига шимдирганидек Жобс ҳам унинг сўзларини ўзига сингдирарди: университетда унга санъат тарихидан дарс ўтишмаганди ва унга бу мавзудаги ҳикояларни эшитиш ёқарди. “Мен ўзимни ажойиб шогирдни учратган мураббийдек ҳис этдим, – деб эслайди Скалли, шу воеа улар чиндан ҳам ўхшаш деган уннадаги янгилиш фикрни мустахкамлади. – Мен Стивда ёшлиқдаги аксимни кўрдим. Мен ҳам сабрсиз, қайсар, димоғдор ва импульсив бўлганман. Хаёлимга бир-бирини инкор этадиган гоялар тез-тез келиб турарди. Стив каби мен ҳам ўз талабларимга жавоб бермайдиган одамларга чидай олмасдим”.

Сайр давомида Скалли Парижда ўтказган таътил вақтида Сенанинг чап қирғоғига ўтириб расм чизганини, агар бизнес билан шуғулланмаганида, албатта, рассом бўлишини айтди. Жобс эса бунга жавобан, агар компьютерлар бўлмаганида мен Парижга кетиб шоир бўлиб кетардим деди. Улар Бродвей бўйлаб юриб Қирқ тўққизинчи кўчадаги Colony Records дўконига етиб боришли. У ерда Жобс Скаллига севимли мусиқачиларининг, шу жумладан, Боб Дилан, Жоан Баэз, Элла Фитцжеральдинг ва жазменларнинг пластинкаларини, Windham Hill Records чиқарган альбомларни кўрсатди. Орқага қайтаётib, улар Ғарбий Сентрал-Парк бурчагида ва Етмиш тўртинчи кўчада жойлашган “Сан-Ремо” туар жой комплексига етиб боришли. У ерда Жобс икки қаватли пентхаус сотиб олишни режалаштираётганди.

Балконлардан бирида ҳал қилувчи сухбат бўлиб ўтди, Скалли деворга суюниб ўтиради, чунки баландликдан кўрқарди. Дастрлаб маош масаласини мухокама қилиши. “Мен миллион долларлик маошни, Apple’га ишга кирсам, миллион доллар мукофотни ва ишдан бўшатилсан, яна миллион долларни хоҳлайман деб айтдим”, – деб эслайди Скалли. Жобс ҳаммасини ҳал қилиш мумкин деб жавоб берди. “Хатто ўз чўнтағимдан тўлашга тўғри келса ҳам, биз

буни ҳал этамиз, чунки мен сиздан яхши одамни учратмаганман, – деди у. “Мен сиз Apple’га юз фоиз мос келасиз деб ҳисоблайман, бизнинг компаниямиз эса энг яхшисига лойик”. Яна Стив аввал ҳеч қачон ўзи чинакам ҳурмат қилган одамнинг қўл остида ишламаганини ва Скалли уни кўп нарсага ўргата олишини қўшимча қилди. Шу сўзларни айтаётганида Жобс ундан кўз кирини узмади. Скаллини Жобснинг қалин соchlари ҳайрон қолдирди. Скалли хўжакўрсинга эътиroz билдирмоқчи бўлди, улар ўзаро дўст бўлиб қолишини ва у вақти-вақти билан унга маслаҳат бериб туришини таклиф қилди. Кейин Скалли ўша ҳал қилувчи лаҳзани эсга олди: “Стив бошини эгиб, ўзининг оёқларига қараб турарди. Кишини хижолат қиладиган оғир сукунат бошланди, ниҳоят у менга узок вақт тинчлик бермаган ўша иборани айтди: “Умрингизнинг охирги кунигача шакар солинган сув сотишни хоҳлайсизми ёки дунёни ўзгартиришга уриниб кўрасизми?”

Скалли ўзини қорнига зарба берилгандай ҳис қилди. Бунаقا гапдан кейин фақат рози бўлиш мумкин эди. “Стив ҳар доим ўз максадига эришишни биларди, у одамларни очик китобдек ўқий оларди ва ҳар кимга нима дейиш кераклигини аниқ биларди, – деб эслайди Скалли. – Тўрт ойда илк марта мен рад эта олмаслигимни ҳис этдим”. Қишки қуёш ботди. Улар квартирадан чиқиб, боф орқали меҳмонхонага қайтиши.

Асал ойи

Марккула Скаллини 500 минг долларлик компенсацияга ва шундай миқдордаги мукофотга кўндиришга муваффақ бўлди, у май ойида Apple раҳбарияти иштирокида Пахаро-Дюнсда ўtkaziladigan семинар вақтида Калифорнияга келди. Жиддий иш костюмларини Скалли Гринвичда қолдирди. Лекин, шунга қарамай, у норасмий иш муҳитига қийинчилик билан ўрганди. Жобс лоқайд чехра билан конференц-залнинг ўртасига йога билан шуғулланаётган одамни эслатиб ўтириб олди. Скалли кун тартибини маълум қилди. У куйидаги мавзуларга бағишланганди: Apple II, Apple III, Lisa ва Mac’ни қандай ажратиш керак, компанияни маҳсулотлар қаторига, сотиш бозорларига ёки функцияларга асосланиб куришдан маъно борми. Лекин мунозара ғоялар алмашинуви, муҳокама ва шикоятлар билдириш тусини олди.

Жобс Lisa жамоасини улар омадсиз маҳсулот яратганликда айблай кетди. “Нима бўпти? – деган овоз эштилди залдан. – Сизлар хали хам Macintosh’ни чикарганингиз йўқ! Аввал такомилига етка-

ниб олинг, кейин танқид қилинг!” Скалли ҳайратда қолди. Pepsi’да ҳеч ким директорлар кенгаши раисига бундай оҳангда эътиroz билдира олмасди. “Бу ерда ҳамма Стивга ташланиб кетди”. Бу Скаллига Apple реклама агентларининг биридан эшитган қўйидаги эски ҳазилни эслатиб юборди: “Apple ва бойскаутлар ўртасида қандай фарқ бор? Фарқи шуки, скаутлар бошлиқларини хурмат қилишади”.

Баҳс қизиган пайтда бироз ер силкинди. “Ҳамма пляжга!” – деб бақирди кимдир. Ҳамма океанга чопиб кетди. Кейин кимдир ўтган сафар зилзила вақтида сейсмик тўлкин кўтарилиганини эслатди, ҳамма орқага қараб югуриб кетди. “Қатъиятсизлик, бир-бирига зид кўрсатмалар ва буларнинг барчаси табиий оғат билан бир вақтда юз берди: бу ишлар бўёғига қандай кетишидан белги эди”, – деганди кейин Скалли.

Турли ишчи гурухлар ўртасида жиддий кураш кетарди. Куршининг қизиқ томонлари ҳам бор эди. Ҳеч бўлмаса, қароқчилар байроғи билан боғлиқ воқеани олайлик. Жобс Macintosh жамоаси хафтасига 90 соат ишлайпти деб айтганидан кейин Деби Коулман бош кийимли кўйлак тайёрлади. Унга “Хафтасига 90 соат ишлаш менга ёқади!” деб ёзиб кўйди. Lisa гурухи бунга жавобан “Биз ҳафтасига 70 соат ишлаб, маҳсулот чиқарамиз” деб ёзилган футболка тикирди. Apple II гуруҳидаги ишчилар бунга “Хафтасига 60 соат ишлаймиз ва Lisa ва Mac ҳақини тўлаш учун пул ишлаймиз” деб ёзилган шиор билан жавоб беришди. Apple II гурухи аъзоларини Жобс камситиб “оғир юк ташувчи отлар” деб атарди, лекин айнан улар бутун Apple аравасини тортаётганини у тушунарди.

Шанба куни эрталаб Жобс Скалли ва унинг рафиқаси Лизани нонуштага таклиф килди. У ўша вақт Лос-Гатосдаги Тюдор услубида курилган чиройли, лекин ўрта-миёна қасрда Режис Маккеннинг кўлида ишлаган ақлли, аммо совук нозанин Барбарой Ясински исмли севгилиси билан яшарди. Лиза ўзи билан това олиб келганди. У вегетарианча омлет тайёрлаб берди (Жобс у вақт кескин парҳезлардан воз кечганди). “Айбга буюрмайсиз, уйим бўм-бўш. Ҳеч ҳам жихоз танлай олмаяпман”, – деб узр сўради Жобс меҳмонлардан. Бу унинг ажиб жиҳатларидан бири эди: агар бирорта жихоз Стивга ўлгудай ёқиб колмаса, нарсалар сифатига кўйилган қаттиқ талаблар ва спартанча яшашга мойиллик унга жихоз сотиб олишга йўл қўймасди. Унинг Tiffany номли лампаси, антиквар обед столи ва Sony Trinitron телевизорига уланган оптик дискли видеомагнитофони бор эди, лекин диванлар ва стуллар ўрнига стирофони

мадан тайёрланган ёстиқлар қўйиб чиқилганди. Скалли жилмайиб қўйди, буни ўзининг ёшлигига ўхшатди. Айтишича, унинг ёшлиги “жўшкин ўтган ва у Нью-Йоркдаги ивирсиган квартирасида спартанча ҳаёт кечирган”.

Жобс Скаллига у ёш ўлиб кетишини, шунинг учун Силикон во-дийси тарихида из қолдириш учун тезроқ ҳаракат қилиши кераклигини айтди. “Бизга жуда кам вақт берилган, – деди у эр-хотин Скаллига эртаси куни нонушта қилаётниб. – Ва чинакам яхши иш қилиш учун кўп ҳам вақт берилмаган. Ҳеч ким қанча яшашини билмайди, буни мен ҳам билмайман, лекин ёшлигимда имкон қадар кўп нар-сага улгуришим кераклигини хис этяпман”.

Ҳамкорликнинг ilk дамларида Жобс ва Скалли бир кунда ўн мартараб гаплашарди. “Биз Стив билан дўстлашиб олдик, фикрларимиз бир жойдан чиқарди, – деб тан олади Скалли. – Биримиз бир фикрни бошласак, иккинчимиз уни келган жойидан давом этирардик”. Жобс Скаллига доим тилёғламалик қиласарди. У гапини “Сен мени тушунадиган ягона инсонсан”, деган иборадан бошларди. Улар ҳар икки сўзида бирга ишлаётганидан жуда хурсандлигини такрорлайверарди, бу эса кишини ўйлантириб қўярди. Скалли доим Стивда ўз хислатларини топаверарди:

“Биз бир-биrimizning гапимизни якунлаб қўярдик, чунки биз маслакдош эдик. Стив бирдан хаёлига келган ғояни айтиб бериш учун тунги соат иккida менга қўнғироқ қилиши мумкин эди. “Салом, бу мен”, – деб ҳеч нарса бўлмагандек гапираверарди у сухбатдошига. Шуниси ажибли, Pepsi’да ишлашни бошлаганимда мен ҳам ўзимни шундай тутардим. Стив эрталаб ўтказиши керак бўлган тақдимот босма нусхасини бир бурда қилиши, слайд ва матнларни улоқтириб ташлаши мумкин эди. Pepsi’даги фаолиятимнинг бошида мен ҳам омма олдидағи нутқларни бошқаришнинг муҳим воситасига айлантиришга интилардим. Бошлиқ бўлгач, ходимларимни тез-тез шоширадим ва ишни ўзим яхшироқ уддасидан чиқишимга ишонардим. Стив ҳам шундай. Баъзан у бирор фильмда менинг ролимни ўйнаётгандек туюларди. Биз жуда ўхшашмиз, шунинг учун бир-биrimizга мос келган бўлсак керак.”

Шубҳасиз, Скалли адашаётганди ва бундай пуч хаёлларга берилиш унинг учун ачинарли якунланди. Жобс буни биринчи бўлиб сезди. “Биз дунёга ва одамларга бошқа кўз билан қараймиз, бизнинг қадриятларимиз ҳар хил, – деб тан олди у. – Мен буни у Apple’га ишга кирганидан кейин бир неча ой ўтиб тушундим. Скалли секин фаҳмларди, унинг сояси остидаги ходимлар эса одатда эси

наст бўлиб чиқарди”. Жобс Скаллининг улар ўхшашлиги ҳақидаги ишончини мустаҳкамлаб, уни ҳар макомга солиши мумкинлигини тушунарди. Скаллини у қанча усталик билан хоҳлаган томонга бурса, ундан шунча нафратланарди. Мас жамоасининг айрим аъзолари, шу жумладан, Жоанна Хоффман улар ўртасидаги тафовутни дарров сезишибди ва уларнинг кутилаётган ажрашиби овоза бўлишини тушунишди. “Стив Скаллини у ўзига хос эканига ишонишга мажбур қилди, – дейди у. – У билан ҳеч ким бундай муаомалада бўлмаган. Табиийки, Скалли эсанкираб қолди. Стив Скаллига у аслида эга бўлмаган фазилатларни жо этди. Жобс Скаллини сехрлаб, унинг бошини айлантириб қўйди. У орзу қилганидай эмаслиги аниқ бўлгач, танг вазият юзага келди ва бунинг сабаби ўша реал воқеликни бузиш майдони эди”.

Вакт ўтиши билан Скаллининг завқи ҳам сўнди. У ҳамма билан чиқишиб кетмоқчи бўлди, бир-бирига душманлик кайфиятида бўлган бир нечта гурухдан ташкил топган компания раҳбари учун бу, шубҳасиз, хато эди. Ва бирорвга хуш келишга интилиш уни Стивдан ажратиб туради. Оддий килиб айтганда, Скалли тарбияли ва хушмуомала инсон эди, Жобс эса ундай эмасди. Стивнинг ходимларга қўпол муносабати Скаллига тегиб кетарди. “Биз бир куни кечки 11 да бирровга Мас оғисига кирдик, – деб тушунтиради у. – Ходимлар Стивга кўрсатиш учун дастурни олиб келишган эди, у эса унга қарамай туриб, қоғозларни унинг юзига отди. Мен шунда унга “Бундай қилма, ахир сен дастурни кўрганинг ҳам йўқ-ку”, дедим, у эса “Ахир мен улар бундан ҳам яхшироқ қилишини биламан”, деб жавоб берди. Скалли Жобсни жиловлашга уриниб кўрди. “Ўзингини босиши ўрган”, – дерди у. Жобс бунга қўшиларди, лекин ҳис-туйгуларини беркитиш унинг қоидаларига тўғри келмасди.

Вакт ўтиб Скалли Стивнинг ўзгарувчан характеристи ва мулоқот қилиш услуби психологияк муаммолар, эҳтимол васваса психози оқибати бўлса керак деб ўйлади. Стивнинг кайфияти тезда ўзгарарди: у бир қараса ўзидан-ўзи хурсанд бўларди, бир қараса эса тушкунликка тушарди. Тўсатдан ҳақоратлашга ўтарди ва Скалли уни тинчлантиришга мажбур бўларди. “Йигирма дакиқа ўтгач, менга яна қўнғироқ қилишиб, келишимни сўрашарди, чунки Стив яна ўзини йўқотиб қўйган бўларди”, – деб эслайди Скалли.

Биринчи жiddий тўқнашув Macintosh нархи юзасидан келиб чиқди. Компьютер нархи 1000 доллар бўлиши таҳмин қилинаётганди, лекин Жобс киритган тузатишлар туфайли нархни 1995 долларга кўтаришга тўғри келди. Жобс ва Скалли маҳсулотни сотувга

күйиш ва дабдаба билан реклама қилиш масаласини мухокама қилишга киришганида, Скалли бу суммани яна 500 долларга ошириш керак деган хulosага келди. Скаллининг фикрича, маркетинг ва рекламага сарфланган харажатлар – ишлаб чиқаришга кетган харажатлардир, демак, бу харажатларни ҳам нархга киритиш керак. Жобс жон-жаҳд билан бунга қаршилик кўрсатди. “Бу ғоямизни ўлдиради, – деб бақирди у. – Бизнинг мақсадимиз – қандай қилиб бўлмасин, фойданни чиқариб олиш эмас, балки революцион маҳсулот ишлаб чиқаришдир”. Скалли иккисидан бирини танлаш керак – ёки 1995 долларлик нарх ёки дабдабали реклама, икковини баравар танлаб бўлмайди, деб айтди.

“Сизларни хафа қилишга мажбурман, – деди Жобс Херцфельд ва бошқа муҳандисларга, – Скалли биз Macintosh’ни 1995 доллар ўрнига 2495 долларга сотишимизни талаб қиляпти”. Улар ларзага келди. Херцфельд Mac ўзлари каби оддий одамларга мўлжалланганини ва баланд нарх “олий мақсадларга хиёнат” эканини айтди. Ўшанда Жобс шундай ваъда берди: “Хавотир олманг, мен унинг айтгани бўлишига йўл кўймайман”. Лекин якунида Скалли ғолиб чиқди. Ҳатто 25 йил ўтиб ҳам Стив буни эслаб қони қайнаб кетди: “Macintosh суст сотилишига ва Microsoft бозорни эгаллаб олишига асосий сабаб шу”. Скаллининг қарори Жобсни у ўз маҳсулоти ва компания назоратини қўлдан бой берадётганини ҳис этишга мажбур килди, бу эса йўлбарсни бурчакка қамаб кўйишдек хавфли эди.

15-БОБ. МАҲСУЛОТ ЧИҚИШИ. ОЛАМДА ҚОЛДИРИЛГАН ИЗ

Хақиқий рассомлар маҳсулот яратади

The Dating Game (“Учрашув ўйнаш”) телешоусига тақлид қилган ҳолда Жобс томонидан яратилган скетч 1983 йил октябрда Гавай оролларида бўлиб ўтган Apple’нинг сотув бўйича конференциясининг мухим жиҳати бўлди. Стив бошловчи, Билл Гейтс ва дастурий таъминот ишлаб чиқарувчи фирмаларнинг икки нафар бошқа раҳбари Митч Капор ва Фред Гиббонс эса иштирокчилар бўлди. Шоунинг мусиқий заставкаси янгради, иштирокчилар ўз ўринларини эгаллади ва ўзларини таништириди. Гейтс катта синф ўкувчисига ўхшарди. Унинг “1984 йилда Macintosh учун сотилган дастурий таъминотлар Microsoft даромадининг ярмини ташкил этади” деган баёноти Apple’нинг барча 750 нафар савдо агентининг гулдурос қарсагига сабаб бўлди. Тетик ва соч-соқоли олинган Жобс таъсирчан жилмайди ва Биллдан унинг фикрича, Macintosh’нинг операцион тизими тармоқнинг янги стандартларидан бири бўладими, деб сўради. Гейтс шундай жавоб берди: “Стандарт яратиш учун шунчаки бошқалардан ажralиб турадиган ечимни эмас, балки тингловчиларнинг хаёлини эгаллайдиган мутлақо янги маҳсулот яратиш керак. Мен кўрган барча компьютерлар орасида Macintosh бу талабга жавоб берадиган ягона компьютердир”.

Шунга карамай, Apple’нинг ҳамкори бўлган Microsoft аста-секин унинг рақибига айланди. Гейтснинг компанияси ҳали ҳам Apple учун дастурлар версияларини ишлаб чиқарарди (масалан, Microsoft Word), лекин IBM PC учун маҳсус яратилган операцион тизим тобора кўпроқ даромад келтира бошлади. 1982 йилда 279 мингта Apple II компьютери сотилди, IBM PC ва унинг аналогларининг сотув ҳажми эса 240 мингтани ташкил этди. 1983 йилда вазият ўзгарди: 420 минга Apple II компьютери сотилган бўлса, IBM ва унинг аналогларининг сотув ҳажми 1,3 миллионни ташкил этди. Apple III ва Lisa анча ортда қолиб кетди.

Гавай оролларида Apple савдо вакилларининг учрашуви бўлиб ўтаётган вақтда Business Week муқовасида бу ўзгариш ўз тасдиғини топди. Сарлавҳа шундай деб номланарди: “Шахсий компьютерлар: IBM ғалаба қозонди”. Мақолада IBM PC’нинг юксалиши батафсил таърифлаб берилганди. “Биринчилик учун кураш ниҳоясига етди. Икки йил ичida IBM бозорнинг 26 фоизини эгаллади, 1985 йилга

келиб компаниянинг сотув ҳажми 50 фоизга етади, бунга қўшимча равишда IBM аналоглари яна 25 фоизлик улуш беради”, – деб таъкидлаганди муаллиф.

Шунинг учун 1984 йил январда сотувга чиқарилиши режалаштирилаётган Macintosh’га IBM’нинг потенциал кучли рақиби сифатида катта умид боғланганди. Конференцияда Жобс ракиби ни мардларча курашга чорлади: сўзга чикиб, 1958 йилдан бошлаб IBM йўл қўйган барча хатоларни санаб берди, шундан сўнг компаниянинг шахсий компьютерлар бозори устидан хукмронлик ўрнатишга уринишини ваҳимали овоз билан шундай таърифлади: “Кўк аждарҳо бутун компьютер тармоғи, умуман, ахборот технологиялари асри устидан назорат ўрната оладими? Жорж Оруэллнинг 1984 йил ҳакидаги башпорати рўёбга чиқадими?” Шу лаҳзада шифтдан экран туширилди ва Macintosh’нинг илмий-фантастик фильмлар руҳида суратга олинган 60 секундлик реклама ролиги бошлианди. Бир неча ой ўтиб, бу реклама тарихга киради. Ҳозир эса у Apple’нинг тушкунлик кайфиятидаги савдо вакилларининг руҳини кўтариши лозим эди. Жобс ёвузлик кучларига қарши бош кўтарган исёнкор ролини ўйнаб, ҳар доим тингловчилар кўнглида ишонч ўйфотишга муваффак бўларди, бу сафар ҳам шундай бўлиб чиқди.

Битта тўсиқни енгиб ўтиш лозим эди. Херцфельд ва бошқа компьютер даҳолари Macintosh учун мўлжалланган дастурни такомилига етказиши керак эди. Компьютер 16 январь душанба куни сотувга чиқарилиши лозим эди. Бунга бир ҳафта қолганида муҳандислар бу муддатгача улгура олмаслиги маълум бўлди: тугатилиши керак бўлган чала ишлар халақит берадётганди.

Жобс ўша вақт Манхэттендаги Grand Hyatt меҳмонхонасида бўлиб, матбуот учун намойишга тайёргарлик кўраётганди, шунинг учун жамоа конференц-алоқа оркали маслаҳатлашишга қарор қилди. Дастурий таъминот бўлими раҳбари Жобсга вазиятни секин тушунтириб берди, Херцфельд ва колганлар нафас чиқармай аппарат атрофига тўпланиб олганди. Уларга яна икки ҳафта керак эди. Компьютерларнинг ilk партиясига дастурий таъминотнинг демоверсиясини ўрнатиш, ойнинг охирига келиб эса дастур тайёр бўлиши билан уни тўлиқ версияга алмаштириш режалаштирилаётганди. Шу вақт ҳамма сукунатга чўмди. Жобснинг жаҳли чикмади, у хотиржамлик билан, лекин хурсанд бўлмаган овозда ходимларига улар ботир эканини ва бундай ажойиб ходимлар ҳаммасига албатта улгуришишга у ишончи комил эканини айтди.

– Муддатни ўзгартира кўрмаймиз! – деб чўрт кесди у. Бэнд-

ли хонасига тўпланган ҳамма баланд оҳангда чукур хўрсинди. – Сиз бу лойиха устида бир неча ойдан бери ишлайпсиз ва ортича бир-икки ҳафта ҳеч нарса қилмайди. Охиригача тугатинг. Даастур лушанба кундан кейин фойдаланувчилар қўлида бўлиши керак ва унда сизнинг исмларингиз бўлади.

– Улгуришга тўғри келади, – деди Стив Кэппис.

Ва улар улгуришди. Жобснинг ишонтириш қобилияти навбатдаги марта жамоага имконсиз нарсани уддалашда ёрдам берди. Жума куни Рэнди Уиггинтон улкан кутида шоколадли кофе уругини оғисга олиб келди: олдинда уйқусиз уч тун кутаётганди. Душанба куни Жобс ишга эрталаб саккиз яримда келиб, диванда Херцфельдни ярим ҳушсиз ҳолатда учратди. Улар тезда қолган майда глюкни муҳокама килишди ва Жобс ҳеч қиси йўқ деб айтди. Херцфельд ўзининг кўк “фольксваген рэббит”ига аранг етиб борди (машина рақамига ғурур билан MACWIZ – “даҳо Mac” деб ёзиб қўйилганди) ва тўйиб ухлаб олиш учун уйига кетди. Тез орада Apple’нинг Фремонтдаги заводи конвейеридан турли рангдаги илк Macintosh кутилари туширилди. Ҳақиқий рассомлар маҳсулот ишлаб чиқаради, деди Жобс. Энди буни Macintosh жамоаси уддалади.

1984 йилги реклама кампанияси

1983 йилнинг баҳорида Macintosh’ни чиқаришни режалаштираётуб, Жобс реклама ролиги компьютернинг ўзи каби ҳайратланарли ва революцион бўлиши керак деган хulosага келди. “Мен уни кўрган одамлар ҳайратдан қотиб қолишини хоҳлайман. Момақалдироқ ургандай қотиб қолишларини хоҳлайман”, – деди у. Бу вазифани Chiat/Day реклама агентлигига топширди. Агентлик Режис Маккенна идорасининг реклама қисмини сотиб олганидан кейин Apple’га мерос бўлиб текканди. Лойиҳага Лос-Анжелесдаги Винис-Бич туманида жойлашган бўлинманинг креатив директори Ли Клоу раҳбарлик қилди. Бўйи новча, соқоли қалин, сочи хурпайган, табассуми аҳмоқона ва кўзлари маккорона Клоу кўп вақтни пляжда ўтказарди. У топкирлиги ва ҳазилни тушуниши билан ажralиб турарди, ўзини эркин тутарди, лекин ўз ишини биларди, уларнинг Жобс билан ҳамкорлиги ўттиз йил давом этади.

Клоу ва унинг икки нафар ходими – копирайтер Стив Хэйден ва арт-директор Брент Томас концепция ўйлаб топди, унда Жорж Оруэллнинг қуидаги романи номи келтирилганди: “Нима учун 1984 йил “1984”га ўхшамайди. Жобсга бу ёқди ва уни Macintosh учун танлади. Креативчилар илмий фантастика услубида 60 секундлик

ролик яратди. Сценарийга кўра Оруэллнинг “хаёлий полицияси”-дан қочиб кетаётган ёш исёнкор аёл экранга болта улоктиради, экран ортидан эса Катта Оға қараб туарди.

Концепцияда шахсий компьютерлар уюштирган инқилоб руҳи сезилиб туарди. Кўпчилик ёшлар, айниқса, контрмаданиятга мансуб ёшлар Оруэлл томонидан тасвиirlанган ҳокимият ва улкан корпорациялар компьютерлар ёрдамида инсон мустақиллигини йўқ килади, шахсий хусусиятлардан маҳрум этади, деб ҳисобларди. Бироқ 70-йилларнинг охирига келиб, компьютерлар инсоннинг ўз имкониятларини ишга солиши воситаси сифатида ҳам талқин этила бошланди. Ролик Macintosh’ни маънавий юксак мақсадлар учун курашчи сифатида, Apple’ни эса йирик корпорацияларнинг дунёни ва инсон онгини асоратга солишга қаратилган мудҳиш режасига карши туро оладиган ягона илғор, ислоҳотчи, қаҳрамон компания сифатида тасвиirlарди.

Жобсга бу ёқди. Ролик концепцияси унинг учун ўзига хос аҳамиятта эга эди. Стивга ўзини исёнкор деб ҳис этиш, хакерлар ва кароқчилар тўдасининг қадриятларига алоқадор қилиб кўрсатиш ёкарди, Macintosh жамоасини у шундай тасвиirlарди. Бекорга улар ўз биносига кароқчилар байроғини ўрнатиб олишмаганди. Apple корпорациясини ташкил этиш учун Орегондаги олма фермаси жамоасини тарқ этганидан кейин ҳам Жобс аввалгидек уни корпоратив маданият вакили деб эмас, балки норасмий маданият вакили деб ҳисоблашларини хоҳларди.

Қалбида у, шубҳасиз, хакерлар орзусидан аллақачон воз кечганини тушунарди. Кимdir у хиёнат қилганини унинг юзига солиши мумкин эди. Агар Возняк Apple I чизмаларини бепул тарқатиб “Уй компьютерлари клуби” руҳига содик қолган бўлса, Жобс монтаж платаларини сотишни талаб қилди. Айнан у Вознякнинг қаршилигига қарамай, Apple’ни корпорацияга, очиқ акциядорлик жамиятияига айлантириди ва опционларни ўз дўystларига бермади. Энди эса у Macintosh’ни сотувга қўймокчи эди ва бу компьютер хакерларининг кўплаб принципларига зид эканини биларди. Биринчидан, унинг нархи баланд эди. Иккинчидан, Стив слотлар бўлмасин деб туриб олди, бу эса ҳаваскор дастурчилар қўшимча платаларни улай олмаслигини ёки асосий платани ўз эҳтиёжларига мослаб та-комиллаштира олмаслигини англатарди. Айнан унинг топшириғи билан компьютерни очиб бўлмасди. Пластик корпусни очиш учун маҳсус хўжалик буюмлари керак бўларди. Бу назорат қилинадиган

әпік тизим эди, уни гүё хакер әмас, Катта Оға лойихалаштиргандек түоларди.

“1984” реклама кампанияси ёрдамида Жобс нафақат аудиторияга, балки үзига ҳам үзининг идеаллаштирилган образини тасвирлашга умид қилғанди. Реклама ролигидаги Macintosh ёзуви туширилған майка кийиб олган қаҳрамон аёл жамиятта ва ҳокимиятта қарши чиққанди. Режиссёр сифатида Ридли Скоттни таклиф қилишди. У бундан сал олдин катта муваффақият қозонған “Устара тиғида югураттган одам” фильмини суратта олғанди, шу йўл билан Жобс киберпанк рухиятини сингдирмоқчи эди. Apple ролиги исёнкорлар, хакерлар, үзгача фикрлайдиган одамлар ҳакида эди, демак, Жобс ҳам үзини шундай деб аташга ҳақли эди.

Скаллига роликдаги кадрлар ёқмади, лекин Жобс уларга инқи-любий реклама керак деб туриб олди. Битта роликнинг үзига 750 минг доллар сарфланди. Ридли Скотт роликни Лондонда суратга тушириди, боз устига Катта Оғанинг нутқига қулоқ солаётган итоаткор омма сифатида ўнлаб ҳақиқий скинхедларни ёллади. Бош қаҳрамон аёл ролига диск улоктиргич спортчи аёл танланди. Метталл рангли совуқ ва нохуш саноат декорацияси “Устара тиғида югураттган одам” фильмидаги мұхитни яратарди. Катта Оға “Биз галаба қозонамиз!” деб хитоб қилғанида қаҳрамон аёл улоктирган болта экранни чилпарчин қиласы, экран шу тариқа тутун ва нур фонида йўқ бўлиб кетади.

Ролик Гавай оролларидағи учрашувда намойиш этилганида, у Apple савдо вакилларининг ғоят завқини келтирғанди. Шу сабабли Жобс уни 1983 йил декабрдаги директорлар кенгаши йиғилишида ҳам кўрсатишига қарор қилди. Ролик тутагач ва чироқлар ёқилгач, зал сукунаттга чўмди. Macy’s’нинг Калифорниядаги бўлинмаси раҳбари Филип Шлейн столга бошини кўйиб олди. Марккула жим туриб, атрофга қаради, афтидан ролик уни ҳайратда қолдирғанди, лекин бирдан у шундай деди: “Ким агентликни ўзgartириш фикрини ёқлади?” Скалли эса шундай эслайди: “Учрашувда қатнашган кўпчиликнинг фикрича, бу энг расво ролик эди”.

Скалли кўрқоқлик қилди ва Chiat/Day агентлигидан роликнинг 60 секундлик ва 30 секундлик иккى хил версиясини тайёрлашни сўради. Бир куни кечаси Macintosh оғисига Воз адашиб кириб қолди, охирги иккى йилда у гоҳ Apple’га қайтарди, гоҳ яна кетарди. Жобс унинг қўлидан тутиб ортидан етаклади ва йўл-йўлакай “Кетдик, мен сенга бир нарсани кўрсатаман”, деди. Хонасида у видеомагнитофон олиб, роликни ёқди. “Мен ҳайратда қолдим, – деб тан

олади Возняк. – Хаётимда бундан зўр нарса кўрмаганман”. Ўшанда Жобс директорлар кенгаши Суперкубок вақтида роликни кўрсат-маслика карор қилганини айтди, Возняк реклама вақти қанча туради деб қизиқиб кўрди. Жобс 800 минг доллар деб айтди. Юмшок кўнгилли Воз ўзининг шижаотига итоат қилиб, агар Жобс ҳам роликни оммага кўрсатишдан воз кечса, бу пулнинг ярмини тўлашга тайёр эканини айтди.

Лекин иш бунгача боргани йўқ. Агентлик 30 секундлик версияни сотишга муваффақ бўлди. “Биз 60 секундлик роликни сота олмаймиз деб айтдик, тўғрисини айтганда бунга харакат ҳам қилмадик”, – эслайди Ли Клоу. Скалли Жобс билан ҳам, директорлар кенгаши билан ҳам жанжалга бормаслик учун маркетинг бўлими раҳбари Билл Кэмпбеллга қандай йўл тутиш ҳақида бош қотиришини топширди. Собиқ футбол мураббийи бўлган Кэмпбелл таваккал қилишга аҳд қилди. “Уриниб кўриш керак деб ўйлайман”, – деди у ўз жамоасига.

XVIII Суперкубокнинг учинчи тайми бошида Raiders жамоаси Redskins билан бўлган учрашувда ҳисобни очди, лекин бутун мамлакатдаги телевизорлар экранида лавҳа такорори ўрнига икки секундга қора тасвир пайдо бўлди; сўнгра ваҳимали мусика садоси остида марш қилиб юраётган оламоннинг хира ок-кора тасвири пайдо бўлди. 96 миллиондан зиёд томошабин ҳеч бир роликка ўхшамаган роликни томоша қилди. Охирида Катта Оға йўқ бўлгач ва итоаткор оламон даҳшатдан оғзи очилиб қолганида, диктор хотиржамлик билан шуни эълон қилди: “24 январь куни Apple Computer Macintosh’ни намойиш этади ва сиз 1984 йил нима учун “1984”га ўхшамаслигини билиб оласиз”.

Бу бомба бўлди. Ўша кеча учта федерал телекомпания ва элликтак маҳаллий телеканал шов-шув бўлиб кетган ролик ҳақида янгиликларда хабар қилди, уларда YouTube пайдо бўлгунга қадар мисли кўрилмаган вирус reklamasasi ҳақида айтилди. TV Guide ва Advertising Age журналлари “1984”ни тарихдаги энг зўр ролик деб атади.

Реклама шов-шуви

Йиллар ўтгани сайин Стив Жобс янги маҳсулотга аталган машҳур реклама компанияларини ўюнтириш борасида устаси фаранг бўлиб кетди. Ридли Скотт томонидан суратга олинган Macintosh’га аталган ролик реклама кампаниясининг бир қисми эди. Ундан ташқари у оммавий ахборот воситаларида ёритишини

Үз ичига оларди. Жобс маҳсулотга катта қизиқиш уйғота оларди ва унинг түлкини занжирсимон реакцияни ишга тушириб, ўз-ўзидан ёйиларди. Жобс 1984 йилги Macintosh'дан бошлаб 2010 йилдаги iPad'гача навбатдаги зўр маҳсулотни сотувга қўйишдан олдин бу усулни такрорларди. Фокусчикдек олғирлиқ билан у яна ва яна ўски найрангни такрорларди ва гарчи журналистлар уни кўп марта кўриб, сирни билсалар-да, бу иш бераверарди. Айрим усувларни у Режис Маккеннадан ўрганиб олганди. Ҳеч ким унга ўхшаб журналистларни ўзига оғдириб, ўргатиб олишни билмасди. Бироқ Жобс оламоннинг қизиқишини кучайтиришни ғайри ихтиёрий равишда ҳис этарди, репортёрларнинг жizzакилигидан ва рақобатчилик руҳидан фойдалишни, мақтовли мақола эвазига янги маҳсулот билан эксклюзив танишиш имконини беришни биларди.

1983 йил декабрда Стив ўзининг истеъоддли мухандислари Энди Херцфельд ва Баррелл Смит билан бирга Newsweek журналига интервью бергани Нью-Йоркка боришиди. Newsweek журнали “Мас’ни яратган болалар” ҳақида мақола ёзмоқчи эди. Macintosh намойиш этилгач, уларни юкорига – журналнинг афсонавий соҳибаси Кэтрин Грэм хонасига қузатиб қўйишди. У барча янги маҳсулотларга каттиқ қизиқарди. Newsweek журналист ва фотосуратчани Херцфельд ва Смит билан учрашиш учун Пало-Альтога юборади. Ўша сафар натижасида Энди ва Барреллнинг уйдаги фотосуратлари билан бирга тўрт сахифали мақтовдан иборат мақола чоп этилди. Суратларда Энди ва Баррелл нью-эйж даврининг фарышталаридек туюларди. Журналист Смитнинг келажак ҳакидаги қўйидаги фикрларидан парча келтирди: “Мен 90-йиллар компьютерини яратишни хоҳлайман. Боз устига, уни эртагаёт яратишни хоҳлайман”. Мақолада Стивнинг бекарорлиги ва таровати ҳам тилга олинганди: “Жобс баъзида ўз ғояларини баланд овозда химоя қиласи ва бу қуруқ дўқ-пўписа эмас; миш-мишларга кўра Стив ўзи ўтмиш сарқитлари деб хисоблаган курсор билан бошқариладиган клавишиларнинг қолдирилишини талаб қилган ходимларни ишдан бўшатишга ваъда берган экан. Жобс бир вақтда ҳам тароватли, ҳам жizzаки бўла олади; у ходимини қўпол гап билан тўхтатиб қўйиши ва ўзининг “Фоят зўр” деган севимли ибораси билан руҳини қўтариши мумкин”.

Ўша вақтда Rolling Stone журнали учун техника ҳақида мақолалар ёзадиган Стивен Леви Жобсдан интервью олишга келди. Жобс шу заҳотиёқ Macintosh жамоасининг фотосурати журнал муқовасига жойлаштирилишини талаб қилди. “Янн Веннер муқо-

вага Стинг ўрнига қандайдир тентаксифат компьютерчиларни қўймайди”, – деб айтди Леви. Жобс уни пиццерияга олиб кирди, овқат устида Стив Rolling Stone’нинг “иши чатоқ, журнал бўлмағур нарсаларни чоп этади, ноиложликдан янги мавзуларни излаяпти ва янги муҳлисларни жалб килишга уриняпти, Mac эса журнал учун халоскор бўлиши мумкин!” – деб айтди. Леви Rolling Stone ажойиб журнал деб эътиroz билдириди ва қачон Жобс охирги марта журнални ўқиб кўрганига қизиқди. Жобс эса самолётда MTV ҳақидаги мақолани ўқиганини ва мақола расво мақола эканини айтди. Леви мақола муаллифи ўзи эканини тан олди. Жобс эса берган баҳосидан воз кечмади ва сухбатни буриб, бир йил олдин “бўхтон” мақола ёзган Time’ни қоралаб кетди. Сўнгра фалсафий кайфиятга чўмди ва Macintosh ҳақида фикр юрита бошлади. Биздан олдингиларнинг муваффакияти, аввалги авлодларнинг ишланмалари бизга фойда келтиради, деб айтди Жобс. “Билим хазинасини ва инсоният тажрибасини бойитадиган ихтиро ўйлаб топсанг, ҳеч нарсага таққосланмайдиган завқни бошингдан ўтказасан”.

Левининг мақоласи муқовада босиб чиқарилмади. Бироқ кейинчалик Жобс иштирок этган янги маҳсулотнинг шов-шувли рекламаси – хоҳ бу NeXT, Pixar ёки Apple маҳсулоти бўлсин – Time, Newsweek ёки Business Week каби журналларнинг бош мавзусига айланди.

Маҳсулот чиқиши, 1984 йил 24 январь

У ва ҳамкаслари Macintosh учун мўлжалланган дастурий таъминот устидаги ишларни якунлаган куннинг эртаси куни лимон каби суви сиқилган ҳолга келган Энди Херцфельд бир неча сутка каравотида ағанаб ётиш учун уйига кетди. Лекин атиги олти соат ухлаб, бирор муаммо йўқмикан деб оғисга қайтиб келди. Кўпчилик ходимлар ундан ўрнак олди. Улар чарчаганди, бироқ кўтариинки руҳда эди, хонама-хона сандираклаб юрарди. Шу онда Жобс кириб келди ва “Ўйғонинг, болалар, биз ҳали тугатганимиз йўқ! Бизга тақдимот учун заставка керак” – деди. Стив Macintosh’ни ва унинг функцияларини оммага тантанали равишда ва “Оловли ғилдираклар” мусиқаси остида кўрсатмоқчи эди. “Ҳаммаси дам олиш кунигача тайёр бўлиши керак, репетиция киламиз”, – қўшиб кўйди у. Ҳамма баравар оҳ тортди, эслайди Херцфельд, “лекин биз маслаҳатлашиб, ҳамманинг оғзи очилиб қолиши учун қизикроқ нарса килиш керак деган қарорга келдик”.

Тақдимот яна саккиз кундан кейин ўтказиладиган Apple акция-

дорларининг 24 январдаги йиллик йиғилишига бағишлианди. Тақдимот Де Аңс университетининг Флинт аудиториясида ўтказилиши керак эди. Ва бу реклама ролиги ҳамда матбуотдаги завққа тұла мақолалардан кейинги реклама компаниясینинг учинчи босқичи эди. Яңги товарни жаҳон тарихидаги мухим воқеага айлантириш – Apple'нинг содиқ мұхлислари ва сабрсиз журналистлар олдида маҳсулотни дабдаба ва тантана билан тақдим этиш Стив Жобснинг ўзига хос усули эди.

Херцфельд имконсиз нарсаны үддалади: у икки кун ичидә “Оловли ғылдыраклар” күйини чала оладиган дастур яратди. Лекин Жобсга овознинг компьютер орқали етказилиши ёқмади ва улар ёзиб олинган мусикадан фойдаланишга қарор қилишди. Лекин Стивга ёзилган матнни ўзига мафтун қиласынан электрон талаффуз билан эълон қилувчи нутқ генератори жуда ёқди, Жобс уни тақдимотта киритди. “Мен Macintosh ўзи ҳақида хабар берадиган биринчи компьютер бўлишини хоҳлайман!” – деб туриб олди у. Копирайтер, “1984” ролиги муаллифи Стив Хэйден сценарий ёзди, Стив Кэппис йирик ҳарфлар билан терилган Macintosh номини экранда намойиш этиш усулини ўйлаб топди, Сьюзен Каре эса қутлов заславкасини тайёрлади.

Тақдимотдан олдинги кун кечаси асосий репетиция вақтида ҳаммаси бетартиб намойиш этилди. Жобсга тасвирнинг экранга қалқиб чиқиши ёқмади, у тинимсиз ниманидир тўғрилашни талаб қилди. Ёритилиши ҳам уни қаноатлантирумади, саҳнага чирок қўйиб чиқилаётган вақтда у Скаллини зал бўйлаб югуртириди. У саҳна ҳар хил жойдан қандай кўринишини айтиб туриши керак эди. Скаллини саҳнанинг ёритилиши уччалик хавотирга солмасди, шунинг учун у худди бемордан жадвал қайси линзада яхши кўриняпти деб сўраётган кўз дўхтири олдида ўтиргандек мужмал жавоб берди. Репетиция ва тузатиш беш соат давом этиб, тунга яқин тугади. “Мен биз тақдимотгача ҳеч ҳам улгурмаймиз деб ўйлагандим”, – деб тан олади Скалли.

Жобс тақдимот деб кўп ташвишланди. “Слайдларни ташлаб юборарди, – деб эслайди Скалли. – Ҳамманинг қаттиқ жаҳлини чиқаарди, саҳна ишчилариға ҳар бир хато учун бақиарди”. Скалли ўзини яхши ёзади деб ўйларди ва Жобсга унинг матнини тузатиб беришни таклиф қилди. Стивнинг бу ғашини келтирди, лекин уларнинг муносабати у вақтда яхши эди. Жобс Скаллини кўкларга кўтариб мақтарди ва унга тилёғламалик қиларди. “Сен мен учун Воз ёки Марккуладексан. Улар компанияга асос солишишган, биз эса

келажакни яратамиз”, – дерди у Скаллига. Скалли мақтовни эши-тиб ҳузур оларди, йиллар ўтиб у Жобс сўзларини эсга олади.

Эртаси куни Флинт-марказнинг 2600 ўринга мўлжалланган аудиторияси тўлиб тошганди. Кўк пиджак, крахмалланган оқ кўйлак кийган ва оч яшил капалакнусха бўйинбоғ таққан Жобс кириб келди. Улар Скалли билан парда ортида кутиб ўтирганида Жобс Скаллига “Бу ҳаётимдаги энг муҳим лаҳза. Мен жуда ҳаяжонланяпман. Мен нимани хис қилаётганимни факат сен тушунсанг керак” – деб айтди. Скалли Стивнинг қўлини қисди ва пичирлаб унга омад тилади. Компания директорлар кенгаши раиси сифатида Жобс акциядорлар йигилишини очиш учун биринчи бўлиб саҳнага чиқди. Буни у ўзининг одатий усулида бажарди:

– “Мен учрашувимизни Боб Дилан томонидан йигирма йил аввал ёзилган шеърни ўқиб беришдан бошламоқчиман”, – деди у.

Жобс табассум қилиб, пастга қаради ва қулоқни тешадиган овоз билан The Times They Are A-Changing’дан (“Вакт ўзгармоқда”) иккинчи бандни ўқиб берди. Стив барча ўнта бандни, шу жумладан охирги бандни тезда ўқиб берди: “...Омади келмаган одам бир кун келиб ғалаба қозонади, чунки вақт ўтаверади”). Бу қўшиқ мадҳияга айланганди, у мультимилионер ва директорлар кенгаши раисига ўзининг идеал образи билан алокада бўлишга ёрдам берарди. Стивга Диланнинг 1964 йили Линкольн-холл филармониясида Жоан Баэз билан бирга уюштирган концерти кўпроқ ёкарди.

Сўнгра компания даромади хақидаги маъруза билан Скалли сўзга чиқди, у тинмай гапирав экан, томошибинлар креслода бетокат бўлиб типирчиланаарди. Нутқида Скалли шунга икрор бўлди:

– Стив Жобс билан дўстлашиб олиш мен билан охирги тўққиз ойда Apple’да юз берган энг муҳим воқеа бўлди. Алоқаларимиз биз учун жуда катта аҳамиятга эга.

Залда чироклар ўчирилди, саҳнада яна Жобс пайдо бўлди ва Гавай оролларидаги савдо вакиллари учун ўтказилган йигилишда бўлгани каби таъсирили жанговар хитоб қилди.

– 1958 йил, – деб бошлади у. – IBM “ксерография” номли янги технологияни қашф қилган ёш, шиддат билан ривожланаётган компанияни сотиб олиш имкониятини кўлдан бой берди. Икки йил ўтгач, Хегоҳ компанияси пайдо бўлди, IBM эса ҳамон пушаймон бўлиб ўтирибди.

Аудиторияда қаҳқаҳа эшитилди. Херцфельд Жобснинг бу нутқини Гавай оролларида ҳам, бошқа жойларда ҳам кўп бор эшитганди, лекин у бу сафар қандай ғайрат билан айтиб бергани уни лол

қолдирди. IBM'нинг бошқа хатоларини санаб ўтиб, Стив кўтарики руҳда ҳозирги даврдаги воқеаларга қайтди:

– Ҳозир 1984 йил. Афтидан, IBM бозорга бир ўзи эгалик қилмокчи. Ва факат Apple унга халакит бериши мумкин. IBM'ни кучоқ очиб кутиб олган савдогарлар IBM назорати остидаги келажакдан чўчиб кетди ва ўз нигоҳини бўлажак эркинлик учун ягона курашчи сифатида Apple'га қаратди. IBM ҳукмронликни орзу қиласди, у саноат устидан назоратни қўлга киритишига тўсиқ бўлиб турган охирги говни – Apple компаниясини нишонга олган. Кўк Аждарҳо бутун компьютер тармоғи, умуман ахборот технологиялари асри устидан назорат ўрната оладими? Жорж Оруэллинг 1984 йил ҳақидаги башорати рўёбга чиқадими? Стив нутқининг ечими яқинлашгани сайин аудитория пичирлашдан қарсак чалишга, завқ билан хитоб қилишга ва ҳайқириқقا ўтди. Бироқ томошабин Оруэлл ҳақидаги саволга жавоб беришга улгурмай туриб, зал зимистонга айланди ва экранда “1984” ролиги бошланди, ролик тамом бўлгач, аудитория сапчиб турди ва қарсак чалди.

Жобс чинакам актёр сифатида бутун саҳнани юриб, кичик портфел кўйилган столнинг олдига келди.

– Энди эса сиз ўз кўзинглар билан Macintosh'ни кўришингларни хоҳлайман, – деди у.

Шу сўзларни айтиб у компьютерни, клавиатурани, сичқончани олди ва улади ҳамда кўйлагининг чўнтағидан янги 3,5-дюймли дискетни олди, аудитория яна қарсак чалди. “Оловли гилдираклар” мусикаси янгради ва катта экранда Macintosh тасвири пайдо бўлди. Жобс бир сонияга нафас ютди, чунки ўтган куни тақдимот шу жойида узилиб қолганди. Бу сафар ҳаммаси силлиқ ўтди. Экранга Macintosh сўзи сузуб чиқди, унинг остида қўл билан ёзилган “Фоят зўр” сўзлари пайдо бўлди. Графиканинг бундай мукаммал тасвирига ўрганмаган аудитория бир дақиқа жим бўлиб қолди. Кимнингдир оғзи очилди. Ва шунда экранда навбатма-навбат скриншотлар пайдо бўлди: Билл Аткинсоннинг QuickDraw график муҳаррири, турли шрифтлар, хужжатлар, схемалар, графикалар, шахмат, жадваллар ва Стив Жобснинг пуфак шишираётган фотосурати кўринди, унинг ичida Macintosh сўзи бор эди.

Шундан сўнг Жобс аудиториянинг завқидан лаззатланиб жилмайди. “Macintosh ҳақида кўп айтилди, – деди у. – Бугун мен у ўзи ҳақида гапириб беришини хоҳлайман”. Шу сўзларни айтиб, Стив компьютернинг олдига қайтди, сичқончани босди ва бироз титроқ, лекин чиройли ва кучли электрон овоз эшишилди: Macintosh

ўзи ҳақида айтиб берган биринчи компьютер бўлди. “Салом. Мен Macintosh’ман. Ниҳоят сумкадан чиққанимга хурсандман”, – деб бошлади у. Компьютер кўлидан бир нарса келмасди, у залдаги одамлар ҳайқиригини кутиб тура олмасди. Шунинг учун сўзида давом этаверди: “Мен омма олдида нутк сўзлашга ўрганмаганман, лекин мен биринчи марта IBM компьютерини кўрганимда хаёлимга келган фикрни сизлар билан ўртоқлашмоқчиман. Ўзингиз кўтара олмайдиган компьютерга ишонманг”. Унинг охирги сўзлари ўзида йўқ хурсанд аудиториянинг наърасидан ғарқ бўлди. “Ҳа, мен гапира оламан. Лекин ҳозир мен жим туриб, эшишишни хоҳлайман. Шунинг учун менга отадек бўлиб қолган инсонни – Стив Жобсни фаҳр билан сизга таништираман”.

Хиссийетини жиловлай олмаган томошабин ўрнидан сапчиб турар ва яна ўтиради. Жобс хотиржам бошини силкитди, жилмайди, ерга қаради ва сукунатга чўмди. Олқишлиш яна беш дақиқа давом этди.

Ўша куни Macintosh жамоаси офисга қайтганида автомобилларни қўйиш жойига юк машинаси кириб келди. Унга шахсий табличкали юзлаб янги Macintosh компьютери ортилганди. “Стив табассум қилганча жамоанинг ҳар бир аъзосининг қўлини сиқиб, уларга биттадан компьютер совға қилди, ҳамма буни тик турганча олқиши билан қарши олди”, – деб эслайди Херцфельд. Иш оғир кечганди, Стивнинг такаллуфсиз ва баъзида қўпол муомаласи кўпчилик ходимларнинг нафсониятига текканди. Аммо Раскин ҳам, Возняк ҳам, Скалли ҳам, компаниянинг исталган бошқа ходими ҳам Macintosh’ни яратса олмасди. На фокус-гурухлар, на лойиҳалаштирувчилар бундай натижа қайд этмасди. Жобс оммага илк маротаба Macintosh’ни кўрсатганида, Popular Science репортёри маркетинг тадқиқотлари ўтказиласяптими, деб қизиқиб сўради. Жобс “Александр Грэм Белл телефонни кашф этишдан олдин бундай тадқиқотлар ўтказганми?” деб масхаралагандай кулимсираб қўйди.

16-БОБ. ГЕЙТС ВА ЖОБС ТАЪСИР ДОИРАЛАРИНИНГ КЕСИШУВИ

Macintosh

Астрономия қонунларига кўра қўшалоқ қуёш тизими гравитация таъсири натижасида иккита ўлдуз орбиталари кесишганда юзага келади. Тарихда икки буюк шахснинг, масалан, XX асрнинг икки буюк физиги Нильс Бор ва Альберт Эйнштейн ҳамда илк АҚШ сиёсатдонлари Томас Жефферсон ва Александр Гамильтонларнинг ҳамкорлиги ва рақобати бунга мисол бўла олади. 70-йилларнинг иккинчи ярмида бошланган шахсий компютерлар асрининг илк ўттиз йиллигида бундай қўшалоқ тизимни 1955 йилда туғилган икки ғайратли инсон яратди (айтгандай, уларнинг иккови ҳам университетни битирмаган). Билл Гейтс ва Стив Жобсни бизнесни ва юксак технологияларни бирлаштириш истаги яқинлаштирган бўлса-да, улар ҳам тарбияси, ҳам характеристики бўйича бир-биридан кескин фарқ қиласади. Гейтснинг отаси сизтллик машҳур юрист эди, онаси жамоат фаолиятида фаол иштирок этарди ва қўплаб нуфузли кўмиталар таркибига киради. Билл штатнинг энг яхши хусусий мактаби – Лейксайдда ўқиши вақтида техникага қизиқиб қолади, у ҳеч қачон исёнкор, норасмий кимса бўлишни истамаган, фикрини равшанлаштиришга ҳам ишқибоз бўлмаган. Гейтс телефон компаниясини лақиллатадиган кўк қутича эмас, балки мактабнинг энг гўзал қизлари қатнайдиган фанлар жадвалини тузадиган дастурни ва маҳаллий транспортчи муҳандислар учун машиналар сонини хисоблаб берадиган дастурни ўйлаб топган. Мактабни битириб Гарвардга ўқишига кирган, ўқишини Ҳиндистондаги гуруни излаш учун эмас, балки дастурий таъминот ишлаб чиқадиган компанияни ташкил этиш учун ташлаб кетган.

Гейтс Жобсдан фарқли радиошахни биларди, ишибилармон, интизомли эди, таҳлил қилишга қодир эди. Жобс интуицияга таянарди, романтикроқ эди, технологиянинг фойдаланиш учун яроқли, дизайннинг кўзга ёқадиган, интерфейснинг эса қулай ва тушунарли бўлишига кўпроқ эътибор берарди. У муккамалликка мукласидан кетганди, бу эса уни ўта талабчан бўлишга мажбур қиласади, у таровати ва бошни гангитадиган сикув билан мақсадга эришарди. Гейтс эса режали эди, аниқ режалаштирилган кенг шарҳли кенгашлар ўтказарди, уларда ишга дарҳол ўтарди ва асосий масалаларни моҳирлик билан кўрсатиб берарди. Иккови ҳам

күпөл эди, лекин ёшлигіда ўзини бефарқ тутган Гейтс Аспергер синдромли одамга үхшаб оғир-босиқ эди хамда унинг күполлиги тошюраклик эмас, аниқроғи, ўткир ва зўр ақл маҳсули эди. Жобс сухбатдошига тешиб юборадиган нигоҳ билан қаарди, Гейтс кўзга тик қарамасликка харакат қиласарди, лекин, умуман олганда, одамий ва сабрли эди.

“Хар ким ўзини бир-биридан акли деб хисобларди. Стив Биллга, айникса, услугуб ва дид борасида илтифот билан муносабатда бўларди, – дейди Энди Херцфельд. Билл эса Стивни назарга имрасди, чунки у дастурлашни билмасди”. Илк танишган дамларида Гейтс чин дилдан Жобсга қойил қоларди ва унинг таровати ва одамларни ўзига оғдириб олиш маҳоратига бироз хавас ҳам қиласарди. Шу билан бирга Стив унга “жуда ғалати” ва “ахлоқи бузук одам” бўлиб туюларди; Жобснинг кўполлиги ва имкониятдан ташқари талаблар қўйиши Гейтснинг унга бўлган ихлосини қайтарарди. Ўз навбатида Гейтснинг “калтафаҳмлиги” Жобснинг ғашини келтирарди: “Агар у ёшлигіда гиёҳ чекканида ёки ашрамда яшаганида, нарсаларга кенгроқ қарашни ўрганиб оларди”.

Характерларининг үхшамаслиги охир-оқибат уларни турли томонга ажратиб юборди, у келажақда ракамли технологиялар даврининг фундаментал фарқи сифатида маълум бўлди. Жобс перфекционист эди, назорат қилишга интилиши, муроса қила олмаслиги ва серғайратлиги билан ажralиб турарди; Стив ва унинг компанияси маҳсулотни бир бутун деб кабул қоларди, унинг герметик корпусида контент, дастурий ва техник таъминот мужассам эди. Гейтс акли, режали эди, бизнес ва ракамли технологиялар бозоридаги вазиятни ақл-идрок билан баҳоларди ҳамда Microsoft операцион тизимлари учун лицензияларни бошқа ишлаб чиқарувчиларга жон деб сотарди.

Ўттиз йил давомида Гейтс Жобсга бўлган ҳурматини тийиб келди. “Техникани у ҳеч качон пухта тушунмаган, лекин мұваффакият қозонишни сезиш қобилиятига эга эди”, – деганди у Стив хақида. Жобс эса Гейтснинг кучли томонларини ҳеч ҳам тан олмаган. “Билл тасаввур қилишни билмайди, у ҳеч нарсани қашф қилмаган, шунинг учун ҳозир унга технологиялардан кўра хайрия билан шуғулланиш қизиқроқ бўлса керак. У вижданисизларча ўзгалирнинг ғояларини ўғирлаб келди”, – деб айтганди Жобс ва буйнда у ноҳак эди.

Жобс Macintosh ишлаб чиқилаётганда Гейтснинг олдига борди. Microsoft Apple II учун иловалар, шу жумладан Multiplan номли

жадвалли хисоб-китоблар дастурини ёзганди ва Жобс Гейтс ўзининг шериклари билан бўлғуси компьютер учун қандайдир бир зўр нарсани ўйлаб топишини хоҳларди. Деразаларидан Сиэтл яқинидаги Вашингтон кўли кўриниб турадиган конференц-залда ўтирганча Жобс омма учун мўлжалланган, ёқимли интерфейсли компьютер яратиш тоғасини Гейтсга тушунтириб берди, Калифорниядаги завод конвейеридан тушаётган миллионлаб машиналар образини чизиб берди. Калифорния кремнийсини тайёр Macintosh’га айлантирган орзудаги фабрика таърифи Microsoft жамоасини лойиҳага Sand – “Кум” номини беришга унади. Улар ҳатто Steve’s Amazing New Device (“Стивнинг ажойиб янги ихтироси”) дейилган расшифровкани ҳам ўйлаб топишиди.

Гейтс Altair учун бейсик версиясини ёзиб Microsoft’ни яратди. Жобс Microsoft компанияси Macintosh учун ҳам бейсик версиясини ёзиб беришини истарди, негаки Возняк Жобс ундан қанча сўрамасин Apple II учун “сузувчи вергулли сонлар” билан ишлай оладиган тайинли версия яратса олмаганди. Яна Жобсга амалий дастурий таъминот – матнли муҳаррир ва жадваллар муҳаррири керак эди. Гейтс Macintosh учун бейсик версиясидан ташқари Excel номли янги дастурнинг ва Word матн муҳаррирининг график версиясини ҳам ишлаб чиқишига рози бўлди.

У вактда Жобс қирол, Гейтс эса унинг мулозими эди: 1984 йилда Apple’ning сотув ҳажми 1,5 миллиард долларни, Microsoft’ники эса атиги 100 миллион долларни ташкил этарди. Шунинг учун Гейтс Macintosh операцион тизимининг тақдимотига Купертинога борди. У ўзи билан уч нафар ҳамкасбини, шу жумладан, аввал Хероҳ PARC’да ишлаган Чарльз Симонини олиб келди. Macintosh’ning синаш учун мўлжалланган намунаси ҳали тайёр эмасди ва Энди Херцфельд унинг дастурий таъминотини Lisa’га ўрнатди ва бўлаҗак компьютернинг экранига улади.

Гейтсда кўрганлари таассурот қолдирмади. “Биринчи ташрифимизни эслайман, ўшанда Стив иловани ёқиб кўради, унда экранда сакраб юрган қандайдир обьектлар бор эди”, – деб эслайди у. – Бошқа ҳеч нарса ишламасди. MacPaint ҳали ишламасди”. Жобснинг муомаласи ҳам унинг ихлосини қайтарди: “Стив ўзини ғалати тутди, умуман олганда, бизнинг унга керагимиз йўқлигини айтди, буюк ихтиро устида ишлаётганмиш, факат бу ҳозирча сир эмиш. Хуллас, ўзини одатдагидек тутди. Кўндиримоқчиям бўлди, лекин биздан ҳеч қандай фойда йўқлигига, бироқ бизга ҳамкорлик қилиш учун имконият беришга тайёрлигига ишора қилди”.

Macintosh жамоасининг “қароқчилари”га Гейтс ёқмади. “Одамни эшита олмаслиги кўриниб турганди. Билл кимдир унга у ёки бу нарса қандай ишлашини тушунтиришига йўл қўймасди, у ўзи бу қандай ишлаши хақида тахмин қилишга киришиб кетарди”, – деб эслайди Херцфельд. Гейтсга Macintosh курсори экран бўйлаб милилламай силлик харакатланишини кўрсатиши. “Бунинг учун сиз қандай аппарат таъминотидан фойдаланасиз?” – деб қизикиб кўрди Билл. Бундай функционалликка фақат дастурний таъминот воситалири билан эришилганидан Херцфельд мағрурланди ва шундай деди: “Бунинг учун ҳеч қандай аппарат таъминоти керак эмас”. Гейтс ўз айттанида туриб олди: курсор бемалол харакатланиши учун маҳсус аппарат таъминоти керак. Macintosh’нинг муҳандисларидаи бири Брюс Хорн кейинчалик “Гейтс Macintosh’нинг гўзаллигини тушнишга ҳам, баҳолашга ҳам қодир эмаслиги менга аён бўлди” – деб айтганди.

Бир-бирига бироз ишонқирамай караса-да, иккала жамоа Microsoft Macintosh учун шахсий компьютерларнинг янги имкониятларини очиб берадиган график дастурний таъминот ишлаб чиқаётганидан мамнун эди ва улар ҳамкорликни нишонлаш учун энг оммабоп ресторанга боришиди. Microsoft Apple учун ишлашга катта жамоани жалб қилди. “Бизда Mac устида Apple’дагидан кўпроқ одам ишларди, – дейди Гейтс. – Стивда ўн беш киши, бизда эса тахминан йигирма киши ишларди. Биз бу ишга бутун руҳимизни бахш этдик”. Жобснинг фикрича, Microsoft дастурчиларига дид етишмасди, лекин уларнинг тиришқоқлиги ва меҳнатсеварлигини инкор этиб бўлмасди. “Илк иловалар расво эди, – деб эслайди Жобс. – Лекин йигитлар таслим бўлмади ва охир-оқибат ҳаммасини таҳт қилишди”. Стивга Excel шу даражада ёқиб тушдики, у Гейтс билан маҳфий шартнома тузди: агар Microsoft Macintosh’га ушбу дастур учун маҳсус ҳуқук беришни ва IBM PC учун версия ишлаб чиқмасликни ўз зиммасига олса, Жобс Macintosh учун бейсик версияси устида ишлайтган Apple жамоасини тарқатиб юбориб, Microsoft’дан лицензия сотиб олади. Гейтс узоқни кўра билиб бу шартларга рози бўлди, битим Apple ходимларини газабнок қилди. Чунки уларнинг бейсикни ишлаб чиқиш бўйича лойихаси ёпилди ва бу Microsoft’га бўлажак музокараларда Жобснинг компаниясига кучли таъсир ўтказиш имконини берди.

Маълум вақт Гейтс ва Жобс мулокотлашиб туришиди. Ўша ёзда улар Висконсин штатининг Лейк-Женева шаҳридаги Playboy Club меҳмонхонасида компьютер таҳлилчиси Бен Розен томонидан таш-

кил ётилган конференцияга бирга боришиди, иштирокчиларнинг хеч бири Apple томонидан ишлаб чиқилаётган график интерфейслардан хабари йўқ эди. “Барча IBM PC’ни мукаммаллик чўққиси деб билларди, шубҳасиз, бу менга ёкарди, лекин биз Стив билан тил бирингириб олгандек жилмаярдик – биз бошқалар билмаган нарсани биллардик, – деб эслайди Гейтс. – Стив, албатта, нима ҳақида сўз бораётганлигига ишора қилди, лекин хеч ким хеч нарса тушунмади”. Гейтс Apple’нинг сафарда ўтказиладиган семинарларини ўткашиб юбормасди. “Мен ҳар бир йиғинга келганман, – дейди у. – Мен жамоанинг аъзоси эдим”.

Гейтсга Купертинода бўлиш, Жобснинг ўзини gox у ёкка, gox бүёкка уриб ўз ходимлари билан мулокот қилишини, уларга ўзининг зўр ғояларини айтиб беришини кузатиш ёкарди. “Стив Мас дунёни ўзгартириб юборишини ваъда килиб, ҳаммани лақиллатарди, ходимларининг қонини сўради, уларни бор кучини бериб ишлашга мажбур қиласди ва ҳадеб уларга бақираверарди”. Стив бошида мақтаб, кейин эса ерга уради ва Гейтс билан ўз кўркувларини ўртоқлашарди. “Мисол учун жума куни кечки овқат қилгани борардик. Стив ҳаммаси яхши дерди. Эртаси куни тап тортмай шундай дерди: “Ҳаммаси расво! Биз буни хеч қачон сота олмаймиз! Жин урсин, нархни кўтаришга тўғри келади. Узр, шундай бўлиб қолди. Қўл остидагилар овсар”.

Гейтс Xerox Star чиққанидан кейин реал воқеликни ўзгартириш майдонини ўз кўзи билан кўришга мусассар бўлди. Жобс Гейтсдан нечта компьютер сотилди деб сўради. У 600 та деб жавоб берди. Эртаси куни Стив ҳаммасини тамоман унутиб, Гейтснинг ва ўз жамоасининг олдида 300 та Xerox Star сотилди деб айтди. “Қўл остидагилар “Сен унга бу ёлғонлигини айтасанми?” деб сўраган кўйи менга қарашди, – деб эслайди Гейтс. – Лекин мен тузоққа илинганим йўқ”. Бошка сафар Жобс ўз жамоаси билан бирга Microsoft’даги ҳамкасларининг олдига Сиэтлга келишди ва теннис клуби ресторанида овқатланишди. Жобс Macintosh ва унинг дастурний таъминоти шу даражада оддий бўладики, унга йўриқнома ҳам кепрак бўлмайди деб ваъз айтишни бошлайди. “У Mac иловаларига йўриқнома керак деб ўйлайдиганларни ғирт тентакка чиқарди”, – дейди Гейтс. – Биз у жиддий айтяптими деб ўйладик. Балки ходимларимизнинг бир қисми йўриқнома устида ишлаёттанини унга айтишим керакдир?”

Кундан-кунга уларнинг муносабатлари ёмонлашиб борди. Дастрлаб Microsoft’нинг айрим дастурларига, масалан, Excel,

Chart ва File'га Apple логотипини тушириш ва уларни бир пакетда Macintosh'га илова қилиш режалаштирилаётганди. Жобс тизим бутун, компьютер эса ишлашга тайёр бўлиши керак деб хисобларди, Microsoft дастурларига у Apple томонидан ёзилган MacPaint ва MacWrite'ни кўшиб қўймокчи эди. “Биз ҳар бир компьютердаги битта илова учун 10 доллардан ишлаб олишни режалаштиргандик”, – эслайди Гейтс. Лекин бундай келишув дастурий таъминот ишлаб чиқарувчи компанииларни, масалан Lotus компаниясидан Митч Капорни ташвишга солди. Устига-устак, Microsoft'нинг айрим дастурлари ўз вақтида тайёр бўлмаслиги мумкин эди. Ўшанда Жобс эҳтиёткорлик қилишга ва Microsoft дастурлари пакетини ўрнатмасликка қарор қилди: компания ўзи уларни истеъмолчига сотиш йўлларини ўйлаб топиши керак эди.

Гейтс индамай рози бўлди. У Жобс миясига келган ишни қилишига кўнника бошлаганди ва келишувнинг бекор қилинишидан Microsoft фақат ютади деган холосага келганди. “Дастурий таъминотни компьютерлардан алоҳида сотиб, биз кўпроқ пул ишлаб оламиз. Биз бозорнинг катта улушкини эгаллаганимиз яхши”, – деганди Гейтс. Охир-оқибат Microsoft ҳар хил платформаларга мўлжалланган дастурий таъминот етказиб бера бошлади ва IBM PC учун Microsoft Word тайёр бўлиши билан уни Macintosh учун ишлаб чиқаришни тўхтатди. Шундай қилиб, Жобснинг шартномани бекор қилиш қароридан Microsoft'дан кўра кўпроқ Apple зарар кўрди.

Macintosh учун Excel'нинг чиқишини Жобс ва Гейтс Нью-Йоркдаги Tavern on the Green ресторанида матбуот учун уюштирилган тушлик вақтида нишонлашди. Гейтсдан IBM PC учун ҳам версия чиқаришни режалаштиряпсизми деб сўрашди, у эса “Вақти келса” деб жавоб берди ва Жобс билан тузилган битим тафсилотларига тўхталиб ўтирмади. Стив микрофонни олиб: “Вақти келса, ҳаммамиз ўламиз”, деб ҳазиллашди.

Фойдаланувчининг график интерфейслари учун қураш

Microsoft билан ҳамкорлик бошлангандан буён Жобсни Microsoft Macintosh'нинг график интерфейсини ўғирлаб, ўз версиясини яратади деган хавотир тарқ этмади. Microsoft аввал IBM ва унга мос келадиган компьютерларга тушадиган DOS операцион тизимини ишлаб чиқканди. У буйруқлар каторидан иборат эскирган интерфейс асосида ишларди. Унинг мужмал кўрсатмалари (масалан, C: \>) оддий фойдаланувчиларни қийин аҳволга солиб қўярди. Ва Жобс ва унинг ҳамкаслари Microsoft график интерфейсларни

ишилаб чиқишига ўтади деб күркишарди. Энди Херцфельд унинг Microsoft’даги ҳамкори Macintosh операцион тизимининг ишлаш принциплари ҳақида батағсил сўраётганини сезиб қолгач, улар яна ҳам кучлироқ хавотирга туша бошлишди. “Мен Microsoft Mac’ни кўчириб олмоқчи шекилли деб Стив билан ўз шубҳаларимни ўргоқлашдим, – деб эслайди Херцфельд. – Лекин бу уни сира ҳам гашвишга солмади: Жобс улар ҳатто Mac намунасидан фойдаланиб ҳам бунинг уддасидан чиқа олишмайди деб ўйларди. Аслида Жобс қаттиқ хавотирга тушганди, лекин буни кўрсатгиси келмаганди.

Унинг учун барча асослар бор эди. Гейтс график интерфейсларнинг истиқболи порлоқ эканини тушуниб етганди ва Microsoft ҳам Xerox PARC’да ишилаб чиқилган технологияни Apple’га ўхшаб кўчириб олишига ҳақли деган хуносага келди. Гейтснинг ўзи бунга шундай икror бўлганди: “Биз ўзимизга-ўзимиз график интерфейсларга ишонамиз, биз ҳам Xerox Alto компьютерини кўрганмиз деб айтдик”.

Жобс Macintosh 1983 йил январда сотувга чиққандан кейин Microsoft Apple’дан бошқа ҳеч кимга график дастурий таъминот стказиб бермаслиги ҳақида Гейтс билан келишиб олганди. Афсуски, Apple Microsoft’нинг чиқиши бир йилга кечиқтирилишини олдиндан билмаганди. Шу сабабли 1983 йилнинг нояброда Гейтс Microsoft IBM PC учун график интерфейсли, дарчали, иконкали ва сичқончали янги Windows операцион тизимини ишилаб чиқаётгани ҳақида баралла эълон қилди. Гейтс (Жобс усулида) дабдаба билан янги маҳсулот чиқишини овоза қилди, Нью-Йоркдаги Helmsley Palace меҳмонхонасида Microsoft тарихида энг шукуҳли матбуот анжумани уюштириди. Ўша ойда у Лас-Вегасдаги COMDEX кўргазмасида илк маротаба Windows ҳақида гапириб берди, отаси унга слайд-шоу уюштиришда ёрдам берди. “Дастурий таъминот эргономикаси” деб номланган нутқида Гейтс компьютер графикаси “ўта муҳим” эканини, интерфейслар ёқимли шаклга келтирилишини, сичқонча эса барча компьютерлар учун стандартга айланишини айтди.

Жобс дарғазаб бўлди. У ҳеч нарса қила олмаслигини тушунарди, расмий жиҳатдан Microsoft бунга ҳақли эди, чунки график дастурий таъминот ишилаб чиқмаслик ҳақида Apple билан тузилган шартнома муддати тугаб бораётганди, – лекин шундай бўлса ҳам у қаттиқ гина қилди. “Дарҳол менга Гейтсни чақиринг, – деб буюрди у Майк Бойчга. У дастурий таъминот ишилаб чиқарувчи компаниялар билан алоқа учун жавоб берарди. Гейтс бир ўзи келди, у Жобс

билан юзага келган вазиятни мухокама килиб олишни хохлаётганди. “У ҳовридан тушиш учун мени чақирди, – деб эслайди Гейтс. – Менга айтишганидек, мен Купертиноға келдим ва шундай дедим: “Биз Windows устида ишлайпмиз. Компаниямизнинг келажаги график интерфейсларда эканига ишонамиз”.

Учрашув Жобснинг конференц-залида бўлиб ўтди, Гейтснинг атрофида Apple’нинг ўнлаб ходими тўпланди. Уларга ўзининг босси нима дейиши қизик эди. “Мен Стивнинг Биллга бақиришини маҳлиё бўлиб кузатдим”, – деб эслайди Херцфельд. Жобс кўл остидагиларнинг умидини пучга чиқармади. “Бу ўғрилик! – деб ғазабланди у. – Мен сизларга ишонгандим, сизлар эса бизнинг ғоямизни ўғирладингиз!”. Херцфельд Гейтс хотиржамлик билан Стивнинг кўзига қараб, ўзининг хирилдоқ овози билан шундай деганини эслайди: “Биласанми, Стив, масалага бошқача қарашиб мумкин деб ўйлайман”.

Тасаввур қил: иккимизнинг Хегоҳ исмли бой қўшнимиз бор, мен телевизор ўғирлаш учун унинг уйига ўғриликка тушдим ва билдимки, телевизорни сен мендан олдин ўғирлаган экансан”. Бундай зукко жавоб тариҳдан жой олди.

Гейтс Apple’да ўтказган икки кун ичидаги Жобс бутун ҳис-туйғуларини тўкиб сочди ва руҳий таъсир ўтказишнинг барча усулларини синаб кўрди. Apple – Microsoft симбиози иккита чаённинг жангига айланиб кетиши аниқ эди: рақиблар бир-бирининг атрофиини гир айланарди, агар бир-бирини чақса, бу иккисини ҳам нобуд килишини биларди. Конференц-залда жунбушга келган эҳтирослар босилгач, Гейтс Жобсга Windows учун нималарни ишлаб чиқишини режалаштираётганини юзма-юз кўрсатди. “Стив нима дейишни билмай қолди, – деб эслайди Гейтс. – “Бу мана бунга ёки бунга зид” деб фикр билдириши мумкин эди, лекин бунинг ўрнига Стив “Менимча, бу фирт ахлат” деб айтди. Гейтс Жобсни вақтинча тинчлантириш имконияти пайдо бўлганидан хурсанд бўлди. “Ҳа, бу ахлат, фирт ахлат” деб жавоб бердим мен. Шунда Стив ўзини бошқа томонга ура бошлади. “У бундан ҳам хунук сўзни айтди, – дейди Гейтс. – Кейин эса йиғлаб юборгудек бўлди, худди “бизга њеч бўлмаса, ўз маҳсулотимизни чиқаришга имкон бер” – демоқчидек туюлди. Гейтс жуда хотиржам жавоб берди. “Бирорнинг кучли туйғулари мени кўрқитмайди, чунки мен таъсирланувчан инсон эмасман”.

Жобс жиддий гаплашиб олишни хоҳлагач, одатдагидек Гейтсни сайрга таклиф килди. Улар Купертино кўчаларини кезиб чиқишиди, Де Аңс университетининг атрофини айланишиди, тамадди қилиш

учун кафега киришди ва яна айланишда давом этишиди. “Сайр ки-лиш менинг услубим бўлмаса-да, сайр қилишга тўғри келди, – деб эслайди Гейтс. – Ниҳоят Жобс “Майли, лекин бизнинг маҳсулоти-мизга ўхшаш маҳсулот бўлмасин”, – деб айтди.

Жобс нима қилиши мумкин эди? У Microsoft бундан кейин ҳам Macintosh учун дастурлар ёзишига эришиши керак эди. Скали даъво қўзғатишини айтиб, Гейтсга дўйқ-пўписа қилганида Microsoft Macintosh учун Word, Excel ва бошқа иловаларни етказиб беришни тўхтатишини айтганди. Apple учун бу ўлим билан баравар эди ва Скали муроса йўлини танлади. У Apple’нинг Windows учун мўлжалланган айрим график интерфейсларидан фойдаланиш хуқуки учун Microsoft’га лицензия беришга рози бўлди. Эвазига Microsoft аввалгидек Macintosh учун дастурлар етказиб беришни ва Apple’га муаяйн муддатга Excel учун маҳсус хуқуклар тақдим этишни ўз зими- масига олди. Бу муддат давомида Excel дастурини IBM’га мослашган компьютерларга эмас, фақат Macintosh’га ўрнатса бўларди.

Microsoft 1985 йилнинг кузига келибгина Windows 1.0’ни тайёрлай олди, шунда ҳам тизим устида жиддий иш олиб бориш керак эди. Унга Macintosh интерфейсининг хушбичимлиги етиш- масди, дарчалар қадама накш билан очиларди ва Билл Аткинсон ўйлаб топганидек, бир-бирининг устига тушмасди. Журналистлар Windows’ни мазах қилишарди, харидорлар эса унга тупиришарди. Лекин Microsoft маҳсулотлари, одатдагидек, муваффақиятсизли- ни енгиб ўта олди, қатъийлик ўз натижасини берди: аста-секин Windows такомилига етказилди, кейин эса умуман бозорни забтетди.

Жобс Гейтсни шу-шу кечирмади. Орадан ўттиз йил ўтиб ҳам Стив менга “Улар бизни шип-шийдон қилишди, чунки Гейтсда уят ҳам, виждан ҳам йўқ”, – деб шикоят қилганди. Бундан хабар топ- гач, Гейтс шундай деганди: “Агар у шунга ишонса, демак, у ўзи- нинг реалликни бузиб кўрсатиш доирасига тушиб қолибди”. Юри- дик нуқтаи назардан Гейтс ҳак эди ва кўп сонли суд жараёнлари буни исботлади. Амалий жиҳатдан ҳам ҳақиқат унинг тарафида эди. Apple Xerox PARC технологиясидан фойдаланиш хуқуки учун битим тузган бўлса-да, бошқа компаниялар ҳам шунга ўхшаш гра- фик интерфейслар чиқариши мумкин эди. Apple ўз тажрибасида компьютер интерфейси дизайнининг “ташқи кўриниши ва хусуси- ятлари”ни юридик жиҳатдан ҳам, амалиётда ҳам ҳимоя қилиш му- раккаблигига амин бўлди.

Жобснинг ғазабини тушунса бўлади. Apple прогрессиврок,

ечим ва дизайн борасида креативрок ва нафисрок эди. Бироқ якунида операцион тизимлар учун курашда гарчи маҳсулотнинг тақомилига етказилмаган нусхаларини чиқарган бўлса-да, Microsoft голиб чиқди. Ва бу, умуман, цивилизациянинг бадиий нуқсонидир: энг яхши ва прогрессив нарса ҳар доим ҳам ютиб чиқавермайди. Шу сабабли бир неча ўн йилдан кейин ҳам Жобс бу борада мағруронга ва ўта қатъий фикр билдириди, бироқ унинг гапида оз бўлса-да ҳақиқат бор эди: “Microsoft’нинг ягона камчилиги шундаки, уларда умуман дид йўқ, – деб фикрларди у. – Боз устига, бу бир-иккита маҳсулотга эмас, балки уларнинг барча маҳсулотига тегишли: улар оригиналликка интилмайди, маҳсулотни тақомиллаштириш устида ишламайди. Мени Microsoft’нинг муваффақияти хафа қилгани йўқ – бу аслида нормал ҳолат ва улар бунга одилона эришишди. Мени улар ўргамиёна маҳсулот чиқариши хафа қиласи”.

17-БОБ. ИКАР. ЮКСАЛИШ ҚАНЧА БАЛАНД БҮЛСА...

Юксалиш

Macintosh пайдо бўлиши билан Жобс яна ҳам машхур одамлар қаторига кира бошлади ва унинг Манхэттенга уюштирган биргина ташрифи бунга яхши мисол бўла олади. Йоко Оно ўғли Шон Ленион таваллуди шарафига ўтказилган кечага уни таклиф қилишди. Жобс таваллуд айёмини нишонлаётган ўн яшар болага Macintosh совға қилди. Болага у ёқди. Мехмонлар орасида Энди Уорхол ва Кит Харинглар ҳам бор эди, улар компьютернинг имкониятларидан жуда руҳланиб кетишли, шу сабабли замонавий санъатда кескин бурилиш юз бериши мумкин эди. Уорхол QuickDraw дастури устида бироз ўтириб, “Ё тангрим! Мен доира чиздим!” деб хитоб қилди. Уорхол бундай компьютерни Мик Жаггерга ҳам совға қилишларини талаб қилди. Жобс ва Билл Аткинсон рок юлдузининг уйига боришиди. Жаггернинг боши қотди. У олдига нима олиб келишганини унчалик тушунмади. Кечроқ Жобс ҳамкасларига шундай деб айтиб берди: “Унинг хуши аниқ жойида эмасди. У ёки гиёхванд моддалар таъсири остида эди ёки шунчаки ақлдан озганди”. Лекин унинг қизалоги Жейдга компьютер дарров ёқиб қолди ва у MacPaint’да чиза бошлади, шу сабабли Жобс унга Macintosh совға қилди.

Жобс Манхэттенда жойлашган, Марказий боққа яқин жойдаги “Сан-Ремо” обрўли турар жой комплексининг энг юқорисидан икки хонали квартира сотиб олди ва уни Жон Скаллига кўрсатди. Йео Минь Пей студияси вакили Жеймс Фрид квартирани таъмирлаш билан шуғулланди, лекин майда-чуйдага қаттиқ берилганилиги учун Жобс бу квартирага киргани йўқ, кейинроқ эса уни U2’даги Бонога 15 миллион долларга сотиб юборди. У, шунингдек, Вудсайдда, Пало-Альтонинг тепасидаги дўнгликда асрнинг бошида мисмагнати томонидан испанча мустамлака услубида қурилган, ўн тўртта ётоқхонаси бор дангиллама уйни ҳам сотиб олди. Жобс у ерга кўчиб ўтди, лекин ўзи яшаётган уйдан чиқиб кетмади.

Унинг Apple’даги мавқеи яна ҳам мустаҳкамланди. Скалли унинг ваколатларини камайтирмоқчи эмасди, балки, аксинча: Lisa ва Macintosh бўлимлари бирлаштирилди, Жобс эса бўлим раҳбари этиб тайинланди. Юксалиш унинг характерини юмшатгани йўқ. Бунинг акси бўлиб чиқди. Унинг хаддан ортиқ дангалли-

ги Lisa ва Macintosh жамоалари бирлаштирилиши ҳақидаги унұтилmas нутқида түлік намоён бўлди: барча асосий лавозимларни Macintosh гурухи аъзолари эгаллади, Lisa ходимларининг чорак қисми эса ишдан бўшатилди. “Сизлар қовун туширдинглар, – деди у Lisa жамоасига тик қараб. – Сизлар – иккинчи лигасиз. Бизда эса иккинчи ва учинчи лигадан ўйинчилар жуда кўп, шунинг учун Силикон водийсидаги шунга ўхшаш компанияларда ишлаш имкониятига эга бўлишингиз учун айримларингизни биз бугун қўйиб юборамиз”. Macintosh устида ҳам, Lisa устида ҳам ишлаган Билл Аткинсон унинг сўзларини нафакат шафқатсиз, балки адолатсиз ҳам деб топди. “Бу одамлар жуда кўп ишлаганди ва ажойиб мутахассислар эди”, – дейди у. Лекин Жобс қайсарлик билан ўзининг Macintosh тарихига асосланган менежмент назариясига ишонарди: агар биринчи лига жамоасига эга бўлишни хоҳласанг, бераҳм бўлишинг керак. “Жамоа ўсаётган бўлса, иккинчи таркибининг бир-иккита ўйинчиси билан келишиш осон бўлади, лекин кейин улар ўзларига ўхшаган бошқаларни тортади, шунда сенда учинчи таркиб пайдо бўлади, – деб фикрларди Жобс. – Macintosh тажрибаси мени шунга ўргатдики, биринчи лига ўз даражасидаги ўйинчилар билан ишлашни яхши кўради ва уларга асло кучсиз ўйинчиларни кўшмаслик керак”.

Маълум вакт Жобс ва Скалли бир-бирини қалин дўст деб ишонтириб юришди. Бир-бирига меҳрибонлигини шу даражада бўрттириб кўрсатишганидан улар айрилмайдиган тўтиқушга ўхшарди. Скаллининг компаниядаги фаолиятига бир йил тўлгани муносабати билан 1984 йилнинг майида Жобс уни Купертинонинг жануби-ғарбидаги дўнгликда жойлашган ва нозик дидли одамлар борадиган Le Mouton Noir ресторанидаги тантанали кечки овқатга таклиф қилди. Скаллини ҳайрон қолдирган нарса шу бўлдикси, Жобс у ерда директорлар кенгашини, Apple'нинг менежмент рахбарларини ва ҳаттоқи Шаркий соҳиблўйининг айрим инвесторларини тўплаганди. Коктейл вақтида барча Скаллини табриклади. Унинг эсласича, Стивнинг юзлари гул-гул ёниб, оғзи қулоғида эди. Жобс тилёғлама тост билан кечани очиб берди. “Macintosh етказиб берилган кун ва Жон Скалли Apple'га ўтишга рози бўлган кун ҳаётимдаги энг баҳтли кундир, – деди у. – Бу ҳаётимдаги энг яхши йил бўлди, мен Жондан кўп нарсани ўргандим”. Сўнгра Скаллига совға сифатида Жобс йилнинг эсда қоларли дамлари туширилган тўпламни кўрсатди.

Скалли ҳам ўзининг жавоб нутқида муваффакиятли ҳамкор-

ликдан хурсанд эканини билдириди, нутқининг сўнгига эса у бир иборани айтди, у кечага йиғилган кўпчиликнинг ёдида колди: “Apple’да битта етакчи бор. Бу Стив ва мен”, – деди у. У йиғилганларга нигоҳ ташлади ва Жобс жилмайиб турганини кўрди. “Биз бир-биримизни сўзсиз тушунардик”, – деб эслайди Скалли. Лекин у, шунингдек, Артур Рок ва бошқаларнинг масхаромуз қулимсирашига ҳам кўзи тушди. Улар Жобс ҳокимиятни эгаллаб олишидан кўркишарди. Улар Скаллини Жобсни назорат қилиб туриш учун ишга олишганди, энди эса Жобс назоратни ҳеч кимга бермаслиги маълум бўлиб ултурганди. “Скалли Стивга манзур бўлиш учун қаттиқ интилгани туфайли унга гап қайтаришга журъат эта олмасди”, – деб эслайди кейинроқ Рок.

Скалли Жобснинг кўнглини топиб ва унинг профессионал фикрига қулоқ тутиб, оқилона иш тутди. Акс ҳолда фақат низо келиб чиқарди, бу борада у ҳақ эди. Бироқ Скалли бир нарсани ҳисобга олмади: Жобс ҳокимиятни баҳам кўрадиган инсон эмас. Ва у бошка одамлар билан ҳисоблашишни хоҳламайди. Жобс компанияни қандай бошқариш ҳақида тобора кўпроқ гапиради. Мисол учун 1984 йилда бизнес стратегияси бўйича ўтказилган мажлисда у Apple’нинг сотиш ва маркетинг бўлимлари турли ишлаб чиқариш бўлинмаларига хизмат кўрсатиш ҳуқуқи учун кураш олиб бориши керак деган ғояни илгари сурди. Уни ҳеч ким кўллаб-кувватламади, лекин Жобс қайсарлик билан ўз айтганида туриб олди. “Одамлар мен бунга нукта қўйишимни ва Стивдан жим бўлишини сўрашимни хоҳлаб, менга нажот кўзлари билан қарашарди, лекин мен ҳеч нарса қила олмасдим”, – деб эслайди Скалли. Йиғилиш тугагач, у кимдир “Нимага Скалли унинг овозини ўчириб кўймади?” деб пицирлаганини эшилди.

Жобс Фримонтда Macintosh ишлаб чиқариш бўйича энг замонавий завод қуришга қарор қилганида, унинг эстетик амбициялари ва назорат қилишга бўлган интилиши энг авжига минганди. У машина ускуналари ҳам Apple логотипи каби ёрқин рангларга бўялишини хоҳлади, лекин Жобс бўёқ намуналарини узоқ кўздан кечирди. Шунинг учун ишлаб чиқариш бўйича директор Мэтт Картер якунида сарғиш ва кул рангли оддий ускуна ўрнатди. Заводни кўриб, Жобс дастгоҳларни у танлаган ёрқин рангларга қайта бўяб чиқишини буюрди. Картер бош тортди. Ускуналар жуда қиматбаҳо эди ва уларни қайта бўяш салбий оқибатларга олиб келиши мумкин эди. У ҳақ бўлиб чиқди. Оч ҳаво ранг бўёқка бўялган энг қимматбаҳо дастгоҳлардан бири ёмон ишлай бошлади ва унга “Стивнинг

инжиқлиги” деб ном қўйиши. Охир-оқибат, Картер компаниядан кетиб қолди. “Жобс билан курашиш жуда кўп куч талаб киларди, жанжал учун сабаб эса арзимас нарса бўлиб чиқарди, шунинг учун бу менинг жонимга текканди”, – деб айтиб берди Картер.

Унинг ўрнига Жобс жаҳли тез, лекин кўнгилчан Деби Коулманни ишга олди, у Macintosh бўлинмасида молиявий инспектор бўлиб ишларди ва бир йили Жобсни енга оладиган энг яхши баҳсчи унвонини қўлга киритганди. Лекин у керакли вақт Стивнинг таниқлик қилишига йўл беришни ҳам биларди. Apple’нинг арт-директори Клемент Мок унга Жобс деворларни окка бўятмоқчи эканини айтганида у ҳаяжонга тушиб, шундай деди: “Заводни окка бўяш мумкин эмас-ку! Ҳаммаёқ кир ва чанг бўлиб кетади”. Мок шундай жавоб килди: “Стив эса деворлар шунчаки оқ бўлишини эмас, оппоқ бўлишини хоҳляяпти”. Охири Деби рози бўлди. Деворлари окка, дастгоҳлари оч ҳаво ранг, сарик ва қизилга бўялган завод цехи “Александр Колдернинг кўргазмасига ўхшарди”, деб эслайди Коулман.

Жобсдан заводнинг ташқи кўринишига нега ҳаддан ортиқ эътибор берётганини сўрашса, у мукаммалликка интилиш ундан шуни талаб қилаётганини айтганди:

“Заводга келиб, мен чанг борлигини текшириб кўриш учун оқ кўлқоп кийиб олдим. Ҳар ерда, дастгоҳларда, жавонларда, полда чанг борлиги маълум бўлди. Мен Дебидан ҳаммаси озода бўлишини сўрадим. Менинг тасавуримда пол шу даражада тоза бўлиш керакки, унга ўтириш мумкин бўлсин деб айтдим. Деби тутақиб кетди. У завод полига нима учун ўтириш кераклигини тушунмасди. Ва ўшанда мен унга тушунтириб бера олмагандим. Биласизми, мен Японияда кўрган нарса хотирамда қаттиқ из қолдирганди. У ерда мени лол қолдирадиган ва бизда йўқ бўлган нарса шуки – бу жамоанинг жиспслиги ва интизом. Агар бизда иш жойини бекам-кўст озода саклаш борасида интизом етишмаса, унда дастгоҳлар ишлашйни кузатишда ҳам интизом бўлмайди”.

Бир куни якшанба тонгига Жобс заводга отасини таклиф килди. Пол Жобс ўзининг буюмлари бенуқсон, анжомлари батартиб бўлишини доим синчиклаб кузатарди ва Стив у ҳам шундай эканини отасига кўрсатишдан хурсанд эди. Экскурсия ўтказиш учун Коулман ҳам келди. “Стивнинг кўзлари чақнарди, – эслайди у. – У отасига ўз ижодини кўрсатаётганидан жуда мағрур эди”. Жобс ҳаммаси қандай ишлашини тушунтириб берди ва отаси, афтидан, чин дилдан завқ олди. “У нарсаларни тегиниб кўраётган отасига

гинмай қарапди. Отасига ҳаммаёқ тоза ва саранжом-саришта экани ёқаётгани кўриниб турганди”.

Кейинги экскурсия бундай силлик ўтгани йўқ. Франция президенти, социалист Франсуа Миттераннинг давлат ташрифи вақтида заводга унинг рафиқаси, Кубанинг ихлосманди Даниэль Миттеран келди. Жобс уларнинг сухбатини Жоанн Хоффманнинг турмуш ўртуғи Ален Россман таржима қилишини буюрди. Лекин Миттеран хонимнинг ўз таржимони бор эди. У заводдаги меҳнат шароитлари ҳакида кўплаб савол берар, Жобс эса бу вақтда унга илфор технологиялар ва роботизация ҳакида айтиб беришни хоҳларди. Ишлаб чиқариш жадвали ҳакида гапириб берганида, Миттеран хоним иш вақтидан ташқари хизмат учун ҳақ тўланадими-йўқми, қизиқиб кўрди. Бундан хафа бўлган Жобс автоматлаштириш ишчи кучи қийматини камайтиришда унга ёрдам бераётганини таърифлаб берди, лекин бундай жавоб унга ёқаслигини биларди. “Бу машаққатли меҳнатми? Улар неча кун таътилда бўлади?” – деб суриштиришда давом этди Миттеран хоним. Жобс бошқа ўзини тийиб турга олмади. “Агар ишчиларнинг аҳволи ҳакида шу даражада қизиқаётган бўлса, – деб айтди у таржимонга, – унга етказиб қўйинг, у исталған вақт бу ерга келиб ишлаши мумкин”. Оқариб кетган таржимон бир сўз ҳам айтмади. Аммо Россман ўзини йўқотиб қўймади ва французчалаб “Мистер Жобс ташрифингиздан ва заводга бўлган қизиқишингиздан жуда мамнун”, деб айтди. Жобс ҳам, Даниэль Миттеран ҳам ҳеч нарса тушунмади, лекин франциялик таржимон сенгил нафас тортди.

Купертинога қайтаётиб, Даниэль Миттераннинг димоғдорлигидан Жобснинг ғазаби қайнаб кетди ва у ўзининг “мерседес”ида автострада бўйлаб газни босди. У тезликни соатига 160 километрга оширгач, уларни йўл патрули тўхтатди. Россман бир дақиқа ўтгач, Жобс жарима ёзиб бераётган полициячига сигнал чалаётганини кўриб ҳайратда қолди. “Нима бўлди?” – деб сўради полициячи. “Мен шошяпман”, – деб жавоб берди Жобс. Полициячининг жаҳли чиқмади. У шунчаки ишини битириб, Жобсни агар уни яна бир марта тезликни соатига 90 километрдан оширгани учун тўхтатишига, қамаб қўйишини айтиб огохлантириди. Полициячи қўринмай колиши билан Жобс тезликни яна 160 километргача ошириди. “Оддий қоидалар унга тааллуқли эмаслигига у чин дилдан ишонарди”, – деди Россман бироз кўтаринки руҳда.

Россманнинг рафиқаси Жоанна Хоффман ҳам Жобснинг бундай қиликларига гувоҳ бўлганди. Macintosh чиққанидан кейин

бир неча ой ўтгач, Жоанна Европа бўйлаб саёхат вақтида Жобсга ҳамроҳлик қилганди. “У ўзини жуда ҳунук тутарди ва сувдан қуруқ чиқишига ишончи комил эди”, – деб эслайди у. – Парижда Жоанна франциялик дастурий таъминот ишлаб чиқувчилар билан учрашиш учун расмий кечки овқат уюштириди, лекин Жобс кутилмаганда, у ерга боришдан бош тортиди. У машина эшикларини шундоккина Жоаннанинг олдида ёпиб, кечки овқатга бормаслигини, унинг ўрнига рассом Жан-Мишел Фолон билан учрашишга қарор қилганини айтди. “Меҳмонлар хафа бўлишди ва бизга ҳатто қўл беришни ҳам исташмади”, – деб айтиб беради Жоанна.

Италияда эса у хушмуомала, тўладан келган ва анъанавий бизнес вакили бўлган Apple’нинг маҳаллий директорини бир қарашда ёқ ёмон кўриб қолди. Жобс унга унинг жамоаси ва сотув стратегияси унда таассурот қолдирмаганини дангал айтди. Жобс сухбатни илтифотсизлик билан “Сиз Mac’ни сотишга муносиб эмассиз”, деб якунлади. Лекин бу ресторандаги воқеа олдида ҳолва эди. Шўрпешона менежер танлаган ресторанда Жобс веганча таом талаб қилди, официант эса сметанали соус берди. Жобс тутақиб кетиб, ўзини шу қадар одобсиз тутдики, Хоффман сўнгги чорани қўллашга мажбур бўлди. У Жобснинг қулогига пичирлаб, агар у дарҳол жим бўлмаса, унинг тиззасига қайноқ кофени тўкиб юборишини айтди.

Европага саёхат вақтида асосий келишмовчиликлар сотув прогнози хусусида келиб чиқди. Жобс ўзининг воқеликни бузиб кўрсатиш майдони билан жамоасидан доим кутилаётган натижадан ортиқроқ натижага эришишни талаб қиласарди. У Macintosh учун дастлабки бизнес-режани тузишида ҳам шундай қилди ва қаттиқ панд еди. Бу усулни у Европада ҳам қўллади. У европалик менежерларга, агар улар энг яхши прогнозларни тақдим этишмаса, уларга ҳеч қандай квота бермаслигини айтиб дўк қиласарди. Улар реалистик режалар тузиш керак деб эътиroz билдирарди, Хоффман эса бундай низоларни доим бартараф этарди. “Сафар сўнгига асабларим дош беромай қолди. Бутун танам титрарди”, – дейди у.

Айнан шу саёхатда Жобс Apple’нинг франциялик менежери Жан-Луи Гассе билан учрашиб қолади. Гассе Европада Жобс билан муваффакиятли учрашув ўтказган оз сонли менежерлардан бири эди. “Ҳақиқат ҳакида Стивнинг ўз қарашлари бор эди ва у билан мулоқот қилиш учун уни шунчаки босиб қўйиш керак эди”, – деганди кейинчалик Гассе. Жобс, агар францияликлар сотув прогнозини оширишмаса, одатдагидек, квоталарини кесишини айтиб дўк қилганида, Гассе дарғазаб бўлади. “Пиджагининг қайтарма ёқаси-

дан ушлаб, у жим бўлишини айтиб бакирганим эсимда. Мен ўзим ҳам авваллари ўта тажовузкор бўлганман. Лекин бундан халос бўлгандим. Шу сабабли тезда Стивда ўзимни кўрдим”.

Лекин шу билан бирга Гассе Жобс керак бўлса нақадар таронатли инсон бўлишига ҳам қойил колганди. Миттераннинг “компьютерлар ҳамма учун” деган севимли гапи бор эди ва юқори технологиялар соҳасининг кўплаб машҳур назариётчи-мутахассислари, масалан, Марвин Минский ёки Николас Негропонте бунда унга жўр бўлганди. Le Bristol меҳмонхонасидағи чиқишида Жобс компьютер ҳар бир мактабда бўлса, Франция нақадар равнак топишни таърифлаб берди. Ва албатта, Париж унинг романтик орзуларини кўзғатиб юборди. Гассе ва Негропонте у аёлларни соғингани хақида кўплаб хикоялар айтиб берган.

Қулаш

Macintosh пайдо бўлгандан кейин бошланган дастлабки шодлик тўлқини тезда босилди ва 1984 йилнинг иккинчи ярмида сотиш ҳажми кескин тушиб кетди. Чунки компьютер жиддий камчиликка эга эди. Macintosh чиройли, бироқ жуда секин ишлайдиган, қуввати кам компьютер эди. Ва ҳеч қандай реклама найранглари унинг айбини яшира олмади. Бу компьютернинг ўзига мафтун қилиб кўядиган жиҳати шу эдики, аввалги моделлардаги каби ранги кетган милтиллайдиган яшил ҳарфлар ва ёқимсиз буйруқлардан иборат қора экран ўрнига Macintosh’нинг фойдаланувчи интерфейси қуёш нурига тўлган ўйинхонага ўхшарди. Лекин бу унинг заиф нуқтаси эди. Матнли режимда белги камроқ байт эгаллади, Macintosh’да эса ўзингизга ёқкан хушбичим шрифт билан пиксельма-пиксел ҳарфларни чизиш мумкин эди, бунга 20–30 баравар кўпроқ хотира керак бўларди. Lisa’га 1000 килобайтдан ортиқ хотира ўрнатиш орқали муаммо ҳал этилганди, бироқ Macintosh хотираси атиги 128 килобайт эди.

Бундан ташқари, Macintosh’да ўрнатилган қаттиқ диск йўқ эди. Жоанна Хоффман у керак деганида Жобс уни “Хероҳ фанати” деб атаганди. Компьютерда дискет учун бор-йўғи дисковод бор эди. Маълумотларни кўчирмоқчи бўлган киши доим дискетларни тикиши ва олиши керак эди ва якунида унинг тирсаклари оғриши турган гап эди. Бунга қўшимча равишда Macintosh’да вентилятор ҳам йўқ эди, бу эса Жобснинг ўта ўжарлигига яна бир мисол эди. Унга вентилятор компьютернинг тинчлигини бузадигандек туюлганди. Бу эса компьютернинг тез-тез бузилишига сабаб бўлди, шунинг учун

унга “сарғиш тостер” деб ном беришди. Табиийки, бу компьютернинг оммабоп бўлишига ёрдам бергани йўқ. Дастрлабки ойлардаги юкори сотув кўрсаткичлари умид бахш этаётганди, лекин харидорлар товарнинг заиф томонларини билиб қолгач, сотув ҳажми тушиб кетди. Натижада Хоффман афсус билан шундай деди: “Реалликни бузиб кўрсатиш яхши рафбат бериши мумкин, аммо реаллик ҳам кейин жавоб зарбасини беради”.

1984 йилнинг охирида Lisa деярли сотилмасди, Macintosh сотуви эса ойига 10 мингтага тушиб кетганди. Шунда Жобс ноиложликдан ғаройиб ва ноодатий қарор қабул қилди. У барча сотилмаган Lisa компьютерларига Macintosh эмуляциясини ўрнатиб, бозорга Macintosh XL компьютерларини етказиб бермокчи бўлди. У вактга келиб, Lisa’ни ишлаб чиқариш тўхтатилганди, шунинг учун Жобснинг ўзи ишонмаган компьютерни ишлаб чиқармокчи бўлгани жуда ғалати эди. “Мен жаҳл отига миндим, – деди Жоанна Хоффман. – Чунки ҳеч қандай Mac XL компьютери йўқ эди. Бу Lisa қолдикларидан халос бўлиш учун қилинган уриниш эди. Сотув яхши эди, лекин кейин биз бу мудхиш алдовни тўхтатишимизга тўғри келди ва мен ишдан кетдим”.

1985 йилги рекламада қайгули кайфият кўрсатилди. У ҳам овоза бўлган “1984” reklamasи каби IBM’га қарши қаратилганди. Афсуски, улар тубдан фарқ қиласарди: биринчи ишланган ролик умид бахш этадиган нуқтада якунланганди, Ли Клоу ва Жей Чиат тақдим этган “Лемминглар” деб номланган янги сценарийда эса қора иш костюми кийган кўзи боғланган одамлар жарга қулаб тушарди. Жобсни ҳам, Скаллини ҳам бундай сценарий жуда уялтирди. У Apple компаниясининг ижобий образига зид бўлибгина қолмай, балки IBM компьютерини сотиб олган ҳар бир менежерни хақоратларди.

Жобс ва Скалли агентликдан бошқа реклама ўйлаб топишни сўрашди, лекин рад жавобини олишди. “Сизлар 1984 йилга қайтмоқчи эмассизлар-ку”, – деди ходимлардан бири. Скаллининг айтишича, Ли Клоу унга шу реклама учун ўз обрў-эътиборини гаровга қўйишини айтган. Ридли Скоттнинг укаси Тони томонидан суратга олинган якуний ролик улар ўйлагандан ҳам қўрқинчли эди. Ақлдан озган бир хил костюм кийган одамлар “Оппокой” мультфильмдаги миттивойлар қўшиғининг қайгули вариантини куйлаганча, ўлим томон қадам ташларди, нохуш сценография эса роликдаги мухитни сценарийдагидан ҳам тушкунроқ ҳолатга солиб қўйганди. “Бутун Американинг ишбилармонларини хақоратлашга аҳд қилганингга ишонгим келмаяпти”, – деб бақириДеби Коулман

роликни кўриб. “Мен ростдан ҳам кетишим ҳақидаги аризани столга қўйдим. Ва уни ўзимнинг Macintosh’имда ёзиб бердим. Бу очикчасига ҳакоратлаш деб хисоблардим. Биз эса нашрий тизимлар билан шуғулланишни бошлагандик”.

Шунга қарамай, Жобс ва Скалли агентликнинг гапига лақقا тушди ва “Супербоул”да рекламани кўрсатишларига розилик берди. Улар иккови Скаллининг рафиқаси Лизи (у Жобсни ўлгудай ёмон кўрарди) ва Жобснинг янги дугонаси хушчақчак Тина Редсе билан бирга “Стэнфорд” стадионига ўйинга боришли. Ўйин зерикарли бўлди, рекламани эса тўртинчи бўлим охирида экранда кўрсатиши ва реклама томашабинда унча таассурот ўйғотмади. Аммо мамлакат бўйлаб ролик салбий реакция кўзгатди. “Реклама Apple компанияси ўзига жалб қилмоқчи бўлган одамларни ранжитди”, – деганди Fortune журналига бир фирма президенти. Apple’нинг сотув бўйича директори ролик учун узр сўраб, Wall Street Journal’га эълон жойлаштиришни таклиф қилди. Лекин Жей Чиат ундай ҳолда унинг агентлиги қўшни сахифада реклама учун ажратилган жойни сотиб олиб, узр кетидан узр чоп этишини айтиб кўркитди.

Жобсга реклама ҳам, умуман Apple билан боғлиқ вазият ҳам азоб берарди. Ва январь ойида навбатдаги интервью бериш учун Нью-Йоркка борган вактда, унинг жаҳл отига мингани тўлиқ намоён бўлди. Carlyle Hotel меҳмонхонасига жойлашиш масаласи билан аввалгидек Режис Маккенна агентлигидаги Андреа Каннингем шуғулланарди. Жобс кечқурун соат 10 да келиб, дарҳол журнал сонида ўзгартириш килиш керак деб буюрди, интервью эса эрталаб бошланарди. Унга пианино турган жойи, қулупнай нави ёқмасди. Лекин унинг катта эътиrozига сабаб бўлган нарса гуллар эди. Жобс калл гулларини хоҳлаганди. “Биз гулларни деб у билан жиддий ёқалашдик, – деб айтиб берди Каннингем. – Мен калл гуллари қандай бўлишини биламан, бундай гуллар тўйимда кўйилганди, лекин Жобс бошқа навдаги гулларни талаб қилди ва ҳақиқий калл гуллари қандай эканини билмаганим учун мени тентак деб ҳакоратлади”. Лекин Нью-Йорк катта шаҳар, шунинг учун Каннингем яrim тун бўлса ҳам Жобс учун керакли гулларни топиб берди. Хона қайта жиҳозланганидан кейин Жобс Каннингемни кийими учун уришиб берди.

– Костюминг жуда хунук, – деди у. Каннингем у жаҳлини тўкиб-социш учун баҳона излаётганини кўриб, уни тинчлантиришга ҳаракат қилди:

— Мени эшит, жаҳлинг чиқаётганини, нималарни ҳис этаётганингни тушунаман.

— Нима ҳис қилаётганимни сен умуман тушунмайсан! Сен мен бўлишни тасаввур ҳам қилолмайсан! — деб бақириб жавоб берди Жобс.

Ўттиз ёш

Ўттиз ёш – барча учун жуда муҳим даврdir, айниқса, ўттиз ёшдан ошган кимсага ишонмаслик керак деган шиорни кўтариб чиқкан одамлар учун. Жобс Сан-Францискодаги St. Francis мөх-монхонасининг банкет залида минг кишилик жуда тантанавор ва шу билан бирга кувноқ қабул маросими уюштириди (у смокинг кийган ва кроссовкада келган одамларни бирлаштириди). Таклифномага шундай деб ёзиб қўйилганди: “Бир кекса хинд шундай деганди, илк ўттиз йилда инсон ўз одатларини яратади, кейинги ўттиз йилда эса одатлар инсонни шакллантиради. Менинг одатларимдан хурсанд бўлиш учун келинг!”. Бир столда Билл Гейтс ва Митч Капор каби компьютер магнатлари тўпланди. Бошқа столда Жобснинг эски дўстлари ўтириди, масалан, Элизабет Холмс ўзи билан смокинг кийган дугонасини олиб келганди. Энди Херцфельд ва Баррелл Смит смокингни ижарага олганди ва унга қўшиб эски кроссовка кийиб олишганди, бу, айниқса, улар Сан-Франциско Симфония оркестрининг ижросидаги Штраус вальси остида рақс тушганида қўзга ташланиб турди.

Мехмонлар учун Элла Фицджеральд қўшиқ айтди (Боб Дилан таклифни рад этганди). Элла, асосан, ўзининг одатий қўшикларини куйлади, баъзан эса қўшикларни вазиятга қараб ўзгартириб айтди, шунинг учун “Ипанема кизлари ўрнига” “купертиносик йигит” сўзлари янгради. У Жобсдан ўзи истаган қўшикни сўраса, у бир не-ча қўшикларни буюрди. Фицджеральд чикишини секин айтилган Happy Birthday қўшиғи билан якунлади.

Скалли “буюк технологик соҳиб каромат” учун тост айтиб, саҳнага чиқди. Возняк Жобсга 1977 йили Apple II таниширилган компьютер ярмаркасидаги Zaltaіr соҳта компьютерининг рамкага солинган нусхасини совфа килди. Дон Валентайн Жобснинг ўзгар-ганлигидан руҳи кўтарилиб, шундай деди: “Ёши ўттиздан ошган одамларга ишонишни хоҳламайдиган Хо Ши Минга ўхшаш йигитдан у Элла Фицджеральд билан ўттиз йиллик таваллуд айёмини ажойиб тарзда ўтказадиган инсонга айланибди”.

Юбилиярнинг кўнглини топиш қийин эди ва меҳмонлар но-

одатий совғалар устида бош қотиришди. Масалан, Деби Коулман Фрэнсис Скотт Фицджеральднинг “Охирги магнат” романининг ишлек нашрини топди. Лекин Жобс одатдагидек ўзини ғалати тутди: у барча совғаларни меҳмонхонада қолдириб кетди. У уйига хеч нарсани олиб кетмади. Возняк ва Apple’нинг бошқа фахрийлари байрамдан кейин Denny’s’га тамадди қилишга боришиди. Уларни базмда эчки сутидан тайёрланган пишлок ва лосось гўштидан пиширилган мусс ўзига тортмаганди.

Жобс ёзувчи Дэвид Шеффга ғам-ғусса билан шуларни сўзлаб берди: “Ҳар доим ҳам ҳақиқатан қизиқ нарса яратган ўттиз ёки кирқ ёшли рассомни учратавермайсан. Албатта, ҳаётдан ҳар доим болаларча завқ оладиган самимий синчков одамлар ҳам бўлади, лекин бундай одамлар кам”. Уларнинг узун ва ўта шахсий интервьюси Жобс ўттиз ёшга тўлган ойда Playboy’да чоп этилди. Улар турли мавзуларда сухбат курди, лекин Жобснинг энг ўткир фикрлари кексайиш ва келажакни кутиш ҳакида бўлди: Бизнинг фикрларимиз онга ўрмондаги дараҳтларга ўхшаш схемаларни яратади. Биз ҳақиқатан ҳам нақш соламиз, схемаларни гул қилиб чизамиз. Одатда одамлар уларга пластинканинг эгатидаги игна каби тикилиб қолади. Ва ҳеч қачон ташқарига чиқмайди. Мен ҳар доим Apple билан бирга бўламан. Умид қиласанки, ҳаётимнинг ва Apple’нинг ришталари гилам иплари каби мустаҳкам боғланган. Мен бу ерда бир неча йил бўлмаслигим мумкин, лекин ҳар доим қайтиб келаман. Айнан шуни хоҳлайман, шекилли. Асосийси, мен ҳали ҳам толиб эканимни, ҳали ҳам янги эканимни унутмаслик керак.

Агар рассомга ўхшаб ижод қилиб яшашни истасанг, тез-тез орқага қарайвериш керак эмас. Сен эришган барча мавқеингдан, кимга айланганингдан воз кечишга тайёр бўлишинг керак. Ташки олам қотиб қолган образни қабул қилишга сени қанча зўр бериб мажбур қилса, рассом бўлиб қолиш шунча қийин, шунинг учун рассом гоҳ-гоҳ шундай дейиши керак: “Хайр, кўришгунча. Мен кетишим керак. Мен аклдан озяпман ва бу ердан қочишим керак”. Ва у қаердадир қишини ўтказиш учун кетади. Кейин яна пайдо бўлиши мумкин, бироқ бошқа образда.

Жобс ҳар бир гапида тез орада ҳаётида юз берадиган воқеаларни олдиндан айтиб бераёттандек эди гўё. Эҳтимол уни Apple билан боғлаб турган ришталар хозир узилар, лекин улар кейин яна қўшилади. Эҳтимол, унинг учун “Хайр, кўришгунча. Мен кетишим керак”, деб айтиш вақти келгандир. Кейин у бошқача тафаккур билан яна келади.

Хотима

Macintosh чиққанидан кейин кучларини тиклаб олиш ва ёқимсиз бошлиғи Боб Бельвилдан бироз дам олиш учун Энди Херцфельд таътилга чиқди. Бир куни у Жобс Lisa бўлумидаги ходимлардан камроқ маош оладиган Macintosh жамоасининг барча муҳандислариға 50 минг доллардан бонуслар берганини билиб қолди. У ўзи хақида эслатиш учун Жобснинг олдига борди. Лекин у Бельвиль таътил вактида бонус тўламасликка карор қилганини айтди. Бирок Херцфельд кейинчалик бу айнан Жобснинг қарори эканини билгач, бунга ойдинлик киритмоқчи бўлди.

Жобс гапни айлантиришга ҳаракат қилди, кейин эса шундай деди: “Хўп, сен айтганингдек деб тасавур қиласиз, бу нимани ўзгартиради?” Херцфельд у қайтиши учун унинг бонусини кечиктиришимоқчи бўлишса, унда у атайнин қайтмаслигини айтди. Жобс ён беришга мажбур бўлди, лекин Херцфельдинг кўнглида бу воқеа ёмон дод қолдирди.

Таътили нихоясига етгач, Херцфельд Жобс билан кечки овқатни бирга ейишига келишиб олди. У ишдан кейин унинг олдига борди ва улар яқинроқдаги итальянча ресторанга киришди.

— Мен жуда қайтишни хоҳляяпман, — деди Херцфельд. — Лекин, афтидан, ҳозир ишлар яхши эмас. Жобс бироз аччиғи чиқкан ва паришонхотир кўринди, лекин Херцфельд таслим бўлмади:

— Ишлаб чиқарувчиларнинг кайфияти йўқ, улар бир неча ойдан бери ҳеч нарса килиша олмаяпти. Баррелл эса шу даражада умидсизки, йилнинг охиригача ҳам у ерда қолмайди. Шу ерда Жобс унинг сўзини бўлди:

— Сен нима деяётганингни билмаяпсан! Macintosh жамоаси ажойиб тарзда ишлайпти ва менинг ишларим ҳам зўр, бундан зўр бўлмайди! Сен шунчаки ҳеч нарсани билмайсан.

Жобснинг кўзларидан ўт чақнарди, лекин у ўзини Херцфельдинг сўzlари уни кулдираётгандек қилиб кўрсатди.

— Агар сен ростдан ҳам шундай ўйлаётган бўлсанг, мен унда аниқ қайтмайман, — қовоғи осилиб жавоб берди Херцфельд. — Мен ишлашни хоҳлаётган Macintosh жамоаси энди йўқ.

— Жамоа худди сен каби ўсиши керак, — деди Жобс. — Мен сен қайтишингни хоҳлайман, лекин агар сен истамасанг, унда қераги йўқ. Сен ўзинг ўйлаганингдек муҳим эмассан. Ва Херцфельд қайтмади.

1985 йилнинг бошида Баррелл Смит ҳам кетишга тайёр эди, лекин агар Жобс уни кўндиришни бошласа, таслим бўлиб компанияда

қолишидан күркәёттанды. Реалликни ўзгартыриш майдони Смитни доим енгіб чикарды. Херцфельднинг ёрдамида у қочиш вариантиларини ўйлаб топди. “Ўйлаб топдим! – деди у унга бир куни. – Менда реалликни ўзгартыриш майдонини йўққа чиқарадиган ажойиб ғоя иайдо бўлди. Мен шунчаки Стивнинг хонасига кириб, иштоними тусириб, унинг столини хўл қилиб ташлайман. У менга нима дейди? Бу юз фоиз иш беради”. Macintosh’даги ҳамкаслари ҳатто довюрак Смитнинг ҳам бу қўлидан келмаслигини айтишди. Нихоят, юбилей тантаналари вақтига келиб, у бунга тайёр бўлди ва Жобс билан гаплашишга унинг олдига келди. Смит Жобс уни табассум билан кутиб олганидан жуда ҳайрон бўлди:

– Қани? Сен ростдан ҳам шундай қилмоқчимисан? Маълум бўлишича, Жобсга Смит ўйлаб топган режани айтишган экан. Смит шундай жавоб берди:

– Шу керакми? Агар керак бўлса, ўйлаганимни қиласман. Жобс маънодор унга қаради ва Смит яххиси ундей қилмасликка қарор килди. Унинг ишдан кетиши драматик саҳналарсиз юз берди, улар яхшиликча хайрлашишди.

Уларнинг ортидан тезда Macintosh’нинг бошқа ажойиб ходими ’Brienс Хорн ҳам кетди. У хайрлашгани кирганида Жобс унга шундай деди:

– Mac’даги ҳамма ёмон нарсаларга сен айбдорсан.

– Умуман олганда, Стив, Mac’даги кўпчилик яхши нарсаларга ҳам мен айборман ва мен унинг учун бутун вужудим билан курашим, – деб жавоб қайтарди Хорн.

– Сен ҳақсан, – деб рози бўлди Жобс. – Сен қолишинг учун мен сенга ўн беш мингта акция бераман.

Хорн рад этгач, Жобс юмшади:

– Майли, кел охирги марта кучоқлашамиз! Улар шундай қилиб хайрлашишди.

Лекин Apple таъсисчиларидан бири Стив Вознякнинг компаниядан кетиши ойнинг асосий янгилиги бўлди. Улар мутлақо бошқа бошқа инсонлар эди: Возняк ўша-ўша болаларча хаёлпарастлигича колди, Жобс эса тобора асабий ва серғайрат бўла бошлади. Эҳтимол, айнан шунинг учун улар ўргасида кескин тўқнашувлар бўлмагандир. Лекин уларнинг Apple стратегияси борасидаги қарашлари тубдан фарқ қиласди. Возняк бошқарув ва корпоратив сиёsat масалаларига аралашмай, Apple II бўлинмасида муҳандис сифатида хотиржам ишлаб келди. У компаниянинг камтарона тумори ва рамзини ўзида ифодаларди. Apple II компьютери компанияга асосий

даромад келтириб, 1984 йил Рождествосида сотувнинг 70 фоизини таъминлаётганди. Возняк ҳақли равишда Жобс Apple II'ни қадрига етмаяпти деб ҳисобларди. “Компанияда Apple II бўлинмаси ходимларига бироз хурматсиз муносабат юзага келганди, – деб ёдга олганди кейинчалик Возняк. – Apple II узоқ вактдан бери энг фойдали маҳсулот бўлганди ва бундай мавқеини бир неча йил сақлаб келди”. У ҳатто бир куни Скаллига қўнғироқ қилиб, Жобс ва Macintosh бўлинмасига кўп пул сарфланётганини таъна қилганди.

Кўнгли қолган Возняк жимгина кетишга ва ўзи кашф қилган масофадан бошқариладиган универсал пультлар ишлаб чиқарувчи янги фирмани ташкил этишга қарор қилди. Тугмалар тўпламидан иборат пультни осонлик билан дастурлаштириш, сўнгра эса унинг ёрдамида телевизор, магнитофон ва бошқа электрон қурилмаларни бошқариш мумкин эди. Возняк Apple II бўлинмаси раҳбарига ўзининг қарори ҳақида айтганди, лекин ўзини бу ҳақда Жобс ёки Марккулага шахсан айта оладиган даражада муҳим деб ҳисобла-маганди. Шунинг учун Жобс буни The Wall Street Journal янгиликларидан билиб олади. Возняк телефон орқали журналист саволларига рўйи-рост жавоб беради. Ҳа, унга Apple компанияси Apple II жамоаси қадрига етмаётгандек туюларди. “Apple раҳбарияти беш йил давомида мисли кўрилмаган даражада хатога йўл қўйди”.

Икки ҳафта ўтиб, Возняк ва Жобс Оқ уйга бирга боришиди. У ерда Рональд Рейган уларга технологиялар соҳасидаги АҚШ миллий медалини топшириши лозим эди. Рейган телефонни илк марта ушлаб кўрган АҚШ президенти Резерфорд Хейзнинг телефон ҳақидаги қўйидаги сўзларидан парча келтирди: “Бу, албатта, кизик ихтиро, лекин кимдир бундан фойдаланиши даргумон”. Кейин ҳазилона шуни кўшиб қўйди: “Билганимдек, у хато қилаётганди”. Apple'дагилар Возняк кетганидан анча хижолат тортиб юришди, шунинг учун компания мукофот топширилганидан кейин тантанали кеча уюштириб ўтирамади, боз устига Скалли ҳам, бошқалар ҳам Вашингтонга бормаганди. Шунинг учун Возняк Жобс билан маросимдан кейин сайдига ва емакхонада тамадди қилишга борди. Возняк улар низоли масалаларни четлаб ўтиб, дўстона сухбат курганини эслайди.

Возняк дўстона хайрлашишни ҳохлади, бу унинг характеристига мос келади. Шу сабабли у Apple'да ярим ставкага, 20 минг доллар оладиган лавозимда қолишга, шунингдек, турли тадбирлар ва кўргазмаларда компания номидан иштирок этишга рози бўлди. Бу ўз қадрини билиб, аста-секин видолашувнинг энг яхши усули, ле-

кин Жобс буни ҳам расво қилмай иложи йўқ эди. Возняк билан Вашингтонга борганидан бир-икки хафта ўтгач, шанба куни Жобс Хартмут Эсслингернинг Пало-Альтодаги янги бюросини кўргани борди. Унинг frogdesign компанияси Apple билан ишлаш учун Башариядан Калифорнияга кўчиб ўтганди. У ерда Возняк томонидан ихтиро қилинган пультнинг эскизларига Жобснинг тасодифан кўзи тушиб қолади. У ғазабга келди. frogdesign билан шартномада Apple уларга компьютерлар билан боғлиқ бошқа лойиҳалар билан ишлашни тақиқлаш ҳуқуқи эга дейилган банд бор эди. Ва Жобс ундан фойдаланди. “Уларнинг Воз билан ҳамкорлиги биз учун но мақбул деб огоҳлантирдим” – деб эслайди у.

Бу ҳақда The Wall Street Journal хабар топгач, унинг репортёри дархол Возняк билан боғланди ва у одатдагидек тўғри ва рўйи-роси жавоб берди. Унинг фикрича, Жобс уни жазолаётганди. “Стив Жобс мени ёмон кўради, бунга менинг Apple ҳакидаги фикрларим сабаб бўлса керак”. Бир қарашда Жобс арзимас нарсани деб шундай қилганди, лекин шу билан бирга, маҳсулотнинг ташки кўриниши ва услуги нақадар муҳимлигини у бошқалардан яхшиrok тушунарди. Вознякнинг исми туширилган ва дизайни Apple’ни эслатадиган курilmа Apple фирмаси маҳсулоти сифатида қабул қилинади. “Бунда шахсий адоватим йўқ, – деб тушунтириди Жобс журналистга. – Лекин биз ўз дизайннимизнинг принципларидан бошқа маҳсулот учун фойдаланишларини хоҳламаймиз. Воз ўзи учун ўзи дизайннерлар изласин. У Apple ресурсларидан фойдаланмаслиги керак ва биз қоидаларни унинг учун ўзгартирмаймиз”.

Жобс Возняк учун бажарилган иш ҳақини ўз чўнтагидан тўла-моқчи бўлди, аммо frogdesign раҳбарияти бунга кўнмади. У Возняк пультининг барча эскизларини йўқ қилишни сўраганида, унга рад жавобини беришди. Шунда у шартноманинг тегишли банди кўрсатилган хатни юборди. Жобснинг ғазабини келтирмаслик учун фирманинг дизайн-директори Герберт Прайфер Вознякнинг баёнотига шахсан ўзи шубҳа билдириди, гўё унга ҳеч қандай адovat йўқ. “Бу ким кучлилигини кўрсатиш. Муносабатларга ойдинлик киритиш усули”, – деганди Возняк The Wall Street Journal’га.

Херцфельд бўлган воқеадан хабар топгач, қаттиқ жаҳли чиқди. Улар деярли қўшни эди ва Херцфельд Apple’дан кетган бўлса ҳам Жобс сайр вактида гоҳида уникига кириб турарди. “Мен Вознякка килган муносабатидан қаттиқ жаҳлим чиққанди, шунинг учун Стив бир куни яна олдимга келганида, мен уни остонаядан киритмадим. У ноҳақ эканини биларди, лекин ҳаммасини мантиқан асослаб бе-

ришга ҳаракат қилди ва ўзининг бузилган воқелигида эҳтимол бунга эришгандир”.

Возняк эса низо келиб чиққанда ҳам тинчликсевар пахмоқ айик-чалигича қолди: у ўзига бошқа дизайнерларни топди ва ҳатто аввал гидек Apple вакили бўлишни давом эттиришга ҳам рози бўлди.

1985 йил баҳоридаги қарама-қаршилиқ

1985 йилнинг баҳорида Жобс ва Скалли алоқалари бузилиши учун сабаблар кўп эди. Бир тарафдан, ишдаги келишмовчиликлар: масалан, Скалли Macintosh нархини ошириб, фойдани кўпайтирмоқчи бўлган бўлса, Жобс у ҳамёнбоп нархда сотилишини хоҳлаганди. Бошқа тарафдан, бунда руҳий мотивларнинг ҳам ўрни бор эди. Бу уларнинг қизғин ва бир маромда бўлмаган муносабатларида намоён бўларди. Скалли Жобснинг кўнглини топишга қаттиқ ҳаракат қилди, Жобсга оталик ва мураббийлик хислатларига эга шахс керак эди. Сехр-жодуси тарқаб кетгач, тескариси бошланди. Ҳар икки тарафда норозилик учун жиддий сабаблар топилди, бу эса ни-зонинг асл сабаби эди.

Жобснинг фикрича, муаммо шунда эдики, Скалли Apple маҳсулотини сира тушунмайди. Ишлаб чиқаришнинг нозик жиҳатларига унинг ақли етмасди ва буни тушунишга ҳам ҳаракат қилмасди. Скаллининг фикрича эса Жобс майда-чўйда техник жиҳатларга ва дизайн деталларига ҳаддан ортиқ эътибор берарди. Скалли умр бўйи ичимлик ва снэк сотиб, улар нимадан тайёрланганига кизиқиб ҳам кўрмаганди. Унинг маҳсулотга мутлақо бефарқлиги Жобснинг нуктаи назари бўйича кечириб бўлмас хато эди. “Мен унга муҳандислик илии алифбосини ўргатишга ҳаракат қилдим. Лекин у ишлаб чиқариш ҳақида тасаввурга ҳам эга эмасди, шунинг учун ҳаммаси баҳс билан тугарди. Ҳаёт кўрсатдики, мен ўшанда ҳақ эдим. Маҳсулот – ҳамма нарса”, – деб эслайди кейинчалик Жобс. Охири у Скаллини малакасиз мутахассис ҳисоблаб, қаттиқ ёмон кўриб қолди, Скалли эса Стивнинг эътиборини қозонмоқчи бўлиб ва ўзини улар ўхшашлиги ҳақидаги ҳом хаёллар билан овунтириб, оловга керосин сепарди.

Охир-оқибат Скаллини Жобснинг хулқи умуман қаноатлантирилган кўйди: агар у бошқа инсонни мафтун килгиси ёки ўзига бўйсундиргиси келмаса, кўпинча бадфеъл, кўпол, худбин ва ёвуз бўларди. Скалли сара мактаблар ва корпоратив тренингларда суюги қотганди, шунинг учун Жобснинг одобсизлиги унда нафрат уйғотди. Скалли ўта ғамхўр, хушмуомала ва эътиборли эди, Жобс эса

бундай эмасди. Бир куни улар Xerox компанияси раиси ўринбосари Билл Глэвин билан учрашишга келишиб олади ва Скалли Жобсдан ўзини тутиб туришни ўтениб сўрайди. Улар столга ўтиришлари билан Жобс “Сизлар нима қилаётганингиз ҳақида тушунчага ҳам яга эмассиз” – дейди. Кенгаш тўхтатилади. “Кечир, мен ўзимни босиб тура олмадим”, – деб узр сўрайди Жобс Скалидан. Ва бу кўплаб мисоллардан биридир. Atari’даги Аллан Элкорн кейинроқ шундай деганди: “Скалли одамларга ёкиш керак деб ҳисобларди ва инсонлар ўртасидаги муносабатлар учун қайғурарди. Жобс эса бунга шунчаки тупурганди. Бирок у маҳсулот ҳақида Скаллининг кўлидан келмайдиган даражада ҳаддан ортиқ қайғурарди. Жобс биринчи даражали мутахассис бўлмаган ҳар кимни ҳақоратларди ва шу орқали Apple’да аҳмоқлар кўпайиб кетмаслигига интиларди”.

Компаниядаги келишмовчилик директорлар кенгашини кўпроқ хавотирга сола бошлади ва 1985 йилнинг бошида Артур Рок ва кенгашнинг бошқа дарғазаб бўлган аъзолари икковига қаттиқ панд-насиҳат қилишди. Улар Скаллига Жобсга сўйкалиш ўрнига компанияни бошқаришда қаттиқроқ туришни таклиф қилишди. Жобсга эса унинг вазифаси бошқа бўлимларга қандай ишлашни ўргатиш эмас, балки Macintosh бўлинмасини тартибига келтириш эканини эслатиб кўйишиди. Шундан сўнг Жобс хонасига кириб, ўзининг Macintosh’ида шундай деб ёзди: “Мен бошқа ташкилотни танқид қилмайман, мен бошқа ташкилотни танқид қилмайман...”

Macintosh ҳафсалани пир қилишда давом этарди: 1985 йил мартағи сотув ҳажми прогноз қилинган ҳажмнинг атиги 10 фозини ташкил этди. Жобс хонасида гоҳ хўмрайиб ўтиради, гоҳ эса йўлакларни кезиб юриб, дуч келган одамни айбларди. Унинг кайфияти ўзгариши шу даражада кескинлашдик, у ҳаммани сўкишга тушиб кетди. Ўрта бўгин менежерлари исён кўтарди. Соҳага доир конференцияларнинг бирида маркетинг бўйича директор Майк Мюррей Скалли билан ёлғиз гаплашиб олишга қарор қилди. Улар Скаллининг хонасига кириб кетаётганида уларни Жобс кўриб қолди ва улар билан бирга боришини айтди. Лекин Мюррей бунга имкон бермади. У Скаллига Жобс компанияга жиддий зарар келтираётганини ва уни Macintosh бўлими бошқарувидан четлатиш вақти келганини айтди. Скалли Жобс билан очикчасига жанжаллашиш учун хозирча тайёр эмаслигини билдириди. Кейинроқ Мюррей шахсан Жобсга хизмат мактуби йўллаб, уни ҳамкаслари билан хунук муомала қилаётгани ва “асоссиз тухмат” қилаётгани учун танқид қилди.

Кутилмаганда уфқда муаммонинг ечими кўрина бошлади. Жобс Woodside Design фирмаси томонидан ишлаб чиқилган ясси экран технологиясига қизиқиб қолади. Фирма Пало-Альтога яқин жойда жойлашганди ва уни Стив Китчен исмли ғайриоддий мұхандис бошқарарди. Жобсни яна бир янгилик – сенсор дисплей ҳам лол колдирди. Бундай дисплейда сичқончасиз, шунчаки бармоқ теккизиш орқали ишлаш мумкин эди. Ушбу иккита янгилик шарофати билан Жобснинг “Китоб шаклидаги Mac” ҳақидаги орзуси рўёбга чиқиши мумкин эди. Китчен билан сайр вақтида Жобс яқинроқда жойлашган Менло-Парк шаҳарчасидаги бир бинони кўз остига олиб қўйди ва ўз ғояларини рўёбга чиқариш учун синов цехи очиш керак деб айтди. Корхона AppleLabs деб аталиши мумкин эди, Жобс раҳбарликни ўз кўлига олиб, илгаригидек кичик жамоа йўлбошлиси сифатида янги ажойиб маҳсулотни яратиши мумкин эди.

Скаллининг бундай имкониятдан руҳи кўтарилди. Бу Жобс билан боғлиқ кўплаб маъмурий муаммоларни ҳал этарди: у яна ўзи яхши биладиган машғулоти билан шуғулланарди ва Купертинода жанжал уруғини сочишни бас қиласарди. Скалли Macintosh бошлиғи лавозимига номзод сифатида Apple’нинг Франциядаги филиали раҳбари Жана-Луи Гассени ҳам топиб қўйганди. Жобс Европага саёҳат вақтида у билан муроса қиласарди. Гассе Купертинога учеб келди ва Жобснинг қўл остида эмас, балки бўлинмага раҳбарлик килиши шарти билан розилик берди. Директорлар кенгаши аъзоси Фил Шлейн Жобсга кичик ва қобилиятли жамоани илҳомлантириб, янги маҳсулот ишлаб чиққани яхши эканини айтиб, уни ишонтиришга харакат қилди.

Бироқ Жобс бироз ўйланиб кўриб, бу унинг йўли эмас деган хulosага келди. У бошқарувни Гассега беришдан бош тортиди. Гассе эса мукаррар жанжалдан ўзини четга олди ва мулоҳаза килиб Парижга қайтиб кетди. Баҳорнинг охиригача Жобс қатъий бир қарорга кела олмади. У гоҳ бошқарувда бўлишни истарди ва ходимлар учун бепул ичимлиқдан ҳамда бизнес-классда парвоз қилишдан воз кечиб, компания харажатларини камайтириш тўғрисида маъруза тайёрларди. Кейин эса у яна AppleLab янги тадқиқотлар ва ишланмалар бўлимига ўтишга мойил бўлиб қоларди.

Март ойида Мюррей “Тарқатилмасин” грифли хизмат хатини ёзди, аммо уни кўпчилик ҳамкасларига юборди. Хатда шундай дейилганди: “Apple’да ишлаган уч йил давомида мен охирги 90 кундагичалик тартибсизлик, кўркув ва ишда тўхталишларни кўрмадим. Ходимлар ўзларини бошқарилмайдиган қайиқда туманга

қараб сузиб кетаётгандек хис қилмоқда”. Мюррей иккала томонга ҳам ўйнарди, баъзан у Скаллига қарши Жобс билан тил бирикти-рарди. Лекин бу сафар у барча айни Жобсга ағдарди ва хатда шундай деб давом этди: “Стив Жобс ҳозирги муаммоларнинг сабаби ёки оқибатими билмадим, лекин у ҳозирда жуда ҳам катта таъсирга ма, шекилли”.

Ой охирида Скалли ниҳоят Жобсга Macintosh бўлинмасига раҳбарлик қилишдан воз кечишни таклиф қилишга ўзида журъат топа олди. Бир куни кечки пайт у Жобснинг хонасига кирди, ташрифга расмий рух бериш учун у ўзи билан Жей Эллиот исмли ходимлар бўйича менежерни ҳам олиб келди.

– Қобилияting ва зийраклигингга ҳеч ким менчалик таҳсин ўқимайди, – деб гап бошлиди Скалли. У авваллари ҳам гапни аямай тилёғмалик қиласверарди, лекин бу сафар бундай тилёғламаликдан кейин “лекин” деган оғир сўз айтилишини хис қилиб турганди. Шундай ҳам бўлиб чиқди. – Лекин бундай тарзда ишни давом этириб бўлмайди.

Кейин кўшимича изоҳли мақтovлар айтилди.

– Биз зўр дўстлашиб олдик, – деди у ёлғон гапириб, – лекин сен Macintosh бўлинмасига раҳбарлик кила олишингга бошқа ишонмайман.

Шунингдек, у Жобсдан ўпкалади, ортидан уни тентак деб хақоратлаётганини Жобснинг юзига солди.

Жобс эсанкираб қолгандек туюлди, лекин кутилмаган жавоб берди: ундаи бўлса, Скалли унга ёрдам бериб, унга ўргатсан эмиш.

– Сен менга кўпроқ вақт ажратишинг керак, – деди Жобс. Кейин жавоб зарбасини берди: Скалли компьютерларни умуман тушунмайди, компанияни беъмани бошқаради ва умуман у бошидан хафсалани пир қилган. Кейин у учинчи босқичга ўтди – йиғлаб юборди. Скалли тирноғини тишлаб ўтирди.

– Мен бу масалани директорлар кенгашида кўтармоқчиман, – деди Скалли. – Билишингни хоҳлайман: мен Macintosh раҳбарлигидан сени четлатишни таклиф қиласман.

У Жобсга эътиroz билдиримасликни ҳамда эътиборини янги технологиялар ва янги маҳсулотни ривожлантиришга қаратишини каттиқ маслаҳат қилди. Жобс ўрнидан сапчиб туриб, Скаллига тикилиб қаради:

– Бундай қилишингга ишонмайман. Агар шундай қилсанг, компанияни барбод қиласан.

Кейинги бир неча ҳафта Жобс ўзини гоҳ бу ёққа, гоҳ у ёққа

урди. У бир қараса кетишини ва AppleLabs'га раҳбарлик қилишини айтарди, кейин эса Скаллини ҳайдаш учун шерик тўпларди. У бир кечанинг ўзида Скаллига мулозамат қиласарди, кейин эса унга карши зидан макр ишлатарди. Бир куни у кечки соат 9 да Apple'нинг бош юрист маслаҳатчиси Эл Эйзенштатга қўнғирок қилиб, Скаллига ишонмаслигини айтади ва ундан буни директорлар кенгашига етказиши сўрайди. Икки соат ўтиб эса Скаллини телефон кўнғироғи билан уйғотиб, унга “Сен ғаройиссан, шунчаки сен билан ишлаш менга ёқишини билишингни хоҳлайман”, – дерди.

11 апрелдаги кенгаши мажлисида Скалли Жобсдан Macintosh раҳбари лавозимини бўшатишни ва янги маҳсулотларни ривожлантириш билан шуғулланишни расман талаб қилди. Кейин кенгашининг энг чўрткесар ва мустақил аъзоси Артур Рок сўз олди. Иккови хам унинг жонига текканди: Скалли бир йил ичидан бошқарувни ўз қўлига ололмаганди, Жобс эса ўзини “сурбет болакай”дек тутарди. Кенгаши нюхоят бунга ойдинлик киритиши керак эди, ҳар кимни алоҳида эшлиши лозим эди.

Скалли сўзга чиқиб бўлганди, шунинг учун биринчи бўлиб Жобс гап бошлади. У муаммо Скаллида, унинг компьютерларни тушунмаслигида деб айтди. Бунга жавобан Рок унга ташланиб кетди. Жуда қаттиқ овоз билан у Жобс бутун йил давомида ўзини аҳмоқона тутганини ва бўлимни бошқаришга ҳаққи йўқлигини айтди. Жобснинг энг содик химоячиси Фил Шлейн ҳам уни қадрини билиб ўзини четга олишга ва янги ишланмалар билан шуғулланишга кўндира кетди.

Скаллининг навбати келганда, у қуйидагича ультиматум қўйди: “Агар мени қўллаб-кувватласанглар, мен компанияяни раҳбарлигини тўлиқ ўз зиммамга оламан, агар қўллаб-кувватламасанглар, унда ўзингизга бошқа бош директор топинг”. У агар тегишли ваколатлар берилса, кескин қарор қабул қилмай, Жобсни бир неча ойда аста-секин янги ишга ўтказишга ваъда берди. Кенгаши бир овоздан Скаллини қўллаб-кувватлади. У қачон хоҳласа, Жобсни лавозимидан бўшатиш хукуқини қўлга киритди. Бу вақтда эшик ортида турган Жобс енгилаётганини билиб турарди. Эски ҳамкасби Дэл Йокамни кўриб у йиғлаб юборди.

Кенгашининг қўллаб-кувватлашига эришгач, Скалли ярашишга тайёр эди. Жобс уни бошқа лавозимга аста-секин ўтказишларини сўради ва Скалли рози бўлди. Кечки пайт Скаллининг котибаси Нанетт Бакхаут Жобсдан ҳол-аҳвол сўради. У ҳали ҳам хонасида крахт ҳолда ўтиради. Скалли кетганди ва Жобс Бакхаутнинг олдига

борди. Скалли ҳали ҳам унда бир-бирига қарама-қарши ҳис-туй-гуларни қўзғатарди. “Жон қайси юз билан менга қарши борди? У соткин!” – деб хитоб килди у. Кейин Жобс кескин муомаласини ўзгартирди ва яхшиси таътилга чиқиб, Скалли билан муносабатларни яхшилаш керак деб ўйлаб қолди: “Бизнинг Жон билан дўстлигимиз ҳамма нарсадан устун ва биринчи навбатда дўстлигимизни сақлаб қолиш керак”.

Фитна

Жобс мағлубиятни тан олишни билмасди. 1985 йилнинг май ойи бошида у Скаллининг олдига келиб, унга вакт беришини сўради. У барчани Macintosh’ни бошқара олишига ишонтиришга умид қиласади, ўзини маъмур сифатида кўрсатишга ваъда берди. Лекин Скалли бунга учмади. Шунда Жобс хужумга ўтди, у Скаллига истеъфога чиқишини таклиф килди: “Фикримча, сен йўлдан адашдинг. Сен биринчи йил зўр ишладинг ва ҳаммаси яхши эди. Лекин энди сенга нимадир бўлди”. Одатда босик бўлган Скалли бу сафар тоқат қиласади ва Стивнинг ўзини айблай кетди: Жобс Macintosh учун дастурий таъминотни такомилига етказа олмади, янги моделларни ишлаб чиқармади ва мижозларни топмади. Баҳс хунук кўриниш олди, улар бир-бирига қаттиқ бақириб, ким энг ёмон раҳбар эканини аниқлашга тушиб кетишиди. Жобс хонасидан учеб чиқиб кетганида, Скалли шишли деворга ўгирилиб қаради, ходимлардан бири уларнинг жанжалини кузатиб турганди.

14 май, сешанба куни ҳал қилувчи босқич келди, шу куни Macintosh жамоаси Скалли ва Apple’нинг бошқа корпоратив раҳбарлари учун чораклик тақдимот тақдим этди. Жобс лавозимидан ҳали кетмаганди ва ўз жамоаси билан конференц-залга келиб, йиғилганларнинг ғашини келтирди. У бўлимнинг вазифалари тўғрисида Скалли билан баҳсга киришди. Жобс кўпроқ компьютер сотиш мухим деб туриб олди, Скалли эса у бутун компания манфатларига хизмат қилиши кераклигини айтди. Одатдагидек, бўлимлар бир-бири билан деярли ҳамкорлик қиласди: Macintosh жамоаси Apple II бўлими ишлаб ўтишадиган дисководларга ўхшамайдиган янги дисководларни лойиҳалаштираётганди. Баҳс-мунозара роппа-роса бир соат давом этди.

Сўнгра Жобс жорий лойиҳаларни таърифлаб берди: ишлаб чиқариши тўхтатилган Lisa ўрнини эгаллайдиган қувватлироқ Mac ва FileServer дастури, у Macintosh фойдаланувчиларига тармок бўйлаб файллар алмашиш имконини беради. Скалли бу лойиҳалар

кечикаётгани ҳакида илк маротаба хабар топғанди. У самараасиз маркетинг учун Мюррейни, муҳандислик дедлайнларини бузғанлиги учун Боб Бельвилни, умумий раҳбарлик учун Жобсни аямай танқид қилди. Шунга қарамай, йиғилиш охирида Жобс ҳамманинг кўз ўнгидаги Скаллидан унга яна бир имконият беришини ёлвориб сўради. Скалли рад этди.

Ўша кечаси Жобс ўз жамоасини Вудсайддаги Nina's Cafe'да тамаддига таклиф қилди. Шаҳарга Скаллининг илтимоси билан Macintosh ишларини қабул қилиш учун Гассе ҳам келганди, шунинг учун Жобс уни ҳам чақирди. Боб Бельвиль “дунёга Стив Жобс кўзи билан қарашни тушунадиганлар учун” тост айтди. “Жобснинг кўзи билан қараш” деганда компанияда Жобсга хос бўлган реаклликни бузиб кўрсатиш тушуниларди. Ҳамма уйига кетгач, Бельвиль Стивнинг “мерседес”ига келиб ўтирди ва уни Скалли билан ҳақиқий уруш бошлашга кўндириди.

Жобс қаллоб сифатида ном қозонганди ва ҳақиқатан ҳам панд-насиҳатлари ва таровати билан торгинмай ўз ниятига эришарди. Бироқ у маккорона ҳийла-найрангларни ўйлаб тополмасди ва режали иш қилишни билмасди, бунинг устига, унга бирорнинг ишончига кириш учун сабр-тоқат ва хоҳиш етишмасди. “Стив маҳаллий сиёsat билан шуғуллана олмасди, бу унинг табиатида йўқ эди”, – деб қайд этади Жей Эллиот. Устига-устак, у ўзига бино кўйганди, бу эса бирорга хушомадгўйлик қилишга имкон бермасди. Мисол учун, Жобс Дэл Йокамдан уни қўллаб-куватлашини сўраётib, унга ишни ундан-да яхшироқ тушунишини айтишини канда килмасди.

Бири неча ой аввал Apple Хитойга компьютерларни экспорт қилиш ҳукукини қўлга киритганди ва Жобсни Халқ йиғилишлари уйида битимни имзолашга таклиф қилишди. У бу ҳақда Скаллига айтганида, унинг ўзи Хитойга боришни хоҳлаб қолади. Бу Жобс учун айни муддао эди. У тўнтариш уюштириш учун Скаллининг йўклигидан фойдаланиб колишга қарор қилди. Хотира кунидан аввалги ҳафтада у ўз режасини кўпчилик билан ўртоқлашди. “Жон Хитойдалигига мен тўнтариш уюштираман”, – деб пицирлади у Майк Мюррейга.

1985 йил май ойидаги етти кун

23 май, пайшанба. Пайшанба куни ўтказилган навбатдаги кенгашда Жобс ўзининг яқин ёрдамчиларига Скаллини ағдариш режасини сўзлаб берди ва компанияни қайта ташкил этиш бўйича

Ўз схемасини тақдим этди. Ўзининг нияти ҳакида ходимлар бўйича менежер Жей Эллиот билан ҳам ўртослашди, у эса очиқласига ҳеч нарса чиқмайди, деб айтди. Эллиот директорлар кенгашининг шўрим аъзоларини Жобс томонига оғдиришга уриниб кўрганди ва улар ҳамда Apple'нинг кўпчилик етук мутахассислари Скаллининг гарафида эканини биларди. Лекин Стивни тўхтатиб бўлмасди. У ўз режасини ҳатто Гассега ҳам автомобиль тўхташ жойида сайр вактида айтганди, аслида Гассе Париждан маҳсус Жобснинг ўрнига келганди. “Гассега мен бекор айтдим”, – деб тан олди у кўп йиллар ўтгач мийиғида кулиб.

Ўша кеча Эл Эйзенштат ўз уйида Скалли, Гассе ва уларнинг рафиқалари учун тор доирада барбекю ўюштириди. Гассе Эйзенштатга Жобснинг режаларини айтиб берганида у Скаллини огохлантириш керак деб маслаҳат берди. “Стив Жонни қулатмокчи эди, – деб ўслайди Гассе. – Биз Эйзенштатнида меҳмонда бўлганимизда мен Жон билан хонада ёлғиз қолдим ва кўрсаткич бармоғим билан унинг кўкрагига енгил тутиб, Хитойга сафар унинг бўшатилиши билан тугаши мумкинлигини, чунки Стив фитна ўюштираётганини айтдим”.

24 май, жума. Скалли жума куни эрталаб Apple раҳбарлари йиғилишида Жобс билан юзма-юз учрашиш учун Хитойга сафарини бекор килди. Жобс кеч келди ва столнинг бошида ўтирадиган Скаллининг ёнидаги унинг одатий жойи бандлигини кўрди. Ўшанда у столнинг нариги бошига ўтириди. Чиройли костюм кийган Жобс бардам ва тетик кўринарди. Скаллининг рангида ранг йўқ эди ва у ҳамманинг оғзида бўлган мавзуни муҳокама қилиш учун кун тартибидаги масаладан воз кечди.

– Компаниядан ҳайдаб юбормоқчилигинг ҳақидаги гаплар менга етиб келди, – деди у Жобсга тик қараб. – Ва мен бу тўғрими-йўқми билмоқчиман.

Жобс буни кутмаганди. Лекин у ўзининг шафқатсиз дангаллиги билан ўзини кўрсатиш имкониятини ҳеч қачон қўлдан чиқармасди. Кўзини бироз қисиб, у кўзини юммай Скаллига қараб туриб шундай деди:

– Менинг фикримча, сен Apple'га зарар келтиряпсан ва сен компанияни бошқариши керак бўлган одам эмассан, – деб секин ва илтифотсиз жавоб берди у. – Сен ростдан ҳам кетишинг керак. Сен нима килишни билмайсан ва ҳеч қачон билмагансан.

У Скаллини маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнини тушунмасликда айблади, гапини эса худбинона нуқтада якунлади:

— Мен эса сени бу ерга ўсишумда ёрдам беради деб таклиф қилгандим, лекин маълум бўлишича, сендан менга ҳеч наф йўқ экан.

Конференц-залда ҳамма сукунатга чўкди. Ва шу онда Скалли ўзини тута олмай қолди. У яна болалик вақтидагидек дудуклана бошлади. Дудукланишдан у йигирма йил олдин халос бўлганди.

— Мен сенга ишонмайман ва мен бу ерда ўзим ишонмайдиган одамга тоқат қила олмайман, — деб тутилиб гапирди у.

Жобс компания раҳбарлигига Скаллидан кўра кўпроқ мос эканини айтганида, у ўзини хавф остига қўйиб, таваккал килишга борди. У овоз бериш ўтказишни таклиф қилди.

“Бу устамонлик билан уюштирилган хийла эди, — деб айтиб беради Жобс. Ўттиз беш йил ўтгандан кейин ҳам у бу воқеани эслашни ёқтирмасди. — У ерда барча раҳбарлар ўтиради, Скалли эса уларга танланг — мен ёки Стив деб айтди. У шундай найранг қилдики, факат тентаккина менга овоз бериши мумкин эди”.

Шу онда донг котган томашабин ўзига келди. Биринчи бўлиб Дэл Йокам гап олди. У Жобсни яхши кўришини ва у компанияда муҳим роль ўйнашда давом этишини исташини айтди, бироқ Жобснинг жиддий тикилган нигоҳини сезиб турса ҳам Скаллини “хурмат қилишини” ва компания раҳбари лавозимида уни қўллаб-қувватлашини билдириди. Эйзенштат Жобснинг кўзига қараб, Йокамнинг гапини такрорлади: у Жобсни хурмат қиласди, лекин Скаллини қўллаб-қувватлайди. Мажлисда ташқи маслаҳатчи сифатида иштирок этган Режис Маккенна дангал гапирди. Жобсга разм солиб, у аввал ҳам унга айтган гапларини, яъни у компанияни бошқаришга ҳали тайёр эмаслигини айтди. Бошқалар ҳам Скаллининг томонини олди. Айникса, Билл Кэмпбеллга оғир бўлди. У Жобсга кўнгил қўйганди ва Скаллини ёқтирмасди. У Жобсга унга қандай яхши муносабатда эканини айтаётганида овози бироз титраб кетди. У ҳам бошқалар каби Скаллини қўллаб-қувватлади, лекин икковини вазиятни ўйлаб кўришга ва Жобс учун компанияда жой топишга чакирди.

— Сен Стив кетишига йўл қўймаслигинг керак, — деди у Скаллига.

Жобснинг руҳи тушиб кетганди.

— Ҳаммаси тушунарли, шекилли, — деди у ва хонадан учебчиқиб кетди. Унинг ортидан ҳеч ким эргашмади.

Ўзининг хонасига кириб, у Macintosh жамоасидаги кўп йиллик тарафдорларини тўплади. Кўз ёш тўкиб, у Apple’ни тарк этишига тўғри келишини айтди. У эшикка борганида Деби Коулман уни тўхтатди. Ҳамма шошма-шошарлик билан қарор қилмасликни унга

үктира бошлади. Дам олиш кунлари бу ҳақда пухта ўйлаб кўриш керак. Балки компаниядаги ихтилофнинг олдини олиш мумкиндир.

Скалли ғалаба қозонган бўлса ҳам маъюс эди. У яраланган жангчига ўхшаб Эйзенштатнинг хонасига кирди ва бирга сайд қилишни таклиф қилди. Улар Эйзенштатнинг “порше”сига ўтирганида, Скалли шикоят қилишни бошлади:

– Буни қандай уддалашни билмайман. У нимани назарда тутаётгани ҳақидаги саволга Скалли шундай жавоб берди:

– Истеъфога чиқсан керак.

– Бу мумкин эмас, – деб эътиroz билдириди Эйзенштат, – унда Apple барбод бўлади.

– Мен ишдан бўшайман, – деб тақорлади Скалли. – Ўзимни компанияга мос раҳбар деб ўйламайман. Буни кенгашга етказиб қўя оласанми?

– Майли, – деб рози бўлди Эйзенштат, – лекин, менимча, сен ҳискинапсан. Аслида охиригача туришинг керак.

Кейин у Скаллини уйига олиб бориб кўйди.

Скаллининг рафиқаси Лизи у куннинг ўртасида қайтганидан ҳайрон бўлди.

– Ҳаммаси барбод бўлди, – деди у тушкун кайфиятда.

Лизи бекорга ловуллаб кетадиган аёл эди, у Жобсни сира ёктирмасди ва Скаллининг унга бу қадар маҳлиёлиги унинг жаҳлини чиқараарди. Скалли ҳаммасини айтиб бергач, у машинага сакраб Жобснинг олдига елдек учеб кетди. Ишхонасида Жобс Good Earth ресторанига кетганини айтишди, Лизи у ерга борди ва автомобиллар туриш жойида Жобсни ўз сафдошлари курсовида учратди.

– Стив, сен билан гаплашиб олсак бўладими? – деб сўради у. Унинг жаги осиларди.

– Жон Скаллидек ажойиб инсон билан таниш бўлиш қандай фахр эканини сен билмайсанми? – деб нафрат билан хитоб қилди Лизи.

Стив кўзини олиб қочди.

– Сен билан гаплашаётганимда, кўзимга қара, – деди Лизи.

Жобс унга бўйсунди ва ўйиб юборгудек тик қарашни бошлагач, Лизи орқага ташланди.

– Майли кераги йўқ. Мен одамларнинг кўзига қараганимда одатда уларнинг руҳини кўраман. Сенинг кўзларингда эса тубсиз жар, бўм-бўш тешик, ўлик зонани кўряпман.

Ва Лизи кетди.

25 май, шанба. Майк Мюррей Жобсга маслаҳат билан ёрдам

бериш учун унинг уйига келди. Унинг фикрича, Жобс тадкиқотчи ролига рози бўлиши, бош оғисдан кетиб, AppleLabs билан шуғулланиши керак. Жобс бу хақда ўйлаб кўришга тайёрлигини билдиргандек бўлди. Лекин биринчи бўлиб у Скалли билан ярашиб олиши керак эди. У телефон ракамини териб, Скаллини ҳайрон қолдирди. Жобс эртага тушликдан кейин учрашиб, Стэнфорд университети тепасидаги тепалик бўйлаб сайр қилишни таклиф қилди. Улар олдинлари ҳам беғубор кунлари у ерда сайр қилишарди, балки бу сафар ҳам сайр ҳаммасини йўлга кўйиш учун ёрдам берар.

Жобс Скалли Эйзенштатга истеъфога чиқаман деб айтганини билмасди, умуман олганда, бу энди ахамиятга эга эмасди. Тун ичida Скалли фикридан қайтганди. У қолишга қарор қилганди ва кечаги жанжалга қарамай, аввалгидек Жобснинг ҳурматини қозонишини хоҳларди. Шунинг учун у учрашишга рози бўлди.

Жобс ярашмоқчи эди, лекин бу Мюррей билан кўрмокчи бўлган фильм танловида намоён бўлмади. Жобс улар ҳеч қачон таслим бўлмаган америкалик генерал ҳақидаги “Паттон” номли эпик драмани албатта кўришлари керак деган қарорга келди. Лекин у кассетасини отасига берганди (Пол Жобс урушда Паттон қўшинларини ўзи Италияга элтиб қўйганди). Улар фильмни олиб кетиш учун Жобснинг ота-онасиникига келишди, лекин улар уйда эмасди. Жобсда эса қалит йўқ эди. Улар очиқ қолган бирорта дераза ва эшик излашди, лекин ҳаммаёқ ёпиқ эди, шу сабаб улар у ердан ҳеч нарса олмай қайтишди. Ижарада бу фильм топилмади ва охири улар Гарольд Пинтер пьесаси бўйича суратга олинган “Хиёнат” фильмини томоша қилишди.

26 май, якшанба. Жобс ва Скалли келишиб олишганидек тушликдан кейин университет корпусининг оркасида учрашишди. Улар бир неча соат дўнгликлар ва отлар ўтлайдиган яйловлар бўйлаб сайр қилишди. Жобс уни Apple’да маъмур лавозимида колдиришни яна ўтиниб сўрай бошлади. Лекин бу сафар ҳам Скалли маҳкам турди. Бундан ҳеч нарса чиқмайди, деб тақрорлади Скалли ва Жобсни устахоналарда янги маҳсулотлар ишлаб чиқиш билан шуғулланишга кўндиրмокчи бўлди, Жобсга шунда у тўлиқ хўжайин бўлишини айтди. Бироқ Жобс бу қоғоздаги лавозим деб хисоблаб, таклифни рад этди. Ўзига хос тарзда реал воқеликни инкор этиб, у қарши таклиф билдириди. Скалли шунчаки компания назоратини тўлиғича Жобсга ўтказиши мумкин деган фикр унинг хаёлига келди.

— Кел сен раис бўласан, мен эса президент ва бош директор бўламан, — деди у.

Жобс буни чин юракдан таклиф қилаётгани Скаллини лол қолдириди.

— Стив, бундан маъно йўқ, — деб жавоб берди у.

Шунда Жобс компанияни бошқариш мажбуриятларини иккита бўлишни таклиф қилди: у ишлаб чиқариш билан шуғулланади, Скалли эса маркетинг ва бизнес билан. Лекин директорлар кенганини Скаллини журъатли бўлишга ундабгина қолмай, балки Жобсга жойини кўрсатиб қўйишни ҳам буюрганди.

— Компанияни бир киши бошқариши керак, — деб унинг сўзини бўлди Скалли. — Менинг номзодимни қўллаб-куватлашяпти, сенинкини эса йўқ.

Улар бир-бирининг қўлини сиқиб хайрлашишди ва Жобс яна устахоналар ҳакида ўйлаб кўришга рози бўлди.

Ўйга кетаётиб, у Майк Марккуланикига кириб ўтди. У уйда йўқ эди ва Жобс уни эртага уйига кечки овқатга таклиф қилганини етказиб қўйишиларини сўради. У, шунингдек, Скаллини қўллаб-куватлаш тентаклик эканига Марккулани ишонтириш учун Macintosh’даги ўзининг содиқ гвардиясини ҳам чақирмоқчи эди.

27 май, душанба. Хотира куни илиқ ва куёшли бўлди. Жобснинг содиқ ходимлари – Деби Коулман, Майк Мюррей, Сьюзен Барнс, Боб Бельвиль стратегияни келишиб олиш учун белгиланган вақтдан бир соат олдин Вудсайдда Жобсницида тўпланишди. Тепаликдан куёш ботишини завқ билан томоша қилаётиб, Коулман Жобсга Мюррейнинг сўзларини тақорлади: у Скаллининг таклифини қабул қилиши ва AppleLabs’га асос солиши керак. Жобснинг ходимлари орасида Коулман энг ишбилармони эди. Коулман нафақат Жобсга, балки Apple’га ҳам содиқлигини билган ҳолда Скалли унга янги ташкилий режага кўра ишлаб чиқариш бўлимини бошқаришни топширмоқчи эди. Қолганлар жанговар руҳда эди ва Марккулани уларнинг режасини қўллаб-куватлашга қўндиришмоқчи эди. Бу режага кўра Жобс бошлиқ бўлади ёки, ҳеч бўлмаса, ўзининг аввалги мавқеини саклаб қолади.

Марккула келгач, уларни бир шарт билан эшитишга рози бўлди: Жобс жим туриши керак. “Тўғриси, мен Жобс Macintosh жамоасини йўлдан оздириб, кўзгалонга ундашини эмас, жамоанинг ўзинима деб ўйлаётганини эшитмоқчи эдим”, – деб эслайди у.

Ҳаво совиб кетди, ҳамма уйга қайтиб кирди, у ерда жихоз йўқ эди, шунинг учун ҳамма камин олдида ўтириди. Жобснинг ошпази

унга вегетарианча пицца тайёрлаб берди. Лекин Марккула олча ей-ишни маъқул кўрди. Жобснида кичкина ёғоч кутиларда талайги на маҳаллий “олсон” олчаси бор эди. Суҳбат ким ҳақлиги ҳақидаги баҳсга айланиб кетмаслиги учун Марккула барчани ўз эътиборини аниқ масалаларга қаратишга, масалан, FileServer дастурий таъминотини ишлаб чиқариш қандай муаммо келтириб чиқарганини ёки нима учун Macintosh’нинг тарқатиш тизими талабнинг ўзгаришига муносиб жавоб бермаганини тушуниб олишга чакирди. Улар гапини тугатгач, Марккула Жобснинг тарафини олишни қатъян рад этди. “Мен уларни кўллаб-қувватламаслигимни ва буни бошқа муҳокама қилмоқчи эмаслигимни айтдим, – дейди Марккула. – Скалли бошлиқ эди. Улар эса ғазабланарди, уни ҳақоратлар ва тўнтариш ҳақида ўйларди, лекин ишлар бундай кетмайди”.

Шу вактда Скалли ҳам маслаҳат изларди. У Жобснинг талабларига кўниши керакми? У мурожаат қилган деярли барча бу ҳақда ҳатто ўйлаш ҳам тентаклик деб айтди. Биргина шу саволи билан Скалли ўзига ишонмаслигини кўрсатар ва ҳали ҳам Жобс билан дўстлашишга қаттиқ интиларди. “Биз сени кўллаб-қувватлаймиз, лекин бизга кучли йўлбошчи керак. Сен Стив маъмурий ишлар билан бошқа шуғулланишига йўл қўймаслигинг керак”, – деди унга катта менежерлардан бири.

28 май, сешанба. Скалли унга хайриҳоҳ одамларнинг далдаси билан ўзида журъат топди, бундан ташкари, Марккуланинг кечаги “фитна” ҳақидаги хикояси унинг жаҳлини чиқарганди, шунинг учун сешанба куни эрталаб у Жобснинг хонасига келиб, директорлар кенгаши яна уни кўллаб-қувватлаётганини ва Жобснинг кетиш вакти келганини айтди. Сўнгра Скалли Марккуланинг уйига борди ва унга компанияни қайта тузиш режасини тақдим этди. Марккула унга кўплаб ойдинлик киритувчи саволлар берди ва якунида ўзининг розилигини ҳам билдириди. Ишга қайтгач, Скалли кенгашнинг қолган аъзолари фикридан қайтмаганлигига ишонч ҳосил қилиш учун уларга қўнғироқ қилиб чиқди. Шу тариқа унинг ишончи комил бўлди.

Шундан кейин у Жобс ҳаммасини тушунганини билиш учун унга қўнғироқ қилди. Директорлар кенгаши Скаллининг компанияни қайта тузиш ҳақидаги режасини маъқуллади, у шу хафтада кучга киради. Гассе Жобснинг севимли бўлими – Macintosh’ни ва барча бошқа ишлаб чиқариш бўлинмаларини бошқаради, шунинг учун Жобс учун жой бўлмайди. Бироқ ҳозир ҳам Скалли хеч бўлмаса тинчликни сақлаб қилмоқчи эди, шунинг учун Жобс кенгаш ра-

иси сифатида қолиши ва янги маҳсулот ишлаб чиқариши мумкинлигини, бироқ бошқарув ваколатларига эга бўлмаслигини айтди. Бу вақтга келиб, синов тарикасида ишга тушириладиган устахоналар умуман тилга олинмай қўйганди.

Ниҳоят, Жобсга етиб борди. У баҳслашиб бўлмаслигини ва вокелик ўзгармаётганини тушуниб етди. У йиғлаб юборди ва Билл Кэмбелл, Жей Эллиот, Майк Мюррей ва бошқаларга кетма-кет қўнғироқ қила бошлади. Мюррейнинг аёли бўлмиш Жойсга океан ортидан қўнғироқ қилишаётганди, оператор муҳим қўнғироқ бордя унинг сұхбатини узиб қўяди.

– Ишқилиб, бу ҳақиқатан ҳам муҳим қўнғироқ бўлсин, – деди у операторга. Ва Жобснинг “Яна қанақа муҳим” деган жавобини эшитди.

Мюррей трубкани олди, Жобс эса хўнграб юборди.

– Ҳаммаси тугади, – деди у ва трубкани қўйиб қўйди.

Мюррей Жобс тушкун кайфиятда ўзига бир нарса қилиб қўймасин деб хавотирга тушди ва қайта қўнғироқ қилди. Ҳеч ким жавоб бермади. Шунда Мюррей Вудсайдга борди. У эшик қоқди, лекин ҳеч ким очмади. Уйни айланиб чикиб, у деразадан чўзилиб ёткxонага қаради. Жобс деярли бўм-бўш хонада матрасда ётарди. У Мюррейни уйига киритди ва улар сұхбатини якунлаётганида тонг отишни бошлаганди.

29 май, чоршанба. Жобс ниҳоят “Паттон” фильмни ёзилган кассетани олди ва уни чоршанба куни кечаси кўриб чиқди, лекин Мюррей уни янги жанг бошлашдан қайтарди. У Жобсни жума куни келишга кўндириди, шу куни Скалли қайта тузиш режасини эълон қиласарди. Бошқа вариантлар барибир колмаганди – сотқин генералдан кўра яхши аскар ролини ўйнаган маъқул эди.

Дарбадар

Жобс сездирмай аудиторияга кирди ва охирги қаторда тўхтади, у шу ердан Скалли қўшинга жангнинг янги тартибини тушунтириб беришини кузатди. Жобсга ҳамма қинғир кўз билан қаарарди. Ҳамма ҳам у билан кўришгани йўқ ва ҳеч ким хурматини очиқласига намоён этиш учун унинг ёнига келмади. У кўзини юммай Скаллига тик бокарди. “Стивнинг ўйиб юборгудек караши” йиллар ўтиб ҳам Скаллининг ёдидаги қолган. “Бунга тоқат қилиб бўлмасди, – деб эслайди у. – Унинг нигоҳи рентген нурлари каби энг заиф нуктангга найзадек санчиларди”. Бир зум саҳнада туриб, гўё Жобснинг қараб турганини сезмаётгандек Скалли бир йил олдин улар Жобснинг

қаҳрамони, қашфиётчи Эдвин Лэндни кўргани Кембриж шаҳрига (Массачусетс штати) у билан бирга борганини эслади. Эдвин Лэндни ўзи асос солган Polaroid компаниясидан ҳайдаб юборишганди ва Жобс Скаллига нафратланиб шундай деганди: “У бир неча миллион пул сарфлади, улар эса ундан ўз компаниясини тортиб олишди”.

Скалли энди Жобсдан унинг компаниясини олиб қўяётганини тушунарди. Скалли Жобсга эътибор бермай, сўзида давом этди. Ташкилий схемаларга навбат етгач, у Гассени Macintosh ва Apple II бўлимларининг янги раҳбари сифатида танишитирди. Схемада “раис” деб ёзилган битта кичкина квадрат бор эди ва у Скалли линияси билан ҳам, бошқалар билан ҳам боғланмаганди. Скалли йўл-йўлакай Жобсга “умумий ғоялар генератори” роли берилганини айтиб ўтди, лекин унинг бу ердалигини тилга олмади. Кучиз олқиши эшитилди.

Херцфельд дўстларидан биридан янгиликни эшитиб, компаниядан кетганидан кейин илк марта Apple'нинг марказийофисига келди. У эски жамоадошларига ҳамдардлик билдиргиси келди. “Директорлар кенгаши қандай қилиб Стивни ҳайдаб юборганига аклим етмасди. У, камчиликларига қарамай, компаниянинг қалби ва юраги эди, – деб эслайди Херцфельд. – Стивнинг димоғдорлигини ёқтиримайдиган Apple II бўлимидаги бир нечта ходим ўзида йўқ мамнун эди, кимдир эса бундай ғалвадан кейин кўтарилишни орзу киларди, лекин Apple'нинг кўпчилик ходимлари ғамгин ва маъюс эди ҳамда улар келажагидан хавотирда эди”. Дастлаб Херцфельд Жобс AppleLabs'га асос солишга рози бўлади деб ўйлади, шунда у қайтиб яна бирга ишлашга тайёр эди. Лекин тақдир бошқача хукм чиқарди.

Кейинги бир неча кун Жобс эшикларини ёпиб ва автоответчикни ёқиб, ҳеч қаерга жилмай уйида ўтириди, уйига фақат дугонаси Тина Редсенни кўярди. Жобс соатлаб Боб Дилан кўшикларини, айниқса The Times They Are a-Changin кўшигини эшитарди. Ўн олти ой аввал, Macintosh'ни Apple акциядорларига танишитираётib, у шу кўшикнинг иккинчи куплетидан парча келтирганди. У рухлантирадиган нуқтада якунланганди: “Ким ҳозир енгилган бўлса, / У кейин ғалаба қозонади...”.

Якшанба куни кечаси Энди Херцфельд ва Билл Аткинсон бошлилигига Macintosh'даги собиқ сафдошларидан иборат “қутқарув бригадаси” келди. Жобс эшикни дарров очкиси келмади. Мехмонларни ошхона ёнидаги жиҳоз бор хонага олиб кирди. У уйига вегетарианча таом буютирганди, Редсе эса дастурхон ёзишда ёрдам берди.

— Кискаси, нима юз берди? — деб сўради Херцфельд. — Ҳаммаси шунчалар ёмонми?

— Жуда ёмон, — деб буришди Жобс. — Сен ўйлаганингдан ҳам ёмон.

У Скаллини сотқинликда айблади ва компанияда ўзи бўлмаса, у ҳалокатта маҳкум эканини айтди. У ўзининг ҳозирги раис лавозими шунчаки ном эканидан шикоят қилди. Уни аввалгиофисдан кичкина ярми бўш бинога ўтказишганди, у бу бинога “Сибирь” деб лақаб қўйганди. Херцфельд сухбатни эски ёқимли дамларга бурди ва улар бўлган воеаларни эслай бошлишди.

Айнан шу хафтада Дилан Empire Burlesque деб номланган янги альбомини чиқарганди ва Херцфельд унинг пластинкасини олиб келганди. Улар уни Жобснинг ажойиб проигрывателида эшитишди. When the Night Comes Falling from the Sky деб номланган энг эсда қоларли қўшиқ ўзининг апокрифик кайфияти билан кеча учун жуда мос келарди, лекин Жобснинг кўнгли барибир тўлмади. Қўшиқ деярли диско услубида янгарди ва у хўмрайганча Blood on the Tracks қўшиғидан кейин Дилан пастга қараб шўнгётганини исботлай кетди. Шунда Херцфельд Dark Eyes номли сўнгги қўшиқни қўйди. У акустик қўшиқ эди, Дилан бир ўзи, гитара ва лаб чалинадиган гармошка билан қўшиқ кўйларди. Херцфельд секин ва қайгули куй Жобсга эски Диланни эслатиб юборади деб ўйлаганди. Лекин Жобсга у ҳам ёқмади, шунинг учун у альбомнинг қолган композицияларини эшитишдан воз кечди.

Жобснинг аламли изтиробини тушуниш мумкин. Ахир Скалли, Майк Марккула ва Артур Рок унга маълум даражада ота ўрнида эди. Ва бир ҳафта ичида уларнинг барчаси ундан воз кечганди. “Бу ташлаб кетилганлиги тўғрисидаги унинг чуқур яширинган, онг остидаги хотираларини қўзғатиб юборди, — деб тушунтириди унинг дўсти ва адвокати Жорж Райли. — Бу унинг шахсий мифологиясининг сирли қисми, у ўзини ўзи англашининг жуда муҳим лаҳзаси”. Ундан Марккула ҳам, Рок ҳам юз ўғирганида, у ўзини яна ташлаб кетилган бола деб ҳис қилди. “Ўзимни савалашиб, руҳимни уриб чиқариб юборишгандек ҳис қилдим, мен ҳатто нафас ололмай қолгандим”, — деб эслайди Жобс кўп йиллар ўтиб.

Айниқса, Артур Рокнинг оталигини йўқотиш унга оғир бўлди. “Артур менга отамдек эди, — деганди кейин Жобс. — У мени ўз қаноти остига олганди”. Рок унга опера ҳакида сўзлаб берганди, у ва рафиқаси Тони Жобсни Сан-Франциско ва Аспенга таклиф қилишганди. Совға қилишни билмайдиган Жобс бошқа сафар Рокка

совға олиб келганди, у Рокка Япониядан көлтирилган Sony плейерини совға қилди. “Биз Сан-Франциско бўйлаб саёҳат қилганимиз ёдимда. Мен ўшанда Америка банкининг биносини жуда кўркинчли бино деб айтгандим. У эса “Йўқ, у улуғвор бино” деганди. Ва менга ўргатишга тушиб кетганди ва албатта у ҳак эди”. Кўп йиллар ўтгач, Жобс бу мавзу ҳақида эсласа, унинг кўзларида ёшлар пайдо бўлганди. “У мендан кўра Скаллини маъкул кўрди. Бу шунчаки кўнглимни вайрон қилди. У мени ташлаб кетишини хаёлимга келтира олмасдим”.

Бу кулфатлар етмаганидек, унинг севимли компанияси у тентак деб ҳисоблаган одамнинг қўлига ўтаётганди. “Хўп, кенгаш мени раҳбар лавозимига муносиб кўрмади, бунга уларнинг ҳақлари бор. Лекин улар хатога йўл қўйиши. Мен ва Скалли ҳақидаги қарорни улар ҳар биримиз учун алоҳида қабул қилиши керак эди. Уларнинг фикрича, мен Apple’ни бошқаришга тайёр эмасдим, лекин Скаллини ҳам ишдан бўшатиш керак эди”. Унинг ранж-алами секин-аста ўтиб кетди, лекин Скаллига нисбатан ғазаб ва унинг хиёнаткорлиги ҳақидаги хотира ёдидан кўтарилимади. Дўстлари уларнинг муносабатини юмшатишга ҳаракат қилиши. 1985 йилнинг ёзида Xerox PARC ходими ва Ethernet кашфиётчиларидан бири Боб Меткалф икковини ўзининг Вудсайддаги янги уйига таклиф қилди. “Бу катта хато эди, – деб эслайди у. – Жон ва Стив бир-биридан ўзини олиб қочарди ва ҳатто бир-бирига бирорта сўз ҳам айтмади. Уларни яраттиришга кучим етмаслигини тушундим. Стив – ҳақиқий даҳо, лекин одамлар билан ўзини баъзан ғирт ахмоқдек тутади”.

Скалли бир гурух таҳлилчиларга Жобс раис лавозимини эгаллаган бўлса-да, компания учун ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас, деб ўз фикрини айтганидан кейин вазият яна ҳам ёмонлашди. “Маъмуриятда Стив Жобс учун жой йўқ, ҳозир ҳам, келажакда ҳам. У нима қилишини мен билмайман”, – деди Скалли. Унинг бундай кўпол очиқ гапи тўпланганларни ҳайрон қолдирди, ҳаммани бирдай сес-кантирди.

Жобс Европага саёҳат унинг кайфиятини кўтаради деб умид қилди. Июнда у ярмаркага бориш учун Парижга учеб кетди, у ерда Apple кўргазмасида иштирок этди ва катта Жорж Буш шарафига уюштирилган кечки овқатга борди. У ердан Жобс Италияга жўнаб кетди. У Редсе билан машинада Тоскания тогларини айланди, сўнгра Стив велосипед сотиб олиб, ёлғиз сайр қилди. Флоренцияда у қурилиш материалларининг тузилишига эътибор бериб, шаҳарнинг мъеморий услубидан чинакам хузур олди. Фиренцуола шаҳарчаси

олдидағи Иль-Касон конидаги сокин ҳаворанг-кул ранг плиталар унинг ёдида қолди. Улар қимматбаҳо кўринарди, лекин шу билан бирга шинам мухит яратарди. Йигирма йил ўтгач, Жобс энг йирик дўйонларнинг поли ва ташқи деворларини қоплаш учун айнан Иль-Касондаги қумтошни танлайди.

Айнан шу вақтда Apple II'ни СССР бозорига олиб чиқиши режалаштирилаётганди ва Жобс Эл Эйзенштат билан учрашиш учун Москвага келди. Вашингтон экспорт лицензияларини осонлик билан маъқулламасди, шунинг учун улар Америка элчихонасига, савдо вакили Майк Меринга мурожаат қилишди. У эса уларни русларга технологияларни тақдим этиш борасида қонунлар қаттиклигидан огохлантириди. Чунки Париждаги кўргазмада вице-президент буш “куйидан революция қўзгатиш” учун СССРга компьютерларни экспорт қилиш ғоясини кўллаб-қувватлаганди. Сўнгра улар грузинча ресторонда тансиқ шашлик тановул қилишди ва Жобс ўзининг серзарда нутқини давом эттириди. “Бу тўғридан-тўғри бизнинг манфаатларимизга хизмат қилиши очиқ-ойдин кўриниб турган пайтда сиз нимага АҚШ қонунлари бузилияти деяпсиз? – деб сўради у Мерингдан. – Агар русларга Mac берилса, улар исталган газетани чоп ‘тиши мумкин’.

Жобс Москвада ажойиб революционер Троцкий ҳақида фикр юритиб, ўзининг кўрқмас эканини кўрсатиш имкониятини қўлдан бой бермади. Троцкий кейинчалик қораланганди ва Сталиннинг бўйруғи билан отувга ҳукм қилинганди. Жобсга биритирилган КГБ ходими унга ҳовуридан тушишини маслаҳат қилди. “Троцкий ҳақида гапириш мумкин эмас, – деди у. – Бизнинг тарихчилар уни яхшилаб ўрганиб чиқишган, биз энди уни буюк одам деб хисобла-маймиз”. Табиийки, бу ёрдам бермади. Москва университетининг ҳисоблаш математикаси ва кибернетика факультети талабалари олдида сўзга чиқиб, Жобс нутқини Троцкийга мадхиядан бошлади. Троцкий Жобс учун революционер эди ва ўзини унга тенглаштиришни хоҳларди.

Жобс ва Эйзенштат Мустақиллик куни шарафига АҚШ элчихонасида ўтказилган қабулда иштирок этди. Элчи Артур Хартманга миннатдорлик мактубида Эйзенштат Жобс келаси йили СССРда Apple фаолиятини кенгайтиришни режалаштириётганини айтади. “Биз сентябрда Москвага қайтишни режалаштирияпмиз”. Скаллинг Жобс компания учун “ғоялар генератори”га айланади деган умиди рўёбга чиқаётгандек эди гўё. Лекин ҳаммаси бошқача бўлиб чиқди. Тақдирнинг сентябрь борасидаги режалари бошқача эди.

18-БОБ. NEXT. ОЗОД БҮЛГАН ПРОМЕТЕЙ

Қароқчилар кемани тарқ этмоқда

Стэнфорд университети президенти Дональд Кеннеди томонидан Пало-Альтода уюштирилган ланчда Жобс биохимик ва Нобель мурофоти лауреати Пол Берг билан сұхбатлашиб қолди. У генлар сплайсингида ва рекомбинант ДНКдаги ютуқ ҳақида сүзлаб берди. Жобс унинг сұхбатдоши бу мавзуни ундан яхшироқ билгани учун янги ахборотни бажонидил ўзлаштирди. 1985 йил августда Европадан қайтиб, энди нима қилиш ҳақида ўйлаётіб, Жобс Бергга құнғироқ қылды ва яна бир марта учрашишни таклиф қылды. Улар университет кампуси бүйлаб сайр қилиб, сұнгра кичик бир кафеда тушлик қилишди.

Берг биологик лабораторияда синовлар ўтказип мураккаблиги ҳақида сүзлаб берди, чунки натижага эришиш учун бир синов устидан ҳафталаң шуғулланиш талаб этиларди. “Буни компьютерда синаб күрсанғыз бўлмайдими? – деб сўради Жобс. – Экспериментлар тезроқ бажарилади, бир кун келиб микробиологияни ўрганаётган мамлакатдаги исталган талаба Пол Бергнинг рекомбинант дастурида шуғулланиши мумкин бўлади”.

Берг бундай қувватли компьютер университет лабораториялари учун жуда қимматлик қилишини тушунтируди. “Унинг бирдан кўзлари чақнаб кетди, – деб эслайди Берг. – Жобс янги компанияяга асос солишга қарор қилганди. У ёш, давлатманд эди ва қизикроқ нарса билан шуғулланишни хоҳлаётганди”.

Жобс олимлардан улар иш станциясини қандай тасаввур этиши ҳақида сўраб бўлганди. У бу масалага 1983 йилдан бери, Браун университетининг ҳисоблаш техникаси факультетига ташрифдан кейин қизиқиб юрганди. Жобс уларга Macintosh’ни кўрсатди, лекин олимлар унга университет лабораторияси учун бундан анча қувватли машина керак деб айтишди. Бир вақтда ҳам қувватли, ҳам шахсий иш станциясига эга бўлиш – олимларнинг орзусидир. Macintosh бўлими бошлиги сифатида Жобс бундай машина яратиш лойиҳасини бошлаб юборганди, унга Big Mac деб лакаб қўйишганди. Унга Unix оператив тизими ва Macintosh’нинг қулай интерфейси ўрнатилган бўлиши лозим эди. Аммо 1985 йилнинг ёзида Жобс ишдан бўшатилгач, унинг вориси Жан-Луи Гассе лойиҳани ёпиб ташлаганди.

Шу воқеа юз берганида Big Mac учун микросхемалар яратган

Рич Пейж хафа бўлиб, Жобсга кўнғироқ қилди. У Жобсни янги компанияга асос солишига ва уни ўзи билан ола кетишга чақирган Apple компаниясининг биринчи ғазаб отига минганди эмасди. Мехнат кунидан олдинги дам олиш кунлари Жобс оригинал Macintosh дастурий таъминотини ишлаб чиқувчи Бад Трибл билан гаплашди. Ана шу куни режалар расмийлаштирилди. Шу тариқа қувватли, бироқ шахсий иш станциясини яратиш учун компания ташкил этиш ғояси пайдо бўлди. Жобс Macintosh'нинг кетиши ҳакида ўйлаётган яна икки нафар ходими – муҳандис Жорж Кроу ва бухгалтер Сьюзен Барнсни мўлжаллаб қўйганди.

Жамоада битта банд бўлмаган муҳим лавозим қолганди: у университетлар учун янги маҳсулотнинг маркетинги билан шуғулланиши лозим эди. Аввал Sony компаниясида ишлаган Дэниел Левин якъол номзод эди. Жобс Левинни 1980 йилда Apple билан ҳамкорлик қилиш ва Macintosh'нинг йирик харидларини амалга ошириш мақсадида университетлар уюшмасини ташкил этиш учун ишга олганди. У юзи чиройли ва ифодали, қомати келишган одам эди. Ижтимоий келиб чиқишида фарқ бўлишига қарамай, уларни нимадир боғлаб турарди: Принстонда Левин Боб Дилен ва тароватли йўлбошли ҳакида диссертация ёзганди, Жобс эса бу иккала мавзуни яхши тушунарди.

Левиннинг университет уюшмаси Macintosh бўлими учун бебаҳо топилма эди, бироқ Левин Жобс ишдан кетгач ва маркетинг Билл Кэмбелл томонидан қайта ташкил этилгач, у ерда ишлашдан ихлоси қайтганди, чунки университетларга тўғридан-тўғри сотиш иккинчи даражали масалага айланиб қолганди. Унинг ўзи Жобс билан гаплашмоқчи бўлиб юрганди, лекин Жобс Мехнат куни биринчи бўлиб унга кўнғироқ қилди. Левин Жобснинг ярми бўш уйига келди ва кейин улар округ бўйлаб сайр қилишди, янги компания ташкил этиши имкониятини муҳокама қилишди. Левинга бу ғоя илҳом берарди, лекин у Apple'ни тарқ этишга тайёр эмасди. У келаси хафта Билл Кэмбелл билан Остинга бориши керак эди, шунинг учун бироз кутиб туришга қарор қилди.

Остиндан қайтгач, Левин Жобс билан ишлашга қарор қилди. Янгилик жуда мавридида тарқалди, чунки 13 сентябрь куни директорлар кенгашининг мажлиси ўтказилди. Жобс қоғозда бўлса ҳам кенгаш раиси эди, лекин у ҳокимиятни кўлдан бой бергандан бери мажлисларга бормай қўйганди. Скаллига кўнғироқ қилиб, у мажлисларга боришини айтди ва кун тартиби охирига “раис хисоботи”-ни киритиб қўйишиларини сўради. У Скаллига ҳисбот мавзусини

айтгани йўқ ва Скалли Жобс яқинда қайта тузилган компанияни танқид қиласди деган хulosага келди. Бунинг ўрнига Жобс ўз компаниясини ташкил этиш режасини эълон қилди. “Мен кўп ўйлаб кўрдим ва фаолиятимни мустакил давом эттириш вақти келди, деган хulosага келдим. Бир нарса қилишим кераклиги очик-ойдин кўриниб турибди. Мен ўттизга кирдим”, – деб сўзини бошлади у. Сўнгра ўз ёзувларига қараб, олий ўқув юртлари учун компьютер яратиш режаси билан ўртоқлашди. Жобс янги компания Apple билан рако-бат қилмаслигига вайда берди ва иккинчи даражали лавозимларни эгаллаб турган бир нечта ходимларни ўзи билан бирга олиб кетишини айтди. У кенгаш раиси лавозимидан кетишга тайёрлигини айтди ҳамда келажакда ҳамкорлик қилишга умид билдириди. Apple улардан тарқатиш хукуқини сотиб олиши ёки Macintosh дастури учун лицензия бериши мумкин.

Жобс Apple’дан айрим ходимларни олиб кетаётгани Майк Марккулани хавотирга солди.

– Нега ходимларни олиб кетмоқчисан? – деб сўради у.

– Хафа бўлма, – деб тинчлантириди уни Жобс. – Бу қуий бўғин ходимлари, уларнинг кетганини сен сезмайсан ҳам. Бунинг устига, улар шундоқ ҳам ўzlари кетмоқчи бўлиб турганди.

Дастлаб кенгаш Жобсга унинг янги ишига омад тилашга мойилдек эди. Директорлар ўзаро келишиб, Apple янги компания акцияларининг 10 фоизини сотиб олишини, Жобс эса кенгашда қолишини таклиф ҳам қилишди.

Шу кеча беш нафар қочоқ-қароқчи Жобснида кечки овқат қилиш учун учрашди. Жобс Apple’нинг капиталларини қабул қилмокчи бўлиб турганди, бироқ қолганлар бу калтафаҳмлик деб уни бундан қайтаришди. Улар барчаси бир вақтда ишдан бўшаш ҳакида ариза ёзиш керак, деган хulosага келди. Шунда ҳаммасини кечиктирмай тоза қофоздан бошлаш мумкин эди.

Жобс Скаллига беш киши унинг компаниясига ўтказилиши тўғрисида расмий хат ёзди, ўзининг кичик ҳарфлардан иборат имзосини қўйди ва эртаси куни эрталаб 7.30 бошланадиган раҳбарлар иштирокидаги кенгашдан олдин хатни Скаллига топшириш учун Apple’га борди.

– Стив, бу ходимлар ўрта бўғин ходимлари эмас, – деди Скалли хатни ўқиб.

– Улар барибир кетишяпти-ку, – деб жавоб берди Жобс. – Улар бугун соат тўққизда ариза беради.

Жобс вижданан иш тутяпти деб хисобларди. Кемани тарк этган

бен киши бўлим бошликлари ҳам, Скаллининг севган ходимлари ҳам эмасди. Аксинча, уларнинг барчаси компанияяда ўрнатилган янги тартиб туфайли ўзларини чеклаб қўйилгандек ҳис қилаётганди. Лекин Скаллининг нуқтаи назарида улар жуда муҳим мутахасислар эди. Пейжнинг тадқиқот иши юқори баҳоланганди, Левин ёса олий ўқув юртлари бозорига чиқишни назорат қилиб бораради. Бунга қўшимча равища улар Big Mac'ни ишлаб чиқиш режалари тўғрисида биларди, лойиха ёпилган бўлса-да, ахборот компанияга тегишли эди. Шунга қарамай, Скалли хурсанд кўринарди, ҳеч бўлмаса бошида унинг кайфияти хушчакчак эди. У хоин ходимларга жиддий эътибор бериб ўтиrmади, Жобсдан кенгаш таркибида қолиши ёки қолмаслигини сўради. У эса ўйлаб кўраман деб жавоб берди.

Лекин Скалли 7.30 даги кенгашда ўзининг “генштаби”га ишдан кетаётгандарни санаб берганида тўпалон кўтарилди. Кўпчилик Жобс ўз мажбуриятларини сусистеъмол қилиб, компанияга нисбатан ўзини ёвуз ниятда тутди деб хисоблади. “Одамлар уни мессия деб кабул қилишини бас қилиши учун унинг фирибгарлигини фош қилишимиз керак!” – деб бақирди Кэмпбелл Скаллининг эслашича.

Кейинроқ Кэмпбелл Жобснинг асосий тарафдорларидан бирига айланади ва уни кенгаш олдида ҳимоя қиласди, лекин ўша тонгда ўзининг айтиши бўйича у дарғазаб эди. “Жаҳл устида эдим, айниқса, Дэниел Левинни олиб кетаётгани мени ғазаблантирганди, – деб ёслайди у. – Левин университетлар билан мулоқотни йўлга кўярди. У доим Стив билан ишлашга қийналадётганини вайсаб юарди, энди ёса унинг олдига қочиб кетди”. Билл шу қадар жаҳли чиққанидан Левиннинг уйига қўнғироқ қилиш учун кенгашдан чиқиб кетди. Рафиқаси Левин душ қабул қиласётганини айтганида Кэмпбелл “Мен кутиб тураман”, деб жавоб берди. Бир неча дақика ўтгач, аёли эри ҳали ҳам душда эканини айтиб узр сўради. “Мен кутиб тураман”, – деб такрорлади Кэмпбелл. Левин ниҳоят трубкани олгач, Кэмпбелл ундан ростдан ҳам кетаяпсанми деб сўради. Левин тасдиқлади. Кэмпбелл индамай трубкани кўйиб кўйди.

Рахбарлар иштирок этган кенгашда ғалаён кўтарилгач, Скалли кенгаш аъзоларини ҳам хабардор қилди. Улар ҳам Жобс ўртамиёна ходимларни олиб кетяпман деб ҳаммани лақиллатди, деган хуласага келди. Айниқса, Артур Рокнинг қаттиқ жаҳли чиқди. Гарчи у баҳорда Скалли тарафида бўлган бўлса-да, лекин Жобс билан аввалгидек яқин муносабатларини тиклаб олганди. Бир ҳафта олдин у Жобсни ва унинг дугонаси Тина Редсенни Сан-Франциского тақлиф

килганди. Рок ва унинг аёли Редсе билан танишмокчи эди. Тўртто-ви Рокнинг Пасифик-Хайтсдаги уйида кечани яхши ўтказишганди. Жобс янги компания ҳақида чурк этмаганди, энди Рок Скаллидан буни эшитгач, ўзини алдангандек ҳис қилди. “У кенгашга ёлғон гапирди, – деб тўнғиллади Рок. – У янги компания ташкил этиши ҳақида ўйлаб кўраман дебди, аслида у вақтда янги компанияни ташкил этиб бўлган экан. У оддий ходимларни олиб кетаман деганди, у ходимлар эса беш нафар аъло даражали мутахассислар бўлиб чиқди”. Марккула буни нисбатан вазминроқ қабул қилди, лекин у ҳам хафа бўлди: “У беш нафар етук мутахассисни авраб олиб кетди. Ишлар бундай килинмайди. Бу ярамаслик ҳисобланади”.

Дам олиш кунлари директорлар кенгаши ва Apple’ning олий раҳбарияти компания ўз асосчиларидан бирига уруш эълон қилиши керак деб Скаллини ишонтириди. Марккула Жобс “Apple’ning муҳим ходимларини ёлламайман деб айтган гапига қарши борди”, деб Жобсни айбловчи расмий баёнот ёзиб берди. Бу ваҳимали оҳангдаги хат эди. Унда “Биз қарши ҳаракатлар ҳақида ўйлаяпмиз”, деб ёзилганди. The Wall Street Journal Билл Кэмпбеллнинг Жобснинг қилиғидан “хайратда ва хижолатда қолдим”, деган сўзларидан парча келтириди. Кенгашнинг бошка аноним аъзоси газета билан куйидагиларни ўртоқлашди: “Бундай дарғазаб одамларни мен бошқа хеч бир компанияда кўрмаганман. Биз ҳаммамиз Жобс бизни лақилатмоқчи бўлган деб ўйладик”.

Жобс Скаллининг олдидан ҳаммаси силлиқ бўлади деб чиққанди, шунинг учун ҳеч қандай баёнот бермаганди. Лекин газеталарни ўқиб кўриб, у жавоб бериш керак деган хulosага келди. У ўзига хайриҳоҳ бир нечта репортёрга кўнғироқ қилиб, уларни эртаси куни уйига сухбатга таклиф қилди. Режис Маккенна агентлигидан Андреа Каннингемни ҳам ёрдамга чакирди. У аввал ҳам Жобснинг жамоатчилик билан алоқаларини ташкил этганди. “Мен унинг Вудсайддаги жиҳозланмаган уйига келдим, – деб эслайди у. – Стив ва унинг беш нафар ҳамкасби ошхонада тўпланганди, бир нечта репортёр эса ташқаридаги майсазорда ўтирарди”. Жобс кенг матбуот анжумани ўтказмоқчи эканини айтди ва сўзлаб бермоқчи бўлган барча таҳқирловчи мавзуларни санаб берди. Каннингемнинг тепа сочи тикка бўлди. “Ўзингни ўзинг хунук қилиб кўрсатяпсан”, – деб кўрқитди у Жобсни. Охири у ён берди, журналистларга ўзининг кетиш ҳақидаги аризаси нусхаларини беришга ва бир қанча холис изоҳлар билан кифояланишга қарор қилди. Жобс почта оркали ариза юбормоқчи эди, бироқ Сьюзен Барнс бу нафратланишни кўрса-

тиш сифатида қабул қилинади, деб уни бундан қайтарди. Шунда у Марккуланинг уйига борди. У ерда Apple'нинг бош юрисконсульти Йол Эйзенштатни учратди. Ўн беш дақиқалик нокулай сұхбат бўлди, сўнгра Барнс Жобс ортиқча гап айтиб юбормаслиги учун уни олиб кетишига келди. У Macintosh'да чоп этилган ва LaserWriter'да босиб чиқарилган қўйидаги хатни қолдирди:

1985 йил, 17 сентябрь

Азизим Майк!

Тонгти газеталар Apple мени директорлар кенгаши раиси лавозимидан четлатиш тўғрисидаги масалани кўриб чиқаётганини ҳабар қилишмоқда. Мен бу хабарларнинг манбасини билмайман, лекин улар газетхонларни чалғитмоқда ва менга нисбатан адолатсиз муносабатда бўлмоқда.

Ёдингда бўлса керак, мен ўтган пайшанба куни директорлар кенгашида янги иш бошлашга қарор қилдим ва раис лавозимидан кетмоқчиман, дегандим

Бироқ кенгаши менинг истеъфоимни қабул қилмади ва қарорни бир хафтага кечиктиришимни сўради. Мен рози бўлдим, чунки кенгаши менинг лойиҳамни қўллаб-қувватлаганди ва Apple унга инвестиция киритиши мумкинлигини маълум қилганди. Жума куни Скаллига менга қўшилмоқчи бўлганларнинг номини айтдим ва у Apple янги корхонам билан ҳамкорлик истиқболларини мухокама килишга тайёрганини тасдиқлади.

Кейин, афтидан, компания менга ва лойиҳамга нисбатан душманона хulosага келибди. Шундай экан, мен истеъфога чиқишим кечиктирилмай қабул қилинишини талаб қиласман...

Сенга маълумки, компания қайта ташкил этилгач, мен амалда ишсиз қолдим, менга ҳатто менежерларнинг мунтазам ҳисботларини кўришга ҳам имкон беришмади. Бироқ ёшим борйиғи 30 да ва мен аввалги дик фаол ва самарали ишлашни хоҳлайман.

Бирга амалга оширган ишларимиздан кейин, кел, муносиб ва дўстона нуқтада хайрлашайлик.

Самимият ила,

Стiven Пол Жобс.

Техник хизмат ходими Жобснинг шахсий нарсаларини таҳлаш учун унинг офисига келганида, у ерда Жобс ва Скаллининг дўстона сұхбат вақтида тушган ромга солинган суратига кўзи тушади. Етти ой олдин олинган суратга шундай деб ёзиб қўйилганди: “Буюк ғоялар, буюк ютуқлар ва буюк дўстлик учун! Жон Скалли”. Расм солинган ром шишалари парча-парча бўлиб кетганди. Афтидан,

Жобс кетишидан олдин фотосуратни полга қараб отган. Шу кундан бошлаб у Скалли билан бирор марта ҳам гаплашмади.

Жобснинг кетиши эълон қилингач, Apple акциялари деярли етти фоизга ошди. “Шарқий соҳилбўйидаги акциядорлар компанияни калифорниялик пала-партиш ишлайдиган одамлар бошқаришидан доим хавотирда эди. Возняк ва Жобс кетгач, улар енгил тортишиди”, – деб изоҳ берди биржа бюллетени таҳрирчиси. Бирок Atari асосчиси ва Стивнинг ўн йил олдинги меҳрибон мураббийи Нолан Бушнелл Time’га Жобс компанияга жуда керак бўлади, деб айтди. “Apple энди қаердан илҳом олади? Улар Pepsi’нинг янги русуми каби зерикарли бўлиб кетади”. Скалли ва директорлар кенгаши бир неча кун Жобс билан келишувга эришмоқчи бўлди, бирок ҳеч нарсага эриша олмагач, “фидуциар мажбуриятларни бузганлиги учун” уни судга беришди. Даъво хатида у содир этган қўйидаги қоидабузарликлар рўйхати келтирилганди:

Apple’га нисбатан фидуциар мажбуриятларга қарамай, Apple’нинг директорлар кенгаши раиси ва Apple ходими эканлигига қарамай, Жобс ўзини Apple манфаатларига содик килиб кўрсатиб:

а) Apple’нинг рақобатчисини ташкил этишини зимдан режалаштириб юрди;

б) Apple’нинг янги авлод маҳсулотларини яратиш, ишлабчиқиши ва тарқатиш бўйича режаларидан рақобатчи компанияда ғайриқонуний равища фойдаланишни хуфёна режалаштириб юрди...

с) Apple’нинг муҳим ходимларини билдиrmай ўзига оғдириб олди...

Ўша вактда Жобс Apple’нинг 6,5 миллионта акциясига эга эди, бу компания қийматининг 11 фоизини (100 миллион доллардан ортиқ суммани) ташкил этарди. У ўз акцияларини дарҳол сота бошлади. Беъш ой ичida у ҳамма акцияларни сотиб юбориб, бир дона пайни қўлдирди, бу унга, агар хоҳласа, акциядорлар йиғилишларида иштирок этиш хуқукини берарди. Жобснинг ғазаби келарди ва бу у қа nчалик инкор этмасин Apple’га рақобатчилик қилиш истагида нам оён бўларди. “У Apple’дан жаҳли чиқарди, – дейди бирмунча муддат янги компанияда ишлаган Жоанна Хоффман. – Apple’нинг маъқеи мустаҳкам бўлган таълим бозорини нишонга олаётганини Жобснинг қасоскорлиги ва инжиқлиги билан изоҳлаш мумкин. У уларни мағлуб этиш учун шундай килди”.

Лекин Жобс, табиийки, бундай деб ҳисобламасди. “Мен жан-

жил учун сабаб изламаяпман”, – деди у Newsweek журналига. У Вудсайдга сара журналистларни яна таклиф қилди, бирок бу сафар Жобсни акл билан иш қилишга ундейдиган Энди Каннингем йўқди. У Apple’нинг беш нафар ходимини муғомбирлик билан ўзиги оғдириб олганини инкор этди. “Улар менга ўзлари қўнғироқ қилишиди, – деди у унинг жиҳозсиз меҳмонхонасига тўплланган бир гурӯх журналистларга. – Улар компаниядан кетишни хоҳлаётганди. Apple одамларга бепарво бўлишни билади”.

У воқеаларнинг ўз версиясини етказиши ва очик интервьюлар бериш учун Newsweek билан ҳамкорлик қила бошлиди. “Истеди одамларни тўплаб, улар билан ҳамкорликда иш бошлишни мен жуда яхши эплайман”, – дейди у журналга. У қалбида доим Apple билан бўлишига икрор бўлади: “Хар кандай эркак биринчи мухаббатини унумагани каби Apple доим менинг ёдимда қолади”. Шу билан бирга, у агар зарур бўлса, раҳбарлар билан курашишга тайёр эди: “Агар кимdir ҳамманинг олдида сени ўғри деб атаса, бунга жавоб бериш керак”. Унинг фикрича, Apple уни ва унинг ходимларини суд билан кўрқитмоқчи бўлаётгани абраҳилидир. Ва бу қайғули хабардир. Бу Apple ўзига бўлган ишончни ва жанговарлик руҳини йўқотганини англатади. “Икки миллиард долларлик айланмага ва 4300 нафар ходимга эга компания олти нафар жинси шим кийган нусхадан кўркиб кетганини тасаввур қилиш қийин”.

Скалли Жобснинг ташвиқотига қаршилик кўрсатмоқчи бўлиб, Возняқдан бунда иштирок этишини сўради. Возняқ ҳеч қачон фитначи ва кекчи бўлмаган, бироқ ўз туйғулари ҳақида бажонидил сўзлаб берди. “Стив хафа қилиши ҳам, қабих иш қилиши ҳам мумкин”, – деб интервью берди у шу ҳафтанинг ўзида Time журналига. Возняқ, шунингдек, Жобс унга қўнғироқ қилиб, янги жамоага қўшилишни таклиф қилганини ҳам айтиб берди. Бу Apple раҳбариytita қарши қаратилган яна бир пухта ўйланган зарба бўлар эди. Бироқ Возняқ Жобсга бундай ўйинларда иштирок этишини истамаслигини билдирганини ва унга қайтиб қўнғироқ қилмаганини айтди. Возняқ San Francisco Chronicle репортёрига Жобс frogdesign’га унинг масофадан бошқарадиган пульти устида ишлашни тақиқлаб қўйганини айтди. “У ажойиб маҳсулот яратишига ишончим комил, аммо унинг ростгўйлигига ишонмайман”, – деб хулоса қилди Возняқ.

Ўзига ўзи хўжайин

“Стивни тўрт томонинг очик деб хайдаб юборганимиз унга таърифлаб бўлмайдиган даражада фойда келтирди”, – деганди кейин-

роқ Артур Рок. Кўпчиликнинг фикрича, ана ўша жиддий тарбиявий методика туфайли Жобснинг ақли кирди ва улғайди. Бироқ бу осон бўлмади. Apple'дан ҳайдалгач, Жобс ўз компаниясига раҳбарлик килди ва ўзининг ёмон ва яхши ички ҳис-туйғуларига эрк бериши мумкин эди. Натижада бир қанча кучли таассурот туғдирадиган, бироқ бозорда катта шов-шув билан муваффакиятсизликка учраган маҳсулотлар пайдо бўлди. Мана шу муҳим тажриба дарсини ўтаб берди. Жобснинг учинчи пардадаги ҳайратомуз муваффакиятига биринчи пардадаги ишдан ҳайдалиши эмас, балки иккинчи пардадаги ёркин мағлубияти сабаб бўлди.

Биринчи ўринда у дизайнга ишқибозликка эрк берди. Янги компания учун Жобс Next деган дангал ва жўн ном берди. Ва компаниянинг ноёб имижи учун жаҳон даражасидаги логотип зарур деган қарорга келди. Шунинг учун корпоратив дизайн устози 71 ёшлик Пол Рэндга мулозамат қила бошлади. Бруклинлик Пол Рэнд Esquire, IBM, Westinghouse, ABC, UPS каби жаҳон бизнесидаги машҳур логотипларни яратганди. Унинг IBM билан шартномаси бор эди ва компания маъмурияти бошқа компьютер фирмаси учун логотип яратиш шак-шубҳасиз манфаатлар тўқнашувига олиб кела-ди деб хисобларди. Шунда Жобс тўппа-тўғри IBM бош директори Жон Эйкерсга қўнғироқ қилди. У шаҳарда йўқ эди, лекин Жобс қат-тиқ туриб олди ва охири вице-президент Пол Риццо билан боғлан-ди. Икки кун ўтгач, Риццо Жобсга қаршилик кўрсатиш фойдасиз-лигини тушунди ва Рэндга унинг учун ишлашига рухсат берди.

Рэнд Пало-Альтога учиб келди ва бирмунча муддат Жобс билан атрофни айланди, унинг ғояларини эшитди. Жобс компьютер кубиксимон бўлади деб айтди. У шундай шаклни яхши кўрарди. Бу оддий ва мукаммал шакл эди. Рэнд логотип 28 градусга эгилган куб сифатида бўлиши керак деган хulosага келди. Жобс Рэндан нечта вариант тайёрлайсиз деб сўради, Рэнд эса ўз мижозлари учун варианtlар бермаслигини айтди. “Мен сизнинг муаммоингизни ҳал қиласман, сиз эса менга ҳақ тўлайсиз, – деди у Жобсга. – Сиз мен ясаган логотипдан фойдаланишингиз ёки уни рад этишингиз мумкин, варианtlар ҳақида гап-сўз бўлиши мумкин эмас, сиз барибир менга ҳар қандай ҳолатда ҳам ҳакимни тўлайсиз”.

Жобсни ишга бундай ёндашув ўзига оғидирди. У Рэндинг қиё-фасида ўзига ўхшаш одамни кўрди ва таваккал қилди. Унинг компанияси битта дона дизайн учун 100 минг долларлик жуда катта сумма тўлашга рози бўлди. “Ўзаро муносабатларимизга ойдинлик киритиб олгандик, – дейди Жобс. – Рассом сифатида у бекам-кўст

соф дидга эга эди, ўз ишига эса пишиқ эди. Ташқаридан у жиiddий үди ва ўзини хасис чол қилиб кўрсатишнинг уддасидан чиқарди, бироқ қалбида у пахмоқ айиқчадек юмшоқ эди”. “Соф дид” – бу Жобснинг оғзидан чиқкан энг юксак мақтov эди.

Рэндга бор-йўғи икки ҳафта керак бўлди. Жобсга натижаларни кўрсатиш учун у учеб келди. Улар дастлаб Вудсайддаги ҳашаматли уйда овқатланиб олишди, сўнгра эса Рэнд мезбонга дизайннернинг фикрлаш жараёни таърифланган нафис ва шукуҳли буклетни узатди. Буклетнинг охирги бетига Рэнд логотипни жойлаштирганди. Буклетда шундай ёзилганди: “Логотип ўз дизайнни, ранглари ва ҳаҷмига кўра контрастларни ўрганишни ифодалайди. У ўз мувозанатини мағрурона сақлаб туради, норасмийликни, хайриҳоҳликни ва рождество маркалари самимийлигини ва айни вактда канцелярия штампи обрўсини ифодалайди”. Next сўзи икки қаторга ажратилган ва кубнинг юз томонини тўлдириб турарди, фақатгина “е” ҳарфи кичик ҳарф билан ёзилганди.

Рэндинг буклетида “е” ҳарфи ажралиб турган ҳолда education (маърифат), excellence (мукаммаллик) ва... e = mc²’ни англатиши айтилганди. Баъзида Жобснинг бирор-бир тақдимотга бўлган муносабатини олдиндан айтиш қийин бўларди. У тақдимотни расво ёки ажойиб деб атashi мумкин эди, ундан ҳар нарсани кутиш мумкин эди. Рэнддек афсонавий дизайнер унга ёқиш учун яхши имкониятга эга эди. Жобс охирги бетни очди, сўнгра Рэндга қараб уни кучоқлади. Уларнинг фақат бир нарсада фикрлари бир жойдан чиқмади: “е” ҳарфи учун логотипда Рэнд оч сарик рангдан фойдаланганди, Жобс эса уни янада ёрқин ва таниш бўлган ранг билан алмаштиrmокчи эди. Рэнд столга мушт тушириб, шундай деди: “Мен бу билан эллик йилдан бери шуғулланаман ва нима қилаётганимни биламан”. Жобс рози бўлди.

Шундай қилиб, компаниянинг нафақат логотипи, балки янги номи ҳам пайдо бўлди. Компания энди Next эмас, балки NeXT деб номланарди. Эҳтимол кўпчилик логотипга шунча катта эътибор берилганини, унга 100 минг доллар сарфланганини тушунмаган бўлиши мумкин. Аммо Жобс учун бу NeXT ҳаётга жаҳон даражасидаги ўз усули билан қадам қўяётганини англатарди, демакки, компания, гарчи ҳали бирорта ҳам маҳсулот чиқармаган бўлса-да, ўзини шунга муносиб тутиши керак эди. Марккула уни китобга унинг муқовасига қараб баҳо беришади деб ўргатганди. Ўзини хурмат қиладиган компания эса ўзига яраша биринчи таассурот қолдириши керак. Бунинг устига, логотип ҳақиқатан ҳам зўр эди.

Бонус сифатида Рэнд Жобсга шахсий ташриф қоғози қилиб беришга рози бўлди. Рэнд Жобсга ёқсан бежамдор мухрни таклиф қилди, бироқ улар ўртасида “Steven P. Jobs” номидаги “Р” ҳарфидан кейин қўйилган нуқта борасида узоқ ва қизғин баҳс бўлиб ўтди. Рэнд “Р” ҳарфидан ўнг тарафига нуқта қўйганди, ҳарф терилганда ҳам нуқта шундай қўйилади, Жобс нуқтани чапроқقا, ҳарфнинг ўзагига суришни хоҳлади, ракамли мухрда шундай ёзиларди. “Бу арзимас нарса ҳақидаги катта баҳс эди”, – деб эслайди Сьюзен Каре. Бу сафар ғалаба Жобс томонда бўлди.

Энди Жобсга ўзи ишониши мумкин бўлган саноат дизайнери керак эди, у логотипга қараб реал маҳсулотнинг ташки кўринишини ишлаб чиқиши керак эди. У бир қанча номзодни кўриб чиқди, лекин бу ролга Хартмут Эсслингердан яхшиrok номзод йўқ эди. Жобс уни аввал Бавариядан Америкага Apple учун олиб келганди. Унинг frogdesign компанияси Силикон водийсида қарор топганди ва Жобснинг шарофати билан Apple билан жуда фойдали шартнома тузганди. Пол Рэнд билан ҳамкорлик учун IBM руҳсатини олишга муваффак бўлиш Жобснинг реалликни ўзгартиришга ишончи туфайли юзага келган кичик мўъжиза эди. Бироқ у Эсслингерни ёллаш учун Apple’нинг ижозатини олишдек янги вазифа олдида арзимаган иш эди.

Жобс барибир уриниб кўришга қарор қилди. 1985 йил ноябрь ойининг бошида, Apple уни судга беришга уринишидан бор-йўғи беш ҳафта ўтиб, Жобс Эйзенштатга шундай мактуб ёзди (айнан Эйзенштат даъво қўзғатганди): “Мен шу ҳафтада Хартмут Эсслингер билан гаплашдим. У менга мен нима учун frogdesign фирмаси билан ҳамкорлик қилмоқчи эканим сабабларини сизга ёзма баён қилиб беришимни тавсия қилди”. Жобс ишониш қийин далилни рўкач қилди: Эсслингер Apple ҳозир нима устида ишлаётгани ҳақида тасаввурга ҳам эга эмасмиш, аслида бу Эсслингерга маълум эди. Хатида Жобс сўзини шундай давом эттиради: “NeXT Apple саноат дизайнининг ҳозирги ёки келгусидаги йўналишлари ҳақида ҳеч нарса билмайди, биз назарий жиҳатдан ишланмиз мумкин бўлган бошқа дизайнер фирмалари ҳам бу ҳақда билмайди, шунинг учун бехосдан ўхшаш ишланмалар пайдо бўлиб қолиши мумкин. Бундай бўлмаслиги учун Хартмутнинг профессионализмига таяниш Apple ва NeXT’нинг манфаатларига мос келади”. Эйзенштат Жобснинг сурбетлиги уни хайратда колдирганини ва унга анча кескин жавоб берганини эслайди. “Аввал ҳам мен Apple номидан сизнинг фаоллигиниз борасида ўз ташвишими билдиргандим. Сизнинг фа-

оллигингиз Apple'нинг маҳфий ахборотидан фойдаланишингизни истисно этмайди, – деб ёзди у. – Сизнинг хатингиз менинг хавотирларимга ҳеч ҳам барҳам бергани йўқ, аксинча, хавотирларимни яна ҳам қучайтирди, чунки сиз “Apple саноат дизайнининг ҳозирги ёки келгусидаги йўналишлари ҳакида ҳеч нарса билмайман”, деб айтаяпсиз, бу эса ёлғон”. Бу сўров Эйзенштатни яна ҳам лол қолдирди, бир йил аввал Жобс frogdesign фирмасига Возняк учун масофадан бошқариладиган пулът устида ишлашни тақиқлаб қўйгани унинг ёсида эди.

Жобс Эсслингер билан ҳамкорлик қилиш учун (шунингдек, бошқа сабаблар туфайли) Apple билан юзага келган тортишувни ҳал қилиш кераклигини тушунди. Бахтига Скалли қарши эмасди. 1986 йил январда компаниялар пулли компенсация тўламай, судсиз келишувга эришди. Даъвони қайтариб олиш эвазига NeXT бир қатор чекловларга рози бўлди: компаниянинг маҳсулоти профессионал иш станцияси сифатида тақдим этилади, у тўғридан-тўғри коллеж ва университетларга сотилади ҳамда 1987 йилнинг марта-дан олдин пайдо бўлмайди. Apple шунингдек NeXT компьютерлари “Macintosh”га тушадиган операцион тизимлардан фойдаланмасин”, деб талаб қўйди, аслида, тескариси уларнинг манфаатига мос келарди.

Шу келишувдан кейин Жобс frogdesign фирмаси Apple билан шартномани аста-секин тугатмагунча Эсслингерни сиқувга олишни давом эттиради. 1986 йилнинг охирида дизайнер NeXT билан ишлаш имкониятига эга бўлди. Эсслингер унга ҳам Пол Рэндга ўхшаб тўлиқ эркинлик берилишини талаб қилди. Стив билан мулоқот вактида баъзан қаттиқ туриб олиш керак”, – дейди у. Эсслингер Рэнд каби рассом эди, шунинг учун Жобс унга бошқаларга қарандан кўпроқ эркинлик берарди.

Жобс компьютер идеал куб шаклида бўлади деган қарорга келди. Унинг ҳар бир ёни узунлиги 30,48 см, ҳар бир бурчаги 90 градус бўлади. Жобс кубларни яхши кўрарди. Улар улуғворлик тимсоли эди ва бир вактда ўйинчоқни эслатарди. NeXT куби Жобснинг шакл функцияни белгилаб беради деган юясига яққол мисол эди (баухаус ва функционалист-дизайнерлар аксинча хисоблашарди). Демак, босма платани (у пиццанинг стандарт кутиси ҳажмидаги кутига сиғарди) тўғри бурчакларга айлантириш ва уларни кубик корпусга жойлаштириш керак эди.

Бундан ташқари, идеаль кубни ишлаб чиқариш осон иш эмас. Кўпчилик деталларнинг бурчаклари 90° дан бироз кўпроқ эди, чунки

уларни шундай шаклдан олиш осон (пирогни ҳам түқсон градусдан бироз кенгроқ бурчакли шаклдан олиш осон). Бироқ Эсслингер бу мумкин эмас деди, чунки бу кубнинг тозалиги ва мураккаблигини бузарди. Жобс уни қўллаб-қувватлади. Шу сабабли кубнинг барча томонлари Чикагодаги маҳсус заводда алоҳида ишлаб чиқариладиган бўлди, унда қиймати 650 минг долларлик шакллардан фойдаланилди. Энди Жобснинг мукаммалликка интилишини тўхтатадиган одам йўқ эди. Жобс корпусда шаклнинг ингичка чизигига кўзи тушиб қолади. Унинг ўрнида исталган бошқа компьютер ишлаб чиқарувчи бу чизикни қандай бўлса шундайлигича қабул қиласверарди, лекин у Чикагога учеб борди ва муҳандисни ҳаммасини қайтадан бекам-кўст қилишга кўндириди. “Бундай обрўли шахс ҳар қандай ходим билан ҳам учрашишга заводга келавермайди”, – деди муҳандислардан бири Дэвид Келли. Бундан ташкари, Жобснинг компанияси шакллар туташган жойдаги чизикларни олиб ташлаш учун 150 минг долларга силликловчи машина сотиб олди. Жобс магнийли корпус ялтирамайдиган кора рангда бўлишини талаб қилди, бу эса уни тирналишдан сақлаб қола олмасди.

Келли монитор учун нафис эгик тагликни ясаси керак эди, бу вазифа қийин эди, чунки Жобс унда эгиладиган механизм бўлишини хоҳлади. “Ақл билан иш тутишни хоҳлагандим, – деганди Келли Business Week журналига, – лекин унга “Стив бу жуда киммат бўлади” ёки “Бунинг уддасидан чикиб бўлмайди” десанг, у сени “Мижғов”, дерди ва сен ўзингни ростдан ҳам хеч нарсага арзимайдиган одамдек ҳис этардинг”. Шунинг учун Келли жамоа билан тунда ишларди, эстетик янгиликни функционал маҳсулотга айлантириш устида бош қотирарди. Маркетинг бўлимида ишлаш учун номзодлардан бири сухбат вақтида Жобс газламадан ишланган матони таъсирчан ҳаракатлар билан олиб ташлаб, эгик тагликни кўрсатганини айтиб берганди. Унда монитор ўрнида бетон блок кўйилганди. Ташриф буюрган кимсанинг чакаги осилиб қолди, Жобс эса ўзининг номига патентланган эгилиш механизмини мағруона кўрсатиб берди.

Мукаммалликка интилишини тия олмайдиган Жобс буюмнинг кўринмайдиган кисмлари унинг олд тарафи каби гўзал бўлиши керак эканига ишончи комил эди. Унинг отаси ҳам шу жиҳати билан ажralиб турарди, у кутининг орқа девори учун яхши ёғочни танларди. NeXT компаниясида Жобс занжирлардан халос бўлганди ва у хоҳлаганини қилиши мумкин эди. Унинг кўрсатмаси билан компьютернинг ички кисми учун киммат қопламали винтлардан фой-

даланилди. Нұрсиз қора қоплама корпуснинг ички тарафига ҳам суртилди, уни сервис хизмати устаси күриши мүмкін еди холос. Шу вактда Esquire журналы учун мақолалар ёзған Жойс Носера Жобснинг NeXT үйғилишидаги үзини тутишига оид лавхалар тай-ерлади:

“Уни мажлисда ўтиради деб бўлмайди, чунки Жобс бир жойда ўтириши мүмкін эмас. Узлуксиз харакатланиш унинг атрофдагиларни бўйсундириш усулларидан биридир. У оёгини йигиштириб ўтириб олади, бир дақиқа ўтиб, креслога ялпайиб ўтириб олади, яна бир дақиқадан кейин эса сапчиб турари ва доскага ниманидир ёзишга тушади. Унинг ғалати одатлари кўп. У тирноғини кемиради. У гапираётган одамга шу қадар жиддий нигоҳ билан карайдики, у беихтиёр асабийлаша бошлайди. Унинг нимагадир сариқ тусга кирган кўллари доим харакатда бўлади”.

Носерани энг кўп ҳайратда қолдирган нарса бу Жобснинг “атайн ножӯя муомала қилиши” бўлди. Агар бирор кимса, унинг фикрича, аҳмоқона гап айтиётган бўлса, у үзини тия олмаслик у ёқда турсин, атайин унга ўз жойини кўрсатиб қўйишга, уни камси-тишга, үзининг устунлигини кўрсатишга интилади. Дэниел Левин ташкилий схемани тақдим этганида Жобс кўзини тепага қаратиб, гижиниб “Фирт ахлат” деди. Унинг кайфияти Apple’да бўлганидек тез ўзгаради, одамлар гоҳ қаҳрамон бўларди, гоҳ аҳмоқقا чикарилар еди. Мажлисга молиячилардан бири кирганди, Жобс уни “зўр бажарилган иш учун” мақтай кетди, бир кун олдин эса унга “битим – ахлат” деб қичқираётганди.

NeXT’нинг илк ўн нафар ходими орасида Пало-Альтодаги бош офиснинг интерьерини ишлаб чиқувчи дизайнер ҳам бор еди. Гарчи Жобс янги ва анча чиройли бинони ижарага олган бўлса-да, у бутунлай қайтадан куришга қарор қилди. Деворлар шишли деворларга, гилам қопламалар эса оч таҳтали паркетга алмаштирилди. Компания 1989 йили Редвуд-Ситидаги кенгроқ бинога кўчганида ҳаммаси яна тақрорланди. У яп-янги бино еди, аммо Жобс холл кўпроқ таассурот қолдириши учун лифтларни кўчиришни буюрди. Холлининг марказий обьекти сифатида у Йео Минъ Пейдан ҳавода муаллақ турадиган пиллапоя буюртириди. Подратчи бунинг имкони йўқлигини айтди, лекин Жобс оёқ тираб туриб олди. Ва шундай зинапоя тайёрланди. Йиллар ўтиб, бундай зинапоялар Apple’нинг барча фирма дўконларида пайдо бўлади.

Компьютер

NeXT ташкил этилгандан кейинги дастлабки ойларда Жобс ва Дэниел Левин баъзан ҳамкаслар билан университет шаҳарлари бўйлаб кўп сафар қилар ва ахборот тўпларди. Гарвард университетида улар Lotus Software раиси Митч Капор билан учрашишди ва ресторонда бирга кечки овқат қилишди. Капор нонга қалин сарёғ қатламини суртаётганини кўриб Жобс “Сен зарбодли холестерин ҳакида ҳеч эшитганмисан?” деб сўради. Бунга Капор шундай жавоб берди: “Бир таклифим бор. Сен менинг овқатланишимга изоҳ беришдан ўзингни тиясан, мен эса сенинг шахсий хислатларингни муҳокама қилмайман”. Жобс хафа бўлмади, Lotus компанияси эса NeXT операцион тизими учун жадваллар таҳририни ёзиб беришига рози бўлди. Лекин кейинроқ Капор “Инсоний муносабатлар унинг кучли жиҳатларига кирмайди”, деб айтганди.

Жобс машинани сифатли дастурлар билан тўлдиришни хоҳларди ва шунинг учун муҳандис Майл Хоули электрон лугат ишлаб чиқишга киришди. У Шекспирнинг янги нашрини харид қилганди. Oxford University Press нашриётидаги унинг бир таниши Шекспирнинг янги нашрини теришда катнашганидан хабар топди. Хоули демак қаердадир янги нашр ёзилган кассета бор, деган хуносага келди, ундан NeXT ракамли лугатида фойдаланиш мумкин эди. “Мен Стивга қўнгироқ қилдим, у курсанд бўлиб кетди ва биз бирга Оксфордга учеб кетдик”. 1986 йилнинг ажойиб баҳор куни эди. Оксфорд марказидаги нашриётнинг ажойиб биносида улар билан учрашув ўтказилди. Унда Жобс Оксфорд босиб чиқарган Шекспир нашри хукуқи учун ҳар бир сотилган компьютердан 2 минг доллар 74 цент таклиф қилди. “Сизлар шуҳрат қозонасизлар, – деб кўндира бошлади нашриётчиларни Жобс. – Сизлар ҳаммадан олдинда бўласизлар. Бунақасини ҳеч ким қилмаган”. Улар, умуман олганда, келишувга эришишди ва яқинроқдаги барга пиво ичиб, кегли ўйнашга боришли. У ерга бир вақтлар лорд Байрон кирганди. NeXT лугат, тезаурус ва Оксфорд парчалар лугатини ўз ичига оларди, яъни тўлиқ матнли қидирув имкониятига эга электрон китобларнинг илк даракчиларидан бири эди.

Стандарт чиплардан фойдаланиш ўрнига Жобс NeXT учун муҳандислардан турли функцияларни бирлаштирувчи янги чипларни яратишни сўради. Бу ўз-ўзидан мураккаб вазифа эди, лекин Жобс функциялар рўйхатини доим ўзгартиравериб, бу вазифани деярли бажариб бўлмайдиган вазифага айлантириди. Бир йил ўтгач, бу тўхтовсиз оқсанни келтириб чиқараётгани маълум бўлди.

Шунингдек, Жобс NeXT учун тўлиқ автоматлаштирилган футуристик завод қуришга қарор қилди. У Macintosh учун ҳам ана шундай завод курмоқчи бўлганди. Аянли тажриба унга дарс бўлмади. У кайсарлик билан айни ўша хатоларни кенгрок миқёсда тақрорлайверди. Даастгоҳлар ва роботлар Стивнинг раъйига қараб қайта-қайта бўялаверди. Деворлар Macintosh заводидаги каби оппоқ рангга бўялди, бундан ташқари, бу ерга 20 минг долларлик чарм креслолар келтирилганди ва бош оғисдагидек буюртма килинган зинапоя ўрнатилилганди. Жобснинг талаби билан теришнинг 50 метр линиясида даастгоҳлар шундай жойлаштирилгандики, босма платаси териш жараёнида ўнгдан чапга ҳаракатланарди. Гўё шунда жараён кузатув галереясидаги ташриф буюрувчиларда таассурот қолдиради. Ьўш плата линиянинг бир бошидан кираварди, йигирма дақиқадан кейин эса одам қўли тегмай бошқа бошидан тўлиқ терилган ҳолда чиқарди. Териш жараёни борасида Япониянинг “Канбан” тизимиға тўхтатлганди: ҳар бир даастгоҳ кейингиси ундан навбатдаги детални кабул килишга тайёр бўлгандагина, ўз операциясини бажаради.

Жобснинг кўл остидагиларга нисбатан инжиқлиги ва қаттиқкўллиги ўзгармади. “У бир қараса, одамларни ўзига маҳлиё қилиб кўярди, бир қараса эса, ҳамманинг олдида уларни камситарди. Кўпчилик ҳолатда бу қаттиқ таъсир қиласиди”, – деб айтиб беради Триблл. Лекин ҳар доим эмас. Дэвид Польсен исмли муҳандис NeXT’даги даастлабки ўн ойда ҳафтасига 90 соат ишларди. Лекин кейин у кетиб қолди, чунки унинг эслашича “жума кунлардан бирида кечга яқин Стив уларнинг олдига кириб, уларнинг иши унда умуман таассурот қолдирмаганини айтганди”. Business Week Жобсдан нимага у ходимларига қаттиқ муомалада бўлади, деб сўраганида, у бу компаниянинг манфаати учун деб жавоб берганди. “Мажбуриятларим шундан иборатки, мен сифат ўлчови бўлишим керак. Айримлар ўзини тўлиқ бахшида этиб ишлашга ўрганмаган”. Айни вақтда Жобс ҳали ҳам жуда дадил ва тароватли эди. Компания ходимлари билан бирга сафарларга чиқарди, сайёр мажлислар ўтказарди, машхур айкido усталарини таклиф қиласиди. “Қароқчилик” шижаотини Жобс ҳамон ҳам йўқотмаганди. “1984” ролигини тайёрлаган ва The Wall Street Journal’да “Хуш келибсан, IBM! Бу жиддий” деб номланган эълонни (IBM’нинг биринчи шахсий компьютери чиқиши муносабати билан Apple’нинг бироз истехзоли табригини) жойлаштирган Chiat/Day реклама фирмаси билан Apple компанияси шартномани бекор қилганида, Жобс бунга The Wall Street Journal’да битта сахифа сотиб олиб”, “Баркалла, Chiat/Day!

Бу жиддий. Кафилман: Apple'дан кейин ҳам ҳаёт бор”, деб ўз муносабатини билдириди.

Жобс билан бирга Apple'дан унинг реал воқеликни ўзгартириши майдони ҳам қўчганди. У 1985 йилнинг охирида Пеббл-Бичда ўтказилган илк сайёр мажлис вақтида намоён бўлди. Жобс илк NeXT компютерлари атиги 18 ойдан кейин сотувга чиқади деб эълон қилиди. Бунинг имконсиз экани очиқ-ойдин кўриниб турганди. Жобсга муҳандислардан бири хомхаёлга берилмай, 1988 йилни кўзлаш керак, деб айтди, аммо Жобс унга қатъян қарши чиқди. “Дунё бир жойда тўхтаб турмайди! Агар кечиксак, бу технологиянинг вакти ўтиб кетади ва бутун қилган ишларимизни унитазга улоктириб юбориш мумкин”, – деб эътиroz билдириди Жобс.

Macintosh жамоаси фахрийси Жоанна Хоффман ҳам Жобснинг аклини киргизмоқчи бўлди. “Реал воқеликни бузиб кўрсатиш мотивация учун бебаҳо усул, мен бунга қўшиламан, – деди у доска олдида турган Жобсга. – Лекин агар муддат белгиласак ва бу маҳсулотимизга салбий таъсир кўрсатса, шармандамиз чиқиши мумкин”. Жобс рози бўлмади: “Мен ўйлашимча, биз ўзимиз учун жой ажратиб қўйишимиз керак. Агар хозир бу технологик оралиқни бой берсак, обрўимизга путур етади”. Жобс бир нарсани ёдга олмади, лекин у кўпчиликнинг хаёлига келганди: агар мақсад олислашса, уларнинг пуллари тугаб қолиши мумкин. Жобс бу ишга ўз капиталидан 7 миллион доллар ажратганди, лекин сарф-харажатлар ҳозиргидай бўлса, бу маблағ фақат бир ярим йилга етарди, шу сабабли сотувдан даромад келиши керак эди.

Улар кейинги мажлис ўtkазиш учун Пеббл-Бичга қайтиб келганида (уч ойдан кейин, 1986 йилнинг бошида) Жобснинг биринчи ғояси шундай эди: “Асал ойи тугади”. 1986 йилнинг сентябрида Сономеда ўтказилган учинчи сайёр мажлисгача ҳамма меҳнат бекор кетганди ва компанияга банкротлик ҳавф солаётгандек эди.

Халоскор Перо

1986 йилнинг охирида Жобс венчур фирмалар учун проспект чиқариб, уларга 3 миллион доллар эвазига NeXT акцияларининг 10 фоизини таклиф қилди. Шундай килиб, компания 30 миллионга баҳоланди, бу суммани Жобс ҳаводан олганди. Ҳозирги вақтга қадар 7 миллиондан камрок сарфланди, эришилган ютуклар эса кўркам логотип ва дабдабадиофислар бўлди. Компаниянинг даромади ҳам, тайёр маҳсулоти ҳам йўқ эди, боз устига улар қачондир бўлиши ҳам даргумон эди. Шу сабабли бирорта ҳам венчур капитала-

лист NeXT'га инвестиция киритишга шошилмаётгани ажабланарли эмасди. Лекин Жобс бир амаллаб абжир ковбойни жалб қила алды. У Electronic Data System'га асос солған ва уни кейин General Motors'га 2,4 миллиард долларга сотған бўйи пастдан келган удда бурон техаслик Росс Перо эди. 1986 йил ноябрда у “Тадбиркорлар” ҳужжатли кўрсатувини кўриб қолади. Унда Жобс ва NeXT ҳақида ҳам сўз борарди. Перо Жобс ва унинг жамоаси ғояларини шу қадар яхши тушунганди-ки, ўзининг айтиши бўйича у “улар ҳар бир иборани қандай тугатишини олдиндан биларди”. У аввалги Скаллинга ўхшаб дилкаш эди. Эртаси куни Перо Жобсга қўнғироқ қилиб, “Агар сенга қачондир инвестор керак бўлса, менга хабар берсанг бўлди”, дейди.

Инвестор ҳақиқатан ҳам зарур эди, устига-устак у шошилинч равишда керак эди. Лекин Жобс буни кўрсатмасликка сабри етди. У бир хафта кутди ва кейин қўнғироқ қилди. Перо NeXT'га баҳо бериш учун бир нечта таҳлилчини юборди, бироқ Жобс мулоҳаза қилиб Перонинг ўзи билан тўғридан-тўғри гаплашишни маъкул кўрди. Техаслик Перо Microsoft'ни ёки акцияларининг катта қисми-ни сотиб олмаганидан бир умр афсусланганинга кейинчалик икрор бўлади. Ёш Билл Гейтс 1979 йили шуни таклиф қилиб унинг олдига Далласга келганди. Перо Жобс билан алоқага чикқанда Microsoft миллиард доллар турарди. Перо мўмай пул ишлаб олиш ва марокли саргузаштда иштирок этиш имкониятини қўлдан бой берганди. Шунинг учун у ўз хатоларини бошқа тақрорламасликка қатъий аҳд қилганди.

Жобс Перо билан гаплашган сумма бир неча ой аввал венчур фирмаларга яширин таклиф қилган суммадан уч баравар ортиқ эди. 20 миллион эвазига у Перога акцияларнинг 16 фоизини таклиф қилди, Жобснинг ўзи эса яна 5 миллион кўшиши керак эди. Шундай қилиб, компаниянинг қиймати 126 миллион долларга етди. Лекин Перони пуллар учнчалик жалб қилгани йўқ. Жобс билан учрашувдан кейин у рози бўлганди. “Мен жокейларни танлайман, жокейлар эса отларни танлайди, – деганди у Жобсга. – Мен сизларга пул тикаман, сизлар эса ақл билан иш туинг”. Перо NeXT'га уларни халос қилган 20 миллиондан ташқари яна бир муҳим жиҳатни ўзи билан олиб келганди. У илҳом бера оладиган обрў-эътиборли ва сергайрат одам эди, тажрибасиз жамоага жиддий одамлар кўз ўнгига улуғворлик баҳш этишга қодир эди. “Мен 25 йил давомида компьютер соҳасида кўрган янги компаниялар орасида бу компания энг умидли компания”, – деганди у The New York Times газетасига.

— Биз жуда билимдон одамларга аппарат таъминотини кўрсатдик ви улар лол қолишиди. Стив ва унинг NeXT’даги жамоаси энг ашаддий перфекционистлардир”.

Перо жамиятнинг сара кишилари ва тадбиркорларини яхши танир эди ва бу Жобснинг мулокот доираси кенгайишига турткি бўлди. Бир куни Pero уни Сан-Францискода ўtkазилган тантанали қабулга олиб келди. Қабул Гордон ва Энн Гетти томонидан Испания қироли Хуан Карлос I шарафига ўtkазилганди. Қирол Перодан бу ерда ким билан танишишим лозим деб сўраганида, Pero дархол унга Жобсни тавсия қилди. Перонинг кейинчалик айтиб беришicha, Жобс ва монарх тез орада қизғин суҳбат кура бошлашган, Жобс компьютер ривожининг янги тўлқини ҳақида завқ билан сўзлаб берган. Суҳбат сўнгидга қирол ниманидир қоғозга ёзиб, уни Жобсга узатди. “Бу нима эди?” – деб қизиқиб кўрди Pero. “Мен унга компьютер сотдим”, – деб жавоб берди Жобс.

Шу каби воқеалардан Жобснинг афсоналаштирилган тарихи яратилди, уни Pero ҳар кимга айтиб берарди. Вашингтонда Миллий пресс-клубда ўtkазилган брифингда у Жобснинг ҳаётий йўлини техаслик ёш йигитлар ҳақидаги чўпчакка ўxшатиб тасвирлаб берди: ...У шу қадар камбағал эдики, университетда ўкишга ҳам имкони йўқ эди, тунлари билан гаражда ишлаган ва компьютер чиплари билан шуғулланган, бу унинг хоббиси эди. Ва бир куни унинг отаси Норман Роквелл персонажига қуйиб кўйгандек ўxшаш тарзда “Стив, кел, сотиш учун у бу нарса ярат ёки иш изла”, дейди. Икки ойдан кейин биринчи Apple компьютери дунё юзини кўради. Уни Стив учун отаси тахта қутисидан ясад берганди. Шундай қилиб кечаги мактаб ўкувчиси дунёни ўзгартириб юборди.

Бу ерда биргина фикр тўғри эди: Пол Жобс ҳақиқатан ҳам Норман Роквелл асаридан тушиб қолган персонажга ўxшарди. Ва Жобс дунёни ўзгартиради дейилган охирги ибора ҳам ҳақконий эди. Шубҳасиз, Pero бунга Скалли каби ишонганди. Скалли Жобсда ўзини кўрганди. “Стив менга ўxшайди. Биз иккимиз бироз бошқа дунёданмиз. Ўxшатмасдан учратмас деб шуни айтишади”, – деганди Скалли The Washington Post репортёри Дэвид Ремникка.

Гейтс ва NeXT

Билл Гейтс, шубҳасиз, уларга сира ўxшамасди. Бир вақтлар Жобс уни Macintosh учун дастурий таъминот ёзиб беришга кўндиранди ва бу Microsoft’га катта фойда келтирганди. Бирор Гейтс воқеликни ўзгартириш доираси таъсирига тушмаган кам сонли

одамлар сирасига киарди ва шунинг учун у NeXT платформаси остида иловалар ишлаб чиқармасликка қарор қиласди. Гейтс вақтишкни билан Калифорнияда ўтказилган тақдимотларда қатнашарди, лекин тақдимотлар унда таассурот қолдирмасди. “Macintosh ҳиккатаң ҳам ноёб компьютер эди, лекин Стивнинг янги компьютери нимаси билан ажралиб туришини шахсан мен тушунмайман”, деганди у Fortune журналига.

Муаммо қисман бўлса-да, ушбу йирик рақобатчилар бир-бирини хурмат қила олмагани билан изоҳланарди. 1987 йилнинг ёзида Гейтс илк марта NeXT’нинг Пало-Альтодаги бош офисига келганида, Жобс уни холлда ярим соат кутиб туришга мажбур қиласди, устига-устак Жобс ходимлар билан гап сотиб, шунчаки у ёқдан бу ёкка юрганини Гейтс шиша деворлар орқали кўриб турганди. “Мен NeXT’га келдим, у ерда Odwalla фирмасининг энг қиммат сабзи шарбатидан ичдим. Мен техник бинога бундай исрофгарчилик билан пул сарфланганини ҳеч кўрмаганман, – деб эслайди Гейтс босини қимирлатиб ва тиржайиб. – Стив эса учрашувга ярим соатга кеч қолди”.

Гейтснинг сўзларига қараганда Жобснинг тижорат бўйича тақлифи оддий эди. “Биз Mac устида бирга ишлаганмиз, – деди у. – Бу сенга нима берди? Факат фойда. Энди эса мана буни бирга қиласмиз ва сен яна ютасан”.

Бироқ Жобс бошқаларга нисбатан қанча бераҳм бўлса, Гейтс Жобсга нисбатан шунча шафқатсиз эди. “Сенинг машинанг – лашлуш, – деб жавоб берди Гейтс. – Оптик диск билиниб турибди, мана бу аҳмоқона корпус эса жуда қиммат. Бесўнақай нарса”. У биринчи ташрифидеёқ Microsoft NeXT’га илова ишлаб чиқиш учун ўз ходимларини бошқа лойихалардан чалғита олмайди, деб айтади ва кейинги ташрифларида ҳам шуни такрорлади. Энг ёмони, у буни ҳаммага очиқча айтарди ва шу билан бошқаларни NeXT учун вақт сарфлашдан қайтарарди. “NeXT учун нимадир ишлаб чиқайми? Мен унга тупурганман!” – деб айтганди Гейтс InfoWorld’га.

Бир сафар улар қандайдир бир конференциянинг йўлагида учрашиб қолишади. Жобс Гейтснинг юзига NeXT учун иловалар ёзишдан бош тортганини sola бошлайди. “Ўзингга бозор топ, ўшанда ўйлаб кўраман”, – деб жавоб беради Гейтс. Жобс хафа бўлади. “Улар ҳамманинг олдиди бир-бирига бақиришарди”, – деб эслайди Xerox PARC’даги Адель Голдберг. Жобс NeXT – янги авлод компьютери деб туриб олганди. Гейтс одатдагидек бунга пинагини ҳам

бузмасди, бу билан у Жобснинг яна ҳам қаттиқ жаҳлини чикаарди. Охири Гейст шунчаки бошини чайқатди-да, кетди.

Улар ўртасида шахсий рақобат мавжуд эди ва гоҳида улар бир-бирининг ютуғидан куйиб, ўзаро хурматни намоён этарди, бирок улар ўртасида фалсафий тафовут бор эди. Жобс аппарат ви дастурий таъминотнинг ўзаро боғлиқ эканига ишонарди, шунини учун бошқаларникоига тушмайдиган компьютерларни ишлаб чикаарди. Гейтс эса ҳамкорликка ишонарди ва бу фойда келтиради. Компаниялар бир-бирига мос тушадиган компьютерларни ишлаб чикаарди, уларнинг аппарат таъминотига стандарт операцион тизим (Microsoft компаниясининг Windows дастури) ўрнатиларди ви бир хил иловалардан (масалан, Microsoft'нинг Word ва Excel иловаларидан) фойдаланиларди. Гейтс Жобс ҳақида The Washington Post'га шундай деганди: “Унинг компьютери “мос тушмаслик” деб номланган ажиб хусусиятга эга. Унга мавжуд иловаларнинг бирор таси ҳам тушмайди. Бу жуда чиройли машина. Агар мен ҳеч нарсага мос тушмайдиган компьютер ясамоқчи бўлсанм, ҳеч ҳам бундай чиройли компьютер яратса олмаган бўлардим”.

1989 йилда Жобс ва Гейтс Кембрижда (Массачусетс штати) бирин-кетин форумда нутқ сўзлайди ва қарама-қарши фикрларни баён қиласди. Жобс компьютер саноатида бир неча йилда янги тўлкин кўтарилишини, Macintosh график интерфейснинг янги революцион эрасини бошлаб берганини, кейинги даврни эса обьектга йўналтирилган дастурга эга оптик дискли янги қувватли NeXT компьютери очиб беришини айтади. Microsoft'дан ташқари ҳар бир йирик компаниялар бу лойихада, албатта, иштирок этишни хоҳлади, деди у. Гейтснинг чиқиши навбати келганида у Жобснинг аппаратларни ва дастурий таъминотни универсал назорат қилиш ҳақидағи севимли ғояси муваффақиятсизликка учраши мукаррарлигини, Apple шунинг учун Microsoft Windows'га рақобатни бой берганини такрорлади. “Аппаратлар ва дастурий таъминотларнинг бозорлари парапрел ҳолда мавжуддир ва улар бир-бири билан кесишмайди”, – деди у. Кимдир Жобснинг ғоялари чиройли таърифланганини айтганида, Гейтс истеҳзо билан NeXT'нинг саҳнада қолган прототипини кўрсатди-да, шундай деди: “Агар қора ранг хоҳласанглар, мен сизга бир банка бўёқ бераман”.

IBM

Гейтсни маҳф этиш учун Жобс зўр ҳийла ўйлаб топди. Бу орқали у компьютерлар саноатидаги кучлар нисбатини бир умрга ўз-

пиртириб юбориши мумкин эди. Бироқ бу Жобсдан паст кетишни тилаб қиласди, бироқ бу унинг табиатига зид эди. Биринчидан, у бошқа аппарат қурилмаси учун ўзининг дастурий таъминотини тикдим этиши, иккинчидан, IBM билан ҳамкорлик қилиши керак ёди. Жобснинг, оз бўлса-да, прагматик қобилияти бор эди, шунинг учун у ўзининг нафратини тия олди. Лекин юрагидан у бу лойиҳани ҳоҳламаётганди, шунинг учун бундай иттифоқчилик қисқа бўлди.

Ҳаммаси 1987 йил июнь ойида The Washington Post ношири Кэтрин Грэмнинг 70 йиллиги шарафига ўтказилган ўта муҳим қабулдан бошланди. Унда 600 нафар меҳмон, шу жумладан, АҚШ президенти Рональд Рейган иштирок этди. Тадбирда иштирок этиш учун Жобс Калифорниядан, IBM раиси Жон Эйкерс эса Нью-Йорк штатидан учиб келди. Улар илк бор учрашиб туришганди. Жобс Microsoft'ни қаттиқ танқид қилиш ва IBM'да Windows операцион тизими борасида айрим шубҳаларни уйғотиш имкониятини кўлдан бой бермади. “Мен у Microsoft дастурий таъминотига таяниб, каттиқ таваккал қилаётганини, уларнинг дастурий таъминоти уччалик ихши эмаслигини унга айтишдан ўзимни тийиб турла олмадим”, – деб эслайди Жобс.

Жобсни хурсанд қилиб, Эйкерс “Сиз бизга қандай қилиб ёрдам бермоқчисиз?” деди. Бир неча ҳафтадан сўнг Жобс ва дастурий таъминот ишлаб чиқувчи Бад Трибл IBM'нинг Эрмонқдаги (Нью-Йорк штати) қароргоҳига етиб келди. Уларнинг тақдимоти IBM муҳандисларида яхши таассурот қолдирди. Айниқса NeXTSTEP операцион тизими уларни қизиктириб кўйди. “NeXTSTEP дастурний таъминотини ишлаб чиқиши жараёнини, одатда, секинлаштирадиган кўплаб оддий дастурий вазифаларни ҳал қиласди”, – деди IBM иш станциялари бўлинмасининг бош менежери Эндрю Хеллер. Унга Жобс жуда ёкиб қолди, шунинг учун у ўғлини Стив деб атайди.

Музокаralар 1988 йилгача чўзилди, чунки Жобс майдада-чуйда деталлардан айб топаверди. Ранги ёки дизайнни унинг дидига ёқмаса, у мажлисни тарқ этарди. Шунда Трибл ёки Дэниел Левин уни тинчлантиришга тўғри келарди. У кимдан кўпроқ қўрқишини – IBM'данми ёки Microsoft'данми – билмасди. Апрелда Перо восиғачилик қилишга қарор килди ва уларнинг барчасини ўзининг Далласдаги уйига таклиф қилди. Битим тузилди. IBM NeXTSTEP'нинг жорий версиясига лицензия олди ва менежерларнинг ҳоҳишига караб ўзининг айрим иш станцияларига тизим ўрнатиши мумкин ёди. IBM Пало-Альтога 125 бетли муфассал шартнома жўнатди.

Жобс уни ўкиб ўтиrmай, четга суриб қўйди. “Бу ярамайди”, – деди у ва хонадан чикиб кетди. У бир неча бетли оддийроқ шартномани талаб қилди. Бир ҳафта ичидаги унга шундай шартномани келтириб беришди.

Жобс NeXT компьютерининг октябрь ойига мўлжалланган тантанали тақдимотигача бу шартномани Билл Гейтсдан сир сақла-моқчи эди. Бироқ IBM'нинг талаби билан Гейтс олдинроқ хабардор қилинди. Гейтс дарғазаб бўлди. У IBM компьютерлари Microsoft операцион тизимларига қарамликдан халос бўлиши мумкинлигини тушунганди. “NeXTSTEP ҳеч нарсага мос келмайди!” – деб бақириди у IBM раҳбариятига.

Бошида Жобс Гейтснинг энг даҳшатли тушини рўёбга чиқара-ётгандек туюлди. Microsoft операцион тизимларидан фойдаланувчи бошқа компьютер ишлаб чиқарувчи компаниилар, жумладан, Compaq ва Dell ҳам NeXT'ни клонлаш хуқуқини ва NeXTSTEP учун лицензияни олиш учун Жобсга мурожаат қилди. Улар, агар NeXT аппарат таъминоти бозоридан кетса, яна ҳам каттароқ суммани тўлашга тайёр эди.

Бироқ буниси ошиб тушганди, ҳеч бўлмаса, шу босқичда. Жобс клонлаш ҳақидаги барча баҳсларга нуқта қўйди. Унинг IBM'га бўлган муносабати совий бошлади. Икки тараф ҳам бир-бирини ёқтиримасди. Музокаралар учун жавоб берадиган IBM ходими бошқа компанияга ўтиб кетганида, Жобс унинг вориси Жимом Каннавино билан учрашиш учун Эрмонкка борди. Улар хонадан ҳаммани чиқариб юбориб, ёлғиз музокара ўтказишиди. Жобс ҳамкорликни давом эттириш ва IBM учун NeXTSTEP'нинг янги версияларини лицензиялаш учун кўпроқ пул талаб қилди. Каннавино ҳеч нарса ваъда бермади ва кейинчалик Жобснинг қўнғироқларига жавоб бермай қўйди. Битим бекор қилинди. NeXT лицензия берганлиги учун озроқ маблағ олди, бироқ дунёни ўзгартириш имконияти кўлдан бой берилди.

Старт, 1988 йилнинг октябри

Жобс тақдимотларни театр шоусига айлантириш санъати-ни маромига етказишни давом эттириди. У 1988 йил 12 октябрда Сан-Францисконинг Симфония залида ташкил этилган NeXT компьютерининг жаҳон премьерасида энг зўр тақдимотини намойиш этмоқчи эди. У барча скептикларни лол қолдириши керак эди. Тақдимотдан бир неча ҳафта олдин у деярли ҳар куни Сан-Франциско-га борар ва Сьюзен Каренинг викториан услубида қурилган уйида

соатлаб ўтиради. Съюзен Каре NeXT'нинг график дизайнери эди, у аввал Macintosh учун оригинал шрифт ва иконкаларни ишлаб чиқканди. У слайдлар тайёрлашда Жобсга ёрдам берди. Жобс аниқ тириф беришдан тортиб фоннинг яшил рангигача ҳамма нарсадан ҳивотирда эди. Синов тақдимотида “Менга мана шу яшил ёқди”, деди Жобс фахрланиб бир нечта ходимлар олдида. “Бу яшил ранг ижойиб, ажойиб”, – деб түнғиллади барча. Томас Стернз Элиот “Хосилсиз ер” поэмасига Эзра Паунднинг тузатишларини қанча синчиклаб қунт билан киритган бўлса, Жобс ҳам бир слайдни шунча пухталик билан яратди, сайқал берди ва маромига етказди.

Унинг учун арзимас деталлар йўқ эди. Жобс тақлиф этилганлар рўйхатини ва ланч менъюсини (минерал сув, круассанлар, қаймок креми, ловия куртакларини) шахсан ўзи қайта текширди. У видео-проекция билан шуғулланувчи компанияни танлади ва аудиовизуал өффект учун 60 минг доллар тўлади. Шоу қўйиш учун у театр продюсери – постмодернист Жорж Коутсни ёллади. Кутинганидек, Жобс ва Коутс мухит жиддий ва оддий бўлиши керак деган фикрда тўхтади. Қора кубнинг тантанали очилиши минималистик саҳнада ўтказилиши керак: декорация қора рангда бўлади, столга қора ластурхон ёзилади, компьютер кора мато билан ёпиб турилади ва столга оддий гулли ваза қўйилади. Аппарат ҳам, дастурний таъминот ҳам ҳали охиригача тайёр эмасди, шунинг учун Жобсга кўргазма учун ишлаб чиқилган версияни кўрсатиш керак деб қаттиқ маслаҳат беришди. Лекин у рад этди. У “жонли” кўргазма ўтказишга карор килди, лекин бу дордан ҳимоя арқонисиз юриш билан баробар эканини тушунарди.

Очилиш маросимида уч мингдан зиёд киши келди ва тақдимот очилишидан икки соат олдин зал олдида навбат юзага келди. Ҳеч кимнинг ҳафсаласи пир бўлмади, уларда ҳеч бўлмаса томоша яхши таассурот қолдирди. Жобс саҳнада уч соат тик турди ва у The New York Times'даги Эндрю Поллакнинг сўзлари билан айтганда, “буюк саҳна устаси” эканини яна бир бор исботлади. Chicago Tribune газетасининг журналисти Вес Смит товар тақдимотини ўтказиш борасида бу шоу “черков ҳаётидаги Иккинчи Ватикан йиғилиши каби” роль ўйнади деб ёзганди.

Жобс “Саҳнага қайтиш қандай ажойиб!” дейиши билан уни олқиши билан кутиб олишди. Томошибинларга улаф “ўн йилда бир ёки икки марта юз берадиган воқеанинг – компьютер тармоғини ўзгартириб юборадиган янги тўлқиннинг” гувоҳи бўлишини ваъда килиб, дастлаб Жобс шахсий компьютерлар тарихини ёдга олди. У

бутун мамлакатдаги университетлар билан ўтказилган уч йиллик маслаҳатлашувларни ҳисобга олган ҳолда аппарат ва дастурый таъминот ишлаб чиқилганини таъкидлади. “Ва биз олимларга универсал компьютер кераклигини тушундик”, деди у.

Одатдагидек, юксак даражада таъриф берадиган иборалар күн ишлатилди. Жобс ўз маҳсулотини “жуда зўр” ва “тасаввур қилиши мумкин бўлган энг ажойиб компьютер” деб атади. У ҳатто кўринмайдиган қисмларнинг гўзаллигини ҳам мадх этди. Бир фут узунликдаги тўртбурчак платани бармоғининг учлари билан ушлаб, у завқ билан “Сизда уни яқиндан кўриш имконияти бўлади деб умил қиласман. Бу ҳаётимда мен кўрган энг ажойиб босма плата”, деб айтди. Сўнгра Жобс компьютерда қандай қилиб нутқни эшлиш мумкинлигини кўрсатди (у Мартин Лютер Кингнинг “Менинг орзуим бор” асаридан ва Жон Кеннедининг “Сўрама” деб номланган нутқидан парча кўйиб берди) ҳамда қандай қилиб овозли имейллар юбориш мумкинлигини тушунтириди. Компьютернинг микрофонига эгилиб, у “Салом, мен Стивман, мен ушбу тарихий кунда хабар йўллаяпман”. деб ўзининг овозини ёзиб олди. Сўнгра у аудиториядан олқиши сўради ва томошабин унинг истагини бажарди.

Жобснинг бошқарув фалсафаси принципларидан бири шундай эди: вақти-вақти билан янги ғоя ёки технология учун бор нарсанни тикиш жуда муҳимдир. NeXT тақдимотида у ана шу максадда ташланган ва кейинчалик ақлсиз бўлиб чиққан қадам билан мақтанди. У дисковод шаклидаги эҳтиёт қисмсиз ўқиш ва ёзиш имконини берадиган катта сифимли (лекин секин ишлайдиган) оптик диск ҳақида айтиб берди. “Икки йил аввал биз шунга қарор қилдик, – деб изоҳлади у. – Биз янги технология билан танишдик ва компаниямиз билан таваккал қилдик”.

Сўнгра у истиқболи порлоқ бошқа жиҳатга эътибор қаратди. “Биз биринчи ҳақиқий электрон китоб ясадик, – деди у Шекспирнинг ракамли Оксфорд нашри ва бошқа томлари ҳақида сўзлаётиб. – Босма китоб технологияси тараққиётида Гутенберг давридан бошлаб ривожланиш кузатилмаётганди”.

Баъзан Жобс ўзи устидан ҳазил қилишни биларди ва буни электрон китоб тақдимотида намойиш этди. “Мени таърифлаётиб, одамлар баъзида mercurial сўзини қўллайдилар, – деди у бироз тин олиб. Томашабинлар, айниқса, биринчи қаторда ўтирган NeXT ходимлари ва Macintosh жамоасининг собиқ ишчилари тушунгандай бўлиб кулиб кўйишиди. У компьютер луғатида бу сўзни топди ва

бириинчи таърифни ўқиди: “Меркурий сайёрасига мансуб ёки унинг буржи остида туғилган”.

Мақолани пастга ўтказиб, у шундай деб давом этди: “Менимча, улар кайфиятнинг тез ўзгаришини билдирадиган учинчи маънони назарда тутишади”. Залдан баландроқ кулгу эшитилди. “Агар биз яна қарасак, бу сўзнинг антоними Сатурн сўзидан олинган *saturnine* ўканини билиб оламиз. Ва бу нима? Икки марта тугмани босиб, биз уни луғатдан топамиз. Демак: “Кайфияти совуқ ва ўзгармас. Характерига кўра маъюс ва қаттиқ”. У шўхгина илжайиб, кулгунинг янги тўлкини тугашини кутиб турди. “Меркурийлик бўлиш унча ёмон эмас”, – деб хулоса қилди у. Олқишлиар босилгач, у томошабинга парчалар луғатини кўрсатди ва ўзининг воқеликни ўзгартириш доираси устидан нозик пичинг килди. У Льюис Кэрероллнинг “Алиса сеҳрли ойна ортида” асаридан куйидаги парчани танлади: Алиса, у қанча ҳаракат қилмасин, имконсиз нарсага ишона олмаётганидан нолиётганди, шунда Оқ Қиролича бунга бундай деб эътиroz билдириди: “Бошқа кунлари мен нонуштагача ўнлаб имконсиз нарсаларга ишониб бўлган бўлардим”.⁹ Шу онда залдан, айниқса, бириинчи қатордан қаттиқ қаҳқаҳа эшитилди.

Бундай кувнок кайфият ёқимсиз хабарларни яшириши ёки томошабин эътиборини чалғитиши керак эди. Янги маҳсулотнинг нархини эълон килиш вақти келганида, Жобс кейинчалик кўплаб тақдимотларда такрорлайдиган усулдан фойдаланди: компьютернинг барча характеристикаларини санаб ўтиб, у томошабин компьютер киммат туришини тасаввур килиши учун бу “минглаб долларлар туради” деб айтди. Кейин эса у ҳақиқий нархини келтирди ва у томошабинга баланд туюлмайди, деб умид қилди: “Биз уларни олий ўкув юртлари учун 6500 доллардан сотамиз”. Фақат энг содик тарафдорлардангина кучсиз олқиш эшитилди. Жобснинг академик доирадаги маслаҳатчилари компьютерлар нархи икки-уч минг доллар атрофида бўлсин деб қаттиқ туриб олишганди ва уларнинг фикрича, Жобс бунга вайда берганди. Улар даҳшатга тушишди. Устига-устак, принтер 2 минг долларга алоҳида сотиб олинарди, оптик диск секин ишлагани учун 2500 доллар эвазига ташки қаттиқ диск ҳам сотиб олиш лозим эди.

Жобс тақдимот охирида яшириб кетмоқчи бўлган яна бир ноҳуш янгилик бор эди. “Келаси йилнинг бошида дастурий таъминот ишлаб чиқувчилар ва фаол фойдаланувчилар учун бизнинг 0.9 версиямиз чиқади”. Бу сўзлар асабий кулгу билан қарши олинди. Де-

9 Л. Кэролл, “Алиса кўзгу орти ўлкасида”.

мак, 1.0 деб номланадиган дастурий таъминот ўрнатилган ҳақиқий компьютер ҳатто 1989 йилнинг бошида ҳам тайёр бўлмайди. Жобс аниқ санани эълон қилгани йўқ, у шунчаки компьютер иккинчи чоракда пайдо бўлишига шама қилди. NeXT'нинг 1985 йил охирида ўтказилган илк сайёр мажлисида у Жоанна Хоффманни эшиттиси ҳам келмаганди. Жоанна компьютер 1987 йилнинг бошида ҳам тайёр бўлмайди, деганди. Энди эса бу муддат икки йилдан ортикроққа чўзилиши очик-ойдин бўлиб қолганди.

Кўргазма, барибир, кўтарики руҳда якунланди. Жобс Сан-Франциско симфония оркестри скрипкачисини саҳнага таклиф қилди ва у Бахнинг ля минор концертини NeXT компьютери билан дуэт ҳолда ижро этди. Мехмонлар гулдурос қарсак чалди. Ҳамма нархни ва компьютернинг кечикишини унутди. Журналистлардан бири тақдимотдан кейин Жобсдан нима учун компьютер кечга колаётганини сўраганида, у шундай жавоб берди: “Компьютер кеч қолмаяпти. У ўз давридан беш йилга ўзиб дунё юзини кўради”.

Шунингдек, Жобс яна бир найранг уюштириди: у сара журналларга “Эксклюзив” интервью беришни таклиф қилди, бунинг эвазига журналларнинг муқовасига унинг материали жойлаштирилади. Бу найрангдан у кейинчалик ҳам кўп фойдаланади. Жобс “эксклюзив” журналларни саралаб чиқди. У Business Week'даги Кэти Хафнерга компьютер премьерасидан олдин у билан алоҳида учрашиб олишига руҳсат берди. Сўнгра Newsweek ва Fortune билан шу ҳақда келишиб олди. У бир нарсани инобатга олмаганди. Fortune журналининг етакчи таҳрирчиларидан бири Сьюзен Фрейкер Newsweek таҳрирчиси Мейнард Паркер билан турмуш қурганди. Fortune таҳририяти ҳайъати ноёб материални кўтарики руҳда муҳокама қилаётганида Фрейкер Newsweek'да ҳам шундай эксклюзив мақола чиқишини билишини айтди, устига-устак Newsweek'даги мақола Fortune мақоласидан бир неча кун олдин чоп этиларди. Шундай қилиб, Жобс ўша ҳафта фақат иккита журналда савлат тўқиб турди. Newsweek'даги мақолага “Мистер Чип” деган сарлавҳа кўйилганди, фотосуратда Жобс “охирги Йилларнинг энг яхши компьютери” деб номланган NeXT компьютерига суюниб турарди”. Business Week'даги суратда тўқ костюм кийиб олган Жобс тарғиботчи ёки профессорни эслатарди. Бироқ Хафнер унинг эксклюзив интервьюси қандай хийла-найранглар билан кечганини батафсил таърифлаб берди. “NeXT компанияси ўз ходимларидан ва етаказиб берувчилардан тўлиқ интервью олишга имкон бермади ва уларни қаттиқ назорат қилиб турди, – деганди у. – Бу стратегия натижга беради, би-

роқ бунинг ҳақини тўлаш керак: бундай кескин ва худбинона найранглар Стив Жобснинг унга Apple’да халақит берган хислатлариши кўрсатиб берди. Унинг ҳамма нарсани назорат остида ушлашга интилиши яққол кўзга ташланиб турарди”.

Илк таассуротлар босилгач, NeXT компьютерини эсдан чиқаруб юборишиди, боз устига у сотувга ҳали чиқарилмаганди. Рақобатлашаётган Sun компаниясида илмий ишланмаларга раҳбарлик қиладиган башанг ва тили билан узиб оладиган Билл Жойс NeXT компьютерига “яппи учун биринчи иш станцияси” деб лақаб берганди ва бу мақтov эмасди. Билл Гейтс, кутилганидек, ўзининг искеҳзоли изоҳларини ошкора билдиришда давом этарди. “Тўғрисини айтсам, ҳафсалам пир бўлди, – деди у The Wall Street Journal’га. – Стив 1981 йилда бизга Macintosh’ни кўрсатганида биз чин дилдан таҳсин ўқигандик, чунки олдин бунақасини кўрмагандик”. Бироқ Гейтснинг фикрича, NeXT маҳсулоти ундан эмасди. “Умуман олганда, унинг деярли барча хусусиятлари тамомила расво эди”. У Microsoft NeXT учун таъминот ёзмоқчи эмаслигини ҳам қўшимча килди. Тантанавор тақдимотдан кейин Гейтс ўз ходимларига пародияли электрон хат юборди. Хат шундай бошланарди: “Бундан бўён реаллик бутунлай бекор қилинади”. Уни ёдга олаётиб, Гейтс “Бу мен ёзган энг яхши имейл бўлса керак”, деб кулади.

NeXT, ниҳоят, 1989 йилнинг ўртасида сотувга чиқди. Завод бир ойда 10 минг компьютер ишлаб чиқариши мумкин эди. Бироқ бир ойда сотилган компьютерлар сони 400 тадан ошмасди. Кўнгилни юмшатадиган ёрқин рангларга бўялган дабдабали роботлаштирилган дастгоҳларнинг катта кисми бўш ётарди, NeXT эса пулни йўқотишида давом этарди.

19-БОБ. PIXAR. САНЪАТ ВА ТЕХНОЛОГИЯ ИТТИФОҚИ

Lucasfilm компьютер бўлинмаси

1985 йилнинг ёзида Apple'даги мавқеига путур етган паллада Жобс бир куни Xerox PARC'даги Алан Кэй билан сайдга чиқди. Кэй бу вактга келиб Apple'нинг фахрий ходимига айланганди. Кэй Жобсни ижод ва технология уйғунлиги қизиқтиришини биларди, шунинг учун у ўзининг таниши Эд Кэтмалл олдига боришини таклиф қилди. У Жорж Лукас киностудиясида компьютер бўлинмаси бошлиғи эди. Улар лимузинни ижарага олиб, Марин округида жойлашган Лукасга қарайдиган Скайуокер ранчосига боришиди. У ерда Кэтмаллнинг кичик компьютер бўлинмаси жой олганди. “Мен лол қолгандим ва қайтиб келиб, Скаллини бу бўлинмани Apple учун сотиб олишга ишонтирмоқчи бўлдим, – деб эслайди Жобс. – Бирок Apple раҳбарияти заррача ҳам қизиқиши билди, уларнинг асосий вазифаси мени ҳайдаш эди”.

Lucasfilm студиясининг компьютер бўлинмаси икки йўналишда фаолият олиб бораради: биринчидан, буюртмачининг буюртмасига қараб суратга олинган материални рақамлаштиришга ва унга ғаройиб маҳсус эфектларни қўшишга қодир компьютер ишлаб чиқилар эди; иккинчидан, компьютер анимацияси билан шуғулланувчи гурух “Андре ва асалари Уолли саргузаштлари” каби кисқа метражли мультфильмлар ишлаб чиқаради. Мультфильм илк бор 1984 йилда намойиш этилганди ва режиссер Жон Лассетерни машхур қилиб юборганди. У вактда Жорж Лукас “Юлдузлар уруши” трилогиясининг илк қисмини туттаганди ва хотини билан шармандали ажрашувни бошидан ўтказаётганди, шунинг учун унга тезда бўлинмани сотиш керак бўлиб қолганди. У Кэтмаллга имкон қадар тезрок харидор топишни буюрди. 1985 йилнинг кузидаги бир қанча битимлар бекор қилингач, бўлинма асосчилари Кэтмалл ва Элви Рэй Смит бўлинмани ўзлари сотиб олиши учун инвестор излашга қарор килишди. Улар Жобсга қўнғироқ килишди, учрашув хақида келишиб олишди ва унинг Вудсайддаги ҳашаматли уйига боришиди. Жобс Скаллининг хоинлиги ва тентаклигидан шикоят қилиб, дархол бўлинмани сотиб олишни таклиф қилди. Кэтмалл ва Смит рози бўлишга шошилмасди. Уларга энди инвестор керак эди, янги хўжайин эмас. Лекин улар тез орада муросага келишди: Жобс бў-

линманинг катта қисмини сотиб олади, раис бўлади, бироқ Кэтмалл ва Смит раҳбарликни давом эттиради.

“Мен бу бўлинмани сотиб олмоқчи эдим, чунки компьютер графикасига қаттиқ кизиқардим, – деб эслайди кейинроқ Жобс. – Lucasfilm’даги компьютерчиларни кўриб, мен ҳеч ким бу одамлардек санъат ва технологияни уйғунлаштира олмаслигини дархол тушуниб етгандим, мени бу доим кизиктириб келган”. Жобс бир неча йилдан кейин компьютерлар юз баравар қувватлироқ бўлишини олдиндан хис қилганди ва мультиликация ҳамда реалистик уч ўлчамили графика мисли кўрилмаган ютукқа эришишига ишонганди. “Лукас бўлинмаси ўз олдига қўйган вазифалар катта ҳисоблаш қувватларини талаб қиласарди ва мен вакт уларнинг тарафида эканини тушундим. Тараккиётнинг бу йўналиши менга ёқарди”.

Жобс Лукасга 5 миллион доллар тўлашни ва бўлинма мустақил компанияга айланиши учун яна 5 миллион киритишни таклиф қилди. Бу Лукас хоҳлаганидан анча кам эди, лекин вакт тифиз ёди. Улар битим шартларини муҳокама қилишга қарор қилишди. Lucasfilm’нинг молиявий директори Жобсни димоғдор ва инжиқ одам деб ҳисобларди, шунинг учун музокаралар вакти келганида, у Кэтмаллга “иерархияни тўғри кўрсатиш” керак деб айтди. У режа ўйлаб топди: барча иштирокчилар, шу жумладан, Жобс белгилangan вактда тўпланади, бир неча дақиқа ўтиб молиявий директор кириб келади ва кенгаш бошланади. “Лекин гаройиб иш бўлди, – деб эслайди Кэтмалл, – Стив молиявий директорни кутиб ўтирмай, кенгашни ўз вактида бошлади ва у келганида, Стив ташаббусни ўз кўлига олиб бўлганди”.

Жобс Жорж Лукас билан бор-йўғи бир марта учрапшган. У Жобсни бўлинма ходимлари компьютер яратишдан кўра кўпроқ анимацияга кизиқади деб огоҳлантирганди. “Билиб қўй, улар мультикларга муккасидан кетган”, – деганди Лукас. “Мен Эд ва Жоннинг иштиёқи хақида уни огоҳлантиргандим”, – деб эсга олади у кейинроқ. – “Бироқ менимча, Жобс компанияни айнан шунинг учун сотиб олганди, Жобс уларнинг фикрлари бир-бирига мос тушишини юраги билан хис қиласарди”. 1986 йилнинг январида узил-кесил битимга эришилди. Жобс 10 миллионлик маблағи эвазига компаниянинг 70 фоизини қўлга киритди, қолган акциялар эса Эд Кэтмалл, Элви Рэй Смит ва 38 нафар бошқа таъсисчи ходим ўртасида тақсимланди. Улар орасида қабулхонадаги котиб ҳам бор эди. Бўлинманинг асосий аппарат таъминоти Pixar Image Computer деб номланарди, компаниянинг номи шундан келиб чиқканди. Шарт-

номани имзолаш жойи охирги баҳсга сабаб бўлди: Жобс ўзининг NeXT'даги офисида, Лукас эса Скайуокер ранчосида учрашишни хоҳлади. Натижада Сан-Францискодаги юридик идора танланди.

Бироз муддат Жобс Кэтмалл ва Смитнинг ишларига деярли аралашмади. Тахминан бир ойда бир марта улар одатда NeXT'нинг бош офисида кенгашга йигиларди ва Жобс, асосан, молиявий масалалар ҳамда тараққиёт стратегиясига қизиқарди. Бироқ унинг назорат қилишга туғма иштиёқи устунлик қилди ва тез орада Жобс Кэтмалл ва Смит бошида умид қилганидан анча кўпроқ роль ўйнай бошлади. Pixar аппарат ва дастурий таъминотининг тақдири ҳакида унда гоҳ мулоҳазали, гоҳ бўлмағур ғоялар пайдо бўлаверди. Вақти-вақти билан Pixar'га хабар олгани келиб, у жамоани ўз нутки билан илҳомлантиради. Элви Рэй Смит бу ҳақда шундай деганди: “Мен баптистлар жамоасида катта бўлганман ва тароватли, бироқ нопок ваъзхонлар иштирокидаги диний йиғинлар эсимда. Стив ҳам сўзлар гирдобига ғарқ қилиб ваъз ўқий оларди, бу гирдобдан эса халос бўлиш қийин эди. Биз буни жуда яхши тушунардик ва ўзимиз учун бурун қашиш ёки қулоқни тортиш каби муайян ишораларни ўйлаб топгандик. Агар кенгашда кимдир реалликни бузиб кўрсатиш до-мига тушиб қолган бўлса, уни кутқариш лозим бўларди”.

Жобс аппарат ва дастурий таъминотнинг мохирона ўйғунлаштирилишини юқори баҳоларди ва Pixar ўзининг Image Computer номли компьютери ва визуализация дастурлари билан айнан шунга эришганди. Бундан ташқари, Pixar учинчи компонентни ҳам кўшди: у анимацион фильмлар ва графикани ишлаб чиқарарди. Барча учта хусусият Жобснинг бадиий тадқиқотларни технологик тадқиқотлар билан ўйғунлаштира олиш қобилияти туфайли такомилига етказилди. “Силикон водийсидаги йигитлар Голливуд рассомларини уччалик хурмат қилишмасди ва Голливудда ҳам шундай эди. Улар технарларни ёллаш керак, албатта, лекин улар билан гаплашишга-ча бормаслик керак, деб ўйлашади. Pixar'да эса технарларни ҳам, Голливуддагиларни ҳам хурмат қилишарди”, – деб айтиб берганди кейинрок Жобс.

Дастлаб аппарат таъминотидан даромад олиш кўзда тутилганди. Pixar Image Computer 125 минг доллар турарди. Аниматорлар ва график дизайнерлар илк мижозлар бўлишди, кейин эса компьютер билан тиббиёт саноатидагилар (компьютер томографияси маълумотларини уч ўлчамда тасвирлаш учун) ва разведкачилар (разведкачи самолётлар ва сунъий йўлдошлардан ахборот узатиш учун) қизиқиб қолишли.

Миллий хавфсизлик агентлиги ҳам мижозга

айланганида Жобс ўзини шубҳадан холи эканини текширишлари учун чидаб берди. У билан бўлган сухбатлар ФКБ агентларининг вактини чоғ қилган бўлса керак. Pixar раҳбарларидан бирининг ёсласича, бир куни терговчи гиёхванд моддалар хақида одатий саволлар берганди ва Жобс саволларга хотиржамлик билан рўйирост жавоб берди. Масалан, у “Охири марта мен буни бир пайтлар истеъмол қилганман” ёки “Йўқ, мана шу наркотикни ҳали бирор марта ҳам татиб кўрмаганман” дерди.

Жобс компьютернинг арzonроқ версиясини тайёрлашга Pixar’ни мажбуrlайди. Унинг нархи 30 минг доллар бўлиши керак ёди. У дизайн билан Хартмут Эсслингер шуғулланади деб туриб олди, Кэтмалл ва Смит эса дизайн нархи туфайли унга қаршилик қилди. Охир-оқибат ўртаси юмалоқ чуқурликдан иборат куб шаклидаги машина пайдо бўлди ва у Pixar Image Computer’ning оригинал нусхасига ўхшарди, бироқ унда Эсслингер яратган нафис згатчалар ҳам ифодаланган эди.

Жобс Pixar компьютерини оммавий бозорга олиб чиқмоқчи ёди, шунинг учун компанияни йирик шаҳарларда сотув оғисларини очишга мажбур қилди, боз устига, ушбу оғисларнинг дизайнини ўзи тасдиқлади. Унинг назариясига кўра ижодкор одамлар бу компьютер қанча катта салоҳиятга эга эканини тез орада тушуниб олиши керак эди. “Фикримча, одамлар – ижод қилишга қодир маҳлуқотdir ва улар меҳнат қуролларидан фойдаланишининг ихтирочи шубҳа ҳам қилмаган янги айёр усулларини ўйлаб топа олади. Pixar компьютери Macintosh компьютери каби ана шу вазифани баъзаради, деб ўйлагандим”, – деганди у кейинроқ.

Бироқ Pixar компьютерлари оддий истеъмолчилар орасида оммалашмади. Улар жуда қиммат эди ва уларнинг иловалари кам эди.

Дастурий таъминотта келсак, Pixar’га уч ўлчамли графика ва тасвирларни ишлаб чиқариш учун Reyes визуализация дастури ўрнатилганди (у Renders Everything You Ever Saw, “сен қачондир кўрган нарсани визуализация қиласи” деб ўқиларди). Жобс раис бўлгач, компания RenderMan деб номланган янги тил ва интерфейс яратди, Adobe’s PostScript ҳужжатларни чоп этиш учун стандартга айлангани каби RenderMan ҳам уч ўлчамли графика визуализацияси учун стандартга айланади, деб ўйлашганди.

Жобс тор доирага мўлжалланган Pixar дастурий таъминотини ҳам ўзгартиromoқчи эди. “У оммавий бозорга шунчалар интилардики, – дейди Пэм Кервин, Pixar’ning маркетинг бўйича собиқ директори. – У исталган киши RenderMan’дан фойдалана олишини орзу

қиларди. У мажлисларда оддий одамлар бизнинг дастур ёрдамида уч ўлчамли графикалар ва фотореалистик тасвиirlар чизади деб хаёл сурарди”. Техник мутахассислар уни хом хаёллар оламидан олиб чиқмоқчи бўлишарди, унга RenderMan дастуридан фойдаланиш Excel ёки Adobe Illustrator’дан мураккаброқ эканини айтишарди. Шунда Жобс доскага келиб, дастурни оддий фойдаланувчи учун қандай қилиб осон ва қулай қилишни тушунтириб берарди. “Биз рухланиб бош чайқаб рози бўлардик: ха, ха, бу ажойиб! – деб эслайди Кервин. – Кейин у кетганидан кейин биз ўйлаб кўриб, қандай бўлмагур нарсани у тасвиirlab берди, деб хатоимизни тушунардик. Жобс ўзининг таровати билан шу қадар мафтун қилиб қўярдики, у билан сухбатдан кейин ҳеч муболағасиз сеҳрдан халос бўлишга тўғри келарди”. Оддий истеъмолчини фотореалистик тасвиirlарни синтез қилиш учун кимматбаҳо дастурий таъминотни сотиб олиш ўзига жалб қиласди. RenderMan муваффакият қозонмади.

Шунга қарамай, плёнкадаги рангли тасвиirlар учун аниматорлар расмларини автоматик визуализация қилишга қизиқиш билдириган битта компания топилди. Уолт Дисней томонидан асос солинган компаниянинг директорлар кенгашида Рой Дисней инқилобий тўнтириш ўтказгандан кейин Майкл Эйснер исмли янги бош директор ундан қандай ролни бажармоқчисан деб сўрайди. Дисней шонли, бироқ сўниб бораётган анимация департаментини жонлантиришни хоҳлайман, деб жавоб беради. Биринчи бўлиб, у жараённи компьютерлашириш имкониятларини излашга киришади ва Pixar шартнома ютиб олади. У CAPS – Computer Animation Production System, “компьютер анимациясини ишлаб чиқариш тизими” деб номланган аппарат ва дастурий таъминот блокини буюртма учун ясад беради. Бу тизим “Сув париси” финал саҳнаси учун илк бор 1988 йилда кўлланилган. Ўша саҳнада қирол Тритон Ариэль билан видолашади. CAPS ишлаб чиқаришнинг ажралмас қисмига айлангач, Дисней ўнлаб Pixar компьютерларини сотиб олди.

Анимация

Pixar’да рақамли анимация дастлаб иккинчи даражали маҳсулот эди ҳамда аппарат ва дастурий таъминотнинг имкониятларини таъсирили қилиб кўрсатиш учун хизмат қиласди. Қиска метражли мультфильмлар ишлаб чиқарадиган гурухга Жон Лассетер раҳбарлик қиласди. Унинг фаришталардек ташки кўриниши ва хулқ-атвори ортида Жобснинг телбалигидан қолишмайдиган бадиий перфекционизм яширганди. Лассетер Голливудда туғилганди

шы болалигидан шанба куни эрталаб намойиш этиладиган мультиплексион теледастурларни яхши күрарди. Түккизинчи синфда у “Анимация санъати” китоби бўйича асар ёзганди. Унда Disney студияси тарихи баён этилганди. У шу тариқа ҳайтини нимага бахш этишини тушунганди.

Ўрта мактабни битириб, у Уолт Дисней томонидан асос солинган Калифорния санъат институтидаги анимация курсига ёзилди. Ёзда ва бўш вақтида Лассетер студия архивларини ўрганган ва Disney-лендда “Жунглига саёҳат” турига гидлик қилганди. Айнан шу иш орқали у ҳикоя қилиб бериш вакти ва ритмини ҳисоблаб чиқишини ўрганиб олди. Бу муҳим, бироқ ўзлаштириш учун мураккаб кўникма бўлиб, у кадрма-кадр мультфильм яратишда керак бўлади. Энди ўқишини бошлаганида, Лассетер “Леди ва чирок” (Lady and the Lamp) деб номланган қисқа метражли мультфильм учун Америка киноакадемиясининг Талабалар мукофотини ютиб олди. Унда у Дисней фильмларига, жумладан, “Леди ва дайди” (Lady and the Tramp) фильмларига ҳурмат бажо келтирди. Бу номидан ҳам билиниб турибди. У чирокқа ўхшаш жонсиз буюмларга инсоний фазилатларни жо этган ҳолда ўзининг ноёб истеъодини намойиш этди. Курсни тутатиб, Лассетер тақдирнинг ўзи атаб кўйгандек туюлган ишга жойлашиб олди. У Disney студиясига аниматор бўлиб ишга кирди.

Бироқ бу муваффақиятсизлик билан тугади. “Биз ёшлар анимацияни сифат жиҳатидан “Юлдузлар уруши” даражасигача олиб чиқмокчи эдик, бироқ ҳушимишни жойига келтириб кўйишиди, – деб ёслайди Лассетер. – Мен душманлик кайфиятида бўлган икки бошлиқнинг ўртасига тушиб қолганимда хом хаёлларим пучга чиқди ва анимация фильмлари бўлими бошлиғи мени ишдан ҳайдади”. Шунинг учун 1984 йили уни Эд Кэтмалл ва Элви Рэй Смит “Юлдузлар уруши” даражасигача кўтарилган Lucasfilm компаниясига ёллашди. Тўғри, Лукас у вақтда компьютер департаментига сарфланадиган харажатлардан хавотирда эди ва аниматорни тўлиқ ставкага олишга рози бўлмасди. Шу сабабли Лассетерга “интерфейс дизайнери” лавозимини беришиди.

Жобс компанияга келгач, улар икковини график дизайнга қизиши бирлаштириди. “Мен Pixar’да бир ўзим рассом эдим ва Жобснинг дизайннерлик диди туфайли биз тил топишдик”, – дейди Лассетер. У дилкаш одам эди, қувноқ ва киришимли эди, олачипор ғавайча кўйлаклар кийиб юрарди, чизбургерларни яхши кўрарди, унинг хонаси эса эски ўйинчоқларга тўла эди. Асабий ва таёқдек

ориқ, вегетарианча овқат ейдиган Жобс жиддий спартанча мұхитни маңқул күрарди. Шунга қарамай, улар бир-бири билан яхши чиқишаради. Одамларни қаҳрамонларға ва тентакларға ажратадиган Жобснинг никоҳида Лассетер қаҳрамонлар тоифасига киарди, чунки у рассом эди. Жобс уни ҳұрмат қиласыра үшіннен иштедиді ғылыми дилдан қойил қоларди. Лассетер эса бадий профессионализмни қадрлайдын ва технологияни тијорат билан үйғунлаштира оладиган Жобсни ғылыми дилдан үз рахнамоси деб биларди.

Жобс ва Кэтмалл аппарат ва дастурий таъминот имконияттарини намойиш этиш учун Лассетер яна бир қисқа мультфильм ишлаб чиққани дуруст деган қарорға келишди. Улар уни 1986 йылғы SIGGRAPH компьютер графикаси бүйича бош йиллик конференцияда күрсатышишмоқчи эди. Бу конференцияда иккі йил аввал “Андре ва асалари Уолли саргузаштлари” мультфильми катта муваффакият билан намойиш этилганди. Шу вактта Лассетер график визуализация учун модел сифатида үз иш столида турған Luxo фирмаси чироғидан фойдаланаради. Шунинг учун у чироқни мультфильм учун жонлантиришга қарор қилды. Дүйстининг ёш ўғли унинг хаёлида чироқ-болакай образини яратди. У илк кадрларни бошқа аниматорға күрсатганида, у бунга ҳикояни құшишни маслаҳат берди. Лассетер бу бир неча дақықалик намойиш деб жағов берди, аниматор эса унга ҳикояни бир неча сония айтты бериш мүмкінлегини эслатди. Лассетер бу сүзларни эслаб қолди. “Кичик Люкс” мультфильми иккі дақықадан сал күп давом этади ва иккита чироқ – бири катта, бири жажжи чироқ – бир-бирига түп ошириб үйнешади, кейин эса жажжи чироқ уни пулаб учирив юборади.

Жобс бунга қойил қолди ва ҳатто NeXT’даги қызғын ишини ташлади ҳамда Далласда августда бўлиб ўтган SIGGRAPH конференциясига Лассетер билан учиб кетди. “Жуда иссиқ ва нам ҳаво эди. Самолётдан тушганимизда, оғир жазира машина иссиқ ҳаво теннис ракеткасидек юзимга урилди”, – деб эслайди Лассетер. Конференцияда 10 минг киши тўпланди ва Жобс жуда мамнун эди. Одамларнинг ижодий фаоллиги унга илҳом берарди, айниқса, ижод технологиялар билан үйғунликни касб этганда.

Фильмлар намойиш этилган залга кириш учун навбат катта эди, бирор кутиш Жобснинг характеристига мос эмасди ва улар тезда олдинга ўтиб олишди. “Кичик-Люкс” узоқ олқышга сазовар бўлди ва энг яхши фильм деб тан олинди. “Ўх! Энди мен ҳаммасини тушундим! – деб хитоб қилди охирида Жобс. Кейин у шундай изоҳ

берди: “Бизнинг фильмимизда фақатгина технология эмас, санъат ҳам бор эди. Pixar Macintosh каби уларни бирлаштириди”.

“Кичик-Люкс” “Оскар” олиш учун номзод қилиб кўрсатилди ши Жобс Лос-Анжелесдаги маросимга етиб келди. Уларнинг мультфильми “Оскар”ни ютмади, бироқ Жобс гарчи бунинг учун иқтисодий фойдаси бўлмаса-да, бир йилда бир марта мультфильм ишлаб чиқаришга қарор қилди. Pixar учун кийин дамлар бошланганди ва Жобс мажлисларда аёвсизлик билан бюджетни камайтиарди. Лекин Лассетер ўзининг янги фильмни учун тежалган пулларни сўраса, Жобс ундан пулни аямасди.

Қалайли ўйинчок

Жобс Pixar’да ҳамма билан ҳам яхши муносабатда эмасди. У Элви Рэй Смит билан жиддий жанжаллашиб қолади. У Кэтмалл каби таъсисчилардан бири эди. Компьютер тасвирлари бўйича мутахассис бўлган Смит Техас шимолидаги қишлоқда баптистлар оиласида туғилган ва эркесвар хиппи бўлиб ўсганди. Кувноқ, баъзида эса худбин бу азamat кўзга кўринган шахс эди. “Элвининг юзидан нур ёғиларди, у ёркин ва самимий инсон эди, мажлисларда завқка тўла қизлар унинг атрофида парвона бўларди” – дейди Пэм Кервин. – Бундай инсон, албатта, Стивнинг ғашига тегарди. Уларнинг иккени ҳам янги гояларга, чексиз куч-ғайратга тўла эди ва бошқалардан ўзларини юқори тутарди. Боз устига, Эддан фарқли равишда Элви тинч ўтиришни ёқтирумасди ва ўзига ёқмаган нарсаларни эътиборсиз қолдирмасди”.

Смит Жобсни ўз тароватини сустеъмол қиладиган худбин деб биларди. “У ғирт телетарғиботчи” – деганди Смит. – Атрофдаги ҳаммани назорат қилишни хоҳларди, лекин мен унинг кули бўлмоқчи эмасдим, шу сабабли биз уришиб қолдик. Эд бошлиқнинг хоҳишига қараб иш тутишни анча яхши эпларди”. Гоҳида мажлисларда Жобс била туриб ёлғон ёки ғашни келтирадиган гап айтиб, ўзининг устунлигини кўрсатарди. Смитга эса Жобснинг хатосини илжайиб айтиш роҳат бағишиларди, бу эса Жобсни ҳеч ҳам қувонтирумасди.

Бир куни кенгаш мажлисида Жобс Pixar Image Computer’нинг янги версияси учун босма плата кечикаётгани учун Смит ва Pixar’нинг бошқа раҳбарларини койиди. Бу вақтда NeXT ҳам компьютер учун платани тайёрлашда жуда кечикаётганди ва Смит унга шундай деди: “Сен ўзинг NeXT учун плата тайёрлашда биздан кўра кўпроқ кечикяпсан, шунинг учун бизга хужум қилишининг кераги

йўқ”. Жобснинг қони қайнаб кетди, Смитнинг таърифи бўйича “чегарадан чиқиб кетди”. Қизғин баҳсга кирганда Смит жануби-ғарбий акцент билан гапириб юборди. Ва Жобс унга истеҳзоли тақлид қила бошлади. “Бу шунчаки мазах қилиш эди ва менинг ғазабим қайнаб кетди, – деб эслайди Смит. – Ўзим билмайман, бу қандай бўлди, лекин бир сониядан кейин биз бир-биримизга юзма-юз бақира кетдик”.

Мажлисларда Жобс ҳеч кимни доскага яқинлаштирмасди, шунинг учун гавдали бўлган Смит уни туртиб доскага борди ва нимадир ёза бошлади. “Ундан қила кўрма!” – деб бакирди Жобс. “Нима? – деди унга қараб Смит. – Доскангга ёзиб бўлмайдими? Тупурдим!” Шунда Жобс хонадан учеб чиқиб кетди.

Кейинчалик Смит ишдан бўшаб кетди. У ракамли расм чизиш ва тасвиirlарни қайта ишлаш учун дастурий таъминот ишлаб чиқарувчи янги компанияни ташкил этди. Жобс унга у Pixar’да ишлаган вақда яратган айrim кодлардан фойдаланишни тақиқлаб қўйди, бу эса уларнинг адоватини яна ҳам кучайтириди. “Охир-оқибат Элви ўзига керак бўлган нарсага эришди. – деб айтади Кэтмалл, – Лекин бир йил асабий ҳолатни бошидан кечирди ва ўпка инфекциясига чалинди”. Пировардида ҳаммаси яхши якун топди: Смитнинг фирмасини Microsoft сотиб олди, у эса ғалаба нашидасини сурди, ўзи асос солган икки компаниядан бирини Жобсга, иккинчисини Гейтсга сотди.

Жобс ҳатто иши юришиб турган дамларда ҳам жаҳлдор бўларди, Pixar эса анимация, аппарат ва дастурий таъминот борасида факат зарап келтиради, шу сабабли Жобснинг кайфиятини айтмаса ҳам бўларди. “Менга режа тақдим этишарди ва яна, ва яна пул сарфлашимга тўғри келарди”, – деб сўзлайди Жобс. У сўқинарди, лекин чек ёзиб берарди. Apple’дан ҳайдалгани ва NeXT’даги мушкул ахвол туфайли у учинчи марта муваффақиятсизликка учрай олмасди.

Харажатларни камайтириш учун у штатлар сонини кескин камайтириди, унда бошқалар қайфусига шерик бўлиш туйғуси йўқ эди. Пэм Кервиннинг сўзларига кўра у “ишдан бўшатаетган одамларга нисбатан вижданан иш тутмасди, уларни маънавий ёки молиявий қўллаб-куватламасди”. Жобс ходимларга ҳеч қандай компенсация бермай, улар зудлик билан ишдан бўшатилишини талаб киласди. Кервин уни автомобиль туриш жойига сайрга олиб чиқиб, ҳеч бўлмаса ходимларни бўшатишдан икки ҳафта олдин хабардор килишини ўтиниб сўради. “Бунинг қийин жойи йўқ. Билдиришномага ўтиб

кеттган санани күйемиз, у икки хафта олдин кучга кирганды бўлади”, – деб жавоб берди Жобс. Кэтмалл ўшандада Москвада эди ва Кервин поумид бўлиб унга кўнғироқ қилди. Қайтиб келгач, у ишдан бўшатилаётган ходимлар сонини камайтиришга ва унинг эҳтиросларини жиловлашга муваффак бўлди.

Бир сафар Pixar аниматорлари Intel’дан реклама учун буюртма олишга ҳаракат қилиб кўришиди ва шунда Жобснинг сабр косаси синди. Навбатдаги мажлис вақтида Intel’нинг маркетинг бўйича директорини оғзига келган сўз билан ҳақорат қилиб, у телефонни олди ва тўғридан-тўғри Intel бош директори Энди Гроувга кўнғироқ қилди. Гроув ҳали ҳам ўзини устоз деб биларди ва Жобсга сабоқ беришга қарор қилди: у ўз компаниясининг вакилига қўшилишини айтди. “Мен ўз ходимимни қўллаб-куватладим, – деб эслайди у. – Стивга эса у билан етказиб берувчига бўлгандек муомала қилишаштагани ёқмади”.

Pixar ўртамиёна истеъмолчи учун, аниқроғи, Жобсга ўхшаб дизайнга иштиёқманд фойдалнувчи учун қувватли дастурий таъминотларни ишлаб чиқишига муваффақ бўлди. Жобс ҳали ҳам уч ўлчамли реалистик образли уйларни яратиш имконияти нашриёт тизимида ҳам кенг тарқалишига умид қиласди. Мисол учун Showplace дастури уч ўлчамли обьектлардаги ёруғ ва соя томонни ўзгартириш имконини берарди, шунинг учун уларни сояни тўғри тушириб, исталган бурчакдан кўриш мумкин эди. Жобсга бу ғоят зўр имконият бўлиб туюлди, аммо кўпчилик фойдаланувчилар учун бу унчалик зарур эмасди. Ҳаддан ортиқ муккасидан кетиш уни гангитиб қўйди: дастурда кизиқарли функциялар кўп эди ва шунинг учун дастурга Жобс одатда интилган оддийлик етишмасди. Pixar бу қадар нафис эмас, бироқ анча қулай ва арzon дастурлар ишлаб чиқарган Adobe билан ракобатлаша олмади.

Pixar аппарат ва дастурий таъминот ишлаб чиқарувчи компания сифатида муваффакиятсизликка учраса ҳам Жобс анимация билан шуғулланувчи гурухни ҳимоя қиласверди. У Жобс учун унга асл лаззатни баҳш этган бадиий маҳоратнинг сехрли оролчасига айланди. Шунинг учун у аниматорларни ардоқларди ва уларга ишонарди. 1988 йилнинг баҳорига келиб, пул танқислиги масаласи шу қадар долзарб бўлгани туфайли Жобс кенгаш ўтказди ва унда харажатларни қаттиқ камайтиришини эълон қилди. Ҳамма тарқагач, Лассетер ва унинг жамоаси ўзини кўлга олиб, Жобсдан янги кисқа метражли мультфильм учун кўшимича маблағлар сўради. Улар муаммони баён қилиб беришди, Жобс ишонқирамай жим ўтирди. Лойиха ўнинг

чўнтағидан яна таҳминан 300 минг долларни талаб қиласарди. Бир дақиқа ўтиб, у уларда сценарий бормикан деб қизиқиб кўрди. Улар Кэтмалл билан аниматорларнинг ёнига тушишди ва Лассетер тақдимот бошлади: у раскадровкани кўрсатди, уларни турли овозлар билан таърифлаб берди. У ўз асарини яхши қўриши очиқ-оидин кўриниб туради. Жобс мулоҳимлашди. Бу Лассетернинг севимли мавзуси – классик ўйинчоқлар ҳакидаги ҳикоя эди. Тинни исмли одам қиёфасидаги ўйинчоқ оркестр бош қаҳрамони бўлиб, у ўзини маҳлиё қилган ва шу билан бир вактда чўчитаётган жажжи болага дуч келади. Тинни каравот остига бекинади ва у ерда кўркиб кетган бошқа ўйинчоқларга кўзи тушади. Аммо кейин бола йиқилиб тушади ва оғриқдан йиғлаб юборади ва Тинни уни юпатиш учун кўриниш беради.

Жобс пул беришни ваъда қилди. “Мен Жоннинг маҳоратига ишонгандим, – деганди у кейинчалик. – Бу санъат эди. Бу унинг учун ҳам, мен учун ҳам муҳим эди. Мен рад эта олмасдим”. Жобс Лассетернинг тақдимотини қисқа ва лўнда килиб шундай шарҳлади: “Сендан бир нарсани сўрайман, Жон. Ажойиб фильм ярат”.

“Қалайли ўйинчоқ” энг яхши қисқа метражли анимацион фильм сифатида “Оскар”ни кўлга киритди ва бу мукофотга сазовар бўлган илк компьютер мультфильми бўлди. Бундай воқеани ишонлаш учун Жобс Лассетер ва унинг жамоасини Сан-Франциско даги Greens деб номланган вегетарианча ресторонга таклиф қилди. Лассетер столлинг марказида турган ҳайкалчани олиб, уни бокал ўрнига кўтарди ва Жобсга қараб “Биздан биргина нарсани – ажойиб фильм яратишни сўраган эдинг”, деб айтди.

Disney студиясининг янги раҳбари Майкл Эйснер исмли бош директор ва фильмлар бўлими раҳбари Жеффри Катценберг Лассетерни компанияга қайтармокчи эди. Уларга “Қалайли ўйинчоқ” ёқди ва улар ўзида инсоний туйғуларни мужассамлаштирган ўйинчоқлар ҳақидаги анимацион ҳикояларни давом эттиришга қарор қилишди. Лекин Лассетер Жобсдан уни кўллаб-кувватлагани ва ишонгани учун миннатдор эди ва фақат Pixar’да у компьютер анимациясининг янги оламини яратса оламан деб ҳисобларди. У Кэтмаллга “Мен Disney’га бориб режиссёр бўлишим мумкин, лекин бу ерда қолсам, мен тарихий асар яратаман”, деди. Шунда Disney ишлаб чиқариш битими тўғрисида Pixar билан музокараларга киришди. “Лассетернинг қисқа метражли мультфильмлари ҳам мазмуни, ҳам технологиядан фойдаланиш бўйича янгилик эди, – деб эслайди Катценберг. – Мен уни Disney’га олиб келишга қаттиқ

уриндим, лекин у Стивга ва Pixar'га содиқлигини изхор қилди. Агар ғалаба қозона олмасанг, битим туз. Ўйинчоклар ҳақида фильм яратиш учун биз Pixar билан бирлашдик”.

У вактда Жобс Pixar'га 50 миллион киритганди, бу Apple акцияларини сотишдан олган фойдасининг ярмидан кўпини ташкил ғарди, бунга кўшимча равишида у NeXT'да пул йўқотишида давом ғарди. Лекин у ўжар эди. 1991 йили Жобс Pixar'нинг барча ходимларига шундай шарт қўйди: агар у яна шахсий маблағларидан сарфласа, улар опционлар олмайди. Ва у ҳали ҳам ижод ва технологиялар уйғунлиги гоясини севарди. Жобс оддий фойдаланувчилар Pixar дастурий таъминоти ёрдамида уч ўлчамли моделлаштириш билан қизиқиб қолади, деб тахмин килиб адашганди. Аммо у бошқа бир дохиёна сезгирликни намоён қилди: бадиий маҳорат ва рақамли технологияларни бирлаштириш мультипликацион фильмлар тарихида ҳақиқий инқилоб бўлди, бунақаси 1937 йилда Дисней компаниясининг “Оппоқой” мультфильми пайдо бўлганидан бери кузатилмаганди.

Хотираларини эслаб, Жобс агар у кўпроқ нарсадан хабардор бўлганида, аппарат ва дастурий таъминот сотуви билан шуғуллашиш ўрнига тезда анимацион йўналишни ривожлантиришга киришган бўлардим, дейди. Бошқа тарафдан, агар компьютерлар ва дастурлар фойда келтирмайди, деб уни олдиндан огоҳлантириб кўйишганида, у Pixar'ни сотиб олиши даргумон эди. “Ҳаёт мени алдов билан бунга жалб қилди ва афтидан тўғри қилди”.

20-БОБ. ОДДИЙ ЙИГИТ. МУҲАББАТ СЎЗИ¹⁰

Жоан Баэз

1982 йили Macintosh устида ишлаётиб Жобс машхур фолк-қўшиқчи Жоан Баэз билан танишиб қолди. Уларни Жоан Баэзни синглиси Мими Фаринье таништириб кўйди. У хайрия ташкилоти раҳбари сифатида қамоқхоналар учун хайр-эҳсонлар, шу жумладан, компьютерлар тўплаб юради. Бир неча ҳафта ўтгач, Жобс ва Баэз Купертинода бирга тушлик қилишди. “У бошқалардан фарқ қилмайди деб ўйлагандим, лекин у аклли ва чиройли аёл экан”, – деб эслайди Жобс. Шу вактда унинг Барбара Ясински билан ишкӣ муносабатлари якунига етаётганди. Улар Гавай оролларида бирга вакт ўтказишганди, Санта-Крус тоғларидағи уйда яшашганди ва ҳатто Баэз концертларидан бирига ҳам боришганди. Ясински билан муносабатларига нукта қўйилгач, Жобс Баэзга эътиборлироқ бўла бошлади. У 27 ёшда эди, Баэзнинг ёши эса 41 да эди, шунга қарамай, улар бир неча йил бир-бирини севишиб юрди. “Бу кейинчалик ошиқ-маъшуқ бўлиб қолган икки тасодифий дўст ўртасида кутилмаганда пайдо бўлган жиддий муносабатлар эди”, – деб эслайди соғинч билан Жобс.

Жобснинг Рид университетидаги дўсти Элизабет Холмснинг фикрича, Баэз гўзал, кувнок, қобилиятли аёл эди, лекин у бир вактлар Боб Диланнинг маъшукаси бўлганди ва Жобснинг унга ошиқ бўлиб қолгани сабабларидан бири шу эди. “Стивга Дилан билан бундай боғлиқлик ёқарди”, – деганди Элизабет кейинроқ. Баэз ва Дилан 60-йилларнинг бошида севишиб юрганди, сўнгра улар шунчаки дўст бўлиб қолишли ва бирга концерт бериб юришди. Масалан, 1975 йилда улар Rolling Thunder Revue концерт турида бирга иштирок этишди (Жобсда мазкур концертларнинг пиратча ёзувлари бор эди). Жобс Баэз билан танишганида, унинг Гэбриэл исмли 14 яшар ўғли бор эди. У Баэз ва Дэвид Харрис ўртасидаги никоҳдан туғилганди. Дэвид Харрис ҳарбий харакатларга қарши фаоллик кўрсатган. Бирга тановул қилишаётганида, Баэз ўғлига машинкада ёзишин ўргатмоқчи эканини Жобсга айтади.

– Ёзув машинкасидами? – деб ҳайрон бўлади Жобс. Баэз боши силкийди.

– Лекин ёзув машинкалари эскирган-ку, – дейди Жобс.

10 Боб Диланнинг Love is Just a Four-Letter Word деб номланган кўшиғи назарда тутилмоқда.

– Агар улар эскирган бўлса, мен замондан оркада қолиб кетибманми? – дейди Баэз. Ноқурай сукунат юзага келади. Баэз кейинчалик менга шундай деганди:

“Менинг бу саволимга жавоб аниқ эди. Саволим жавобсиз қолди. Мен даҳшатга келдим”.

Жобс бир куни Macintosh жамоасини ҳайрон қолдириб, Баэзни Macintosh прототипини кўрсатиш учун ишига олиб келди. Ҳамма нарсани сир саклашга берилган Жобс бирдан компьютерни бегона одамга кўрсатаётганини кўрган ходимлар лол қолди. Лекин Жоан Баэзнинг пайдо бўлиши уларда яна ҳам кучлирок таассурот туғдирди. Жобс Гэйбга Apple II совға қилди, сўнгра Баэзнинг ўзига Macintosh совға қилди. Жобс компьютернинг унда мағрурлик туйғусини уйғотадиган хусусиятлари билан мақтаниш учун уларнинг олдига келиб турарди. “У хушмуомала ва сабр-тоқатли эди, лекин у шу қадар чукур билимга эга эдики, менга ўргатиш унга қийинлик қилди”, – деб эслайди Баэз.

Жобс мультимилионер, Баэз эса жаҳонга машхур кўшиқчи эди, лекин Баэз унчалик бой эмасди. Жобснинг кўп хислатлари Баэз учун жумбок эди, деярли ўттиз йил ўтиб хам улар жумбоклигича қолди. Уларнинг муносабатлари энди бошланганида бир куни кечки овқат вақтида Жобс Ральф Лорен ва Polo Shop дўкони ҳақида сўзлай бошлайди, бирорқ Баэз у ерда ҳеч қачон бўлмаганини айтади. “Уларнинг мўъжизавор қизил кўйлаги бор, у сенга жуда мос тушади”, – дейди Жобс ва уни Стэнфорд савдо марказидаги дўконга олиб боради. Баэз буни шундай эслайди: “Мен ўша онларни тушга ўхшатардим, жаҳоннинг энг бой инсонларидан бири мен билан ва у менга гўзал кўйлак сотиб олиб бермоқчи”. Улар дўконга келгач, Жобс ўзига бир нечта кўйлак сотиб олди ва Баэзга у албатта сотиб олиши керак бўлган кўйлакни кўрсатди.

Баэз бироз ҳайрон бўлиб, кўйлакни олишга пули етмаслигини айтди. У ҳеч нарса демади ва улар кетишиди. “Агар бир инсон бутун кеча давомида сенга чиройли кўйлак ҳақида гапирса, у кўйлакни сенга совға қилмоқчи, шекишли, деган хаёлга боришинг табиий – деганди у менга ҳали ҳам ҳайрон бўлиб. – Мана сенга қизил кўйлак топишмоғи. Менга бу ҳикоя ғалати бўлиб туюлди”. Жобс унга кўйлак эмас, компьютер совға қилиши мумкин эди, агар Баэзнинг олдига гуллар билан келса, гуллар ишда байрамдан колиб кетганини албатта айтарди. “У романтик эди ва бир вактда романтик бўлишдан жуда қўрқарди”, – деди Баэз.

NeXT компьютери устида ишлаётган вактда Жобс компьютер

музиқани қандай ажойиб ижро этишини күрсатиш учун Баэзниңг Вудсайддаги уйига келарди. “У Брамс квартетини қўярди ва вақт ўтиб компьютерлар одамлардан яхшироқ мусиқа ижро эта олади, деб айтарди”, – деб эслайди Баэз. Унга бундай келажак даҳшатли бўлиб туюларди. “У яна ҳам куйиб, завқ олиб гапиравди, мен эса ғазабдан донг қотиб, мусиқани масхаралашга қандай ҳаддинг сифди, дердим хаёлимда”.

Жобс Деби Коулман ва Жоанн Хоффманни Баэз билан муносабатларидан вокиф қилиб турарди ва бошқа фарзанд кўришни истамайдиган кап-катта ўғли бор аёлга уйланиш ҳақидаги шубҳаларини улар билан ўртоқлашарди. “Баъзан у Дилан билан таққослагандা, Баэз фақат “қалб ҳақида” куйлайди, деб менсимай гапиравди, – деди Хоффман. – Баэз кучли аёл эди, Жобс эса у бошлиқ эканини кўрсатишни хоҳларди. Устига-устак, у оиласи бўлишни хоҳлаётганини тез-тез айтарди ва Баэз билан оила куриш мумкин эмаслигини тушунарди”.

Шу сабабли уч йилдан кейин уларнинг ишқий муносабатлари яқунланди ва улар шунчаки дўст бўлиб қолишиди. “Мен уни севаман деб ўйлардим, аслида у менга шунчаки жуда ёққанди, холос, – деганди кейинроқ Жобс. – Биз бир-биримизга тўғри келмасдик. Мен фарзандли бўлишни хоҳлардим, у эса йўқ”. 1989 йили Баэз ўз хотираномаларида турмуш ўртоғи билан ажрашганини ва нима учун у бошқа оила қурмаганини айтиб берганди. “Менга ёлғиз бўлиш ярасади. Мен ўшандан бери шундай яшадим, баъзида жиддий бўлмаган муносабатларни бошимдан ўтказдим”, – деб ёзганди у. Китобнинг охирига Баэз “ошхонамга процессорни қўйиб, мени бу сўзни ёдлаб олишга мажбур қилгани учун Стив Жобсга ташаккур”, деган сўзларни қўшиб қўйди.

Жоан ва Мона билан учрашув

Apple’дан хайдалганидан кейин бир йил ўтиб, Жобс 31 ёшга тўлганида унинг онаси Клара ўпка саратонидан вафот этади. Онаси чекишига ружу қўйганди. Жобс унинг ётоғида кўп вақт ўтказиб, аввал ҳадди сиғмаган мавзуларда гаплашар, олдин сўрашдан тийилган саволларни берарди. “Отам билан турмуш қурганингларда сиз бокирамидингиз?” – деб сўради у. Онаси гапиришига қўйналарди, куч билан илжайди ва аввал турмуш қурганини, лекин унинг биринчи турмуш ўртоғи урушдан қайтмаганини айтиб берди. Яна у Пол билан Стивни ўғил қилиб олиш билан боғлиқ айрим тафсилотларни эслади.

Айнан шу вақтда Жобс уни ўғилликка берган аёлни излаб тошишга муваффақ бўлганди. 80-йилларнинг бошида у яширинча детектив ёллайди, у эса ҳеч нарсани билиб бера олмайди. Шунда Жобснинг эътибори туғилганлик ҳақидаги гувоҳномасида ёзилган Сан-Францискода яшовчи шифокорнинг фамилиясига қаратилади. “Мен унинг исмини телефон дафтарчасидан топдим ва қўнгироқ килдим”, – деб эслайди Жобс. Бироқ врач унга ёрдам бера олмади. У ўзининг барча ёзувлари ёнғин вақтида ёниб кетганини айтди. Бироқ бу ёлғон эди. Аслида Жобснинг қўнгириғидан кейиноқ врач хат ёзиб, уни конвертга солиб ёпишириб қўяди ва устига “Ўлимимдан кейин Стив Жобсга юборинглар”, деб ёзиб қўяди. У тез орада вайфот этади ва унинг беваси Жобсга ўша хатни юборади. Унда врач Жобсга Висконсинда яшайдиган Жоан Шибле исмли турмуш қурмаган талаба қиз унинг онаси экани ҳақида хабар берганди.

Жобс янги детектив ёллайди ва у бир неча ой ўтгач, бу аёл ҳақида маълумотлар тўплай олади. Ўғлини бошқа оиласа ўғилликка бергач, Жоан Жобснинг биологик отаси Абдулфаттоҳ (“Жона”) Жандалийга турмушга чиққан ва уларнинг яна бир фарзанди – қизи Мона дунёга келганди. Жандалий беш йилдан кейин оиласини ташлаб кетади, Жоан эса Жорж Симпсон исмли келишган коњки инструкторига турмушга чиқади. Бу никоҳ ҳам узоқ давом этмайди, шунинг учун 1970 йилда Жоан қизи билан (улар икковининг фамилияси энди Симпсон эди) мамлакатни кезиб чиқади ва охири Лос-Анжелестга келиб ўрнашади.

Жобс Пол ва Кларани ўзининг ҳақиқий ота-онаси деб биларди ва улар у биологик онасини излаётганини билишини сира хоҳламасди. Бу ота-онасини хафа қилиши мумкин деб қўрқарди, бу эса унинг Пол ва Клараға қаттиқ боғланиб қолганидан дарак берарди. Одатда у бу қадар таъсирчан бўлмаган. У Кларанинг 1986 йилдаги ўлимигача Жоан Симпсон билан учрашишга ҳаракат қилмади. “Улар мен уларни ота-онам деб хисобламайман деб ўйлашларини хоҳламасдим, чунки фақат улар менинг ота-онамдир, – деб эслайди Жобс. – Мен уларни жуда яхши қўрардим ва улар менинг қидириувларим ҳақида билишларини истамасдим. Агар ҳатто журналистлар ҳам ниманидир билиб қолишган бўлса ҳам мен улардан жим бўлишларини сўрардим”. Кларанинг ўлмидан кейин у барчаси ҳақида Пол Жобсга айтиб берди, у бунга бутунлай хотиржам муносабатда эди ва Жобс уни дунёга келтирган аёл билан учрашишига қарши эмасди.

Демак, бир куни Жобс Жоан Симпсонга қўнгироқ килди, унга

ўзини таништириди ва улар Жоаннинг Лос-Анжелесдаги уйида учрашишга келишиб олишди. У асосан қизикқанидан шундай қилганини кейинроқ эслайди. “Мен инсон хислатлари наслий эмаслигига, уни атрофидагилар белгилаб беришига ишонаман. Лекин биологик келиб чиқишим ҳакида билиш бироз қизик”, – деганди у. Бундан ташқари, у ўзининг фикрича, Жоан тўғри иш қилганига уни ишонтиromoқчи эди. “Мен, асосан, биологик онамнинг ишлари жойидами-йўқми билиш ва у аборт қилмагани учун унга миннатдорлик билдириш учун у билан учрашишни истаётгандим. Унинг ёши 23 да эди ва мени дунёга келтириш учун у кўп нарсани бошидан кечирганди”.

Жобс биологик онасининг Лос-Анжелесдаги уйи остонасида пайдо бўлганида, Жоаннинг кўнгли хис-туйғуга тўлиб тошди. У ўғли бой ва машҳур одамлигини биларди, лекин нима учун у бунга эришганини унчалик тушунмасди. Жоан унга дардини тўкиб сола бошлади. Жоан уни асраб олиш тўғрисидаги қофозга имзо чекишига мажбурлашганини ва бола яхши оиласга тушганига ишонч ҳосил килгандан кейингина бунга рози бўлганини айтиб берди. У ўғлини доим соғиниб яшаганди ва ўз қилмишидан азоб чекканди. Жобс ҳаммасини тушунганини ва умуман, ҳаммаси яхшилик билан тугаганини айтса ҳам Жоан ундан яна ва яна узр сўрарди.

Ўзига келгач, у Жобсга ёш ёзувчи Мона Симпсон исмли Манхэттенда яшайдиган унинг туғишган синглиси борлигини айтди. У Монага акаси ҳакида ҳеч ҳам айтмаганди ва ўша куни бу янгиликни унга телефон орқали етказди. “Сенинг аканг бор, у ажойиб ва машҳур инсон ва мен сизлар бир-бирингиз билан танишишингиз учун уни Нью-Йоркка олиб келаман”, – деди Жоан. Ўша вактда Мона онаси ва уларнинг Висконсиндан Лос-Анжелесга саёҳати ҳақидаги “Фақат бу ерда эмас” романини зўрға тугатаётганди. Кимда-ким бу китобни ўқиган бўлса, Жоан Монага акаси ҳакида чалкаш-чулкаш айтиб берганига ҳайрон бўлмайди. Унинг исмини айтмади, фақат у камбағал бўлганини ва бойиб кетганини, у кўркамлигини ва машҳурлигини, унинг узун кора сочи борлигини ва Калифорнияда яшашини айтди холос. Мона Жорж Плимptonнинг The Paris Review адабиёт журналида ишларди. У Ист-Риверга яқин жойдаги Плимptonларнинг Манхэттендаги уйининг биринчи қаватида жойлашганди. Мона ҳамкаслари билан унинг акаси ким экани ҳакида тахмин қила бошлади. Балки у Жон Траволтадир? Бу энг асосий версиялардан бири эди. Бошқа актёрларнинг ҳам номларини айтишиди. “Балки у Apple компьютерини яратган йигитлардан

биридир”, деган тахмин ҳам хаёлга келди, лекин ҳеч ким уларнинг исмларини эслай олмади.

Учрашув St. Regis меҳмонхонасининг вестибюолида бўлиб ўтди. Жоан Симпсон Монега унинг акасини таништириди ва у чиндан ҳам Apple компьютерини яратган йигитлардан бири бўлиб чиқди. “У самимий ва илтифотли, оддий ёқимли йигит эди”, – деб эслайди Мона. Улар бирга бир неча дақиқа гаплашиб ўтиришди, сўнгра Жобс синглисини узоқ сайрга етаклаб кетди. Жобс ўзига жуда ўхшайдиган туғишган синглиси борлигидан донг қотганди. Улар иккови санъатга қизикарди, иккиси ҳам кузатувчан эди, улар таъсирчан, шу билан бирга, иродали инсонлар эди. Ресторанда кечки овқат қилаётib, улар айни бир хил меморий деталларни ёки қизикарли майда-чуйда нарсаларни пайқарди ва завқ билан уларни муҳокама киларди. “Менинг синглим – ёзувчи!” – деб тантана билан эълон қилди у Apple’даги ҳамкасларига.

1986 йилнинг охирида Плимpton “Фақат бу ерда эмас” романчиши шарафига кеча уюштириди ва Жобс Монанинг ёнида бўлиш учун Нью-Йоркка учиб келди. Улар бир-бирига тобора қаттирок боғланиб қолди, лекин уларнинг дўстлиги доим ҳам шод-хуррам давом этган деб бўлмайди. Уларнинг характеристи ва улар танишган ҳолат ҳисобга олинса, бунинг умуман олганда, ажабланарли жойи йўқ. “Бошида Мона ҳаётида мен пайдо бўлганимдан унча хурсанд бўлгани йўқ ва унинг онаси каби менга завқ-шавқ билан муносабатда бўлмади, – деганди Жобс кейинроқ. – Лекин биз яқинроқ танишганимиздан кейин чинакамига дўстлашиб қолдик ва ҳозир у оиласминг бир қисми. Унингиз нима қилардим, билмадим. Мона мен тасаввур қилишим мумкин бўлган энг яхши сингил. Ўгай синглим Пэтти билан биз ҳеч қачон яқин бўлмаганмиз”. Мона ҳам акасини жуда яхши кўриб қолди ва баъзан уни ҳимоя ҳам қиларди, лекин кейинроқ у ҳақида “Оддий йигит” номли анча кескин роман ёзиб, унда унинг тантиклиги ва қиликларини аёвсиз ва холис таърифлаб берганди.

Монанинг кийиниши улар ўртасида келиб чиқадиган оз сонли жанжалларнинг сабабларидан бири эди. Мона ночор ёзувчи услубида кийинарди, Жобс эса унга “жозибали” кўринишни истамаслигини таъна қиларди. Бундай хужумлардан жаҳли чиқсан Мона унга шундай хат ёзди: “Мен ёш ёзувчиман, бу менинг ҳаётим ва мен манекеншик аёл бўлмоқчи эмасман”. Жобс жавоб бермади. Лекин тез орада Мона Иссеj Мияке дўконидан посылка олди. Жобс япониялик бу модельерни унинг жиддий ва қисман технологик ус-

луби учун жуда қадрларди. “У менга кийим олишга борди ва менга мос келадиган ҳажм ва рангда ажойиб кийимлар танлади”, – деб айтиб берганди Мона кейинроқ. Унга, айниқса, шимли костюм жуда ёққанди ва посилкада учта бир хил комплект бор эди. “Мен Монага юборган илк костюмларни ҳали ҳам эслайман, – дейди у. – Улар зифир толасидан түқилған күл ранг ва яшил рангли мато эди ва унинг қизғиши сочига жуда мос келарди”.

Йўқотилган ота

Бу вақтда Мона Симпсон у беш ёшга тўлганида оилани тарк этган отасини қидириб топишга ҳаракат қиласарди. Манхэттенда яшаган бошқа машхур ёзувчилар – Кен Олетта ва Ник Пилежи уни пенсияга чиққан ва қидирув бюросини ташкил этган нью-йорклик полициячи билан таништириб қўйиши. “Мен унга бисотимдаги арзимас маблағни бердим”, – дейди Симпсон, лекин қидирувлар натижа бермади. Шунда у Калифорнияда бошқа детективни ёллади ва у Транспорт воситалари бўлими базаси орқали Сакраментода яшаётган Абдулфаттоҳ Жандалийни топди. Симпсон буни Жобсга айтди ва отаси бўлиши мумкин бўлган шахс билан учрашиш учун Нью-Йоркдан Сакраментога учиб келди.

Жобс бу учрашувга ҳеч ҳам қизиқиши билдирамади. “Менга нисбатан у яхши иш қилмаган, – деб тушунтирганди у кейинроқ. – Лекин мен ундан хафа эмасман, мен тирик қолганимдан хурсандман. Лекин Монага қилган муносабати учун уни кечира олмайман. У Монани ташлаб кетган”. Жобснинг ўзи бир вақтлар никоҳсиз қизи Лизани ташлаб кетганди ва энди у билан муносабатларини йўлга қўймоқчи эди, бироқ бу унинг Жандалийга бўлган гинасини ҳеч ҳам юмшатмади. Симпсон Сакраментога бир ўзи кетди.

“Мен жуда танг аҳволда эдим”, – деб эслайди Мона. Отаси кичкинагина ресторонда ишларди. У уларнинг учрашувидан хурсандга ўхшарди, лекин ўзини анча лоқайд тутди. Улар бир неча соат сухбатлашиши ва отаси Висконсиндан кетиб, ўқитувчилик қилишни тўхтаттанини ва ресторан бизнеси билан шуғуллана бошлаганини айтиб берди. У иккинчи марта оила қурди, кейин бой кекса аёлга ҳам уйланди ва у билан нисбатан узоқроқ яшади, лекин у бошқа фарзандли бўлмади.

Жобс Симпсондан ўзи ҳақида ҳеч нарса айтмасликни сўради. Лекин гапнинг орасида отасининг ўзи у ва Жоаннинг Мона туғилишидан олдин яна бир боласи бўлганини тилга олди.

– У қаерда? – деб сўради Мона.

Отаси жавоб берди:

– Биз уни хеч қачон күрмаймиз. У бола энди йўқ. Жандалий ўзининг аввалги ресторонлари ҳакида гапириб бераётганида, Симпсон яна ҳам ажаб воқеани эшитди. Отаси Сакраментодаги ҳозирги ресторонидан анча дабдабали ресторанларга ҳам хўжайинлик қилганини айтди. У Сан-Хосенинг шимолидаги денгиз яқинида жойлашган ресторанни бошқарганини Мона кўрмаганини куйиб-пишиб айтиб берди.

– Бу гўзал жой эди, – деди Жандалий. – У ерга барча машхур компютерчилар келарди. Ҳатто Стив Жобс ҳам. Симпсон ҳайратда колди ва отаси унинг донг қотганини кўриб, шуни қўшиб қўйди:

– Ҳа-ҳа, у ресторонимга келганди, жуда ёқимли одам ва яхши чой-чақа пули берганди.

Мона “Стив Жобс – сизнинг ўғлингиз!” деб айтиб юборишдан ўзини зўрга тийди.

Улар хайрлашиши билан Мона ресторандаги пулли телефон орқали билдиримай Жобсга қўнғироқ қилди ва Бёрклидаги Espresso Roma кафесида учрашишга келишиб олди. Жобс ўзи билан энди бошланғич мактабга ўқишини бошлаган кизи Лизани олиб келди. У онаси Крисэнн билан яшарди. Улар учрашган маҳал соат деярли ўн эди. Симпсон ҳаммасини бир нафасда айтиб берди. Табиийки, Жобс Сан-Хосе яқинидаги ресторан ҳақидаги хикоядан ларзага келди. У ўша ресторанга борганини ва ҳатто ўзининг биологик отаси бўлиб чиққан одам билан учрашганини ҳам эслади. “Бу қизиқ ҳол эди, – деб айтди кейин Жобс. – Мен ўша ресторанда бир неча марта тамадди қилганман ва ресторан эгаси билан гаплашганим эсимда. У суриялик эди. Биз бир-биrimizga қўл бергандик”.

Шунга қарамай, Жобс ҳали ҳам у билан танишишни истамасди. “Мен у вакт бой эдим ва унга ишонмасдим – у мени шантаж килиши ёки барчасини журналистларга айтиб бериши мумкин эди, – деб эслайди у. – Мен Монадан унга ҳеч нарса айтмаслигини сўрадим”.

Мона Симпсон чурқ этмади, лекин бир неча йил ўтгач, Жандалий Жобс билан қариндошлигини интернетдан билиб олди (Симпсон маълумотномада Жандалийни ўзининг отаси деб кўрсатганди ва қайсиdir блогер Жандалий Жобснинг ҳам отаси эканини билиб олганди). У пайт Жандалий тўртинчи маротаба уйланганди ва Невада штатининг Рено шаҳридан фарброқдаги Boomtown Resort & Casino’да озиқ-овқат ва ичимликлар хизматини ташкил этганди. 2006 йили янги рафиқаси Росцилла билан Симпсоннига келганда, у “Стив Жобс ҳақидаги гаплар ростми?” деб сўради. Мона

ҳаммасини тасдиқлади, лекин Жобс у билан учрашмоқчи эмаслигини қўшиб қўйди. Жандалий буни сўзсиз қабул қилди. “Отам – хаёлпараст ва ажойиб ҳикоячи, лекин у жуда сусткаш одам, – деди Симпсон. – У бошқа бу мавзуни кўтармади ва Стив билан учрашишни ҳам кўзламади”.

Симпсон 1992 йилда чоп этилган “Йўқотилган ота” номли иккинчи романида отасини қандай қилиб топганини сўзлаб берди. (Жобс NeXT логотипи муаллифи Пол Рэндни китобга муқова қилиб беришга кўндириди, лекин Симпсоннинг айтишича, муқова даҳшатли эди ва улар бундай муқовадан фойдаланмасликка қарор қилишди). Мона Симпсон, шунингдек, Жандалийнинг Сурияning Хомс шаҳрида ва Америкада яшайдиган оила аъзоларининг айримларини ҳам топди ва 2011 йили ўзининг суриялик қавм-қариндошлиари ҳақидаги романи устида ишлади. Сурияning Вашингтондаги элчиси унинг шарафига кечки овқат уюштириди. Унда Флоридадан етиб келган унинг амакиваччаси рафиқаси билан иштирок этганди.

Симпсоннинг фикрича, Жобс бошида Жандалий билан учрашиши мумкин эди, бироқ вақт ўтиши билан унга бўлган қизиқишини йўқотди. 2010 йилда Жобс ва унинг ўғли Рид Монанинг туғилган кунига Лос-Анжелесга меҳмон бўлиб келганида Рид ўзининг биологик бобосининг фотосуратини томоша қиласарди, Жобс эса суратларга караб ҳам кўймади. Шунингдек, у ўзининг суриялик эканига бутунлай бефарқ эди. Турли масалалар юзасидан қатъий фикри бўлган Жобсни Яқин Шарқ мавзуси мутлақо қизиқтиրмасди. Ҳатто Сурияда 2011 йил араб баҳори вақтида оммавий ғалаёнлар бошланганида ҳам Обама Миср, Ливия ва Суриядаги вазиятга дадилроқ аралашishi керакми деган саволимга у шундай жавоб берганди:

– Биз у ерда нима қилишимизни бирор билади деб ўйламайман. Арапашсанг ҳам, арапашмасанг ҳам панд ейсан.

Лекин ўзининг биологик онаси Жоан Симпсон билан Жобс дўстона муносабатларини сақлаб қолди. Улар бир неча йил мобайнида Рождествода Жобсниги келарди. Улар ширин ва ҳаддан ортиқ эмоционал мулоқот қиласарди. Жоан кўпинча унга меҳр-муҳаббатини изҳор қилиб йиғлар, уни бошқаларга бериб юборгани учун кечирим сўрарди. Жобс ҳаммаси яхши якун топганини айтиб, уни ҳар доим тинчлантиради. Бир куни Рождествода у Жоан Симпсонга “Хавотир олманг. Болалигим ажойиб ўтган. Мен бундан нолимайман”, – деганди.

Лиза

Лиза Бреннаннинг болалигини сира ажойиб деб бўлмасди. У кичкиналигида отаси уни деярли кўргани келмасди. “Мен ота бўлишни хоҳламасдим ва ота эмасдим”, – деганди кейин Жобс бироз афсуслангандай бўлиб. Лекин бир-бир ота бўлишни хоҳлаб қоларди. Бир куни Лиза уч ёшлигида у Лиза ва Крисэннга сотиб олган уйи ёнидан ўтиб кетаётганди. Жобс уйга киришга қарор қилди. Лиза у ким эканини билмасди. Жобс ичкарига киришга ботинмай, эшик олдида ўтирап ва Крисэнн билан гаплашарди. Бу саҳна бир йилда бир-икки марта тақрорланарди. Жобс огоҳлантирипсиз пайдо бўларди, Лиза учун қандай мактабни танлагани ҳақида ва яна нимадир ҳақида гаплашарди, кейин эса “мерседес”ига ўтириб, йўлига равона бўларди.

Лекин Лиза 1986 йилда саккизга тўлганида, у тез-тез келадиган бўлиб қолди. Жобс энди Macintosh устида ишламасди ва Скалли билан ҳокимият учун курашдан халос бўлганди. У NeXT’да ишларди, у ердаги муҳит эса нисбатан сокин ва осойишта эди ҳамда компаниянинг бош оғиси Пало-Альтода, Крисэнн ва Лиза яшайдиган уйга якин ерда жойлашганди. Бунинг устига, ўша вақтда учинчи ёки тўртинчи синфда ўқиётган Лиза ақлини ва қобилиятли қиз бўлиб улғаяётганди. Унинг ўқитувчилари ўшандаёқ Лиза яхши ёзишини айтарди. У ғайратли ва шўх ҳамда отасидай қўрс эди. Унинг ташки кўриниши ҳам Жобсга бироз ўхшарди, унинг ҳам қошлари эгик эди, Яқин Шарқ одамлари каби у ҳам ориқ эди. Бир куни Жобс уни ишига олиб келиб, ҳамкасларини лол қолдирганди. Лиза “ғилди-рак” ясади ва “Менга қаранг” деб баланд овозда бақиради.

Кейинчалик Жобснинг дўстига айланган Эви Теванян исмли новчадан келган киришимли NeXT муҳандиси улар қаергадир кечки овқат қилишга боришса, Лизани олиб кетиш учун Крисэнн келарди. “У жуда мулойим бўларди, – деб эслайди Теванян. – У ва Крисэнн вегетариан эди, Лиза эса йўқ. Жобс буни хотиржам қабул киларди ва қизига пиширилган товук буюртиришни таклиф киларди, қизи эса шундай қиласди”.

Товук гўштини ейиш гоҳ отаси билан, гоҳ онаси билан яшаган қизалокнинг кичик тантиқлиги эди. Унинг отаси ҳам, онаси ҳам вегетариан эди, улар, энг аввало, руҳий мулоҳазалар нұқтай назаридан факат ўсимликлардан тайёрланган таом ейишарди. “Пунтарелла, киноа, сельдерей, ёнғоқ ғарамлаш учун биз бошқача дўконларга бораардиқ, у ердан ачитки хиди келарди ва у ерга борган аёллар хеч қачон сочини бўймасди, – деб ёзганди кейинроқ Лиза. – Лекин

баъзан биз бирорта ширинлик еб олардик. Гоҳида биз бозордан аччиқ зираворлар қўшилган товуқ гўшти сотиб олардик, кабоб сихи атрофида эса қушлар ўралашиб юарди ва товуқ гўштини машинада қўлларимиз билан ердик”. Отаси эса ҳар қандай овқатни еявермасди ва баъзан тез-тез пархез алмаштиради. Бир куни у шўрвага сарёғ қўшилганини тушунгач, Лизанинг қўзи олдида уни туфлаб юборади. Apple’да ишлаётib, у ўзига нисбатан талабчанликни су-сайтирди, лекин кейин яна қатъий веган бўлиб олди. Лиза ёшлик чоғидаёқ тақиқларга бундай берилиб амал қилиш ҳаётий фалсафани акс этиришини, аскетизм ва минимализм эса хис-туйғуларни кучайтиришини тушунарди. “Бой ҳосил бир сиким уруғдан пайдо бўлишини, тийилиш эса лаззатни келтириб чиқаришини отам тушуниб етганди, – деб ёзганди Лиза. – Бир нарса мутлако бошқа нарсага етаклайди деган қўпчилик биладиган таъриф унга таниш эди”.

Худди шунингдек, отасининг уйда кўпинча йўқ бўлиши ёки унга нисбатан совуқ муносабатда бўлиши Лизани меҳрнинг қадрига етишга ундарди. “Мен у билан яшамаганман, лекин у баъзида бизникига бир неча дақиқага ёки бир неча соатга бамисоли офтобдек кириб келарди”, – деб эслайди Лиза. Тез орада Лиза унга шу кадар қизиқ бўлиб қолдики, у Лизани сайрга олиб чиқарди. Улар Пало-Альтонинг сокин кўчаларида ғилдиракчали коньки учарди, тез-тез Жоанн Хоффман ёки Энди Херцфельдинг уйларига кириб ўтишарди. Жобс уни Хоффманникига илк бор олиб келганида, уни шунчаки “Бу Лиза” деб таништириди. Хоффман бир зумда ҳаммасини тушунди. “Лиза унинг қизи экани очик-ойдин кўриниб турганди, – деб айтганди у менга. – Ҳеч кимнинг жағи бундай эмасди. Жобсга хос жағ”. Хоффманнинг ўзи 10 ёшигача уларни ташлаб кетган отасини билмай ўтганди ва бундан қаттиқ азоб чекканди, шунинг учун доим Жобсни қизига эътиборлироқ бўлишга чакиради. Жобс кейинчалик бу маслаҳатлари учун ундан миннатдор бўлган.

Бир куни у Лизани Японияга хизмат сафарига олиб кетади ва улар дабдабали Okura меҳмонхонасидан жой олишади. Биринчи каватдаги суши-барда у катта порцияда илонбалиқдан тайёрланган унаги-сушини буютирди. Жобс бу таомни шу қадар яхши кўриб тановул килардики, дудланган илонбаликни деярли вегетарианча таом деб ҳисобларди. Сушига майда туз ёки ширин соус солинарди. Лиза у оғизда эриб кетишини яхши эслайди. Ота ва қиз ўртасидаги масофа ҳам шундай эриб йўқ бўлиб кетди. Лиза кейин шундай деб ёзганди: “Столга мана шундай таомлар кўйилганда, мен биринчи

марта у билан ўзимни бемалол ва хурсанд хис этганиман. Бундай мүллик, ижозат берилганлик, совук салатлардан кейинги иликлик ишвал бориб бўлмайдиган бўшлиққа йўл очилганидан дарак берарди. У шифтлари ажойиб хонада ясси курсида мен билан суши еб ўтирганида ўзига нисбатан юмшокроқ бўларди, ҳатто одамийлиги тутиб кетарди”.

Хотиржамлик ва эркинлик абадий эмасди. Стивнинг Лизага нисбатан кайфияти, бошқа одамларга нисбатан бўлганидек, тез-тез ўзгариб турарди: уни goх бағрига босарди, goх эсидан чиқариб юборарди. У бир сафар қувноқ ва дилкаш, бошқа сафар эса совук бўлиши, баъзан эса умуман йўқ бўлиб кетиши мумкин эди. “Лиза унга отаси қандай муносабатда бўлишини аниқ билмасди, – деб хисоблайди Херцфельд. – Мен унинг бир туғилган кунини эслайман. Унга Стив келиши керак эди, лекин жуда кеч қолаётганди. Лиза хавотир олар ва хафа бўларди. Ва у ниҳоят келганида Лиза баҳтдан ёрилай деганди”. Лиза ҳам шундай танти ва жizzаки бўлиб қолди. Йиллар давомида улар ўртасидаги алоқалар суръати Америка тоғлари каби бир кўтарилар, бир пасаярди, улар уришиб қоларди, кейин икковининг ўжарлиги туфайли улар узоқ пайт яраша олмасди. Айтишиб қолишганидан кейин улар ойлаб бир-бири билан гаплашмай юрарди. Иккови ҳам ён беришни, кечирим сўрашни, ярашишни хоҳламасди, Жобс ҳатто касалликка қарши курашаётганида ҳам уларнинг муносабати шундай эди. 2010 йилнинг кузида у менга ҳасрат билан эски расмларни кўрсатди ва Лизанинг ўшлиғида бирга тушган расмда тўхтади. “Мен унга етарлича ота бўла олмаган бўлсан керак”, – деди у. Лиза билан у бир йилдан бери гаплашмаётганини билиб, мен унга Лизага кўнғироқ қилишни ёки имейл ёзишни таклиф қилдим. Жобс индамай менга қаради ва эски расмларни кўздан кечиришда давом этди

Романтик

Аёллар бобида Жобс жуда романтик эди. Унинг ошиқлиги драматик кечарди, у ўз муносабатларида юз берган барча қийинчиликларни дўстларига айтиб берарди ва севгилиси ундан олисадлигида уни соғинаётганини очиқ намойиш этарди. 1983 йилнинг ёзида у Жоан Баэз билан бирга Силикон водийсидаги кичикроқ бир ошхонага кечки овқатга борди. Жобс Пенсильвания университетининг охирги курс талабаси Женнифер Иган билан бирга ўтириди. У ёзги таътил вақтида San Francisco weekly’да ишларди. У Стив Жобс кимлигини яхши билмасди. Бу вақтга келиб, Жобс ва Баэз

улар бирга “доим ёш”¹¹ бўлиб қола олмаслигини тушуниб етганди. Жобс Иганга мафтун бўлиб қолди ва кейин уни излаб топиб, кўнғироқ қилди ва Телеграф-хилл туманидаги Cafe Jacqueline’га таклиф қилди. У ерда вегетарианча суфле тайёрлашарди.

Улар бир йил учрашиб юришди. Жобс тез-тез уникига меҳмонга борарди. Бостондаги Macworld кўргазмасида тўплланган оламон олдида у қаттиқ севиб қолганини ва шунинг учун севгилисининг ёнига Филадельфияга учиб кетиш учун самолётга кеч қолаётганини айтади. Йигилганлар унинг бундай очик изҳоридан лол қолади. У Нью-Йоркдалигига Иган унинг олдига поездда борарди, Carlyle меҳмонхонасида ёки Юқори Ист-Сайддаги Жей Чайатнинг хонадонида у билан бирга яшарди. Улар одатда Cafe Luxembourg’да та-новул қилишарди, тез-тез Жобснинг “Cap-Ремо”даги хонадонида бўлишарди. Жобс бу уйини қайтадан таъмирламоқчи эди. Яна улар кинога ва операга боришарди (улар ҳеч бўлмаса бир марта кинога боришган).

Улар Иган билан тунда соатлаб телефонда гаплашиши мумкин эди. Жобснинг моддий буюмларга боғланиб қолмаслик муҳимлигига бўлган ишончи мураккаб мавзулардан бири эди. У бундай ишончни буддизмдан олганди. У Иганга бизнинг истеъмол қилишга ўчлигимиз заарли эканини ва фикрни равшанлаштириш учун бирор нарсага боғланиб қолмай яшашга ўрганишни, барча моддий бойликларни истисно этишни уқтиради. Жобс ҳатто унга ўзининг устози, дзен рухонийси Кобун Чинонинг ўйтлари ёзилган кассетани ҳам юборганди. Унда одам бирор нарсани хоҳласа ёки унга эга бўлса, қандай муаммолар келиб чиқиши айтиб бериларди. Иган хужумга ўтди. Маълум бўлишича, одамларга қадрли бўлиб қоладиган компьютерлар ва бошқа буюмларни ишлаб чиқариб, унинг ўзи бу фалсафани бузәётган экан. “Уни бундай қарама-қаршилик ғазаблантириди ва биз буни қизғин мухокама қилдик”, – деб эслайди Иган.

Охир-оқибат Жобснинг ўз ижод маҳсулидан фахрланиши одамлар буюмларнинг қули бўлиб қолмаслиги керак деган ўз ғоясидан устун келди. Macintosh 1984 йилнинг январида пайдо бўлди. Бу вактда Иган Сан-Францискодаги онасининг уйида қишики таътилда эди. Бир куни кечки овқат пайтида жуда машҳур бўлиб кетган Жобс кутилмаганда қўлида янги Macintosh билан пайдо бўлди ва уни Иганнинг ётоқхонасига ўрнатишга кириб кетди. Бу билан онаси нинг меҳмонларини ҳайратда қолдирди. Жобс у узоқ яшамаслиги

11 Боб Диланнинг Forever Young кўшиғига ишора

ни хис қилаётганини Иган ва бир нечта дўстлари билан ўртоқлашганди. Унинг савдоилиги ва хавотири шу билан изохланишини ийтди. “У ўзи ўлаган нарсаларни рўёбга чиқаришга улгuriш учун шоншилиши кераклигини доим хис этарди”, – деганди кейин Иган. Уларнинг ишқий муносабати Иган ҳали турмуш қурмоқчи эмаслигини айтанидан кейин 1984 йилнинг кузида якун топди.

Тез орада 1985 йилнинг бошида Скалли билан энди низо келиб чиқкан пайтда Жобс мажлисга кетаётib, нотижорат ташкилотларга компьютерлар олишда ёрдам берган Apple Foundation’даги ходимнинг олдига кириб ўтади. Унинг хонасида хушбичим ок сарик сочли аёл ўтирас эди. Унда хиппиларга хос табиийлик ва компьютерни билишга бўлган ишонч уйғулашганди. Унинг исми Тина Редсе ёди ва у People’s Computer Co’да ишларди. “У хаётимда мен кўрган ёнг чиройли аёл эди”, – деб эслайди Жобс.

Жобс эртаси куниёқ унга қўнғироқ қилди ва уни кечки овқатга таклиф қилди. Редсе рад этди, чунки у бир дўсти билан бирга яшарди. Бир неча кун ўтиб, Жобс уни яқин атрофдаги боғда сайр қилишга ва кечки овқатга таклиф қилди. Бу сафар у дўстига учрашувга бормоқчи эканини айтди. Редсе ўзини жуда тўғри ва очик тутганди. Кечки овқатдан кейин Редсе йиғлаб юборди, чунки у осуда кунлари энди тугаганини хис қилганди. Шундай ҳам бўлиб чиқди. Бир неча ой ўтгач, у Вудсайддаги жихозланмаган уйга кўчиб ўтди. “Бу менинг биринчи ҳақиқий муҳаббатим эди, – деб сўзлаб берганди кейинроқ Жобс. – Дунёда ҳеч ким мени унчалик тушумрайди”.

Редсе кийин оиласда катта бўлганди ва Жобс у билан ўзининг асрраб олингани ҳақидаги кечинмаларини ўртоқлашганди. “Биз икковимиз болалигимиздаёқ кўп руҳий ларзаларга учраганмиз. У биз иккимиз бу дунёга унчалик мос келмаймиз, шунинг учун ҳам бир-биримизга мосмиз дерди”, – деб эслайди Редсе. Улар бир-бирини қаттиқ севарди ва буни ошкора намойиш этарди. NeXT ходимлари улар холлда бир-бирини кучоклаб турганини яхши эслайди. Уларнинг кинотеатрлардаги ёки Вудсайддаги уйга келган меҳмонлар олдидаги жанжаллари ҳам шунчалар қизғин бўларди. Шунга қарамай, Жобс унинг соғлиги ва табиийлигидан завқ олишни тўхтатмасди. Соғлом фикрли ва инсоний фазилатларга эга Жоанна Хоффман Жобснинг хомхаёлларга берилувчан Редсега қизиқиши хусусида ўз фикри бор эди: “Стивни доим руҳий нобарқарорлик ва хаяжонга тўлалик жалб қиласарди. Унга бу ўзига хос руҳийликнинг намоён бўлиши бўлиб туяларди”.

Жобсни 1985 йили Apple’дан сикиб чиқаришгач, унинг руҳий

кечинмаларини даволаш учун у Редсе билан бирга Европага борди. Бир куни кечки пайт Сена устидан ўтган кўприкда турганчи улар Парижда бир умр қолиш имконияти ҳакида романтик хаёлги боришиди. Редсе буни орзу қиласди, лекин Жобс буни хоҳламасди. Унинг руҳи тушиб кетганди, лекин ҳали ҳам шуҳратпараст эди. “Мен – ўз ишимнинг аксиман”, – деганди у. Редсе Париждаги бу воқеани 25 йил ўтиб, ўзининг имейлида ёдга олади. Уларнинг ҳаётий йўли айрилганди, бирок руҳий алоқаси сақланиб қолганди:

Биз 1985 йили Париждаги кўприкда туардик. Ҳаво булутили эди. Тошдан ясалган панжарага суюниб, биз пастдан оқиб ўтаётган яшил сувга боқардик. Ҳаётинг бузилган ва бир жойда тўхтаб қолганди, лекин уни ўзинг хоҳлагандек қайтадан яратиш мумкин эди. Мен юз берган воқеани унудиши хоҳлардим. Мен сени Парижда бирга янги ҳаёт бошлишга, ўзимизни нохуш ўйлардан ҳалос қилишга кўндиromoқчи эдим. Мен коронғи жарлиқдан чиқишингни ва янгича оддий ҳаёт кечиришингни хоҳлаган эдим. Бундай ҳаётда мен сенга оддий таом тайёрлаб берардим ва биз ҳар кунни бирга ўтказардик. Менга кулиб “Нима қилай? Қаерда ишлайман?” деб айтишдан олдин сен ҳам хаёллингда шуларни ўйлагансан деб ишонишни хоҳлайман. Бизнинг ҳеч нарсадан тап тортмайдиган келажагимиз бизга хўжайин эканини кўрсатиб қўйишига қадар биз ҳаёлимизда чиндан ҳам Франциянинг жанубида ўша оддий ҳаётни кечирганимизга, кексайиб, невараларимиз даврасида ўтирганимизга, тинч умргузаронлик қилганимизга, янги ёпилган нон палласидек бутун кунларни бирга ўтказганимизга ва бизнинг кичкина оламимиз сабр-матонат ва қардошлиқ туйғуси билан тўлиб тошганига ишонгим келади.

Уларнинг беш йиллик муносабати ўнқир-чўнқирлардан иборат бўлди. Редсе жиҳозлар етишмайдиган Вудсайддаги хашаматли уйда яшашни ёмон кўтарди. Жобс уйга қараб туриш ва вегетарианча таом тайёрлаш учун аввал Chez Panisse номли машҳур ресторонда ишлаган замонавий ўш жуфтликни ёллайди, Редсе эса уларнинг олдида ўзини чакирилмаган меҳмондек хис қиласди.

У ваки-вақти билан, айниқса, Жобс билан қаттиқ уришиб қолгандан кейин Пало-Альтодаги ўз квартирасига кетиб қоларди. “Бепарволик – таҳқирлашнинг бир шаклидир”, – деб ёзиб кўйганди Редсе бир сафар уларнинг ётоқхонаси йўлаги деворига. Редсе унга маҳлиё бўлиб қолганди, лекин унинг безътибор бўлиши унга азоб берарди. Сал кейинроқ у фактат ўзига эътибор берадиган одамни севиш нақадар азоб бўлганини эслайди. Редсенинг тасаввурида киши

чии дилдан бир инсонга ғамхўрлик қиласа, лекин у ҳеч ким хақида қайгуришга кодир бўлмаган инсон бўлиб чиқса, бу ҳеч кимга раво кўриб бўлмайдиган қаттиқ изтироб эди.

Улар бир-биридан кучли фарқ қиласарди. “Эзгулик ва шафкат-сизлик борасида улар турли кутбларда жойлашганди”, – деганди кейин Херцфельд. Редсенинг яхшилиги ҳар жабҳада кўзга ташлашарди: у кўчада доим садака берарди, ким (унинг отаси каби) руҳий қасал бўлса, унга ўз ихтиёри билан ёрдам берарди, у Лиза ва ҳатто Крисэнн билан ҳам яхши алоқада бўлишга интиларди. У Жобсни Лизага вақт ажратишга кўндиришга ҳаммадан кўп ҳаракат қилганди. Лекин у Жобсдек иззатталаб ва серғайрат эмасди. Жобс томонидан қаттиқ қадрланадиган Редсенинг қалбидаги ана шу нозик фарқ туфайли улар бирга яшай олмади. “Уларнинг муносабатлари жуда кескин эди, – дейди Херцфельд. – Улар доим жанжаллашарди”.

Уларнинг фалсафий дунёкарашида ҳам кескин тафовут бор эди. Редсенинг фикрича, эстетик дид ҳар кимда ўзига хос бўлади, Жобснинг нуқтаи назари бўйича эса эстетика универсал бўлиб, уни ҳар бир одамга етказиш лозим. Редсега Жобс баухаус концепциялари таъсирига дучор бўлгани ёқмасди. “Стив биз одамларга эстетикани ўргатишими, уларга нимани севишни кўрсатишими керак деб хисобларди, – деб эслайди Редсе. – Лекин мен бундай қарашларга умуман кўшилмасдим. Менимча, агар ўзингга ва яқинларингга диккат билан қулоқ солсанг, инсоннинг туғма ва асл ҳусусиятини аниқлаш мумкин”.

Улар узоқ вақт бирга бўлса, чикиша олмасди. Аммо бир-бiri билан видолашибили билан Жобс уни соғина бошларди. Ниҳоят 1989 йилнинг ёзида Жобс Редсега турмуш қуришни тақлиф қилди. Редсе у билан турмуш қура олмасди. У дўстларига, агар шундай қиласа, ақлдан озишини айтганди. У ўсган уйдаги муҳит яхши эмасди ва уларнинг Жобс билан муносабатлари Редсе ўз оиласида кузатган манзарани жуда эслатиб юборарди. Унинг фикрича, уларнинг ўхшаш эмаслиги уларни бир-бирига жалб қиласарди, лекин улар оила қуришса, уларнинг уйи жанжалхонага айланарди. “Мен Стив Жобсдек афсонавий шахс учун яхши аёл бўла олмасдим, – деб тушунтирганди Редсе кейинроқ. – Бу ҳар жиҳатдан ёқимсиз ҳолат эди. Мен унинг бағритошлигини кўтара олмасдим. Мен уни хафа килишни хоҳламасдим, лекин у бошқа одамларни хафа қилишини хотиржам кузатиб тура олмасдим. Бу мен учун жуда машиқватли эди”.

Уларнинг Жобс билан муносабатига нукта қўйилгач, Редсе Калифорниядаги руҳий касал одамларга ёрдам бериш учун OpenMind ресурс базасини яратишда иштирок этди. Психиатрик маълумотномада у шахснинг нарцизм касалига чалиниши ҳақида ўқиб қолади ва Жобс унга тўлиқ мос деган холосага келади: “Бу айнан у ҳақиди ёзилганди ва биз дуч келган қийинчиликларни тушунтириб берарди. Мен ундан ғамхўр бўлишни, худбин бўлмасликни кутардим, лекин бу кўзи ожиз инсондан кўришни талаб қилиши билан баравар эди, – дейди Редсе. – Бу унинг қизи Лизага бўлган муносабатини ҳам тушунтиради. Менимча, гап шундаки, у ҳамдард бўлишни билмайди”.

Редсе кейин турмуш қуриб, икки фазандли бўлган ва ажрашган. Жобс баъзида, ҳатто уйланиб, баҳтли ҳаёт кечираётган паллада ҳам Редсени соғинарди. Жобс саратон билан кураша бошлаганида Редсе яна унинг ҳаётида пайдо бўлди, у Жобсни қўллаб-куватларди. Редсе уни қаттиқ ҳис-туйғуга берилиб эслайди: “Бизнинг кадриятларимиз бошқа-бошқа эди, шунинг учун биз орзу килган муносабатлар рўёбга чиқмасди, бироқ унга нисбатан кўп йиллар олдинги ғамхўрлигим ва мухаббатим ҳали сўнмаган”, – дейди Редсе. Жобс ҳам шуни ҳис киларди, у бир куни кечки пайт меҳмонхонада ўтириб Редсе ҳақда сўзлаб бераётсиб, йиғлаб юборганди. “У ҳаётимдаги энг соф одамлардан бирч эди, – деганди у ва юзидан кўз ёшлари оқарди. – У маънавий соф одам эди ва бизнинг муносабатларимиз ҳам шундай соф эди”. Стив уларнинг муносабатлари якунланганидан доим афсусда эканини ва Редсе ҳам бундан афсусда эканини билишини айтди. Лекин улар оила қура олмасди. Бу борада улар бир фикрда эди.

Лорен Пауэлл

Жобснинг аввалги барча ишқий муносабатларини биладиган профессионал совчи хотин унинг кўнгилдагидек умр йўлдоши суратини бемалол чизиб бериши мумкин. У Жобсга бардош бериши учун бақувват ва матонатли, дзен-буддизмни биладиган, батартиб бўлиши керак. Яхши таълим олган ва мустақил бўлиши ҳамда унинг учун ва оила учун жиҳозлай оладиган бўлиши керак. Ҳаётда мустаҳкам ўрин эгаллаган бўлиши лозим. Жобсни устамонлик билан бошқара билсин, лекин тез-тез бу усулни қўлламасин. Бунга кўшимча равишда у баланд бўйли, хушбичим ва кувноқ, органик вегетарианча таомни суюдиган гўзал малла соч аёл бўлса ёмон бўл-

масди. 1989 йил октябрда Тина Редсе билан муносабатлари якунлангач, Жобснинг ҳаётига айнан шундай аёл кириб келди.

Аниқроқ айтадиган бўлсак, шундай аёл унинг аудиториясига кириб келди. Жобс пайшанба куни кечки пайт Стэнфорд бизнес мактабида “Тепадан нигоҳ ташлаш” номли маъруза ўқиб беришига рози бўлди. Лорен Пауэлл у ерда аспирантурада таҳсил оларди ва гурухидаги дўсти унга лекцияга бирга боришни таклиф қилди. Улар кеч келишди, барча жойлар банд бўлганлиги учун улар йўлда ўтиришди. Лекин навбатчи уларга бошка жойга ўтиришни айтди ва шунда Пауэлл дўсти билан биринчи қаторга тушди ва улар иккита банд қилиб қўйилган жойга ўтиришди. Жобс келганида, уни Пауэллнинг ёнига ўтқизиши. “Ўнг томонимда мен ажойиб кизни кўрдим ва саҳнага чақиришгунларига қадар биз бирор сухбатлашдик”, – деб эслайди Жобс. Улар бир-бири билан ҳазиллашарди ва Пауэлл бу ерга келганининг сабаби у лотерея ютиб олганини ва Жобс билан кечки овқатга бориш унинг совғаси эканини айтди. “У кўркам эди”, – дейди Пауэлл.

Маърузадан сўнг Жобс талабалар билан гаплашиш учун саҳнанинг четига келди. У Пауэлл чиқиб кетганини сезди, кейин у қайтиб кирди, бир гурух талабалар олдида тўхтади, яна чиқиб кетди. Жобс у билан гаплашмоқчи бўлган деканга чап бериб, Пауэллнинг ортидан шошилди. Автомобиль қўйиш жойида унга етиб олиб, Жобс “Лотерея совғаси нима бўлди? Мен сизни кечки овқатга таклиф қилишим керак?”, деди. Пауэлл кулиб юборди. “Балки шанба кунидир?” – деб сўради Жобс. Пауэлл рози бўлди ва унга телефон рақамини ёзиб берди. Жобс хайрлашди ва Санта-Крус тоғларида жойлашган Томас Фогэртининг вино заводига жўнаб кетди. У ерда ўқитиш мақсадида компьютерлар сотиш билан шуғулланувчи NeXT гурухи кечки овқат ўюнтираётганди. Лекин бирдан орқасига қайтиди. “NeXT’даги болалардан кўра яхшиси Пауэлл билан кечки овқат қиласман деб ўйладим”, – дейди Жобс. “Мен унинг машинасининг олдига югуриб бордим ва кечки овқатни ҳозир қилсанакчи, деб сўрадим”. У рози бўлди. Ажойиб куз ҳавоси эди ва улар Пало-Альтодаги St. Michael’s Alley деб номланган замонавий вегетарианча ресторонга боришлини ва у ерда тўрт соат ўтиришди. “Шундан бери биз биргамиз”, – деди Жобс.

Бу вактда Эви Теванян ва унинг бошқа ходимлари уни ресторанда кутишаётганди. “Стив баъзида сўзида турмасди, лекин у билан гаплашганимда, муҳим воқеа юз берганини тушундим”, – деб айтиб берди у. Пауэлл ярим тундан кейин уйига қайтиб келди ва

дархол Бёрклидаги энг яқин дугонаси Кэтрин (Кэт) Смитга құнғи-роқ қилиб, автоответчикка шундай деб хабар қолдирди: “Мен билан бўлган воқеага ишонгинг келмайди! Мен ким билан танишганимга ишонмайсан!” Эрталаб Смит унга қўнғироқ қилиб, ҳаммасини билib олди. “Биз Стив деган одам ким эканини билардик, у бизни жуда қизиқтираради, ахир биз бизнесга ўқирдик”, – деб эслайди у.

Энди Херцфельд ва яна кимдир Пауэлл ўша кунги учрашувни атайн ўзи уюштирган деб шубҳа қилганди. “Лорен жуда ёқимли аёл, лекин у режа тузишни билади ва менимча, у Стив билан танишишини мақсад қилиб қўйганди, – деб айтганди Херцфельд. – Унинг хонасидаги қўшниси Лорен Стивнинг турли журнallардан олинган фотосуратларини сақлашини ва у билан учрашишни орзу қилишини айтиб берганди. Стивнинг ўзидан кимдир фойдаланган бўлса, жуда кулгили”. Бироқ Пауэлл бундай бўлмаганди, деб айтади. У факат дўстини деб маърузага борган ва ҳатто маърузачини адаштириб ҳам юборганди. “Мен Стив Жобс нутқ сўзлашини билардим, лекин ҳар доим Билл Гейтснинг юзини тасаввур қиласдим, – деб эслайди у. – Мен уларни адаштираредим. 1989 йил эди. У NeXT’да ишларди ва бу ҳеч нарсани англатмасди. Мен боришни унча хоҳламагандим, лекин мени кўндиришди”.

“Ҳаётимда мен икки аёлни – Тина ва Лоренни севганман, – деганди кейин Жобс. – Мен Жоан Баэзни севаман деб юардим, лекин мен уни шунчаки қаттиқ ёқтириб қолгандим, холос. Ҳақиқий севгини эса дастлаб Тина билан, кейин Лорен билан ҳис этдим”.

Лорен Пауэлл 1963 йилда Нью-Жерсида туғилган ва эрта мустақил бўлишни ўрганиб олган. Унинг отаси денгиз учувчиси бўлган ва Калифорниянинг Санта-Ане шаҳрида қаҳрамонларча ҳалок бўлган. У носоз самолётни қўндиromoқчи бўлиб, штурвални турар жойлардан узокроққа буришни маъқул кўрган. У бунинг ўрнига катапульта воситасида ҳаётини сақлаб қолиши мумкин эди. Онасининг иккинчи никоҳи даҳшатли тушга ўхшарди, лекин у эридан кета олмасди, чунки бундай катта оилани бир ўзи бока олмайман деб қўрқарди. Ўн йил Лорен ва унинг уч нафар укаси жуда танг мухитда яшади, лекин ўзини тутишга ва қийинчиликка карши курашишга интилди. У бунинг уддасидан чиқишини биларди. “Мен, асосийси, мустақил бўлиш эканини тушуниб етдим, – дейди Пауэлл. – Бу фаҳр учун яхши сабаб. Мен пулларни мустақил бўлиш воситаси деб биламан, лекин улар менинг шахсимни аниқлаб бермайди”.

Пенсильвания университетини битириб, у Goldman Sachs

банкида қарз мажбуриятлари билан боғлиқ операциялар бўйича мутахассис бўлиб ишлади. У ерда Пауэлл йирик суммадаги пуллар билан ишларди. Унинг Жон Корзайн исмли бошлиғи уни банкда қолдиришга кўндирганди, лекин иши ўзига унча ёқмасди. “Катта муваффақият қозониш мумкин, – дерди у, – лекин бунинг учун капитал тўплаш керак”. Шунинг учун уч йилдан кейин Пауэлл ишдан бўшади ва Италияга, Флоренцияга кетди. У ерда саккиз ой яшади, сўнгра Стэнфорд бизнес мактабига кирди.

Улар пайшанба куни кечки овқатни бирга қилишганди, шанба куни эса у Жобсни ўзининг Пало-Альтодаги уйига таклиф килди. Кэт Смит Бёрклидан келди ва Жобс билан танишиш учун ўзини Пауэллинг қўшниси деб таништириди. Кэт Смитнинг эслашича, уларнинг муносабатлари жуда эҳтиросли эди. “Улар кучоқлашиб, бир-биридан бўса олишарди, – дейди Смит. – Стив унга бутунлай маҳлиё бўлиб қолганди. У менга кўнғироқ қилиб, “Сенингча, мен унга ёқаманми?” деб сўради. Машхур одамнинг кўнғироқ қилиб буни сўраши жуда ғалати эди”.

Янги йилни Пауэлл, Смит, Жобс ва ўша пайт ўн бир ёшга кирган Лиза Алис Уотерснинг Бёрклидаги машҳур Chez Panisse ресторанида нишонлашди. Жобс ва Пауэлл нимадандир жанжаллашиб қолишиди ва алоҳида-алоҳида кетишиди. Пауэлл дугонасиникида тунаб қолди. Эрталаб соат тўққизда эшик такиллади. Смит эшикни очди ва ёмғирда турган Жобсни кўрди. У қўлида қаердандир узиб олган гулни ушлаб турарди. “Лорен билан гаплашсам бўладими?” – деди у. Лорен ҳали ухлаётганди, у ётоқхонага йўл олди. Смит бир неча соат меҳмонхонада кутиб турди, чунки унинг кийимлари ётоқхонада эди. Охири у тунги кўйлаги устидан пальтосини кийиб, овқат олиб келгани Peet’s Coffee’га кетди. Жобс куннинг ярмида меҳмонхонада кўриниш берди.

– Кэт, бир дақиқага мумкинми, – деб уни ётоқхонага таклиф килди. – Биласан, Лореннинг отаси вафот этган, онаси эса узокда. Сен унинг энг яхши дугонаси бўлганинг учун сенга савол бермоқчиман, – деди у. – Мен Лоренга уйланмоқчиман. Сен бизга фотиҳа берасанми? Смит каравотга ўтириб, ўйланиб қолди.

– Сен буни хоҳлайсанми? – деб сўради у Пауэллдан. У бош ирғитди ва Смит “Мана жавоб!” деб айтди.

Бироқ бу узил-кесил жавоб эмасди. Жобс одатда васваса билан дикқат-эътиборини бир ерга тўпларди, кейин тўсатдан эътиборини бошка нарсага қаратарди. Ишида у ўзи хоҳлаган нарса билан машғул бўлиб ўтирас, бошқаларни эса, ҳатто агар ҳамкаслари

унинг эътиборини тортмоқчи бўлса ҳам шунчаки сезмасди. Шахсий хаётида ҳам шундай эди. Баъзида улар Пауэлл иккови бир-бирининг шайдоси эканини бутун оламга кўрсатишдан уялмасди ва атрофидагиларни, шу жумладан, Смитни ёки Лореннинг онасини хижолатга соларди. Ўзининг Вудсайддаги уйида у эрталаблари Fine Young Cannibals ижросидаги She Drives Me Crazy қўшиғини бор баланд овозда қўйиб, Пауэллни уйғотарди. Баъзида эса унга шунчаки эътибор бермасди. “Стивнинг кайфияти тез ўзгаради: гоҳ у факат Лорен ҳақида ўйларди ва шу пайт Лорен оламнинг марказига айланарди, гоҳ ишига шўнғиб кетарди ва совук ва локайд бўлиб қоларди, – деб айтиб беради Смит. – У лазер нурига ўшарди. У сенга қаратилган бўлса, сен иликлик хис этасан. Агар унинг нури бошқа нарсага қаратилса, сен ўзингни зимишондагидек хис этасан. Бу Лоренга жуда азоб берарди”.

Жобс 1990 йилнинг 1 январида Пауэллнинг қўлини сўради, кейин бир неча ой бу ҳақида ўйламади. Охир-оқибат улар Пало-Альтодаги кумдоннинг ёнида ўтиришганида Смит ундан очикчасига шуни сўради: “Нима бўляпти?” Жобс Лорен унинг турмуш тарзига ва унинг ўзига кўнига олишига ишонч ҳосил қилиши кераклигини айтди. Сентябрда Лореннинг сабр-косаси тўлди ва у Жобснинг уйидан кўчиб кетди. Октябрда Стив унга олмосли никоҳ узути совға қилди ва Лорен қайтиб келди.

Декабрнинг охирида Жобс Пауэллни ўзининг севимли дам олиш жойи – Гавай оролларидағи Кона-Виллижга олиб борди. Илк марта Жобс у ерга 1981 йилда борганди. Ўша пайт Apple’да муаммолар бошланганди ва у ёрдамчисидан у ҳаммадан холи қоладиган жой излашни сўраганди. Дастлаб унга Катта орол пляжидаги похол ёпилган томли бунгалолар ёқмаганди. Бу оиласвий курортга мўлжалланган жой эди. Лекин бир неча соатдан кейин Кона-Виллиж унга жаннат бўлиб туюла бошлади. Бу жойнинг оддийлиги ва камтарона гўзаллиги кўнглини эритиб юборганди ва шундан бошлаб у биринчи имконият туғилиши билан у ерга қайтарди. Айниқса, Пауэлл билан бирга қилган сафари ажойиб бўлганди. Уларнинг мухаббати мустаҳкамланди. Рождестводан олдинги тунда у яна унинг қўлини сўради, бу сафар мухит анча расмий эди. Тез орада янги омил пайдо бўлди. Гавай оролларида Пауэлл хомиладор бўлганди. “Бу қаерда юз берганини биз аниқ биламиз”, – деб жилмайганди кейин Жобс.

1991 йил 18 март, түй

Лореннинг ҳомиладорлиги вазиятни түлиқ ўнглагани йўқ. Жобс, гарчи 1990 йилнинг бошида ва охирида Пауэллнинг қўлиши сўраган бўлса-да, оила қуриш фикридан яна совиди. Пауэлл дарғазаб бўлиб, яна Жобснинг уйидан ўзининг квартирасига кўчиб ўтди. Жобс хафа бўлди ва бунга эътибор бермасликка ҳаракат килди. Кейин ўйлаб қолди: балки ҳали ҳам Тина Редсени севар? У Редсега гуллар юборди, ёнига қайтишга кўндиromoқчи бўлди, ҳатто унга турмушга чиқишини таклиф қилди. У нимани хоҳлашини ўзи билмасди ва дўстларидан ва ҳатто унга унча яқин бўлмаган танишларидан нима қиласай деб сўраб, уларни ҳайрон қолдирди. У ким чиройлироқ – Тинами ё Лоренми? Улардан ким кўпроқ ёқади? Кимга уйланай? деб сўраши мумкин эди. Мона Симпсоннинг “Оддий йигит” романида Жобснинг прототипи бўлган персонаж шу воқеага бағишланган бобда “ким чиройли эканини билиш учун юзлаб одамларнинг фикрини сўраб чиққан”. Лекин бу бадиий тўқима. Аслида Жобс юзтадан камрок одамнинг фикрини сўради.

Охир-оқибат унинг танлови тўғри бўлиб чиқди. Редсе дўстларига, агар Жобснинг ёнига қайтса, у билан яшай олмаслигини ва уларнинг никоҳи узоққа бормаслигини айтганди. Жобс Редсега руҳан боғланиб қолган онларни соғинса-да, Пауэлл билан унинг муносабатлари мустаҳкамроқ бўлиб чиқди. Жобс уни севарди ва ҳурмат қиласарди, у билан бўлиш унга қиласай эди. Жобс Пауэлни акл бовар қилмайдиган аёл деб ҳисобламаса-да, у унинг ҳаётида соғлом фикрлаш манбаига айланди. Крисэнн Бреннандан бошлаб унинг кўпчилик дугоналари хис-туйғуга тез берилиши билан ажрабиб туради, лекин Пауэлл ундей эмасди. “Унинг омади чопганди, унга Лорендек аёл насиб қилганди, у аклли, муносиб сухбатдош эди, Жобснинг кайфияти ўзгаришига ва бебошлигига сабри етарди. У асабий эмасди ва шунинг учун у Стивга Тина ёки бошқа бирор каби мистик хислатлари йўқ аёл бўлиб туюларди. Лекин бу тентаклик”, – дейди Жоанна Хоффман. Энди Херцфельд бунга қўшилади: “Лорен Тинага ўхшашдек туюлади, лекин у бутунлай бошқача – чидамли, иродали. Шунинг учун бу никоҳ омадли”.

Жобс ҳам буни яхши тушунарди. Унинг хис-туйғулари жўшқинлигига қарамай, уларнинг никоҳи мустаҳкам бўлиб чиқди, улар турмушнинг барча паст-баландликларидан, изтиробларидан ўтди.

Эви Теванияннинг фикрича, Жобс тўйдан олдин “куёв базми” ўтказиши керак эди. Лекин буни уюштириш осон эмасди. Жобс

базмларни ёқтирмасди ва унинг эркаклардан иборат жўралари йўқ эди. Унинг ҳатто қуёв жўраси ҳам йўқ эди. Якунида икки киши тўпланди: Теванян ва Рид университетининг ҳисоблаш техникаси профессори Ричард Крэнделл. У NeXT’да ишлаш учун таътилга чиққанди. Теванян лимузин ёллади. Улар Жобснинг уйига келганида уларга эшикни Пауэл очди. У эркакча костюм кийиб олган ва мўйлов улаб олганди. У яна бир йигит сифатида улар билан бирга боришини айтди. Албатта, бу ҳазил эди ва тез орада уч нафар ичмайдиган бўйдок Сан-Франциско бўйлаб йўлга отланди. Улар қуёв базмига ўхшамайдиган бу ўтиришни қандай қилиб ўтказиш ҳақида бош қотираради.

Теванян Жобсга ёқадиган Форт-Мейсондаги Greens вегетарианча ресторанида жой буютира олмади, шунинг учун улар меҳмонхоналардан бирида жойлашган жуда замонавий ресторанга боришли. “Бу ерда мен овқатланмайман”, – деди Жобс столга нон қўйишганида. У ҳаммани бу ресторанни тарк этишга мажбур қилди. Жобснинг ресторанлардаги хулқига ўрганмаган Теванян бироз хафа бўлди. Жобс уларни Норт-бичдаги Cafe Jacqueline’га олиб борди. Унга у ернинг суфлеси ёқарди. Бу ҳақиқатан ҳам омадли танлов бўлди. Кейин улар лимузинга ўтириб, “Олтин дарвозалар” кўприги бўйлаб боришли ва Саусалитодаги барда тўхташди. У ерда текила буютиришли, лекин ундан бир хўплам ичишди холос. “Бу одатда уюштириладиган дабдабали қуёв базми эмасди, лекин бу Стивга ўхшаган одам учун энг яхши вариант эди ва уни ўзгартиришга ҳеч кимнинг ҳадди сифмасди”, – деб эслайди Теванян. Жобснинг кўнгли эриб кетди. У Теванян синглиси Мона Симпсон учун мос келадиган қаллик деган хulosага келди. Бундан ҳеч нарса чиқмади, лекин Жобснинг хаёлига бундай фикр келганидан маълумки, у Теванянга жуда яхши муносабатда бўлган.

Пауэлл ким билан оила қураётганини биларди, уни етарли-ча огоҳлантиришганди. Тўйга тайёргарлик кўриш вақтида тўй таклифномаларини безатиши керак бўлган бир қиз уларни келди. Жиҳозлар йўқ эди, шунинг учун у полга ўтириб, намуналарни кўрсатди. Жобс уларга каради ва чиқиб кетди. Ҳамма уни кутди, лекин у қайтиб келмади. Шунда Пауэлл уни излашга кетди. Жобс ўз хонасида ўтиради. “Анови безатувчи қиздан кутилинглар. Унинг ишларини кўргим келмаяпти. У ахлат”, – деди у.

1991 йил 18 март куни Йосемити Миллий боридаги Ahvanhee Lodge меҳмонхонасида 36 ёшли Стивен Пол Жобс 27 ёшли Лорен Пауэллга уйланди. Бу ўтган асрнинг 20-йилларида тош, бетон ва

ёгочдан ар-деко услубида курилган бино эди, лекин улкан каминга эга эди, уларни Америка миллий боғларида жуда яхши кўришади. Лекин меҳмонхонанинг ажойиб жиҳати шунда эдики, полдан шифтгача улкан деразалардан Хаф-Доум қояси ва Йосемити шаршараси кўриниб турарди.

Тўйда эллик киши қатнашди, улар орасида Стивнинг отаси Пол Жобс ва синглиси Мона Симпсон ҳам бор эди. У Ричард Аппел исмли адвокат бўлиб ишлайдиган қаллиғи билан келганди. У кейинчалик телевиденияда сценарист бўлиб ишлайди (у “Симпсонлар” мультсериали учун сценарий ёзганди ва Гомернинг онасига рафиқаси шарафига Мона деб исм кўйганди). Жобс барча меҳмонлар буюртма қилинган автобусда келсин, деб туриб олди, у тадбирнинг барча деталларини назорат қилишни хоҳларди.

Тўй солярийда бўлиб ўтди, қалин қор ёғди, узоқдан эса музлик кўриниб турарди. Маросимни Кобун Чино олиб борди. У кўп йиллардан бери сото-дзен бўйича Жобснинг мураббийи эди. У ҳассасини қоқар, бонг урар, муаттар ҳид тутатар ва тушуниб бўлмайдиган тарзда чўзиб-чўзиб гапиради, шунинг учун кўпчилик меҳмонлар ҳеч нарсани тушунмади. “Менга у ичиб олгандек туюлганди”, – дейди Теванян. Тўй пироги Йосемитининг рамзларидан бири бўлмиш Хаф-Доум гранит қояси шаклида эди. Пирог вегетарианча бўлгани ва унда тухум ва сут ишлатилмагани учун кўпчилик меҳмонлар уни ея олмади. Кейин барча сайрга кетди, Пауэллинг уч нафар новча укаси эса шовқин қилиб безориларча қор ўйини ўйнарди. “Кўряпсанми, Мона, – деди Жобс синглисига. – Лорен Жон Нейметнинг авлоди, биз сен билан эса Жон Мьюрнинг авлодимиз”.¹²

Оиласвий уй

Пауэлл турмуш ўртоғи каби табиий маҳсулотларни маъкул кўрарди. Бизнес мактабида ўқиш вақтида у шарбат ишлаб чиқарувчи Odwalla компаниясида ишлаб қўшимча пул топарди. У ерда Пауэлл улар учун биринчи маркетинг режасини тузарди. Жобсга туршмушга чиқиб, у ишлашни ташламасликка қарор қилди. Онаси ning ҳаёти уни мустақил бўлиш қанчалик мухим эканини ўргатганди. У Terravera номли ўз компаниясига асос солди. Компания тайёр органик таом ишлаб чиқаради ва уни Шимолий Калифорния дўконларига етказиб берарди.

12 Жо Неймет (1943 йилда туғилган) – машхур американча футбол ўйинчиси; Жон Мьюр (1838–1914) – америкалиқ табиат фанлари мутахассиси, ёввойи табиат ҳимоячиси.

Эр-хотин данғиллама ҳовлида ва Вудсайддаги бўм-бўш уйда яшамади. Улар Пало-Альтонинг эски туманидаги катта оила учун кулай бўлган кўркам ва оддий уйга кўчиб ўтишиди. Бу сара одамлар яшайдиган туман эди: зийрак инвестор Жон Доэрр, Google асосчиси Ларри Пейж, Facebook асосчиси Марк Цукерберг, шунингдек, Энди Херцфельд ва Жоанн Хоффман уларнинг қўшниси эди. Бу ердаги уйлар жимжимадор кўринарди, улар шоҳ деворлар билан ўралмаганди. Уйлар бир-бирига анча якин жойлашганди, тор кўчалари сокин, тротуарлари кенг эди. “Биз болалар дўстлариникига бемалол бора оладиган шундай жойга кўчиб ўтмоқчи эдик”, – деганди Жобс.

Агар Жобснинг ўзи уйни курганида у минимализм ва модернизмни маъқул кўрган бўларди. Лекин уларнинг уйи бундай эмасди. У катта ҳажми, оригиналлиги билан ажralиб турмасди, кўзга ташланиб хам турмасди. Уни 30-йилларда маҳаллий архитектор Кэрр Жонс курганди. У курган уйлар инглизча ёки французча қишлоқ коттежларини эслатарди.

Бу қизғиши гиштдан қурилган икки қаватли уй эди, томи гонт билан ёпилганди. Уй океан орқали олиб ўтилган котсуолд уйчаги ёки бой хоббитнинг уйига ўхшарди. Колониал услубдаги кичкина ҳовли Калифорнияга хос ягона хусусият эди. Мехмонхона шинам кўринарди, унинг шифти гумбазсимон ва икки хил рангга бўялганди, полига эса терракотадан ишланган тахта тўшалганди. Бир тарафдан, томгача катта учбурчак шаклида дераза ўрнатилганди. Дастрлаб у ерда черковдагидек витраж бор эди, лекин Жобс уни шаффоф ойна билан алмаштириди. Стив ва Лорен у ерни бироз ўзгартиришди: ошхонани кенгайтиришди, у ерга энди пицца пишириш учун ўтин билан қизитиладиган печка ва бутун оиласга мўлжалланган ёғочдан ясалган узун стол сифарди. Таъмирлаш ишларини 4 ойда тугатишни режалаштиришганди, лекин у 16 ой давом этди, чунки Жобс лойиҳани тинимсиз ўзгартиради. Улар кичик қўшни уйни сотиб олиб, уни буздириб ташлашди. Унинг ўрнида Пауэлл ажойиб боғ яратди, у ерга гуллар, сабзавотлар, майсалар экилди.

Жобс Карра Жонснинг эски материаллардан, масалан, ишлатилган ғишит ва ёғоч телефон устунларидан фойдаланиш қобилиятига лол қолганди. Ошхонага тахталарни жойлаштириди, улардан уй билан бир вақтда қурилган “Олтин дарвозалар” кўпригининг бетон пойдевори опалубкаси сифатида фойдаланилди. “Карра Жонс моҳир уста эди, – деганди у хақида Жобс барча ушбу деталларни кўрсатаётib. – Унга пул ишлашдан кўра ихтиро қилиш муҳимроқ

уди, шунинг учун у бойиб кетмади. Карра Жонс Калифорниядан ташқарига чиқмаганди. Фояларни у Architectural Digest китоб ва журналларидан оларди".

Вудсайддаги уй бўйм-бўшлигича қолди, Жобс у ерга энг зарур нарсаларни, масалан, ётоқхонага комод ва матрас, меҳмонхона сифатида ишлатилган хонага карта йўналадиган столча ва бир қанча йиғишириладиган стуллар сотиб олди. У ёнида факат ўзига завқ берадиган нарсаларни кўришни хоҳларди ва шу сабабли у шунчаки жиҳоз дўконига бориб, ҳамма нарсани сотиб ололмасди. Бироқ инди у оддий уйда хотини билан яшарди ва улар тез орада фарзандли бўлиши кутилаётганди, шунинг учун у ён босишга мажбур эди. Бу оғир эди. Улар меҳмонхона учун каравот, шкаф ва комод ҳамда мусиқий тизим сотиб олди, декин диван танлаш масаласи мураккаброқ эди. "Биз жиҳозларни саккиз йил муҳокама қилдик, – деб ўслайди Паузэлл. – Биз диваннынг мақсадини анча узок муҳокама қилдик". Майший техника сотиб олиш фалсафий муаммога айланниб кетди. Бир неча йил ўтгач, Жобс Wired процесс журналига кандай қилиб кир ювиш машинаси сотиб олганини таърифлаб берди:

Маълум бўлишича, Американинг барча кир ювиш ва қуритиш машиналари нотўғри экан. Европада бундай машиналарни анча яхшироқ ишлаб чиқаришар экан, лекин улар кийимни икки марта узокроқ ювади! Улар тахминан тўрут баравар камроқ сув, камроқ кир ювиш воситаси сарфлар экан. Ва энг муҳими, улар кийимни бузмайди. Европа машиналари анча кам куқун, анча кам сув сарфлайди, кийим эса тозароқ, юмшоқроқ ювилади ва узок вактга хизмат қиласди. Биз муросага олиб келадиган ечим муҳокамасига бир қанча вакт сарфладик. Дизайн ҳақида ва оиласиз учун нима муҳимлиги тўғрисида кўп гаплашдик. Кир ювиш жараёни бир ярим соат эмас, балки бир соат давом этиши биз учун шу қадар муҳимми? Ёки кийимимиз юмшоқ бўлиши ва узокроқ хизмат қилиши биз учун муҳимроқми? Бизга камроқ сув сарфланиши муҳимми? Биз икки ҳафта давомида бу ҳақда кечки овқат вактида ҳар куни сухбатлашдик.

Охири улар Германиянинг Miele фирмаси ишлаб чиқарган кир ювиш ва қуритиш машинасини сотиб олишди. "У менга охирги йиллардаги бошқа ҳар қандай технологик маҳсулотдан кўра кўпроқ завқ берди", – деб иқрор бўлганди Жобс.

Шифти гумбазсимон меҳмонхона учун Жобс санъат асари – Ансел Адамснинг фотосуратини сотиб олди. Унда Калифорни-

янинг Loon-Pain шаҳарчасида олинган Сьерра-Невадада қишики тонг отиши тасвирланганди. Адамс бу улкан расмни қизи учун олганди, қизи эса уни кейин сотиб юборди. Бир куни Жобснинг ўй хизматкори расмни нам латта билан артиб юборади ва Жобс Адамс ходимларидан бирини излаб топиб, ундан шикастланган қатламни олиб кетишни ва тиклашни сўрайди.

Уларнинг уйи шу қадар оддий эдики, Билл Гейтс рафиқаси билан Жобсни кўргани келганда, хайрон қолганди. “Сизлар шу ерди яшайсизларми?” – деб сўраганди Гейтс. У шу вақтда Сиэтлнинг чеккасида майдони 6 минг квадрат метр бўлган уй кураётганди. Ҳатто Apple’га қайтиб, бутун жаҳонга машхур миллиардер бўлиб кетгандан кейин ҳам Жобснинг аввалгидек қўриқчиси ҳам, доим бирга яшайдиган хизматкори ҳам йўқ эди ва ҳатто кундузи орка эшикни ёпиб юрмасди.

Хавфсизлик билан боғлиқ ягона ғалати ва қайгули муаммо сержун, лекин фариштадек кўркам Баррелл Смит билан боғлиқ эди. У Энди Херцфельднинг дўсти эди ва Macintosh учун дастурлар ёзганди. Apple’дан кетгач, Смит биполяр аффектив деб номланган руҳий касалликка ва шизофренияяга дучор бўлди. У Херцфельднинг уйига яқин жойда яшарди ва касаллик зўрайганда, у кўчаларни ялангоч кезиб юрар ёки машиналар ойнасини ва черков деразаларини синдиради. Унга кўп дори беришарди, лекин тўғри дозани танлаш қийин эди. У яна шайтонлай бошлагач, кечкурунлари Жобснинг уйига келиб, деразасига тош отишни бошлади, тушунарсиз хатлар қолдириб кетарди, бир куни эса уйга петарда ташлаб кетди. Уни қамоққа олишди, лекин Смит даволашни давом эттиргач, унинг ишини ёпишди. “Баррелл шундай қувноқ ва соддадил эди ва бир куни тўсатдан синди, – деб эслайди Жобс. – Бу умуман тушунарсиз ва жуда қайгулидир”.

Жобс унга ачинарди ва тез-тез Херцфельддан яна унга қандай ёрдам бериш мумкин деб сўрарди. Бир сафар Смитни қамаб кўйишиди ва у ўз исмини айтишдан бош тортди. Херцфельд уч кундан кейин бу ҳақда хабар топгач, Жобсдан уни чиқариб олишни сўради. Жобс ёрдам берди, лекин Херцфельд ундан “Агар мен ҳам шундай касалга йўлиқсам, мен ҳақимда ҳам қайгуармидинг?” деб сўраб ҳайрон қолдириди.

Жобс тахминан Пало-Альтодан 15 километр масофада жойлашган Вудсайддаги уйни ўзига қолдириганди. 1952 йилда испанча колониал услубда курилган, 14 та ётоқхонага эга бу ҳашаматли уйни буздириб, ўрнига ундан уч марта кичик японча услубда оддий

шмонавий уй қурмоқчи эди. Қадимий уйни сақлаб қолмоқчи бўлгани одамлар билан йигирма йил судлашилди. (2011 йилда у, ниҳоят, бузиш учун рухсат олди, бироқ бу вақтга келиб унда иккинчи уй куриш истаги йўқ эди.)

Баъзан Жобс ярми ташландик ҳолга келган Вудсайддаги уйидан, айниқса, оиласвий базмлар учун унинг ҳовузидан фойдаланаарди. Билл Клинтон президентлик пайтида Хиллари билан Стэнфордда ўкиётган қизини кўргани келганди. Шунда улар Жобснинг 50-йилларда курилган ранчосида тўхташди. Бу уй ҳам жиҳозланмаганилиги учун Пауэлл Клинтонлар келгунига қадар уйни жиҳозлаш учун жиҳозлар сотиладиган дўконларга ва галареяларга мурожаат қилди. Пауэлл бир куни Клинтонлар келишидан олдин уйни кўраётиб, расмлардан бири йўқолиб колганини пайқади. У хавотир олди ва уйга олдинроқ келган маҳсус хизмат ходимларидан нима бўлганини сўради. Улардан бири уни четга олиб, расмда илгакка илинган кўйлак тасвиirlангани, бу эса Левински ишидаги кўк кўйлакни эслатиб юбориши мумкинлигини ва шунинг учун расмни олиб қўйишига қарор қилишганини айтди. Ўша вақтда Моника Левински кутилмаганда, Билл Клинтон билан ишқий муносабатлари бўлганига икрор бўлганди. (Бир куни телефонда сұхбат вақтида Клинтон Жобсдан Левински билан боғлиқ воқеада ўзимни қандай тутсам деб сўради. “Бу ростдан бўлганми билмайман, агар шундай бўлган бўлса, унда халққа айтиб бериш керак”, – деди Жобс президентга. Клинтон эса индамаганди.)

Лиза уйга кўчиб ўтди

Лиза саккизинчи синфда ўкиётганида, Жобсга унинг ўқитувчилари телефон қилишди. У жиддий муаммоларга дуч келганди ва мактаб раҳбарияти у онасининг уйидан чиқиб кетгани маъкул деб хисоблаётганди. Лиза билан сайрга чиқсан Жобс ундан бўлиб ўтган воқеани сўради ва уникига кўчиб ўтишини таклиф килди. Ўн тўртга кирган Лиза икки кун ўйлаб кўриб рози бўлди. У қайси хонага кўчиб ўтишини биларди. У отасига яқин хона эди. Бир куни у уйга кирганида, уйда ҳеч ким йўқ эди ва у ҳеч нарса солинмаган полга ётиб хонани ўлчаб кўрди.

Бу қийин дамлар эди. Шу яқин атрофда яшаган Крисэнн Бреннан баъзан уларнигига келиб, ҳовлида баланд овозда уришарди. Мен якинда нима бўлганини ва нима учун Лиза кўчиб ўтишига тўғри келганини Крисэнн Бреннандан сўраганимда, у ўша вақтда нима

бўлганини ҳали ҳам тушунмаганини айтди. Кейин менга қўйидаги узун имейл ёзиб, вазиятни тушунтиришга ҳаракат қилди:

Вудсайддаги уйини бузиш учун Стив қандай қилиб рухсат олганини биласизми? Шу ерда яшовчи кўпчилик уйни унинг тарихий қадр-қимматга эга эканлиги туфайли сақлаб қолмоқчи эди, лекин Стив уни буздириб, ўрнига янги уй қурмоқчи эди. Стив уйни шу қадар ташландик ҳолга олиб келдики, уни сақлаб қолиш мумкин бўлмай қолди. Ўз ниятига эришиш учун у кам қаршилик кўрсатиш ва камроқ иштирок этиш стратегиясидан фойдаланди. У уйни йиллар давомида қаровсиз қолдирди, деразаларни атайин ёпмади ва уй хароб бўлди. Зўр стратегия, тўғрими? Лиза 13-14 ёшга тўлганида, Стив Лиза уникига кўчиб ўтиши учун менинг обрўимга ва соғлиғимга шундай путур етказди. У дастлаб бир стратегияни қўллади, кейин бошқа оддийроқ стратегияга ўтди, у мен учун яна ҳам ҳалокатли бўлиб чиқди ва Лизага кўп муаммо келтирди. Бу виждансизлик эди, лекин у ўз ниятига етди.

Лиза Пало-Альтодаги ўрта мактабга борган вақтда тўрт йил Жобс ва Пауэлл билан бирга яшади ва ўзини Лиза Брэннан-Жобс деб атай бошлади. Жобс яхши ота бўлишга ҳаракат қилди, лекин баъзида у совук ва дамдуз бўларди. Лиза қочиб кетмоқчи бўлганида, у шу яқин атрофда яшаган дўстларининг уйига бораарди. Пауэлл ёрдам беришга интиларди, айнан у мактаб тадбирларига бораарди.

Катта синфда ўқиётганида Лизанинг ишлари юришиб кетди. У The Campanile мактаб газетаси нашриётида қатнашди ва муҳаррирлардан бири бўлди. Синфдоши Бен Хьюлетт билан бирга (унинг бобоси унинг отасига биринчи иш берганди) у маҳаллий мактаб кенгаши мактаб маъмуриятига маҳфий устамалар тўлаётгани ҳақидаги ҳикояни чоп этди. Коллежни танлаш пайти келганида у мамлакат шарқига кетишга қарор қилди. У отасининг имзосига ўхшатиб имзо қўйиб (отаси шаҳарда йўқ эди), Гарвардга ариза топшириди ва 1996 йили у ерга ўқишига кирди.

Гарвардда Лиза университетнинг The Crimson номли газетасида ва The Advocate адабиёт журналида ишлади. У дўсти билан Лондондаги Кингс-колледжа бир йил таҳсил олди. Лиза таҳсил олаётганида, отаси билан муносабатлари қизғинлигича қолди. Лиза уйга қайтганида, улар ўртасида арзимас нарса деб жанжал чиқарди. Масалан, кечки овқатга нима еймиз? Лиза сингиллари ва укасига етарли даражада эътиборли бўляптими? Шу каби саволларни деб улар жанжаллашарди. Ва ҳафталааб, гоҳида эса ойлаб гаплашишмасди. Ва баъзан шу даражага етиб бораарди, Жобс уни боқишдан бош

тортарди, шунда Лиза Энди Херцфельддан ёки яна аллакимданdir қарз оларди. Бир сафар Лиза отаси унинг ўқишига пул тўламайди, деган хulosага келади, шунда Херцфельд Лизага 20 минг доллар қарз бериб туради. “Стив менинг бу ишимдан қаттиқ жаҳли чиқди, – деб эслайди Херцфельд, – лекин эртаси куниёқ қўнғироқ килиб, менга пул ўтказганини айтди”. Лиза 2000 йили Гарвардни битирганида, Жобс тантанали маросимга келмади. Ҳеч ким уни таклиф қилмаганини айтди.

Бироқ ёқимли дамлар ҳам бўлганди, масалан, бир куни ёзда Лиза уйга келгач, янги алоқа технологияларидан фойдаланувчиларнинг хукуқларини химоя қиласидиган ташкилотни – Электрон худудлар жамғармасини (Electronic Frontier Foundation) қўллаб-кувватлаб, хайрия концертида иштирок этади. Концерт Сан-Францискодаги Филлмор залида бўлиб ўтди. У ерда бир пайтлар Grateful Dead, Jefferson Airplan ва Жими Хендрикс ижро этганди. Лиза Трейси Чэпменнинг Talking“ Bout a Revolutio” қўшигини ижро этди (у ерда “Факирлар қўтарилади ва ўз улушини олади”, деган сўзлар бор эди), отаси эса орқа қаторда бир ёшли Эрин билан турарди.

Лиза Манхэттенга кўчиб ўтиб, журналист бўлганида ҳам уларнинг муносабатлари бир текис эмасди. Жобс Крисэнндан жаҳли чиққани учун уларнинг муносабатлари кескинлашди. Жобс Крисэннга 700 минг долларлик уй сотиб олганди, лекин уйни Лизанинг номига расмийлаштирганди. Крисэнн қизини уйни унинг номига ўтказишга кўндириди ва руҳий мураббийи билан саёҳатга чиқиши учун уйни сотиб юборди, кейин эса Парижда яшади. Пуллари тугагач, Крисэнн Сан-Францискога қайтиб келди ва рассомлик қилди. У “ёрқин расмлар чизарди ва буддистлик мандалларини ясарди. “Мен – боғловчиман, мен – башорат қилувчиман ва инсоният эволюцияга учрайдиган ва Ер қўтариладиган келажакка йўл бошловчиман, – деб ёзиб кўйилганди унинг сайтига (сайтнинг ишлашини Херцфельд таъминлаб турарди). – Мен ўз расмларимни яратайтиб, улар билан яшайман, муқаддас вибрацияларнинг шаклларини, рангини ва акустик тезлигини ўрганаман”. Крисэннга синуситни даволашга ва стоматологияга пул керак бўлиб колганида, Жобс унга ёрдам беришдан бош тортди, шунинг учун Лиза отаси билан бир неча йил гаплашмай юрди. Уларнинг муносабатлари бундан кейин ҳам шундай ривожланди.

Буларнинг барчаси Мона Симпсоннинг 1996 йил чоп этилган учинчи “Оддий йигит” деб номланган романни учун материал бўлиб хизмат қилди. Жобс бош қаҳрамоннинг прототипи бўлди ва

романда таърифланган кўп воқеа ҳақиқатга тўғри келарди. Романда, масалан, қаҳрамон ўзининг саҳиyllигини кўз-кўз қилмай, суяқ касаллигига чалинган қобилиятли дўсти учун маҳсус аппарат сотиб олган эпизод бор эди. Яна Лиза билан муносабатларнинг мураккаблиги ҳакида, шу жумладан, Жобс дастлаб уни тан олмаганлиги ҳакида батафсил сўзлаб берилганди. Ўйлаб топилган жойлари ҳам бор эди: Крисэнн чиндан ҳам Лизани эрта машина ҳайдашга ўргатганди, аммо китобдаги беш ёшли “Жейн” тоғлар оша отасини қидиргани, шубҳасиз, бадиий тўқима эди. Китобдаги айрим майди деталлар, журналистларнинг айтишича, “шу даражада қойилмақом қилиб тасвирлангандики, уларни текшириб кўришнинг ҳам кераги йўқ эди”. Масалан, биринчи жумладаги қаҳрамоннинг тавсифи: “У шу даражада банд одам эдики, ҳожатхонада ўзидан кейин сув туширмасди”.

Биринчи қарашда романдаги Жобс анча шафқатсиз қилиб тасвирланган. Симпсон “бошқа одамларнинг раъиига қарашни ёки тантиклигига эрк беришни лозим топмайдиган” қаҳрамонни тасвирлаб берди. Асар қаҳрамонининг гигиенага муносабати ҳам Жобсники каби шубҳали эди. “У дезодорантларга ишонмасди ва кўпинча агар тегишли парҳезга амал қилса ва ялпизли совундан фойдаланса, терламайди ҳам, ёқимсиз ҳид ҳам чиқармайди деб ўйларди”. Лирик ва чалкаш романда ўзи асос согланулкан фирма устидан назоратни йўқотган ва рад этилган қизини тан олган одамнинг мураккаб образи яратилди. Якуний саҳнада асардаги қаҳрамон қизи билан ракс тушади.

Жобс романни ҳеч қачон ўқимаганини айтган. “Роман мен хақимда деб эшитдим, – деди у менга. – Ва агар бу чиндан ҳам шундай бўлса, қаттиқ жаҳлим чиқиши мумкин, мен эса синглімга аччиқ қилгим келмасди, шунинг учун мен китобни ўқимадим”. Бирок китоб чиққанидан кейин бир неча ой ўтиб, у The New York Times’га китобни ўқиганини ва бош қаҳрамонда ўзининг айрим хислатларини кайд этганини айтганди. “Фоиз билан ўлчасак, китобдаги қаҳрамоннинг йигирма беш фоизи менга ўҳшайди, у ерда менинг айрим одатларим таърифланган, – деганди у Стив Лора исмли журналистга. – Лекин айнан қайси жиҳатлари менга ўҳшашини сизга айтмайман”. Паузлнинг айтишича эса, Жобс аслида китобга шунчаки қараб қўйган ва Паузлдан китобни ўқиб чиқишини ва журналистга нима дейишни сўраган.

Китоб чиқишидан олдин Симпсон кўлёzmани Лизага юборган, у эса энг бошини ўқиган холос. “Илк саҳифаларидаёқ Жейн образида

мен гавдаландим. Хаёлимга оилам ва ҳаётимдаги воқеалар келди, – дейди Лиза. – Ҳақиқат орасига уйдирма суқилганди, менга у гарчи ҳақиқатта жуда яқин бўлса-да, ёлғон бўлиб туюлди”. Лиза ўзини ҳакоратлангандай хис қилди ва Гарварднинг The Advocate журналига жавоб ёзиб, унда ўз туйғуларини изоҳлаб берди. Мақоланинг биринчи варианти истеҳзоли эди ва Лиза ўқувчилар учун мақолани бироз юмшатди. “Мен ўтган олти йил давомида Мона коллекционер эканлигини билмасдим. Ундан таскин излаганимда, маслаҳат сўраганимда, у ҳаммасини ёзib олаётганини билмагандим”, – деб сўзанди Лиза. Кейин Лиза Мона билан ярашиб олади. Улар романни муҳокама қилиш учун кафега боришади ва Лиза романни ўша бўйи охиригача ўқиб чиқа олмаганига икror бўлади. Симпсон романнинг охири унга ёқишини айтади. Йиллар давомида улар вакти-вакти билан мулоқотда бўлиб турди, боз устига Лизанинг Симпсон билан муносабатлари отаси билан муносабатларидан яхшироқ эди.

Болалар

Тўйдан бир неча ой ўтиб, 1991 йилда Пауэлл ўғил фарзанд кўрди. Уни икки ҳафта “чақалоқ Жобс” деб аташди, чунки исм танлаш кир ювиш машинасини танлашдан бироз осонроқ бўлиб чиқди. Охири унга Рид Пол Жобс деб ном беришди. Пол Жобснинг отасининг исми эди, Рид исми эса Жобс ва Пауэллнинг айтиши бўйича, Жобс ўқиган университет шарафига аталмаганди, балки шунчаки яхши жаранглагани учун танланганди.

Рид кўп жиҳатдан отасига ўхшаб зийрак, ақлли ва сеҳрлаб қўядиган даражада тароватли эди. Лекин ёқимли хулқи ва камтарлиги билан отасидан ажralиб турарди. Унда ижодга мойиллик намоён бўлди: болалигига у ҳар хил костюмларни кийиб, турли роллар ўйнашни яхши кўради, яхши ўқирди, табиий фанларга қизиқарди. У отасининг тикилиб қарашини ўзлаштириб олди, лекин мулойимлигини яширмасди ва афтидан, унда бағритошлиқдан асар ҳам йўқ эди.

Эрин Сиена Жобс 1995 йилда туғилган. У акасига нисбатан ювошроқ эди ва баъзан отасининг эътибори етишмаслигидан азоб чекарди. У отасидан дизайн ва архитектурага бўлган қизиқишини ўзлаштириди ва отасининг унга нисбатан бегоналарча муомаласидан азоб чекмаслик учун эмоционал масофа саклашни ўрганиб олди.

1998 йилда туғилган Ив исмли кичик қизи иродали, қувноқ ва қизиқкон қиз. У қўрқоқ эмасди ва ўзига дикқат-эътиборни талаб қилмасди, лекин ҳар доим отаси билан муомала қилишни, кели-

шишни (баъзан ундан устун келган ҳолда) ва ҳатто унинг устидан ҳазил килишни биларди. Отаси айнан у, агар АҚШ президенти бўлmasa, қачондир Apple'га раҳбар бўлади дерди.

Жобснинг ўғли билан муносабатлари яқин эди, лекин қизларидан, одатда, ўзини четга оларди. Бошқа одамлар билан бўлганидек, у болаларига бир-бир эътибор берарди, лекин кўпинча, агар унинг хаёлида бошқа нарса бўлса, уларни умуман пайқамасди. “У ишги шўнғиб кетса, қизлари учун умуман вакти бўлмайди”, – дейди Пауэлл. У бир сафар хотинига “улар болаларига етарлича вақт ажратмаган бўлса-да”, улар ажойиб инсонлар бўлиб етишиб чиқди, деб айтади. Бу сўзлар Пауэллни ҳайрон қолдирди ва бироз хафа килди, чунки Рид икки ёшга тўлганида, у ўзини болаларига бағишлишга қарор қилиб, ишлашдан воз кечганди.

1995 йили Oracle раҳбари Ларри Эллисон Жобснинг қирқ ёшга тўлиши муносабати билан тантанали қабул ўюштирди. Унга юқори технологиялар оламининг кўплаб машхур инсонлари таклиф этилди. У Жобснинг яқин дўстига айланди ва унинг оиласини ажойиб яхталаридан бирига тез-тез меҳмонга таклиф киларди. Рид уни “бизнинг бой дўстимиз” дерди, бу эса унинг отаси ўз бойлигини кўрсатишдан тийилганлигидан дарак берарди. Буддизмга қизиққани учун Жобс моддий бойлик кўпинча ҳаётни умуман бойитмайди, балки унга халақит беради деган тўхтамга келганди. “Менга таниш бўлган барча компания эгаларининг қўриқчилари бор. Ҳатто уларнинг уйларида ҳам, – дерди у. – Бу аҳмоқона яшаш усули. Биз болаларимизни бундай катта қилмасликка қарор қилгандик”.

21-БОБ. “ЎЙИНЧОҚЛАР ТАРИХИ”. БАЗЗ ВА ВУДИ ЁРДАМГА ШОШИЛМОҚДА

Жеффри Катценберг

“Имконсиз нарсанинг уддасидан чиқиши анча завқлидир”, – деганди бир пайтлар Уолт Дисней. Бундай позицияни Жобс қўллаб-кувватларди. У Диснейнинг деталларга бўлган иштиёқидан завқ оларди ҳамда Pixar ва Дисней томонидан асос солинган студия бир-бирига жуда мос келади, деб ҳисобларди.

Уолт Диснейнинг компанияси Pixar томонидан ишлаб чиқариладиган Computer Animation Production System’дан фойдаланиш учун лицензияга эга ва шунинг учун Pixar компьютерларининг асосий харидори эди. Бир куни Disney’даги фильмлар бўлими бошлиғи Жефф Катценберг Жобсни Бербанқдаги студияга таклиф қилди. Компания ходимлари Жобс учун экспурсия ўтказди, у эса Катценбергга қайрилиб, “Disney Pixar’дан кўнгли тўляптими?” деб сўради. Катценберг кўтаринки руҳда “Ҳа” деб жавоб берди. Шунда Жобс “Сенингча, биз Pixar’дагилар ҳам Disney’дан кўнглимиз тўляптими?” деб сўради. Катценберг “Ҳа” деб айтди. “Йўқ, – деди Жобс, – бизнинг кўнглимиз тўлмаяпти. Биз сизлар билан бирга фильм килмоқчимиз. Ана ўшанда биз баҳтли бўламиз”.

Катценберг эътиroz билдирамади. У Жон Лассетернинг киска мультфильмларидан завқ оларди ва уни Disney’га қайтариш учун бехуда уринарди. Шундай қилиб, у Pixar жамоасини ҳамкорликни мухокама қилиш учун таклиф қилди. Кэтмалл, Жобс ва Лассетер музокаралар столига ўтириди ва Катценберг имо-ишорасиз гап бошлади. “Жон, модомики, сен менда ишлашни хоҳламаётган экансан, – деди у Лассетерга разм солиб, – мен бошқача иш тутаман”.

Disney ва Pixar ўртасида умумий жиҳатлар бор эди, Жобс ва Катценберг ҳакида ҳам шуни айтиш мумкин. Улар иккovi ҳам, агар керак бўлса, тароватли бўлиши ёки агар уларнинг манфаати ёки кайфияти талаб қиласа, тажовузкор (баъзан ундан ҳам ёмон) бўлиши мумкин эди. Ҳали Pixar’дан тўлиқ бўшаб улгурмаган Элви Рэй Смит ҳам мажлислардан бирида иштирок этганди. “Катценберг ва Жобснинг ўхшашлиги кўзга ташланиб турарди, – деб эслайди у. – Иккovi ҳам золим ва лол қолдирадиган даражада сергап”. Катценберг буни яхши тушунарди. “Ҳамма мени золим деб ҳисоблайди, – деб сўзлади у Pixar жамоасига. – Мен чиндан ҳам золимман. Ле-

кин, одатда, мен ҳақ бўлиб чикаман”. Жобснинг оғзидан бундай гап чиқишини тасаввур қилиш қийин эмас.

Катценберг ва Жобс ўртасидаги музокаралар бир неча ой чўзилди, буни мижози бундай ўхшаш одамлардан кутиш мумкин эди. Катценберг Pixar компанияси Disney’га уч ўлчамли анимацияни яратувчи патентланган технологиядан фойдаланиш хукуки берилишини талаб қилди. Жобс рози бўлмади ва бу масалада ғолиб бўлди. У қарши талаблар қўйди: фильм ва персонажларга бўлган хукукка бирга эга бўлиш ҳамда видео ёзув ва фильмнинг давомини биргалиқда назорат қилиш. “Агар сизлар буни жиддий талаб қилаётган бўлсанглар, – деди Катценберг, – биз сухбатни тутгатамиз ва хайрлашамиз”. Жобс хайрлашишни хоҳламади ва ён берди.

Лассетер иккита матонатли директор бир-бирига ҳужум қилишини ва зарбаларга чап беришини мафтун бўлиб кузатди. “Стив ва Жеффрининг баҳслари оддий томошабинда ҳам ҳурмат, ҳам кўркувни уйғотади, – деб эслайди у. – Бу қиличбозлик баҳсига ўхшаб кетарди. Уларнинг иккови ҳам ўз ишининг усталари эди”. Фарки шунда эдики, Катценберг ўтқир қилич билан, Жобс эса ўтмас қиличсимон курол билан куролланганди. Банкротлик ёқасида турган Pixar бу битимга Disney’дан кўра кўпроқ муҳтож эди. Устига-устак, Disney барча нарсани молиялаштира оларди, Pixar’да эса бундай имконият йўқ эди. Натижада 1991 йил майда битим тузилди, унга кўра Disney фильм ва персонажларнинг ягона эгаси бўлади, Pixar’га чипталар сотувидан тушган даромаднинг 12,5 фоизини тўлайди, ижодий жараённи назорат қиласи, кичик жарима тўлаб, лойиҳани исталган босқичда тўхтаб қўйишга ва Pixar’нинг иккита кейинги фильмини суратга олишга ҳақди эди (лекин у бу мажбуриятдан воз кечиши ҳам мумкин эди), шунингдек фильмнинг давомини Pixar билан ҳам, у сиз ҳам давом эттириши мумкин эди.

Лассетер “Ўйинчоқлар тарихи” номли сюжетни таклиф қилди. Сюжет ўзига ҳам, Жобсга ҳам яқин мавзу ҳақида эди. Унга кўра ҳар бир яратилган маҳсулотнинг ўз мақсади бор. Ва агар буюм ҳис этишни билса, у ўз ишини бажаришни орзу қиласи. Масалан, стакан унга сув қўйилишини хоҳлайди ва агар стаканнинг қалби бўлганида унга сув қўйилса хурсанд бўларди, агар бўм-бўш бўлса, хафа бўларди. Мониторнинг мақсади одам билан алоқада бўлиш. Бир ғилдиракли велосипеднинг мақсади циркда томошаш кўрсатиш, ўйинчоқларнинг мақсади эса болалар билан ўйнаш. Уларни ташлаб юбориш ёки янгисига алмаштириш – ўйинчоқларнинг энг даҳшатли тушидир. Икки эркак дўстлиги ҳақидаги фильмнинг жан-

ри шунга асосланганди. Унда эски севимли ўйинчоқнинг ажойиб яп-янги ўйинчоқ билан тўқнашуви ҳаётий драмага айланиб кетади, устига-устак, ўйинчоқлар болакайсиз ўзлари роль ўйнайди. Оригинал сценарий шундай сўзлар билан бошланарди: “Ҳар ким севимли ўйинчоғини йўқотиш ёқимсиз туйғу эканини билади. Бизнинг ҳикоямиз ўзининг жажжи хўжайини меҳри ва эътиборини йўқотган ва унга яна сазовор бўлишга интилаётган ўйинчоқнинг номидан сўзлаб берилади. Бу барча ўйинчоқлар ҳаётининг мазмуни, улар мавжудлигининг эмоционал негизидир”. Икки бош қаҳрамон Базз Лайтер ва Вуди бўлиш учун кўп босқичдан ўтади. Икки ҳафтада бир марта Лассетер ва унинг жамоаси Disney’га сценарийнинг навбатдаги вариантини ёки янги материалларни тақдим этарди. Pixar илк саҳналарида ақл бовар қилмайдиган технология намойиш этилганди. Мисол учун саҳналарнинг бирида Вуди комодга яшириниб олади, нур эса жалюзи орқали таралади, шунда олачипор соя унинг катаксимон кўйлагига тушади. Бундай эффектни кўлда деярли яратиб бўлмайди.

Лекин Disney’да сценарий билан таассурот қолдириш энг мураккаб вазифа эди. Учрашувларда Катценберг ҳар сафар сюжетнинг кулини кўкка совуради, муфассал изоҳ ва танбеҳлар ёғдиради. Лаганбардор асистентлар унинг ҳар бир таклифини, инжиқлигини ўтакетган расмиятчилик билан блокнотларга ёзib оларди ва унинг ҳар бир таклифи хисобга олиншини назорат қиласади.

Биринчи ўринда Катценберг бошқа қаҳрамонларга “қатъийлик баҳш этиш”га уринди. У бу “Ўйинчоқлар тарихи” деб номланган мультфильм бўлса ҳам у факт болаларга мўлжалланган бўлмасин, деб айтарди. “Дастлаб фильмда драматизм ҳам, воқеалар ҳам, низолар ҳам йўқ эди, – деб эслайди Катценберг. – Ҳикояда харакатга келтирувчи омил йўқ эди”. У Лассетерга классик “дўстлик ҳакидаги фильмлар”ни, масалан, “Бир занжир билан боғланганлар” ёки “Қирқ саккиз соат” фильмларини кўриб чиқишини таклиф қилди. Бу фильмларда тақдир такозоси билан характери бир-биридан каттиқ фарқ қиласидиган персонажлар учрашиб қолади ва улар бир-бирига меҳр кўйипга мажбур бўлади. Катценберг “қатъийлик”ни талаб қилди ва Вуди исмли ўйинчоқ ўйинчоқлар кутисидаги Базз исмли бегона ўйинчоқка нисбатан рашкчи, багтол ва адватли бўла бошлиди. “Бу дунёда ўйинчоқ ўйинчоққа нисбатан ёвдир”, – деб айтади Вуди Баззни деразадан туртиб юбориб.

Катценберг ва унинг ҳамкасларининг тинимсиз танқиди остида Вуди образи жозибадорликни бутунлай йўқотди. Саҳналарнинг

бирида бошка ўйинчокларни каравотдан тушириб юбораётіб, у Бурاما лақабли күчүкчага ёрдам берішни буюради. Күчүкча бош тортса, Вуди унга “Сенга ўйлашни ким күйибди, шалвираган со-сиска?” деб ўшқиради. Шунда күчүкча “Бу көвбай нега бундаң күркінчли?” деб савол беради. Бу саволни тез орада Pixar ходимлари ҳам бера бошлайды. Вудига овоз бериш учун контракт имзалаған Том Хэнкс бир куни “Бунчалар ярамас бўлмаса бу йигит!” деганди Вуди хақида.

Суратга олинди!

1993 йил ноябрда Лассетер жамоаси фильмнинг ярмини яратди ҳамда уни Катценбергга ва Disney'нинг бошка раҳбарларигиң күрсатиши учун Бербанкка олиб келишди. Түлиқ метражли анимация бўлими раҳбари Питер Шнайдер бошидан Disney учун мультфильмларни бегона одамлар тайёрлаётганидан норози эди. У материал бутундай яроксиз деб, лойихани ёпишни буюрди. Катценберг рози бўлди. “Нима учун фильм бундай расво бўлиб чиқди?” – деб сўради у ҳамкаси Том Шумахердан. “Чунки бу мультфильмни сен яратдинг”, – деб рўйирост жавоб берди Шумахер. Кейинроқ у “Лассетер жамоаси Жеффри Катценбергнинг барча истакларини бажо келтиргани учун лойиха боши берк кўчага кириб қолди”, деб ўз жавобини изохлаганди.

Лассетер ҳам Шумахернинг ҳақлигини тан олди. “Мен буни экранда кўрганимда пароканда бўлиб кетди, – деб эслайди у. – Бу мен билган энг баҳтсиз ва ёвуз қаҳрамонлар ҳақидаги ҳикоя бўлиб қолганди”. У Disney’дан Pixar’га қайтиб, сценарийни қайта ишлаб чиқишига имкон беришларини сўрайди.

Жобс Кэтмалл билан бирга ижро этувчи продюсер ролини ба-жаарди, лекин ижод жараёнига деярли аралашмасди. Ҳамма нарсани, айникса дид ва дизайн борасидаги ишларни назорат килишга интиладиган Жобс ўзини тийиб турди. Бундан кўриниб турибдики, у Лассетер ва Pixar’нинг бошқа рассомларини ҳурмат киласди, Лассетер Кэтмалл билан бирга уни масофада ушлашни биларди. Аммо у Disney билан келишувга эришишда ёрдам берарди ва Pixar ходимлари буни жуда қадрларди. Катценберг ва Шнайдер “Ўйинчоклар тарихи” мультфильмини тўхтатиб қўйишганида, Жобс ишни давом эттириш учун шахсий маблагларини сарфлади. У Катценберг билан низода Pixar тарафини олди. “Катценберг “Ўйинчоклар тарихи”ни бузди, – деганди Жобс. – У Вудини ёвуз қаҳрамонга айлантириб

қўймоқчи эди. У лойиҳани ёпиб қўйганида, биз унга тупурдик ва ўзимиз аввалдан хоҳлаган мультфильмни яратдик”.

Уч ойдан кейин Rixag жамоаси янги сценарийни эълон қилди. Энди йўйинчоклар бошлиғи золим Вуди доно йўлбошчига айланганди. Баззинг рашки энди Рэнди Ньюманнинг Strange Things қўшиғи садолари остида кўрсатиб берилди ва ҳамдардликни уйғотарди. Вуди Баззни деразадан итариб юборадиган саҳна ҳам қайта ишланди. Энди Вудининг бироз қалтис шумлиги туфайли келиб чиққан воқеаларнинг тасодифий занжири ийқилишга сабаб килиб кўрсатилди. (Эпизодда Лассетернинг биринчи қисқа метражли мультфильми шарафига Luxo стол лампасидан фойдаланилди.) Катценберг ва унинг ҳамкаслари янги концепцияни маъқуллади ва 1994 йил февралда мультфильмни яратиш жараёни қайтадан бошланди.

Катценберг Жобснинг харажатларни таққослай олишини хурмат киларди. “Биз энди бюджетни режалаштиришни бошлаганимизда, Стив харажатларга жуда жиддий муносабатда бўлди ва пулни бехуда сарфламасликка интилди”, – дейди у. Бироқ Disney билан келишилган 17 миллионлик бюджет Катценберг Rixag’ни Вудига “қатъийлик бахш этиш”га мажбуrlагани ва якунида фильм ўзгартирилгани учун етмасди. Шунинг учун Жобс лойиҳани лозим даражада якунлаш учун яна пул қўшишларини талаб қилди. “Менга кара, биз келишиб олгандик-ку, – деб эътиroz билдириди Катценберг. – Биз сенга ишнинг молиявий томонини назорат қилишни топширгандик ва сен ажратилган суммадан четга чиқмасликка ваъда бергандинг”. Жобс дарғазаб бўлди. У Катценбергга қўнғироқ килиб, унинг олдига учеб келди. Катценбергнинг сўзларига кўра “факат Стив шундай тўхтатиб бўлмайдиган тентак бўлиши мумкин”. Жобс харажатлар ошиб кетишига Disney студияси айбдор бўлганини, Катценберг сценарийни бузиб юбориб, Rixag’ни дастлабки вариантни қайта яратишга мажбур килганини айта кетди. “Бир дақика тўхтабтур! – деб бақирди бунга жавобан Катценберг. – Биз сизларга ёрдам бердик. Сизлар бизнинг ижодий кўмагимиздан фойдаландинглар, энди эса унинг учун биздан пул сўрайапсизлар!” Икки қайсар кимкимга илтифот кўрсатгани ҳакида шу тахлитда баҳслашди.

Эд Кэтмалл устамонлик билан ҳаракат қилди ва ҳамма ишни ўнглади. “Мен фильм яратувчиларининг кўпчилигига қараганда Жеффрига яхшироқ муносабатда бўлганман”, – дейди у. Шу воқеадан кейин Жобс келажақда кучларнинг жойлашувини қандай қилиб ўзgartириш ҳакида ўйлай бошлади. Унга шунчаки пудратчи бўлиш

роли ёқмасди. У жараённи назорат қилишни хоҳларди. Бу кейинги Disney билан шартномани ўзгартириш кераклигини англатарди.

Айни вақтда фильм устидаги ишлар ўнгидан келаётганди ва бу Жобсни яна ҳам қизиқтириб қўйди. У айрим компаниялар, ма-салан, Hallmark Cards ва Microsoft билан Pixar'ни сотиш хусусида муҳокама олиб борди. Бироқ Вуди ва Базз жонлангаётганини кузатиб, у, афтидан, тез орада бутун киноиндустрияни ўзгартиришини тушунди. Навбатдаги саҳнани битиришлари билан у саҳнани қайта-қайта кўра бошларди, бу ҳам етмагандек, унинг завқига шерик бўлиш учун дўстларини меҳмонга таклиф қиласди. “Мен “Ўйинчоклар тарихи” экранга чиққунга қадар унинг нечта вариантини кўрганимни санаб саноғига ҳам етолмайман, – дейди Ларри Эллисон. – Бу машақатли жараёнга айланиб кетди. Мен Стивнинг олдига борардим ва у мени 10 фойзга яхшиланган бирор-бир саҳнани кўришга мажбур қиласди. Стив ҳам бадий, ҳам техник томондан тўлиқ мукаммалликка эришишни қаттиқ хоҳларди, ундан камроғи уни қаноатлантирумасди”. Disney компанияси Жобсни Манхэттенда жойлашган Марказий боғдаги чодирда “Покахонтас” мультфильм саҳналарининг ёпиқ томошасига таклиф қиласди. Шунда унинг Pixar'га киритган маблағлари ўзини оқлади, деган сезгиси мустаҳкамланди. Тантанали маросимда Disney'нинг бош директори Майл Эйнер премьера қандай бўлишини матбуотга эълон қиласди: мультфильм Марказий боғнинг Катта майсазоридаги 100 минг томошабинга мўлжалланган 25 метрлик экранда кўрсатилади. Жобснинг ўзи зўр тақдимотлар ўтказиш борасида устаси фаранг эди, лекин бундай кенг тақдимот уни ҳам лол қолдирди. Базз Лайтернинг “Чексизликнинг ҳадди йўқ!” шиори бирдан чин маъно касб этди.

Жобс “Ўйинчоклар тарихи”нинг ноябрда намойиш этилиши Pixar'ни оммавий компанияга айлантириш учун сабаб бўлади, деган қарорга келди. Бундай қарор энг кўрқмас инвестиция банкирларини ҳам ўйга солиб кўйганди, улар бундан ҳеч нарса чиқмайди, деб хисобларди. Pixar беш йил давомида факат харажат қиласди. Лекин Жобс ниятидан қайтгани йўқ. “Мен жуда асабийлашдим ва иккинчи фильмимизни кутиб туриш керак деб айтдим, – деб эслайди Лассетер. – Лекин Стив бизга пул керак деб эътиroz билдириди, чунки унинг ярмини иккинчи фильмга сарфлаш ва Disney билан шартномани қайта кўриб чиқиш лозим эди”.

Чексизлик томон қадам

1995 йил ноябрда “Ўйинчоклар тарихи”нинг иккита премье-

раси бўлиб ўтди. Биринчи премьерани Disney студияси Лос-Анже-лесдаги ажойиб эски El Capitan театрида уюштириди. Унинг ёнига мультфильм персонажларидан ташкил топган аттракционлар павильонини қурди. Pixar учун бир қанча таклифномалар бериши, лекин тантананинг ўзи ва таклиф этилганлар рўйхати, шубҳасиз, Disney услубида эди. Жобс ҳатто у ерга боргани ҳам йўқ. Лекин эртаси куни у Сан-Францискодаги Regency деб номланган шунга ўхшиш кинотеатрни ижарага олиб, ўзининг премьерасини уюштириди. Том Хэнкс ва Стив Мартин ўрнига Силикон водийсининг машҳур шахслари – Ларри Эллисон, Эндрю Гроув, Скотт Макнили ва табиики Стив Жобс фахрли меҳмонлар бўлди. Бу Жобснинг байрами ёди. Мультфильмни таништириш учун саҳнага Лассетер эмас, айнан Жобс кўтарилиди.

Кўшалоқ премьера долзарб саволларни юзага чикарди. Мультфильм кимники: Disney'никими ёки Pixar'никими? Pixar'нинг роли қандай: улар Disney'га ёрдам берган пудратчи-аниматорларми? Ёки Disney прокатчи ва Pixar маҳсулотлари тарқатувчими? Тўғри жавоб ўртада эди. Масала иззатталаб ҳамкорлар, жумладан, Майкл Эйснер ва Стив Жобс муроса қилишга қанчалик тайёр эканида эди.

“Ўйинчоқлар тарихи” тижорат хитига айланиб, танқидчиларнинг юқори баҳоларини олгач, акциялар кўтарилиб кетди. Мультфильм илк дам олиш кунлари ёқ харажатларни қоплади. Премьера 30 миллион доллар келтирди. Бу йилнинг энг муваффакиятли фильмни бўлди ва “Бэтмен абадий” ва “Аполлон-13” фильмларини ортда қолдириб кетди. У ички бозорда 192 миллион, жаҳон бозорида 362 миллион келтирди. Rotten Tomatoes сайтининг ахборотига кўра 73 нафар сўраб чиқилган танқидчининг 100 фоизи унга ижобий баҳо берди. Time’даги Ричард Корлисс уни “йилнинг энг зўр комедияси” деб атади, Newsweek’даги Дэвид Энсен уни “қойилмақом” мультфильм деб таъриф берди, The New York Times’даги Женет Мэслин уни “Disney анъаналарига хос мардларча бажарилган иш” деб таърифлаб, уни кўришни болаларга ҳам, катталарга ҳам тавсия қилди.

Мэслиннинг ортида айрим танқидчилар мультфильм Pixar’ни юксалтириди деб эмас, балки Disney анъаналарини давом эттириди, деб ёза бошлагани Жобс учун ягона кўнгилсиз воқеа бўлди. У бундай таассуротни ўзгартириши керак эди. Уни Лассетер билан бирга Чарли Роуз телешоусига таклиф қилишганида, Жобс “Ўйинчоқлар тарихи” Pixar маҳсулоти эканига урғу берди ва ҳатто тарихий воқеа – янги Pixar студияси пайдо бўлаётгани ҳақида гапирмоқчи ҳам бўлди. “Оппокой” чиққанидан буён ҳар бир йирик студия мультип-

ликациялар бизнесига киришга интилади, лекин ҳозиргача Disney кассабоп түлиқ метражли мультфильмлар ишлаб чикарадиган ягона студия бўлиб қолаётганди. Pixar иккинчи ана шундай студия бўлди”, – деди у Роузга.

Жобс Disney студияси Pixar фильми учун шунчаки дистрибутор эканини зўр бериб исботларди. “У биз Pixar’дагилар ҳақиқий жамоамиз, сизлар эса ҳеч кимсизлар, деб тинимсиз тақрорларди. Лекин “Ўйинчоқлар тарихи”ни айнан биз, яъни Disney дунёга келтирди, – деб эслайди Майл Эйснер. – Биз фильмнинг қиёфасини яратдик, фильмни хит фильмга айлантириш учун айнан биз маркетологлардан бошлиб Disney Channel’гача барча бўлимларимизни ишга солдик”. Жобс фильм кимга тегиши эканини сўз жангидა эмас, балки шартнома орқали ҳал қилиш керак деган хуносага келди. “Ўйинчоқлар тарихи” муваффақият қозонганидан кейин, – деди у, – агар биз ёлланма ишчи бўлмай, студия ташкил этмоқчи бўлсақ, Disney билан янги шартнома тузиш керак эканини тушундим”. Лекин Disney билан tengma-teng ҳамкорлик қилиш учун Pixar пул тикиши керак эди. Бунинг учун илк акцияларни муваффақиятли жойлаштириш лозим эди.

“Ўйинчоқлар тарихи” чиққанидан кейин бир хафта ўтиб, акцияларнинг оммавий таклифи эълон қилинди. Жобс фильмнинг муваффақиятига таяниб, таваккал қилди. Apple акцияларининг илк оммавий жойлаштирилишида бўлгани каби тадбир Сан-Францискода етакчи андеррайтернинг офисида соат эрталабки 7 да уюштирилди. Илк акциялар аниқ сотилиши учун 14 доллардан баҳоланди. Лекин Жобс, агар акциялар муваффақиятли сотилса, кўпроқ фойда олиш учун 22 доллардан сотишни талаб қилди. Натижা кутилганидан ҳам аъло бўлди. Pixar Netscape’дан ўзиб кетди. Бу йил давомидаги энг фойдали акция жойлаштируви бўлди. Биринчи ярим соатда нарх 45 долларга кўтарилиди ва савдолар харид учун буюртмалар ҳаддан ортиқ кўплиги учун кейинга қолдирилди. Акциялар 49 долларгача кўтарилиди ва кун охирида 39 долларда тўхтади.

Жобс ўзи киритган 50 миллионни чиқариб олиш учун йилнинг бошида Pixar учун харидор излаётган эди. Куннинг охирида унинг акциялари компаниянинг 80 фоизига етди ва 1,2 миллиардни ташкил этиб, у суммадан 20 баравар ортиб кетди. Бу у 1980 йилда Apple’нинг илк савдоларида кўлга киритган суммадан беш баравар кўпроқ эди. Лекин The New York Times учун Жон Макроффга берган интервьюсида Жобс пул унинг учун муҳим эмаслигини айтиб,

шундай деганди: “Мен яхта сотиб олмоқчи эмасман. Мен буни пул учун қилганим йўқ”.

Акцияларнинг муваффақиятли жойлаштирилиши Pixar ўз фильмларини молиялаштиришда Disney’га бошқа қарам эмаслигини англатарди. Жобс айнан шунга интилаётганди. “Агар биз бюджетнинг ярмини таклиф қила олсак, фойданинг ярмига ҳам даъво қиласиз, – деб маълум қилди у. – Ва, муҳими, мен кобрендингни хоҳлаяпман. Бу Disney ва Pixar фильмлари бўлади”.

Жобс Эйснернинг олдига ланчга учиб келди ва Эйснер унинг сурбетлигига ҳайрон қолди. Улар учта фильмга келишиб олишганди, Pixar хозирча битта фильм ишлаб чиқарганди. Ҳар бир томоннинг рад қилиб бўлмайдиган кучли далиллари бор эди. Катценберг Эйснер билан қаттиқ уришиб қолиб, Disney’дан кетиб, Стивен Спилберг ва Дэвид Геффен билан бирга DreamWorks SKG’га асос солганди. Агар Disney Pixar билан шартномани қайта кўриб чиқмаса, Pixar учта фильмдан кейин бошқа студияга, масалан, Катценберг студиясига ўтиб кетади, деди Жобс. Эйснер унда Disney Вуди, Базз ва Лассетер томонидан яратилган бошқа персонажлардан фойдаланиб, “Ўйинчоқлар тарихи”ни ўзи давом эттиришини айтиб, дўқ-пўписа қилди. “Бу сенинг болаларинг номусига тажовуз қилиш билан тенг таҳдид эди, – деб эслайди Жобс. – Лассетер буни ўшишиб, йиғлаб юборди”.

Улар охири муросага келди. Эйснер Pixar кейинги лойиҳаларнинг ярмини тўлашига ва эвазига фойданинг ярмини олишига рози бўлди. “У биз кўп хит фильмлар яратса олмаймиз, деб ҳисобларди ва шу тарзда маблағ тежашга умид қилаётганди, – деб изоҳлайди буни Жобс. – Бу биз учун жуда фойдали бўлди, чунки Pixar кетма-кет ўнта блокбастер ишлади”. Disney кобрендингга ҳам рози бўлди, лекин бу охири йўқ майда баҳсларга сабаб бўлди. “Мен бу фильмларни фақат биз намойиш этишимиз керак, деб ҳисоблардим, лекин кейин ён бердим, – деб эслайди Эйснер. – Ва биз кичкина болаларга ўхшаб, ҳарфларнинг узунлиги қандай бўлиши ҳақида баҳслашардик”. 1997 йилнинг бошида улар 10 йил ичida бешта фильм яратишини назарда тутувчи битим тузишди. Жобс Эйснер билан ҳеч бўлмаса ўша дамда дўстона хайрлашганди. “Ўшанда Эйснер фаросат билан тўғри иш тутганди, – деганди кейинроқ Жобс. – Лекин кейинги ўн йилда у ярамас одам эканига ишонч ҳосил қилдим”.

Pixar акциядорларига ёзган хатида Жобс барча фильмлар, шунингдек, реклама ва ўйинчоқлар борасида Disney билан тенг ҳуқуққа эга бўлиш битимнинг энг муҳим жиҳати эканини тушун-

тириб берди. “Биз Pixar Disney каби фойдаланувчилар ишончини қозонишини хоҳлаймиз. Бунинг учун улар айнан Pixar фильмлар ярататганини билиши керак”. Бутун фаолияти давомида Жобс ажойиб маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган одам сифатида шуҳрат қозонди. Бироқ унинг қимматбаҳо савдо русумларига эга буюк компанияларни барпо этиш қобилияти ҳам шунчалик муҳимдир. У ўз даврининг энг яхши иккита компаниясига – Apple ва Pixar’га асос солди.

22-БОБ. ИККИНЧИ ВОҚЕЛЬИК. УЙҒОНМОҚНИ КУТДИ ЗАМОНЛАР НЕЧУН...¹³

NeXT'нинг қулаши

Жобс томонидан 1988 йилда уюштирилган NeXT компьютери-нинг тақдимоти барчани лол қолдириди. Лекин компьютер келаси иили сотувга чиққанидан кейин одамларнинг завқи сүнди. Жобс матбуотни хайратда қолдириш, кўркитиш ва алдаш қобилияти-ни йўқотди. Газеталар компания дуч келган муаммолар ҳакидаги мақолаларни чоп эта бошлади. “Компьютер индустрияси ўзаро айрибошланадиган тизимларга интилаётган бир пайтда NeXT компьютери бошқа компьютерларга мос келмайди, – деб ёзганди Associated Press вакили Барт Циглер. – NeXT'га тушадиган дастурлар кам, шунинг учун мижозларни жалб қилиш кийин”.

NeXT қувватли иш станцияси ва қулай шахсий компьютер ке-рак бўлган одамлар учун шахсий иш станцияларининг янги сегмен-тида ўзини етакчи компания сифатида кўрсатишга интиларди. Лекин энди мижозлар тезда юксалиб бораётган Sun компаниясининг маҳсулотларини сотиб олаётганди. Sun'нинг даромади 2,5 миллиард бўлган пайтда NeXT'нинг 1990 йилдаги даромади 28 миллионни ташкил этди. IBM компанияси NeXT дастурлари учун лицензиялардан воз кечди ва Жобс ўз принципларини курбон қилишга тўғри келди: у аппарат ва дастурий таъминот ягона бўлиши керак, деган принципга чин дилдан ишонганди, лекин 1992 йил январда бошқа компьютерларда ишлайдиган NeXTSTEP версияси учун лицензия беришга рози бўлди.

Кутилмаганда NeXT'ни Apple'га Жобснинг ўрнига келган Жан-Луи Гассе ҳимоя қила бошлади. Гассе NeXT маҳсулотлари-нинг ижодий салоҳияти ҳақида мақола ёзди. “NeXT эҳтимол Apple бўлмаслиги мумкин, – деганди у, – лекин Стив Стивлигича қолади”. Бир неча кун ўтиб, Гассе уйи эшигини кимдир тақиллатди. Эшикни хотини очди ва Жобс келганини айтиш учун тепага югуриб чиқиб кетди. У мақола учун Гассега миннатдорчилик билдири ва учра-шувга таклиф килди. Учрашувда Эндрю Гроув ва Жобс NeXTSTEP IBM/Intel платформасига кўчирилишини эълон қилмоқчи эди. “Мен Стивнинг отаси Пол Жобс билан бирга ўтирдим. У камтар

¹³ “Уйғонмоқни кутди замонлар нечун, Байтлаҳмгами борар кўз очмок учун?” – У. Б. Йейтснинг “Иккинчи воқеълик” шеърининг охирги қаторлари. (таржимон К. Баҳриев).

инсон эди, лекин қадр-кимматини биларди, – деб эслайди Гассе. – У мураккаб фарзанд ўстирганди. Лекин саҳнада Эндрю Гроув билан бирга турган Стив учун баҳтиёр ва мағрур эди”. Келаси йили мұкаррар бўлган кейинги қадам ташланди: Жобс аппарат ишлаб чиқаришдан воз кечди. У аввал Ріхаг’да аппарат ишлаб чиқаришдаи воз кечганди. Бу сафар ҳам бундай қарорга келиш унинг учун оғир бўлди. Жобс ўзи ишлаб чиқарадиган маҳсулотнинг барча жиҳатлари ҳақида қайгуарди ва аппарат ишлаб чиқариш унинг алоҳиди иштиёқи эди. Жобсга ажойиб дизайн илҳом берарди, уни ишлаб чиқариш деталлари эс-хушини оларди, унинг роботлари идеал компьютерлар теришини у соатлаб кузатиши мумкин эди. Лекин энди у штат ходимларининг ярмидан кўпини бўшатишга, ўзининг севимли заводини Canon фирмасига сотишига (фирма барча нафис жиҳозларни ким ошди савдосига қўяди) ва бошқа компанияларнинг оддий виқолоқ компьютерларига тушадиган операцион тизимлар учун лицензиялар сотиши билан шуғулланишга мажбур бўлди.

90-йилларнинг ўрталарида Жобс оиласвий ҳаёт хурсандчиликларидан ва кинобизнесда ҳайратда қоларли кучган зафаридаи мамнун эди, шахсий компьютерлар саноати уни руҳан тушуриб юборганди. “Янгилик яратиш тўхтаб қолди, – деганди у 1995 йилнинг охирида Wired’даги Гари Вольфга. – Microsoft ҳукмронлик қиляпти, лекин ҳеч бир янгилик яратадигани йўқ. Apple ютқазди. Компьютерлар бозори учун мудхиш дамлар келди”.

Энтони Перкинс ва Red Herring ноширлари билан интервьюю вактида ҳам у шундай маъюс эди. Лекин дастлаб у журналистларга “ёмон Стив”ни кўрсатди. Перкинс ҳамкаслари билан уй остонасида пайдо бўлганида Жобс орқа эшикдан “сайрга” югуриб чиқиб кетди ва 45 дақиқадан кейин қайтиб келди. Журнал фотосуратчиси уни расмга олишни бошлаганида Жобс унга аччиини сочди ва расмга олишни тўхтатишга мажбур қилди. Кейинроқ Перкинс шундай деганди: “Бу манипуляциями, эгоизмми ёки шунчаки қўрсликми биз тушунганимиз йўқ, нима учун у ўзини бундай ёввойи тутганини тушунмадик”. Нихоят у интервьюю беришни бошлади. Жобс энди ҳатто Сети пайдо бўлса ҳам у Microsoft’нинг ҳукмронлигига халақит бермайди деб айтди. “Windows ғалаба қозонди. Афсуски, у Mac’ни енгди, у UNIX’ни, OS/2’ни енгди. Ёмонроқ бўлган маҳсулотни енгди”, – деди Жобс.

Apple'нинг қулаши

Жобс хайдалганидан кейин бир неча йил давомида Apple ғайрат қилмаса ҳам бир қанча нашриёт тизимларида вақтингачалик устунилик қилгани учун катта фойда оларди. Жон Скалли ўзини 1987 йилнинг энг даҳо одами деб биларди ва калтабинлик билан бир қанча баёнотлар берганди. У шундай деб ёзганди: “Жобс Apple’ни шахсий истеъмолчилар учун ажойиб маҳсулотлар яратувчи компанияяга айлантирмоқчи эди. Лекин бу ўйламай тузилган режа эди... Apple ҳеч қачон шахсий истеъмолчиларга мўлжалланган компания бўлмайди... биз реал воқеликни янги дунё ҳақидаги орзуларимизга мослаштира олмаймиз... Юксак технологияларни истеъмол товари сифатида яратиб сотиб бўлмайди”. Жобс даҳшатга келганди, у 90-йилларнинг бошида Apple Скалли бошчилигига тўхтовсиз фойдани ва бозордаги улушкини йўқотаётганини қаҳр-ғазаб билан қузатарди. “Скалли Apple’ни ахлоқсиз одамлар ва ахлоқсиз принциплар билан тўлдириб барбод қилди, – деб қаттиқ кайғурганди кейинчалик Жобс. – Улар ажойиб маҳсулот яратиш ўрнига шул ҳакида ўйларди холос”. Жобс Скалли фойда олишни кўзлагани учун Apple’нинг бозордаги улуси камайиб кетди деб ҳисобларди. “Скалли маҳсулотни такомиллаштиришни ва қуайлаштиришни эмас, қандай қилиб бўлса ҳам фойда олишни хоҳлагани учун Macintosh Microsoft’га ютқазди”.

Microsoft’га Macintosh’нинг фойдаланувчи график интерфейсини кўчириб олиши учун бир неча йил керак бўлди. 1990 йилда Windows 3.0 операцион тизими пайдо бўлди ва бу компаниянинг компьютерлар бозорида ҳукмронлик қилишини англатарди. 1995 йилинг августида энг муваффакиятли операцион тизим бўлган Windows 95 пайдо бўлди. Ўша вақтда Macintosh ҳалокат ёқасида эди. “Microsoft бошқалар қилган нарсани шунчаки кўчириб олди, – деганди кейин Жобс. – Apple бунга лойиқ эди. Мен кетганимдан кейин у ерда янги маҳсулот яратишмади. Мас деярли мукаммаллаштирилмади. Бу Microsoft учун осон ғалаба эди”.

Apple’дан хафсаласи пир бўлганини Жобс Стэнфорд бизнес мактабининг клуб йиғилишидаги нутқида намойиш этди. Йиғилиш талабалардан бирининг уйида ташкил этилди. Уй эгаси Жобсдан Macintosh клавиатурасига дастхат ёзиб беришини илтимос қилиди. Жобс у Apple’дан кетганидан кейин қўшилган тугмалар олиб ташланса, дастхат ёзиб беришини айтди. У машинасининг калитини олди ва у қачонлардир тақиқлаган курсорни бошқарадиган тўртта клавишни, шунингдек, F1, F2, F3’дан иборат юкоридаги функцияни олди.

онал клавишилар қаторини бузиб чиқарди. “Мен битта клавиатураны бир марта ўзгартыриш тезлигиде дунёни ўзгартыряпман”, – деди у пинагини бузмай. Ва дабдала бўлган клавиатурага дастхат кўйди.

Гавай оролларидағи Кона-виллижда Рождество таътили вақтида ўзининг дўсти, Oracle’нинг ҳеч чарчамас раҳбари Ларри Эллисон билан бирга қирғоқ бўйлаб тез-тез сайр қиласади. Улар Apple’ни қандай қилиб қўшиб олиш ва Жобсни яна компаниянинг раҳбари килиш схемасини муҳокама қилишарди. Эллисон молиялаштириш учун 3 миллиард таклиф қилди: “Мен Apple’ни сотиб оламан, сен бош директор сифатида дарҳол компаниянинг 25 фоизига эга бўлисан ва биз компаниянинг аввалги довругини қайтарамиз”. Лекин Жобс рад этди. “Зўрлик билан қўшиб олиш нафтаримни келтиради. Агар қайтишни менга таклиф қилишганида, бу бошқа масалашди”, – деб изоҳ берди у.

1996 йилда Apple’нинг бозордаги улуши 4 фоизга камайиб кетди, 80-йилларнинг охирида бу кўрсаткич 16 % эди. 1993 йилда Скаллининг ўрнига келган Майкл Шпиндлер компанияни Sun, IBM ва Hewlett-Packard корпорацияларига сотишга уриниб кўрди. Бу амалга ошмади ва 1996 йил февралда Шпиндлерни National Semiconductor’ни бошқарган Гил Амелио исмли муҳандис-тадқиқотчига алмаштириши. У ишлаган биринчи или компания бир миллиард доллар йўкотди. 1991 йилда 70 доллар турган акциялар нархи 14 долларга тушиб кетди ва бу технологик бум вақтида юз берди, бундай вақтда акциялар нархи осмонга кўтарилиши лозим эди.

Амелио Жобсни ёқтирмасди. Улар Амелио сайлангандан кейин 1994 йилда биринчи марта учрашишди. Жобс унга қўнғироқ қилиб, сухбатлашмокчи эканини айтди. Амелио уни National Semiconductor’га таклиф қилди. У Жобснинг пайдо бўлишини хонасининг шиша деворидан кузатиб турганини ёдга олади. У “тажовузкор ва тутқич бермайдиган нозик боксчига ёки ўз ўлжасига ташланишга шай турган мушукка” ўхшарди, деб айтиб берганди кейинроқ Амелио. Қисқа хушомад гаплар алмашинувидан кейин (Жобснинг ўлчови бўйича бу узоқ давом этди) Жобс масалага ўтди. У Apple’га бош директор бўлиб қайтишида Амелио унга ёрдам беришини хоҳлаётганди. “Apple қўшинларига буйруқ бера оладиган фақат бир киши бор. Фақат бир киши компанияда тартиб ўрната олади”, – деди Жобс. Macintosh даври ўтди ва Apple янги маҳсулот яратиш даври келди, деб айтди Жобс.

“Майли, агар Macintosh ўлган бўлса, уни балки алмаштириш

көрәкдир?” – деб сўради Амелио. Жобснинг жавоби унда таассурут уйғотмади. “Стивнинг аниқ режаси йўқ эди, – деб айтиб берди кейин Амелио. – У бир-иккита ҳазил билан кутулиб колди”. Амелио унинг машхур воқеликни ўзгартириш доираси таъсирига тушиб қолганини сезди ва унга бардош берганидан мағурланарди. У Жобсни уят-андиша қилмай ҳайдаб чиқарди.

1996 йилнинг ёзида Амелио муаммонинг жиддийлигини тушуниб етди. Apple’нинг умиди Copland номли янги операцион тизим яратиш билан боғлиқ эди, лекин иш бошланганидан кейин Амелио тез орада бу ортиқча реклама килинган пуч маҳсулот эканини ва у хотирани ҳимоя қилиш ва тармоқни пухта ташкил этиш вазифасини ҳал эта олмаслигини тушунди. Устига-устак, у режалаштирилганидек, 1997 йилда тайёр бўлмасди. Амелио тезда мукобил операцион тизим топишга ҳамманинг олдида ваъда берди. Муаммо шунда эди-ки, унда ҳеч қандай мукобил операцион тизим йўқ эди.

Демак, Apple’га имкон қадар Unix’га ўхшаш ва объектга йўналтирилган иловага эга баркарор ишлайдиган операцион тизим ясай оладиган ҳамкор керак эди. Қайси компания зарур дастурй таъминотга эга экани очик-ойдин кўриниб турганди ва бу NeXT компанияси эди, бирор Apple унга эътибор қаратишга унчалик шошилмади.

Дастлаб Apple эътиборини Жан-Луи Гассе асос солган Ве компанияси тортиди. Гассе Apple’га бутун жамоани, 50 кишини ўтказмоқчи эканини хабар қилди ва компаниянинг 15 фоизини сўради, бу кариб 500 миллион долларни ташкил этарди. Амелио донг қотди, чунки Apple ҳисоб-китобларига кўра Ве компанияси тахминан 50 миллион турарди. Гассега бир қатор таклифлар айтилди, лекин у 275 миллиондан пастга тушишни хоҳламади. У Apple’нинг бошқа имконияти йўқ деб ҳисобларди. Гассенинг “Мен уларнинг бўғизидан каттиқ ушлаб турибман” деган гаплари Амелиога етиб борди. Бу Амелиога умуман ёқди.

Apple’нинг бош муҳандиси Эллен Хэнкок Sun компаниясининг Solaris деб номланадиган операцион тизимига рози бўлмоқчи эди. У, гарчи қулай фойдаланувчи интерфейсига эга бўлмаса-да, Unix’га асосланганди. Амелиога Microsoft компаниясининг Windows NT операцион тизими жуда ёқди. Унинг фикрича, ташки кўриниши бирор ўзгартирилса, у Macintosh’дек кўринарди ва Windows фойдаланувчилари учун мўлжалланган катта микдордаги шахсий компьютерларга мос тушарди. Билл Гейтс бундай битимдан жуда манфаатдор эди ва Амелиога тинимсиз қўнфироқ киларди.

Шубҳасиз, яна бир имконият бор эди. Икки йил аввал Macworld

журнали журналисти Гай Кавасаки ҳазил аралаш пресс-релиз чоп этганди. Унда Apple NeXT'ни сотиб олиши ва Жобсни бош директор килиб қўйиши хабар килинганди. Майк Марккула Жобсдан “Сен охирги кунинггача безатилган Unix сотиб юраверасанми ёки мен билан дунёни ўзгартирасанми?” деб сўрайди. Жобс “Менини энди оилас бор, менга баркарор даромад керак”, деб жавоб берди. Ўша пресс-релизда “Жобс NeXT’да қовун туширганидан кейин энди Apple’да ювош бўлиб ишлашга умид қиласяпти”, деб ёзилганди. Бундан ташқари, Билл Гейтсдан парчалар келтирилганди. Гейтс энди Microsoft’да Жобсдан кўпроқ янги ғоялар кўчириш имкони пайдо бўлганини айтарди. Шак-шубҳасиз, пресс-релиз бошидан охиригача ҳазил эди. Лекин ҳажвия баъзида ғаройиб тарзда реал воқеага айланади.

Купертинога йўл

“Ким Жобсни яхши билади, ким унга қўнғироқ қиласди?” – деб сўради Амелио қўл остидагилардан. Икки йил олдинги муваффакиятсиз учрашувдан кейин унинг ўзи қўнғироқ килишни хохла маётганди. Бироқ Жобсга қўнғироқ килишга ҳожат қолмади. NeXT компаниясининг ўзи Apple билан боғланишга уринаётганди. Ўрти бўғин маркетологи Гарретт Райс ҳатто Жобс билан маслаҳатлашмай, Эллен Хэнкокка қўнғироқ килиб, уларнинг дастурий таъминотини кўришни сўради. Эллен Райс билан учрашувга одам юборди.

Шукроналик кунидан олдин 1996 йилда компаниялар ўрти бўғин даражасида музокараларни бошлиши ва шунда Жобснин ўзи Амелиога қўнғироқ қилди. “Мен ҳозир Японияга учиб кетяман, лекин бир хафтадан кейин қайтиб келаман ва қайтганимдан кейин дарҳол сиз билан гаплашмоқчиман, – деди Жобс. – Илтимос, учрашмагунимизга қадар ҳеч қандай қарорга келманг”. Жобс билан биринчи мулоқот қўнгилсиз бўлганига карамай, Амелио Жобснин қўнғироғидан ва ҳамкорлик қилиш имконияти пайдо бўлганидан хурсанд эди. “Ўша кунги Стив билан сухбат мен учун бир қултум ажойиб сакланган вино каби ёқимли бўлди”, – деб эслайди Амелио. У Жобсга у билан гаплашмагунга қадар Ве компанияси билан ҳам, бошка бирор билан ҳам шартнома тузмасликка вайда берди.

Жобс учун Ве компанияси билан ракобат шунчаки иш юзасидан ракобат эмасди, балки у шахсий масала эди. NeXT’нинг ишлар ёмон кетаётганди ва компаниянинг Apple томонидан харид килинishi мумкинлиги қулоқка жуда ёқимли эшитиларди ва бу кийинчиликдан кутулишнинг йўли эди. Бундан ташқари, Жобс кек саклай-

диган одам эди ва Гассе у нафратланган одамлар рўйхатида ҳатто Скалидан олдин биринчи қаторда турарди. “Гассе яхши одам эмас, деганди кейин Жобс. – У ҳаётимда учратган кам сонли ёвуз одамлардан бири. У 1985 йили пайт пойлаб ортимдан зарба берганди”. Скалининг шаънига шуни айтиш мумкинки, у жентельменлардек иш тутиб, пичокни ҳеч бўлмаса Жобснинг кўкрагига урди.

1996 йил 2 декабрь куни Стив Жобс Apple’дан ҳайдалганидан ўн бир йил ўтиб, илк бор компаниянинг Купертинонаги худудига қадам қўйди. Олий мартабали раҳбарлар учун мўлжалланган конференц-залда у NeXT’нинг барча гўзал жиҳатларини кўрсатиш учун Амелио ва Хэнкок билан учрашди. У бу ерда яна оқ доскадан фойдаланди, NeXT шарофати билан пайдо бўлган компьютер тизимларининг тўртта тўлқини ҳакида (ҳеч бўлмаса унинг ҳикоясида шундай) сўзлаб берди. У Ве’нинг операцион тизими, биринчидан, яқунланмаганини, иккинчидан, NeXT’никидек ақлли эмаслигини айтди. Жобс гарчи ўзи хурмат қилмаган одамлар олдида сўзга чиқсан бўлса-да, жуда ишончли нутқ сўзлади. У ўзини камтар килиб кўрсатишга муваффак бўлди.

– Эҳтимол, бу ақлсизлик бўлиши мумкин, – деди у, – лекин мен сиз учун танловингизга караб исталган битимни таклиф қилишим мумкин. Дастурий таъминот учун лицензия бериш ёки сизга компанияни сотиш ҳакида ўйлаб кўришим мумкин. Сиз нимани хоҳласангиз шу.

Жобс чиндан ҳам ҳаммасини сотмоқчи эди ва буни уларга билдириб қўйди:

– Агар диққат билан разм солсанглар, сизлар фақатгина дастурий таъминотим билан чеклангинглар келмай қолади. Сизлар бутун компанияни сотиб олишни ва барча ходимларни ўзингизга олишни хоҳлаб қоласизлар.

– Биласанми, Ларри, мен Apple’га қайтиш ва компанияни ўз назоратимга олиш йўлини топгандайман, бунинг учун сен компанияни сотиб олишингга ҳожат бўлмайди, – деганди Жобс Эллисонга Кон-Виллидждаги узок сайр вақтида.

Эллисон қуидагиларни айтганди: “Жобснинг стратегиясига кўра Apple компанияси NeXT’ни сотиб олади, сўнгра Жобс директорлар кенгашига киради, у ёғи эса бош директор лавозимигача бир қадам”. Эллисоннинг фикрича, Жобс мухим бир нарсани назардан қочираётганди.

– Стив, мен бир нарсани тушунмаяпман, – деди у. – Агар биз

компанияни сотиб олмасак, биз қандай қилиб бунда пул ишлаб олимиз?

Бу бир онда уларнинг мақсадлари ўртасида катта фарқ борлигини кўрсатиб кўйди. Жобс қўлини Эллисоннинг чап елкасига қўйиб, уни ўзига тортди. Улар бурунлари билан тўқнашгудек бир-бира гигант турар эди:

– Ларри, мен сенинг дўстингман ва бу жуда мухим. Сенни бошқа пул керакмас. Эллисон унинг сўзлари мунгли оҳангда янгриганини эслайди:

– Хўп, менга пул керакмас бўлсин, лекин нима учун пулларни Fidelity’даги қандайдир бир менежер олиши керак? Нима учун бошқа одам олиши керак, биз эмас?

– Менимча, агар мен Apple’га қайтсан, у ерда менинг ҳам, сенинг ҳам улушинг бўлмаса, мен маънавий устунликка эга бўламан, – деб жавоб берди Жобс.

– Стив, маънавий устунлик – ҳақиқатан ҳам катта бойлик. Мени эшит, сен менинг энг яхши дўстимсан ва Apple бу сенинг компаниянг. Мен сен истаганингни бажараман, – деб жавоб берди Эллисон.

Кейинроқ Жобс у вақтда компанияни эгаллаб олиш ҳақида ўйламаётганини айтади. Эллисоннинг фикрича эса, у бундай мақсадга келиши муқаррар эди. “Амелио билан ярим соат гаплашиб, ҳар қандай одам у ҳамма нарсани барбод қиладиган одам эканини тушиниб оларди.

NeXT ва Be ўртасидаги ҳал қилувчи беллашув 10 декабрь куни Пало-Альтодаги Garden Court меҳмонхонсида Амелио, Хэнкок ва Apple’нинг яна олтига раҳбари иштирокида бўлиб ўтди. NeXT биринчи бўлиб кўргазма уюштириди: Эви Теванян дастурий таъминотни кўрсатди, Жобс эса сеҳрловчи сотувчини эслатарди. Улар дастурий таъминотда бир вақтнинг ўзида тўртта видеоклип кўриш, мультимедиявий ишлар яратиш ва интернетга уланиш мумкинлигини намойиш этиб беришди. “Стив NeXT операцион тизимининг тақдимотини ўтказиши одамни эсанкиратиб кўярди, – дейди Амелио. – У Макбет ролида Лоуренс Оливъени таърифлаётгандек тизимнинг устунликларини ва кучли жиҳатларини мактарди”.

Гассе уларнинг кетидан тақдимот ўтказди ва ўзини худди битим унинг чўнтағидадек тутди. У янги тақдимот кўрсатмади, шунчаки Apple жамоаси Be компаниясининг операцион тизимини яхши билишини ва исталган саволларга жавоб беришга тайёрлигини айтди. Унинг чиқиши қисқа бўлди. Гассе чиқиши қилган пайт Жобс Теванян билан Пало-Альто кўчаларида сайр киласарди. Бироз вақт

ўтгач, улар мажлисдан қайтаётган Apple раҳбарларидан бирига дуч келишди. “Сизлар ғолиб чиқасизлар”, – деди у.

Кейинроқ Теванян буни кутилган воқеа деб айтди: “Бизнинг технологиямиз энг яхши эди, дастур бизда тўлиқ ишлаб чиқилганди ва бизда Стив бор эди”. Амелио Жобснинг қайтиши яхши ҳам, ёмон ҳам бўлиши мумкинлигини тушуниб турганди. Лекин Гассенинг қайтиши ҳақида ҳам шуни айтиш мумкин эди. Macintosh фахрийларидан бири Ларри Теслер Амелиога NeXT’ни танлашни маслаҳат қилаётиб, шуни қўшимча қилганди: “Қайси компанияни сен танлама, сендан ишингни тортиб оладиган одам келади, бу ёки Стив бўлади ёки Жан-Луи”.

Амелио Жобсни маъқул кўрди. У унга қўнғироқ қилиб, директорлар кенгашида NeXT’ни сотиб олиш бўйича музокаралар олиб бориш учун унга хукуқлар бериш масаласини қўймоқчи эканини айтди ва Жобсдан кенгашда қатнашмоқчими-йўқми сўради. Ҳа, у қатнашмоқчи эди. Жобс кирганида, у ўзининг собиқ мураббийи ва деярли отасидек бўлиб қолган Майк Марккулани кўрди. Улар Марккула 1985 йили Скаллининг томонида бўлгандан буён гаплашишмаган эди. Жобс унинг олдига келди ва қўлини сикди.

Жобс дўстона муҳитда музокара олиб бориш учун Амелиони ўзининг Пало-Альгодаги уйига таклиф қилди. Амелио Жобсни лол қолдириб 1973 йилги классик “мерседес”да келди. Машина Жобсга жуда ёқди. Улар яқинда таъмирдан чиккан ошхонага боришли, Жобс чой тайёрлади ва улар ғиштдан ясалган печка олдидаги ёғоч столга ўтиришди. Молиявий музокаралар жуда силлик кечди. Жобс Гассенинг хатоларини қайтармасликка харакат қилди. У Apple NeXT’нинг ҳар бир акцияси учун 12 доллардан тўлашини таклиф қилди, бу қарийб 500 миллионни ташкил этарди. Амелио буни жуда қиммат деб топди ва 10 доллар нархни таклиф қилди, умумий сумма 400 миллион бўлар эди. Ве компаниясидан фарқли равиша NeXT’нинг ҳақиқий маҳсулоти, реал фойдаси ва ажойиб жамоаси бор эди, бироқ Жобс баҳслашиб ўтиrmади. У дарров рози бўлди.

Ишнинг чатоқ жойи шунда эдики, Жобс унга тўланадиган суммани нақд олмоқчи эди. Амелио ишда ўз улушига эга бўлиши керак деб ҳисоблади ва акциялар билан тўлашини таклиф қилди, акцияларни у камида бир йил ушлаб туриши керак бўларди. Жобс рад этди. Улар муросага келишди: Жобс 120 миллионни нақд ҳолда ва 37 миллионни акциялар шаклида олади ҳамда уларни камида яrim йил сотмаслик шартини қабул қиласди.

Одатдагидек, Жобс сұхбатнинг бир қисмини сайр вақтида ўтқазишни хоҳлади. Улар Пало-Альтоны бамайлихотир айланиб чиқа-ётган пайт Жобс синов тариқасида Apple директорлар кенгашига қандай қилиб кириш ҳақида савол ташлади. Амелио бунга ҳали эрта эканини ва бунга күп нарса боғлиқлигини айтиб, жавоб берішдан ўзини олиб кочди. “Гил, бу жуда ачинарлы, – деди Жобс. Бу ахир менинг компаниям эди-ку. Мен у ерда Скалли билан бўлиб ўтган ўша даҳшатли воқеадан кейин бўлмаганман”. Амелио уни тушуниб турганини, лекин буни кенгаш хоҳлайдими-йўқми ишончи комил эмаслигини айтди. Жобс билан музокараларга тайёргарлик кўраётиб, у ўзига “фақат мантиққа амал қилиб иш тутишга” ва “унинг тароватига алданиб қолмасликка” сўз берганди. Лекин сайр вақтида у бошқалар каби Жобснинг куч майдони таъсирига тушиб қолди. “Стивнинг ғайрати ва шавқи эс-хушимни олиб кўйди”, – деб эслайди у.

Улар квартални бир неча бор айланиб чиқишиди ва Лорен болалар билан бирга уйга қайтиб келишди. Улар муваффакиятли ўтган музокараларни бирга нишонлашди ҳамда Амелио ўзининг ажойиб “мерседес”ида қайтиб кетди. “У мен билан ўзини кўп йиллик дўстдек тутди”, – деб эслайди Амелио. Ҳақиқатан ҳам бу Жобснинг кўлида келарди. Кейинроқ Жобс унинг ишдан кетишини уюштирганида, Амелио мана шу дўстона учрашувни эслаб шундай деганди: “Мен оғир тажриба орттирдим. Ўзини дўст қилиб тутиш бундай мураккаб инсон хислатларининг бир қисми эканини билиб олдим”.

Гассега Apple NeXT’ни сотиб олаётганини айтиб, Амелио яна ҳам оғирроқ вазифани бажарди. У ҳаммасини Билл Гейтсга айтиб берди. “У ўзини тутолмай қолди”, – деб эслайди Амелио. Гейтс Жобс бу масалани тезда ҳал қылганини куракда турмайдиган иш деб билди. “Стив Жобсда нимадир бор деб ўйлайсанми? – деб сўради Гейтс Амелиодан. – Мен унинг технологиясини биламан. Бу бор-йўғи UNIX’нинг қайта ишланган варианти холос ва у сизларнинг машинангларда ҳеч қачон ишламайди”. Гейтс Жобс каби муғомбирлик қилишни биларди ва буни намойиш этди: “Стив технологияларни билмаслигини қандай қилиб тушунмаётган бўлсанг? У ажойиб сотувчи. Лекин мен сен бундай аҳмоқона қарорга келганингта ишонгим келмаяпти... У муҳандисликни умуман билмайди ва унинг фикрларининг 99 фоизи нотўғри. Сен бу ахлатни нима жин уриб сотиб олдинг?”

Бир неча йил ўтгач, мен Гейтсга бу воқеани эслатдим, лекин у Apple NeXT’ни сотиб олганидан унчалик жаҳли чиқмаганини айт-

ди. Унинг фикрича, NeXT'нинг сотиб олиниши аслида Apple'га яшги операцион тизимни бермади. “Амелио NeXT учун катта пул тўлади, аммо тўғрисини айтсам, NeXT операцион тизими барибир ишлатилмади”. Лекин жамоада Эви Теванян пайдо бўлди. У NeXT технологиясининг ўзагини ишга солиб, Apple'нинг ўз операцион тизимини ривожлантиришда ёрдам берди. Гейтс битимдан кўзланган мақсад Жобсни яна ўйинга қайтариш эканини тушуниб турганди. “Бу тақдир ҳазили эди, – дейди Гейтс. – Харид натижасида улар шундай одамни кўлга киритгандики, уни кўпчилик ажойиб бош директор бўлади деб айта олмасди, чунки унинг бу борада тажрибаси етишмасди, лекин у дизайнда ҳам, муҳандисликда ҳам ажойиб дидга эга эди. У вақтингчалик бош директор лавозимига кўтарилиш учун кизиқишини моҳирлик билан яшириди”.

Эллисон ва Гейтс нима деб ўйлашидан қатъи назар Жобс қарама-карши туйғуларни бошидан кечираётганди ва у Apple'да ҳеч бўлмаса у ерда Амелио бор пайтида фаол рол ўйнашни хоҳлайдими-йўқми тушунмасди. NeXT хариди эълон қилинишидан бир неча кун аввал Амелио Жобсга Apple штатига киришни ва операцион тизим ишлаб чиқишга бош бўлишни яна таклиф қилди. Бироқ Жобс ҳар сафар жавоб беришдан ўзини олиб қочарди.

Натижада битим ҳақида эълон қилинган кун Амелио Жобсни ёнига чақириди. Унга аниқ жавоб керак эди.

– Стив, балки сен шунчаки пулни олиб, компаниядан кетишни хоҳларсан? – деб сўради у. – Агар шуни хоҳласанг, унда марҳамат.

Жобс сукут сақлаганча Амелиога тикилиб турди.

– Балки сен штатда, масалан маслаҳатчи бўлгинг келётгандир?

Жобс шунда ҳам бирорта сўз айтмади. Амелио чиқиб кетди ва Жобснинг адвокати Ларри Сонсинига Жобс нима қилмоқчи ўзи деган савол билан ташланди.

– Ақлим етмаяпти, – деб жавоб берди Сонсини. Шунда у хонага қайтди ва эшикларни ёпиб, яна бир бор жавоб олишга ҳаракат қилди:

– Стив, нима ҳақда ўйлаяпсан? Нимани ҳис қиляпсан? Илтинос, менга ҳозироқ ўз қарорингни айтишинг керак.

– Мен кеча умуман ухламадим, – деб жавоб берди Жобс.

– Нима учун? Нима муаммо бор?

– Мен бажарилиши керак бўлган барча ишлар ҳақида ва бўлаҗак битим ҳақида ўйладим ва миямда ҳаммаси чалкаш бўлиб кетди. Мен ҳозир қаттиқ чарчаганман ва аниқ ўйлай олмайман. Мен-

га бошқа саволлар беришнинг кераги йўқ. Амелио бунинг имкони йўқ, деб эътиroz билдириди.

Охири Жобс шундай жавоб берди:

– Майли, агар уларга айтиш керак бўлса, унда мени шунчаки раис маслаҳатчиси деб айт. Амелио шундай килди.

Шу куннинг ўзида, яъни 1996 йил 20 декабрда Apple қароргоҳида 250 нафар ходим олқиши остида ҳаммага бу эълон қилинди. Жобс илтимос қилганидек, Амелио уни маслаҳатчи деб таърифлади. Сахнага ён тарафдан чиқиш учун Жобс аудитория орасида пайдо бўлди ва йўлакдан югуриб сахнага чиқди. Амелио Жобс нутк сўзлаш учун жуда чарчаганини айтиб йигилганларни огохлантириди, лекин олқишлиар унга куч берди. “Мен жуда хаяжондаман. Эски ҳамкасларимни яна кўраман деган умиддаман”, – деди Жобс. Financial Times мухбири Луиза Кехо ҳаммаси тугагандан кейин тўппа-тўғри сахнага келиб, фош қиладиган оҳангда Жобсдан у Apple’ни эгаллаб олмоқчи-йўқми сўради.

– Йўғ-э, Луиза. Ҳозир ҳаётимда бирталай бошқа ишлар бор. Оилам бор. Мен Pixar билан боғлиқман. Вақтим чекланган, лекин айрим гоялар билан ўртоқлаша олсан керак деб ўйлайман”, – деб жавоб берди Жобс.

Эртаси куни Жобс Pixar’га борди. У бу жойга қаттиқ ўрганиб қолганди ва ходимларга бундан буён ҳам президент бўлиб қолишини ва улар билан ишлашдан ҳали ҳам манфаатдор эканини айтди. Лекин Pixar жамоаси у яна Apple штатида ишлашидан хурсанд эди. Жобснинг уларга бўлган эътибори сусайиши уларга жуда кўл келарди. У муҳим музокараларда жуда ёрдам берарди, лекин кўп бўш вақти пайдо бўлганда у хавфли одамга айланарди. Ўша куни Pixar’га келиб, у Лассетернинг хонасига кирди ва Apple’да маслаҳатчи лавозими ундан кўп вақтни талаб қилишини тушунтириб берди. У ўзига Лассетернинг ок фотихаси кераклигини айтди.

– Мен энди ўз оиласиз ва бошқа оиласам – Pixar’сиз қанча вақт ўтказар эканман деб тинмай ўйлайман, – деди Жобс. – Бундай қарорга келганимнинг ягона сабаби шуки, агар Apple ҳаётнинг бир кисмига айланса, дунё бундан факат фойда топади.

– Сенга ок йўл тилайман, – деб кулди Лассетер.

23-БОБ. ТИКЛАНИШ. КИМ ҲОЗИР ЕНГИЛГАН БҮЛСА, ҮША КЕЙИН ҒАЛАБА ҚОЗОНДАЙ¹⁴

Парда ортидан кутиш

“Хар доим ҳам ҳақиқатан қизиқ нарса яраттан ўттис ёки қирк шшли рассомни учратавермайсан”, – деганди Жобс ўттис ёшга кириш арафасида.

Эҳтимол, бу 1985 йил Apple’дан ҳайдалиши билан бошланган умри учун түғри фикрдир. Лекин 1995 йилда у қирққа кирганидан кейин унинг ишлари юришиб кетди. Үша иили “Ўйинчоқлар тарихи” экранга чиқди, кейинги иили Apple NeXT’ни сотиб олди ва Жобс ўзи асос солган компанияга мустаҳкам ўрнашиб олиши мумкин эди. Apple’га қайтиб, у қирқ ёшдан кейин ҳам одам илхомга тўла новатор бўлиши мумкинлигини исботлади. Йигирма ёшидан кейин у шахсий компьютер қиёфасини ўзгартириб юборди, энди эса қирқ ёшидан кейин мусиқий плеерлар, овоз ёзиш индустрияси бизнес-модели, мобил телефонлар, амалий дастурний таъминот, планшетли компьютерлар, китоблар ва журналистикани ўзгартириши керак эди.

У Ларри Эллисон билан ўзининг стратегик режасини ўртоқлашганди, яъни Apple’ни NeXT’ни сотиб олишга мажбур қилишини, директорлар кенгашига кириб олишини ва Амелио қоқилишини кутишини унга айтиб берганди. Эллисон Жобсни пул қизиқтирииласлигини эшитиб, унчалик ишонмаганди. Лекин бу қисман түғри эди. Жобсга Эллисоннинг бекорчи сўровлари ҳам, Гейтснинг хайр-эҳсон қилишга тушиб кетиши ҳам, Forbes рўйхатида юқорироқ қўтарилиш истаги ҳам бегона эди. Лекин у ўз имкониятларини ишга солишнинг бошқа йўлини танлади. У одамлар қалбини забт этадиган ва уларга завқ берадиган мерос қолдиришини орзу қиласарди. Аниқроғи, иккита мерос қолдиришини орзу қиласарди. Улардан бири дунёни ўзгартиришга қодир юқори сифатли новатор маҳсулот, иккинчиси вақтга бўйсунмайдиган компания. У Эдвин Лэнд, Билл Хьюлетт ва Дэвид Паккард каби шахслар билан бир пантеонда бўлишни, боз устига, улардан бироз баланд жойлашишни хоҳларди. Бу мақсадларга эришишнинг қисқа

14 For the loser now/Will be later to win – Боб Диланнинг The Times They Are A-Changin’ қўшиғидан қаторлар

йўли Apple'га олиб борди. Энди қиролликни қайтариб олиш вакти келганди.

Тикланиш вакти келганида, Жобс ўзига хос бўлмаган равишда ўзини вазмин тутди. Гил Амелионинг мавқеига путур етказишдан у ўзини тийгани йўқ – бу унга хос одат эди ва у ўзини бошқача тута олмасди ҳам, чунки Амелиони малакасиз деб ҳисобларди. Ва тож бошига тегаётганда Жобс нимагадир иккилангандек бўлди, у фикридан қайтишига сал қолди, эҳтимол у ўзича ноз-карапма қилгандир.

Жобс Apple'га 1997 йилнинг январида, Амелиога ваъда берганидек, норасмий маслаҳатчи сифатида келди. Дастрраб у, айниқса, NeXT'дан ўтказилган ўз одамларини ҳимоя қилиш талаб этилганда, айрим кадрлар масалаларига аралашди холос. Лекин бошқа масалаларда ўзига ўхшамаган тарзда фаоллик кўрсатмади. Директорлар кенгашига таклиф этилмагач, у хафа бўлди, операцион тизимлар бўлимини бошқариш таклифи эса унинг учун ҳақоратомуз эди. Амелио Жобсни ҳам жамоада, ҳам жамоадан ташқарида қолдиришга муваффақ бўлганди, бу эса воқеаларнинг тинч ривожланишидан асло дарак бермасди. Кейинроқ Жобс қуидагиларни сўзлаб берганди:

Гил унинг олдида ўралашиб юришимни хоҳламасди. Мен эса уни галварс деб ҳисоблардим. NeXT'нинг сотилишидан олдиноқ у кимлигини билиб олгандим. Мендан шунчаки кўргазма учун фойдаланишмоқчидек туюларди. Масалан, Macworld тақдимоти учун мени сахнага туртиб чиқариб, ҳаммага кўз-кўз қилишмоқчи эди. Ҳа, майли, мен Pixar'да банд эдим. Пало-Альто марказида оғисни ижара олгандим, у ерда ҳафтада бир неча кун ишлардим, баъзан эса бошка кунни Pixar'да ўтказардим. У вакт яхши яшардим. Мен бироз нафасимни ростладим, оилас билан кўпроқ вақт ўтказа бошладим.

Январь ойининг бошида Жобсдан чиндан ҳам Macworld учун “кўргазма сифатида фойдаланиши”. Ана шунда у Амелио ҳакида салбий тўхтамга келганди. Apple'нинг қарийб тўрт минг нафар содик ишқибози Амелионинг кириш сўзини эшлиши учун Сан-Францискодаги Marriott меҳмонхонасининг баллар учун мўлжалланган залида жой талашарди. Амелиони Жефф Голдблюм таништириди, у “Мустақиллик куни” фильмида Apple PowerBook ёрдамида дунёни қутқариб қолганди. “Мен “Юра даври боғи”нинг иккинчи қисмида хаос назарияси бўйича эксперт ролини ўйнадим ва бу менга Apple тадбирида иштирок этиш ҳукукини берган бўлса керак”, – деди у.

Шу сўзларни айтиб, у Амелиога бурилди. У саҳнага кўзга ташла-
надиган спорт пиджагида ва бўйнигача тутгманланган тик ёқали
йўл-йўл кўйлақда чиқиб келди. The Wall Street Journal репортёри
Жим Карлтон айтганидек, “у Лас-Вегасдан келиб қолган комикка
ўхшарди”, юкори технологиялар ҳақида маколалар ёзадиган Майкл
Мелоун исмли журналист эса уни “У яқинда хотинидан ажрашган
амакингизга ўхшарди”, деб яна ҳам ифодали таърифлаганди.

Лекин асосий муаммо шунда эдики, Амелио таътилга чиқа-
стив, спичрайтерлар билан каттиқ уришиб қолганди ва шунинг
учун ўз нуткини машқ қилишни рад этганди. Жобс бу шарманда-
ликни саҳна ортида кузатиб, руҳан азобланди. Амелионинг ҳеч ту-
гамайдиган қовушмаган гўнғир-гўнғири уни қаттиқ ғазаблантириди.
Амелио телесуфлер айтиб турган тезисларни умуман тушунмасди
ва фикрларини адаштириб юбориб, апил-тагил гапирмоқчи бўл-
ди. Томошабинлар донг қотди. Бир қанча ёқимли танаффуслардан
сўнг, масалан, Амелио янги мусиқий дастурни намойиш этиш учун
саҳнага Питер Гэбриэлни таклиф қилганида, умумий таассурот сал
юмшади. Амелио, шунингдек, биринчи қаторда ўтирган Мухаммад
Алини ҳам таништириди. Режага кўра чемпион саҳнага чиқиб, Пар-
кинсон касаллиги ҳақидаги ўз сайтини реклама қилиши керак эди,
бирок Амелио уни чакирмади ва нима учун тадбирга Мухаммад
Али келганини тушунтирмади ҳам.

Яна икки соат Амелио тинмай гапирди. Нихоят, у ҳамма кут-
ган одамни таклиф қилди. “Замонавийлик ва жозибанинг жонли
тимсоли Жобс беўхшов Амелионинг акси эди. У дадиллик билан
савлат тўкиб саҳнага чиқди, – деб ёзганди Карлтон. – Ҳатто Элвис
кайтса ҳам бундай қизгин реакция бўлмасди”. Томошабинлар сак-
раб турди ва уни шиддат билан бир дақиқадан ортиқ олқишилашди.
Ўн йиллик ҳаракатсизлик ортда қолганди. Нихоят, Жобс қўл силтаб
сукунатга чақирди ва дарҳол вазиятни кўлга олди: “Нур йўқолди.
Ва биз уни қайтаришимиз керак, – деди у. – Мас охириги ўн йилда
унча такомиллашмади. Windows бизга етиб олди. Шунинг учун биз
яхшироқ операцион тизим ўйлаб топишимиз керак”.

Жобснинг нутки тадбирнинг хотимаси бўлганида у
Амелионинг бўлмағур гапларини хаспўшлаб кетган бўларди. Ле-
кин, афсус, Амелио яна саҳнага чиқди ва бир соат маҳмадоналик
қилди. Нихоят, Амелио уч соатдан кейин шоуни якунлади. Шоу
охирида у Жобсни яна таклиф қилди ва томошабинга Стив Возняк-
ни сюрприз килиб намойиш қилди. Томошабин ғоят шод бўлди, ле-
кин буларнинг барчаси Жобснинг ғашини келтираётганди. Режага

кўра тантанали равишда бирликни намойиш этиш учун учови бирсафда туриб жипслаштирилган қўлларини юқорига кўтариши керак эди. Лекин Жобс индамай орқага қараб кетиб қолди. “У заҳрини сочиб, мен режалаштирган яқуний саҳнани барбод қилди, – деб шикоят қилганди кейин Амелио. – Жобс учун шахсий кечинмалари компаниянинг обрўсидан муҳимроқ эди”. Янги йилдан атиги етти кун ўтганди, лекин компаниядаги мувозанат бузилгани очиқ-ойдиди кўриниб турганди.

Жобс тезда муҳим лавозимларга ўз одамларини кўрсатди. “NeXT’дан ажойиб мутахассислар келганди ва мен Apple’нинг маълакасизроқ, бироқ масъулиятли лавозимларда ишлайдиган ходимлари уларнинг ўринини эгалламаслигига ишонч ҳосил қилишим керак эди”, – деб изоҳлади у. Унинг “галварслар рўйхати”да фахрли ўринни Эллен Хэнкок исмли хоним эгаллаб турганди. У NeXT’дан воз кечиб, Sun компаниясининг Solaris операцион тизимини танланганди. Ҳа айтганча, у ҳали ҳам Apple Solaris операцион тизимидан фойдаланишини талаб қилаётганди. Мухбирнинг “Жобс қарор қабул қилишда қандай роль ўйнайди”, деган саволига Хэнкок қисқа қилиб “Жобс ҳеч қандай роль ўйнамайди”, деб жавоб берганди. Ва янгилишганди. Жобснинг биринчи қилган иши шу бўлдики, у Хэнкокнинг ваколатларини NeXT’даги ўзининг икки дўстига берди.

Дастурий таъминот ишлаб чиқишини у ўзининг дўсти Эви Теванянга топшириди. Аппарат таъминотини эса NeXT’да аввал шу вазифани бажарган Жон Рубинштейнга ишониб топшириди. Жобс унга қўнғироқ қилганида, Рубинштейн Шотландиянинг Скай оролида таътилда эди. “Apple’да бизга ёрдам керак. Жамоага қўшилишни хоҳлайсанми?” – деди Жобс. Рубинштейн ха деб жавоб берди. У айнан Macworld тақдимотига етиб келганди. Амелионинг дастлабки нутқидан кейин ишлар у ўйлаганидан ҳам расво эканини тушунди. Мажлисларда Рубинштейн Теванян билан тез-тез фикр алмашарди, улар гўё жиннихонага тушиб қолгандек эди; чунки атрофдагилар сафсата сотарди, Амелио эса столнинг бошида ҳайкалдек қотиб ўтиради.

Жобс ҳар куни ҳам компанияда бўлавермасди, лекин Амелиога тез-тез қўнғироқ қиласарди. Теванян, Рубинштейн ва бошқа содик сафдошлари раҳбар лавозимларни эгаллаганига ишонч ҳосил қилгач, у ҳаддан ортиқ мақтаб юборилган маҳсулотни нишонга олди. Айниқса Newton ракамли чўнтақ ёрдамчиси унинг ғазабини келтирганди. Doonesbury латифалари ва комикслари унинг камчиликларини бўрттириб кўрсатганди, албатта. У унчалик ҳам ёмон маҳ-

сулот эмасди, лекин Жобсга Newton умуман ёқмасди. Компьютерга мүлжалланган перо ручкаларидан фойдаланиш принципининг ўзи уни нафратлантиради. “Худо бизга ўнта ручка берган, – деди у бармоқларини кўрсатиб, – ва яна битта ручкани ихтиро қилишнинг кераги йўқ”. Бундан ташқари, Newton Жон Скаллининг севимли инновацияси эди ва шунинг ўзиёқ бу маҳсулотни ўлимга маҳкум килганди.

– Newton’ни йўқотиш керак, – деди у телефонда Амелиога. Бу жуда кутилмаган таклиф эди ва Амелио қаршилик кўрсатди:

– Йўқотиш нима дегани, Стив? Тасаввур қиляпсанми бу қанча кимматга тушишини?

– Уни ёп, ҳисобдан чиқариб ташла, ундан қутул, – деб жавоб берди Жобс. – Бу қанчага тушиши мухим эмас. Одамлар сенга раҳмат дейди.

– Мен Newton’ни ўрганиб чикканман ва уни жуда мухим лоийха деб ҳисоблайман. Мен унинг тўхтатилишини қўллаб-кувватламайман, – деди Амелио.

Май ойида у Newton учун алоҳида компания ажратиш ниятини билдириди. Шундай қилиб, у бу бўлинмани бир йилда гўрга элтиб борадиган йўлга кузатиб қўймокчи эди.

Теванян ва Рубинштейн Жобсни ҳамма нарсадан хабардор қилиб туриш учун унинг уйига келиб туришар эди. Тез орада Силикон водийсида Жобс секин-аста Амелиога қарши кураш олиб боряпти, деган гаплар тарқалди. У Макиавеллига ўхшаб фитна уюштирмасди, шунчаки ўзи билгандай иш тутарди. Назорат қилишга интилиш унинг қонида бор эди. Декабрь ойидаёқ буни олдиндан сезган Financial Times мухбири Луиза Кехо биринчи бўлиб юз бераётган воқеаларга таъриф берди. “Мистер Жобс Apple’да янги раҳбар бўлиб олди, – деб ёзганди у февралнинг охирида. – Айтишларича, ишлаб чиқаришни камайтириш карори айнан ундан чиқсан. Мистер Жобс хокимиятни эгаллаб олишни режалаштираётганига очиқча ишора қилиб, Apple’нинг айрим собиқ ходимларини компанияяга қайтишга чакирди. Мистер Жобснинг ишончини қозонган одамнинг сўзларига қараганда, у Амелио ва у кўйган одамлар Apple’ни тиклай олишига ишонмайди, шунинг учун “ўз” компаниясини қутқариб қолиш учун уларни алмаштироқчи”.

Шу ойда Амелио акциядорларнинг йиллик йиғилишида чиқиш қилиб, нима учун 1996 йилнинг охирги ойи якунлари бўйича сотув хажми ўтган йилга нисбатан 30 фоизга камайиб кетганини изоҳлаб беришга мажбур бўлди. Акция эгалари ўз ғазабини ифодалаш учун

микрофон қаршиисига кетма-кет тизилиб олганди. Амелио мажлисни қандай нўноқ бошқарганига ақли етмасди. “Бу менинг энг яхши тақдимотларимдан бири”, – деб фахр билан айтганди у кейин. Бирок DuPont’нинг собиқ раҳбари, эндиликда эса Apple бошкармаси раиси Эд Вулард (Марккулани раис ўринbosари даражасига тушибириб қўйишганди) даҳшатга келди. “Бу фалокат”, – деб пичирлади унинг рафиқаси мажлис қизиган пайтда. Вулард бунга қўшилди. “Гилнинг кийимлари яп-янги эди, лекин ўзини жуда тентакнамо тутди, – деб эслайди у. – Саволларга жавоб бера олмади, нима гапираётганини билмасди ва ҳеч қандай ишонч уйғотмасди”. Вулард Жобсга қўнғироқ қилди. У Жобс билан ҳеч қачон шахсан учрашмаганди. Вулард Жобсни DuPont раҳбарияти олдида нутқ сўзлани учун Делавэрга таклиф қилди. Жобс рад этди, лекин Вуларднинг сўзларига қараганда “таклиф у билан Гилни муҳокама қилиш учун баҳона эди”. Сухбатни шу мавзуга буриб, у Жобсдан унинг Амелио ҳакидаги фикрини тўғридан-тўғри сўради. Вуларднинг хотираларига кўра Жобс Амелио ўз иши билан шуғулланмаяпти деб мужмал жавоб берган. Жобснинг фикрича эса у очиқдан-очик фикр билдирганди:

Мен унга Гилни аҳмок деб рўйи-рост айтишим ёки индамай ёлғон гапиришим керак эди. У ахир директорлар кенгашида, шунинг учун мен унга очиқ гапиришим керак. Бошқа тарафдан, агар унга очиқчасига фикримни айтсам, у Гилга буни етказади ва Гил ҳеч қачон мени бошқа эшитгиси келмайди ва мен Apple’га олиб келган одамларни ҳайдаб юборади. Бир дақиқа шуларни хаёлимдан ўтказдим. Ва охир-оқибат мен унга тўғрисини айтишга қарор қилдим. Мен Apple ҳақида кўп кайфурардим. Шунинг учун мен бор нарсани тўкиб сочдим: Амелио мен билган энг ёмон бош директор. Агар бош директор лавозими учун лицензия мавжуд бўлганиди унга ҳеч қачон лицензия беришмасди. Гўшакни қўйиб, мен аҳмоклик қилдим, деб ўйлаб қолдим.

Баҳорда Ларри Эллисон Амелиони сара одамлар борадиган тадбирда учратиб қолди ва уни юксак технологиялар ҳақида мақолалар ёзадиган Жина Смит исмли журналистга таништириди. У Apple’да ишлар қандай деб қизикиб кўрди. “Биласизми, Жина, Apple кемага ўхшайди, – деб жавоб берди Амелио. – Кема хазинага тўла, лекин кема бортида тешик бор. Ва менинг ишим – ҳаммани бир йўналишда эшкак эшишга мажбур қилишдир”. Смит ҳанг-манн бўлиб “Унда тешик нима бўлади?” деб сўради. Шундан буён Эллисон ва Жобс кема ҳакидаги гапларини тинимсиз мазах қилинди.

либ юрарди. “Ларри суши-барда менга бу вокеани айтиб берганди на мен ўлай агар кулавериб, стулдан йиқилаёздим, – деб эслайди Жобс. – Масҳарабозни қаранг. Мен эса унга жиддий муносабатда бўлгандим! Амелио ҳаммадан ўзини доктор Амелио деб чақириши талаб киларди. Бу доим сергак тортириарди”.

Ҳамма нарсадан яхши хабардор бўлган ва Жобсни ҳам, унинг фикрлаш қобилиятини ҳам билган Брент Шлендер исмли Fortune репортёри март ойида юзага келган вазият ҳақида батафсил шарҳ чоп ўғди. “Уқувсизлик билан бошқарилган ва имкониятларни қўлдан бой берган Apple Computer яна оғир дамларни бошидан ўтказмоқда ва инқизорни енгиб ўтишга чираниб, базўр фаолият олиб боряпти. Бу орада сотув ҳажми шиддат билан камайиб боряпти, техник стратегия боши берк кўчага кириб колган, савдо русуми ҳалокат ёқасида, – деб ёзганди у. – Ҳамма нарсада фитна аломатларини кўришга мойил бўлган кузатувчи Жобс, Голливуд васвасасига қарамай (якинда у “Ўйинчоклар тарихи” ва бошқа компьютер мультфильмларини яратган Pixar студиясига раҳбар бўлди), Apple’ни қўлга олмокчи деб шубҳаланган бўларди”.

Ва яна Эллисон куч билан қўшиб олиш ва ўзининг “энг яхши лўсти” Жобсга бош директорликни бериш ғоясини очик ўртага ташлади. “Стив –Apple’ни қутқара оладиган ягона одамdir, – деб айтди Эллисон репортёрларга. – Унинг бир оғиз сўзи билан мен ёрдамга тайёрман”. Бир ҳикояда учинчи марта ҳам “Ана бўри!” деб бакирган болакайга ишонишмагани каби Эллисоннинг сўзларини ҳеч ким жиддий қабул қилмади. Лекин сал кейинроқ у San Jose Mercury News’даги Дэн Гиллморга бир миллиард доллар тўплаш ва Apple акцияларини сотиб олиш учун инвесторлар гурухини ташкил этаётганини айтиб берди. (Ўшанда компаниянинг бозордаги киймати 2,3 миллиардни ташкил этарди.) Макола чоп этилганда акциялар 11 фоизга кўтарилиб кетди. Эллисон бу акцияни давом эттириш керак ёки керак эмаслиги ҳақида исталган киши овоз бера олиши учун savapple@us.oracle.com имейлини яратишими ҳам эълон қилди. Эллисоннинг бу харакати Жобснинг кулгусини қистатди. “Вақти-вақти билан Ларри ниманидир бошлаб юради, – деди у бир журналистга. – Лекин мен Apple’да факат маслаҳатчи бўлишга розиман”. Амелионинг эса жаҳли чиқди. У Эллисонни койиб бериш учун унинг рақамини терди, лекин у телефонни кўтартмади. Шунда у Жобсга қўнғироқ қилди. У эса “Мен нима бўлаётганини ростдан ҳам билмайман. Менимча, бунинг барчаси тентаклик”, деб мужмал, лекин рўйи-rostи жавоб берди. Кейин унчалик самимий

бўлмаса-да, Амелиони “Иккимизнинг муносабатларимиз яхши”, деб ишонтирди. Жобс Эллисоннинг ғояларини очик-ошкора рал этиб, барча шубҳа-гумонларга нуқта қўйиши мумкин эди. Лекин Амелионинг жаҳрини чикариб, у бундай қилмади. У четда кузатиб турди ва бу унинг манфаатларига мос келарди.

Амелиога қарши матбуот бош кўтарди. Business Week’ни “Apple’ни қиём сифатида ишлатишадими?” деган мақола пайдо бўлди, Red Herring’даги мақола “Гил Амелио, яххиси кет” деб номланарди, Wired муқовасида эса Apple’нинг логотипи тиканли чамбарда чоп этилди ва унга “Дуо кил” деб ёзиб қўйилганди. Менежмент нотўғри олиб борилган йилларда Apple’ни койиган Boston Globe’даги Майк Барникл “Бу овсарлар қандай қилиб маош олиши мумкин? Улар одамларни қўрқитмайдиган ягона компютерни батамом барбод қилишди”, – деб ёзганди.

Жобс ва Амелио февраль ойида шартнома тузишганида, Жобс завқ билан “Биз буни энг яхши вино билан нишонлашимиз керак!” деганди. Амелио ўзининг вино сақланадиган ертўласидан вино олиб келишини айтиб, рафиқалари билан бирга ўтиришни таклиф қилганди. Бу июнгача чўзилиб кетди ва кескинлик зўрайиб боришига қарамай, улар вактни ажойиб тарзда ўtkазиши. Овқат ва вино ҳам, меҳмонлар ҳам уйгунликни касб этмасди. Амелио 1964 йилги Cheval Blanc’ни ва Montrachet’ни олиб келди. Унинг ҳар бир бутилкаси 300 доллар турарди. Жобс эса Редвуд-Ситидаги вегетарианча ресторонни танлади. У ерда овқат нархи 72 долларни ташкил этди. Амелионинг рафиқаси кейин шундай деганди: “У жуда тароватли ва унинг аёли ҳам”.

Жобс агар хоҳласа, одамларни қизиқтириб йўлдан уриши ва ўзига мафтун қилиши мумкин эди ва бу унга ёқарди. Бунга лакқа тушган Амелио ва Скаллига ўхшаган одамлар Жобс уларни яхши кўради ва хурмат қиласи деб хисобларди. Баъзан у хушомадни яхши кўрадиган одамларни атайн иккизламачилик қилиб мактарди. Жобс ёмон кўрган одамларни ўзига шайдо қилиб қўйишни биларди ва ўзи севган одамларини қандай осонлик билан ҳақорат қилса, нафратланган одамларни шундай осонлик билан ўзига мафтун қиласи. Амелио буни тушунмасди, чунки Скалли каби Жобсга ёкишини хоҳларди. Жобс билан яхши муносабатда бўлишни орзу қилиб, у Скаллининг сўзларини тақрорларди. “Мен бирорта мураккаброқ вазифани ҳал қилмоқчи бўлсан, у билан маслаҳатлашиб олардикм, – деб эслайди Амелио. – Ўнта холатдан тўққизтасида фикрларимиз бир жойдан чиқарди”. У қандай бўлмасин Жобс уни хурмат қиласи

деб ўзини ишонтиришга уринарди. “Мен Стив мураккаб масалаларни тушунишига қойил қолардим ва биз бир-биримизга ишона-миз деб ўйлардим”.

Бир неча кундан кейинги кечки овқатдан сўнг Амелионинг хом-хаёллари тарқаб кетди. Музокаралар вактидаётк Амелио Жобс Apple акцияларини камидя ярим йил, яхшиси бундан ҳам узоқрок вакт ушлаб туришини талаб килганди. Олти ой июнда якунланарди. Бир ярим миллион акция сотилгач, Амелио Жобсга кўнғирок қилди:

– Мен ҳаммага сотилган акциялар сенини эмас деб жавоб беря-иман. Эсингдами, биз билан маслаҳатлашмай туриб, сен акцияларни сотмаслигинг ҳакида келишиб олгандик?

– Ҳаммаси тўғри, – деб жавоб берди Жобс.

Амелио бу сўзлардан тушундиги, Жобс ҳеч нарсани сотмаган ва Амелио шундай баёнот берди. Лекин қимматли қоғозлар ва биржалар бўйича комиссиянинг навбатдаги бюллетени чикқанида, сотилган акциялар айнан Жобсники экани маълум бўлди.

– Жин урсин, Стив, мен сендан бу кимнинг акциялари деб очиқасига сўрагандим ва сен бу менинг акцияларим эмас, деб жавоб бергандинг! – деб хитоб қилди Амелио.

Жобс акцияларни Apple тақдири учун қайғуриб, “тушкунликдан” сотиб юборганини ва кейин “бироз уялганидан” бунга икрор бўла олмаганини айтди. Бир неча йил ўтиб, ундан буни мен сўрағанимда, у шунчаки “Мен буни Гилга айтишим керак деб ҳисобла-масдим”, деб жавоб берди.

Нима учун Жобс Амелиога ёлғон маълумот берди? Бунинг сабаби оддий: баъзан Жобс тўғрисини айтмасликни маъқул кўтарди. Хельмут Зонненфельд бир куни Генри Киссинжер ҳакида шундай деганди: “У ўзининг манфаати учун алдагани йўқ, шунчаки алдаш унинг табиатига хос”. Жобс агар ўринли деб ҳисобласа, ёлғон гапи-риши ёки бирор нарсани яшириши мумкин эди. Шу билан бирга, у баъзида боши қотиб рост гапиради, кўпчилик хаспўшлашни ёки яширишни хоҳлаган ҳакиқатни айтиб берарди. Бу унинг у ҳамма қоидалардан устун деган нищечиликка хос тасаввурига тўлиқ мос келарди.

Амелионинг кетиши

Жобс Ларри Эллисоннинг куч билан қўшиб олиш ҳакидаги гапларига чек қўймади, ўз акцияларини билдирамай сотиб юборди ва бунга икрор бўлмади. Амелио ниҳоят Жобс уни нишонга олга-

нини тушуниб етди. “Мен у менинг жамоамда деб қаттиқ янглий-
ганимни фахмладим, – деб эслайди кейинрөк Амелио. – Стив мени
йүкотиш режасини амалга оширмокчи эди”.

Жобс чиндан ҳам кези келганды Амелиони ҳақоратларди. У
үзини тийиб тұра олмасди. Лекин бу нима учун директорлар ке-
гиши Амелиодан юз үргірганинг бош сабаби эмасди. Молиявий
директор Фред Андерсон Эд Вулардға ва кенгашшы Apple’да юзап
келган фалокатлы вазият ҳақида мұнтазам хабар бериб боришини үз-
вазифаси деб билди. “Фред нақд пуллар чиқиб кетаёттанини, одам-
лар кетаёттанини ва компания учун кадрлы бўлган ходимлар уни
тарқ этишга тайёр эканини айтди, – деганди Вулард. – У кема төң-
орада денгиз тубидан жой олишига ва ҳатто у ҳам кетиш ҳақида
ўйлаёттанига аник ишора қилди”. Бу Вуларднинг хавотирини ку-
чайтирди. У Амелионинг акциядорлар олдидаги муваффақиятси
чиқишини эслади.

Директорлар кенгашыда Амелио залда йўқ бўлган пайтда Ву-
лард у вазиятни қандай баҳолаёттанини айтиб берди: “Агар Гил
бош директор бўлиб қолса, менимча, банкрот бўлмаслигимиз эҳти-
моли атиги 10 %. Агар биз уни ишдан бўшатиб, Стивни унинг ўр-
нини эгаллашга кўндирамсак, тирик қолиш имконияти 60 % бўлади.
Агар биз Гилни кетказсак ва Стивни қайтармай, бошқа бош директор топсак, имкониятларимиз – 40 %”. Кенгаш унинг зиммасиги
Стив билан у қайтишини гаплашиш вазифасини топширди.

Вулард рафиқаси билан Лондондаги Уимблдон турнирига учеб-
кетди. Кундузлари Вулард теннисчиларни кузатар, кечалари эси
мехмонхонадан Америкага кўнғироқ қиласиди. Америкада бу вақт-
да тонг отган бўларди. У меҳмонхонани тарқ этганида кўнғироқлар
ҳисоби тахминан икки минг долларни ташкил этганди.

Биринчи бўлиб Вулард Жобсга кўнғироқ қилди ва директор-
лар кенгаси Амелиони ишдан бўшатиб, унинг ўрнига сени таклиф
қилмоқчи деб айтди. Жобс айнан шуни хоҳлаёттандек туюларди. У
Амелиони мазах қиласиди ва Apple’ни қандай ривожлантириш ҳақи-
да ўз ғояларини айттарди. Лекин унга ҳаммасини ўз қўлига олишини
таклиф килишганида, у ноаниқ жавоб берди:

– Мен ёрдам бераман.

– Бош директор сифатидами? – деб сўради Вулард. Жобс йўқ
деб жавоб берди. Вулард у ҳеч бўлмаса вақтинчалик бош директор
бўлишини талаб қилди. Лекин Жобс яна рози бўлмади.

– Мен маслаҳатчи бўламан, – деб жавоб берди у. – Маош ол-

майман. У директорлар кенгашига киришга рози бўлди, аввал у шуни қаттиқ хоҳлаганди, лекин раис давозимини рад этди.

— Ҳозирча мен фақат шунга розиман, — деди у. У Pixar ходимларига уларни ташлаб кетмаслиги билдирилган хизмат хати юборди. “Уч хафта олдин менга Apple директорлар кенгашидан компанияга бош директор сифатида кайтишимни сўраб кўнфироқ қилишди, — деб ёзганди Жобс. — Мен рад этдим. Шунда мендан бошқарув расици бўлишимни сўрашди ва мен уни ҳам рад этдим. Шунинг учун хавотир олманг, булар шунчаки қуруқ миш-миш. Мен Pixar’ни тарк ўтишни режалаштираётганим йўқ. Мен сизларга қаттиқ боғланиб қолганман”.

Нима учун Жобс бошқарувни ўз кўлига олмади? Йигирма йилдан бери орзу қилган ишни нега олгиси келмади? Мен Жобсдан буни сўраганимда, у шундай жавоб берди:

Биз ўшанда Pixar’ни энди очиқ акциядорлик жамиятига айлантиргандик ва мен у ерда бош директор эканимдан баҳтиёр эдим. Бир вақнинг ўзида иккита очиқ акциядорлик жамиятида вактинча бўлса ҳам шундай лавозим эгаллаган бирорта одамни билмасдим ва бу, умуман, қонунийми-йўқми ишончим комил эмасди. Мен нима билан шуғулланиш ҳақида бир тўхтамга кела олмагандим. Менга оилас билан кўп вақт ўтказиш ёқарди. Мен портлаб кетай дердим. Apple’нинг ишлари чатоқлигини тушуниб тургандим, лекин ёқимли турмуш тарзидан воз кечиши арзийдими-йўқми билмасдим. Pixar акциядорлари нима деб ўйларди? Мен ўзим хурмат қилган одамлар билан маслаҳатлашдим. Охир-оқибат шанба куни соат саккизда мен Энди Гроувга кўнфироқ қилдим. Мен ҳамма яхши ва ёмон томонларини тарозуга кўйдим, лекин гапимнинг ўртасида у “Стив, мен Apple’га тупургандман” деб сўзимни бўлди. Бу мени ҳанг-манг қилиб қўйди. Ва айнан шунда мен Apple’га тупурмоқчи эмаслигимни тушундим. Мен компанияга асос солгандим ва компанияни сақлаб қолган яхши эди. Мана ўшанда уларга бош директор ёллаша ёрдам бериш учун вақтинчага қайтишга қарор қилдим.

Жобснинг оила билан кўпроқ вақт ўтказмоқчи бўлгани ҳақидаги гаплари унчалик ишонарли эмас. Ҳатто бўш вақти бўлганда ҳам ундан “Йилнинг энг яхши отаси” чиқмасди. Албатта, у болаларига, айникса Ридга эътиборлироқ бўла бошлади, лекин унинг диккатини биринчи ўринда иш банд этганди. Кичик қизлари билан у кам гаплашарди, Лиза билан алоқаларини вақти-вақти билан узиб қўярди, рафиқасига ҳам тез-тез жizzакилик қиласарди.

Иккиланишининг ҳақиқий сабаби нимада эди? Жобс қанча-

лик ўзбошимча бўлмасин ва назорат қилишни яхши кўрмасин, агар бирор нарсага ишончи комил бўлмаса, журъатсиз ва одамови бўлиб қоларди. Жон-жаҳди билан мукаммалликни талаб килиб, у қандай қилиб камроқ нарса билан кифояланишни билмасди. Ва чигал муаммоларга қарши қурашишни ёки муросага боришни ёмон кўрарди. Бу маҳсулот ишлаб чиқаришга ҳам, дизайнга ҳам ва уйни жиҳозлашга ҳам тааллукли эди. Бу шахсий муносабатларига ҳам дахлдор эди. Агар у қаерга қараб ҳаракатланишни аниқ билса, уни тўхтатиб бўлмасди. Лекин агар унда шубҳа-гумонлар пайдо бўлса, Жобс ўзини юз фоиз қаноатлантирган нарсалар ҳакида ўйламасликни афзал кўриб, юз бераётган воқеалардан ўзини четга олиши мумкин эди. Шунинг учун ҳам Амелио у қандай роль ўйнашини хоҳламоқчи эканини ундан сўраганида, Жобс ўзи учун мураккаб бўлган вазиятга эътибор бермай, индамай туришни маъқул кўрганди.

У ҳамма нарсани оқ ёки қорага ажратишни одат қилгани, қисман бўлса-да, буни изоҳларди. Одамларни у даҳо ёки аҳмоқка, маҳсулотни қойилмақом маҳсулотга ёки ахлатга ажратарди. Лекин мураккаброқ масалалар, масалан, уйланиш, тўғри диван сотиб олиш, компанияга раҳбарлик қилиш баъзida уни мушқул аҳволига солиб қўярди. Устига-устак, панд ейишни хоҳламасди. “Фикримча, Стив Apple’ни қутқарса бўладими-йўқми чамалаб кўрмокчи эди”, – деганди Фред Андерсон.

Вулард ва директорлар кенгаши Жобс “маслаҳатчи” сифатида айнан қандай роль ўйнаши ҳакида аниқ жавоб бермаган бўлса-да, вақтни бой бермай Амелиони ишдан бўшатишга аҳд қилишди. Лондондан Вулард қўнғироқ қилганида Амелио хотини, болалари ва неваралари билан пикникка кетмоқчи бўлиб турганди.

– Биз сен истеъфога чиқишингни хоҳлаймиз, – деди очиқчасига Вулард. Амелио ҳозир бундай масалаларни муҳокама қилиш учун нокулай вақт эканини айтди, лекин Вулард гапида туриб олди:

– Биз сени алмаштираётганимизни эълон қилмоқчимиз. Амелио қаршилик кўрсатди:

– Эд, кенгашга нима деганимни эсла: компанияни кўтариш учун уч йил керак. Мен ҳали ярмини ҳам бажарганим йўқ.

– Кенгаш буни бошқа муҳокама қилмоқчи эмас, – деб жавоб берди Вулард. Амелио бу қарор ҳакида яна кимлар билади деб сўради ва Вулард кенгашнинг қолган аъзолари ва Жобс билади деб рўйи-рост жавоб берди.

– Биз Стив билан ҳам гаплашдик, – деди у. – У сени ёқимли ин-

сон, лекин компьютер индустрияси ҳакида кўп нарсани билмайди деб ҳисоблайди.

– Буни Стив билан муҳокама қилишнинг нима кераги бор эди?

деб жаҳли чиқди Амелионинг. – Стив ҳатто кенгаш аъзоси ҳам юмас, у бу гапларда нимага қатнашяпти?

Вулард жавоб бермади. Шунда Амелио гўшакни қўйиб қўйди ва оиласи билан пикникка кетди. Шундан кейингина у хотинига ҳаммасини айтиб берди.

Жобснинг жizzакилиги гоҳида бошқа одамларнинг мақтовини олиш истаги билан уйғунлашиб кетарди. Одатда у ҳакида бошқалар нима деб ўйлаши уни ташвишлантирмасди. У бирор киши билан алоқасини узиб қўйиши ва бошқа ҳеч қачон у билан гаплашмаслиги мумкин эди. Лекин баъзида ҳаммасини тушунтириб бериши лозим деб биларди. Шу сабабли ўша кечада Жобс Амелиони та-ажжублантириб, унга қўнғироқ қилди. “Салом, Гил, мен бугун бу ҳақда Эд билан гаплашганимни ва бу мен учун ёқимсиз эканини билишингни хоҳлайман, – деди у. – Мен бунга умуман алоқам йўқлигини билишингни хоҳлайман, бу кенгашнинг карори, лекин улар менинг фикримни билишни исташди”. У Амелиони ҳурмат қилишини қўшимча қилди ва у “ўзи билган танишлари орасида энг инсофлиси” эканини айтди, кейин эса қуидаги кутилмаган маслаҳатни берди: “Ярим йил дам ол. Мени Apple’дан ҳайдашганида мен дарҳол ишлашни давом эттиридим ва бундан афсусландим. Мен бу вақтни ўзимга сарфлашим керак эди”. У агар Амелиога маслаҳат керак бўлса, ёрдамга тайёрлигини билдириди.

Амелио лол колди, лекин бир нечта миннатдорлик сўзларини айтишга ўзида куч топа билди. Аёлига қайрилиб, у Жобснинг сўзларини айтиб берди.

– Бу одам нимаси биландир менга ҳали ҳам ёқяпти, лекин мен унга ишонмайман, – деди у хотинига.

– Мен Стивга маҳлиё бўлиб қолгандим, – деди хотини. – Энди ўзимни аҳмоқ ҳис қиляпман.

– Мен ҳам, – деди эри унга.

Стив Возняк ҳам энди компаниянинг норасмий маслаҳатчиси эди. У Жобснинг қайтишини эшитиб, фоят завқланди. “Бизга айнан шу керак эди, – деди у. – Стив ҳакида ким нима деб ўйласа ўйлайверсин, лекин у қандай килиб мўъжизани қайтаришни билади”. Жобснинг Амелио устидан ғалабасидан у ҳайрон бўлмади. У тез орада Wired журналига шундай деб интервью берди: “Гил Амелио Стив Жобсни кутиб олмоқда – бўлди, ўйин тугади”.

Ўша душанба куни Apple'нинг асосий ходимларини бош залги чакиришди. Хотиржам ва руҳсиз ҳолда Амелио кириб келди. “Демак, мен кетиш вақтим келганини қайғу билан сизларга хабар кила-ман”, – деди у. Вактинча бош директор бўлишга рози бўлган Фрел Андерсон унинг ортидан сўзга чиқди. У Жобснинг маслаҳатлариги риоя қилишини яшириб ўтирумади. Ва сўнгра Apple саҳнасида Жобс пайдо бўлди. У 1985 йилнинг июлида хокимиятни йўқотганидан кейин роппа-роса 12 йил ўтганди.

Жобс ҳамманинг олдида (ёки ҳатто ўзига ўзи) бунга икрор бўладими-йўқми, у шунчаки “маслаҳатчи” бўлмаслиги, балки на-зоратни ўз қўлига олиши аник ва равишан бўлиб қолди. Жобс саҳ-нага чикиши билан (шортикда, кроссовка ва қора водолазкада) се-вимли компаниясини қайта тиклашга киришди. “Хўп, бу ерда нима кўнгилдагидек эмаслигини менга айтиб беринг”, – деди у. Fўнғир-ғўнғир овоз эштилди, лекин Жобс уни бўлди: “Муаммо маҳсу-лотда!” – деб жавоб берди у. “Ва маҳсулотда нима муаммо?” – деб сўради у. Яна эътиroz эштилди. Жобс қўлини кўтарди ва тўғри жа-вобни ўзи айтди: “Маҳсулот ҳеч нарсага арзимайди! – деб бакирди у. – Маҳсулот бошқа жозибадор эмас!”

Вулард Жобсни “маслаҳатчи” ролида имкон қадар фаолрок бў-лишга кўндириди. Жобс у “Apple билан ҳамкорликни 90 кунга узай-тиришга ва янги бош директор ёлланмагунга қадар ёрдам беришга рози” дейилган аризани маъқуллади. Вулард аклли таърифни қўл-лади: Жобс “жамоа раҳбари маслаҳатчиси сифатида” қайтиши ай-тилганди.

Жобс Амелионинг катта учбурчак хонасини эгалламасликни маъқул кўрди, раҳбарият ўтирган қаватдаги мажлислар зали ёни-даги кичикроқ хонани танлади. У бизнеснинг барча жиҳатларини – маҳсулот дизайнни, харажатларни камайтириш имконияти, етка-зуб берувчилар билан музокаралар, реклама агентликлари шархи-ни билиб олганди. У Apple'дан энг яхши кадрлар кетиб қолишини тўхтатиши кераклигини тушунди ва акциялар опционлари нархла-рини қайта кўриб чиқишига қарор қилди. Компания акциялари шу қадар пасайиб кетгандики, опционлар деярли ҳеч канча турмасди. Жобс опционлар яна қадрли бўлиши учун опцион ижро нархини пасайтирмокчи эди. У даврда бу қонуний амалиёт эди, бироқ ком-паниялар бундай қилмасликка ҳаракат қиласарди. Apple'даги илк пайшанбада Жобс телефон бўйича директорлар кенгashi йиғили-шини ўтказди ва муаммони чизиб берди. Директорлар рад этишди.

Улар ўзгартишларнинг конуний ва молиявий жиҳатларини ўрганиб чиқиш учун уларга вақт беришни сўради.

– Буни тез бажариш керак, – деди уларга Жобс. – Биз яхши одамларни йўқотаяпмиз.

Хатто унинг тарафдори бўлган ва меҳнатга ҳақ тўлаш қўмитаси раҳбари лавозимини эгаллаган Эд Вулард ҳам қаршилик кўрсатди:

– DuPont’да биз хеч қачон бундай қилмаганмиз.

– Сизлар мени ишларни тўғрилаш учун олдинглар ва улар муҳим ходимлар, – деб изоҳлади Жобс.

Кенгаш масалани ўрганиб кўриш учун тахминан икки ой кетали, деб айтганида, Жобснинг ғазаби қайнаб кетди.

– Сизлар ақлдан оздингларми? – деб бақириб юборди у. Бир мунча жим туриб давом этди. – Агар буни бажармасанглар, мен душанба куни қайтмайман. Мен бундай анча мураккаб минглаб муҳим масалани ҳал қилишим керак ва агар сизлар мени ҳеч бўлмаса шунда қўллаб-куvvатламасанглар, ҳамма ишларим чиппакка чиқади. Қискаси, агар бу сиз учун жуда қийин бўлса, мен кетаман, сизлар эса мени орқамдан уришишингиз ва “Стив бу иш учун тайёр эмас экан”, деб айтишингиз мумкин.

Эртаси куни директорлар билан маслаҳатлашиб олгач, Вулард Жобсга қайта кўнғироқ қилди. “Биз розимиз, – деди у. – Лекин кенгашдаги айримлар бундан хурсанд эмас. Сен чаккамизга пистолет тирадинг”. Раҳбарлар учун опционни (Жобсда опционлар йўқ эди) 13,25 доллар этиб белгилашди, бу Амелио кетган кундаги биржа нархи эди. Фалабадан роҳатланиш ва кенгашга ташаккур айтиш ўрнига Жобс ҳали ҳам кенгаш олдида хисоб бериши кераклигидан ғазабланарди. У кенгашни умуман хурмат қилмасди. “Поездни тўхтатинг, акс ҳолда ҳеч нарса ўзгармайди, – деди у Вулардга.

– Компания жар ёқасида ва кенгашнинг кўнглига қарашга вақтим йўқ. Ҳамманглар истеъфога чиқишинглар керак. Ёки ифтеъфога мен чиқаман ва душанба куни қайтиб келмайман”. Ва бир киши, Вулард қолиши мумкинлигини айтди. Кенгаш аъзоларининг катта қисми даҳшатга келди. Жобс шунчаки “маслаҳатчи” эмас, штатдаги тўлақонли ходим бўлмоқчи эканини ҳали ҳам эълон қилмаганди. Ва шунга қарамай, у уларни кетишга мажбур қила олишини сезаётганди. Аччиқ ҳақиқат шунда эдики, куч Жобс тарафда эди. Кенгаш Жобс аччиқ қилиб компаниядан кетиб қолишига йўл қўя олмасди. Бунинг устига кенгашнинг кўпчилик аъзоларига Apple’да қолишғояси илҳом бахш этмасди. “Бошидан ўтказган шунча воқеадан

кейин уларнинг кўпчилиги кетишдан баҳтиёр эди”, – деб эслайди Вулард.

Кенгаш яна истар-истамас ён берди. Лекин битта талаб кўйилди: Вулард билан бирга яна битта директор колсин. Компания обрўси учун бу яхши эди. Жобс рози бўлди. “Бу расво ва бемаъни директорлар кенгаши эди, – деб айтиб берди у. – Мен Эд Вулард ва Гарет Чан исмли яна бир одам қолишига рози бўлдим. У бутун лай ноль эди. У ёмон эмасди, шунчаки ноль эди. Вулард эса мен билган энг ажойиб директорлардан бири бўлиб чиқди. У доно ва ақлли одам, у ҳар доим қўллаб-кувватлади, бундай одамларни кам учратганман”.

Истъфога чиқиши керак бўлган одамлар орасида Майк Марккула ҳам бор эди. У 1976 йилда Жобснинг гаражига ёш венчур инвестор бўлиб келиб, дастгоҳда яратилган компьютерни севиб қолганди ва 250 минг долларлик кредит линиясини очганди. Шутариқа у учинчи ҳамкорга ва компаниянинг учдан бир қисмининг эгасига айланганди. 20 йил давомида у кенгашнинг доимий аъзоси эканича қолганди, кўплаб бош директорларни кутиб олиб, кузатиб кўйганди. Баъзан у Жобсни қўллаб-кувватларди, лекин у билан уришарди ҳам. Айниқса 1985 йилда Скаллининг ёнини олганди. Жобснинг келиши билан Марккула унинг кетиш вақти келганини тушуниб етди.

Жобс, айниқса, унинг йўлига ғов бўлганларга нисбатан қўпол ва совук муомала қиласа эди, бироқ фаолиятини бошлаганлар билан кўнгли бўш бўларди. Севимли одамлари тоифасига, шубҳасиз, Возняк (гарчи у билан йўллари айри бўлган бўлса-да), шунингдек, Энди Херцфельд ва Macintosh жамоасининг айрим аъзолари кираради. Охир-оқибат Майк Марккула ҳам улар сафидан жой олди. “У мени аямай алдаб кетди деб ҳис килгандим, лекин у менга отадек эди ва мен ҳар доим у ҳақда қайғуардим”, – деганди кейинроқ Жобс. Марккуланинг истъфоси талаб этилганда, Жобснинг ўзи унинг Вудсайд дўнглигидаги уйига борди. У унга шахсан ўзи хаммасини етказмоқчи эди. Жобс, одатдагидек, сайр қилишини таклиф килди ва улар дараҳтзорга етиб боришиди, у ерда пикника мўлжалланган скамейкали столча туардиди. “У янги кучлар билан иш бошлаш учун қайтадан кенгаш тўплаётганини айтди, – деб ҳикоя қиласи Марккула. – У мен бунга ёмон муносабат билдираман деб хавотир олаётганди. Ва жаҳлим чиқмаганини кўргач, у курсанд бўлди”.

Кейин улар Apple келажакда нимага эътибор қаратиши кераклигини муҳокама қилишди. Жобс ҳар қандай ўзгаришларни ен-

тиб ўта оладиган компания ташкил этишни мақсад қилғанди ва у Марккуладан муваффақиятга эришиш формуласини сүради. Марккула узок умр кўрадиган компаниялар янгилана олишини айтди. Hewlett-Packard тинимсиз янгиланади, дастлаб компания асбоб-ускуналар, сўнгра калькуляторлар ишлаб чиқаарди, кейин эса компьютерга ўтди. “Microsoft Apple’ни компьютер бизнесидан сиқиб чиқаарди, – деди Марккула. – Сен компанияни янгилашинг ва янги истеъмол товарлари ёки қурилмалар ишлаб чиқаришга ўтишинг керак бўлади. Капалакдан ўrnak ол ва ўзгар”. Жобс кам гапирди, лекин умуман олганда, унинг фикрига кўшилди.

Эски директорлар кенгаши янгилашини тасдиқлаш учун июль ойининг охирида учрашди. Жобс қанча серзарда бўлса, Вулард шунча хушмуомала эди. У Жобсни жинси ва кроссовкада кўриб, донг қотиб қолди. У Жобс кенгашнинг эски аъзоларини муваффақиятсизлик учун койиб беради, деб кўрқди, лекин Жобс одоб билан “Ҳаммага салом!” деди. Улар истеъро учун ва Жобсни директорлар кенгашига сайлаш учун овоз беришди. Вулард ва Жобсга кенгашнинг янги аъзоларини излаш топширилди.

Кутилганидек Ларри Эллисон Жобс танлаган биринчи кенгаш аъзоси бўлди. У бундан хурсандлигини, лекин мажлисларни ёмон кўришини айтди. Жобс унга ҳар иккинчи мажлисга келишига рухсат берди. (Маълум вақтдан кейин Эллисон ҳар учинчи мажлисга келадиган бўлди, шунда Жобс унинг Business Week’даги фотосуратини олиб, уни табиий катталиkkача йириклиштиб, Эллисоннинг креслосига ёпиштириб кўйди.)

Жобс, шунингдек, 80-йилларнинг бошида Apple’да маркетинг бўлимини бошқарган ва Жобс ва Скалли ўргасидаги низо марказида бўлган Билл Кэмпбеллни ҳам таклиф қилди. Кэмпбелл ўшанда Скаллининг ёнини олганди, лекин вақт ўтиши билан уни қаттиқ хушламай қолганди ва Жобс уни кечирганди. Энди у Intuit’да бош директор эди ва Жобснинг у билан сайд қиласидаги дўстига айланганди. “Биз бир сафар унинг ҳовлисида ўтиргандик, – деб эслайди Жобснинг Пало-Альтодаги уйидан беш квартал нарида яшаган Кэмпбелл. – Ва у Apple’га қайтаётганини ва мени директорлар кенгашига олмоқчи эканини айтди. Мен “Жин урсин, мен албатта розиман!” деб жавоб бердим. Кэмпбелл Колумбия университетидаги футбол жамоасининг мураббийи эди ва Жобснинг айтиши бўйича “иккинчи лига жамоасининг аъло даражали ўйин кўрсатишига эришиш” унинг асосий қобилияти эди. Жобс Apple’да фақат биринчи лига жамоаси билан ишлаш кераклигини айтди.

Вуларднинг кўмагида дастлаб Crysler, сўнгра IBM молиявий директори Жерри Йорк таклиф этилди. Бошқа таклиф этилган номзодларни, масалан Hasbro’да Playskool бўлинмасини бошқарган ва Disney’да стратегик режалаштириш билан шуғулланган Мег Уитменни Жобс рад этди (1998 йилда Мег Уитмен eBay’ни бош директори бўлди, сўнгра эса Калифорния губернаторлигини номзодини кўйди). Кўп йиллар давомида Жобс Apple директорлар кенгашига кучли етакчиларни таклиф қилди, улар орасида Эл Гор, Google’дан Эрик Шмидт, Genentech’дан Арт Левинсон, Gap ва J.Crew’дан Микки Дрекслер, Avon’дан Андреа Юнг бор эди. Лекин у улар доим компанияга содик бўлишини, баъзан ҳаддан ортиқ содик бўлишини кузатиб борди. Бу нуфузли ва эътиборли шахслар баъзида Жобсдан қўрқиб, унинг кўнглини топишга ҳаракат қилаётгандек туюларди. Бир куни Apple’га қайтганидан кейин бир неча йил ўтгач, Жобс кенгашига қимматли қофозлар ва биржалар бўйича комиссиянинг собиқ раиси Артур Левиттни таклиф қилди. Унинг боши осмонга етди, чунки 1984 йилда ўзининг ilk Macintosh’ини сотиб олганди ва Apple компьютерларининг ишқибози эди. У хурсанд бўлиб Купертинога борди ва Жобс билан ўзининг бўлажак ролини мухокама қилди. Бироқ Жобс Левиттнинг корпоратив бошқарув хақидаги нутқини ўқиб чиқиб фикрини ўзгартирди. Левитт ўз нутқида директорлар кенгашининг қатъий ва мустақил позициясини ёқлаб чиқканди. Жобс таклифни бекор килиш учун Левиттга қўнғироқ қилди. “Артур кенгашимиз сенга ёқиши даргумон, шунинг учун биз сени таклиф қилмасак керак, – деди Жобс Левиттнинг айтиб бериши бўйича. – Тўғрисини айтсам, айрим сенинг тезисларинг эҳтимол бошқа бирорта компанияга тўғри келиши мумкин, лекин Apple сиёсатига мос келмайди”. Кейинроқ Левитт шундай деб ёзганди: “Мен анграйиб қолдим… Apple директорларининг кенгаши бош директордан мустақил фаолият олиб бора ол-маслиги менга аён бўлди”.

Бостондаги Macworld тақдимоти, 1997 йил август

Apple опционлари нархини қайта кўриб чиқиши тўғрисида эълон килинган ички хизмат ёзувида “Стив ва олий раҳбарият” деб ёзиб қўйилганди. Тез орада у маҳсулот шархи бўйича барча маслаҳатлашувларни олиб бораётгани маълум бўлди. Жобс Apple ишлари билан жиддий шуғуланаётгани хақидаги янгилик тарқалганида компания акциялари июль ойида 13 доллардан 20 долларга ошиб кетди. Ва Бостонда 1997 йил август ойида ўтказиладиган кон-

ференцияда шов-шув құтарилишига сабаб бўлди. Беш мингдан ортиқ киши Жобснинг қутилаётган дастурый нутқидан бир неча соат олдин Бостондаги Park Plaza мәхмонхонасининг конференц-залини тўлдирди. Apple'ning садоқатли муҳлислари ўзларининг қайтган күмирини кўриш ва у уларни ортидан эргаштиришга тайёрми-йўқми билиш учун келганди. Саҳнадаги экранда Жобснинг 1984 йилги тасвири пайдо бўлиши билан шод-хуррамлик бошланиб кетди. Бошловчи уни таништираётганида “Стив! Стив! Стив!” деб бақириди оламон. У ёқасиз оқ кўйлақда, кора нимчада, шимда шўх кулгу билан ниҳоят саҳнада пайдо бўлганида, чинкириқлар қулоқни қоматга келтирди. Одамлар худди рок-юлдузини кутиб олаётгандек ёди. Бошланишига у ўзининг кимлигини айтиб, оламоннинг қизгин кайфиятини бироз босди:

— Мен Стив Жобс, Ріхаг бошқаруви раиси ва бош директори, — деб таништириди у ўзини ва тегишли слайдни намойиш этди. Сўнгра ўзининг Apple'даги ролини тушунтириб берди: — Мен бошқа кўпчилик одамлар каби Apple'га соғайишида ёрдам бермокчиман.

Лекин Жобс экрандаги слайдларни ўтказиб, кўлида пультни ушлаб саҳнада юра бошлаганида у энди Apple'ни бошқараётгани ва бу ролда қолмоқчи экани маълум бўлиб улгурди. У пухта тайёрланган тақдимотни кўрсатди ва нима учун охирги икки йилда Apple'ning сотув ҳажми 30 фоизга тушиб кетганини хеч кандай ёзувларсиз тушунтириб берди. “Apple’да кўп ажойиб инсонлар ишлайди, лекин улар нотўғри маҳсулот ишлаб чиқаради, чунки режа нотўғри эди, — деди у. — Мен яхши стратегияни кўллаб-куватлашга тайёр одамларни учратдим, лекин бундай стратегия йўқ эди”.

Залдан яна кийқириқ ва олқишлиар эшитилди. У гапирап экан, унинг нутқидаги завқ ошиб борди ва Apple'ning режалари ҳақида сўзлаб бераётиб, у “улар” ўрнига кўпроқ “мен” ва “биз” деган сўзларни ишлатди.

— Apple компьютерларини сотиб олаётганлар аввалигидек ўзгача фикрлаши керак деб ўйлайман, — деди у. — Ва уларни сотиб олаётган одамлар чиндан ҳам ўзгача фикр юритади. Улар ижодни ўзида мужассам этади ва дунёни ўзгартиришга тайёр. Биз мана шундай одамлар учун маҳсулот тайёрлаймиз. Бу иборада “биз” сўзига урғу бериб, у кафти билан кўкрагини кўрсатди. Якунловчи ибораларида Жобс Apple'ning келажаги ҳақида сўзлаб, яна “биз” сўзини кўллади.

— Биз ҳам бошқача фикр юритамиз ва энг бошидан бизнинг маҳсулотларимизни сотиб олаётган одамларга хизмат киламиз. Кўпчи-

лик уларни телба деб ўйлади, лекин телбалиқда биз доноликини кўрамиз. Узоқ олқишилар вақтида одамлар бир-бирига завқ билан қаарди, айримлар ҳатто кўз ёшини артарди. Жобс “Стив Жобс” ва “биз” Apple учун бир хил маънога эга эканини кўрсатиб қўйди.

Microsoft билан пакт

Time ва Newsweek муқовасига жойлаштирилган, ҳаммани ҳайратга соглан эълон Жобснинг Macworld’даги чиқишининг кульминацияси бўлди. Нуткининг охирида у бир қултум сув ичиб олиш учун тўхтади ва хотиржамроқ оҳангда гапира бошлади.

— Apple экотизимнинг ичиди яшайди, — деди у. — Унга бошқа ҳамкорларнинг ёрдами керак. Деструктив муносабатлар бу индустрядага хеч кимга ёрдам бермайди. — Нутқига драматизм бериш учун у бирор тин олди, сўнгра давом этди. — Бугун мен бизнинг илк ҳамкоримизни, боз устига, жуда йирик ҳамкоримизни таништирмоқчи эдим. Бу — Microsoft. Экранда Apple ва Microsoft логотиплари пайдо бўлди ва томошибинларнинг ҳайратдан оғзи очилди.

Apple ва Microsoft ўн йилдан бери копирайтлар ва патентлар хусусида бир-бирига қарши уруш олиб бораради. Apple Microsoft компаниясини ўз график интерфейси ташки кўринишини ва принципини кўчириб олганликда айбларди. Жобс 1985 йилда Apple’дан ҳайдалганидан кейин Жон Скалли бош эгиб, анча бўш битим тузганди: Microsoft компанияси Windows 1.0 учун Apple’нинг график интерфейсидан фойдаланиш учун лицензия олиши мумкин эди, бунинг эвазига Excel дастури икки йиллик муддат давомида Macintosh’нинг эксклюзив дастури бўларди. 1988 йилда Windows 2.0 версияси чиққанида Apple компанияни судга берганди. Скалли 1985 йилги битим Windows 2.0’га татбиқ этилмаслигини рўкач қилганди, Windows’ни такомиллаштиришга қаратилган кейинги ишлар (масалан, Билл Аткинсоннинг тахланаётган дарчаларни кесиш ҳақидаги ғояларини кўчириш) муаллифлик хукуқининг чидаб бўлмайдиган даражада бузилишига олиб келганди. 1997 йилга келиб Apple суд ишини ва қўплаб шикоят ишларини ютқазди, бирорк аввалги ишларнинг қолдиклари сақланиб қолганди ва янги даъвollar қўзғатиш хавфи бор эди. Бундан ташкари, президент Клинтон хузуридаги Адлия вазирлиги Microsoft’нинг яккаҳокимлигига қарши катта иш тайёрлаётганди. Жобс бош айбловчи Жоэл Кляйнни Пало-Альтога таклиф қилди. “Microsoft’дан тезроқ катта миқдорда жарима олишга уринманг, — деди унга Жобс қаҳваҳўрлик қилаётib. — Яхшиси компанияни суд ишлари билан маҳкам боғлаб ташланг.

Бу Apple'га найранг ишлатиш ва ракобатбардош махсулот ишлаб чиқариш имконини беради".

Амелио даврида компаниялар ўртасидаги низо кучайди. Microsoft Macintosh бўлажак операцион тизимлари учун Word ва Excel дастурларини ишлаб чиқиш тўғрисидаги битимни имзолашдан бўйин товлади, бу эса Apple'ни барбод қилиши мумкин эди. Билл Гейтснинг химоясига шуни айтиш лозимки, унинг маккор нијати йўқ эди. У бўлажак операцион тизим учун дастурларни ишлаб чиқиши нимага хоҳламаганини тушуниш мумкин. Ҳеч ким, шу жумладан, Apple'нинг доимий ўзгариб борадиган раҳбарияти ҳам янги операцион тизим қандай бўлишини яхши билмасди. NeXT харид қилингач, Амелио ва Жобс бирга Microsoft компаниясига боришиди, бироқ Гейтс улардан ким раҳбар эканини аниклай олмаганди. Бир неча кун ўтиб у Жобснинг ўзига кўнфироқ қилди. "Мен NeXT операцион тизими учун иловалар яратишм керакми?" – деб сўради у. Гейтснинг эслашича, Жобс "Гил ҳақидаги кескин фикрини" айтиб юборди ва вазиятга тез орада ойдинлик киритилади, деб тахмин қилди.

Амелионинг истеъфоси билан ким етакчи деган масала ҳал этилгач, Жобс илк кўнфироқларидан бирини Гейтсга атади. У шундай эслайди:

Мен Биллга кўнфироқ қилиб, ҳаммасини қайтадан бошламоқчи эканимни айтдим. Билл ҳар доим Apple'га бефарқ бўлмаган. Ахир айнан биз унга иловалар билан шуғулланишни таклиф қилгандик. Macintosh учун ишлаб чиқилган Excel ва Word Microsoft'нинг илк иловалари эди. Шунинг учун унга кўнфироқ қилиб, "Менга ёрдам керак", дедим. Microsoft Apple патентлари ҳақидаги келишувни бузा�ётганди. Мен, агар биз суд жараёнларини давом эттиrsак, бир неча йилдан кейин патент хукуки бўйича миллиард долларни судлашиб қўлга киритамиз, дедим. "Сен буни биласан, мен ҳам буни биламан. Лекин биз урушни давом эттиrsак, Apple унгача касод бўлади. Мен буни биламан. Шундай экан, кел, ҳозирнинг ўзида бунинг олдини олишни ўйлаб кўрамиз. Менга керак бўлган нарса шуки, Microsoft бундан бўён ҳам Macintosh учун дастурлар ишлаб чиқади, шунингдек, Microsoft муваффақиятимиз гарови сифатида Apple'га инвестиция киритади".

Мен Гейтсга шуларни айтганимда, у гапларим тўғрилигини тасдиқлади. "Macintosh учун ишлашни ёқтирадиган ходимларимиз бор эди ва бизга Macintosh ёқарди, – деб эслайди Гейтс. У ярим йил Амелио билан музокара олиб борганди. Ва таклифлар кенгайтири-

лар ва мураккаблаштирилар эди. – Кейин Стив пайдо бўлди ва унинг оддий битим кераклигини айтди. Унга мажбуриятлар ва инвестициялар керак эди. Ва биз тўрт хафтада ҳаммасини тайёрладик”.

Гейтс ва унинг молиявий директори Грэг Маффей битимниш асосий қисмини мухокама қилиш учун Пало-Альтоға боришида, кейинги якшанба куни деталларни охиригача етказиш учун Маффейнинг бир ўзи келди. У Жобснига келганида у музлаткичдан иккита бутилка сув олди ва улар Пало-Альтони айланиш учун чиқиб кетишиди. Иккови ҳам шортик кийиб олганди, Жобс яланг осек юрди. Улар баптистлар черкови олдида ўтиришиди ва Жобс гапнинг индаллосини айтди. “Бизни иккита масала қизиқтиради, – деди у. – Macintosh учун дастурий ишланмалар ишлаб чиқиши мажбуриятни ва инвестициялар”.

Гарчи музокаралар тез ўтган бўлса-да, охирги деталлар Жобснинг Бостондаги нутқидан бор-йўғи бир неча соат олдин ҳал этилди. Park Plaza меҳмонхонасиning залида репетициялар вақтида унинг телефони жиринглади. “Салом, Билл”, – деди у ва унинг сўзлари акс-садоси бутун бошли катта залга тарқалди. Шунда у ҳеч ким эшитмаслиги учун бурчакка бориб, секин гапира бошлади. Суҳбат бир соат давом этди. Нихоят битимнинг барча бандлари охиригача ишлаб чиқилди. “Билл, компанияга ёрдаминг учун раҳмат, – деди Жобс чўккайиб ўтириб, – фикримча, бу дунё учун фойда келтиради”.

Macworld’даги нутқида Жобс Microsoft билан эришилган битимнинг барча тафсилотларини тушунтириб берди. Бошида томошибинлар норози бўлиб ғовур-ғовур қилишиди ва хуштак чалишиди. Тинчлик битимиға кўра Жобснинг “Macintosh’нинг браузери Internet Explorer бўлади” деган гапи, айниқса, каттиқ ғазабни келтирди. Залдагилар жахли чиқиб хуштак чалишиди ва Жобс тезда “Биз эркин танлов принципига содик эканимиз туфайли бошқа интернет-браузерларни ҳам ўрнатамиз ва фойдаланувчи ўзи уларни ўзгартириши мумкин”, деб қўшимча қилди. Ҳингир-ҳингир қулгу ва оз сонли олқишилар садоси эшитилди. Лекин кейин Жобс Microsoft компанияга 150 миллион доллар инвестиция киритишини ва овоз бериш ҳукуқисиз акцияларга эга бўлишини эълон қилганида, залдаги одамларнинг кайфияти кўтарилиди.

Бироқ охирида хотиржамлик яна бузилди. Жобс ўзининг сахна фаолиятидаги кам сонли хатоларидан бирини содир этди. “Мен ўзига хос меҳмонимизни сунъий йўлдош орқали таклиф этишни хоҳлайман”, – деб эълон қилди у ва кутилмаганда Жобснинг орқа-

сиядаги йирик экранда Билл Гейтснинг улкан юзи пайдо бўлди. Гейтс масхаромуз кулимсиради. Томошабин даҳшатдан лол қолди, дарғазаб бўлган айримлар хуштак чалишиди. Юз бераётган воқеа 1984 йилги Катта Оға ҳақидаги рекламанинг истеҳзоли акси бўлиб кўринарди ва ҳозир йўлакдан спортчи қиз чиқиб экранга болға улоқтирадигандай туюларди.

Ундаи бўлмади, ҳаммаси чинакам эди ва Гейтс томошабиннинг порозилигини эшийтмай, Microsoft қароргоҳидан туриб сунъий йўлдош орқали гапира бошлади. “Фаолиятимдаги энг қизик дамлар Стив ва Macintosh билан боғлик”, – деди у баланд оҳангда. У Macintosh учун ишланган Microsoft Office’нинг янги версиясини мақташга киришганида, аудитория тинчланди ва янги тартибга рози бўлгандек туюлди. Macintosh учун ишланган Excel ва Word’нинг янги версиялари “биз Windows платформаси учун ишлаган версиялардан анча илғор бўлади”, деганида Гейтсни ҳатто олқишлиб кўшиди.

Жобс ўзининг ҳам, томошабиннинг ҳам устидан Гейтсни катталаштириб кўрсатиш хато бўлганини тушунди. “Мен у Бостонга келишини хоҳлагандим, – деб айтиб берганди кейинроқ Жобс. – Бу менинг энг ахмокона ва расво нутқим эди. Мен ҳам, Apple ҳам Биллнинг олдида кичкина бўлиб кўриндик. Бизнинг тақдиримиз Биллнинг кўлида тургандек бўлиб кўринди”. Гейтс ҳам намойишнинг ёзувини кўриб хижолат бўлди. “Юзим бундай шишган ҳолда кўринишини мен билмагандим”, – деди у.

Жобс аудиторияни насиҳат билан ишонтирумочи бўлди. “Агар биз олға ҳаракатланишни ва Apple’нинг яна оёққа туришини хоҳласак, айрим масалаларда ён беримишиз керак. Биз Microsoft’нинг галабаси Apple’нинг мағлубияти деган таърифдан воз кечишимиз керак... Агар биз Macintosh учун Microsoft Office’ни қўлга киритмоқчи бўлсак, уни ишлаб чиқадиган компанияга миннатдорона муносабатда бўлишимиз керак деб ўйлайман”.

Microsoft билан иттифоқчилик ва Жобснинг компания ҳимояси учун тиришиб айтган нутқи Apple’ни фафлатдан уйғотди. Кун охирида компания акциялари 16,56 доллардан 26,31 долларгача (ёки 33 фоизга кўтарилди) ва Амелио истеъфога чиқсан кундаги нархдан деярли икки баравар ошибб кетди. Акцияларнинг бир кунлик сакраши Apple’га бозор капиталлашуви учун 830 миллион тухфа килди. Бир оёғи билан гўрда турган компания ҳаётга қайтди.

24-БОБ. THINK DIFFERENT.¹⁵ ВАҚТИНЧАЛИК БОШ ДИРЕКТОР

Телбаларга балли!

1997 йил июль ойида Macintosh учун машхур “1984” ролигини тайёрлаган Chiat/Day фирмасининг креатив директори Ли Клоу Лос-Анжелес бўйлаб машинада кетаётганди ва шунда унинг телефони жиринглади. Бу Жобс эди. “Салом, Ли, мен Стивман, – деди у. – Нима бўлганини топ? Амелио ҳозиргина истеъфога кетди. Бизни кел!”

Apple янги реклама агентлигини танлаганди, лекин Жобсни у қаноатлантирумади. Унга Клоу ва унинг фирмаси керак эди. У энди TBWA/Chiat/Day деб номланарди. “Биз Apple ҳали ҳам тирик эканини ва у ўзига хос эканини исботлашимиз керак”.

Клоу тендерга ариза бермаслигини айтди. “Сен бизнинг ишимизни биласан-ку”, – деди у. Жобс унга ялина бошлади, агар шундай қилса, унга бошқа агентликларга рад жавобини бериш кийин бўлишини айтди (улар орасида BBDO ва Arnold Worldwide агентликлари ҳам бор эди). Клоу Купертинога учиб келиб, бирорта ишланмани кўрсатишга рози бўлди. Жобс бир неча йилдан кейин бу воқеани эсләтиб кўзи ёшга тўлди:

“Мен лол қолгандим. У қалбимни забт этганди. Ли чиндан ҳам Apple’ни яхши кўриши ойдек равшан эди. У реклама қироли. Ва у ўн йилдан бери ариза бермаганди. Мана у келди. У аризага бутун қалбини тўкиб сочди, чунки Apple’ни биздек қаттиқ яхши кўрарди. “Ўзгача фикрла” деб номланган ғаройиб ғояни бизга айнан Ли ва унинг жамоаси таклиф қилганди. Ва бу барча қолган таклифлардан бир пофона устун эди. Мен ларзага келгандим ва ҳанузгача буни кўз ёшсиз эслай олмайман. Ли ва унинг ғоясига муносабатим бўлакча. Бундай соф қалб ва муҳаббат шу даражада камдан-кам учрайдики, йиғлагинг келади. Ва кўз ёши сизиб чиқаверади. Ўшанда мен хотирамда бир умр қолган софликни кўргандим. Ли мен билан ўз ғоясини ўртоқлашганида, мен хонамда хўнграб йиғлаб юборгандим ва ҳозир ҳам агар эсласам, кўзимга ёш келади”.

Жобс ва Клоунинг фикрича, Apple жаҳондаги энг зўр брендлардан бири, лекин Apple’нинг ўзига хослигини одамларнинг эсига солиш керак эди. Улар маҳсулотни реклама қилишни эмас, балки компания образига сайқал беришни хоҳлашди. Бурчакда компю-

15 Ўзгача фикрла (ингл.).

тернинг имкониятлари эмас, балки ундан фойдаланувчиларнинг ўз фикри ва дунёкараши акс эттирилди. “Гап бу ерда процессорнинг тезлиги ва хотира ҳақида эмас, – деб сўзлайди Жобс. – Сўз ижод салоҳияти ҳақида эди”. Бу мурожаат факат истеъмолчиларга ўмас, балки Apple ходимларига ҳам қаратилганди. “Биз Apple’дагилар кимлигимизни унутиб қўйдик. Ўз қаҳрамонларини хотирада сақлаш – бу ўзлигингни эслашнинг усувларидан биридир. Реклама кампанияси шунга асосланганди”.

Клоу ва унинг жамоаси “ўзгача фикрлайдиган” “телбалар”-ни мадҳ этувчи роликнинг турли варианtlарини синааб кўришди. Улар Crazy’нинг кўшиғи (“Агар бироз ақлдан озмасак, биз яшай олмаймиз”) жўрлигига видеоролик тайёрлашди, бироқ ундан фойдаланиш ҳуқукини кўлга кирита олишмади. Шундан кейин Роберт Фростнинг шеъридан, Робин Уильямснинг “Ўлган шоирлар жамияти” фильмидаги монологидан иборат версиялар тайёраланди. Охири улар ўз матнини ёзишга қарор килди. Қоралама қўйидаги сўзлардан бошланарди: “Телбаларга балли..!”

Жобс ҳар доимгидек қаттиқкўл эди. Клоунинг жамоаси матнни кўрсатиш учун учеб келганида, Жобс “Бу ахлат! Умуман ярамайди”, деб ёш копирайтерга ташланиб кетди.

Жобс билан илк марта учрашган ёш ходим нима дейишни билмай қолди ва ишдан кетди. Лекин Жобс билан баҳслашишни биладиган одамлар, яъни Клоунинг ўзи, унинг Кен Сиголл ва Крэйг Танимото исмли ҳамкаслари у билан бирга унга ёқадиган таъсирли хитобнома ёзишга муваффақ бўлишди. 60 сониялик оригинал версия қўйидагича эди:

Телбаларга балли. Исёнкорларга, фитначиларга, омадсизларга балли. Пойнтар-сойинтарларга балли. Дунёга бошқача кўз билан карайдиганларга балли. Улар қоидаларга амал қилмайдилар. Улар принциплар устидан қуладилар. Уларнинг гапларидан парча келтириш, улар билан баҳслашиш, уларни кўкларга кўтариш ёки койиш мумкин. Лекин уларга эътибор бермаслик мумкин эмас. Ахир улар ўзгариш олиб келади. Улар инсониятни олдинга етаклайди. Майли, бошқалар уларни телбалар деб атасин. Биз уларни даҳолар деб атаемиз. Ахир факат телба киши дунёни ўзгартиришига ишонади ва шунинг учун дунёни ўзгартира олади.

Айрим ибораларни, масалан, “инсониятни олдинга етаклайди” деган ибораларни Жобснинг ўзи ёзганди. Августнинг бошида, Бостонда Macworld кўргазмаси ўтаётган паллада агентлик роликнинг илк, лекин ҳали хом версиясини тайёрлади. Жобс уни ўз жамоасига

күрсатганида, уни намойиш этишга ҳали эрта эканига ҳамма құшилди. Бирок Жобс намойиша “үзгача фикрла” концепцияси мухим сүзларини ишлатди. “Бу ерда қойилмақом ғояннинг ибтидиси бор, – деганди у ўша вактда. – Apple ностандарт фикрлайдиган, компьютердан дунёни ўзgartириш учун фойдаланадиган одамларға мүлжалланган компанияядир”.

“Ўзгача фикрла” – Think different шиорининг грамматикасының баҳсни келтириб чықарди. Агар “different” сүзи “фикрлар” феълини таърифләйтган бўлса, демак, равишни ишлатиш керак эди, яъни “think differently”. Лекин Жобс “different” сүзи от маъносиди “think victory” ёки “think beauty” иборалари ёки сўзлашув тилидаги “think big” шакли каби ишлатилади деб туриб олди. Кейинроқ у шундай изоҳлаганди: “Биз бундай ишлатиш тӯғрими, деб узок муҳокама килдик. Биз ифодаламоқчи бўлган нарса англаб етилса, бу саводли туюлади. Унинг маъноси шундай: “айнан бир хил нарсани” эмас, балки “бошқа нарсани” ўйла. Ва мен “think differently” ибораси фикримизни аниқ ифодаларди деб ҳисоблайман.

Клоу ва Жобс “Ўлган шоирлар жамияти”нинг руҳиятини тиклаш ҳакида орзу қиласарди. Бунинг учун улар Робин Уильямсни матнни ўқишига қистарди.

Актёрнинг агенти Уильямс реклама учун ишламаслигини айтди ва шунда Жобс у билан шахсан ўзи боғланишга ҳаракат қилди. У Уильямснинг рафиқасига қўнғироқ қилди, лекин Жобснинг машҳур ишонтириш қобилиятини эшитган унинг рафиқаси турмуш ўртоғини телефонга чақиришни рад этди. Май Энджел ва Том Хэнкс муқобил номзодлар орасидан кўриб чиқилди. Кузги хайрия тушлигига Жобс Билл Клинтонни учратиб қолди. У президентни бир четга олиб, уни Хэнксга қўнғироқ килишини ва уни кўндиришини илтимос қилди, лекин Клинтон қўлини чўнтағига солиб, бу ғояга тақиқ қўйди. Шунда улар Apple’нинг ашаддий ишқибози Ричард Дрейфусси танлашди.

Буюк тарихий шахсларнинг Apple логотипи ва бурчакда “Ўзгача фикрла” шиори туширилган оқ-кора портретлари телевизион реклами бойитди. Шуниси қизиқки, портретларга имзо қўйилмаганди. Эйнштейн, Ганди, Леннон, Дилан, Пикассо, Эдисон, Чаплин, Кинг каби машҳур одамларни осонгина таниб олишди. Лекин Марта Грэм, Ансель Адамс, Ричард Фейнман, Мария Каллас, Фрэнк Ллойд Райт, Жеймс Уотсон, Амелия Эрхарт каби бошқа шахслар ўйлашга мажбур қилиб, эътиборни ўзига тортди.

Улар, асосан, Жобснинг қаҳрамонлари бўлиб, таваккал қилиш-

дан кўркмайдиган, кийинчиликларга бепарво карайдиган ва ноодатий қарор қабул қиладиган, яъни ўзгача фикрлайдиган одамлар эди. Жобс ҳар бир машхур шахснинг энг яхши портрети қўйилишини кузатиб турди. “Гандининг бу фотосурати ярамайди!” – деб ғазабланди у бир сафар. Клоу Маргарет Бёрк-Уайтнинг машхур фотосурати (унда Ганди йигирадиган филдирак ёнида ўтиради) Time & Life Pictures’га тегишли эканини ва ундан тижорат мақсадида фойдаланиш мумкин эмаслигини тушунтириб берди. Шунда Жобс Time Inc.’нинг бош муҳаррари Норман Перлстайнга қўнғироқ қилди ва ундан унинг учун истисно қилишни ўтиниб сўради. У, шунингдек, Бобби Кеннедининг Аппалачига борган вактидаги севимли фотосуратини сўраш учун Юнис Шрайверга ҳам қўнғироқ қилди. Жим Хенсоннинг болалари билан ҳам гаплашиб кўрди. Улардан маппет яратувчисининг керакли суратини сўради.

Йоко Онодан унинг мархум турмуш ўртоғи Жон Леннон фотосуратини сўради. У Жобсга бир дона суратни юборди (Жобсга у ёқмади). “Реклама кампанияси бошланишидан сал олдин мен Нью-Йоркка бордим ва Йоко Онога ўзим севган японча ресторонга боришимни айтдим”, – деб эслайди у. Жобс столга ўтирганида, унинг олдига Йоко Оно келди. “Мана бу яхшироқ сурат. Мен биз кўришишимизни билгандим, шунинг учун суратни ўзим билан олиб келдим”, – деди Йоко Оно ва конвертни Жобсга узатди. Бу классик фотосурат эди. Унда Йоко Оно қўлида гул ушлаб Жон билан тўشاқда ўтирганди. Apple охири шу фотосуратдан фойдаланди. “Жон нима учун уни севиб қолганини тушунаман”, – деганди Жобс.

Матн Ричард Дрейфусс ижросида жуда яхши янграрди. Лекин Ли Клоу матнни Жобснинг ўзи ўқисачи, деб айтди. “Сен бунга шундоқ ҳам ишонасан-ку. Шунинг учун ўзинг ўқи”, – деди Клоу. Жобс студияга келди, синов учун бир неча марта матнни ўқиб берди ва фонограммага ёзил олди. У ҳаммага ёқди. Клоунинг фикрича, агар Жобснинг овозидан фойдаланилса, ўқиётган одамнинг номини айтишга ҳам ҳожат йўқ эди. Одамлар шундоқ ҳам бу Жобс эканини биларди. “Сенинг овозинг кучли таассурот қолдиради. Сен яна бренднинг хўжайини бўлиб кўринасан”, – деб ишонтирди уни Клоу.

Жобс қайси версиядан – ўз овози билан ёзилган версияданми ёки Дрейфусс ижросидаги версияданми – фойдаланишини билмади. Нихоят роликни жўнатиш керак бўлган вақт етиб келди. Ролик “Ўйинчоқлар тарихи” телепремьераси билан бир вақтда эфирга узатилар эди ва бу жуда ўринли эди. Кутилганидек, Жобс шошма-шопшарлик билан қарор қабул қилгиси келмади. Натижада у

Клоуга иккала версияни ҳам юборишини айтди, бу муаммони эртілабга қолдириш имконини берарди. Эрталаб Жобс қүнғироқ қилиб, Дрейфусс ижросидаги версияни қўйишни сўради. “Агар мен овот берган версия танланса, одамлар бу мен ҳакимдаги ролик деб ўлашади. Лекин бу мен ҳакимда эмас, Apple ҳакида”, – деб у Клоу билан ўз фикрини ўртоқлашди.

Олма фермасидаги жамоага аъзо бўлган вақтдан бошлаб Жобс ўзини ва Apple’ни контрмаданият махсули деб биларди. “Ўзгачи фикрла” ва “1984” каби рекламаларда у, гарчи миллиардер бўлса-да, ўзининг исёнкорликка мойиллигига урғу бериб, Apple русланини намойиш этганди. Бу бошқа беби-бумерлар ва уларни фарзандларига ўзида шунга ўхшаш хислатни аниклаш имконини берарди. “Биз танишганимизда, у жуда ёш эди, лекин унинг руслами одамларга қандай таъсир кўрсатишни интуитив равишида ва бехато аниклаб оларди”, – дейди Клоу.

Бирорта одам, хоҳ у бутун бошли компания ёки унинг раҳбари бўлсин, ўз русланини Ганди, Эйнштейн, Кинг, Пикассо ва Далай-Лама билан тенглаштиришга журъат этиши даргумон эди. Жобс одамлар Apple компьютерларидан фойдаланаётгани учун ўзларини эркин, ижодкор, прогрессив исёнкор эканига ишонишга мажбур қилди. “Стив юқори технологиялар саноатида хаёт услубини белгилаб берадиган ягона брендни яратди, – дейди Ларри Эллисон. – Одамлар фаҳранадиган “порше”, “феррари”, “приус” каби машина руслумлари мавжуд, чунки автомобиль ўз эгасининг қандайлиги ҳакида кўп маълумот беради. Бу Apple махсулотларига ҳам тегишли эди”.

“Ўзгача фикрла” реклама кампаниясидан бошлаб ва бутун кейинги йиллар давомида Жобс реклама стратегиясини муҳокама килиш учун ҳар чоршанба куни ўзининг асосий агентлиги ҳамда маркетинг ва жамоатчилик билан алоқалар бўйича мутахассислар билан уч соатлик йиғилиш ўтказарди. “Дунёда маркетингга Стивчалик муносабатда бўладиган бошқа бош директор йўқ. Ҳар чоршанба куни у барча янги роликларни, босма рекламани, билбордларни шахсан ўзи тасдикайди”, – деб айтганди Клоу. Йиғилиш охирида у кўпинча ишлаб чиқилаётган махсулотларни кўрсатиш учун Клоу ва Дункан Милнер ҳамда Жеймс Винсент унинг бошқа ҳамкасларини Apple’нинг махфий дизайн-студиясига таклиф қиласларди. “У бизга барча янги лойиҳаларни тўлқинланиб, мулоҳимлик билан кўрсатиб берарди”, – деб эслайди Винсент. Жобс ўзининг махсулотга, уни яратиш жараёнига бўлган ҳиссиётли меҳрини маркетинг

дахолари билан шу қадар ишонч билан ўртоқлашардикى, натижада исталган унинг рекламаси истеъмолчига унинг ҳис-түйғуларини етказиб берарди.

iCEO

Реклама кампанияси устидаги ишларини яқунлаётىب, Жобс-нинг ўзи ҳам “Ўзгача фикрла” принципига риоя килди. У Apple’га хеч бўлмаса вақтингчалик бўлса ҳам расман раҳбарлик қилишга карор килди. Амалда у икки ярим ой аввал Амелио кетганидан кейин раҳбарликни ўз зиммасига олганди, лекин қоғозда шунчаки “маслаҳатчи” эди. Фред Андерсон бош директор мажбуриятларини бажариб турганди.

1997 йил 16 сентябрь куни Жобс унинг ўрнини эгаллашини эълон қилди. (Вақтингчалик бош директор лавозими – interim Chief Executive Officer – шу ондаёк iCEO аббревиатурасига қисқартирилди). Бу синов учун отилган тош эди. Жобс маош олмасди ва контрактларни имзоламасди. Бироқ чинакам ҳокимиятта эга эди. У тўлиғича ўзи яккаҳокимлик қиласарди.

Шу ҳафтада ўзининг тайинланганини ва янги реклама кампанияси бошланганини нишонлаш учун Жобс раҳбарларни ҳам, оддий ходимларни ҳам катта аудиторияга тўплади, сўнгра барчани пикникка олиб чиқди, у ерда пивохўрлик қилишди ва вегетарианча гаом ейишди. У кампусни оёқ яланг, шортикда ва соқоли олинмаган ҳоргин ҳолда айланарди, лекин унинг юзи ўта дадилликни ифода этарди. “Мен тахминан ўн ҳафтадан бери шу ердаман ва бу вактда лаънатланган одамдек ишлайпман, – деди у. – Бизнинг мақсадимиз мақтаниш эмас, балки энг юксак маҳсулот ишлаб чиқариш, энг юксак маркетинг, энг кулагай тарқатишдан иборат асосий принципларга қайтишидир. Apple’да асосий принципларнинг муҳимлиги унитилаёзди”.

Яна бир неча ҳафта Жобс ва директорлар кенгаши доимий бош директор излашди. Улар Kodak’даги Жорж Фишер, IBM’даги Сэм Палмизано, Sun Microsystems’даги Эд Зандер каби номзодларни дикқат билан кўздан кечиришди, бироқ улар Жобс бошқарув жараёнида фаол иштирок этаётган вактда бош директор лавозимини эгаллашга умуман ҳаракат қилишмади. San-Francisco Chronicle’нинг хабар беришича, Зандер лавозимга даъвогарлик қилмади, чунки Стив ҳар бир қарорга эътиroz билдириб, унга эркин нафас олишга имкон бермаслигини биларди”. Бир сафар Жобс Эллисон билан бирга ўз номзодини кўйган бир дўлвар IT-маслаҳатчисига у қабул

килинганини айтиб имейл юбориб, уни калака қилди. Матбуотчи улар шунчаки майнабозлик қилгани ҳақидаги янгиликлар пайдо бўлганида, бу анча хунук, лекин кувноқ ҳазил бўлиб туюлди.

Декабрга келиб, iCEO аббревиатурасидаги “i” ҳарфи энди *interim*, яъни “вақтингчалик”ни эмас, балки *indefinite*, яъни “номалум муддатга” маъносини англатиши маълум бўлди. Жобс ҳокимият жиловини ҳеч кимга беришни хоҳламагани боис директорлар кенгаши аста-секин бош диектор излашни тўхтатиши. “Apple’га” кайтгач, мен деярли тўрт ой кадрлар агентлиги орқали бош директор излашга ҳаракат қилдим, – деб эслайди Жобс. – Лекин уларни ин таклифлари ҳеч вақоға ярамасди. Шу таріқа мен ўзим бош директор бўлиб қолдим. Apple муносиб номзодларни жалб қилишга қодир эмасди”.

Жобс жиддий муаммога дуч келди. Иккита компанияни бошқарип жуда оғирлик қилди. Ўша вақтни эсларкан, у айнан ўшандаги ўз соғлиғимга зарар етказган бўлсан керак, деб гумон қиласди:

Ҳаётимдаги жуда жуда қийин давр эди. Ёш оиласам бор эди. Pixar компаниям бор эди. Мен эрталаб 7 да ишга борарадим ва кечки 9 та кайтардим. Бу вақт болалар ухлаб ётган бўларди. Мен бир сўз ҳам айта олмасдим, шу даражада тинкаб қуриб қоларди. Мен Лорен билан гаплаша олмасдим. Ярим соат телевизор олдида ўтиришига кучим етарди, холос. Бундай маромда ишлаш мени нобуд қилишига оз қолди. Мен ўзимнинг қора “порше” кабриолетимда гоҳ Pixar’га, гоҳ Apple’га елдек учардим. Буйрагимда тош пайдо бўлди. Мен қасалхонага борарадим, менга демерол қилишди ва сўнгра тош чиқиб кетди.

Машаққатли иш жадвалига қарамай, Жобс Apple ишларига канча кўп шўнғиса, у кета олмаслигини шунча аниқ тушунарди. 1997 октябрдаги компьютер кўргазмасида Майкл Деллдан Стив Жобс ўрнида Apple’ни бошқарганингда нима қилган бўлардинг деб сўрашганида, Делл шундай жавоб берганди: “Мен компанияни ёпардим ва пулларни омонатчиларга тарқатардим”. Бунга жавобан Жобс унга “Бош директор компания обрўсини ушлаб қолишни билиши керак. Лекин, кўриб турганимдек, сизга бу хос эмас экан”, деб ёзилган истехзоли имейл юборди. Жобс жамоани бирлаштириш учун рақиблардан фойдаланишни яхши кўрарди. У буни IBM ва Microsoft билан амалга оширганди, энди Dell компаниясининг навбати келганди. Ишлаб чиқариш ва тарқатиш тизимини қайта ташкил этиш учун менежерларни тўплаганида унинг ортида Делл-

нинг деворга ёпиширилган фотосурати савлат тўкиб турарди. “Биз сени нишонга олдик” деди Жобс қувноқ олқишлилар садоси остида.

Узоқ умр кўрадиган компанияни яратиш унинг бош мақсади ёди. Ўн икки ёшлик чоғидаёқ, ёзда Hewlett-Packard’ишлаб юрган пайтидаёқ, агар компания тўғри бошқарилса, у анча самарали янги технологияларни жорий этишига Жобснинг ақли етарди. “Компаниянинг ўзи, уни ташкил этиш принциплари энг асосий ўрин эгаллашини тушундим. Компанияни барпо этиш механизми фоят қизиқ. Менда Apple’га қайтиш имконияти пайдо бўлганида, мен компаниясиз фойдаси йўқ одамга айланиб қолишимни англаб етдим ва шу сабабли қолишга ва уни қайта қуришга қарор қилдим”, – деб эслайди у.

Клонларни йўқ қилиш

Apple компютер ишлаб чиқарувчи бошқа компанияларга ўз операцион тизимидан фойдаланиш учун лицензия бериш керак-ми-йўқми, деган масала хусусида компанияда қизгин баҳс кўтарилиди. Маълумки, Microsoft компанияси ўзининг Windows операцион тизими учун лицензияларни истаганча берарди. Возняк бошидан шу нуқтаи назарни химоя қилди. “Бизнинг ажойиб операцион тизимимиз бор эди, лекин унга эга бўлиш учун бизнинг қимматбаҳо компютеримизни ҳам сотиб олиш керак бўларди, – деганди у. Бу хато эди. Биз яхшиси операцион тизимни лицензиялаш учун мақбул нарх таклиф қилганимиз яхши эди”. 1984 йилда Apple’га фахрий маслаҳатчи сифатида келиб қўшилган Xerox PARC юлдузи Алан Кей ҳам дастурний таъминотни лицензиялаш учун тинмай курашди. “Дастурний таъминот ишлаб чиқарувчилар учун қанча кўп платформа бўлса, шунча яхши: маҳсулотинг ҳар ерда ишланини хоҳлайсан. Мен жуда муҳим мақсад учун курап олиб боргандим. Бу менинг Apple’даги энг ийрик мағлубиятим эди”, – деб эслайди у.

1985 йили (Жобсни компаниядан ҳайдаб чиқаришган йили) операцион тизимни лицензиялаш орқали катта бойлик тўплаган Билл Гейтс Apple’ни ундан ўrnak олишга чақирганди. Гейтс Apple унинг мижозларининг бир қисмини ўзига жалб қилса, Microsoft компанияси Macintosh фойдаланувчилари ва унинг клонлари учун Word ва Excel каби иловалар версияларини яратиб, фойда олаверади деб ўйлаганди. “Мен бор кучим билан уларни шунга йўналтироқчи бўлдим”, – деб эслайди у. Гейтс ҳатто ўз далил-исботларини Скаллига расмий мактубда ҳам баён қилиб берганди:

“Саноат шундай босқичга күтарилдики, унда компьютер ишлаб чиқарувчи бошқа компанияларнинг кўмагисиз ўз инновацион технологияларини стандарт сифатида кўрсатишнинг имкони йўқ. Сизлар қўшма платформаларни ривожлантириш учун учта-бешти компанияяга Macintosh технологияси учун лицензиялар тақдим этганингиз маъкул”. Жавоб олмай, Гейтс иккинчи хатни ёзди ва унди Macintosh’ни клонлаш учун мос келадиган компанияларни санаб берди. Хатни у “Мен қандай ёрдам керак бўлса тайёрман. Илтимос, менга кўнғироқ қилинг”, деган сўзлар билан якунлади.

Apple Macintosh операцион тизимини лицензиялашга 1994 йилгача қаттиқ курашди. Аммо ўша йили бўш директор лавозимини эгаллаган Майкл Шпиндер Power Computing ва Radius каби майда компанияларга Macintosh клонларини яратишга рухсат берди. 1996 йили унинг ўрнига Гил Амелио бу рўйхатга Motorola’ни кўшди. Бу стратегия анча зарар келтирди: Apple ҳар бир сотилган компьютердан лицензион тўловлар сифатида 80 доллар олар эди, лекин клонлар сотув ҳажмини кенгайтирмади, балки ҳар бири 500 доллар фойда келтирадиган юқори сифатли Apple компьютерлари сотуви ҳажмини кескин камайтирди.

Бироқ Жобс клонлашга иқтисодий сабаблар туфайлигина қаршилик қилимади. Бундай ишларни табиатан унинг жини сўймасди. Аппарат ва дастурий таъминотни тўлиқ интеграциялаш ғояси унинг асосий принципларидан бири эди. У ҳаммани ва ҳамма нарсани назорат қилишни жуда яхши кўрарди. Компьютерлар борасида эса бунга факат бир усул билан эришиш мумкин эди: фойдаланувчи олдида бутун жавобгарликни олиб, курилмани бошидан-охиригача ишлаб чиқариш керак эди.

Шу туфайли Жобс Apple’га қайтгач, клонларни йўқ қилиш унинг биринчи даражали вазифасига айланди. Амелионинг кетишидан кейин бир неча ҳафта ўтиб, 1997 йил июлда операцион тизимнинг янги версияси чиқди. Жобс клонларни ишлаб чиқарувчи компанияларга агрейд қилишга рухсат бермади. Power Computing раҳбари Стивен “Кинг” Кэнг Жобснинг Бостондаги Macworld тақдимотидаги чиқиши вақтида клонлашни ҳимоя қилиб протестлар ташкил этди ва агар Жобс лицензиялашдан воз кечса, Macintosh операцион тизими ўлади, деб ошкора огоҳлантириди. “Агар платформа ёпилса, унда ҳаммаси тугайди. Бу ғирт фожеа. Якка-ю ёлғизлик ҳалокатдан даракдир” – деди Кэнг.

Жобс бошқача фикр юритарди. У Эд Вулардга кўнғироқ қилиб, унга Apple лицензия бизнеси билан хайрлашишини етказди. Кен-

гаш рози бўлди ва сентябрда у битимга эришди. Унга кўра Power Computing 100 миллион доллар эвазига лицензиядан воз кечади ва Apple'га ўз мижозлар базасини беради. Тез орада Жобс клонларни ишлаб чиқарувчи бошқа компаниялардан ҳам лицензияларни қайтариб олди. “Уч пулга қиммат компьютерлар ишлаб чиқарувчи компанияларга операцион тизимимиздан фойдаланиш ва бозоримизнинг бир қисмини эгаллаш имкониятини бериш дунёдаги энг аҳмоқона иш эди”, – деганди у кейин.

Махсулот ихтисослигини тафтиш қилиш

Фикрни бир жойга жамлаш Жобснинг энг кучли томонларидан бири эди. “Нима қилиш лозимлигини тушуниш муҳимdir. Лекин нимани қилиш керак эмаслигини тушуниш ҳам муҳимdir. Компания ҳақида ҳам, маҳсулот ҳақида ҳам шуни айтиш мумкин”, – деганди у. Apple'га қайтгач, Жобс дарҳол ўз принципларини амалиётда кўллай бошлади. Бир куни йўлакда Амелионинг собиқ ёрдамчиси, Уортон бизнес мактабининг битирувчисига дуч келиб қолди. “Ажойиб, менга содда ишчи кучи керак”, – деди Жобс. Ўспирин боланинг янги вазифаси ўнлаб ишлаб чиқариш гурухлари билан ўтказилган кенташларнинг коспектини тузишдан иборат эди: Жобс улардан нафакат жорий лойиҳаларни сўрарди, балки уларни бу лойиҳалар бундан кейин ҳам иш беришини асослаб беришга мажбур киласади.

У ўзининг дўсти Фил Шиллерни ёрдамга чакирди. У аввал Apple'да ишлаганди, кейин эса график дастурий таъминот ишлаб чиқарувчи Macromedia компаниясига ўтиб кетганди. “Стив йигирма кишига мўлжалланган конференц-залда гурухни тўплади, у ерга ўттиз киши тикилиб кирди. Улар бир-бирига гап бермай унга PowerPoint'да тақдимотларни кўрсатишга харакат килишди. Стив эса бундай тақдимотларни кўришни истамасди”, – деб эслайди Шиллер. Маҳсулотни тафтиш қилиш PowerPoint'ни бекор қилишдан бошланди. “Одамлар ўйлаш ўрнига слайдларни кўрсатишига сабрим чидамайди, – деб изоҳлаганди кейин Жобс. – Улар муаммони тақдимот ёрдамида кўриб чиқади. Мен одамлар расмларни кўришни эмас, балки стол устида масалаларни муҳокама қилишни хоҳлардим. Агар киши нима ҳақида гапираётганини билса, унга PowerPoint'нинг кераги йўқ”.

Маҳсулот шархи Apple'нинг нақадар диккати тарқоқлигини кўрсатиб берди. Компания бюрократик инерция туфайли ёки чакана савдогарларнинг тантлигини қондириш учун ҳар бир маҳсу-

лотнинг кўплаб варианларини бир қолипда ишлаб чиқаради. “Бу гирт ақлсизлик эди, – деб эслайди Шиллер. – Тонна маҳсулотларнинг катта қисми умуман яроқсиз эди. Одамлар нима қилишаётганини ўзлари ҳам билмасди”. Apple’да 1400 дан 9600 гача тушунарсиз рақамлардан иборат ўнлаб Macintosh версиялари бор эди. “Менга бунинг барчасини уч ҳафтада тушунтириб беришди, лекин мен барибир тушуна олмадим” – деганди Жобс. Охир-оқибат у “Дўстимга қайси моделни масалаҳат берай?” каби оддий саволлар бера бошлади.

Шундай оддий жавоб ололмагач, у айрим моделларни, баъзан эса умуман маҳсулотни ишлаб чиқаришни тўхтатди. Тез орада у ишлаб чиқаришни 70 фоизга камайтирди. “Сизлар қобилиятлисизлар. Бўлмағур нарсага вақт сарфлашнинг кераги йўқ”, – деди у бир бўлинмага қаратса. Унинг ишлаб чиқаришни бутунлай тўхтатиш тактикаси кўпчилик муҳандисларнинг жаҳлини чиқаради, бу эса кўпчиликнинг ишдан бўшашига олиб келди. Бироқ Жобс яхши мутахассислар, гарчи уларнинг лойиҳалари ҳам ёпилаётган бўлса-да, уни кўллаб-кувватлаганини айтди. “Муҳандислар жуда хурсанд, – деб маълум қилганди у 1997 йил сентябрда бўлиб ўтган йиғилишларнинг бирида. – Мен ҳозиргина маҳсулоти ишлаб чиқарилиши тўхтатилган одамлар билан учрашдим. Уларнинг боши осмонда, чунки улар нима жин уриб бу билан шуғулланаётганини тушуниб етишди”.

Бир неча ҳафта ўтгач, Жобснинг сабр-косаси тўлиб кетди. “Бас! Бунинг барчаси сафсата” – деб бақирди у битта йирик маҳсулот муҳокамасини бўлиб. У фломастер олиб доскага борди ва иккита чизик – бири ётиқ, иккинчиси тик чизик чизди ва маконни тўрт қисмга бўлди. “Демак, мана бизга керак нарса”, – деб давом этди у. Устунларни у “Истеъмолчи” ва “Профессионал” деб, каторларни эса “Стационар” ва “Портатив” деб атади. Жобснинг сўзларига караганда, вазифа ҳар бир катақча учун тўртта идеал маҳсулот яратишдан иборат эди. “Конференц-зал чукур сукунатга чўмди”, – деб эслайди Шиллер.

Директорлар кенгаши ҳам Жобсни ана шундай донг қотиб кутиб олди. “Гил ҳар бир мажлисда биз янги ва янги маҳсулотлар жорий этилишини маъқуллашимизни талаб қиласарди, – дейди Вулард. – У маҳсулот турини кўпайтириш керак деб уқтиарди. Энди эса Стив келиб, аксинча, маҳсулот сонини камайтиришимизни айтди. У тўртта катақдан иборат жадвални чизиб берди ва мана шунга эътиборни қартишимиз керак деб айтди”. Дастлаб кенгаш қаршилик

күрсатди. Жобсга бу қалтис деб айтишди. “Менда ҳаммаси яхши бўлади”, – деб жавоб берди у. Кенгаш янги стратегияни қўллаб овоз бермади. Жобс ўз билганича иш тутди. Якунида Apple муҳандислари ва менежерлари бутун саъй-ҳаракатни тўртта соҳага қаратишди. Power Macintosh G3 “профессионаллар учун стационар компьютер” катагини тўлдиради. PowerBook G3 профессионаллар учун портатив курилмага айланади. Истеъмолчига эса стол компьютери сифатида iMac, портатив курилма сифатида iBook таклиф этилади.

Бу ўзгаришлар шуни англатарди: компания бир қатор соҳаларни тарк этишига, масалан принтер ва серверлардан воз кечишига тўғри келарди. 1997 йили Apple компанияси Hewlett-Packard’га StyleWriter рангли принтерини согди. У шунчаки DeskJet’нинг версияси эди. Hewlett-Packard эса сиёҳ картрижларини сотиб шундок ҳам асосий фойдани оларди. “Бир нарсани тушумаяпман, – деди Жобс йиғилишда. – Сиз бозорга миллион принтер олиб чиқасизлар ва бунинг эвазига ҳеч нарса олмайсизлар. Бу аҳмоқона иш”. У хонадан чикиб HP раҳбарига қўнғироқ қилди ва принтерларни тўхтатамиз, уларни ўзингиз ясанг, деб битимни бекор қилишни таклиф қилди. Сўнгра кенгашга қайtdи ва принтерлар билан боғлиқ ишлар тугади, деб айтди. “Стив ишлар холатига баҳо берди ва ортиқча юкни тушириш кераклигини дарров тушунди”, – деб эслайди Шиллер.

Newton чўнтак компьютерини тўхтатиш бу борада Жобс қабул қилган энг ёрқин қарор бўлди. Жобс бу курилмани ёмон кўришининг сабаби шу эди: Newton Скалининг севимли лойиҳаси эди, у камчиликлардан холи эмасди, Жобс компьютер ручкаларидан фойдаланиши ғоясига қарши эди. У Амелиони бу лойиҳани ёпишга 1997 йилнинг бошидаёқ қўндиримоқчи бўлганди, лекин бўлинма Apple’дан алоҳида компания бўлиб ажралиб чиқишига эришганди холос. 1997 йилнинг охирида ўтказилган машҳур товар тафтиши вақтида Newton йўқ эди. Кейинроқ Жобс бу ҳақда шундай фикр юритганди:

Агар Apple’да танг аҳвол бўлмаганида мен шу матахни такомиллаштирган бўлардим. Лекин мен у билан шуғулланаётган одамларга ишонмадим. Технология чакки эмаслигини ич-ичимдан сезардим, лекин қобилиятсиз менежерлар уни булғашди. Лойиҳани ёпиб, мен бир нечта яхши муҳандисни бўлмағур ишдан озод қилдим. Улар янги мобил курилмалар устидаги ишларда ёрдам бериши мумкин эди. Биз iPhone а iPad’ни ишлаб чиқаришга киришганимизда, уларнинг тажрибаси бизга аскотди.

Жобснинг барча саъй-ҳаракатни жамлаш қобилияти Apple'ни куткариб қолди. Биринчи йили Жобс 3000 дан ортиқ кишини ишдан бўшатди, компанияни баланс боткоғидан куткарди. Жобс вақтинчалик бош директор бўлган 1997 йил сентябррида якунланган фискал йил давомида Apple 1,04 миллиард йўқотди. “Банкрот бўлишимизга уч ойдан камрок вақт қолганди”, – деб эслайди у. 1998 йил январда Сан-Францискода ўtkазилган Macworld’да соқол қўйган Жобс бир йил олдин Амелио шарманда бўлган ўша сахнага кўтарилиди. У янги ишлаб чиқариш стратегияни ҳар қанақа йўл билан мақтарди. Ва илк бор нуткини “Яна бир нарса...” сўзлари билан якунади. Бу сўзлар кўркам постскриптумга айланади. Бу сафар “Фойда ҳакиди ўйла” (Think Profit) бош шиор эди. Аудитория тўхтовсиз олқишилади. Икки йил давомида эсанкиратиб кўядиган даражада йўқотишлардан кейин Apple ниҳоят бир чоракда 45 миллионлик фойда кўрди. Бутун фискал йилида (1998) сумма 309 миллионга ошди. Жобс қайтди, у билан бирга Apple ҳам қайтди.

25-БОБ. ДИЗАЙН ПРИНЦИПЛАРИ. ЖОБС ВА АЙВ СТУДИЯСИ

Жони Айв

1997 йил сентябрда Жобс Apple бош директори бўлганида, у олий раҳбарият вакиллари йиғилишини ўтказди. Унда дизайн бўлими раҳбари – ўз ишига чин дилдан содик ўттиз ёшли британиянлик Жонатан Айв ҳам иштирок этди. Уни ҳамма Жони деб атарди. У Apple’дан бўшамоқчи эди, чунки компания факат фойда олишни кўзлаб, товарларнинг дизайнинг эътибор бермаганлиги унинг нафратини келтирганди. Бироқ Жобснинг чиқишидан кейин у фикрини ўзгартирди. “Стив бизнинг мақсадимиз шунчаки пул ишлаб олиш эмас, балки сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш ҳамдир, деганини ҳозиргидай эслайман” – деб хотирлайди Айв. – Бундай фалсафа бутунлай бошқача ёндашувни назарда тутар эди. У Apple’да аввал қабул қилинган ёндашувдан тубдан фарқ қиласа эди”. Тез орада Айв ва Жобс дўстлашиб олди. Уларнинг дўстлиги саноат дизайнни соҳасидаги энг муҳим ҳамкорликнинг бошланишига пойдевор яратиб берди.

Айв Лондоннинг шимоли-шарқидаги Чингфорд шаҳарчасида катта бўлганди. Унинг отаси маҳаллий коллежда заргарлик бўйича дарс берарди. “Унинг қўли тилла эди. Рождествода у мени устахонасига олиб борди. Ҳамма таътилга чиқиб кетганди ва биз иккимиз мен хоҳлаган нарсани ясагандик”, – деб сўзлаб беради Айв. Отаси битта шарт қўйганди. Жони бўлажак ижод асарларининг эскизларини ўзи чизиши керак эди. “Мен қўлда ясалган нарсаларнинг гўзаллигини доим қадрлаганман. Вакт ўтиб, мен яратувчининг меҳнати муҳим эканини тушуниб етганман. Пала-партишликни ёқтирамайман”.

Айв Ньюкаслдаги Политехника коллежига ўқишига кирди ва ўқишдан бўш вақтида дизайнер-маслаҳатчи бўлиб ишлади. Шарикли ручка унинг ilk кашфиётларидан бири эди. Уни қўлда бураш ёқимли эди: шу тарика ручка эгаси унга хис-туйғулари билан боғланниб қолди. Диплом лойиҳаси сифатида у эшитиш қобилияти паст болаларга мўлжалланган гарнитура ва микрофон корпусларининг оқ пластик ясалган дизайнини ишлаб чиқди. Унинг квартирасида пенопластдан ясалган макетлар сочилиб ётарди: у идеал дизайнерлик ечимини излаётиб, улардан фойдаланаарди. Бундан ташкари, у банкомат ва ноодатий букилган телефон дизайнини ўйлаб топди.

Иккала лойиха ҳам Қироллик санъат жамияти мукофотларини кўл га киритди. Айрим дизайнерлардан фарқли равишда Айв шунчаки чиройли хомқолиплар ясамасди, у масаланинг техник томониги ҳам эътибор қаратарди. Коллежда ўқиётган вақтида Macintosh учун дизайн ишлаб чиқиши имконияти пайдо бўлди. “Мас’ни ўзим учун кашф килиб, мен у ерда ишлаётган одамлар билан менинг ички олими мим яқинлигини дархол тушундим. Компаниянинг мақсади ва уни асос солған инсоннинг ғояси нима эканини бирдан англаб етгандек бўлдим”, – деб айтиб берганди Айв.

Коллежни битиргач, Айв Лондонда Tangerine деб номланган дизайнерлик фирмасига асос солди, фирма кейин Apple билан консалтинг шартнома тузди. 1992 йилда у Apple’нинг дизайн бўлимига ишга кириш учун Купертинога кўчиб ўтди. 1996 йили – Жобс қайтишидан бир йил аввал – Айв бўлимига раҳбар бўлди, бироқ у бундан қаноат ҳосил қилгани йўқ. Амелио дизайн ҳақида деярли қайғурмасди. “Ҳеч ким ишга қалбини баҳш этмасди – ҳаммани фақат фойда кизиктирарди. Биз дизайнерлардан маҳсулотнинг мақети талаб қилинарди, сўнгра мухандислар энг кам харажат сарфлаб, бизнинг ғояларимизни ҳаётга татбиқ этишга ҳаракат қиласади. Мен ишдан бўшашибни хоҳлардим”, – деб эслайди Айв.

Жобс лавозимга киришиб, кишида илҳом келтирадиган нутқ сўзлаганидан кейин Айв қолишга қарор қилди. Бироқ Жобс бошида жаҳон даражасидаги дизайнерларни четдан излашга киришди. У IBM учун ThinkPad яратган Ричард Саппер ҳамда “феррари-250” ва “мазерати-гибли-І” дизайнини ишлаб чиқсан Жоржетто Жужаро билан учрашди. Сўнгра у Apple’нинг ўзидағи дизайн бўлими билан танишди ҳамда хушмуомала, ғайратли ва меҳнаткаш Айв билан иноклашиб қолди. “Биз шакллар ва материалларга турлича ёндашибни мухокама қиласадик. Биз бир-биримизни яхши тушунардик. Бу компанияни нима учун яхши кўришим бирдан эсимга келди”, – деб эслайди Айв.

Дастлаб Айв Жобс ишланмалар бўлими раҳбари этиб тайинлаган Жон Рубинштейннинг кўл остида ишлади. Лекин тез орада Айв ва Жобс ўртасида самимий ва ноодатий мустаҳкам муносабатлар ўрнатилди. Улар бирга тушлик қиласадиган бўлишди, кун охирида Жобс гаплашиб ўтириш учун одатда Айвнинг олдига киради. “Жонининг алоҳида мақоми бор эди, – деб айтиб беради Пауэлл. – У уйимизга келадиган бўлди ва оиласадимиз жуда дўстлашиб қолди. Уни хафа қилиш Стивнинг хаёлига ҳам келмасди. Стивнинг

ҳаётидаги деярли барча одамларни алмаштириш мумкин, лекин Жонини эмас”.

Кейинроқ Жобс у Айвни қандай қадрлаганини менга айтиб берганди:

“Нафақат Apple’да, балки бутун дунёда юз берган ўзгаришларда Жонининг хизматлари улкан. У нихоятда ақлли, бизнес ва маркетингни тушунади. У янги билимларни бир зумда ўзлаштириб олади. У биз аслида нима билан шуғулланаётганимизни ҳаммадан яхши тушунарди. Агар Apple’да ички дунёси меникига ўхшаши одала бўлса, у Жони эди. Биз деярли ҳамма нарсани бирга ўйлаб топамиз, сўнгра қолганларни чақириб, “Бу қалай бўпти?” деб сўраймиз. У лойихани майда икир-чикирларини ҳам унутмаган ҳолда тўлиқ тасаввур этишга қодир эди. Ва Apple бу ишлаб чиқариш компанияси ёкани ҳам унинг ёдиди эди. Жони шунчаки дизайнер эмас. Шу сабабли у бевосита мен билан ишлайди. Мендан кейин у Apple’да энг катта ҳокимиyатга эга бўлади. Ҳеч ким унинг оғзини ёпа олмайди ва унга нима қилиш кераклигини кўрсата олмайди. Чунки мен ҳаммасини таҳт қилиб қўйганман”.

Кўпчилик дизайннерлар каби Айвга концепцияни пухта ўйлаб чиқиш ва ҳар бир дизайннинг ғоясини босқичма-босқич ишлаб чиқиш ёкарди. Жобс эса, аксинча, кўпроқ интуицияга таянарди. У ўзига ёққан макет ва хомқолипларни танлаб оларди, қолганларини четта суриб қўярди, шундан сўнг Айв Жобс томонидан маъқулланган намуналар билан ишларди.

Айв Braun компаниясининг майший техника фирмаси учун ишлайдиган германиялик саноат дизайнери Дитер Рамзнинг муҳлиси эди.

Рамз “майли камроқ бўлсин, лекин яхши бўлсин” (Weniger aber besser) фалсафасига амал қиласарди. Унинг ортидан Жобс ва Айв ҳам ҳар бир кейинги маҳсулотнинг дизайнини соддалаштиришга интилишиди. “Оддийлик – жуда мураккабдир”, деб номланган ilk reklama буклети чиққан вақтдан бошлаб Жобс оддийликка интилди. Бу мураккабликлардан қочиши эмас, балки уларни енгиб ўтишни англатарди. “Бирорта оддий нарса яратиш, асосий муаммоларни кўриш ва уларни энг зўр усулда ҳал қилиш учун жуда кўп ва машакқатли меҳнат қилиш керак”, – деганди у.

Айвни учратиб, Жобс ташки оддийлик эмас, балки чинакам оддийлик учун курашда ўзига сафдош топганди. Бир куни Айв дизайн-студияда ўтириб, ўз фалсафасини таърифлаб берди:

“Нима учун оддийликни яхши деб ҳисоблаймиз? Чунки буюм-

лар билан ишлар эканмиз уларни бошқараётганимизни ҳис этиб туриш биз учун муҳимдир. Оддийлик – бу шунчаки күргазма учун яратилған услугуб эмас. Бу минимализм ёки тартибсизликнинг йўқлиги эмас. Оддийликка эришиш учун мураккаблик қаъридан туనель қазиши керак. Чинакам оддий бўлиши учун масаланинг эн тубига этиб бориш керак. Мисол учун, агар сизга бирорта винтиқ етишмаса, сиз ҳаддан ортиқ мураккаб ва тушунарсиз нарса яратиб қўйишингиз мумкин. Лекин оддийлик эътибор қаратиш, уни билиш, у нимадан иборат эканини тушуниш энг яхши йўлдир. Иккинчи даражали нарсадан халос бўлиш учун буюмнинг моҳиятини тушуниш керак”.

Жобс ва Айв бу фикрга қўшиларди. Дизайн улар учун шунчаки буюмнинг ташки кўриниши устида ишлашни англатмасди. Дизайн ўз моҳиятини акс эттириши керак эди. Apple’га қайтганидан сал ўтиб Жобс Fortune журналига шундай деганди: “Кўпчилик одамларнинг онгода дизайн – бу никоб. Лекин менинг наздимда бундай ёндашувнинг дизайнга умуман алоқаси йўқ. Дизайн – бу инсон ижодининг юраги. У муваффакиятли яратилса, буюм қобиғи орқали унинг ички оламини кўриш мумкин”.

Охир-окибат янги маҳсулот дизайнини ишлаб чиқаётиб, Apple уни ишлаб чиқариш хусусиятларини ҳисобга олди. Power Mac компьютерларидан бирини таърифлаётиб, Айв шундай деганди: “Биз ортиқча бўлган барча нарсадан халос бўлишни хоҳладик. Бунинг учун дизайнерлар, ишлаб чиқувчилар, мухандислар ва тайёрловчилар ўртасида мутлак ҳамфирлик талаб этилди. Биз дастлабки вариантга тинимсиз қайтардик. Бу қисм керакми, у колган тўртгасининг вазифаларини бажара оладими-йўқми, деб ўзимиздан сўрардик”.

Жобс ва Айв Франция бўйлаб биргаликда саёҳат қилган вақтда буюм дизайнни, унинг вазифаси ва тайёрлаш сифати ўртасидаги боғликларнинг жонли мисолини кўрди. Ошхона буюмлари дўқонида Айв ўзига ёққан пичоқни олди, лекин шу заҳоти унинг ихлоси қайtdи ва пичоқни бир четга суриб кўйди. Жобс ҳам шундай қилди. “Биз икковимиз ручка ва тиф ўртасига елим томчи окканини пайқадик”, – деб эслайди Айв. Жобс ва Айвнинг фикрича, пичоқни сифатсиз тайёрлаш натижасида унинг дурустгина дизайнинг птур етказилганди. “Елимланган қисмлардан ясалган пичоқни ким хоҳладиди? – деб айтганди Айв. – Буюмни қабул қилишдаги софликни бузадиган ва эътиборни унинг моҳиятидан чалғитадиган майда жиҳатлар, гарчи сўз шунчаки идиш-товорқ ҳақида борса ҳам, Стив

ва мен учун мұхимдир. Ва биз иккимиз маҳсулот оддий ва яхлит күрениши керак деб ҳисоблаймиз”.

Күпчилик компанияларда ишлаб чиқаришнинг техник жиҳати дизайнни белгилаб беради. Мұхандислар маҳсулотнинг техник параметрлари рўйхатини тақдим этади, дизайнерлар эса, шундан келиб чиқиб, унга мос келадиган корпус яратади. Лекин Жобс бошқача йўлни маъқул кўрди. Apple энди пайдо бўлган пайтда Жобс ластлаб илк Macintosh корпусининг дизайнини тасдиқлади, сўнгра мұхандислар шу корпусга босма плата ва бошқа компонентларни сифдириши керак эди.

Жобс Apple’дан кетишга мажбур бўлгач, мұхандисларнинг талаблари биринчи ўринга қўйилди. “Стив қайтишидан олдин мұхандислар одатда “Мана сизга ички компоненлари – процессор, кат-тик диск”, деб кўрсатарди, сўнгра дизайннерлар бунинг барчасини компьютер корпусига тиқиш ҳакида бош қотираради, – деб айтиб берганди Apple маркетинг бўлими раҳбари Фил Шиллер. – Бундай ёндашувдан кейин маҳсулот анча кўримсиз бўлиб чиқарди”. Лекин Жобс қайтгач ва Айвдек сафдошга эга бўлгач, тарози палласи яна дизайннерлар томонига ўтди. “Стив бизга тинимсиз айнан дизайн бизнинг буюк бўлишимизни таъминлайди дерди, – деганди Шиллер. – Энди технологиялар дизайнни эмас, аввалгидек дизайн технологииларни бошқаарди”.

Баъзан қийинчиликлар пайдо бўларди. Масалан, Жобс ва Айв iPhone 4’ни ҳошиялаш учун силликланган алюминий парчасидан фойдланишни талаб қилишди. Мұхандислар эса бу антеннанинг ишлашига халақит беради деб хавотирда эди. Кўпчилик ҳолатда iMac, iPod, iPhone, iPad каби Apple маҳсулотларининг зўр маҳорат билан ишланган дизайнни компанияни рақобатчи компаниялар орасида ажратиб туарди. Жобс қайтгач, у кўп йиллар давомида зафар қушишга етаклади.

Студияда

Жони Айв хукмронлик килган дизайн-студия Apple кампусидаги Infinite Loop бўйича 2-уйнинг биринчи қаватида жойлашганди ҳамда қорайтирилган ойна ва кулф осилган оғир бронланган эшик билан ҳимояланганди. Эшик ортида ойнадан ясалган будкада икки асистент киришни кўрикларди. Бу ерга хатто Apple’нинг кўпчилик ходимлари ҳам киритилмасди. Мен Жони Айв билан барча сухбатларни бошқа жойда ўтказардим, лекин 2010 йили у тушлиқдан

кейин мени студияда сайр қилишга ва Жобс билан улар бу ерда қандай ишлагани ҳакида сұхбат қуришга таклиф қилди.

Киришнинг чап тарафида ёш дизайнерлар ўтирадиган катті хона, ўнг тарафида олтита узун металл стол қўйилган ғорга ўхшайдиган зал жойлашганди. У ерда ишланадиган маҳсулотларни кўрсатиш ва уларни қўлда ушлаб кўриш мумкин эди. Бу залнинг ортида кўплаб иш ўринларига эга автоматлаштирилган дизайн-студия, унинг орқасида эса яна бир хона жойлашганди. У ерда қолипладиган дастгохларда пенопластдан ясалган макетлар экранларда тасвирлангандек яратиларди. Ундан кейин бўёқлаш хонаси жой олган бўлиб, у ерда маҳсус роботлар макетларни бўярди. Барча хоналар ихчам саноат услубида ишланганди. Та什қаридағи дараҳтларни барглари қорайтирилган ойналарга ўйнокладиган соя тушириб турарди. Қаердадир бир жойда мусика – техно ва жаз ижро этиларди.

Жобс деярли ҳар куни Айв билан тушлик қиласи (у ўзини ёмон хис этиб, уйда қолган кунлар бундан мустасно), сўнгги студияда столдан столга айланниб юарди. У ҳали тайёр бўлмаган маҳсулотнинг Apple стратегиясига мослигини баҳоларди. Одатда у хамма нарсани Айв билан мухокама қиласи, қолган дизайнерлар эса хурмат билдириб жим турарди.

Агар Жобсда муайян масала туғилса, у лойиҳаловчиларни бошлигини ёки Айвнинг бошқа ёрдамчиларидан бирини чақиради. Бирор нарса унинг кўнглини кўттармаса ёки унда компания стратегияси борасида янги ғоялар пайдо бўлса, у Тим Кук исмли ижро этувчи директорни ёки маркетинг бўлими раҳбари Фил Шиллерни чақиради. Айв одатда бу кандай юз беришини шундай тасвиirlаб берганди:

Бу зал – биз ҳозир ишлатган барча маҳсулотларни бир вактнинг ўзида кўриш мумкин бўлган компаниядаги ягона жойdir. Стив бу ерга келса, у столлардан бирига ўтиради. Агар янги iPhone устида иш бораётган бўлса, у табуреткага жойлашиб олади, бир нечта макетни олади, уларни кўлида айлантириб кўради ва қайси бири унга ёқишини ҳал қиласи. Кейин биз у билан столлар айланниб, бошқа маҳсулотлар устидаги ишлар қандай кетаётганини кўрамиз. У бир йўла барча маҳсулотлар – iPhone, iPad, iMac ва ноутбуклар устида кетаётган ишларни кузатиб боради, шу туфайли у биз қандай йўналишда ҳаракатланаётганимизни ва бўлимлар қай даражада ўзаро келишиб ишлатганини тушуниб олади. У мисол учун “агар биз шундок ҳам бу йўналишда ривожланаётган бўлсак, мана буни қилиш керакми-йўқми”, деб сўраши мумкин. У бизнинг ҳаракат-

ларимиз ўзаро боғлиқлигини доим кузатиб туради, бундай катта компанияяда бу жуда мураккаб вазифа. Макетларни кўриб, у уч йил кейинги келажакни кўради. Дизайнни ишлаб чиқиш асосан сухбатлардан иборат: биз столдан столга ўтиб, макетларни синчиклаб ўрганамиз. Стив мураккаб чизмаларни ёқтиримайди, у буюмнинг моҳиятини кўриш ва хис этишини маъқул кўради ва у ҳақ бўлиб чиқади. Баъзан бирор махсулотнинг уч ўлчамли компьютер модели ажойиб кўринса-да, унинг ясалган макети расво бўлиб чиқарди ва ҳар сафар бу мени лол қолдирарди.

У бу ерга келишни яхши кўради, чунки бу сокин жой. Бу ернинг манзараси жаннаттага ўхшайди. Бизда расмий лойиҳа экспертизала-ри йўқ, шунинг учун бу ерда биз узил-кесил қарорга келмаймиз. Биз кулагай ечим топишни маъқул кўрамиз. Биз ҳар бир қарорни кўп муҳокама қиласиз, бўлмағур тақдимотлар ўтказмаймиз ва бизда жиддий келишмовчиликлар юз бермайди.

Ўша куни Айв Macintosh'нинг Европада ишланган розетка ва разъемларга кирадиган янги вилкасини яратишга раҳбарлик ки-лаётганди. Пенопластдан ясалган ўнлаб деярли бир хил макетлар танлаш учун тақдим этилди. Дизайн бўлими раҳбари бундай майда-чўйдалар хақида бош қотириши кимгadir ғалати туюлиши мумкин, лекин бу жараёнда Жобс ҳам қатнашди. Apple II учун махсус блок яратилгандан бўён Жобс бундай деталларнинг ҳам техник характеристикалари, ҳам дизайнни ҳақида бош қотираради. MacBook'да ишлатиладиган оқ таъминот блоки ва симни компьютерга улашда кулагайлик яратадиган магнит разъем учун патентларда унинг номи кўрсатилган. Бундан ташкири, 2011 йилнинг бошида Жобс АҚШ ҳудудидаги 212 хил патент ихтиросининг ҳаммуаллифи сифатида кайд этилганди.

Жобс Айв каби Apple ўрамининг ашаддий ишқибози ва тегишли патентлар соҳиби эди. Масалан, 2008 йил 1 январь куни iPod nano ўрами учун D558,572 рақамли Америка патенти олинганди. Бу ўрамда очилган кутида қурилманинг тўртта расми кўрсатилганди. D596,485 сонли патенти 2009 йил 21 июль куни берилди. У қаттиқ қопқоқли ва ялтироқ пластик тарновли iPhone ўрами учун берилганди.

Майк Марккула бир пайтлар Жобсга одамлар аслида китобга унинг муқовасига караб баҳо беришини тушунтириб берганди. Шунинг учун Apple махсулотлари ўрами ўз кўриниши билан ўрамнинг ичидаги бебаҳо асар жойлашганидан дарак бериб туриши керак эди. Xoh iPod mini, xoh MacBook Pro бўлсин Apple'нинг барча фойдала-

нүвчилари чиройли кутининг ичидаги чиройли гаджет борлигини хисэтади. “Биз Стив билан ўрам устида кўп ишлаймиз, мен ўрамларни очишни яхши кўраман, – деганди Айв. – Агар ўрам очишни алоҳида маросимга айлантирсанг, ўрам ичида нарса ўзига хос бўлиб туолади. Ўрамнинг ўзи маҳсулот тарихини айтиб бериши мумкин”.

Ҳар қандай рассом каби Айв таъсиричан эди. Жобс гоҳида уни шизматларини ўзиники қилиб кўрсатса, Айв хафа бўларди. Стивнинг бу одати йиллар давомида бошқа ҳамкасларининг ҳам жаҳлини чиқарганди. У вактда Айв Жобсдан шу қадар завқ оларди-ки, уни ранжитиш осон эди. “Унга ўз ғояларимни айтсам, у уларни ҳеч нарсага ярамайди деб айтарди. Кейин эса мен у бу ғояларни бошқаларга ўзиники қилиб тасвирлашини эшишиб ўтирадим. Ғоя каердан олиниши менга жуда муҳим. Менда ҳатто маҳсус блокнот бор, мен у ерга ўзим ўйлаб топган ҳамма нарсани ёзив юраман. Шу сабабли дизайн ҳақидаги менинг ғоямни ўзлаштириб олиши менга оғир ботар эди”. Бундан ташқари, кимдир четдан туриб Жобсни ғоялар генератори деб атагани уни ранжитганди. “Бу компаниянинг обрўсига ёмон таъсири қиласди, – деганди у жиддий оҳангда, лекин сўнгра Жобс ғояларни рўёбга чиқаришда салмоқли роль ўйнаганини тан олганди. – Кўпчилик компанияларда ғоялар ва ажойиб дизайннер топилмалари ҳовлиқмалик туфайли ғарк бўлади. Мен ва менинг жамоамдан чиқаётган ғоялар, агар Стив бизни рағбатлантирганида, биз билан ишламаганида ҳеч каерда ва ҳеч качон рўёбга чиқмасди. Айнан у барча тўсикларни енгиб ўтиб, ғояни маҳсулотга айлантиради”.

26-БОБ. ИМАС. САЛОМ (БУ ЯНА БИЗМИЗ)

Келажакка қайтиш

1998 йил май ойида iMac компьютерининг чиқиши Жобс ва Айвинг илк йирик дизайнерлик ютуғи бўлди. Жобснинг ғоясига кўра клавиатура, монитор ва тизим блоки ягона қурилмага бирлаштирилиши ва кутидан олиниши билан ишлашга тайёр бўлиши керак эди. Ноёб ва ажралиб турадиган дизайнга эга компьютер нархи тахминан 1200 доллар бўлиши керак эди (у вактда Apple'нинг хеч бир компьютери 2000 доллардан арzon эмасди). “У биз 1984 йилги илк Macintosh'га қайтишимиз керак, шакли ва мазмуни бир-бирини тўлдириб туриши керак деди”, –эслайди Шиллер.

Дастлаб, асосан, интернет ва бошқа тармокларга улаш учун мўлжалланган қаттиқ дисксиз арzon “тармоқ компьютери”ни яратиш режалаштирилаётганди (бу ғояни Oracle раҳбари Ларри Эллисон таклиф қилганди). Бироқ Apple молиявий директори Фред Андерсон компьютерга қаттиқ диск керак деб туриб олди, чунки шунда у ҳақиқий уй компьютери бўларди ва бошқа компьютерлар билан рақобатлаша оларди. Жобс рози бўлди.

“Темир” учун жавоб берадиган Жон Рубинштейн янги компьютер учун микропроцессор ва Apple Power Mac G3 процессорини мослаштириди. Унда қаттиқ диск ва компакт-дисклар учун тешик бўлиши лозим эди. 3.5 форматидаги дискетлари учун мўлжалланган анъанавий тирқицдан Жобс ва Рубинштейн кутилмаганда воз кечди. Жобс машхур хоккеист Уэйн Грецкийнинг “шайба ҳозиргина турган томонга эмас, у учайтган томонга елдек югуриш керак”, деган гапидан парча келтириди. У ўз замонидан ўзиб кетганди. Кейинчалик компьютер ишлаб чиқарувчи кўпчилик компаниялар бундай дискетлардан фойдаланишдан воз кечди.

Айв ва унинг биринчи ўринбосари Дэнни Костер футуристик чизмалар чизарди. Жобс илк ўн иккита макетни қатъян рад этди, лекин Айв қандай қилиб дўстига бир тўхтамга келишга туртки беришни биларди. У барча ушбу макетлар идеал эмаслигига рози бўлди, лекин улардан бири истиқболли кўринишини қистириб ўтди. Бу макет нафис ва ажаб эди, столга бир умрга қотиб қолган қўзғалмас хайбатли компьютерларга умуман ўҳшамасди.

– У ҳозиргина келиб қўнгандек ва исталган вакт пир этиб учиб кетиши мумкиндеқ кўринади, – деди у Жобсга.

Кейинги намойиш учун Айв “таройиб” макетни маромига ет-

казди. Макетларни гоҳида энг расво, гоҳида энг яхши макет деб атайдиган Жобс бу сафар қойил қолиб, бу энг зўр вариант эканини айтди. У пенопластдан ясалган намунани бинода ўзи билан кўтириб юрди ва фақат ўзи ишонган одамларга ҳамда бошқарув аъзолилига кўрсатди. Рекламада Apple компанияси доим “ўзгача фикрла” дея ҳадеб тақоролайверарди, бу чиндан ҳам илк “ўзгача” компьютер эди. Жобс ниҳоят янги йўлни топганди.

Айв ва Костер корпусни шаффофф мовий пластикдан ясашини таклиф қилди. У компьютернинг ички аъзоларини кўриш имконини берарди. Натижада бу рангни Австралия пляжидаги сув ранги шарафига “бонди кўк ранг” деб аташди.¹⁶ “Биз компьютерни ўт эгасининг эҳтиёжларига мослашиб оладиган хамелеон сифатидан кўрсатишга интилдик, – деб изоҳ берди Айв. – Айнан шу сабабли биз шаффофф пластикдан фойдаланишга қарор қилдик. Корпуснинг ранги қандайдир ғамгин кайфиятни эслатарди. Шунда хаёлимизга мана шундай таваккалчи фикр келди”.

Шаффофф корпус компьютернинг ҳам мажозий маънода, ҳам том маънода ташки ва ички кўриниши ўртасидаги узвий боғлиқликни яққол намойиш этарди. Жобс платалардаги микросхемалар, гарчи уларни ҳеч ким кўрмаса-да, тартибли кўринишини талаб қиласарди. Энди ҳаммаси кўриниб турарди. Шаффофф парда компьютернинг барча деталлари қандай синчковлик билан ишланганини ва терилганини баҳолаш имконини берарди. “Фаройиб” дизайн оддийлиги билан ажралиб турарди ва шу билан бирга, соғ оддийлик доим яшириб келган теранликни кўрсатиб берарди.

Ҳатто ташки кўриниши оддий бўлган пластик корпуснинг ортида ҳам катта қийинчиликлар яширинганди. Айв ва унинг жамоаси қандай қилиб шаффофф пардани янада ёрқин ва харидор учун янада жозибали қилишини билиш учун Кореядаги сақич ишлаб чиқарувчи фабрикани бориб кўришди. Ҳар бир бундай корпус 60 доллардан ортиқ турарди ва бу оддий компьютер корпусидан уч баравар қиммат эди. Бошқа компаниялар шаффофф қобиқли компьютерлар сотуви қўшимча харажатларни қоплай оладими-йўқми билиш учун маҳсус тадқиқотлар ўтказган бўлар эди. Жобс бундай саволларни бермасди. Компьютернинг тепасида жойлашган қўл тутқичи iMac дизайнининг гултожи бўлди. Албаттга, бунда амалий маънодан рамзий маъно кўпроқ эди: кўпчилик компьютерни бир жойдан бошқа жойга кўчириб юрмасди. Кейинроқ Айв буни шундай тушунтириб берди:

16 Бонди – Сидней шаҳри атрофи, пляжлари билан машҳур.

“У вактда одамлар техникадан күркәрди, агар сен нимадандир күрксанг, ундан узокроқ бўлишни хохлайсан. Мен онам компьютерга яқинлашишга кўрқаётганини сездим. Ва хаёлимга бир фикр келди: унга туткич ўрнатилса, ундан фойдаланиш қулай бўлиб туюлади. Буни интуициялар билан ҳис этиш мумкин. Туткич компьютерга кўл теккизиш мумкинлигини англатади. Бахтга қарши, корпусга ўрнатилган бундай туткич киммат эди. Аввалги Apple’да мен ўз ғоямни ҳимоя қилмасдим. Стив ажойиб одам. У лойихамни кўриб, унга зўр деб баҳо берди. Тушунтириб беришимга ҳам хожат колмади, у ўзи ҳаммасини тушунди. У туткич iMac’нинг яна ҳам тушунарли ва ажиг бўлишини таъминлашини дарров кўра билди.

Жобс Рубинштейн бошчилигидаги муҳандис-технологларнинг қаршилигини енгишига тўғри келди: Айвнинг эстетик талаблари ва дизайнерлик фантазияларига Рубинштейн одатда масаланинг моддий гомонини қарши қўярди. “Лойихани муҳандисларга кўрсатганимизда, улар шу заҳоти уни амалга оширмаслик учун 38 та баҳона келтиришиди, – деб эслайди Жобс. – Мен эса йўқ, у албатта, амалга оширилиши керак дедим. Нима учун шу керак, деб сўрашди улар. Чунки мен компаниянинг бош директориман ва буни уддаласа бўлади, деб ўйлайман, деб жавоб бердим мен. Улар бўйсунишга мажбур бўлди”.

Жобс Apple’нинг амалдаги лойихалари билан танишиш учун Ли Клоу, Кен Сигал ва TBWA\ChiatDay реклама агентлигининг бошқа ходимларини таклиф қилди. Уларни қўриқланадиган дизайн-студияга олиб кирди ва маҳсус ҳаракат билан томчи шаклидаги шаффоф матаҳ устидаги қопламани олиб ташлади. У “Жетсонлар” мультсериалдан келиб қолгандек кўринарди (келажак ҳақидаги бу мультсериал 80-йилларда телевизорда намойиш этилганди). Улар бир лаҳза тилсиз қолди. “Биз шок бўлиб қолдик, – деб эслайди Сигал. – Лекин очиқча гапира олмадик. Аслида улар нима қилаётганини билмай, ақлдан озибди деб ўйладик”. Жобс улардан янги компьютерга ном ўйлаб топишни сўради. Сигал унга бешта ном айтди. Улар орасида iMac ҳам бор эди. Жобсга ҳеч бир ном ёқмади, шунинг учун бир ҳафтадан кейин Сигал унга бошқа рўйхатни кўрсатди, лекин агентлик барибири iMac вариантини мъқул кўришини кўшиб кўйди.

– Бу ҳафта бу ном унчалик ғашимни келтирмаяпти, лекин ҳали ҳам ёқмаяпти, – деб жавоб берди Жобс.

У трафарет ёрдамида тайёрланган iMac деган ёзувни намуналарга ёпишириб чиқди ва аста-секин бу номга ўрганди. Шу тариқа компьютер iMac номини олди.

iMac'ни сотувга чиқариш муддати яқинлашгани сайин Жобс нинг афсонавий характери, айниқса, қандайдир техник мураккабликлар юзага чиққанида тұлығыча намоён бўлди. Йиғилишлардан бирида Жобс лойиҳаси устидаги ишлар секин ўтишини тушунди. “Шунда ўзига хос бўлган жаҳлдорликни бизга кўрсатиб берди, – деб эслайди Айв. – У стол атрофида айланар, Рубинштейндан бошлаб ҳаммани сўкарди. Биз бу ерда компанияни қутқаришга харакат қиляпмиз, сизлар эса барбод қиляпсизлар, деб бақиради у”.

Биринчи Macintosh’да бўлганидек, iMac устидаги ишлар расмий тақдимотга қадар давом этди. Жобс яна тутақиб кетди. Репетициягача Рубинштейн апил-тапил иккита прототип тайёрлади. Шунга қадар Жобс ҳам, бошқа бирор ҳам iMac'ning якуний версиясини кўрмаганди. Мониторнинг остида Жобс қандайдир тумани кўрди ва уни босди. Компакт-диск учун мўлжалланган тарнов чиқиб келди. “Бу нима бало?!” – деб анча қўпол тарзда сўради Жобс. “Биз индамадик, – деб эслайди Шиллер, – чунки Жобс компакт-диск нима эканини яхши биларди”.

Жобс ҳаммаёқни бошига кўтарди. iMac’да тарновли эмас, сара автомобилларда бўлгани каби тирқишли узатма бўлиши керак, деб бақиради у. У қаттиқ дарғазаб бўлди ва Шиллерни мажлислар залидан туртиб чиқариб юборди. Шиллер кейин Рубинштейндан уни химоя килишини сўради.

– Стив, бу мен сенга кўрсатган ўша дисковод, – деб тушунтирди у.

– Йўқ, у тарновли эмасди, балки тирқишли эди! – деганча туриб олди Жобс.

Рубинштейн бўш келмади. Жобс тинчланмади. “Мен хўнграб юборишимга сал қолди, – деб эслайди Жобс. – Ниманидир ўзгартиришга кеч эди”. Тақдимот репетицияси кейинга қолдирилди ва бир мунча муддат ҳаммага Жобс бу маҳсулот чиқаришни бекор қилгандек туюлди. “Руби менга худди ақлдан оздимми деб сўрамоқчи бўлгандек қаради? – дейди Шиллер. – Бу мен Стив билан ишлаб чиқарган биринчи маҳсулот эди ва мен илк бор унинг “агар курилмада бирорта камчилик бўлса, уни чиқармаймиз”, деган позициясига дуч келгандим. Охир-окибат iMac'ning кейинги версиясида тарновли узатмани, тирқишли узатмага алмаштиришга қарор қилинди.

– Маҳсулот чиқарилади, лекин сизлар тирқишли версияни имкон қадар тезроқ ишлаб чиқишига ваъда берасизлар, – деб ғамгин оҳангда тушунтирди Жобс.

Бундан ташқари, у кўрсатмоқчи бўлган ролик билан ҳам боғлиқ муаммо пайдо бўлди. Бу видеода Жони Айв дизайннинг ўз принциплари ҳакида сўзлаб берарди ва “Қизиқ, Жетсонларнинг компьютери қандай эди? Келажак кеча кириб келиб бўлди”, деб сўрарди. Ўша вактда мультильмдан иккита парча келтирилди. Уларнинг ҳар бири икки секунд давом этди: Жейн Жетсон видео-экранга қараб туради, кейинги кадрда эса Жетсонлар токли арча атрофида шод-хуррамлик қиласди. Репетицияда продюсер ёрдамчиси Жобсга мультильм парчаларини олиб ташлашга тўғри келишини, чунки “Ханна-Барбера” компанияси улардан фойдаланишга рухсат бермаганини айтди.

– Колдиринг, – деб жеркиб берди Жобс. Ёрдамчи бу ноқонуний эканини тушунтиришга ҳаракат қилди.

– Тупурдим. Биз уларни ишлатамиз, – деди Жобс. Парчалар киркиб ташланмади.

Ли Клоу журналларда чоп этиш учун бир қанча ёркин реклама постерларини тайёрлади. У Жобсга танланган макетларни юборди, шундан кейин у дарғазаб бўлди, чунки постерлардаги кўк ранг, Жобснинг фикрича, реклама учун танланган расмдаги iMac корпуси рангига тўғри келмасди.

– Дўстлар, сизларнинг ақлингиз ҳеч нарсага етмайди! – деб бақири Жобс телефон орқали. – Мен бошқа реклама агентлигини танлайман, чунки бу бутунлай расво!

Клоу таслим бўлмади ва рангларни таққослашни талаб қилди. Жобснинг ёнида керакли фотосурат йўқ эди, лекин у дарғазаб бўлиб ранглар фарқ қиласди деб туриб олаверди. Аста-секин Клоу уни дастлаб бошланғич расмга карашга кўндиради. “Охири мен расмдаги ва постердаги расмлар бир хил эканини исботладим”. Бир неча йилдан кейин Gawker сайтида ўша вакт Пало-Альтодаги Жобснинг уйидан бир неча квартал нарида жойлашган Whole Foods озиқ-овқатлар дўконида ишлаган бир одамнинг куйидаги ҳикояси чоп этилди. “Мен бир куни араваларни йиғаётгандим ва ногиронлар учун мўлжалланган автомобиль қўйиш жойида кумуш ранг “мерседес”га кўзим тушди. Рулда Стив Жобс ўтириб олиб телефонда бақиради. Бу воқеа биринчи iMac чиқишидан олдин бўлган эди. Унинг “Ҳеч ҳам кўк эмас” деган сўзларини яхши эслайман”.

Ҳар доимгидек, Жобс бенуқсон тақдимот тайёрлашга астойдил киришди. Репетициялардан бирини у бекор қилди, чунки CD узатмани деб жаҳли чиқди, лекин қолган репетициялар жуда узок давом этди. У мутлақ мукаммалликка эришмокчи эди. Жобс репетиция-

нинг энг кульминацион жойини яна ва яна кўриқдан ўтказишга барчани мажбур қилди: у саҳнада юриб, “Кутиб олинг – янги iMac!” деб хитоб килиши керак эди. У чироклар янги корпуснинг ялтироқ шаффоғлигини яққол кўрсатиб беришини талаб қилди. Бир нечта репетициядан кейин Жобсга ҳали ҳам ҳеч нарса ёқмасди: у саҳнани ёритиш хусусида ҳаддан ортиқ куйинарди. Скалли бунга 1984 йилда биринчи Macintosh тақдимотида дуч келганди. Жобс чироклар ёркинроқ ёритишини ва олдинроқ ёнишини талаб қилди, лекин ҳеч нарса ёрдам бермади. Шунда у залнинг марказидаги томошабинлар ўтирадиган ўринлардан бирига ўтириб, оёғини олдиндаги креслога ташлаб шундай деди:

– Ҳаммаси қўнгилдагидек бўлмагунча, шу лаҳзани репетиция қиласиз. О’кей? Чироклар яна ёқилди.

– Йўқ, ўхшамади. Кейинги сафар чироклар анча ёрқин нур таратди, лекин улар жуда кеч ёнди.

– Бу яна қанча давом этиши мумкин! – деб бўкирди Жобс. Нихоят iMac корпуси Жобс хоҳлаганидек ёритилди.

– Ҳа! Айнан шундай! Ажойиб! – деб бақирди Жобс.

Бир йил аввал Жобс собиқ мураббий Майк Марккулани ишдан бўшатганди. Лекин у янги компьютердан жуда мағуруланарди ва Марккуланинг биринчи Macintosh билан боғлиқлиги унинг меҳрини кўзғатди. Шунинг учун у Марккулани Купертинодаги норасмий ёпик тақдимотга таклиф этди. Марккула ҳайратда қолди. Унга Айв ўйлаб топган сичқонча ёқмади холос: у сичқонча хоккей шайбасига ўхшайди ва ҳамманинг ғашини келтиради, деб айтди у. Жобс унга қўшилмади, лекин Марккула ҳақ бўлиб чиқди. Янги компьютернинг бошқа жиҳатлари аввалгиси каби ажойиб эди.

Сотувга чиқариш, 1998 йил 6 май

1984 йилда илк Macintosh’ни сотувга чиқариш палласида Жобс тақдимот ўтказишни янги даражага олиб чиққанди. Янги маҳсулотнинг илк намойиши мисли кўрилмаган воқеа бўлганди: кульминация вақтида ҳаммаёқ чақнаб кетганди ва фаришталар хори ҳамду санолар ўқишини бошлаганди. Жобс iMac шахсий компьютерлар оламини ҳалос қиласи ва ўзгартиради деб умид киларди. Унинг тақдимоти ўтказиладиган жой сифатида Купертинодаги Де Анц коллежининг Флинт аудиторияси танланди. Бу танлов тасодифий эмасди: шу ерда 1984 йили илк Macintosh’нинг тақдимоти бўлиб ўтганди. Жобс саъй-харакатларининг пировард мақсади одамларнинг шубҳа-гумонига барҳам бериш, жамоани бирлаштириш,

шоулаб чикарувчиларнинг кўмагига эришиш ва янги компютер согувга чиқиши арафасида шов-шув яратиш эди. Бундан ташкари, Жобсга шунчаки маросимларни бошқарувчи бўлиш ёқарди. Янги маҳсулотни намойиш этишдан ташкари, зўр таассурот қолдирадиган шоу ўтказиш унинг туйғуларини китикларди.

Хиссиётга бериладиган одам бўлгани боис Жобс ўз нутқини биринчи каторда ўтирган уч кишига миннатдорчилик билдиришдан бошлади. Уларнинг ҳаёт йўли бошқа-бошқа бўлди, бирок ўша дамда Жобс улар бирга бўлишини хоҳлади.

– Биз бу компанияга Стив Возняк билан ота-онамнинг гаражида асос солганимиз, – деди Жобс Вознякни кўрсатиб ва олқиши сўраб.

– Кейин бизга Майк Марккула ва бизнинг биринчи президентимиз Майк Скотт кўшилди. Улар иккови ҳам бугун биз билан. Агар шу уч киши бўлмаганида биз хозир бу ерда ўтирмас эдик. Зал гулдурос қарсак чалди ва Жобснинг кўзлари бир лаҳзага нам тортди. Аудиторияда, шунингдек, Энди Херцфельд ва илк Macintosh'ни ярагишида қатнашган кўплаб ходимлар хозир бўлганди. Жобс уларга табассум қилди: у хозир мағурланиш учун сабаб топишига ишончи комил эди. Томошибинга Apple маҳсулот яратиш стратегиясини гаърифловчи жадвални, шунингдек, бир нечта слайдни кўрсатиб, Жобс, ниҳоят, уларга ўзининг янги ижод маҳсулини намойиш этди.

– Бу кунгача компьютерлар мана шундай кўринган эди, – деди у. Экранда тўғри бурчакли оч жигар ранг тизим блоки ва монитор комплекти туширилган фотосуратлар пайдо бўлди. – Энди улар қандай кўринишини сизларга кўрсатиш имконияти менга муюссар бўлди.

Жобс саҳна марказида турган столдан ёпинчиқни олиб ташлади. Стол устида прожекторлар шуъласидан янги iMac компьютери ялтираб, мавж уриб турарди. У сичқонча тутмаларини босди ва илк Macintosh тақдимотида бўлгани каби экранда янги компьютернинг ақл бовар қилмайдиган имкониятларини кўрсатиб берувчи расмлар пайдо бўла бошлади. Охирида дисплейда нафис шрифтда ёзилган 1984 йилги Macintosh фахри бўлган “Hello” (“Салом”) сўзи пайдо бўлди. Бу сафар бу сўздан кейин қавсда яна бир сўз бор эди – “again”. Hello (again) (“Салом (бу яна бизмиз)”). Гулдурос қарсак чалинди. Жобс янги Macintosh'га ғурур билан боқарди.

– У бошқа сайёрадан, энг зўр дизайннерлар яшайдиган ажойиб сайёрадан келиб қолганга ўхшайди, – деди у ва барча қулиб юборди.

Жобс бозорга яна санъат асарини олиб чиққанди, бу сафар у

янги мингийиллик даракчиси – компьютер эди ва “үзгача фикри” шиорини түлиқ окларди. Оч жигар ранг блоклар, мониторлар, чингал симлар ва қалин йүрикномалар ўрнига нафис, күзни кувонти-радиган, ушлаб кўрганда ёқимли ва фойдаланиш осон бўлган қурилма таклиф этилди. Унинг бежирим тутқичидан қўтариб гўзаш кутисидан олиш ва шунчаки розеткага тикиш керак эди. Аввал компьютерлардан кўрқадиган одамлар энди iMac ҳақида орзу киларди. Уни сотиб олиб, меҳмонларнинг завқини ва эҳтимол ҳавасини келтириш учун уни ҳамма ўтирадиган хонага қўйиб қўйишар эди. “Бу қурилмада сирли шуъла жозибали ёрқинлик билан уйғунлик касб этганди, – деб ёзганди Стивен Леви Newsweek’да. – Бу шунчаки охирги бир неча йилдаги энг зўр компьютер эмас, бу Силикон водийсидаги энг зўр компания уйқудан турганини англатувчи мағурона чиқишидир”. Forbes’да iMac’нинг чиқишини “компьютер саноатини остин-устун қилиб юборадиган муваффакият” деб атаниди, Жон Скалли эса кейинроқ қўтаринки руҳда шундай деди: “У 15 йил аввал Apple’га муваффакият келтирган ўша оддий стратегиядан фойдаланди, яъни шов-шувли маҳсулот яратди ва ҳайратда қолдирадиган реклама кампанияси уюштириди”.

Таъна-маломатлар ҳар доимги бир манбадан эшлиларди. iMac’га мақтовлар айтилаётган бир пайтда Билл Гейтс Microsoft’даги молиявий таҳлилчилар йигилишида барчани бу бор-йўғи вақтинчалик муваффакият деб ишонтиришга уринарди.

– Хозир Apple’нинг ягона устунлиги – бу унинг ранги, – деганди Гейтс ва кулгуга қўйиш учун оддий компьютерни қизил рангга бўяб кўрсатганди. – Мана биз энди уларга етиб оламиз.

Жобс дарғазаб бўлиб репортёрга Гейтс нима учун iMac қолган компьютерлардан устунлигини тушунишга ожиз деганди. У аввал ҳам Гейтсни диди йўқ одам деб атаганди.

– Бизнинг рақибларимиз ортда колиб кетишяпти, чунки гап модада, ташқи кўринишида, деб ўйлашаяпти. Улар ўз лаш-лушларини расво қилиб бўяб, муваффакият қозониш мумкин деб хисоблашяпти, – деганди у.

1998 йил августда iMac 1299 доллардан сотилди. Илк олти ҳафтада 278 000 компьютер, йилнинг охирида 800 000 компьютер сотилди. Шундай қилиб, iMac Apple тарихида энг тез сотилган компьютер бўлди. Шуниси қизиқки, сотувнинг 32 фоизи ҳаётида илк бор компьютер сотиб олган одамлар улушкига, 12 фоизи аввал Windows операцион тизими ўрнатилган компьютерлардан фойдалангандар улушкига тўғри келди.

Тез орада Айв “бонди кўк ранги”дан ташқари iMac учун тўртта янги “ёрқин” ранг ўйлаб топди. Беш хил рангда компьютер ишлаб чиқариш зарурати автоматик тарзда ишлаб чиқарувчилар ва тарқатувчилар олдига ўта мураккаб вазифаларни қўярди. Омборлардаги захиралар билан муаммони айтмаса ҳам бўларди. Кўпчилик компанияларда, шу жумладан, Apple’да аввал бундай қарор қабул қилишдан олдин харажат ва фойдани баҳолаш бўйича тадқиқотлар ва йиғилишлар ўtkazilgan бўлар эди. Лекин Жобс янги рангларни кўрганида, унинг руҳи кўтарилиб кетди ва у шу захоти Apple’нинг барча раҳбарларини дизайн-студияга таклиф қилди.

– Биз шу ранглардан фойдаланамиз! – деб қувонч билан хабар қилди у.

Хамма тарқаб кетганида, Айв ва унинг жамоаси ҳайратда қолганди. “Бошқа жойда бундай қарор қабул қилиш учун бир неча ой керак бўларди, – деганди Айв. – Стив ҳаммасини ярим соатда ҳал қилди”.

Жобс яна бир муҳим нарсага эътибор қаратди: тарновли узатмадан воз кечиш керак эди. “Мен тирқишли узатмани Sony’нинг ажойиб стереотизимида кўрдим, шунинг учун ишлаб чиқарувчилардан тўққиз ойдан кейин чиқкан янги iMac учун ана шундай дисковод ясад беришларини сўрадим”. Рубинштейн уни бу фикрдан қайтармоқчи бўлди. У мусиқани нафақат эшитиш, балки ёзиб олиш имконини берадиган узатмалар пайдо бўлади, боз устига улар дастлаб тарновли бўлади ва кейинчаликкина тирқишли узатмага ўтади деб тахмин қилганди.

– Агар тирқишли дисководларга ўтсак, унда сен бир қадам орқада бўласан, – деб кўндиromoқчи бўлди уни Рубинштейн.

– Тупурдим, менга шундай дисковод керак, – деб сўзини бўлди Жобс. Улар Сан-Францискодаги суши-барда тушлик қилишаётганди ва Жобс сайр вактида сухбатни давом эттирамиз деди.

– Илтимос, мен учун тирқишли дисковод ясад бер.

Рубинштейн, албатта, рози бўлди. Лекин у ҳақ эди. Panasonic мусиқа эшитиш ва ёзиб олиш имконини берадиган дисковод ишлаб чиқарганди ва у эски тарновли узатмага эга компьютерларга мослаштирилганди. Бу воқеа қизикарли натижаларга олиб келди: бир неча йил давомида Apple ахборотни компакт-дискларга ёзиб олмоқчи бўлганларни қаноатлантира олмади ва компания ракиблардан ўзиб кетиши учун бутун маҳоратини ишга солишга мажбур бўлганди. Нихоят Жобс мусиқа бозорига чиқиш кераклигини тушишиб етди.

27-БОБ. БОШ ДИРЕКТОР. ҲАЛИ ҲАМ ЎША-ЎША ТЕЛБА

Тим Кук

Apple'га қайтганидан кейин биринчи йили “Ўзгача фикрла” рекламасини ва iMac'ни ишга тушириб, Жобс ўзини башпорат ки-лувчи ва кашфиётчи қилиб кўрсатди. Кўпчилик унинг бу хислатларини биларди, у буни Apple'даги аввалги фаолиятида намойиш этганди. Бироқ Жобс компанияни бошкара оладими-йўқми ҳеч ким билмасди. Ўша вақтда у буни кўрсата олмағанди.

Жобс ишга ўта масъулият ва зийраклик билан ёндашди ҳамда бу билан унинг қонунлар унга тааллуқли эмасдек тутишига ўрганиб қолган ҳамкасларини ҳайрон қолдирди. “У менежер бўлди, бу эса компания раҳбари ёки ғоялар генератори бўлиш билан бир нарса эмасди ҳамда ундаги бу ўзгариш мени лол қолдирди”, – деб эслайди Эд Вулард. У Жобсни қайтишга кўндирган директорлар кенгаши аъзоси эди.

“Фикрни бир жойга жамлаш” унинг шиори эди. Жобс унга ке-раксиз бўлиб туюлган бир қанча маҳсулотларни ишлаб чиқаришдан воз кечди ва Apple ишлаб чиккан янги дастурий таъминотнин барча ортиқча функцияларини олдириб ташлади. У кишини ҳайрон қолдирив, маҳсулотни ўз заводларида ишлаб чиқаришдан воз кечди. Бу вазифани бегона қўлларга топширди: энди платалардан тортиб, тайёр компьютерларгача барча деталлар четда тайёрланарди. Бундан ташқари, у Apple'га деталь етказиб берувчилар темир интизомга риоя қилишига эришди. Жобс компанияга қайтганида, омборларда сотилмаган курилмалар чанг босиб ётарди. Уларнинг қиймати Apple'нинг икки ойлик даромадига тенг эди. Бошқа компанияларда бунгача бормаган эди. Компьютерларнинг яроқлилик муддати тухум ва сут каби қисқа бўлади, шунинг учун куrimаларнинг бундай бекор ётиши камида 500 миллион доллар зарар келтиради. 1998 йилнинг бошига келиб, Жобс бир ой ичидаги зарарни икки баравар камайтиради.

Барча бу муваффакиятлар унга қимматга тушди, чунки дипломат бўлиш унинг кўлидан келмасди. Airborne Express эҳтиёт деталларни етарлича тез етказиб бермагац, у Apple менежерига у билан контрактни бекор қилишни буюрди. Бу судгача олиб келиши мумкинлигини айтганида Жобс шундай деди:

— Уларга айт, агар биз билан судлашмоқчи бўлишса, биздан ҳеч качон бир цент ҳам олишмайди.

Менежер ишдан бўшади, бунинг кетидан суд бўлди ва барча муаммо бартараф этилгунча бир йил ўтди. “Агар мен қолсам, мендаги Apple акциялари 10 миллион доллар турган бўлар эди, – деб айтади менежер. – Лекин мен бу хархашага чидай олмаслигимни ва у мени барибир ишдан бўшатиб юборишини тушунгандим”. Янги тарқатувчи компания олдига сотилмаган товарни 75 фоизга камайтириш вазифаси кўйилди ва у бунга эриша олди. “Стив Жобсга ишләётиб, агар керакли натижা кўрсатмасанг, ҳеч ким бошингни силамаслигини тушунасан”, – деганди компания раҳбари. Айтганча, VSLI микросхемалар етказиб беришни кечиктираётганида Жобс учрашувларнинг бирида уларни “бичиб кўйилган лаънати эчкilar” деб ҳақоратлаганди. Натижада микросхемалар ўз вактида етказиб берилди, унинг ходимлари эса “БЛЭ жамоаси” ёзилган майкага буюртма беришиди”.

Ишлаб чиқариш бўлими раҳбари Жобснинг қўл остида уч ой ишлаб, чидай олмади ва ишдан кетди. Жобс ишлаб чиқаришга деярли бир йил ўзи раҳбарлик қилди, чунки сухбатлашишга келгандарнинг эскича карашлари уни каноатлантирмасди. Унга узлуксиз ишлайдиган завод яратган ва етказиб бериш тизимини йўлга кўйиган Майкл Деллдек одам керак эди. 1998 йили у Compaq Computers компаниясида етказиб бериш ва харид қилиш жараёнини бошқарган 37 ёшли Тим Кук билан танишиб қолди. Кейинчалик у нафақат ишлаб чиқариш бўйича менежерга, балки Apple раҳбариятида ўта муҳим маҳфий ҳамкорга айланди. Жобс шундай эслайди:

“Тим Кук аввал таъминот билан шуғулланганди, бизга эса айнан шундай тажрибага эга одам керак эди. Мен у билан бир хил фикрлашимни тушундим. Японияда мен ҳамма ишни ўз вактида баъжадиган кўплаб фабрикаларни бориб кўргандим ва ўзим ҳам Mac ва NeXT учун шундай фабрика ташкил этгандим. Мен ўзимга нима кераклигини билардим, Тим билан учрашганимда, у ҳам шуни хоҳлаётгани аён бўлди. Биз ҳамкорлик қила бошладик ва тез орада мен унга барча нарсада ишона бошладим. Бизнинг дунёкарапшари миз бир хил, биз энг юксак дараражадаги стратегик вазифалар ҳакида осон сухбат қуришимиз мумкин ва мен кўп нарсаларни умуман ёддан чиқариб, унга топшириб кўйишим мумкин”.

Кук Алабама штатидаги Мобил ва Пенсакола шаҳарлари ўртасида, Мексика бўғозидан ярим соатлик йўлда жойлашган Робертсдейлда кемачилар оиласида ўсади. У Обурнда саноатни ташкил

этишга ўқиди, сўнгра Дьюкда МВА даражасини олди. Кейинги 12 йилда у Шимолий Каролинадаги “Тадқиқот учбурчаги”да IBM учун ишлади. Жобс билан сұхбатдан ўтишдан олдин Кук Сомрақ компаниясига ишга жойлашганди. У жуда ишбилармон эди ва ўшанды Сомрақ истиқболлироқ иш жойи бўлиб кўринганди, лекин Жобс нинг таровати ўз ишини бажарди. “Стив билан беш дақика сұхбат қургач, мен ақл билан иш қилишни четга суриб, Apple’га ишга ўтиб кетишни хоҳлаб қолдим, – деб сўзлаб берганди Кук. – Интуициям шундай дерди: даҳо билан ишлаш имконияти пайдо бўлди. Муҳаннис дисларни пухта ўйлаб қарор қабул қилишга ўргатишади, лекин қалбингга қулоқ тутиш керак пайтлар ҳам бўлади”.

Кук ҳам шундай қилди. Жобснинг гояларини хаётга татбиқ этиш унинг Apple’даги вазифаси эди, бу вазифани бажаришга у сидкидилдан киришди. Кук уйланмаганди ва ўзини тўлиқ ишга баҳш этди. Деярли ҳар куни у тонгги 4.30 да уйғонар, хатлар ёзар, кейин бир соат спортзалда шуғулланарди ва соат еттидаофисда бўларди. У бўлажак хафтага тайёргарлик кўриш учун якшанба кунлари телефонда конференциялар ташкил этарди. Apple’да бош директорнинг лов этиб ёнадиган характеристига кўнишиб қолишиганди, Кук эса юзага келаётган муаммоларни шовқинсиз ҳал қиласди. У оғир-вазмин одам эди ва аламабача тинчлантирувчи шевада гапиради. “Кук вактичоғлик қилиши мумкин, лекин у доим хўмрайиб юради, тешиб юборадиган ҳазил қиласди, – деб ёзганди Адам Лашински Fortune журналига. – У учрашувларда гоҳида узоқ ва оғир тин олиб туриши билан донг таратганди, бу вақтда куч берувчи батончанинг шивир-шивир уралиши эшитиларди. Уларсиз Кук яшай олмасди”.

Кук Apple’да энди иш бошлаганида, бир куни унга Хитойдаги деталь етказиб берувчилардан бири билан боғлиқ муаммо ҳақида хабар беришди.

– Жуда ёмон. Кимdir бунинг сабабини жойнинг ўзида билиб келиши керак, – деди Кук.

Ярим соатдан кейин у раҳбар ходимлардан бирининг олдига келиб, ифодасиз оҳангда сўради:

– Нима учун сиз ҳали ҳам бу ердасиз?

У тезда ўрнидан турди-да Сан-Франциско аэропортига бориб, Хитойга чипта сотиб олди. У ҳатто ўзи билан ҳеч нарсани олиб кетмади. У кейин Кукнинг илк ўринбосарларидан бири бўлиб тайинланди.

Кук Apple’га детал ва маҳсулотлар етказиб берувчи компания-

лар сонини 100 дан 24 тагача камайтириди, уларни фойдалироқ битимлар тузишга мажбур қилди, Apple заводларига яқинрокқа күчіб келишгә күндириди ва 19 та омбордан 10 тасини ёпди. Товар бүш ётиши мумкин бўлган жойлар сонини камайтириб, сотилмаган маҳсулотлар ҳажмини қисқартириди. 1998 йилнинг бошида Жобс сотилмаган товарлар сонини жиддий равишида камайтириди, аввал заарлар икки ойлик даромадга teng эди, энди улар бир ойлик даромадга teng бўлди. Ўша йилнинг сентябрига келиб Кук бу кўрсаткини 6 кунга камайтириди. Кейинги йилнинг сентябрида 6 кун 2 кунга, баъзан эса 15 соаттагача камайтирилди. Бунинг устига, у Apple компьютерини яратиш вактини тўрт ойдан икки ойга камайтириди. Бунинг барчаси нафакат тежаш, балки ҳар бир компьютерни энг янги компонентлар билан тўлдириш имконини берарди.

Водолазка ва жамоавий рух

1980 йилнинг бошида Японияга сафар вактида Жобс Sony раҳбари Акио Моритадан нима учун компания ходимлари униформада юради деб сўраган эди. “У жуда хижолат бўлғанди ва урушдан кейин ҳеч кимнинг кийими бўлмаганини ва Sony каби компаниялар ходимлар учун ҳар кунги бирорта кийим ўйлаб топишга мужбур бўлганини айтиб берди”, – деб эслайди Жобс. Йиллар ўтиб, Sony сингари компанияларнинг униформалари ўз услугуга эга бўлди ҳамда компания ва унинг ходимлари ўртасида бамисоли боғловчи бўғин бўлиб хизмат қилди. Жобс Apple’да ҳам шундай қилишга қарор қилди.

Услуга қўп эътибор бериладиган Sony компаниясида униформани машҳур дизайнер Иссеј Мияке яратарди. У пишиқ нейлондан тикилган курткани ўйлаб топди: енглар ечиб кўйиларди ва куртка нимчага айланарди. “Мен Иссеј Миякега қўнғирок қилдим ва ундан Apple учун нимча ўйлаб топишни сўрадим, – деб эслайди Жобс. – Мен қайтганимда, намуналарни кўрсатдим ва барчага агар ҳамма шундай нимча кийиб юрса зўр бўларди, дедим. Қаттиқ шовкин қўтарилди. Ҳамманинг қаҳри келди”.

Шунга қарамай, Жобс Мияке билан дўстлашиб қолди ва унинг олдига тез-тез борадиган бўлиб қолди. У ўз кийимига эга бўлишни хоҳларди. Бу қулай эди (у ўз истагини шундай изохлади) ва ўз услугубини намойиш этиш имконини берарди. “Мен Миякедан мен учун бир нечта қора водолазка тикиб беришини сўрадим. Улар менга жуда ёқди ва у яна юзта тикиб берди! – менинг ҳайрон бўлганимни

күргач, Жобс шкафдаги кора водолазкалар боғламини кўрсатди. Мен шуларни кияман. Улар умримнинг охиригача етади”.

Золимлик хислатларига қарамай, Жобс ҳеч қачон ўзи хоҳм ган нарсани тиз чўқтириб қабул қилдирмасди, – у Apple’да уюш қоқлик муҳитини яратишга қунт билан харакат қилди. Кўпчилик компанияларда йиғилишлар бир-бир ўтказиларди. Жобс эса йиги лишиларни доим ўтказарди: бўлим бошликлари душанба куни учришарди, маркетинг стратегиялари чоршанба куни ишлаб чиқиларди, маҳсулотлар муҳокамаси эса умуман тўхтатилмасди. Аввалгида, PowerPoint ва расмий тақдимотлардан нафратланиб, Жобс учришувда барча айланна столда ўтиришини ва у ёки бу лойиҳаларни устун жиҳатлари турли бўлимлар нуктаи назаридан муҳокама этилишини талаб қилди.

Жобс дизайн, техник ва дастурий таъминот, шунингдек, ҳар бир қурилмани тўлдириш жараёни ўзаро чамбарчас боғлиқлиги Apple’нинг устунлиги эканига ишонарди ва барча бўлимлар ёнма-ён ишлашини талаб қиларди. “Яқин ҳамкорлик” ва “комплекс лойиҳалаштириш” унинг севимли иборалари эди. Бошқа компанииларда маҳсулот муҳандислардан дизайннерларга, ишлаб чиқарувчилардан тарқатувчиларга ўтарди. Apple’да барча бўлимлар лойиҳа устида бир вактда ишларди. “Биз яхлит нарсаларни тайёрлашни хоҳлардик, демакки, бизга яхлит ёндашув керак эди”, – деганди Жобс.

Мухим ходимларни ёллашда ҳам шу принципга амал қилинди. Номзодлар тегишли бўлимларнинг менежерлари билан эмас, балки Кук, Теванян, Шиллер, Рубинштейн, Айв каби раҳбарлар билан учрашиши керак бўларди. “Суҳбатдан кейин биз ҳаммамиз тўпланиб, муайян одамнинг бизга тўғри келиши ёки тўғри келмаслигини муҳокама қилардик”, – дейди Жобс. У компанияяда ўртамиёна ходимлар кўпайиб кетмаслиги учун доим хушёр бўларди.

Кўпчилик холларда энг яхши ва ўртача нарса ўртасидаги фарқ таҳминан 30 фоизни ташкил этади. Самолётда энг муваффақиятли парвоз ёки мазали кечки овқат одатдагидан 30 фоизга яхширок бўлади. Лекин Воз оддий муҳандисдан 50 марта яхши эди. У ўзининг хаёлида йиғилиш ўтказа оларди. Мас жамоасини тузәтиб, мен жамоага айнан шундай мутахассисларни, биринчи даражали ўйинчиларни олишни хоҳладим. Менга улар бирга ишлаб кета олмайди, деб айтишарди. Лекин мен биринчи даражали ўйинчилар ўзларига ўхшаган ўйинчилар билан ўйнашни яхши кўришини, уларга ўртамиёна ўйинчилар билан иш бажарини ёқмаслигини тушуниб етдим.

Pixar'да бутун жамоа биринчи даражали ўйинчилардан иборат эди. Apple'га қайтгач, мен шунга интилдим. Ходим ёллаш жараёни барча бўлимларга таалукли бўлиши керак. Биз бирор кишини маркетинг бўлимига ёллаётган бўлсак, мен уни дизайннерлар ва мухандислар билан сухбатга юбораман. Менга Роберт Оппенгеймернинг модели ёқади. У атом бомбасини яратиш учун қандай одамларни саралаб олгани ҳақида ўқигандим. Мен, албатта, унга тенглаша олмайман, лекин мен шунга ўхшаш усулни орзу қиласдим.

Излаш жараёни баъзида машаққатли бўларди, лекин Жобс истеъодларни билиш қобилиятига эга эди. Apple янги операцион тизимиning график интерфейсини ишлаб чиқиш учун дизайннерлар кидирилаётганида, Жобс бир йигитдан хат олди ва уни сухбатга таклиф қилди. Учрашув муваффакиятсиз ўтди, номзод жуда асабийлашди. Ўша куни Жобс унга дуч келиб қолди, у қабулхонада маъюс ўтиради. Ўспирин йигит Жобсдан ўз ғояларидан бирига нигоҳ солишини сўради. Adobe Director'да тайёрланган роликда катта микдордаги иконкаларни вазифалар панелларига қандай килиб сиғдириш кўрсатиб берилганди. Йигит иконкалардан бирига курсорни олиб борса, курсор лупага айланниб қоларди ва танланган иконкани катталаштириб кўрсатарди. “Ажабо, дедим мен. Ва шу заҳоти уни ишга олдим”, – деб эслайди Жобс. Бу функция Mac OSX'нинг энг ёқимли хусусиятларидан бирига айланди, кейинроқ ўша дизайнер мультитач-экран учун инерцион буришни ўйлаб топди (бу функцияning қойилмақом жиҳати шундан иборат эдики, тасвир сиз бармоқларингизни трекпаддан ўтказганингиздан кейин ҳам бир лаҳза буралиб туради).

NeXT'даги фаолият Жобсни чиниктириди, лекин уни юмшатгани йўқ. У шу-шу ўзининг “мерседес”ига ракам илмади ва автомобилини ҳали ҳам киришга яқин жойдаги ногиронлар учун мўлжалланган жойга қўярди, баъзан бирдан иккита жойни эгалларди. Бу охири йўқ ҳазил-мутойибага сабаб бўлди. Ходимлар “Ўзгача жойлаштири” шиорли белгиларни чизишарди, кимдир эса ногиронлар аравачасининг тасвирига бир нечта штрих кўшиб кўйди, натижада “мерседес” логотипи ҳосил бўлди.

Деярли ҳар бир йиғилишнинг охирида Жобс ўзига хос кескин оҳангда янги ғоя ёки стратегия берарди. “Менда ажойиб фикр пайдо бўлди”, – дерди у, ҳатто агар унгача буни бошқа одам таклиф қилган бўлса ҳам. Яна у “Мен бу билан шуғулланмоқчи эмасман, чунки бу ўта расво”, дейиши ҳам мумкин эди. Баъзан у бирорта

муаммони ҳал қилишга тайёр бўлмаса, у муаммони канчадир вакт шунчаки эътиборсиз қолдиради.

Эътирозларга йўл қўйилар ва ҳатто рағбатлантириларди, баъзан Жобс ракибни ҳурмат қиласарди. Лекин у ракибини эшишиб, сўнра унга қаттиқ ташланиб қолишга ҳам тайёр туриш керак эди. “Уни баҳслашиб енгиб бўлмайди, лекин аста-секин ишонтириш мумкин, – дейди Ли Клоу билан бирга ишлаган қобилияти ёш рекламича Жеймс Винсент. – Сен ниманидир таклиф қиласан, у эса “Сафита!” дейди. Сўнгра тўсатдан у бошқаларга сенинг ғоянгни айтиб беради ва сен “Тўхта, буни сенга иккита олдин мен таклиф килгандим”, деб айтгинг келади. Бироқ бунинг ўрнига “ажойиб, кел шундай қиласиз” дейсан.

Одамлар, шунингдек, Жобснинг нотўғри ёки мантиқсиз фикрларига кўнишишга мажбур бўларди. Қариндошлари ёки ходимлари билан сухбатда у ҳақиқат бўлмаган бирорта илмий ёки тарихий воқеа ҳакида тўлиқ ишонч билан сўзлаб берарди. “У баъзан умумай билмаган нарсаларни сўзлаб берарди, лекин у шу қадар ишонч билан гапирав эди-ки, бошқалар унга ишонарди”, – дейди Айв. Унинг бу хислати ғайритабиий равишда одамларни ўзига оғдириб оларди. Ли Клоу Жобсга реклама ролигининг навбатдаги вариантини кўрсатганини эслайди. Унинг илтимосига кўра Клоу унга кичик ўзгартишлар киритди, шундан сўнг Жобс тўсатдан реклама бутунлай бузилиб кетганини айтиб, унга ташланди. Клоу роликнинг аввалги версияларини кўрсатиб, ўзини оқлашга уринди, лекин Жобснинг ҳайратда қолдирадиган зийраклиги бошқалар сезмайдиган деталларни кўришга ёрдам берди. “У биз иккита ортиқча кадрни кесиб ташлаганимизни аниқлади – буни сезиш жуда қийин эди! – деб эслайди Клоу. – Лекин у сурат мусиқага тўлиқ мос бўлишини хоҳлади ва у мутлақо ҳақ эди”.

Импресарио

iMac тақдимоти муваффақиятли ўтказилгач, Жобс йилда тўртбеш марта маҳсулотлар тақдимотини ўтказишни одат қилди. Тақдимотлар қизғинлигига кўра театр томошаларини эслатиб юборарди. У тақдимот ўтказишни санъат даражасига олиб чиққанди ва, кизифи, ҳеч бир компания у билан ракобатлашишга ҳам уринмасди. “Жобс тақдимотлари томошабинда дофамин даражасининг кўтарилишига олиб келарди”, – деб ёзганди Кармин Гало “Стивен Жобс тақдимотларининг сирлари” деб номланган асарида.

Таассурот қолдиришга муккасидан кетгани боис Жобс энг

охиригача қаттиқ сир саклашни талаб қиласидиган бўлди. Apple ҳатто “Ўзгача фикрла” блогининг ёпилишини суд орқали талаб қилди. Блог компаниянинг ишқибози, Гарвард талабаси Николас Чарелли томонидан яратилганди. У Apple’нинг янги маҳсулотлари ҳакида-ги миш-мишларни чоп этарди. iPhone 4’ни у сотувга чиқишидан олдин қўлга киритган Gizmodo блогери билан бўлган суд ҳам бунга мисол бўлиши мумкин. Бундай харакатлар танқидни келтириб чиқарарди, лекин оламоннинг сабрли бўлишга ундарди.

Жобснинг тақдимотлари зўр саҳналаштириларди. У жинси шим ва водолазкада ҳамда сув қуийлган бутилкада саҳнага шошилмай чиқиб келарди. Зал завққа тўла ишқибозлар билан тўларди ва буларнинг барчаси маҳсулот тақдимотидан кўра тақводорлар йиғилишини эслатарди. Журналистлар залнинг марказида ўтиарди. Жобс ҳар бир слайд ва тезисни шахсан ўзи чизарди, уларни дўстларига кўрсатиб, ҳамкаслари билан доим муҳокама қиласиди. “У ҳар бир слайдни олти-етти марта қайта ишлаб чиқарди, – дейди Жобснинг рафикаси Лорен (баъзан Жобс унга айни бир слайднинг бир нечта вариантини кўрсатиб, ундан энг яхшисини танлашни сўрарди). – Тақдимот арафасида мен ухламасдим ва унга репетиция ўтказиша ёрдам берардим. У бунга муккасидан кетганди. Нутқни қайта ўқиб чиқарди, сўзларни алмаштиради ва яна уни ўқиб чиқарди”.

Apple маҳсулотлари тақдимоти оддий муҳитда ўтказиларди, саҳналар бўм-бўш бўларди ва унчалик безатилмасди, лекин бу оддийлик ортида сермаشاққат иш яширининг бўларди. Apple’нинг муҳандис-ишлаб чиқарувчиси Майк Ивэнжелист iDVD дастурий таъминоти устида ишларди ва тақдимот ўтказиша Жобсга ёрдам берарди. Бир неча ҳафта давомида Майк ва унинг жамоаси Жобс саҳнадан туриб DVD’га ёзиши керак бўлган расмлар, мусиқа ва фотосуратларни танлашга юз соат вақтини сарфларди. “Apple’нинг барча ходимлари ўзларининг энг яхши фотосуратлари ва видео-ёзувларини олиб келишди. Албатта, ўтакетган перфекционист бўлган Стивга уларнинг ҳеч бири ёқмади”, – деб эслайди Ивэнжелист. Шунда у Жобсни ҳаддан ортиқ талабчан одам деб хисоблаганди, лекин кейин тинимсиз айб топавериш унга энг яхши танловни амалга оширишда ёрдам берганига икror бўлганди.

Кейинги йили Жобс Ивэнжелистнинг ўзи саҳнага чиқиб барчага Final Cut Pro дастурини намойиш этиши керак деган қарорга келди. Бу дастур видеога ишлов бериш имконини берарди. Репетиция вақтида бир сафар Жобс залдан туриб тақдимотни диқкат би-

лан кузатди ва Ивэнжелист қаттиқ асабийлаша бошлади. Жобсдан ёрдам кутиш мумкин эмасди.

— Ёки сен ўзингни қўлингга оласан ёки биз сенинг чиқишини ни кесиб ташлаймиз, — деди хотиржамлик билан у. Фил Шиллер Ивэнжелистни четга олиб, саҳнада ўзини қандай қилиб вазмин тушишни тушунтириди. Охир-окибат Ивэнжелист буни эплади. У Жобснинг нафақат мақтовини, балки репетиция вактидаги танбеҳлари ни эслаб, ҳанузгача ўз миннатдорчилигини изхор қилади. “У мени ишлашга мажбур қилди ва натижада ҳаммаси мен ўйлаганимдан ҳам зўр чиқди, — деб эслайди Ивэнжелист. — Фикримча, бу Жобснинг Apple’га кўрсатган таъсирига мисол бўла олади. У мукаммаликни ҳам ўзидан, ҳам атрофдагилардан талаб қилади”.

Вақтингчалик директордан доимий директорга

Жобснинг Apple директорлар кенгашидаги устози Эд Вулард икки йилдан ортиқ вақт мобайнида компаниянинг бош директорини ўз лавозими номининг олдидаги “вақтингча” сўзини олиб ташлашга кўндиromoқчи бўлди. Жобс рад этди ва ўзига акцияларни имтиёзли нарҳда сотиб олиш хуқуқисиз бир долларлик маош тайнинлаб, барчани уятга қўйди. “Менга шунчаки оғисга келганим учун 50 цент, яна яхши ишлаганим учун 50 цент мукофот беришади”, — деб ҳазиллашарди у. Жобс 1997 йилда қайтганидан кейин Apple акциялари 2000 йил бошида интернет васвасаси чўққига чиккан пайт 14 доллардан 102 долларга кўтарилди. Вулард 1997 йилдаёқ Жобсдан ҳеч бўлмаса унча кўп бўлмаган миқдорда акциялар олишини илтимос қилганди, лекин у рад этганди. “Apple’даги ҳамкасларим мени пул учун қайтди деб ўйлашини хоҳламасдим”, — деди Жобс. Агар у ўшанда рози бўлганида, ўша вақтдаги оз сонли акциялар ҳозир 400 миллион доллар турарди. У эса бу вақтда 2,5 доллар ишлаб топди.

Жобс Apple’нинг келажагига ишончи комил эмаслиги туфайли “вақтингчалик” директор деган таърифдан воз кечишни хоҳламасди. Бироқ 2000 йилга келиб, компания яна оёққа туроётгани очик-ойдин кўриниб турганди ва бу унинг шарофати билан бўлаётганди. Жобс рафиқаси билан узоқ сайр вақтида у билан кўпчилик инсонлар учун расмиятчилик бўлиб туюладиган нарсаларни мухокама қиласарди, лекин унинг учун бу жуда муҳим эди. Агар у “вақтингча” директор бўлишни тўхтатса, Apple компьютерлардан бошқа унинг лойиҳаларини рўёбга чиқарадиган платформага айланиши мумкин эди. Ва у шунга қарор қилди.

Вулардинг боши осмонда эди. У директорлар кенгаши унга катта микдорда акциялар ажратишга тайёр эканини айтди.

— Агар тўғрисини айтсан, мен самолётни маъкул кўрган бўлардим, — деб жавоб берди Жобс. — Мен яқинда учинчи фарзандли бўлдим. Тижорат рейсларида учишни ёқтирумайман. Мен оиласми Гавайга олиб боришни хоҳлайман, лекин Шарққа учмоқчи бўлсан, штурвални таниш учувчилар бошқаришини хоҳлардим.

Жобс ҳатто хавфсизлик тизими кучайтирилишидан олдин ҳам парвоз килиш вақтидаги нокулайликларга сабр-тоқат қилиб кўни-кадиган одамлар тоифасига кирмасди. Бошқарув аъзоси Ларри Эллисон бу foяни қўллаб-кувватлади (Жобс баъзан унинг самолётидан фойдаланаарди ва бунинг учун Apple Эллисонга 1999 йилда 102 минг доллар тўлаганди).

— У эришган ютуқларни хисобга олиб, биз унга бешта самолёт топширишимиз керак! — деди у. Кейинроқ у Apple’ни кутқариб колиб, эвазига ҳеч нарса олмаган Жобсга бу энг яхши совға эди деганди.

Вулард қувонч билан Жобснинг истагини бажо келтирди. Унга Gulfstream-5 олиб беришди ва 14 миллион долларлик акцияларни имтиёзли асосда сотиб олишни таклиф қилишди. Жобс бунга ку-гилмаган жавоб қилди: у 20 миллионлик акцияларни сўради. Вулард донг қотганди ва хафа бўлганди. Акциялар эгалари директорлар кенгашига факат 14 миллионлик акцияларни тасарруф этиш хукуқини беришганди.

— Сен акциялар менга керакмас деб айтиб, ўрнига самолёт сўраган эдинг-ку! — деб эътиroz билдириди Вулард.

— Аввал мен акциялар олишга интилмаётгандим, лекин сен менга компания акцияларининг 5 фоизини таклиф қилдинг ва мен улар энди менга зарап қилмайди, деган қарорга келдим”, — деб жавоб берди Жобс.

Орадан бундай гап қочиши байрамона кайфиятни бузди. Охир-оқибат томонлар муроса йўлини танлади (муросага келиш компания акциялари 2000 йил июнда майдаланиши мумкинлиги билан бироз мураккаблашди): ўша йилнинг январида Жобсга 10 миллионлик акциялар тегди. Бунга қўшимча равиша 2001 йили унга яна бир пакет тегиши керак эди. Интернет васvasаси тугаганда, акциялар нархи тушиб кетди, бу эса вазиятни яна ҳам мураккаблаштириди. Жобс акцияларни сотиб олиш хукуқидан фойдаланиб қолмади ва 2001 йилнинг охирига келиб пастроқ нархда бошқа

пакет сўради. Кейинчалик акциялар учун олиб борилган бу куранг компанияга ҳали зарап келтиради.

Гарчи Жобс опционлардан фойда олмаган бўлса-да, у ўзининг самолётини яхши кўриб қолди. Табиийки, у салонни безатиш ҳақида бош котирди. Бунинг учун бир йилдан ортиқ вақт кетди. Эллисон самолётини намуна килиб олди ва унинг дизайнерини ёллади. Тес орада дизайнер Жобсни ёқтирумай қолди. Масалан, Эллисоннинг самолётидаги кабиналар ўртасидаги эшик иккита тугма билан жиҳозланган эди, тугмалардан бири эшикни очар, бошқаси эса ёпарди. Жобс факат битта тугма бўлишини талаб қилди. Унга тугмаларнинг зангламайдиган ялтироқ пўлати ёқмади ва у пўлатни силлиқланган пўлатга алмаштириди. Натижада унинг самолёти ўзи хоҳлагандек безатилди. “Мен самолётларимизни таққосладим ва у киритган ўзгартишлар ўринли эканини тушундим”, – деганди Эллисон.

2000 йил январда Сан-Францискодаги бутунжаҳон Macworld кўргазма-конференция залида Жобс Macintosh учун янги OS X операцион тизимини намойиш этди. Уни Apple уч йил олдин NeXT’дан сотиб олганди. Apple компанияси NeXT OS операцион тизимидан фойдалана бошлаган вақтда Жобс компаниядаги ўз мавқени мустаҳкамлашга қарор қилгани мантикий жиҳатдан тўғри ва ўринли эди. Эви Теванян UNIX негизида терилган NeXT операцион тизими ядросини олиб, ундан Darwin номли Mac OS операцион тизими ядросини ясади. Бу операцион тизим химояланган хотирага, илғор тармок интерфейсларига эга ҳамда содда эди. Macintosh’га айнан шу етишмаётганди. Ўшандан бери ишлатиладиган Mac OS асоси шу тариқа пайдо бўлганди. Айрим танқидчилар, шу жумладан Гейтс Apple компьютерлари NeXT тизимига тўлиқ ўтмади, деб таъкидлашди. Бунда оз бўлса-да ҳақиқат бор, чунки Apple’да янги тизимни нолдан яратмасликка, балки мавжуд тизимини такомиллаштиришга қарор қилишди. Macintosh’нинг эски тизими учун ёзилган иловалар янги тизимга, умуман олганда мос эди ёки уларни мослаштириш нисбатан осон эди ва фойдаланувчи тизимни янгилаб, кўплаб янги функциялардан фойдаланиши мумкин эди, бирок янги интерфейсни ўрганишга тўғри келарди.

Macworld’да тўпланган ишқибозлар янгиликни иштиёқ билан қабул қилишди. Жобс экран пастида жойлашган панелдаги иконкаларга курсорни олиб бориб, уларнинг катталалишини кўрсатганида томошабиннинг ғоят завқи келди. Жобс охирига атаб қўйган хабарни эълон қилганида гулдорос қарсаклар янгради:

– Айтиш эсимдан чиқаёзибди!

У Pixar ва Apple компанияларидаги ўз мажбуриятларини таърифлаб берди ва бунга ўрганиб қолганини айтди.

— Шу сабабли бугундан бошлаб мен “вактинчалик” директор эмаслигимни бугун фаҳр билан эълон қилмоқчиман, — деди у та бассум қилиб. Барча ўрнидан сапчиб турди, худди ҳозир The Beatles аъзоларининг кўшилиши эълон қилинганидек эди. Жобс лабини тишлади, кўзойнагини тўғрилади ва ўзини камтарин қилиб кўрса-тишга уринди.

— Мени хижолат қиляпсизлар. Ҳар куни мен Apple ва Pixar’га келаман ва Ер юзидағи энг истеъоддли одамлар билан бирга ишлайман. Бу иш жамоавий меҳнатни талаб қиласди. Мен сизлар-нинг миннатдорлигингларни барча Apple ходимлари номидан қабул қиласман.

28-БОБ. APPLE STORE. ДАХОЛАР БАРИ ВА ТОСКАНИЯ ҚУМТОШИ

Харидор тажрибаси

Жобс бирор нарсаны назорат қила олмаса, қаттиқ жаҳли чиқарди, айниқса, масала мижозларга хизмат күрсатиш сифатига таалукли бўлса. Бу борада у муаммога дуч келди: у дўкондан Apple маҳсулотини харид қилиш жараёнини назорат қила олмай жону халак бўлди.

Byte Shop дўкони фаолияти тўхтаганди. Кичик компьютер дўконлари тармок гигантларига ва йирик универмагларга ўз мавқеини бўшатиб бераётганди. Йирик универмагларнинг ходимлари Apple маҳсулотлари бошқа маҳсулотлардан нимаси билан фарқ қилишини тушунтириб бера олмасди ва тушунтириб беришни ҳам хоҳламасди. “Сотувчиларни фақат сотув фоизи қизиктиради!” – деб ғазабланганди Жобс. Бошқа компьютерлар бир-бирига ўхшарди, Apple илғор имкониятларга эга эди ва қиммат турарди. Жобснинг хаёлига iMac’ни токчада Dell ва Compaq ўртасига жойлаштириб, ҳар бир компьютернинг ўзига хос ҳусусиятларини харидорга тушунтириб бериш керак, деган ўй келди. У одамларга Apple гоясини етказиш кераклигини тушунди, бўлмаса ҳеч нарса чикмайди.

1999 йилнинг охирида ҳеч кимга ҳеч нарса демай, Жобс Apple чакана савдо дўконларини ишга тушира оладиган мутахассислар билан сұхбатлар ўтказа бошлади. Номзодлардан бири дизайнни қаттиқ яхши кўрарди ва сотувчиларга хос туфма иштиёқка эга эди: унинг исми Рон Жонсон эди, у Target компаниясининг сотув бўлими вице-президенти эди. У кўплаб ноёб маҳсулотларни, масалан, чойнакни кашф қилганди. Унинг дизайнини Майкл Грейвс ўйлаб топганди. “Стив билан гаплашиш осон, – деганди Жонсон уларнинг илк учрашувини эслаб. – У йириқ жинси ва кора водолазкада хонага тўсатдан бостириб кириб, оstonадан туриб, нима учун унга зўр дўконлар кераклигини тушунтира бошларди. Агар Apple бунда муваффакият қозонса, бунга бизнинг инновацияларимиз шарофати билан эришилади, лекин биз харидорларимиз билан мулоқот килмагунимизга қадар бу юз бермайди деганди у”.

2000 йил январда Жонсон қайта сұхбатга келганда, Жобс унга сайдра чиқишини таклиф қилди. Соат 8.30 эди ва улар улкан Стэнфордс савдо марказига боришли. У ерда 140 та дўкон жойлашганди. Дўконлар ҳали очилмаганди, шунинг учун улар марказни

хотиржам сайр қилишди. Сайр вақтида дўконларни, катта универмагларнинг пайдо бўлиши бошқа дўконларнинг фаолиятига қандай таъсир кўрсатганини ва нима учун айрим ихтисослашган дўконлар гуллаб, яшнаётганини мухокама қилишди.

Эрталабки соат 10 да, дўконлар очилганда, улар Eddie Bauer'га боришли. У ерга иккита йўл олиб бораради. Бири савдо марказидан, иккинчиси автомобиль қўйиш жойидан. Жобс Apple дўконларида факат битта кириш йўли бўлади, деган карорга келди, чунки бу яхшироқ назорат қилиш имконини берарди. Улар иккови Eddie Bauer биноси жудаузун ва тор деган холосага келишди. Харидор дўконга кириши билан дўконнинг ичкарисига дарров кўз югуртира олиши мухимдир.

Савдо марказида техника дўконлари йўқ эди ва Жонсон бунинг сабабини тушунтириб берди: компьютер харид қилиш мухим ва камдан-кам бўладиган воқеа хисобланарди ва шунинг учун харидор шахар чеккасидаги дўконга боришини маъқул кўрарди, чунки у ердаги ижара ҳаки паст эди ва харидор шунинг учун нархлар ҳам паст бўлади деб умид қиласади. Жобс ўзининг талабини маъқуллади: ижара ҳаки қанча бўлмасин, Apple дўконлари одамлар гавжум бўладиган савдо марказларида ва асосий кўчаларда жойлашиши керак.

– Балки улар компьютерларимизни кўриш учун ўн километр масофа босишни хоҳлашмас? Лекин ўн метр юриш эса қийин эмас, – деди у. Бунинг устига Windows фойдаланувчиларини ҳам тузокка илинтириш керак эди. – Агар дўкон етарли даражада ўзига жалб этадиган кўринишда бўлса, улар кизиксиниб дўкон ичига киради, улар бизда нима борлигини кўриши билан, биз муддаоимизга эришамиз.

Жонсон дўкон ҳажми бренднинг мухимлигига боғликлигини айтди ва қайси бренд йирикроқ – Apple ёки Gap'ми деб сўради? Жобс Apple анча йирикроқ деб жавоб берди. Унда Apple дўконлари ҳам каттароқ бўлиши керак, акс ҳолда бундан ҳеч нарса чиқмайди, деди Жонсон. Бу Жобсни Майк Марккуланинг сўзларини эслашга мажбур килди: компаниянинг муваффақиятлилиги ва принциплари маҳсулот ўрамидан бошлаб то савдо сиёsatигача барча нарсада намоён бўлиши керак. Жонсон қойил қолди. Бу унинг карашига тўлиқ мос келарди.

– Бизнинг дўконларимиз бренднинг энг ёрқин жисмоний тимсолига айланади, – деди у ва ёшлигига Манхэттендаги 72-кўчада ва Мэдисон-авенюда жойлашган Ralf Lauren дўконига бориб кол-

ганини тасвирлаб берди: ёғоч билан ўралган ва саънат буюмлари билан тўлдирилган дўкон бой дангиллама уйга ўхшарди. – Поло кўйлакларини сотиб олаётуб, мен ҳар доим шу дўконни эслайман: дўкон Ральф ғоясининг хақиқий жисмоний тимсоли эди. Микки Дрекслер ҳам Gap дўконларини шундай дўконларга айлантириб юборганди. Уларнинг маҳсулотига кўзинг тушса, дарров уларнинг ажойиб дўконлари – оқ деворлар, ёғочдан ясалган пол ва кийимларнинг батартиб боғламлари хаёлингга келади.

Кейин Жобс ва Жонсон Apple'га қайтиши ва бўлажак дўкон учун товарларни танлашни бошлашди. Уларнинг сони кўп эмасди ва токчаларни улар билан тўлдириб бўлмасди, бироқ айнан шу устунлик эди. Улар маҳсулотлар сони камлиги туфайли фойда оладиган дўкон куришга карор қилишди: дўкон минималистик услубда курилади, у ерда кўп бўш жой бўлади ва бундай мухитда харидор маҳсулот билан хотиржам танишиб чиқиши мумкин.

– Кўпчилик одамлар Apple айнан нимани ишлаб чиқаришини билмайди, – деди Жонсон. – Улар бу қандайдир секта деб ўйлашади. Бизнинг мақсадимиз – Apple бу зўр эканини ва шинам дўкони борлигини кўрсатишдир. Дўконда ҳамма нарсани ушлаб, айлантириб кўриш мумкин. Бу энг зўр ечим. Дўконлар барча Apple маҳсулотларининг умумий кайфиятини акс эттириши керак: улар қулай, кувноқ, ноодатий, замонавий бўлиши ва шу билан бирга, харидорни сикувга олмаслиги керак.

Прототип

Жобс нихоят ўз ниятини директорлар кенгашига хабар қилганида, ҳеч ким хурсанд бўлмади. Gateway компьютер фирмаси шахар чеккасида савдо дўконлари тармогини очиб, панд еганди ва Жобснинг дўконлар қиммат савдо марказларида жойлаштирилишини важ қилиб кўрсатиши ишонч уйғотмади. “Ўзгача фикрла” ва “Фақат аҳмоклар учун” – ажойиб реклама шиорлари, лекин бошқарувдагилар унга амал қилишга шошилмасди. “Мен бу тентаклик деб ўйлаб бошимни қашидим, – деб эслайди Genentech бош директори Арт Левинсон. Уни Жобс 2000 йилда Apple директорлар кенгашига таклиф қилганди. – Биз у вактда кичкина компания эдик, заиф ўйинчи эдик. Мен бу ғояни қўллаб-қувватламайман деб айтдим”. Эд Вулард ҳам иккиланди: “Gateway уриниб кўрганди ва ҳеч нарса чиқмаганди. Dell компьютерларни дўконларда эмас, тўғридан-тўғри сотади ва уларнинг иши ўнгидан келмоқда”. Жобсни бошқарувдагиларнинг каршилиги хурсанд қилмади: ўтган са-

фар шундай бўлганда, у директорлар кенгаши аъзоларининг кўпчилигини алмаштирганди. Энди эса Вулард ўзи кетишини айтди: кисман шахсий сабабларга кўра, шунингдек, Жобс билан баҳсланингдан чарчаганди. Лекин бундан олдин кенгаш синов тариқасида Apple'ning тўртта чакана савдо дўконини очишга қарор қилди.

Жобснинг ёнини олган бир киши бор эди. У 1999 йили чакана савдо кироли Миллард “Микки” Дрекслерни ёллаганди. У Бронксда туғилганди, Gap'ning бош директори бўлган вактда барбод бўлаётган Gap савдо русумини Америкада ҳамма ҳар куни ибодат қилалигтан маданий ҳодисага айлантириб юбораганди. У дизайн ва талаб борасида катта муваффакиятга эришганди ҳамда Жобс билан тенглаша оладиган кам сонли одамлар қаторига киради. Бунинг устига у барча нарсани миридан-сиригача назорат қилишни маъкул кўтарди: Gap дўконларида факат Gap маҳсулотлари сотиларди. “Мен универмагларни тарк этгандим, чунки ўз товарларингни тўлиқ назорат қила олмаслик ёқмасди, – дейди Дрекслер. – Стив ҳам шундай – шунинг учун у мени ёллади”.

Дрекслер Жобсга Apple офиси ёнида дўкон прототипини куриш, уни жиҳозлаш ва у шинам бўлмагунга қадар унинг устида ишлаш керак деб маслаҳат берди. Жонсон ва Жобс Куперти nodagi бўш турган омборни ижарага олди. Ярим йил давомида улар ҳар сешанба тонгида омборхона биносини айланар, муҳокама килар ва бўлажак савдо принципларига аниқлик киритарди. Бу “дўкон” Айв дизайн-студиясининг муқобил версияси эди ва у ерда Жобс ўз гояларини рўёбга чиқариши ва такомилига етказиши мумкин эди. “Мен у ерда шунчаки ёлғиз бўлишни ёқтиардим”, – деб эслайди Жобс.

Баъзан у Дрекслер, Ларри Эллисона ва бошқа якин дўстларини у ерга таклиф қиласарди. “Кўпинча дам олиш кунлари, “Ўйинчоқлар тарихи”нинг янги саҳналарини кўришга мени мажбур қилмаган кунлари у мени омборга олиб борар ва дўкон безакларини кўрсатарди, – деб айтиб беради Эллисон. – Уни жиҳозлардан тортиб, хизматлар сифатигача ҳамма нарсанинг икир-чикири кизиктиарди. Охири шунга олиб бордики, мен унга Стив, агар сен яна мени дўконга олиб борсанг, мен ёнингга бормайман, дедим”. Эллисон ишлаган Oracle компанияси портатив кассалар учун мўлжалланган дастурий таъминот ишлаб чиқиш билан шуғулланарди. Улар касса пештахталарини алмаштириши керак эди. Ҳар сафар Жобс Эллисондан бирорта ортиқча ҳаракатни, масалан, сотувчига кредит картасини беришни ёки чекни босиб

чиқаришни олиб ташлаш оркали сотув жараёнини тезлаштириши усулини ўйлаб топишини илтимос қиласы. “Apple дўконлари ва маҳсулотларидан кўриниб турибдики, Стив мукаммал оддийликка, баухаус эстетикаси ва минимализмга муккасидан кетганди. Бундан ҳатто сотиш жараёни ҳам дарак беради. Бажариладиган амаллар жуда кам. Стив ҳисоб-китоб қандай амалга оширилиши кераклигини бизга батафсил тушунтириб берди”, – дейди Эллисон.

Дрекслердеярлиқуриббитказилган прототипни кўрганида, убир канча танбех айтди. “Ҳамма нарса атрофда йиғилиб қолганди. Ихчам бўлгани яхши. У ерда хаддан ортиқ ранг ва меъморий деталлар бор эди”. У дўконга кирганида харидор дарҳол бутун дўконни кўра олиши керак, деб туриб олди. Жобс унинг фикрига қўшилди. Оддийлик ва ҷалғитувчи нарсаларнинг йўқлиги дўкон муваффакиятининг гаровидир. “У ҳаммасининг улдасидан чиқди. У илк эскизлардан тортиб маҳсулот сотувигача жараённи тўлиқ назорат қилиши керак эди”, – дейди Дрекслер.

2000 йилнинг октяброда ҳаммаси деярли тайёр бўлганди. Жонсон душанбадан сесланбага ўтар кечаси, яъни навбатдаги тонгги учрашувдан олдин бир ерда хато қилдик, деган хаёл билан беихтиёр уйғониб кетади. Дўконда Apple’нинг асосий маҳсулотлари атрофида макон яратилганди. Power Mac, iMac, iBook ва PowerBook учун алоҳида зоналар ажратилганди. Лекин Жобс бутунлай янги ғояни таклиф қилганди: компьютер бутун фаолият турининг маркази бўлиши керак. Компьютер ёрдамида видео ва фотосуратлар билан ишлаш мумкин, бир кун келиб мусиқа, китоблар ва журналлар билан ҳам ишлаш мумкин бўлади. Ва Жонсоннинг хаёлига бир фикр келди: дўконни компьютернинг тўртта моделига атаб эмас, балки турли фаолият турларига атаб куриш керак! “Бир фикр калламга келди, Mac ва PowerBook жойлаштирилган кино пештахасини куриш мумкин. Харидор iMovie дастури ёрдамида компьютерга қандай қилиб видео юклаш ва уни таҳrir қилиш мумкинлигини кўра оладиган қилиб ҳаммасини тахт қилиш керак”.

Ўша сесланба куни Жонсон офисга одатдагидан эрта келиб Жобсга ўз ғоясини айтиб берди. У босс жаҳли чиқса, ўзини тута олмаслиги ҳақида эшитганди, лекин шу воқеагача ўзи бунга дуч келмаганди. Жобснинг кони қайнаб кетди.

– Нима деяётганингни биласанми? Мен бу дўкон билан ярим йил овора бўлдим, энди эса сен ҳаммасини ўзгартирмоқчисан! – деб бақирди у, кейин эса жим бўлиб колди. – Мен чарчадим. Ҳаммасини бошидан кура оламанми-йўқми билмайман. Жонсоннинг

тили айланмай қолди, Жобс унинг тилга киришига имкон бермади. Одатдагидек, сешанба кунги учрашув учун ҳамма омборга йўл олди. Жобс Жонсонга ҳеч кимга ҳеч нарса айтмасликни буюрди. Етти дақиқалик йўл сукунатда ўтди. Улар манзилга етиб келганида, Жобс янги ахборотни сингдириб бўлганди. “Мен Рон ҳақлигини тушундим”, – деб эслайди у. Жобс Жонсонни лол қолдириб, учрашувни шундай деб бошлади:

– Роннинг фикрича, биз ҳаммасини нотўғри қилдик. У маҳсулотларни дўёнга шунчаки жойлаштиришимиз керак эмас, балки улар билан нима қилиш мумкинлигини кўрсатиб беришимииз керак, деб айтапти.

Бироз тин олиб Жобс шуни қўшимча қилди:

– Ва мен унинг фикрига қўшиламан.

Сўнгра Жобс уч-тўрт ойга кечикилса ҳам улар ҳаммасини бошқатдан қуриши кераклигини айтди.

– Бизда муваффакият қозониш учун битта имконият бор. Жобс якунда барча муваффакиятли бўлиб чиқсан лойиҳаларни маълум вактда қайтадан яратишга тўғри келганини ходимларга айтиб беришни яхши кўрарди. Ўша йиғилишда ҳам у шуни ёдга олди. Ҳар бир ҳолатда унинг хаёлига бир фикр келарди: масалан, “Ўйинчоклар тарихи” устида ишлаш жараённида Вуди исмли ковбой аста-секин тўнғизга айланиб қолганди. Илк Macintosh’ни ишлаб чикишда бундай “кашфиётлар” бир-икки марта юз берганди.

– Агар бирор нарса сизни қаноатлантирумаса, “майли, кейин тўғрилаймиз” деб айтманг. Apple’дан бошқа компанияларда шундай қилишади, – деб тушунтириди Жобс.

2001 йилнинг январида дўйон тайёр бўлгач, Жобс у ерга бошқарув аъзоларини илк бор таклиф қилди. Дастроб у доскага чизмалар чизиб, дизайн асосланган концепцияни тушунтириб берди, сўнгра уларни фургонга ўтказди ва икки мил нарида жойлашган омборга олиб келди. Жобс ва Жонсоннинг меҳнати самарасини кўриб, улар бир овоздан уни маъқуллашди. Бундай дўйонлар бренд ва сотув ўртасидаги алоқани янги босқичга олиб чиқади, деган хулоса келишди. Бундан ташқари, шундай йўл билан харидорлар Apple маҳсулотини Dell ва Compaq лаш-луши билан битта қаторга кўймаслигига ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Ташки эксперталарнинг кўпчилиги бу ғояни қўллаб-куvvватламади. “Эҳтимол, Стив Жобс ўзгача фикрлашни бас қиласиган вақт келгандир”, – деб ёзилганди Business Week’да “Кечир, Стив, дўйон иш бермайди” сарлавҳаси остида. Айтишларича, Apple’нинг собиқ

молиявий директори Жозеф Грациано шундай деган: “Apple’ниң муаммоси шундаки, улар ҳали ҳам дунёга икра сотишимоқчи, ваҳоланки ҳаммани пишлокли крекерлар тўлиқ қониктиради”. Дэвид Гольдштейн исмли сотув бўйича маслаҳатчи “Икки йил ўтгач, улар жуда қимматга тушган катта хатога йўл қўйганини тушуниб етади”, деб изоҳлаганди.

Ёғоч, тош, пўлат, ойна

2001 йил 19 майда Виржиния штатидаги Tysons Corner савдо марказида илк Apple Store очилди. Дўконда оппок столлар қўйилганди, силлик ёғоч тахта ётқизилганди ва Жон Леннон ҳамда Йоко Ононинг тўшакда тушган “Ўзгача фикрла” деб ёзиб қўйилган улкан фотосурати осиб қўйилганди. Скептиклар хато қилишганди. Gateway дўконларига бир ҳафтада ўртacha 250 киши келганди. 2004 келиб Apple дўконларига бир ҳафтада ўртacha 5400 киши ташриф буюарди. Ўша йили даромад 1,2 миллиард долларга етди. Бу чакана сотув учун мутлақ рекорд эди. Эллисон дастури барча Apple Store дўконларида харидлар амалга оширилганлиги ҳақидаги ахборотни ҳар 4 дақиқада маълумотлар базасига киритарди. Бу ахборот ишлаб чиқариш, етказиб бериш ва сотиш жараёнини қандай қилиб яхшилаш кераклигини тушунишга ёрдам берарди.

Дўконлар барқ уриб ривожланди ва Жобс ҳар бир детални назорат қилишни давом эттириди. “Дўконлар энди очилганида, учрашувларнинг бирида Стив бизни ҳожатхона белгиси учун ярим соат ранг танлашга мажбур қилди”, – деб эслайди Ли Клоу. Дўконларнинг дизайнни Bohlin Cywinski Jackson архитектура бюроси томонидан ишлаб чиқиларди, лекин барча асосий қарорларни Жобс қабул қиласиди.

Жобс зинапояларга катта эътибор берди. NeXT учун у курдирган зинапояларни эслайлик. Ҳар сафар қурилаётган дўконга келиб, у зинапояни қайтадан қуришни сўрарди. Жобс зинапоялар бўйича патентларга берилган иккита буюртманомада етакчи ихтирочи сифатида келтирилади: зинапоялардан бири шаффоф бўлиб, унинг зиналари шишадан, тиргаклари титандан ишланган, бошқа зинапоя кўп қаватли шиша блокларидан ишланган бўлиб, катта юкни кўтаришга мўлжалланган.

1985 йили Жобсни Apple’дан четлатишганида, у Италияга кетганди. У ерда Флоренция тротуарларининг кулранг тошлари чиройига лол қолганди. 2002 йили у дўконлардаги ёрқин ёғоч поллар жонга тегди, деб қарор қилди. Бундай фикр Стив Балмернинг

¹⁷ хаёлига келишини тасаввур қилиш қийин. Жобс унинг ўрнига ўша Флоренциядаги тошлардан фойдаланишга қарор қилди. Айрим ҳамкаслари тошни бетондан ясашга маслаҳат берди, бу ўн баравар арzonга тушарди, лекин Жобс тошлар бир хил бўлсин деб туриб олди. Флоренция атрофидаги Фиренцуола шаҳарчасига якин ерда жойлашган II Casone хусусий тош конидан Тоскания қумтошига буюртма берилди. “Қазиб олинадиган тошнинг 3 фоизи бизга тўғри келарди, чунки бизга муайян ранг ва текстура керак эди. Стив бизга муайян рангдаги ўта мустаҳкам тош керак деб талаб қилди”, – дейди Жонсон. Флоренциялик дизайннерлар керакли тошни танлашди, уни кесиб чикишди ва ҳар бир плитка ўз ўрнига қўйилиши учун уларга тамға босишли. “Бу Флоренция йўлларига тўшалган айни ўша тош эканини билгач, уларга вактнинг ўтиши таъсир қилмаслигини тушундим”, – дейди Жонсон.

“Даҳолар бари” дўйоннинг яна бир дикқатга сазовар хусусияти эди. Бу фикр икки ҳафталик сайёр йиғилиш вақтида Жонсоннинг хаёлига келганди. У ходимлардан улар хаётидаги энг яхши сервисни таърифлаб беришни сўради ва деярли ҳамма Four Seasons меҳмонхонасида ёки Ritz Carlton’да бўлганини эслади. Жонсон беш нафар менежерни “Риц-Карлтон”га тренингга юборди ва дўйоннинг ресепшнидаги устун ва баридаги устун ўртасида бирор нарса ўрнатиш керак деган холосага келди.

– Биз у ерга Apple’нинг энг зўр тўрут нафар дахосини ўрнатамиз ва уни “Даҳолар бари” деб атамиз, – деди у Жобсга.

У буни аҳмоқона ғоя деб атади. Номи ҳам унга ёқмади:

– Даҳолар – дуруст сўз эмас. Улар шунчаки гик ва бунинг устига одамлар билан гаплашишни умуман билишмайди. Улар эплай олишмайди.

Жонсон таклифи рад этилган деган хаёлга борди, лекин эртаси куни бош юристни учратиб қолди. У Жобс “Даҳолар бари” номини патентлашни буюрганини унга хабар қилди.

2006 йили Манхэттендаги Бешинчи авенюда қубизм, ноодатий зинапоялар, шиша ва маънодор минимализмни ўзида мужассам этган дўкон очилди. Жонсоннинг айтиши бўйича дўйонни ким яратгани дарров билиниб турарди. Дўкон кечаю кундуз, дам олиш кунларисиз ишлади ва барча умидларни тўлиқ оқлади: биринчи йили ҳафтасига 50 минг киши дўйонга ташриф буюрди (Gateway дўйонларига бир ҳафтада 250 киши келганини эслайлик). “Бу дўйоннинг квадрат эканлиги жаҳондаги бошқа исталган дўйонга

нисбатан кўпроқ фойда келтиради. Сўз футлар ҳакида эмас, балки соф долларлар ҳакида. Дўкон Нью-Йоркдаги исталган дўкондан, шу жумладан, Saks ва Bloomingdale дўконларидан кўпроқ даромад келтиради”, – дея мағруона сўзлаганди Жобс 2010 иили.

Очиқ дўконларнинг очилиши янги маҳсулотлар тақдимоти каби тантанали ўтарди. Ташриф буюрувчилар узоқдан келарди ви дўконга биринчи бўлиб кириш учун тунни эшик олдида ўтказарди. Apple дўконлари мухлислари сайти асосчиси Гэри Аллен шундай деб ёзганди: “Уша вақтда 14 ёшли ўғлим бир куни Пало-Альтодаги бизнинг уйимизда тунаб қолмокчи бўлган ана шундай саёҳатчини олиб келди. Бу қизиқарли тажриба эди. Шундан буён биз кўп ижарачиларни, шу жумладан, беш нафар чет эллик меҳмонни қабул қилдик ва шу тарзда кўплаб ажойиб инсонлар билан танишиб олдик”.

Илк дўкон очилганидан 10 йил ўтиб, 2011 иили жаҳонда Apple'нинг 317 та дўкони фаолият кўрсатарди. Энг катта дўкон Лондондаги Ковент-Гарден майдонида, энг баланд дўкон Токиодаги Гинза кварталида жойлашган. Бир ҳафтада битта дўконга тахминан 17 600 киши ташриф буюради, ҳар бир дўконнинг ўртacha фойдаси 34 миллион долларга teng эди, сотувнинг умумий ҳажми эса 2010 молия йилида 9,8 миллиард долларни ташкил этди. Аслида дўконлар бундан анча кўп фойда келтиради: улар компания даромадларининг атиги 15 фоизини ташкил этарди, лекин Apple ишлаб чиқараётган маҳсулотлар ҳакида керакли бўлган шов-шув тарқатишда ёрдам берарди.

Жобс 2010 иили саратон касаллиги оқибатлари билан курашаётган бўлса ҳам янги дўконларнинг лойиҳаларини ўйлаб топишни давом эттиради. Бир сафар у менга Бешинчи авенюдаги дўкон тасвирини кўрсатиб, бармоғи билан кириш учун хизмат қилган улкан шиша кубни кўрсатди: унинг ҳар бир томонига 18 та шиша панел ўрнатилганди.

– Ўша вақтда бу санъатга яқин турадиган муваффақият эди. Бундай шиша яратиш учун биз ўз автоклавларимиз шаклини ўзгартиришимизга тўғри келди, – деди у.

Сўнгра у ўн саккизта эмас, балки тўртта йирик панелдан ясалган куб чизилган расмни олиб, бу янги кириш йўли лойиҳаси деб айтди. Лойиҳани амалга ошириш ўта мураккаб вазифани бажаришни ҳамда санъат ва технологияни қўшиб ишлашни талаб қиласарди.

– Агар биз буни замонавий аппаратларда бажаришга уриниб

кўрсак, бу кубни бир футга қисқартиришга тўғри келади, мен эса буни хоҳламайман. Шунинг учун биз Хитойда янги автоклавлар қурамиз, – деб тушунтириди у. –Рон Жонсон бу ғоядан хурсанд бўлгани йўқ. Унингча, шишадан кўра панеллардан ташкил топган деворлар яхшироқ эди.

– Бу пропорциялар General Motors биносининг олд қисмига жуда мос келади, – деди у. – Панеллар қимматбаҳо тошлар каби ярқираб туради. Агар улар олиб ташланса, деворлар сезилмай колади.

У Жобс билан баҳслашди, лекин фойдаси бўлмади. “Технологик туб бурилиш юз бериши билан Стив ундан шу заҳоти фойдаланиб қолишини хоҳлайди, – деб изоҳлайди Жонсон. – Бунинг устига Стив доим қанча кам бўлса, шунча яхши, қанча оддий бўлса, шунча яхши, деб айтарди. Агар камрок деталлардан, бунинг устига энг янги технологиялардан шиша қутини ясаш мумкин бўлса – бу ажойиб. Сўз маҳсулот ҳақидами ёки дўконлар ҳақидами, у бу принципга ҳар доим амал қилган”.

29-БОБ. РАҚАМЛИ ТУГУН. ITUNES’ДАН IPOD’ГА

Нұқталарни бирлаштириб

Жобс юз нафар энг керакли ходим иштирокида бир йилда бир марта сайёр үйғилиш уюштиради. У ходимларни оддий принцип бүйича сарапалаб оларди: агар күтқарув кемасига юз киши сиғса, у айнан шу ходимларни олган бўларди. Ҳар бир сайёр үйғилиш охирида у ҳаммани оқ доска олдида тўпларди (унга доскага чизин ёқарди – у шу тариқа вазиятни назорат қилаётганини ҳис этарди, бу шунингдек, фикрни бир жойга жамлаш имконини берарди) ва улар яқин орада шуғулланиши керак бўлган ўнта нарсанни айтишларини сўрарди. Ҳамма таклифлар ёғдириб ташларди. Жобс уларни ёзиб оларди, сўнгра унга ёқмаган таклифларни ўчириб чикарди. Узок баҳс-муназарадан кейин ўнта ишдан иборат рўйхат пайдо бўларди. Шунда Жобс улардан еттитасини ўчиради ва шундай дерди:

– Биз фақат учта пунктни бажаришимиз мумкин.

2001 йилга келиб Apple шахсий компьютерлари сафига янги маҳсулот қўшилди. “Ўзгача фикрла” даври келди. Энди оқ доскаги мутлақо янги имкониятлар чизиларди. Уша йили рақамли оламни зимиштон чулғаб олди. Доткомлар пуфакчаси ёрилди ва NASDAQ индекси ўзининг чўққисига чикиб, 50 фоиздан кўпроқка кулади. 2001 йил январда бўлиб ўтган Super Bowl матчида ҳомийлар орасида бор-йўғи учта юқори технологик компания бор эди. Бир йил аввал уларнинг сони ўн еттита эди. Жуда чукур таназзул юз берди. Жобс ва Возняк Apple’ни ташкил этгандан бошлаб 25 йил давомида шахсий компьютер рақамли инқиlobнинг асосини ташкил этарди. Энди эса эксперталар бу давр тугади деб айтишарди. “Бу ҳамманинг жонига тегди”, – деб ёзганди The Wall Street Journal шарҳловчиси Уолт Моссберг. “Компьютер энди ҳамма нарсанинг асоси эмас”, – деб баёнот берди Gateway раҳбари Жефф Вейтзен.

Айнан шу даврда Жобс янги стратегия устида иш бошлади. Стратегия нафақат Apple’ни, балки бутун индустряни ўзгартиришга қаратилган эди. Компьютер сояга ўтиш ўрнига мусиқий плеерлардан тортиб то видеокамераларгача барча қурилмаларни бошқариш имконини бериб, рақамли тутун вазифасини бажарishi керак эди. Барча ушбу қурилмаларни компьютерга улаш, синхронлаш, сўнгра фотосуратлар, видеоёзувлар, мусиқа, ахборот ва Жобс “рақамли ҳаёт” деб атаган бошқа маълумотларни бошқариш

мумкин эди. Ва гарчи Apple энди шунчаки компьютер ишлаб чиқарувчи компания бўлмаса-да (улар ҳатто компьютер сўзини компания номидан олдириб ташлашганди) Macintosh яна куч тўплади ва ноёб янги гаджетларни, шу жумладан, iPod, iPhone ва iPad'ни бирлаштирган марказга айланди.

Жобс 30 ёшга кирганида, у пластинка ҳақида метафора ўйлаб тонганди. У ўттиз ёшдан ошган одамлар нима учун тор фикрларини ва жараённи кузатишни тўхтатишни тушунмай ҳайрон бўларди. “Одамзод кўп чайналган пластинкага қадалиб қолган игнага ўҳшаб, ундан халос бўла олмаётганди, – деб тушунтирганди у. – Албатта, кимдир ҳаётга бўлган қизиқишини йўқотмайди ва ҳар доим болалардек қизикконлигини сақлаб қолади, бирок бунақаси кам бўлади”. 45 ёшга келиб Жобс пластинкани алмаштиришга карор қилди.

Бир қанча сабабларга кўра бошқа одам эмас, айнан у ракамли революциянинг янги даври кириб келишини олдиндан билишга ва уни кутиб олишга кодир эди.

Биринчидан, у доим гуманитар фанларни аниқ фанлар билан бирга қўшиб фаолият олиб борган. У мусиқани, фотосуратни ва видеони яхши кўрган, у компьютерни ҳам яхши кўрган. Рақамли тугуннинг мазмуни санъатни технологиялар билан боғлай олишда эди. Тақдимот охирида Жобс одатда Эркин Санъат ва Технология кўчаси кесишган жойдаги йўл белгиси тасвири туширилган слайдни кўрсатарди. У айнан ўша ерда яшарди. Шубҳасиз, бу унга ракамли тугунни ўйлаб топишда ёрдам берди.

Иккинчидан, Жобс перфекционист бўлгани боис техник база ва дастурий таъминотдан тортиб, то функцияларни териш ва маркетинг стратегиясигача маҳсулотнинг барча жиҳатларини бирлаштириш зарурлигини ҳис қилди. Компьютерлар оламида Microsoft ва IBM компанияларининг ёндашувига нисбатан бундай сиёsat унчалик оммалашмади: бир қурилманинг ускунаси бошқа фирманинг қурилмасига мос тушарди ва аксинча. Бироқ сўз ракамли марказ ҳақида борганда, устунлик ҳам компьютерлар, ҳам қурилмалар ва ҳам дастурлар ишлаб чиқарадиган Apple компанияси тарафида бўлди. Бу ўз компьютерингиздан кўчириладиган қурилманинг ичидаги нарсаларни бошқариш имкониятига эга бўлганингизни англатарди.

Учинчидан, у доим оддийликка интилган. Кўпчилик 2001 йилгача ҳам портатив мусиқий плеерлар, видеони қайта ишлаш дастурлари ва “ракамли ҳаёт тарзи”нинг бошқа маҳсулотларини ишлаб чиқарганди. Бироқ унда маҳсулотларни ишлатиш мураккаб эди.

Уларни ишлатиши эски магнитафонни ишлатишдан қийинрок эди. Улар iPod ва iTunes'га умуман ўхшамасди.

Ва ниҳоят, Жобс ўзининг айтиши бўйича, янги истиқбол учун таваккал қилишга тайёр эди. Доткомлар пуфаги ёрилгач, қолган компаниялар янги қурилмаларни ишлаб чиқариш учун сарфланадиган харажатларни камайтиришга мажбур бўлди. “Ҳамма кийин дамларга шайланаётганда, биз бу инқироздан фойдаланиб қоламиз, деб қарор қилдик. Биз тадқиқотлар ва ишланмаларга маблағ киритишни давом эттиридик, инқироз тугагандан кейин рақиблардан бир қадам олдинда бўлиш учун ихтиро қилишни давом эттиридик”, – деб эслайди Жобс. Ҳозирги замон бизнеси тарихидаги тинимсиз ихтироларнинг буюк ўн йиллиги шу тазрда бошланди.

FireWire

Компьютер ракамли тугун маркази деган ғоя 1990 йилларда Apple'да пайдо бўлган FireWire технологиясига асосланганди. Бу юқори тезликда ишлайдиган порт бўлиб, у ракамли файлларни (масалан, видеоёзувларни) бир қурилмадан бошқа қурилмага ўтказиш имконини берарди. Япониялик видеокамера ишлаб чиқарувчилар бу ғояни илиб олишди ва Жобс бу портдан 1999 йил октябрда дунё юзини кўрган янги iMac'да фойдаланишга қарор қилди. У FireWire камерага олинган видеони компьютерга узатиш, таҳрир қилиш ва дўстларга тарқатишнинг яхши усулига айланиши мумкинлигини тушунди.

Бунинг учун iMac'га видеони қайта ишлайдиган яхши дастур керак эди. Жобс Adobe'даги эски танишларининг олдига борди. У ракамли графика билан шуғулланадиган бу компанияга асос солинишида қатнашганди. Жобс улардан Windows фойдаланувчиларида машхур бўлган Adobe Premiere версиясини маҳсус Mac учун тайёрлаб беришларини сўради. Adobe'дагилар уни ҳайрон қолдириб, катъяян рад жавобини беришди. Жобс дарғазаб бўлди, ўзини унга хиёнат қилишгандек ҳис қилди. “Мен бўлмасам, компания бўлмасди, улар эса мени ҳайдаб солишди”, – деб сўзлаб берганди у кейин Adobe'дагилар Photoshop ва Quark каби ўз дастурларини Mac учун мослаштиришни рад этганида. Уларнинг муносабатлари яна ҳам ёмонлашди. Аслида, бу дастурлардан тез-тез фойдаланадиган дизайнерлар ва ижодкорлар орасида Macintosh оммабоп эди.

Жобс Adobe'ни кечирмади ва ўн йилдан сўнг Adobe Flash'ни iPad'га ўрнатишга рухсат бермай, уларга қарши очиқласига уруш бошлади. Бу муҳим дарс бўлиб, у тизимнинг барча муҳим жиҳат-

ларини назорат остида ушлашга бўлган интилишини кучайтирди. “1999 йили Adobe бизни рад этганида, менда агар “темир”ни ҳам, дастурларни ҳам назорат қилиб турмаса, иш ўнгидан келмайди, деган бир фикр туғилди”, – деди у.

Мана шунинг учун 1999 йилдан бошлаб Apple’да Mac учун ўзлари дастурлар тайёрлайдиган бўлишди. Санъат ва технологиядан бирга фойдаланиб ишлайдиган одамлар компаниянинг диққат марказида бўлди. Шу тариқа видеони қайта ишлаш учун мўлжалланган Final Cut Pro дастури ва унинг iMovie деб аталган соддалаштирилган версияси, видео ва мусиқани дискка ёзишга мўлжалланган iDVD дастури, Photoshop’нинг рақиби iPhoto, мусиқани синтезлаш ва улаш учун GarageBand, мусиқий файлларни бошқариш учун iTunes ва мусиқани харид қилиш учун iTunes Store пайдо бўлди.

Ракамли тугун гояси жуда зарур ғоя бўлиб чиқди. “Илк бор бу ҳақда мен видеокамерага қараб ўйлаб қолгандим, – деб айтиб беради Жобс. – iMovie шарофати билан камеран ўн марта кўпроқ наф беради”. Агар компьютерда таҳrir қилиш, мусиқа, оригинал маҳсус эфектлар қўшиш ва титрларда ижро этувчи продюсерга, яъни ўзингга тегишли баҳо бериш мумкин бўлса, суратга олинган тонна материални сақлашнинг кераги йўқ, барибир уларни охиригача кўрмайсан. Ушбу дастур ёрдамида ҳар ким рассом бўлиши, ўзини кўрсатиши ва ҳис-туйғуларини тўқиб сочиши мумкин эди. “Ўшанда мен шахсий компьютер янги нарсага ўзгариши кераклигини тушунгандим”, – деб хотирлайди Жобс.

У яна бир нарсани тушунди: агар компьютер бирлаштирувчи марказ бўлса, бу юклатилган вазифаларни бажара олмаган портатив курилмаларни такомиллаштириш имкониятини беради. Кичкина экранлар фотосуратларни, видеоёзувларни таҳrir қилиш ва функцияларнинг узун рўйхатлари орасидан кераклисини топиш имконини бермасди. Компьютерлар буни яхширок улдасидан чиқарди.

Бундан тақшари, Жобс тизимнинг барча элементлари – курилмалар, дастурлар, FireWire бир-бирига боғлик ҳолда ишлаши кераклигини тушунди. “Мен яна ҳам кўпроқ комплекс ечимлар тарафдори бўлиб қолдим”, – деганди у. Бундай ёндашувнинг ёқимлилиги шундан иборат эдики, факат битта компания уни таклиф этиши мумкин эди. Microsoft дастурий таъминот ёзарди, Dell ва Compaq компьютерлар ишлаб чиқаради, Sony кўплаб турли курилмалар ишлаб чиқаради, Adobe дастурларни ишлаб чиқиш билан шуғулланарди. Бироқ факат Apple’да ҳаммасини бажариш мумкин эди. “Биз – ускуналар, дастурлар ва операцион тизим ишлаб чиқаради-

ган ягона компаниямиз. Биз компьютер билан ишлаш тажрибанғын учун түлиқ жавоб берамиз. Биз бошқалар қила олмаган ишни бажирамиз”, – деб изоҳ берганди Жобс Time журналига интервьюсида.

Видео Apple’нинг рақамли тутун йўлидаги илк қадами бўлди. FireWire технологияси туфайли видеони Macintosh’га қўчириш осон эди ва ундан iMovie’да дурдона асар яратиш мумкин эди. Ке-йинчи? Кейин ҳар ким телевизорда дўстлари билан фильм кўриш учун уни DVD’га ёзиб олиши хоҳлади. “DVD ёзишга мўлжалланган фойдаланиш қулагай бўлган қурилмани яратиш учун узатмалар ишлаб чиқарувчилар билан кўп овора бўлдик. Бу биринчи бўлиб бизнинг хаёлимизга келди”, – деб айтиб беради Жобс. Ҳар доимгидек, Жобс ишлатиш қулагай бўлган маҳсулот яратмоқчи эди, бу муваффақият калити эканини биларди. Apple дастурий таъмино-тини ишлаб чиққан Майк Ивэнжелист Жобсга интерфейснинг илк версияларини кўрсатганини эслайди. Скриншотларни кўриб чиқиб, Жобс сапчиб туриб, маркерни олди ва доскага тўғри бурчак чизди.

– Интерфейс мана шундай кўринишга эга бўлади, – деди у. – Битта дарча бўлади. Бу ерга видеони кўчириб, “Ёзиш” тутмасини босасан. Бўлди.

Ивэнжелистнинг мияси гангид қолди, лекин ўзида оддийликни мужассам этган iDVD дастури ана шундай пайдо бўлди. Жобс ҳатто “Ёзиш” тутмасини чизишида ёрдам ҳам берди.

Жобс тез орада рақамли фотосуратлар гуркираб ривожланиши ни олдиндан сезди, шунинг учун Apple’да компьютерда фотосуратни қулагай сақлаш устида ҳам ишлашаётганди. Бироқ биринчи йили у имкониятни қўлдан бой берди. Hewlett-Packard ва айрим бошка фирмалар мусиқий дискларни ёзиш имконини берадиган узатмалар ишлаб чиқара бошлади. Лекин Жобс Apple видеога эътибор кара-тиши керак, деб туриб олди. Бундан ташкари, Жобснинг тарновли дисковод ўрнига нафис тирқишли дисковод ўрнатишни қаттиқ туриб талаб қилиши ёзадиган илк узатмалардан фойдаланиш имко-ниятини йўқка чиқарди, чунки бундай узатмалар дастлаб тарновли форматда ишлаб чиқарилди. “Биз ўшанда чиндан ҳам хато қилган-дик. Йўқотилган мавқеимизни қайтариш учун харакат қилишимизга тўғри келди”, – деб эслайди Жобс. Чинакам илгор компания на-факат янги ғояларни яратишга, балки агар ортда колиб кетаётган бўлса, рақобатчи компанияларга етиб олишга қодир.

iTunes

Жобс мусиқа бозори тез орада мисли кўрилмаган даражада кенгайишини тезда тушунди. 2000 йилга келиб, деярли ҳамма му-

сикани компакт-дисклардан компьютерга кўчирап ёки Napster каби файл алмашиш сервисларидан кўчирап ва ўз тўпламларини ёзib оларди. Ўша йили АҚШда 320 миллионта бўш CD-диск сотилди. Мамлакат ахолиси жами 281 миллион киши эди. Айримлар бу билан жиддий шуғулланди, Apple эса булар билан ишламасди. “Мен ўзимни ғирт тентак деб хис қилдим. Ҳаммаси қўлдан бой берилди, деб ўйлардим. Биз жиддий иш қилишимиз керак эди”, – деганди Жобс Fortune журналига. Жобс iMac’га ёзадиган CD-узатма кўшли, лекин бу етарли эмасди. У компакт-дискдаги мусиқани кўчириш, компьютерда файлларни бошқариш ва тўпламлар ёзиш жараёнини соддалаштиришга интиларди. Бошқа компаниялар рақамли мусиқий кутубхона билан ишларни ташкил этиш учун дастурлар чиқара бошлаганди, бироқ бу бесўнақай ва мураккаб дастурлар эди. Сифати паст таклифларга тўла бозорларни фарклай олиш Жобс қобилиягининг бир жиҳати эди. Мусиқий файлларни бошқариш учун мавжуд дастурларни, шу жумладан, Real Jukebox, Windows Media Player каби дастурларни, HP ёзиш узатмаси билан комплектда тақдим этиладиган дастурларни кўриб чиқиб, у шундай деди: – Улар функцияларининг хеч бўлмаса ярмини тушуниш учун даҳо бўлиш керак.

Ва шунда Apple’нинг собиқ дастурий таъминот ишлаб чиқувчиysi Билл Кінкейд пайдо бўлди. У “Форд формулалари” пойгасида ўзининг спорткарида иштирок этиш учун Калифорния штатининг Уиллоус шаҳрига кетаётib, Миллий ижтимоий радиода берилган хабарни эшитиб қолади (бу унинг саёҳатига унчалик ҳам мос эмасди). MP3 форматидаги файлларни ижро этадиган янги Rio портатив плеери ҳақида хабар қилиб, бошловчи шундай деди:

– Macintosh фойдаланувчиларининг хурсанд бўлишига эрта: бу плеер Mac’га мос тушмайди.

– Аха! – деди Кінкейд ўзига-ўзи. – Мен буни тузатаман. Macintosh’га дастур ёзиш учун дўстлари – Жефф Роббин ва Дейв Хеллерни ҳамда Apple’нинг собиқ ишлаб чиқувчиларини жалб қилди. SoundJam дастури улар меҳнатининг маҳсули бўлди. Бу дастур бир вақтнинг ўзида Rio плеери учун интерфейс эди ва мусиқий файлларни бошқариш имконини берарди. Мусиқа ижро этилаётганда, экранда ёрқин рангли маҳсус эфектлар пайдо бўларди. 2000 йил июль ойида Жобс ўз жамоасидан мусиқий илова ўйлаб топишни талаб қилганида, Apple кутилмаганда SoundJam дастурини сотиб олди ва уни яратган одамларни штатга қайтарди. (Учкови компанияда ишлашини давом эттирди ва Роббин кейинги ўн йиллик

давомида мусиқий дастурий таъминот ишланмалариға раҳбарлик қилди. Жобс уни зарур ҳодим деб ҳисобларди ва қизғанарди, шунинг учун Time репортёридан ўз материалида Роббин фамилиясини тилга олмасликни сўради, акс ҳолда учрашув бўлмаслигини айтди.)

Жобс SoundJam дастурини ҳақиқий Apple маҳсулотига айлантиришда шахсан ўзи иштирок этди. Дастурнинг функциялари кўп эди ва бошқариш мураккаб эди. Жобс уни осон ва ёқимли дастурни айлантириди. Ижрочи, кўшик ёки альбомни танлашни таклиф қилидиган интерфейс ўрнига Жобс оддий дарча ясаттириди. У ерги ҳар қандай ёзувни киритиш мумкин эди. Янги дастур iMovie'дан силлиқланган металл элементлари шаклидаги безакни ва номининг бир қисмини ўзлаштириди. Унга iTunes деб ном берилди.

2001 йил январда Macworld'да Жобс iTunes'ни рақамли тугуннинг асосий концепцияларидан бири сифатида таништириди. Дастур барча Macintosh фойдаланувчилари учун бепул бўлади, деб эълон қилди у. – iTunes билан бирга мусиқий революцияга қўшилинг ва сизнинг плеерларингиз ўн марта қадрлироқ бўлади! – деб хуласа килди у олқиши садолари остида.

Реклама шиори шундай эди: “Ўзгартиринг, уланг, ёзиб олинг”. Ўша куни Жобс The New York Times газетаси мухбири Жон Маркофф билан учрашди. Интервью суст олиб борилди, лекин охирида Жобс ўзининг Mac компьютери ёнига ўтириб, ўзини устун ҳис этиб iTunes'ни ёқди.

– Бу менга ёшлигимни эслатади, – деди у экранда психоделик безаклар рақс тушаётганида.

Бу гиёхванд моддаларни унинг ёдига солиб юборди. ЛСДни татиб кўриш бошимдан ўтказган муҳим тажрибаларимдан бири эди. Бирор марта ҳам уни татиб кўрмаган одамлар уни ҳеч қачон охиригача тушунмайди, деди у.

iPod

Портатив мусиқий плеер яратиш рақамли тугун яратиш доирасидаги кейинги банд эди. Жобс Apple'да маҳсус iTunes учун плеер ўйлаб топиш имконияти борлигини, шунда плеер яна ҳам оддийроқ бўлишини тушунди. Мураккаб вазифалар компьютерда, оддий вазифалар плеерда бажарилади. Шу тариқа iPod пайдо бўлди. Бу курилма кейинги ўн йилда Apple'ни компьютерлар ишлаб чиқаралиган компаниядан жаҳондаги энг қудратли корпорацияяга айлантириди.

Жобс мусиқани севгани учун бу лойиха унга ўзгача қадрли эди.

У ходимларига ўша вактда мавжуд бўлган плеерларни “ғирт ахлат” деб таърифларди. Фил Шиллер, Жон Рубинштейн ва бошқа ходимлар унинг фикрига кўшиларди. iTunes устида ишлаш вактида улар Rio ва қолган плеерларни сўкарди. “Биз уларни балчиқка ботирадик. У плеерлар 16 та қўшиқни сиғдира оларди, улардан фойдаланишнинг эса, умуман, имкони йўқ эди”, – деб эслайди Шиллер.

Жобс илк бор 2000 йилнинг кузида мусиқий плеер хақида гап бошлиганди, лекин Рубинштейн ҳозирча уларда зарур деталлар йўқ, деб жавоб берганди. У Жобсдан кутишни сўраганди. Бир неча ойдан сўнг Рубинштейн кичкина суюқ кристалл экран ва литий-полимерли аккумулятор топишга муваффақ бўлди. Миттигина, бирок сиғимли қаттиқ диск излаб топиш асосий муаммо эди. 2001 йил февралда у навбатдаги марта Японияга, Apple деталларини етказиб берувчиларнинг ҳузурига йўл олди.

Toshiba билан учрашув охирида муҳандислар уларнинг лабораториясида июнь ойида тайёр бўладиган янги маҳсулот – 5 гигабайтли (тахминан мингта қўшикни сиғдирадиган), 1,8-дюймли (хажми кумушранг долларга teng) митти қаттиқ диск борлигини ва улар бу дискни нима қилишни билмаётганлигини айтишди. Рубинштейн бу дискни кўрганида, у ундан қандай фойдаланиш мумкинлигини дарров тушунди. Мингта қўшиқ чўнтақда! Ажойиб! Лекин унинг юз ифодасидан хеч нарсани билиб бўлмасди. Жобс ўшанда Macworld’нинг Токиода ўтказилган конференциясида нутк сўзлади. Ўша кеча улар Okura меҳмонхонасида учрашишди.

– Мен у дискни нима қилишни биламан. Уларга ўн миллион долларлик чек ёзиб беришинг керак, – деди унга Рубинштейн.

Жобс шу заҳоти чек ёзиб берди ва Рубинштейн Toshiba билан музокараларни бошлади. У компания ишлаб чиқариши мумкин бўлган барча қаттиқ дисклар учун эксклюзив ҳуқуқка эга бўлмоқчи эди. Бунинг устига у ишлаб чиқувчилар жамоасига раҳбарлик қила оладиган одамни излаётганди. Тони Фаделл журъатли ва топкир дастурчи эди, киберпанк услубида кийинарди, лекин табассуми билан маҳлиё қиларди. Мичиган университетида талаба бўлган вақтидаёқ у учта компанияяга асос солганди. У портатив ускуналар ишлаб чиқарадиган General Magic фирмасида ишларди (ва у ерда Apple’дан қочган Энди Херцфельд ҳамда Билл Аткинсон танишиб қолди), кейин эса Philips Electronics’да ишлади. У ерда сипо офис ходимларини ўзининг оппоқ бўялган сочи ва ғалати кийиниши билан хижолатда қолдиради. Унинг RealNetworks, Sony ва Philips компанияларига рақамли плеер яратиш хақидағи ўз ғояларини со-

тишга уринишлари муваффақиятсиз бўлди. Бир куни амакиси билан Вейлда чанғи учайдиганда унинг мобил телефони жиринглади. Шу пайтда улар осма кранда кетишаётганди. Бу Рубинштейн эди. У Apple “кичик электрон қурилма” яратадиган одам излаётганини айтди. Камтарлик нималигини билмайдиган Фаделл бу боради унга тенг келадигани йўқ, деб жавоб берди. Рубинштейн уни Куперинога таклиф қилди.

Фаделл уни Newton’га асосланган чўнтак компьютери ишлаб чикиш учун ёллашяпти деб ўйлади. Лекин у Рубинштейн билан учрашганида, сухбат бундан уч ой аввал сотувга чиқсан iTunes ҳақиди бўлди.

– Биз iTunes’га мавжуд плеерларни уламоқчи бўлдик, бирок улар жуда расво плеерлар бўлиб чиқди. Биз ўзимизнинг плееримизни яратмоқчимиз, – деди Рубинштейн. Фаделлнинг руҳи кўтарилиб кетди.

– Мен мусикага қаттиқ қизиқардим. RealNetworks’да шунга ўхшаш иш билан шуғулланардим ва Palm компаниясига MP3-плеери ни сотмоқчи бўлгандим, – деб эслайди Фаделл.

У ҳеч бўлмаса маслаҳатчи сифагида иштирок этишга рози бўлди. Бир қанча ҳафтадан кейин Рубинштейн жамоага раҳбарлик қилиш учун Феделл Apple’га доимий асосда ишга кириши кераклигини айтди. Шунда у иккиланди, у ўзининг мустақил эканини яхши кўрарди. Рубинштейн унинг “шикояти”дан дарғазаб бўлди, у Фаделлнинг хулкини шундай баҳолади.

– Бу ҳаётингдаги энг муҳим қарорлардан бири. Рози бўлсанг, кейин афсусланмайсан.

Охири Рубинштейн Фаделлни бир тўхтамга келишга мажбур қилди. У бу лойиҳага тайинланган йигирма нафарча ходимни тўплади ва Фаделл хонага кирганида, унга шундай деди:

– Тони, агар бизга ўтмасанг, биз бу лойиҳа устида ишламаймиз. Ҳозир ҳал қил. Сен биз биланмисан?

Фаделл унинг кўзларига қаради, ходимларга ўгирилди ва шундай деб сўради:

– Apple’да одамларни шартнома имзолашга мажбур қилиш одат бўлганми?

Бироз тин олиб, у рози бўлди ва истар-истамас Рубинштейннинг қўлинин қисди.

“Жон билан муносабатларимиз кўп йиллар давомида яхши бўлмади”, – деб эслайди у. “У мени шу-шу кечирмади”, – дейди Рубинштейн.

Фаделл ва Рубинштейн доимий жанжаллашиши мұқаррар әди: ҳар ким үзини iPod яртувчиси деб ҳисобларди. Рубинштейннинг фикрича, у лойиха бошланишидан бир неча ой олдин Жобсдан вазифа олди, Toshiba қаттық дискини топди ва экран, аккумулятор ва бошка зарур элементлар қандай бўлиши лозимлигини ўйлаб топди. Сўнгра у барчасини бирлаштириш вазифасини Фаделлга топшириди.

Фаделлнинг ташки кўринишидан ғаши келадиган Рубинштейн ва бошқа ходимлар унга Тони Олифта деб лақаб қўйиб олишди. Бироқ, Фаделлнинг фикрича, у илфор MP3-плеер яратиш ҳақида анчадан бери ўйлаб юрганди. Apple’да ишлашга рози бўлишдан олдин у бу foяни бошка компанияларга сотишга уринганди. iPod кўпроқ кимга тегишли экани ва ким унинг асосчиси бўлишга кўпроқ ҳақли экани ҳақидаги масала интервьюларда, маколаларда, сайтларда ва ҳатто “Википедии” саҳифасида яна бир неча йил муҳокама қилинди.

Бироқ дастлабки бир неча ойда уларнинг баҳслашишга вақти йўқ әди. Жобс iPod Рождествогача чиқишини хоҳларди. Демак у октябргача яратилган бўлиши керак әди. MP3-плеер ишлаб чиқардиган ва кейинги ишлар учун асос бўлиб хизмат қиладиган компанияларни излаётиб, улар PortalPlayer деб номланган кичкина компанияда тўхташди.

— Бу лойиха Apple’ни бутунлай ўзгартириб юборади. Ўн йилдан кейин биз компьютердан эмас, мусиқадан даромад оламиз, — деди Фаделл ўз жамоасига.

Фаделл уларни эксклюзив битим тузишга кўндириди ва жамоа PortalPlayer плеерларининг камчиликлари устида ишлашга киришиди. Унинг интерфейси мураккаб әди, аккумулятор сифими кам әди ва ўнта қўшиқдан ортиқ плей-лист яратиш имкони йўқ әди.

Мана у!

Айрим учрашувлар тарихнинг бир қисмига айланиши ва йўлбошчининг ишларини ёрқинроқ кўрсатишда ёрдам бериши туфайли хотирада қолади. 2001 йил апрелда Apple биносининг тўрттинчи қаватидаги музокаралар хонасида бўлиб ўтган йиғилиш ана шундай воқеа бўлди. Айнан ўшанда Жобс iPod’нинг асосий иш принципларини белгилаб берди. Рубинштейн, Шиллер, Айв, Жефф Робин ва маркетинг бўйича директор Стэн Инг Фаделлнинг таклифларини эшлиши учун келишиди.

Бир йил аввал Фаделл Энди Херцфельднинг тугилган кунида

Жобс билан учрашганди ва Apple раҳбари ҳакида кўплаб турли ҳи кояларни билиб олганди. У ҳикояларнинг кўпчилигидан кишинин тепа сочи тикка бўларди. Бироқ улар бафуржа бирор марта ҳам ги плашишмаганди, шунинг учун Фаделл, табиийки, асабийлашарди “У хонага кирганида, мен стулдан сапчиб турдим ва Стивни кўриб ўйланиб қолдим. Мен хушёр турдим, чунки унинг бирдан ёрилиб кетадиган характеристики билардим”.

Учрашув потенциал бозорни ва бошқа компаниялар бу соҳади эришган ютукларини таърифлашдан бошланди. Жобс, одатдагидек, сабрсизлик қилди. “У экранга караб бир дақиқа ҳам ўтира олмади”, – деб эслайди Фаделл. Слайдларда потенциал рақобатчиларнинг номлари пайдо бўлганида, Жобс қўл силтаб эътиборсизлик билдириди.

– Sony ҳакида унутинглар. Биз нимани яратадётганимизни биламиз, улар эса йўқ, – деди у.

Шундан сўнг экранда узатилган тақдимотни ўчириб қўйишиди ва Жобс ҳаммани саволга тутди. Фаделл учун бу сабок бўлди. “Стив сұхбат қуришни маъқул кўради. Бир сафар у менга “агар сенга слайдлар керак бўлса, сен нима ҳакида гапираётганингни ҳам билмайсан”, деб айтганди.

Жобс слайдлардан кўра макетларни маъқул кўйарди. Уларни тегиши ва ўрганиши мумкин эди ва Фаделл ўзи билан учта вариантни олиб келди. Рубинштейн у маъқул топган макет диккат марказида бўлиши учун уларни қандай қилиб кўрсатишни олдиндан унга тушунириб берди. Бу макетни столнинг марказида турган ёғочдан ясалган коса тагига яшириб қўйишиди.

Фаделл кўргазмани деталларни қутидан олиш ва уларни столга жойлаштиришдан бошлади. Бу 1,8-дюймли қаттиқ диск, суюқ кристалли экран, платалар ва аккумуляторлар эди. Ҳар бир буюмга нархи ва вазни ёзилган ёрлик ёпиштирилганди. Йиғилганлар қайси деталлар кейинги йилда арzonроқ ёки вазни енгилроқ бўлишини муҳокама қилди. Айрим деталларни “Лего” конструкторига ўхшаб тахлаш мумкин эди.

Сўнгра Фаделл макетларни кўрсатди. Улар пенопластдан тайёрланганди, боз устига у бўлажак қурилманинг вазнини билдириш учун макетнинг ичига балиқ тутадиган қармоқтошни жойлаштириб қўйди. Биринчи макетда хотиранинг портатив картаси учун разъем ўрнатилганди. Жобс бу вариантни жуда мураккаб деб топиб, рад этди. Иккинчи макетда динамик оператив хотирадан фойдаланиш тасвирланганди. У қиммат турмасди, лекин аккумуляторнинг заря-

ди тугаса, барча маълумотлар ўчиб кетарди. Бу вариант ҳам Жобсда таассурот уйғотмади. Кейин Фаделл бир нечта деталлни йиғиб, 1,8-дюймли қаттиқ дискка эга қурилма қандай кўринишини кўрсатди. Жобсда қизиқиш пайдо бўлди. Ва шунда Фаделл артистлардек ҳаракат қилиб, косани кўтарди. Унинг остида ушбу вариантинг тайёр макети яширганди. “Мен биз яна бироз “Лего” ўйнаймиз деб умид қилаётгандим, лекин Стив қаттиқ дискли версияни биз қандай унга кўрсатган бўлсак шундайлигича дарров маъқуллади, – деб эслайди Фаделл. Уни бу лол қолдирганди. – Мен Philips’да бундай кўргазмалар қандай ўтишига ўрганиб қолгандим. У ерда яна кўплаб учрашувлар, PowerPoint ёрдамида тақдимотлар ва охир иш ўйқ мухокамалар ўтказилган бўларди”.

Сўнгра Фил Шиллернинг навбати келди.

– Мен ўз таклифимни билдиришим мумкинми? – деб сўради у ва хонадан чиқди. Сўнгра бир нечта iPod макетлари билан хонага кирди. Уларнинг ҳар бирига кейинчалик машҳур бўлиб кетган филдирақли бошқарув ўрнатилганди. – Мен қўшиқлар рўйхати устида бош қотирдим. Керакли қўшиқни топиш учун тутмани юз марта босиш кишини жуда толиктиради. Филдирақдан фойдаланса яхши эмасми?

Филдирақ ёрдамида катта бош бармок билан айлантириб, кичрайтириб ёки ҳаракатланиш тезлигини камайтириб, юзлаб қўшиқлар номи келтирилган рўйхатни бошқариш мумкин эди. Жобс “Мана у!” деб хитоб қилди ҳамда Фаделл ва муҳандисларга ишга киришишни буюрди.

Лойиха бошланган вақтдан бўён Жобс унга шўнғиб кетди. “Оддийроқ!” унинг бош шиори эди. У фойдаланувчи интерфейсининг ҳар бир экранини қўйидаги принцип бўйича баҳоларди: исталган қўшиқ ёки функцияни учта тутмани босиб топиш мумкин бўлиши керак. Бунинг устига, излаётгандা, интуиция ишлаб кетиши керак. Агар у бирорта функцияни топишни билмаса ёки унга учта тутмани босиб йўл топиб бўлмаса, у дарғазаб бўларди. “Биз фойдаланувчи интерфейси билан боғлиқ муаммони куйиб-пишиб ҳал қиласдик. Энди уддасидан чиқдик, деб тинчланганимизда Стив пайдо бўларди ва “Мана бу ҳакида ўйлаб кўрдингларми?” деб сўрарди. Ва бизнинг ҳафсаламиз пир бўларди. У муаммога бошқа бурчакдан каарарди, бошқа ёндашувни қўлларди ва у буни яхши эпларди”.

Ҳар кеча Жобс жамоадаги бирорта ходимга қўнғироқ қиласди ҳамда янги ғоя ва таклифларни берарди. Жобс навбатдаги ғояни

ўртага ташлаганида, Фаделл ва қолганлар, ҳатто Рубинштейн ҳам бирлашиб олишарди. Улар бир-бирига күнфирик қилиб чикишар ви түгри ечимга келишни мухокама килишарди. Яримта ҳолатда бу иш берарди. “Стив том маънода бизни ғоялар билан кўмиб ташларди, лекин биз каршилик кўрсатишга уринардик, – деб эслайди Фаделл. – Ҳар куни ўтказгич, тугма ранги, нарх стратегияси ҳақида баҳс бўларди. Агар босс шунақа бўлса, барча ходимлар яқдил бўлиши ва бир-бирини ҳимоя қилиши керак”.

Плеернинг имкон қадар кўп функцияларини компьютерга ўтказиш Жобснинг муҳим ғояларидан бири эди. У кейинчалик шундай деб эслайди:

“iPod билан ишни енгиллаштириш учун унинг имкониятларини чеклаш керак эди ва мен ўз нуктаи назарим учун курашинимга тўғри келди. Бу функцияларни биз iTunes’га ўтказдик. Масалан, iPod’да плей-листларни тузиш мумкин эмас. Уларни компьютерда бажариш ва кейин плеерга кўчириш керак. Бу ҳаммага ҳам ёқмади. Аммо Rio ва бошқа плеерлар уларни ишлатиш қийинлиги учун хеч нарсага ярамасди. Плеернинг ўзида плей-листларни тузишга тўғри келарди, ахир бунинг учун маҳсус дастурлар йўқ эди. Бизда iPod плеери ва iTunes дастури борлиги туфайли биз уларни бирга ишлатишимиш из ва ҳаммасини имкон қадар соддалаштиришимиз мумкин эди.

Жобснинг ўчириш тугмасидан халос бўлиш имконини берган революцион ечими барча ҳамкасларини лол қолдирди. Вакт ўтиши билан бу Apple қурилмаларининг ўзига хос жиҳатига айланди. Уларни ўчириш шарт эмасди. Бу жуда ҳам ажаблантиради. Улар агар ишлатилмаса, уйқуга кетарди ва исталган тугма босилса, уйғонарди. Ўчириш тугмасига ҳожат йўқ эди. Ҳаммаси бирдан ўз жойига келди. Мингта қўшиқни сиғдирадиган қаттиқ диск. Оддий интерфейс ва қўшиқлар рўйхатини вараклаш имконини берадиган ғилдирак. Плеерга ўн дақиқадан камрок вақт ичиде мингта қўшиқни юклаш имконини берадиган FireWire разъёми. Ва мингта қўшиқни кетма-кет ижро этишга заряди етадиган аккумулятор. “Биз бир-биримизга қараб, зўр нарса бўлади дердик, – деб эслайди Жобс. – Бунга ишончимиз комил эди, чунки ҳар ким дарҳол шундай плеер соҳиби бўлишни хоҳлаб қоларди. Ва “чўнтакда мингта қўшиқ” ғоясининг ўзи оддий ва гўзал эди”. Копирайтерлардан бири плеерни Pod деб аташни таклиф қилди. Pod номли космик капсула бор эди. Жобс бу номни iMac ва iTunes принципи бўйича iPod деб ўзгартирди.

Мингта кўшиқни қаердан оламиз? Жобс кўшикларнинг айрим кисми қонуний равишда сотиб олинган дисклардан кўчириб олинишини, лекин кўп кисми интернетдан ноқонуний равишда кўчириб олинишини тушунарди. Жобс мусиқани ноқонуний кўчиришни рағбатлантириши мумкин эди. Бу одамларга камрок пул сарфлаб, ўз плеерларини тўлдириб олиш имконини берарди. Жобс контрмаданиятга амал қилиб ўстганди ва овоз ёзиш компанияларини хушламасди. Лекин у интеллектуал мулкни химоя қилиш зарур ва мусиқачилар ўз ижоди билан пул ишлаш хукуқига эга деб биларди. Шу сабабли лойиҳанинг якуний босқичида у синхронлаштириш бир томонлама бўлади, деб холоса қилди: фойдаланувчилар кўшикларни компьютердан iPod'га юклаб олади, лекин уларни плеердан компьютерга кўчира олмайди. Бу iPod'ни кўшиқлар билан тўлдириб, сўнгра ундаги кўшикларни ўз дўйстларига ёзиб беришнинг олдини оларди. Бундан ташқари, Жобс iPod қутисига “Мусиқани ўғирлама”, деб ёзиб кўйишга қарор қилди.

Оппоқлик

Жони Айв iPod макетларини қўлида айлантириб кўриб, тайёр маҳсулот қандай қўринишда бўлишини тушунишга харакат қиласди. Ва бир куни эраталаб Сан-Францискодан Купертинога кетишда тўсатдан хаёлига бир фикр келди. Олд панели оқ бўлиши керак, деди у ҳамрохига, орқа панел эса зангламайдиган силлиқланган пўлатдан бўлиши ва идеал тарзда олд панелга туташиб керак. “Кўпчилик чўнтак қурилмаларининг сифати паст. Уларда ҳеч қандай маданий белги йўқ. iPod бир марта ишлатиладиган матахга ўхшаб эмас, балки муҳим нарсага ўхшаб қўринишидан мағурлана наман”, – деганди Айв. Оқ ранг дегандага оппоқ ранг назарда тутилганди.

“Кулоқчинлар, симлар ва таъминот блоки – барчаси оппоқ бўлиши керак эди. Бошқалар қулоқчинлар фақат кора бўлади деб айтарди, – деб эслайди Айв. – Лекин Стив мени дарров тушунди ва кулоқчинлар оқ бўлишига рози бўлди. Бу рангда қандайдир олийхимматлик бор”. Кулокчинларнинг оқ симлари iPod'нинг ажралмас кисмига айланди. Айв кейин шундай деганди:

Оқ рангда мангулик ва ноёблик мужассамлашган. Бунинг устига, оқ ранг – бу вазминлик, муҳтасарлик рангидир. Бу ранг ҳар кимга хам ялтоқланавермайди. Боз устига, оқ қулоқчинларнинг қулоқقا тақадиган қисмida журъатлилик мужассам бўлганди. Шунинг учун

мен оқ рангни яхши күраман: бу хеч ҳам эхтироссиз ранг эмас. Бу хотиржамлик ранги, у ёрқин, лекин тамтарокли эмас.

TBWA\Chiat Day агентлигидаги Ли Клоу жамоаси рекламада iPod'нинг шунчаки функцияларини мақташ ўрнига, унинг ноодитий дизайнига ургу беришга ва уни илохий плеер деб эълон қилишига қарор қилди. Жеймс Винсент, найнов британиялик, рекламага келишидан олдин гурухда ижро этарди ва дижей бўлиб ишларди, ёш қўшиқ шинавандаларини iPod реклама кампаниясининг аудиторияси этиб танлади. Сьюзен Алинсан исмли арт-директор билан бирга у iPod'ни реклама қилувчи бир қанча кўча шитлари ва постерларни ишлаб чиқди. Жобс билан учрашишдан олдин улар бўлажак плакатларнинг эскизларини музокара хонасидаги столга ёйишиди.

Ўнг тарафга улар оқ фондаги iPod фотосуратлари туширилган энг анъанавий вариантларни жойлаштиришди. Чап тарафда ёрқин график расмлар ётарди, уларнинг устида кўлида iPod ушлаб ракс тушаётган одамнинг силуэти тасвирланганди.

— Бу вариант бизнинг мусиқа билан ҳиссий боғлиқлигимизни акс эттиради, — деб тушунтириди Винсент.

У Дункан Милнер исми креатив директорга ҳамма столнинг чап тарафида тўпланишини ва шу орқали Жобснинг эътиборини беихтиёр шу томонга тортишни таклиф қилди. Жобс хонага кирганида, у шу заҳоти чап тарафда ётган вариантларга йўл олди.

— Ажойиб, — деди у. — Келинг шу эскизларни муҳокама қиласиз. Винсент, Милнер ва Клоу жойидан кўзғалмади.

— Сизга, афтидан, кўпроқ мана буниси маъқул, — деди Жобс ниҳоят ёрқинроқ эскизларга қараб. — Лекин уларда плеер йўқ. Улар iPod хақида хеч нарса демайди.

Винсент “чўнтақда 1000 та қўшиқ” шиорини кўшиб кўйишни таклиф қилди. Шунинг ўзи кўп нарсани айтиб туради. Жобс столнинг ўнг томонига яна нигоҳ ташлади ва ниҳоят рози бўлди. Албатта, бироз вақт ўтгач, у график плакатларнинг унинг ғояси эканини таъкидлаганди. “Айрим скептиклар бу сотувга қандай таъсир қиласиди деб сўрашганди? — деб эслайди Жобс. — Ўшанда бош директор мақоми аскотди. Мен шунчаки ўз айтганимда туриб олардим”.

Жобс бир-бири билан боғлиқ маҳсулотлар — компютерлар, дастурлар ва плеерларни ишлаб чиқаришнинг яна бир плюс тарафи бор эканини тушунди: iPod сотилиши iMac сотилишини тезлаштиради. Бу, ўз навбатида, iMac рекламаси учун мўлжалланган 75 миллион долларни у iPod reklamasiga сарфлаши ва шу орқали таъсирни икки баравар кучайтириши мумкинлигини англатар-ди.

ди. Аниқроғи, уч баравар оширади, чунки реклама орқали Apple бренді үзига янада жалб этувчан ва замонавий брендга айланди. Жобс шундай деб эслайди: Хаёлимга ажид фикр келди: iPod реклами эвазига Macintosh'ни сотиш мумкин. Устига-устак, iPod'нинг пайдо бўлиши Apple'ни ёш илғор компания сифатида кўрсатишда ёрдам бериши мумкин эди. Шу сабабли мен гарчи MP3-плеерлар бозори хажми сарфланган пулларни окламаса-да, iPod'ни танитиш учун реклама бюджетидан 75 миллион доллар ажратдим. Шу йўл билан биз бутун бозорни босиб олдик. Биз iPod рекламида рақобатчи компаниялардан юз баравар кўп маблағ сарфладик.

Телевизион рекламада афсонавий силуэтлар Жобс, Клоу ва Винсент томонидан танланган қўшиқ остида рақс тушарди. “Музыка танлаш ҳар кунги учрашувимиз вақтидаги энг асосий эрмак эди, – деб эслайди Клоу. – Биз бирорта трекни қўярдик, Стив бу ёкмайди, деб айтарди ва Жеймс уни кўндиришга киришарди”. Ушбу роликлар эвазига кўпгина ёшлар гурӯхлари, айниқса Black Eyed Peas машҳур бўлиб кетди. Hey Mama қўшиғи остидаги реклама жанр классикасига айланди. Янги роликни энди намойиш этишмокчи бўлиб турганида, кўпинча Жобс Винсентга қўнғироқ қиларди ва барчасини бекор қилишни талаб қиласарди, чунки унга ҳаммаси “жуда замонавий” ёки “ҳаддан ортиқ эскича янграётгандек” туюларди. Жеймс ваҳимага тушиб, уни қайта ишонтиарди. Охири у каршилик кўрсатмади, ролик тайёр бўлди ва Жобс ҳаммасидан мамнун бўлди.

Жобс iPod'ни оммага 2001 йил 23 октябрда таништириди. Таклифномага шундай ёзилганди: “Бир сирни айтаман: бу Mac эмас”. Плеернинг техник хусусиятлари ҳақида айтиб берганидан кейин плеерни намойиш этиш вақти келганида Жобс, одатдагидек, столдан ёпинчиқни силтаб олиб ташлагани йўқ. Бунинг ўрнига “Дарвоқе, у менинг ўзим билан!” деди ва жинси шимининг чўнтағидан оппоқ iPod'ни олди.

– Бу кичкина ғаройиб нарса мингтагача қўшиқни саклаши мумкин ва бу чўнтакка сиғади!

У плеерни қайтариб чўнтағига солди ва ҳамманинг олқиши остида саҳнани югуриб тарқ этди.

Аввал гиклар iPod'га шубҳа билан қарашди, унинг нархи 399 доллар эди. Блогларда iPod сўзини idiots price our devices, яъни “ахмоқлар катта пул талаб қилишди” деб ҳазиллашди. Бироқ iPod тез орада шиддат билан сотила бошлади. Шундай бўлиб чиқдики, iPod Apple'нинг мазмун-моҳиятини – шеърият ва электрони-

ка, ижод ва техникани англатар эди. Устига-устак, унинг дизайнни оддий ва оригинал эди. Ундан фойдаланиш осон эди, чунки Apple комплекс ечим таклиф қиларди: компьютер, FireWire разъёми, плеер, дастурый таъминот ва контентни бошқариш. iPod'ни кутида олишингиз билан унинг гўзаллиги сизни лол қолдиради. Қолган барча мусиқий плеерлар унинг олдида худди Ўзбекистонда ишлаб чиқарилгандек кўринарди.

Илк Mac чиққандан буён Apple'да компанияни бу қадар юқори кўтарадиган маҳсулот бўлмаганди. “Агар кимdir Apple нима учун керак деб сўраса, энди бизда ажойиб жавоб бор”, – деди Жобе Newsweek'даги Стив Левига берган интервьюсида. Гарчи илгари Возняк интеграцияланган тизимлар ғоясига ишонкирамай қариған бўлса, энди у бунга бошқача нигоҳ билан қаради. “Бу айнан Apple'да ўйлаб топилганининг ажабланарли жойи йўқ, – деб таҳсин ўқиди у iPod чиққанидан кейин. – Apple доим компьютерларни улар учун дастурлар ишлаб чиқарган. Энди биз бундай ёндашувнинг натижасини кўриб турибмиз”.

Стив Леви iPod ҳакида шарҳ ёзиш учун уни олганида, у Билл Гейтс билан кечки овқат пайти учрашди ва унга янги маҳсулотни кўрсатди. Кейин Леви шундай деб ёзганди: “Гейтс номаълум объектни кўриб, ундан имкон қадар кўпроқ ахборот олиш мақсадиди уни тафаккур нури билан сканир қилаётган ўзга сайёраликка ўхшарди”. Гейтс бошқарув гилдирагини ўйнарди, экрандан кўз узмай тутгmalарни босиб кўрарди.

– Ажойиб матах, – деди у нихоят. Ва жим туриб сўради: – Ва у фақат Macintosh учунми?

30-БОБ. ITUNES STORE. I'M THE PIED PIPER¹⁸

Warner Music

2002 йил бошида Apple олдида мураккаб вазифа юзага келди. iTunes дастури мавжуд мусиқани осон бошқариш ва уни iPod'га жойлаштириш имконини берарди. Бирок янги альбомга эга бўлиш учун дўкондан компакт-диск сотиб олиш ёки интернетдан мусиқа излаш керак эди. Фойдаланувчи, одатда, шубҳали файл алмашина-диган ва ноқонуний сайтларга дуч келарди. Жобс iPod соҳиблари мусиқани тез, хавфсиз ва қонуний кўчириб олишнинг ўз усулига бўлиши керак деган хulosага келди.

Мусиқа индустряси ҳам қийин дамларни бошидан ўтказаёт-ганди. Napster, Grokster, Gnutella, Kazaa каби бепул мусиқа тарқата-диган серверларга қарши курашишга тўғри келди. 2002 йилда компакт-дисклар сотуви 9 фоизга камайиб кетгани қисман шу билан изоҳланади.

Қони қайнаган “кейстоунлик коплар”ни эслатувчи¹⁹ овоз ёзиш компаниялари раҳбарлари ташвишга тушиб, мусиқий файлларни кўчириб олишдан ҳимоя килишнинг умумий стандартини излашга киришишди. Warner Music вице-президенти Пол Видич ва AOL Time Warner’даги унинг ҳамкасби Билл Радучел шу масалада Sony билан ҳамкорлик киларди ва Apple билан ҳам битим тузишга умид қиласарди. 2002 йилнинг январида улар Жобс билан учрашиш учун Купертинога учеб келишди.

Учрашув муваффакиятсиз ўтди. Видич шамоллаб қолди ва гаширолмади, шу сабабли тақдимотни унинг ўринбосари Кевин Гейж бошлиди. Жобс столнинг бошида ўтирас ҳамда бутун важоҳати билан тоқати етмаётганлигини ва жаҳли чиқаётганини кўрсатиб турарди. Тўртта слайддан кейин у тақдимотни тўхтатди.

– Сизлар балони ҳам тушунмайсизлар, – деди Жобс. Гапиришга ҳаракат килган Видичга кайрилиб қаради.

– Сиз ҳаксиз, – деди у узок танаффусдан кейин. – Биз нима килишни билмаяпмиз. Бизга сизнинг ёрдамингиз керак.

Кейинчалик Жобс бундай жавоб уни ҳайрон қолдирганини эслаганди. Apple компанияси Warner ва Sony билан ҳамкорлик қилишга розилик билдириди.

18 I'm the Pied Piper –The Beach Boys гурухи қўшиғи.

19 “Кейстоун коплари” – малакасиз полициячилар ҳақида ок-қора овозсиз сериал. АҚШда 1912 йилдан 1917 йилгача берилган.

Агар овоз ёзиш компаниялари мусиқий файлларни химоң килишнинг ягона стандартини ўйлаб топганида, кўплаб он лайн-дўконлар пайдо бўлган бўларди. Бу iTunes маҳсус дўконини яратиш вазифасини қийинлаштиради. Apple маҳсус дўкон орқали интернет ёрдамида сотувни тўлик назорат қилиш имкониятига йиғ бўларди. Бироқ бундай имконият Sony туфайли юзага келди. Компания январда Купертинода бўлиб ўтган учрашувдан кейин ўйнидан чиқишига қарор қилганди, чунки ўз форматига амал қилишини маъкул кўрди, унинг учун муаллифлик гонорари бериларди.

“Сизга маълумки, Стивнинг ўз ҳаракатлар дастури бор. У албатта даҳо, лекин ўз режаларини ҳеч кимга тўлиқ очмайди. Катта компаниялар у билан ишлашга қийналади. Умуман у гирт бош оғриғи”, – деганди Sony бош директори Нобуюки Идеи Red Herring мухаррири Тони Перкинста. Ўша вақтда Sony’нинг Шимолий Америкадаги ваколатхонаси раҳбари бўлган Говард Стрингер “Жобе билан келишишга ҳаракат қилиш – вактни бехуда ўтказишdir”, деб қўшимча қилганди.

Бунинг ўрнига Sony компанияси Universal билан бирга Pressplay номли сервис яратди. Айни вақтда AOL Time Warner, Bertelsmann ва EMI компаниялари RealNetworks билан бирга MusicNet яратди. Сервисларнинг ҳеч бири ўз рақибига мусиқани лицензияламасди, шунинг учун иккovi мавжуд танловнинг ярминигина таклиф қилиши мумкин эди. Ҳар бир сервис обуна бўйича фаолият олиб бораради: фойдаланувчилар мусиқа эшишилари мумкин эди, бироқ улар мусиқани кўчира олмасди ва обуна муддати тугаши билан мусиқани эшишиб бўлмасди. Иккала сервисда чекловлар тизими мураккаб эди, уларнинг интерфейсида эса жуда кўп маълумот бор эди ва улар нокулай эди. Улар PC World журналининг “инсоният тарихидаги энг ёмон техника ихтиrolари 25 талиги” рўйхатида ҳакли суратда тўқизинчи ўринни эгаллашди. “Ушбу сервислар функциялари аҳмоқоналиги туфайли овоз ёзиш компаниялари ҳалигача улардан нима кутишаётганини тушунмайди”, – деб ёзилганди маколада.

Ўша вақтда Жобс мусиқадан ноконуний фойдаланишни рагбатлантиришга қарор қилиши мумкин эди. Мусиқани бепул эшитиш iPod сотуви ҳажмини оширган бўларди. Бироқ у чиндан ҳам мусиқани яхши кўргани ва мусиқачиларни ҳурмат қилгани учун ўғриликка тиш тирноғи билан қарши эди. У менга кейинчалик шундай деганди:

Apple’даги илк кунимдан бошлаб мен интеллектуал мулк яратганимиз учун гуллаб-яшнаётганимизни тушуниб стгандим. Агар

одамлар бизнинг софтилизни кўчириб олса ёки ўғирласа, биз зарар кўрамиз. Агар бунинг олдини олмасанг, янги дастурлар ёки маҳсулотлар дизайни устида ишлашдан маъно йўқ. Агар интеллектуал мулк химоя килинмаса, бундай мулкни яратган компаниялар ҳам йўқ бўлиб кетади ёки фаолиятини бошлай олмайди. Бундан ташқари, бунинг оддий сабаби бор: ўғрилик қилиш яхши эмас. Бу атрофдагиларга ҳам, ўзингизга ҳам зарар келтиради.

У ўғриликка қарши қурашишнинг энг яхши, аникрофи, ягона йўли – бу унинг муқобилини яратиш эканини тушунарди. Бунинг учун овоз ёзиш компанияларининг нўноқ сервисларидан ёқимлироқ сервис яратиш лозим эди. “Биз мусика ўғирлаётган одамларнинг 80 фоизи буни ўз ихтиёри билан қилмаслигига ишонамиз – уларнинг шунчаки бошқа чораси йўқ, – деганди Жобс Esquire журналининг мухбири Энди Лэнгерга берган интервьюсида. – Ва биз кўчириб олишнинг қонуний йўлини яратишга қарор қилдик. Бундан мусикий компаниялар ҳам, мусиқачиларнинг ўзлари ҳам, Apple ҳам ва охир-оқибат фойдаланувчилар ҳам, ҳамма-ҳамма фойда кўради, чунки улар ўғирлашга ҳожат қолдирмайдиган ажойиб сервисга эга бўлади”.

Шундай килиб, Жобс iTunes Store яратишни ният килди ва бешта энг яхши овоз ёзиш компаниясини унда ўз мусикаларини соғишга рухsat беришга кўндиришга киришди. “Мен одамларни ўз фойдасига қарор қабул қилишга кўндириш учун ҳеч қачон бунча вақт сарфламаганман”, – деб эслайди у. Компаниялар нарх модели ва альбомлардаги айрим қўшиқлар сотуви ҳақида ҳавотир оларди. Янги сервис фақат Macintosh, яъни бозорнинг 5 фоизига мўлжаллангани Жобснинг асосий далили эди. Бу ҳавфни камайтиради. “Бозорда кам улушга эгалигимиз бизнинг устунлигимиз эди: биз агар дўконимиз кимгадир заар келтирса, дунё узилиб ерга тушмайди, деб айтишимиз мумкин эди”.

Жобс қўшиқларни 99 центдан сотишни таклиф қилди, бундай нарх фойдаланувчиларни беихтиёр харид қилишга ундарди. Овоз ёзиш компаниялари битта қўшиқдан 70 цент оларди. Жобс сотувнинг бундай формати бир ойлик обунадан кўра кўпроқ ўзига жалб қиласди, деб айтарди. У (мутлақо ҳакли равишда) одамлар ҳис-туйғуга берилиб, севимли қўшиқларига боғланиб қолади ҳамда Sympathy for the Devil ва Shelter from the Storm композицияларини эшишиб кўриш учун олишни эмас, балки уларга тўлиқ эгалик қилишни хоҳлаб қолади, деб ўйларди. Ўша даврда у Rolling Stone журналидаги Жефф Гуделлга “Исо Масижнинг қайтиши учун обуна

таклиф қилиш мүмкін, лекин у ҳеч кимга қызық бўлмайди”, – деганди.

Жобс, шунингдек, iTunes Store’даги қўшиқлар альбом бўлиб, эмас, битталаб сотилсин деб ҳам туриб олди. Бу овоз ёзиш компаниялари билан жиддий тўқнашувга сабаб бўлди, чунки улар ҳар бир альбомдаги ўнлаб ўртамиёна қўшиқлар орасига икки-учта хит қўшиқларни қўшиб қўйишга ўрганиб қолишганди. Керакли композицияга эга бўлиш учун бутун альбомни сотиб олиш керак эди. Айрим мусиқачилар ҳам Жобснинг қарорига эътиroz билдириди. “Яхши альбом бу яхлит ижродир. Қўшиқлар бир-бирини чакиради. Мен мусиқани айнан шундай яратаман”, – деганди Nine Inch Nails гурӯҳининг етакчиси Трент Резнор. Лекин фаол қаршилик кўрсатилмади. “Ўғирлаб кўчириш ва интернет альбомлар ғоясини ўлдирганди, – деб сўзлаганди Жобс. – Қўшиқлар битталаб сотилмаса, ўғирликча кўчиришга қарши курашиб бўлмайди”.

Санъатни яхши кўрадиганлар ва технологияларни яхши кўрадиганлар ўртасида жарлик мавжудлиги асосий муаммо эди. Pixar ва Apple’да ишлаган вақтида Жобс санъатни ҳам, технологияларни ҳам яхши кўришини намойиш этганди, демак айнан у бу иккита гурӯҳни бирлаштириши керак эди. Кейинчалик у шундай деб изоҳланганди:

Pixar’да мен муҳим тафовут борлигини билиб олгандим. Техник компаниялар ижоддан узок. Улар орасида интуитив фикрлаш тарафдорлари, масалан, юзта мусиқачи орасидан кейинчалик машҳур бўлиб кетадиган бешта мусиқачини танлай оладиган артистлар бўйича менежерлар йўқ. Уларнинг фикрича, ижод билан шуғулланувчи ходимлар кун бўйи диванда чўзилиб ётади ва режим нималигини билмайди, улар Pixar каби компанияларда қандай жўшқин ва шу билан бирга, интизомли одамлар ишлашини билишмайди. Мусика компанияларида эса техник масалаларни умуман тушунишмайди. Улар бир нечта техник ходимни ёллаш кифоя, деб ўйладиди. Бунга шундай мисол келтириш мүмкін. Дейлик Apple мусика ёзадиган одамларни ёлламоқчи, лекин мусика компанияларида ўртамиёна техник ходимлар ишлайди, шунда биз артистларни танловчи эси паст менежерга рўбарў келган бўлардик. Мен техникини ишлаб чиқариш учун ижодий қобилият ва интуиция кераклигини, зўр санъат асарига ўхшаш нарсани яратиш учун эса қаттиқ интизом кераклигини тушунадиган кам сонли одамлар қаторига кираман.

Жобс Time Warner’даги AOL раҳбари Барри Шулер билан анчадан бери таниш эди. Энди бўлажак iTunes Store’га мусика компа-

нияларини қандай килиб жалб қилишни ундан билиб олишга харатат қилди.

– Ўғриликча кўчириш ҳамманинг жонига тегди, – деди унга Шулер. – Сизнинг устунлигингиз шундаки, сизларга мусикани ҳимоя қилиш осонроқ: сизларнинг тизимингиз бутунлай ёпиқ – кўшиқлар дўкондан дарров iPod'га келиб тушади. 2002 йил марта Жобс Шулерга қўнғироқ қилди ва у сухбатга Видични қўшди. Жобс Видичдан Купертиноға келишни ва ўзи билан Warner Music раҳбари Рожер Эймсни олиб келишни сўради. Бу сафар Жобс жуда хушмуомала эди, Эймс эса Жеймс Винсент ва Жони Айв каби ақлли ва гапга уста британияликлардан эди. Стивга бундай одамлар ёқарди, шунинг учун у ўзини яхши томондан кўрсатишга харакат қилди. Учрашув бошида Жобс ҳатто ноодатий тарзда дипломат ролини бажарди. Эймс ва Apple'да iTunes билан шуғулланувчи Эдди Кью нима учун Англияда радио Америкадек қизиқарли эмаслиги ҳақида баҳслашиб қолишиди, лекин Жобс уларнинг сўзини бўлди:

– Биз техника ҳақида гаплашайпмиз, мусика ҳақида эмас, шунинг учун бу ҳақда баҳслашмаймиз.

Эймс учрашувни Жобсдан кўчиришдан ҳимоя қиласиган компакт-дискларнинг янги форматни кўллаб-куватлашни сўрашдан бошлади. Жобс тезда рози бўлди ва сухбатни ўзини қизиктирган мавзуга бурди. Warner Music оддий онлайн-дўкон яратишида Apple'га ёрдам бериши керак, деди у. Шунда улар индустрянинг қолган қисмини ўз тарафига оғдириб оларди.

Бундан сал аввал Эймс AOL директорлар кенгашини ўз мусикий сервисини такомилига етказиш зарурлигига кўндира олмаганди. “AOL орқали қўшикни кўчириб олганимдан кейин мен уни ўзимнинг лаънати компьютеримда узоқ излашимга тўғри келди”, – деб эслайди у. Мана шунинг учун Эймс iTunes Store прототипини кўрганида, донг қотганди. Бу айнан у орзу килган нарса эди. Эймс Warner Music иштирокини тасдиқлади ва қолган компанияларни жалб қилишда ёрдам беришни таклиф қилди.

Жобс мамлакат шарқига – Time Warner директорларининг хузурига отланди. “У Mac олдида худди ёш бола ўйинчоқ олдида ўтиргандай ўтиради. Мен бош директор ўз лойиҳасига бу қадар муккасидан кетганини ҳеч қачон кўрмагандим”, – деб эслайди Видич. Эймс ва Жобс бирин-кетин iTunes Store принципларини, шу жумладан, мусикани ўз плеерига неча марта ёзиш мумкинлигини ва ҳимоя тизими қандай ишлашини тушунтириб беришиди. Тез ора-

да улар келишувга эришишди ва энди бошқа лейбллар билан музокка бошлаш мумкин эди.

Ўргатилган мусиқа

Universal Music Group раҳбари Даг Моррис рўйхатнинг бошида турганди. U2, Эминем ва Мэрай Кэрри каби мусикачилар ҳамда Motown ва Interscope-Geffen-A&M каби қудратли лейбллар унинг идорасига аъзо эди. Моррис мулоқотга тайёр эди. Ўғриликча кўчириш ва мусиқа компаниялари техник мутахассисларининг профессионал эмаслиги унинг жонига қаттиқ текканди. “Атрофда ҳакиқий Ёввойи Farb ҳукмрон эди, – деб эслайди Моррис. – Ҳеч ким рақами мусиқа билан савдо қиласди ва бундай мусиқа қароқчилар томонидан забт этилганди. Биз нима қилмайлик, ҳаммаси беҳуда эди. Шунга қарамай, ижод аҳли бундай вазифаларни ўз бўйнига олмагани маъқул эди”.

Эймс Жобсни Морриснинг Бродвейдаги офисига олиб борди ва унга кўрсатма берди. Учрашув муваффакиятли ўтди. Моррисни тизимли ёндашув лол қолдирди, у бир вақтнинг ўзида харидорлар учун жараённи соддалаштирава овоз ёзиш компанияларининг химоясини кафолатлар эди. “Стив қойилмақом иш бажарди, – дейди Моррис. – У мукаммал ва яхлит тизим – iTunes Store, дастурий таъминот ва iPod’ни яратди”.

Моррис Жобс техникага ақли етишини ва айнан шу мусиқа компанияларига етишмаётганини тушуниб турганди.

– Албатта, биз Жобсга тўлиқ ишонишимиз керак. У бундай нарсаларни Universal’нинг исталган ходимидан анча яхши тушунади, – деди у технологиялар бўйича вице-президентга.

Бундай баёнотлар Universal техникларини, табиийки, хурсанд қиласди ва Моррис уларни шошилтиришга тўғри келарди. Apple томонидан ишлаб чиқилган FairPlay муаллифлик ҳукуклари тўғрисидаги низомга қўшикларни кўчиршни чекловчи бир қанча тузатишлар киритилди. Лекин, умуман олганда, Жобс, Эймс ва Warner ходимлари томонидан ишлаб чиқилган дўкон концепцияси катта ўзгаришларга учрамади.

Моррис Жобсга қойил колганди. Шунинг учун у Universal’га тегишли Interscope-Geffen-A&M лейблининг тиниб-тинчимас ва ғайратли раҳбари Жимми Айовинга қўнгироқ қилди. Айовин 30 йилдан бери Морриснинг энг яқин дўсти эди ва улар ҳар куни бир-бири билан телефонда сухбатлашарди. “Стив билан танишганимизда, у бизнинг ҳалоскоримиз эканини дарров тушунгандим.

Мен шу захоти Жиммининг у ҳақидаги фикрини билмоқчи бўлдим”, – деганди Моррис.

Жобс агар хоҳласа, ниҳоятда жозибали бўлиши мумкин. Айовин Купертинога учиб келганида, Жобс ўз жозибасини бор кучи билан намойиш этди.

– Ҳаммаси жуда оддий, – деди у Айовинга. – Сизнинг қўл остингиздагилар ҳеч қачон буни йўлаб топа олмайди. Ҳеч бир мусиқа компанияси бундай оддийликка эриша олмайди. Айовин шу захоти Моррисга қўнғирок килди.

– Ажойиб! Унда чиндан ҳам тайёр ечим бор экан!

Улар икки йилдан бери Sony билан ҳамкорлик қиларди, лекин бу иш бермади. Sony ҳеч қачон бундай ғояни йўлаб топа олмайди, деди Айовин ва улар Моррис билан Sony билан ҳамкорликни тўхатишига ҳамда Apple билан шартнома имзолашга қарор қилишди. “Sony қандай қилиб бундай имкониятни қўлдан бой берганини йўлаб адогига ета олмайман, – дейди Айовин. – Улар фурсатни қўлдан берганига ишонгинг қелмайди. Агар Apple бўлинмалари ўзаро келиша олмаса, Стив шунчаки ходимларни ишдан бўшатади, Sony’да эса бўлинмалар очиқчасига бир-бирига қарши уруш олиб боради”.

Sony чиндан ҳам Apple’нинг тамомила акси эди. Компания бўлинмаларидан бири гўзал электрон қурилмалар ишлаб чиқарса, бошқа бўлинма мусиқий ускуналар ишлаб чиқариб, кўплаб машхур артистлар (шу жумладан, Боб Дилан) билан иш олиб борарди. Барча бўлинмалар ўз манфаатини кўзлаб фаолият кўрсатгани боис компания шу-шу ягона яхлит сервис яратса олмади.

Sony мусиқа бўлинмасининг янги раҳбари Энди Лак зиммасига хавас қилиб бўлмайдиган вазифа юқлатилди. У мусиқани iTunes Store’га сотиш бўйича Жобс билан музокара олиб бориши лозим эди. Уддабурон, сергайрат Лак телевизион журналистикада ишлаб тажриба орттирганди, у CBS News продюсери ва NBC президенти бўлиб ишлаганди. Бундай тажриба унга вазиятга тўғри баҳо беришни ва муаммони кулгу билан қарши олишни ўргатди. У Sony учун iTunes Store’га мусиқа сотиш ғирт тентаклик эканини тушунарди, бироқ шунга қарор қилиш керак эди. Apple нафакат қўшиклар, балки iPod сотилиши эвазига ҳам анча гуллаб-яшнаши аниқ ва равшан эди. Чунки Apple’га бу пулларни мусиқа компаниялари келтиради, уларга iPod сотилишидан фоиз тегиши керак, деган холосага келди Лак.

– Стив, менга iPod сотувидан хоҳлаган фоизни бер, – деди у.

– Бу ажойиб плеер, лекин сизлар уни қисман бизнинг мусиками туфайли сотасизлар. Менимча, бу вижданан иш бўлади.

Жобс деярли хамма масалада Лакнинг фикрига қўшилди ва унинг учун мусиқа компанияси билан ҳамкорлик қилиш жуди муҳимлигини қайта-қайта тақорларди. Ана шунда у “муаммо йўқ”, деб айтди. Кейин аввалгидек иш тутди: Жобс билдиримай Да Моррис ва Рожер Эймса Лак билан бирга ишлаб бўлмаслигини, у мусиқа бизнесини умуман тушунмаслигини ва Моррис ва Эймснинг тирноғига ҳам арзимаслигини айтиб нолиди. “Стив доим бирор нарсага рози бўларди, кейин эса бунинг учун ҳеч нарса қиласди, – деб эслайди Лак. – Одамнинг илхомини келтиради, кейин эса очикласига хамма нарсани унугиб юборади. У жуда хиссиётги берилган ва баъзан бу музокараларда ёрдам беради. Яна у даҳо, албатта”.

Лак йирик ўйинчилар орасида у бир ўзи қайсарлик қилаётганини ва ҳамкасларининг ёрдамисиз у Жобс устидан ғалаба қозона олмаслигини тушунарди. Лекин Жобс бошқа ўйинчилар билан келишиб олишга улгурганди: у тилёғламалик қилиб, Apple’нинг маркетинг имкониятларини мақтаб, уларни ўзига оғдириб олганди. “Агар бутун индустря бир фронт бўлиб курашганида, биз лицензиялар учун йигимлар ундирардик, биз ҳаммамиз қўшимча фойдага мухтоҷ эдик. iPod биз туфайли сотилди, шунинг учун бу адолатдан бўларди”, – деди Лак. Бу Жобснинг “комплекс” стратегиясининг устуворликларидан бири эди: iTunes’даги қўшиқлар сотуви iPod сотувидан кўп эди, у эса, ўз навбатида, сотилиши борасида Macintosh’ни ортда қолдирарди. Sony ўз бўлинмаларини келишишга мажбуrlай олмагани учун битимга эриша олмади, деган фикр Лакнинг жаҳлини чиқаарди.

Жобс бор кучи билан Лакни ўз томонига оғдиришга уринди. Нью-Йоркка ташрифларидан бирида у Лакни Four Seasons меҳмонхонасидаги ўз хонасига нонуштага таклиф қилди. Сули ёрмасидан ва мевалардан тайёрланган нонушта олдиндан буютириб қўйилганди. Жобс унга жуда ғамхўрлик кўрсатди. “Лекин Жек Велч мени уни ёқтириб қолма деб огоҳлантирганди. Моррис ва Эймс унинг тузогига илинганди. Бу муқаррар эди деб гапираверишсин, бу муҳим эмас. Шунинг учун охири мен иттифоқчиларсиз қолдим”, – деб эслайди Лак. Sony компанияси iTunes Store’да мусиқа сотишга рози бўлганидан кейин ҳам уларнинг Apple билан муносабатлари бузуклигича қолди. Шартномага тузитишлар киритишга ҳар қандай уриниш низога олиб келарди. “Энди Лак факат ўзининг эгоси

ҳақида қайғуарди. У мусиқа бизнесида ҳеч балони тушунмасди ва карорлар қабул қила олмасди. Баъзан уни ўлдириб қўйгим келарди”, – деб шикоят қилди Жобс. Мен Лакка Жобснинг сўзлари ни етказганимда у шундай деди: “Мен Sony учун ва умуман, бутун мусиқа индустряси учун курашдим. У, табиийки, мени ўлдириб қўйгиси келарди”.

Бироқ овоз ёзиш компанияларини iTunes Store’га оғдириб олишнинг ўзи етарли эмасди. Кўпчилик мусиқачиларнинг шартномаларида уларга ўз мусиқаларининг тарқатилишини мустақил назорат қилиш имконини берадиган ёки қўшиқларни алоҳида сотишни тақиқлайдиган қўшимча изоҳлар бор эди. Шунинг учун Жобс айрим артистларни шахсан ўзи кўндиришга мажбур бўлди, бу ма-роқли, лекин анча мураккаб вазифа бўлди.

iTunes ишга туширилишидан аввал Жобс ўнлаб энг машхур мусиқачилар билан учрашди, улар орасида Боно, Мик Жаггер ва Шерил Кроу ҳам бор эди. “У кечаси 10 да менга кўнғироқ килиб, зудлик билан Мадонна ёки Led Zeppelin билан боғланиши кераклигини айтарди. У тинмасди ва ундан бошқа ҳеч ким бундай артистларни кўндира олмасди”, – деб эслайди Рожер Эймс.

Доктор Дренинг Apple’га келиши энг файритабиий бўлди. iTunes Store’да қўшиқлари сотилиши учун Эминем ва бошқа рэперларнинг розилиги талаб этилди, шу сабабли Жобс Эминемнинг продюсери Доктор Дре билан музокаралар бошлади. Жобс унга iTunes Store ва iPod ўзаро алоқасини тушунириб бергач, Доктор Дре хитоб қилди:

– Қойил, ниҳоят буни кимдир уддалади!

Мусиқа спектрининг нариги бурчагида труба чалувчи Уинтон Марсалис жой олганди. Ўша вактда у Жаз Линкольн-маркази хайрия тури доирасида Фарбий соҳилбўйига саёҳатга чиққанди ва Жобснинг рафиқаси Лорен билан учрашмоқчи эди. Жобс Марсалис уникуига меҳмонга келишини талаб қилди, – у мусиқачига iTunes’и кўрсатмоқчи эди.

– Сизга кимни топиб берайн? – деб сўради у труба чалувчи-дан.

У унга Бетховенни топишини сўради.

– Энди бу қандай ишлашини кўринг!

Марсалис чалғиб қолганида, Жобс доим унинг эътиборини бўларди.

– Интерфейс қандайлигини кўрдингизми?

Марсалис шундай эслайди: “Мен унга компьютерларни унча

тушунмайман, деб айтгандим, лекин икки соат ичидә уни түхтөн тиб бўлмади. У савдой эди. Бироз вақт ўтиб, мен экранга бошкі қарамасдим, шунчаки уни кузатардим, мени унинг қизиқиши лоп қолдиради.

iTunes Store тақдимоти 2003 йил 28 апрель куни Жобснинг Сан-Францискодаги Москони-марказдаги классик чиқишиларидан бири вактида ўтказилди. Жобс камайиб бораётган соchlарини калғи килиб олдириб ва соқол кўйиб олганди. У Napster сервиси “бизни интернет мусика алмашиб учун яратилганини кўрсатиб берди” дея саҳнани қадамлари билан ўлчарди. Napster издошлари, Казаа тармоғи яратувчилари мусиқани бепул кўчириб олишни таклиф килишди. Бу билан қандай ракобатлашиш мумкин? Саволга жавоб берадиган, Жобс бепул сервисларнинг камчиликларини санашга киришиб кетди. Фойдаланувчилар вирусларга ва сифатсиз кўшиқларга дуч келарди ва альбом муқовасини кўриш ёки сотиб олишдан олдин кўшиқни эшитиб кўриш имкониятига эга бўлмасди.

— Бу кўшиқларнинг кўпчилиги қандайдир мактаб ўкувчилари томонидан ракамлаштирилган, улар эса яхши тушунишмайди. Ви энг ёмони — бу ўғрилик, — деди Жобс.

Нима учун ноконуний сайлар бу қадар муваффақият қозонди? Чунки Жобснинг сўзларига кўра бу вақтгача мукобил сервис йўқ эди. Pressplay ёки MusicNet каби обунаси чекланган сервислар “сизларга худди жиноятчиларга бўлгандек муносабатда бўларди”. — деди Жобс. Экранда йўл-йўл камоқ кийими кийган маҳбуснинг тасвири пайдо бўлди. Сўнгра унинг ўрнида Боб Дилан сурати кўринди.

— Биз ўзимиз яхши кўрган мусиқага эга бўлишни хоҳлаймиз.

Кейин Жобс музокаралардан кейин овоз ёзиш компаниялари “Apple билан бирга дунёни ўзгартириш” истагини билдирганини айтиб берди. iTunes Store очилиш вактида харидорларга 200 мингта кўшиқ таклиф этилди ва бу рақам ҳар куни ошиб бориши керак эди. Дўкон ёрдамида мусика харид қилиш, мусика сифати ҳақида қайғурмай уни CD’га кўчириш, харид қилишдан олдин мусиқани эшитиб кўриш ва улардан саундтрек сифатида iMovie ва iDVD’да фойдаланиш мумкин, деди Жобс. Нархи қанча? Атиги 99 цент. Бу Starbucks’дагидан уч баравар арzon. Kazaа’да керакли кўшиқни топиш учун ўн беш дақиқа сарфлайсиз, iTunes Store’да бунинг учун бир дақиқа етади.

— Бундан ташқари, iTunes Store’дан фойдалансангиз, сиз ўғирилик қилмайсиз. Ва виждонингиз пок бўлади.

Бириңчи қаторда ўтирган овоз ёзиш компаниялари раҳбарлари хаммадан баланд карсак чаларди. Улар орасыда одатдагидек кепка кийиб олган Даг Моррис (у Жимми Айовин ёнида ўтирарди) ва Warner Music ходимлари бор эди. Дўкон раҳбари Эдди Кью Apple олти ой ичидаги бир миллионта қўшиқ сотишини башорат қилди. Миллионта қўшиқ эса олти кун ичидаги сотилди.

– Бу мусика тарихида бурилиш ясади, – деди Жобс.

Misrosoft

“Бизда муамммо бор”. Microsoft вице-президенти Жим Аллкин iTunes Store дўконини кўргач, ўша куни соат 5 да ўзининг тўрт нафар ҳамкасбига шундай мазмунда хат йўллади. Хат “Улар мусика компанияларини қандай кўндириди экан?” деб тугарди.

Ўша кечада Microsoft онлайн-бизнес-грухи раҳбари Дэвид Коулдан шундай жавоб келди: “Муаммо Apple бу дўконни Windows’га мослаштирганда юзага келади (агар улар хато қилиб, Windows’дан воз кечмаса). Биз бозорга шундай таклиф билан чиқишимиз керак. Бизга ҳам тўғридан-тўғри ишлаш учун шундай яхлит сервис керак. Ҳозир бизда у йўқ”. Гарчи Microsoft ўз интернет-сервисига (MSN) эга бўлса-да, компания Apple каби бундай яхлит хизмат кўрсатмасди.

Билл Гейтс ўша кечада соат 10.46 да ўз муносабатини билдириди. Унинг хатига “Яна Жобс” деб сарлавха ва унинг жаҳли чиқканига ишора қўйилганди. “Стив Жобснинг оз сонли чинакам муҳим нарсаларга эътибор қаратиш, қулагай интерфейслар яратувчи одамларни топиш ва бозор билан ишлаш қобилияти кишини лол қолдиради”, – деб ёзганди Гейтс. Шунингдек, у Жобс мусика компанияларини ўз томонига оғдириб олганидан ҳайрон эканини билдириди. “Менимча, бу жуда ғалати. Мусика компаниялари фойдаланиш нокулай бўлган хизматларни таклиф қилмоқда. Лекин нима бўлса ҳам улар Apple’га дуруст маҳсулот яратиш имкониятини беришга қарор қилишибди”.

Бундан ташқари, мусикани обуна бўйича олиш эмас, балки уни сотиб олиш имконини берадиган сервисни бошқа ҳеч ким яратмагани Гейтсни ҳайрон қолдириди. “Биз панд едик деб айтмоқчимасман, агар шундай бўлса, унда Real, Pressplay, MusicNet ва барча бошқа компаниялар ҳам панд еди”, – деб ёзди у. “Энди Жобс бундай сервисни ишга туширгандан кейин биз ҳам тезда қулагай интерфейста эга бирорта нарса яратишими керак. Жобсга етиб олиб, ундан ўзиди кетишими мумкинлигини исботлашимиз керак”. Бу аклни шошибириб қўядиган норасмий икрор эди: Microsoft яна ортда қолиб кетди

ва компания яна Apple'нинг ютуқларини кўчириб, унга етиб олишга уринмоқчи эди. Sony каби Microsoft ҳам, гарчи Жобс уларга йўл кўрсатган бўлса-да, бунинг уддасидан чиқа олмади.

Apple, Коул башорат қилганидек, Microsoft'дан яна ва яна ўзиб кетаверди. iTunes дастури Windows билан ишлаш учун мослаштирилди. Бироқ бундай карорга келиш учун машақкатли баҳс-муно-заралар бўлиб ўтди. Дастлаб Жобс ва унинг жамоаси iPod Windows билан ишлайдими-йўқми ҳал қилиши лозим эди. Бошида Жобс қарши эди. “iPod'ни фақат бизнинг компьютерларимизга мос тушадиган қилиб кўйиб, биз Mac'нинг кўпроқ сотилишига эришган-дик”, – деб эслайди у. Лекин унга Шиллер, Рубинштейн, Роббин ва Фаделл қаршилик кўрсатишди. Бу Apple'нинг келажаги ҳакидаги баҳс эди. “Биз фақат Mac сотилиши ҳакида бош котирмай, мусиқий плеерлар бозорига киришимиз кераклигини тушуниб тургандик”, – дейди Шиллер.

Жобс доим Apple'да ўз хаёлий оламини яратишни истарди. Унда дастурий таъминонот ва аппарат таъминоти ҳамда ташки курилмалар уйғунликни ҳосил қилган бўларди, битта маҳсулотнинг муваффақияти эса бошка маҳсулотларнинг сотилишини тезлаштиради. Энди ўзининг янги ижод асарини Windows'га мослаштиришга уни кўндиришмокчи эди. Жобс бунга тиш-тирноғи билан қаршилик қилди. “Баҳс бир неча ой давом этди, – деб эслайди Жобс. – Мен бир ўзим ҳаммага қаршилик қилдим”. Жобс ҳатто Windows фойдаланувчиларига ўлса ҳам iPod'ни бермаслигини айтди. Лекин колганлар туриб олишди. Шундай қилиш керак, дерди Фаделл.

Нихоят Жобс, агар бундан фойда бўлишини исботлаб беришсагина, рози бўлишини айтди. Бу таслим бўлганликни англатарди. Агар ҳиссиёт ҳисобга олинмаса, бизнес нуқтаи назаридан аудиториянинг кенгайиши ўзини тўлиқ оқларди. Экспертлар таклиф этилди, сотиш сценарийлари ишлаб чиқилди ва барча бу даромадни оширади, деган холосага келди. “Биз кўплаб жадваллар чиздик, – деб эслайди Шиллер. – Ҳар қандай сценарийда Mac сотилиши камайса ҳам iPod муваффақияти йўқотиш ўрнини босиб кетаверади”. Жобс таслим бўлишга деярли тайёр эди, лекин у ҳеч қачон, ўз қадрини билиб, мағлубиятини тан ололмасди.

– Жин урсин. Безор қилдиларинг. Билганингларни қилинглар, – деди у кенгашларнинг бирида унга ҳисоб-китоб натижаларини кўрсатишганида.

Навбатдаги савол туғилди: агар iPod Windows'га мос тушадиган қилиб ишлаб чиқилса, Windows учун iTunes'нинг яна бир

версиясини ишлаб чиқиши керакми? Жобс, одатдагидек, дастур ва курилма яхлит деб ҳисобларди: iPod iTunes'га уйғун ҳолда ишлапши керак, плеернинг бозордаги мұваффакияти шунга боғлиқ. “Бу гирт тентаклик бўлиб туулганди, биз ахир Windows учун дастурлар яратмас эдик-ку. Лекин Стив, агар биз шу йўлни танлаган бўлсак, охиригина боришимиз керак деб гапида туриб олаверди”, – деб ёслайди Шиллер.

Дастлаб Шиллер ғолиб чиқди. Apple компанияси iPod Windows билан ишлайди, деган карорга келди, лекин бунда бошқа компаниянинг MusicMatch номли дастуридан фойдаланилади. Бироқ бу дастур жуда мұваффакиятсиз бўлиб чиқди ва Жобснинг ҳақлигини тасдиқлади ҳамда Windows учун iTunes ишлаб чиқиши устида иш бошланди. Жобс шундай ёслайди:

iPod Windows билан ишлай олиши учун биз дастлаб мусиқий дастурлар ишлаб чиқарадиган компания билан битим туздик, унга керакли маълумотларни бердик ва улар расво нарса тайёрлашди. Бу даҳшат эди, чунки iPod одамларга ёқиши-ёқмаслиги шу дастурга боғлиқ эди. Ярим йилча биз шу бўлмағур дастурдан фойдаландик, кейин, нихоят, Windows учун iTunes ишлаб чиқардик. Махсулотнинг қандай қабул килинишини белгилаб берадиган жиҳатларни бегоналарнинг кўлига топшириб қўймаслик керак. Кимdir менга кўшилмаслиги мумкин, лекин мен ўз фикримда қоламан.

Windows учун iTunes ишлаб чиқариш барча мусиқа компаниялари билан яна музокара ўтказиш кераклигини англатарди, аввалги битимларга кўра мусиқадан фақат Macintosh фойдаланувчилари фойдаланиши мумкин эди. Айниқса Sony компанияси кўп қаршилик кўрсатди. Энди Лакнинг фикрича, Жобс келишиб бўлинган битимни яна ўзгартирмокчи эди. Бир тарафдан, бу шундай эди. Лекин бу вақтга келиб қолган компаниялар iTunes Store'дан мамнун эди ва Жобс шартларини қабул килишганди, шунинг учун Sony таслим бўлишга мажбур эди.

Жобс 2003 йил октябрда Сан-Франциско Windows'га мослаштирилган iTunes чиқарила бошланганини эълон қилди.

– Бу бир куни келиб содир бўлади, деб хеч ким ўйламаганди, – деди у ва экранни кўрсатди. Экранда “Дўзах қотиб қолди” деган ёзув пайдо бўлди.

Слайд-шоуда iChat'даги интерфейс кўрсатилди ва Мик Жаггер, Доктор Дре ва Боно иштирокидаги видео қўйиб берилди. “Бу ажойиб нарса! – деди Боно iPod ва iTunes ҳакида. – Шунинг учун мен

Apple'га тиз чўкиб сажда қиляпман, биласизларми, мен ҳар кимги ҳам сажда қилавермайман”.

Жобс доим дангаллиги билан ажралиб турарди. У ҳамманинг олқиши остида шундай деди:

– Фикримча, Windows'га мослаштирилган iTunes – Windows учун ёзилган энг яхши дастур.

Microsoft улардан миннатдор эмасди. “Улар, компьютер билан бўлганидек, ҳам қурилмани, ҳам дастурларни назорат қилишга иштилоқда. Фойдаланувчига танлаш имкониятини бериш масаласида биз доим Apple'дан бошқача ёндашувга амал қилганмиз”, – деди Билл Гейтс Business Week'га берган интервьюсида. Уч йил ўтгач, 2006 йил ноябрда Microsoft iPod'га тақлид қилиб, Zune деб номланган беўхшов плеерни сотувга чиқарди. Икки йил ўтгач, бу плеер бозорнинг 5 фоизидан камроғини эгалларди. Бир неча йил ўтгач, Жобс Zune плеерининг дизайнни ва муваффақиятсизлиги ҳақида унга кескин фикр билдириди:

“Ёшим ўтгани сайин мотивация қанчалик муҳим эканини тушуняпман. Zune ғирт ахлат маҳсулот бўлди, чунки Microsoft жамоаси мусиқани ва санъатни яхши кўрмайди. Биз ғолиб чиқдик, чунки биз чиндан ҳам мусиқани севамиз. Биз iPod'ни ўзимиз учун ишлаб чиқардик, бир нарсани ўзинг, энг яхши дўстинг ёки қариндошинг учун ясасанг, бор кучинг билан ҳаракат қиласан. Агар қилаётган ишингни ёмон кўрсанг, ортиқча милни босиб ўтгинг келмайди, дам олиш кунлари ишламайсан ва бирор нарсани ўзгартиришга ҳаракат қилмайсан”.

Мистер Тамбурин²⁰

Энди Лак Sony'даги илк йиллик кенташни 2003 йил апрелда ўтказди. Ўша ойи iTunes Store ишга туширилган эди. Тўрт ой аввал уни мусиқа бўлинмаси раҳбари этиб тайинлашганди ва у Жобс билан кўплаб музокаралар ўтказишга улугурганди. У Купертинодан тўғридан-тўғри Токиога борди, ўзи билан iPod'нинг охирги версиясини ва iTunes Store таърифини олиб келди. 200 нафар менежер кўз ўнгига у чўнтаgidan iPod'ни чиқарди. Sony бош директори Нобуюки Идеи ва компаниянинг Шимолий Америкадаги бўлими раҳбари Говард Стрингер сесканиб кетишиди. Лак шундай деди:

– Бу Walkman'нинг қотили. Шундай бўлади. Мана шунинг

20 Mr. Tambourine Man – Боб Диланнинг 1965 йилдаги Bringing It All Back Home альбомидаги кўшик.

учун мусиқа компаниясими сотиб олишяпти. Биз улардан ўзиб кетишимиз мумкин.

Лекин бу уларнинг қўлидан келмади. Sony портатив мусиқий қурилмалар соҳасидаги ихтиорчи компания эди. У узоқ тарихга эга ажойиб овоз ёзиш лейбли эди. Улар Жобс билан рақобатлашиш учун барча белгиларга эга эди. Нима учун бу уларнинг қўлидан келмади? Sony компанияси AOL ва Time Warner каби бўлинмалардан таркиб топганди (бу жипслик йўқлигини англатарди), ҳар бир бўлинма ўз манфаатини кўзларди. Шунинг учун бундай компаниялар камдан-кам холда уюшиб иш қила оларди.

Жобс Apple'ни ярим мустақил бўлинмаларга бўлиб ташламади: у барча ходимларни бошкариб турди ва ягона мақсад йўлида битта уюшган жамоа бўлиб ишлаши учун интилди. “Бизда ўз фойдаси ва зарарларига эга бўлинмалар йўқ”, – деганди Тим Кук.

Бунинг устига, кўплаб бошқа компаниялар каби Sony ўзига ўзи зарап етказишни хоҳламасди. Агар улар фойдаланувчига рақами мусиқадан фойдаланиш имконини берадиган мусиқий плеер ва сервис яратганида, бу овоз ёзиш бўлинмасига зарап келтиради. Ҳеч қачон бундай вазиятлардан қўрқмаслик Жобснинг қоидаларидан бири эди. “Агар биз ўзимизга ўзимиз зарап келтирмасак, бошқа бирор бизга зиён келтиради”, – деганди у. iPhone'нинг сотувга чиқиши iPod'га зарап етказиши мумкин эди, iPad эса ноутбуклар сотуви даражасини пасайтириши мумкин эди, лекин уни бу ҳеч қачон хавотирга солмаган.

Ўша йилнинг июлида Sony мусиқа индустрияси фаҳрийси Жей Самитга iTunes'га ўхшаган сервис – Sony Connect яратишни топширди. У мусиқани онлайн сотиши ва Sony плеерларида ижро этиш имконини берарди. “Бу электрон қурилмалар ишлаб чикувчи бўлинмани ва контентни бошқариш бўлинмасини бирлаштиришга уриниш сифатида баҳоланди. Мазкур бўлинмалар ўртасида гоҳида низолар келиб чиқарди Бу низолар, кўпчиликнинг фикрича, Walkman ихтиориси ва портатив мусиқа қурилмалари бозорида энг йирик ўйинчи – Sony компанияси Apple'дан қақшатқич мағлубиятга учраганидан кейин келиб чиқди”, – деб ёзганди The New York Times. Sony Connect сервиси 2004 йил майда ишга туширилди. У уч йилдан ортиқ вақт фаолият кўрсатди, сўнгра Sony уни ёпди.

Microsoft компанияси 80-йилларнинг бошида бўлганидек, Windows Media дастуридан ва муаллифлик хуқуқини рақами музома килиш технологиясидан фойдаланиш учун жон деб бошқа компанияларга лицензия берарди. Жобс эса аксинча, FairPlay дастури

учун лицензия беришни истамади: у факат iPod билан ишларди. У шунингдек, бошка интернет-дўконларга iPod учун кўшиқ сотини имконини бермасди. Кўпчилик экспертлар бу 80-йилларда бўлганидек, вакт ўтиши билан Apple ўз бозорини йўқотишига олиб келиди, деб айтарди. “Агар Apple бундай ёндашувни давом эттираверса, iPod тор доирадаги фойдаланувчига мўлжалланган маҳсулоти ийланиб қолади”, – деганди Гарвард бизнес мактаби профессори Клейтон Кристенсен Wired журналига берган интервьюсида. (Умуман олганда, профессор Кристенсен энг истеъоддли ва зийрак бизнес-таҳлилчиларидан бири эди ва унинг “Инноватор дилеммаси” номли китоби Жобсга катта таъсир кўрсатганди). Билл Гейтс ҳам шундай фикрда эди. “Мусиқанинг ҳеч бир ноёб жиҳати йўқ. PC билан ҳам шундай бўлганди”, – деганди у.

RealNetworks асосчиси Роб Глейзер Apple тақиқини четлаб ўтмоқчи бўлди ва 2004 йил июлда Harmony сервисини яратди. У Жобсни FairPlay’дан фойдаланиш учун кўндиришга уриниб кўрди, бунинг уддасидан чиқа олмагач, у шунчаки уни қайта яратди ва Harmony’да сотиладиган кўшиклар билан бирга фойдалана бошлади. Глейзер найранги шундан иборат эдики, у томонидан сотиладиган кўшикларни ҳар қандай қурилмада – iPod, Zune ёки Rio’да ижро этиш мумкин эди. “Танлаш эркинлиги” – унинг реклама кампаниясининг шиори эди. Жобс дарғазаб бўлди ва Apple “RealNetworks iPod’дан ноқонуний фойдаланиш учун хакерча усулларни кўллаётганидан ларзага келди”, деб баёнот берди. Бунга жавобан RealNetworks интернет-петиция бошлаб юборди. Унда шундай дейиларди: “Эй, Apple, менинг iPod’имга тегма!” Жобс бир неча ой кўриниш бермади ва шу билан октябрда Apple дастурий таъминотининг янги версиясини чиқарди, у Harmony’да сотиб олинган кўшикларни ижро этиш имконини бермасди. “Стив, албатта ноёб нусха. У билан ҳамкорлик қилишни бошласанг, буни тушунасан”, – деганди Глейзер.

Айни вактда Жобс ва унинг жамоаси – Рубинштейн, Фаделл, Роббин, Айв iPod’нинг янги версиялари устида иш олиб бораётганди. Уларни халқ, одатдагидек, кўтаринки руҳда кутиб олди. 2004 йил январда сотувга чиккан iPod mini асосий янги маҳсулотлардан биринчиси эди. У биринчи iPod’дан анча кичкина эди, ҳажми ташриф коғозининг ҳажмидек эди ва унча кўп мусиқа сиғдира олмасди, лекин унинг нархи iPod нархи билан teng эди. Дастрлаб Жобс уни чиқармоқчи эмасди, чунки ҳеч ким хотираси камроқ маҳсулот учун бир хил пул тўламайди, деб ўйлаётганди. “У спорт билан шуғул-

ланмайди, шунинг учун бундай матах югуришда ёки спортзалда канчалик асқотишини тушунмайди”, – деганди Фаделл. Аслида Apple айнан iPod’нинг мини-версиялари шарофати билан бозорда устунликни қўлга киритди. Унинг чиқиши кичкина флеш-плеерлар гомонидан қўрсатиладиган рақобатни камайтиришда ёрдам берди. Тақдимотдан ярим йил ўтгач, Apple’нинг бозордаги улуши 31 физдан 74 фоизга етди.

2005 йил январда яна ҳам инқилобий маҳсулот – iPod Shuffle тақдим этилди. Жобс қўшиқларни тасодифий ижро этиш функцияси катта шуҳрат қозонганини қайд этганди. Одамлар сюрпризни яхши кўришади, бунинг устига улар плей-лист яратиш учун жуда ялқов. Айримлар iPod қўшиқларни чиндан ҳам тасодифан танлайдими, агар шундай бўлса, нега плеер, масалан The Neville Brothers’ни маъқул кўради, деб қизиқарди. Шу тарзда iPod Shuffle пайдо бўлди. Кичкина, арzon плеер устида ишлаётib, Рубинштейн ва Фаделл экранни кичрайтираверишди ва бир сафар Жобс экранни шунчаки олиб ташлашни таклиф қилди.

– Нима?! – деб қайта сўради Фаделл хижолат чекиб.

– Экранни олиб ташланг, – тақрорлади Жобс.

Фаделл фойдаланувчиilar қўшиқларни танлай олмайди, деб қаршилик кўрсатди, лекин Жобс улар ҳеч нарсани танлаши шарт эмас, қўшиқлар тасодифий тартибда янграйди, деб жавоб берди. Нима бўлганда ҳам плеерни қандай мусикалар билан тўлдиришни фойдаланувчининг ўзи ҳал қиласди. Бор-йўғи тугма керак, у агар қўшиқни тинглаш истаги бўлмаса, уни ўтказиш имконини беради. “Номаълум оламга хуш келибсиз”, – деб хабар берарди reklama.

Рақобатчи компаниялар Apple’га етиб олиш учун беҳуда уринди. Компания эришган муваффакияти билан чекланиб қолмади ва аста-секин мусика Apple бизнесининг катта қисмини эгаллай бошлиди. 2007 йили iPod сотувидан тушган даромад компания даромадининг ярмини ташкил қиласди. У, шунингдек, Apple брендини танитди. iTunes Store яна ҳам кўпроқ муваффакият қозонди. У очилгандан кейин илк олти кун ичida миллионта қўшиқ, биринчи йили 70 миллионта қўшиқ сотилди. 2006 йил февралда Мичиган штатининг Уэст-Блум菲尔 шаҳарчасида яшовчи 16 яшар Алекс Островски миллиардинчи қўшиқни сотиб олди. Бу Coldplay гурухининг Speed of Sound номли қўшиғи эди. Бу ўспиринга ўнта iPod, битта iMac, 10 минг долларлик мусика сотиб олиш учун сертификат совға сифатида берилди ва шахсан Стив Жобс унга қўнғирок қиласди. 2010 йил февралда Жонни Кэшнинг Guess Things Happen That Way қўшиғи-

ни юклаб олган Жоржия штатининг Вудсток шаҳрида истиқомат килувчи 71 ёшли Луи Салсерга ўн миллиардинчى қўшик сотилди.

iTunes Store муваффакияти яна бир устунликка эга эди. Ишончли сервис бўлиш жуда фойдали эди. 2011 йилга келиб одамлар ўз интернет-маълумотларини ва кредит карточкалари тўғрисидаги ахборотни компанияга ишонарди. Apple компанияси Amazon, Visa, PayPal, American Express ва бошқа сервислар билан бирга ўз элекtron манзилини ва ўз карталари тўғрисидаги ахборотни ишонган одамларнинг маълумотлар базасини яратди, бу қулай ва хавфсиз ҳаридни таъминлар эди. Бу Apple'га ўз дўконида журналлар учун обуна сотиш ва яқунида нашриётдан қўра ҳаридорлар билан яқинроқ алоқалар ўрнатиш имконини берарди. iTunes дўконида видеоконтент, иловалар ва ҳар хил турдаги обуналар сотила бошлангач, 2011 йил июнга келиб, унинг маълумотлар базаси 225 миллион фаол фойдаланувчидан иборат эди, бу эса Apple'га рақамли тижоратнинг янги эрасига ишонч билан кириш имконини берди.

31-БОБ. МУСИҚА ШИНАВАНДАСИ. ХАЁТИНИНГ САУНДТРЕКИ

iPod'даги мусиқалар

iPod оммалашгани сари президентликка номзодларга, унчалик машхур бўлмаган актёрларга, биринчи учрашувдаги кавалерларга, Англия қироличасига ва оқ қулоқчин тақиб олган исталган кишига “iPod’ингизда нима эшитасиз?” деган савол тез-тез беришарди. Ҳаммаси 2005 йилнинг бошида бошланди: Элизабет Бумиллер The New York Times’да мақола ёзиб, кичик Жорж Бушнинг берган жавобини танқид килди. “Бушнинг iPod’ида анъанавий кантри-мусиқа кўп. У ерда Ван Моррисоннинг кўшиғи бор. Буш унинг Brown Eyed Girl қўғишини жуда яхши кўради. Ба албатта, унда Жон Форгертининг кўшиқлари бор. Бушга Centerfield ёқади”, – деб ёзганди у. Rolling Stone журнали таҳрирчиси Бумиллер Жо Леви “Қизиқ, президентга уни ёқтирумайдиган одамларнинг мусиқалари ёқади” – деб президентнинг қизиқишларига изоҳ берганди.

“iPod’ни дўстингизга, сиз билан учрашувга биринчи марта чиққан инсонга ёки самолётда қўшни креслода ўтирган нотаниш кимсага бериб, сиз уларга ўз ички дунёингизни билишга имкон берардингиз. Уларга ғилдиракли бошқарув ёрдамида сиз ёзиб олган кўшиқ рўйхатини айлантириш кифоя ва сиз қандай мусиқага қизиқишингиз фош бўлади. Шу орқали нафакат сизнинг қандайлигингизни, балки кимлигингизни билиб олиш мумкин”, – деб ёзганди Стивен Леви “Бенуксон буюм” китобида. Шунинг учун Жобс билан унинг меҳмонхонасида мусиқа эшитиб ўтирганимизда, мен ундан iPod’ига разм солишни сўрадим. У менга iPod’ини узатди.

У ерда, табиийки, Диланга мансуб Bootleg series’нинг олти қисми, шу жумладан, улар Возняк билан қўшиклар тўплами чиқишидан олдин ғалтакли магнитофонга ёзиб олган даврдаги треклар ҳам бор эди. Бундан ташқари, у ерда 1962 йилги Bob Dylan ilk альбомидан бошлаб 1989 йилда чиққан Oh Mercy альбомигача Диланнинг яна 15 та альбоми бор эди. Диланнинг кейинги альбомлари, аникроғи, 1975 йилда чиққан Blood on the Tracks альбомидан кейинги альбомлари унинг аввалти ижодидек эмаслиги хақида Энди Херцфельд ва бошқалар билан тез-тез баҳслашарди. 2000 йилда чиқарилган Wonder Boys альбомидаги Things Have Changed кўшиғи бундан мустасно эди. Шуниси қизиқки, iPod’да 1985 йилги

Empire Burlesque альбоми йўқ эди. Жобсни Apple'дан ҳайдашганида, Херцфельд Жобсга шу альбомни олиб келганди.

Шунингдек, Жобснинг iPod'ида The Beatles қўшиклари кўп жой эгалларди. У ерда A Hard Day's Night, Abbey Road, Help! Let it Be, Magical Mystery Tour, Meet the Beatles! ва Sgt. Pepper Lonely Heart Club Band каби еттига альбомдаги қўшиклар жой олганди. Якка ижро этган альбомлар йўқ эди. Сўнгра The Rolling Stones'нин Emotional Rescue, Flashpoint, Jump Back, Some Girls, Sticky Finger ва Tattoo You деб номланган олтига альбом жойлашганди. Дилан ва The Beatles'нинг кўпчилик альбомлари тўлиқ ҳолда эди. Лекин Жобс альбомларни ажратиб чиқиш мумкин ва керак деб хисобларди, шунинг учун The Rolling Stones ва бошқа мусиқачиларнинг альбомларида уч-тўртта қўшик қолдирганди. Собиқ севгилиси Жоан Баэзнинг ижоди анча тўлиқ ҳолда келтирилганди, Жобс унинг тўртта альбомидаги сара қўшикларни, шу жумладан, Love Is Just a Four-Letter Word қўшиғининг икки хил версиясини ёзиб олганди.

Айрим қўшиклар унинг табиатини (олтмишинчи йилларда қолиб кетган етмишинчи йиллар фарзандини) акс эттиради. У ерда Арета Франклин, Би Би Кинг, Бадди Холли, Баффало Спрингфилд, Дон Маклин, Донован, The Doors, Женис Жоплин, Jefferson Airplane, Жими Хендрикс, Жонни Кэш, Жон Мелленкамп, Simon & Garfunkel ва ҳатто The Monkees (I'm a Believer синглиси) ва Sam the Sham (Wooly Bully қўшиғи) бор эди. Қўшикларнинг чорак қисми 10,000 Maniacs, Алиша Киз, Black Eyed Peas, Coldplay, Dido, Green Day, Жон Майер (Жобс ва бутун Apple'нинг дўсти), Моби (у ҳам унинг дўсти), Боно ва U2 (улар ҳам унинг дўсти), Сил ва The Talking Heads каби замонавий мусиқачиларга тегишли эди. Мумтоз мусиқага келсак, у ерда Бах (шу жумладан “Бранденбург концертлари”) ва Йо-Йо Манинг учта альбоми бор эди.

2003 йил май ойида Жобс Шерил Кроуга Эминемнинг бир нечта трекини кўчириб олганини ва Эминем унга “тобора қўпроқ ёқиб қолаётганини” айтганди. Шундан кейин Жеймс Винсент уни Эминем концертига олиб борганди. Лекин бу рэпер, барибир, Жобснинг плей-листидан жой олмади. Концертдан кейин у Винсентга у “Ҳатто нима дейишни ҳам билмайман”, деб айтганди. Кейин Жобс менга шундай деганди: “Мен Эминемни мусиқачи сифатида хурмат қиласман, лекин унинг мусиқасини эшитишни истамайман, мен ва Эминем, унинг қадриялари ўртасида ўхшашлик кам”. Жобснинг 2004 йилдаги плей-листини ҳеч ҳам ўта замонавий деб бўлмасди.

Эллигинчи йилларда туғилган хар кимга бундай қүшиқлар түплами ёккан бўларди – бу унинг ҳаётининг саундтреки эди.

Кейинги етти йилда Жобс эшитадиган мусикалар учалик ўзгармади. 2011 йил марта iPad 2 чиққач, у унга ўзининг севимли қўшиғини кўчирди. Бир куни биз унинг меҳмонхонасида ўтиргандек, у янги планшетда қўшиқларни кўриб чиқаётганди ва эски даврларни кўмсаб, ўзининг севимли композицияларини кўйиб эшитарди.

Биз Дилан ва The Beatles'нинг одатдаги қўшиқлар түпламини эшитдик, шундан сўнг Жобс ўйга чўмди ва монахами-бенедиктлар томонидан ижро этилган *Spiritus Domini*'ни (черковда кўп овоз бўлиб айтилган қўшиқни) тинглади. Кейинги бир неча дақиқа ичидаги деярли транс ҳолатига тушиб қолди.

– Қандай гўзал, – мингиллади у ниҳоят ва Бахнинг “Иккинчи Бранденбург концерти”ни танлади. Бах унинг севимли мумтоз композитори эди. Унга, айниқса, Гленн Гульд ижросидаги “Вариаций Гольдберг”нинг икки хил версиясини таққослаш ёқарди. Биринчи версия Гленн Гульд томонидан 1955 йилда яратилганди, у пайтда у ҳали ҳеч ким танимайдиган 22 ёшли пианиночи эди. Иккинчи версияси 1981 йилда унинг ўлимидан бир йил олдин ёзилганди.

– Худди тун ва қунга ўхшайди, – деди Жобс иккала версияни эшитиб кўриб. – Биринчиси шўх ва кувноқ, ёшликни эслатади, юксак маҳорат билан тез ижро этилган. Иккинчиси анча жиддий ва совуқ ижро этилган. Унинг ортида кўп нарсани бошидан ўтказган одамнинг чуқур қалбини ҳис этиш мумкин. Бу чуқур мазмунли ва бамаъни қўшик.

Ўша вақтда Жобс соғлиги ёмонлашгани туфайли учинчи марта таътилга чиққанди. Мен ундан унга қайси версия кўпроқ ёқади деб сўрадим.

– Гульд кўпроқ иккинчи версияни ёқтиради. Менга аввал биринчи версияси ёқарди, у шўхрок эди. Энди мен уни тушунаман, – деб жавоб берди у. Сўнгра у кутилмаганда, олтмишинчи йиллардаги қўшиқларга ўтди ва Донованнинг *Catch the Wind* қўшиғини кўйди. Тушунолмай, ҳайрон бўлиб қарашимни кўриб, у “Менимча, Донован кўплаб яхши қўшиқлар яратган!” деб эътиroz билдириди. У *Mellow Yellow* қўшиғини кўйди. Кейин бу қўшиқ, эҳтимол, унинг фаолиятидаги яхши қўшиқ бўлмаса керак, деб икрор бўлди.

– Биз ёш бўлганимизда бу яхшироқ эшитиларди.

Мен болаликдаги қайси мусика унда ҳали ҳам қизиқиш уйғотади деб сўрадим. Жобс плей-листни айлантириб, The Grateful Dead гурухининг 1969 йилги Uncle Johns Band қўшиғини танлади. Жўр

бўлиб, у бошини кимирилатди: When life looks like Easy Street, there's danger at your door...²¹ Бир зумга биз ўша кизгин дамларни эсладик. У вактда олтмишинчи йилларнинг осудалиги ўз поёнига етиб бораётганди. Whoa, oh, what I want to know is, are you kind?²²

Сўнгра у Жони Митчеллни кўйиб эшиттирди.

– У ўз фарзандидан воз кечганди. Бу қўшиқ қизи ҳақида, – деди у.

У Little Green'ни танлади ва биз бу қайгули қўшиқни эшита бошладик. So you sign all the papers in the family name / You're sad and you're sorry, but you're not ashamed / Little Green, have a happy ending.²³ Мен ундан асраб олинганинг ҳақида тез-тез ўйлайсанми, деб сўрадим.

– Йўқ. Тез-тез эмас, – деб жавоб берди у.

У охирги вактда туғилишдан кўра, қариш ҳақида кўпроқ ўйлаётганини айтди. Бу унга Жони Митчеллнинг Both Sides Now қўшиғини эслатиб юборди. Унда ёш ўтгани сайн одам донишманд бўлиб бориши ҳақида куйланганди: I've looked at life at both sides now, / From win and lose, and still somehow, / It's life illusions I recall, / I really don't know life at all.²⁴ Гленн Гульд ижросидаги “Вариаций Гольдберг”нинг икки хил версиясини яратгани каби Митчелл ҳам Both Sides Now қўшиғининг икки хил версиясини яратишга қарор қилди. Биринчи версияси 1969 йилда яратилди. Жуда секин ижро этилган иккинчи версияси эса 2000 йилда. Жобс охиргисини кўйди.

– Одамларнинг кексайиши қизиқ, – деди у.

Айримлар, ҳатто ҳали ёш бўлсалар-да, хунук қарииди. Мен у кимни назарда тутяпти деб сўрадим.

– Жон Майер – барча даврларнинг энг зўр гитарачиларидан бири бўлган, лекин у ҳаммасини барбод килади, деб кўрқаман. У ўз ҳаётини бутунлай бошқармайди, – деб жавоб берди Жобс.

Жобсга Майер ёқарди ва у уни кўп бор Пало-Альтодаги уйига кечки овқатга таклиф қилганди. 2004 йил январда 27 яшар Майер Macworld кўргазмасида қатнашди. Ўшанда Жобс GarageBand дас-

21 Ҳаётда ҳамма нарса силлиқ бўлганида, кулфат эшикнинг ортига яшириниб олган бўлади...

22 Мен билишни истаган бир нарса бор. Сен меҳрибонмисан?

23 Сен ҳамма қофозларни имзоладинг, / Сенга бу азоб беряпти, лекин уялтираётгани йўқ. / Толеинг баланд бўлсин, болакай.

24 Энди мен ҳаётни ҳар тарафдан кўраяпман, / Мен ғалаба қозондим ва мағлуб бўлдим, бироқ ҳаммаси ўша-ўша / Менинг тасаввурларим эсга тушмокда, / Чунки мен ҳаётни умуман билмайман.

турини намойиш этганди. Шундан сүнг Майер деярли барча күргазмаларга борганди. Жобс Майернинг хит бўлган Gravity қўшиғини кўйди, унда ўз севгисидан халос бўлмоқчи бўлган ошиқ йигит хақида кўйланади. Gravity is working against me, / And gravity wants to bring me down.²⁵ Жобс бошини қимиirlатди ва шундай деди:

– Қалбининг тўрида у яхши бола, лекин жуда ўзбошимча.

Кўшиқларни биргаликда тинглаётib, охирида мен унга сийкаси чиккан саволни бердим: The Beatles’ми ёки The Rolling Stones?

– Агар иккала альбом ёниб кетаётган бўлса ва мен улардан фақат биттасини кутқаришм мумкин бўлса, мен The Beatles’ни кутқарган бўлардим, – деб жавоб берди Жобс. – Мен The Beatles ва Диландан бирини танлашда қийналган бўлардим. Кимдир The Rolling Stones’ни такрорлаши мумкин, лекин Дилан ёки The Beatles’ни ҳеч ким такрорлай олмайди.

Ёшлигимизда шундай мусиқани эшитганимиз учун биз омадлимиз, деб турган пайт хонага унинг 18 ёшли ўғли кириб келди.

– Рид эса буни тушунмайди, – деб нолиди Жобс. Эҳтимол, Рид тушунгандир. Унинг футболкаси Жоан Баэз сурати ва Forever Young ёзуви туширилганди.

Боб Дилан

Жобс ҳаётида бир марта том маънода нуткини йўқотиб қўйганди. Ўшанда у Боб Дилан билан учрашганди. 2004 йил октябрда Дилан Пало-Альтога яқин жойда концерт берди. Жобс ўша вақтда биринчи онкологик операциядан кейин соғлиғини тикилаётганди. Дилан Боно ёки Боуига ўхшаб одамлар билан гаплашишни хуш кўрмасди. Бирок у концертдан олдин Жобсни ўзининг олдига меҳмонхонага таклиф қилди. Жобс бу учрашув хақида шундай эслайди:

Биз патиода ўтирдик ва бир соат сухбат қурдик. Мен қаттиқ ҳаяжонландим, чунки у доим менинг кумирларимдан бири бўлганди. Ва мен у эсини еб қўйган деб кўрқандим. У ҳақида карикатуralар қўп чизиларди. Лекин биз ажойиб сухбат қурдик. У мен умид қилгандек ақлли, очиқ инсон бўлиб чиқди. У менга ўз ҳаёти, қандай қилиб қўшиклар ёзиши ҳақида кўп гапириб берди. “Сўзлар шунчаки ҳаёлимда пайдо бўларди, мен ҳеч нарсани ўйлаб топишимга хожат қолмасди. Энди бундай бўлмаяпти”, – деди у. Илжайганча

25 Гравитация менга қарши ишламоқда / Ва мени осмондан ерга тушириб қўймоқчи.

жим туриб, менга хирилдок овоз билан “Лекин мен уларни кўшик килиб айта оламан”, деди.

Дилан кейинги сафар концертга келганида, Жобсни ўзинин гастроль автобусига таклиф килди. Дилан Жобсдан унинг севимли кўшиғи кайси деб сўраганида, у One Too Many Mornings кўшиғи деб жавоб берди. Ўша кечада Дилан уни кўйлаб берди. Концертдан кейин Жобс уйига кетаётганди. Унинг ёнида автобус чийиллаб тўхтади.

– Сен учун куйлаганимни эшитдингми? – деб хирилдоқ овоз билан сўради Дилан ва йўлига равона бўлди.

Бу воқеани эслаётиб, Жобс Диланнинг гафириш оҳангини зўр маҳорат билан кўрсатиб берди.

“У менинг асосий кумирларимдан бири. Йиллар ўтгани сайин унга бўлган муҳаббатим кучайиб борди. У ёшлигига қандай қилиб бундай кўшиқлар яратганини тушуна олмаганман”, – деди Жобс.

Ушбу концертдан кейин бир неча йил ўтиб, Жобснинг хаёлига ажойиб фикр келди. У iTunes Store’да Диланнинг барча 700 та кўшиғи ракамли “бокс-сет”да сотилиши ва бу тўпламнинг нархи 199 доллар бўлиши керак деган қарорга келди. Лекин Дилан мусиқаларидан фойдаланиш хуқуқига эга Sony компаниясидаги Энди Лак, агар iTunes томонидан жиддий имтиёзлар берилмаса, бундай битимга тайёр эмаслигини айтди. Устига-устак, Лак Дилан кўшиқларининг 199 долларга сотилиши унинг мусиқалари қадрини туширади, деб топди. “Боб – миллат ғурури. Стив эса уни iTunes’да арзимаган пулга сотмоқчи”, – деди Лак. Жобс нархни мустақил равишда белгилашни хоҳларди, бу эса у ва овоз ёзиш компаниялари ўртасидаги барча низоларнинг бош сабаби эди. Шунинг учун Лак рад этди.

– Майли, унда мен Дилан билан тўғридан-тўғри боғланаман, – деб жавоб берди Жобс.

Лекин Дилан бундай ишлар билан ўзи шуғулланмасди, шу сабабли барча масалани унинг агенти Жефф Розен ҳал қилишига тўғри келди.

– Бу яхши ғоя эмас. Боб – Стивнинг кумири. У ҳар қандай чегирмага рози, – деди Лак Розенга ва унга ўз ҳисоб-китобларини кўрсатди.

Лак ҳам ҳамкор сифатида, ҳам инсоний нуктаи назардан Жобснинг жиловини тортиб қўйишга бел боғлаганди. Шунинг учун у Розенга “Агар сиз бу битимни рад этсангиз, эртага мен сизга миллион долларлик чек ёзив бераман”, – деди.

Кейинчалик Лакнинг изоҳ беришича, бу бўлажак сотувлардан тушадиган фоиз ҳисобидан аванс эди ва “барча овоз ёзиш компаниялари шундай киларди”. 45 дақиқадан сўнг Розен қайта кўнғироқ килди ва рози эканини айтди. “Энди Лак бизга ҳаммаси-ни тушунтириб берди ва рози бўлмаслигимизни айтди, биз шундай килдик. Лак битимдан воз кечишимиз учун бизга аванс берди”, – деб эслайди у.

Аммо 2006 йилга келиб, Лак Sony BMG раҳбари лавозимидан кетди ва Жобс музокараларни қайтадан бошлади. У Диланга унинг барча қўшиклари ёзилган iPod юборди ва Розенга Apple қандай маркетинг кампаниясини уюштириши мумкинлигини кўрсатди. Августда у йирик битим тузилганини эълон қилди. Битим шартларига кўра Apple Диланнинг барча қўшиклари ёзилган рақамли “бокс-сет”ни 199 долларга сотиши мумкин эди ва унинг Modern Times деб номланган янги альбоми учун аввалдан буюртмалар қабул қилиш хуқукига эга бўлди.

– Боб Дилан – ўз даврининг энг хурматли шоири ва мусиқачи-ларидан бири ва менинг кумирим, – деди Жобс ўзининг таклифини эълон килаётib.

773 та қўшиқдан иборат комплектга 42 та ноёб қўшиқ, масалан 1961 йили Миннесота меҳмонхонасида ижро этилган Wade in the Water қўшиғи, 1962 йили Гринвич-Виллижнинг Gaslight кафе-сидаги концертдан ёзигб олинган Handsome Molly версияси, 1964 йилги Ньюпорт фолк-фестивалида ажойиб тарзда ижро этилган Mr. Tambourine Man қўшиғи (Жобснинг севимли қўшиғи) ва 1965 йилда чиққан Outlaw Blues қўшиғининг акустик версияси киритилганди.

Битим шартларига кўра Дилан ўзининг Modern Times деб номланган янги альбомига бағишланган iPod телевизион рекламасида суратга тушди. Бу Том Сойер давридан бошлаб роллар ўзгарганига мисол эди. Аввал юлдузни катта пул эвазига reklamada суратга олиш мумкин эди. Лекин 2006 йилга келиб вазият ўзгарди. Энди мусиқачилар iPod рекламасида пайдо бўлишни орзу киларди. Бу уларнинг муваффакият қучишини кафолатларди. Жобс бир пайтлар кўплаб мусиқачи танишлари борлигини ва уларни reklamada суратга тушириш учун пул тўлаш мумкинлигини айтганди. Жеймс Винсент бир неча йил олдин шундай деб башорат қилганди.

– Ҳаммаси ўзгаради. Apple – бутундай бошка бренд, у кўпчилик мусиқачилардан анча зўр бренд. Уларга пул тўлаш ўрнига бизда суратга тушиш имкониятини таклиф қилиш керак, – деганди Винсент.

Apple'нинг ёшроқ ходимлари ва реклама агентлиги айнан Дилан тўғри танловлиги борасида ишончи комил эмасди. “Улар у илгаригидай машхур эканидан шубҳаланаарди”, – деб изоҳлади Клоу. Жобс ҳеч нарсани эшитишни истамади. У Диланни қўлга киритганидан баҳтиёр эди.

Жобс савдойи одамга ўхшаб Дилан иштирок этган роликни ҳар бир деталини текширди. Розен бирга альбомни эшитиш ва реклама учун кўшик танлаш учун Купертинога учиб келди. Охири улар Someday Baby кўшиғида тўхташди. Жобс Дилан ўрнига дублёр синов тариқасида суратга тушишига рози бўлди. Кейин Диланни ўзи иштирокида Нэшвиллда қайта суратга олинди. Лекин охирги версия Жобсга ёқмади. У етарлича оригинал эмасди. Жобс ҳаммасини бошқатдан қилиш керак деб айтди. Клоу бошқа режиссёрги ёллади, Розен эса Диланни қайта суратга тушишга кўндириди. Бу сафар рекламада ранглар кам ишлатилди: Дилан ковбойча шляпа кийиб бар стулида ўтирас, қўшиқ айтар ва гитара чаларди, кепка кийган хушчақчақ қиз эса қўлида iPod билан рақс тушарди. Жобснинг боши осмонга етди.

Ролик iPod реклама кампаниясининг ўта самарадорлигини на мойиш этиб берди: iPod ўз вақтида ёшларни Apple компьютерларига жалб қилганидек, Дилан ёшлар қалбини забт этди. Реклама туфайли Диланнинг альбоми биринчи ҳафтадаёқ Billboard журнали рейтингида Кристина Агилера ва Outkast гурухини ортда қолдириб, биринчи ўринни эгаллади. Дилан 1976 йилда Desire альбоми чиққандан кейин 30 йил ичida илк марта чартлар чўққисига чиққанда. Ad Age журнали Диланни танитишда Apple'нинг ролини шундай таърифлади: “iTunes машхур юлдузни катта пулга таклиф килиб, унинг ёрдамида ўзини реклама қилишга интилгани йўқ. Бу сафар бунинг акси: Apple бренди мистер Диланга ёшлар орасида оммалашиш, қўшиқларини Форд бошқаруви давридан бери кўрмаган даражада сотиш имконини берди”.

The Beatles

Жобснинг севимли дисклари орасида Strawberry Fields Forever'нинг ўнлаб ҳар хил версиялари бор эди. Жон Леннон жамоаси билан уни аста-секин маромига етказиб қуялаганди. Бу тўплам Жобснинг маҳсулотни доим такомиллаштириш ҳақидаги фалсафасининг мусиқий тимсоли бўлди. Энди Херцфельд 1986 йилги дискни топди ва Жобсга нусха қилиб берди (лекин Жобс баъзан танишларига тўпламни унга Йоко Оно совға қилганини айтиб юарди).

Бир сафар Жобс Пало-Альтодаги ўз уйи меҳмонхонасида ўтириб, диск излаб, жавонларни титкилади. Сўнгра у дискни кўйиб, нима учун уни бу илҳомлантирганини изоҳлаб берди:

“Бу мураккаб кўшиқ ва менга ижод жараёнини кузатиш ёқади. Ленонни доим севиб тинглаганман. (шу пайт дискда Ленон мусиқачиларни тўхтатди ва қайтадан ижро этишни сўради.) Эшитдингларми? Улар қайтадан бошламоқда. Жуда хом версия. Улар оддий одамлар каби куйламоқда. Бошқа одамлар ижро этяпти деб гасаввур килиш ҳам мумкин. Бошқа одам буни ёза олмасди, ижро этишни эса эплаши мумкин. Лекин улар тўхташмади. Улар перфекционистлар эди, унинг устида ишлашни давом эттиришди. Ёшим ўттиздан ошганида мени бу ларзага келтирганди. Бу кўшиқка уларнинг канча меҳнати синганини дарров кўриш мумкин”.

Шубҳасиз, улар кўшиклар устида кўп ишлашган. Ва кўшиқ идеал тарзда ижро этилиши учун доим кўшикни бошидан ижро этишган. (Учинчи варианти тинглаб, Жобс аранжировка мураккаброқ бўлганини қайд этди). Биз ўзимиз ҳам Apple’да шундай ишлаймиз. Янги ноутбук ёки iPod’нинг моделлари сонини олинг. Биз бирорта версиясни ўйлаб топамиз, сўнгра уни яна ва яна маромига етказамиз, макетлар ясаймиз, тугмалар ва функциялар ўйлаб топамиз. Бу машаққатли меҳнат, бироқ якунида биз мукамалликка эришамиз. Кейин ҳамма “Қойил! Улар бунга қандай эришишди?” деб ҳайрон бўлади.

The Beatles кўшикларини iTunes орқали сотиб олиш имкони йўклиги Жобснинг жаҳлини чиқариши тушунарли эди.

Овоз ёзиш бозорида The Beatles манфаатларини химоя қилувчи Apple Corps билан унинг кураши 30 йил давом этди. Бу низо ни таърифлаётib, журналистлар ўз мақолаларида “паст-баланд ва узун йўл” иборасидан кўп фойдаланишган. Ҳаммаси 1978 йилда бошланганди. Ўшанда Apple Computers ташкил этилиши билан AppleCorps компанияси уларни савдо русумини бузганликда айблаб, судга берганди. The Beatles’нинг собиқ овоз ёзиш лейбли Apple деб номланарди. Масала уч йилдан кейин ҳал этилди. Apple Computers Apple Corps’га 80 минг доллар тўлади. Суднинг қарорида арзимас бўлиб туюлган бир шарт бор эди. Унга кўра The Beatles компьютер ускунасини ишлаб чиқармасликка, Apple эса мусиқа маҳсулотларини сотиш билан шуғулланмасликка ваъда берганди.

The Beatles ўз ваъдасининг устидан чиқди. Уларнинг ҳеч бири бирорта ҳам компьютер яратмади. Аммо Apple мусиқа бизнесига суиқасд қилишни тўхтатмади. Яна бир даъво 1991 йилда кўзғатил-

ганди, ўшанда Mac мусиқий файлларни ижро этишни бошлаганди. 2003 йилда iTunes Store очилганда, кейинги даъво кўзғатилди. The Beatles билан қўп йил ишлаган адвокатнинг айтишича, Жобс қонунларга эътибор бермай, доим ўзи истагандек иш тутарди. Ишузил-кесил 2007 йилда ёпилди. Apple компанияси Apple Corps компаниясига 500 миллион доллар тўлади, эвазига шу ном учун хукукни қўлга киритди.

Лекин бу The Beatles'ни iTunes'га жалб қилишга ёрдам бермади. Бунинг учун The Beatles ва уларнинг кўпчилик кўшиқлари га бўлган хукуққа эга EMI Music компанияси ракамли хукукларга бўлган ўз карашларини ўзгартириши лозим эди. “The Beatles iTunes'га киришни хоҳлаганди, лекин улар EMI билан эски эр-хотинни эслатарди, улар бир-бирини ёмон кўрарди, лекин ажрашиб кетиша олмасди. Севимли гурухим iTunes Store'да сотиладиган пайтгача яшашга жуда умид килардим”, – деб эслайди Жобс. Ва у бунга муваффак бўлди.

Боно

U2 солисти Боно Apple'нинг ишни кўзини билишини қадрларди. Унинг Дублинда яратилган гурухи ҳали ҳам жаҳоннинг энг яхши гурухи эди, бироқ 2004 йилда (30 йиллик муваффакиятдан кейин) улар ўз имижини янгилаб олиши керак эди. Улар ажойиб янги альбом чиқаришди. Кўшиқлар орасида уларнинг Эдж исмли гитарачиси “кўшиқларнинг кўшиғи” деб атаган композиция бор эди. Боно бу альбом алоҳида рекламага муносиб деган қарорга келди ва у Жобс билан боғланди.

“Мен Apple компанияси ўзига хос бир нарса ўйлаб топишини хоҳлагандим. Альбомда агрессив услугда гитарада ижро этилган Vertigo кўшиғи бор эди, мен агар уни одамлар жуда кўп эшитса, хит бўлишини тушундим”, – деб эслайди Боно. У мусиқани радио орқали танитиш даври тугади деб хавфсираётганди. Шунинг учун Боно Жобснинг Пало-Альтодаги уйига келди ва боғда сайр вақтида унга кутилмаган савол билан мурожаат қилди. U2 рекламада суратга тушиш таклифини рад этган пайт бўлганди. Бундай таклифларнинг нархи 23 миллион долларгача кўтарилиганди. Энди уларнинг сардори Жобсга iPod'ни ўзаро фойдали битим доирасида бепул reklama қилиб беришни таклиф қилди. “Улар аввал ҳеч қачон рекламага суратга тушишмаганди. Лекин уларнинг кўшиқларини ўғирликча кўчириб олишарди, уларга эса iTunes ёкканди ва уларга

ёнерок аудиторияни жалб қилишда ёрдам беришими мумкин, деган карорга келишди”, – деб сўзлаб берганди Жобс.

Боно реклама ролигида нафақат уларнинг қўшиғи, балки гурхнинг барча аъзолари иштирок этишини хоҳлади. Исталган бошқа бош директор бундай таклифни жон деб қабул қилган бўларди, лекин Жобс иккиласди. Бунгача iPod рекламасида одамлар иштирок этмаганди, факат силуэтлардан фойдаланиларди (Дилан иштирокидаги реклама кейинрок пайдо бўлган).

– Сизлар ишқибозларнинг силуэтларини яратасизлар, мусиқачиларнинг силуэтларини яратсангларчи? – деб таклиф қилди Боно.

Жобсга бу гоя ёқди ва Боно унга How to Dismantle an Atomic Bomb деб номланган ҳали сотувга чиқмаган альбомининг дискини совға қилди. “Жобс альбомни унинг чиқишидан олдин эшигтан ягона инсон эди (бундан гурух аъзолари мустасно)”, – деб эслайди Боно.

Сўнгра бир нечта учрашув ва кенгашлар ўтказилди. Жобс U2 мусиқаларини тарқатиш хуқукига эга Interscope овоз ёзиш лейбли раҳбари Жимми Айовинникига меҳмонга (Лос-Анжелесга, Холмби-Хиллсга) борди. Эдж ва U2 менежери Пол Макгиннес ҳам у ерга боришиди. Яна бир учрашув Жобснинг ошхонасида бўлиб ўтди. Макгиннес кундалигининг охирги бетида битимнинг барча муҳим шартларини қайд этди. U2’нинг reklama иштирок этиши эвазига Apple reklama шитларидан тортиб iTunes бош сахифасигача гурхнинг янги альбомини юритди. U2 reklama учун гонорар олмасди, лекин улар iPod’нинг мусиқачилар дастхати туширилган маҳсус версияси сотувидан фоизлар оларди. Боно ҳар бир плеер сотувидан фоиз олишни хоҳлади ва бу унинг кичик ғалабаси эди. “Биз Боно икковимиз Стивдан қора плеер ясашини сўрадик. Бу шунчаки ҳомийлик шартномаси эмас, балки қўшма брендинг эди”, – деб эслайди Айовин.

“Биз одатий оқ iPod’га ўхшамаган ўз iPod’имиз бўлишини хоҳладик. Биз қора рангда бўлишини хоҳладик, лекин Стив у бошқа рангларда чиқарган iPod муваффақиятсиз бўлганини айтди. Лекин кейинги учрашувда у бизга қора iPod’ни кўрсатди ва биз ҳаммамиз хурсанд бўлдик”, – деб сўзлаб берди Боно.

Реклама ролигида гурух аъзоларининг ярим силуэтлари акс этган кадрлар кўлида iPod ушлаб ракс тушаётган киз силуэти билан бир маромда алмашарди. Лекин ҳатто Лондонда суратга олингандан кейин ҳам битим ҳали ҳам расмийлаштирмалаганди. Жобсга қора ранг ёқмаётганди ва фоизлар ҳамда reklamani молиялашти-

риш шартларига ҳали ҳам аниклик киритилмаганди. У реклами агентлиги тарафидан ролик учун жавоб берадиган Жеймс Винсент га қўнғироқ қилиб, ундан бироз тўхтаб туришни сўради.

– Фикримча, бундан бир иш чиқмайди. Биз уларга нима берадиганимизни шунчаки тушунишмаяпти. Бошқа рекламани ўйлашиб топиш керак, – деди Жобс.

Винсент бир умр U2'га муҳлислик қилганди ва бу реклами кампанияси Apple учун ҳам, гурух учун ҳам қандай шуҳрат келтиришини тушунарди. У Жобсдан Боно билан учрашиб, ҳаммасини ҳал қилишга уриниб кўриши учун унга рухсат беришини ёлвориб сўради. Жобс унга Бононинг ракамини берди. Винсент қўнғироқ қилганида, кўшикчи Дублиндаги уйининг ошхонасида эди.

– Биласизми, бундан иш чиқмайди. Мусиқачилар бунга қарши, – деди Боно Винсентга. Винсент бунинг сабабига қизиқди.

– Оддий дублинлик ўсмир бўлган пайтимидаёқ, биз қандайдир нафф билан шуғулланмасликка ўзимизга-ўзимиз сўз бергандик, – деб жавоб берди Боно.

Винсент, гарчи рокерларнинг жаргони билан таниш бўлса-да, нафф деган сўзни билмасди ва шунинг учун ундан бу нима дегани деб сўради.

– Пул учун майда-чуйда нарсалар билан шуғулланмаслик дегани. Биз ахир муҳлислар учун ижод қиласиз. бизнинг reklama да иштирок этишимиз уларни совитади. Вақтингларни олганимиз учун узр.

Винсент реклама кампанияси ташкил этилиши учун Apple нима қилиши керак, деб сўради.

– Биз ўз бисотимиздаги энг муҳим нарса – мусиқани сизларга беряпмиз. Сизлар нима беряпсизлар? Рекламани. Муҳлисларимиз булаурнинг барчасини сизнинг reklamaning учун қилдик, деган хаёлга боришади. Бизга яна бир нарса керак, – деди Боно. – Винсент iPod'ning маҳсус версиясини чиқариш ва фойзлар ҳақида қарор қабул қилиндими-йўқми билмасди. Шунинг учун у эҳтиёткорлик билан суриштириб билмоқчи бўлди.

– Бу сизларга беришимиз мумкин бўлган энг қадрли нарса, – деди Винсент. Боно уларнинг Жобс билан илк учрашувидағи вариянтда туриб олди.

– Ажойиб. Ҳаммаси ҳал бўлса, менга хабар беринг.

Винсент шу заҳоти U2'нинг яна бир ашаддий муҳлиси Жони Айвга қўнғироқ қилди (илк бор у U2'ни 1983 йилдаги Ньюкаслдаги концертда эшитганди) ва юзага келган вазиятни таърифлаб берди.

Айв қизил ғилдиракли қора iPod модели устида ишлаётганини айтди. Боно қора ва қизил рангларни танлаганди, чунки улар альбомнинг муковасига мос тушарди. Сўнгра Винсент Жобсга қўнғироқ қилди ва Айвни Бонога қора-қизил iPod'ни кўрсатиш учун Дублинга жўнатишни таклиф қилди. Жобс рози бўлди. Винсент Бонога қайтиб қўнғироқ қилди ва ундан Жонатан Айвни танисанми, деб сўради. Винсент бу иккови бир-бирини яхши танишини билмасди.

– Жони Айвни биласанми, дейсанми? Ҳа, мен уни жуда яхши кўраман. Унинг учун ҳамма нарсага тайёрман,— деб кулиб юборди Боно.

– Бу шарт эмас. У iPod қандай кўринишини кўрсатиш учун олдингизга боришига қарши эмасмисиз?, – деб сўради Винсент.

– Мен уни самолётдан ўзимнинг “мазерати” автомобилимда олиб кетаман. Меникида яшайди. Мен уни пивохоналарга олиб бошиб, тўйгунича ичираман, – деди Боно.

Кейинги куни Айв Дублинга отланди, Винсент эса яна ҳамасини бекор қилмокчи бўлган Жобсни тинчлантиришга мажбур бўлди.

– Биз тўғри иш тутаётганимизга ишончим комил эмас. Биз бошқа мусиқачиларга бундай имкон бермаган бўлардик-ку, – деди у.

Мусиқачилар илк бор ҳар бир сотилган плеердан ҳақ олди ва Жобс бундан бошка қўшикчилар ҳам ўрнак олиши мумкин деб хавотирда эди. Винсент U2 билан битим ягона битим бўлади, деб уни кўндириди.

“Жони Дублинга етиб келди, мен уни меҳмонлар учун мўлжалланган хонага жойлаштирдим. Бу денгизга қараган темир йўл устида жойлашган сокин жой эди. У менга қизил ғилдиракли ажойиб қора iPod'ни кўрсатди. Мен бўпти, биз рози, дедим”, –эслайди Боно. Улар битим деталларини муҳокама қилиш учун маҳаллий пивохонага боришиди, шундан сўнг Жобснинг фикрини билиш учун Купертинога қўнғироқ қилишди. Жобс битим шартлари ва плеер дизайнини юзасидан баҳслаша бошлади, лекин бу Бононинг илҳомини келтирди, холос. Компания раҳбари бундай майдада-чуйда нарсаларни тушуниши кишини лол қолдиради, деди у. Ҳаммаси ҳал бўлгач, Айв ва Боно яхшилаб майхўрлик қилишди, улар иккови ҳам пабларни яхши кўришарди. Бир неча қадаҳдан кейин улар Винсентга Калифорнияга қўнғироқ қилишди. У уйда йўқ эди ва Боно авторитетчида хабар қолдириди. Винсент унинг хабарини шу-шу хеч ҳам ўчириб юбормади. “Мен Дублинда дўстинг Жони билан биргаман! Биз бироз майхўрлик қилдик, iPod эса аъло даражада чиқибди.

Уни қўлимда ушлаб турганимга ишонгим келмаяпти. Ташаккур!"
— деб хабар қолдирди Боно.

Янги реклама ролиги ва iPod'нинг янги дизайнни тақдимоти учун Жобс Сан-Хоседаги театрни ижарага олди. Сахнага у билан бирга Боно ва Эдж чиқди. Биринчи ҳафтада альбомнинг 840 мини нусхаси сотилди. Billboard журнали рейтингига у биринчи ўринни эгаллади. Боно журналистларга рекламада бепул суратга тушганини, чунки "U2 рекламадан Apple билан бир хил фойда олишини" айтди. Жимми Айовин реклама "ёш аудитория"ни жалб қилиш имконини беришини қўшиб қўйди.

Эътиборли жиҳати шунда эдик, ёшларга ёқиши учун рок-группа ўзини компьютерлар билан боғлаши керак эди. Кейинчалик Боно ҳар бир ҳомийлик шартномаси ҳам иблис билан битим тузишни англатмайди, деганди. "Иблис" бу ерда кўпчилик мусиқачилардан ҳам ижодга муккасидан кетган ижодкорлар гурухидир, — деганди у Chicago Tribune журналининг танқидчиси Грек Котга. — Бу ерда солист — Стив Жобс. Улар бирга электр гитара ихтиро қилинган даврдан бошлаб мусика оламида энг гўзал санъат асари яратишиди. Бу iPod. Санъатнинг вазифаси — ёвузликни қувиб чиқаришидир".

2006 йилда Боно Жобс билан яна бир битим тузди. Битим Африкада ОИТСга қарши курашиш учун маблағлар йиғишиш бўйича унинг Product Red кампанияси ҳақида эди. Жобс хеч қачон хайрия тадбирларига қизиқиш билдирамаган, лекин бу кампания доирасида қизил iPod чиқаришга рози бўлди. Ҳаммаси силлиқ кечмади. Масалан, Жобс компания логотипи борасида қаршилик кўрсатди. Ҳомийнинг номи қавсда келтирилганди, унинг номидан кейин сатр устидаги шрифтлар билан RED сўзи ёзилганди: (APPLE)RED.

— Мен компаниямнинг номини қавсда беришларини хоҳламайман, — деб маълум қилди Жобс.

— Стив, бу ерда қавслар мақсадларимизнинг бир хиллигини ифодалайди, — деб эътиroz билдириди Боно.

Вазият кескинлашди, сухбатдошлар бир-бири билан жанжаллашиб қолишиди, охири тонгда бир тўхтамга келишга қарор килишиди. Эртаси куни Жобс муросага келишга рози бўлди. Боно ўз рекламасида хоҳлаган нарсасини ёзиши мумкин эди, лекин Жобс ўз маҳсулотида ёки дўконларида Apple'ни қавсда беришни рад этди. iPod'da (APPLE)RED деб эмас, балки (PRODUCT)RED деб ёзилганди.

"Стив билан баъзида ишлаш қийин. Лекин бундай лаҳзалар бизни яқинлаштиради, чунки ҳаётда масаланинг моҳияти ҳақида гаплаша оладиган одамлар кам. Барча нарса ҳақида унинг ўз фикри

бор. Концертлардан кейин биз сұхбат қурамиз ва у нима деб ўйла-
стганини менга албатта хабар қиласы” – деб сүзлаб берганди Боно.
Жобс оиласи билан баъзан Боно ва унинг оиласини – рафиқаси
хамда түрт нафар болаларини күргани Мовий қирғоқдаги уларнинг
Ницца яқинида жойлашган уйига борарди. 2008 йилги ташрифлар-
нинг бирида Жобс яхтани ижарага олди ва Бононинг уйидаги лангар
ташлаб тұхтади. Улар биргә тушлик қилишди, Боно композиция-
ларни қўйди, улар кейинчалик No Line on the Horizon альбомидан
жой олди. Лекин уларнинг дўстлигига қарамай, Жобс билан музо-
каралар ҳали ҳам мураккаб эди. Улар яна бир реклама компанияя-
си ва Get On Your Boots қўшиғи юзасидан битим тузишмоқчи эди,
бироқ келиша олишмади. Боно 2010 йили белини шикастлаб олиб,
гастрол турини бекор қилишга мажбур бўлганида, Лорен Пауэлл
унга Flight of the Conchords ҳажвия дуэти ижросидаги DVD, “Мо-
царт мияси ва қиравчи-учувчи” деб номланган китоб, ўз боғида
тайёрланган асал ва оғриқ қолдирувчи малҳам солинган саватча-
ни йўллади. Жобс малҳам идишига “Ажойиб нарса!” деган ёзувни
ёпиштириб қўйди.

Йо-Йо Ма

Мумтоз мусиқачилардан бирини Жобс ҳам шахс, ҳам ижрочи
сифатида қадрларди: бу Йо-Йо Ма эди, у юксак маҳоратли санъат-
кор, виолончелида ижро этадиган садолар каби ёқимли инсон эди.
Улар 1981 йили Жобс Аспендаги Халқаро дизайннерлар конферен-
циясида бўлган вақтда танишиб қолишишганди. Йо-Йо Ма ҳам мусиқа
фестивали муносабати билан у ерда эди. Жобс унга мусиқаси идеал
даражада соф бўлиб туюлган мусиқачиларни жуда ҳурмат килар-
ди ва у хитойлик виолончелистнинг содик мухлисига айланди. У
Йо-Йо Мани ўзининг тўйида мусика чалиб беришга таклиф қилди,
лекин у ўша вақт гастролда эди. Бир неча йил ўтгач, у Жобснига
келди, унинг меҳмонхонасига жойлашди ва Бахни ижро этиб берди.

– тўйларингда мана шу куйни чалиб берардим, – деди у. Жобс
ийғламсираб шундай деди:

– Сизнинг ижроингиз – Худонинг борлигига энг яхши исбот.
Мен инсоннинг бунга қодирлигига ишонмайман.

Кейинги сафар келганида Йо-Йо Ма Жобснинг кизи Эринга
улар ошхоналигида виолончелни ушлаб туришига рухсат берди. Бу
вақтга келиб, Жобс саратон касаллиги билан курашаётганди ва ўзи-
нинг дағн маросимида Йо-Йо Мани куй чалиб беришга кўндириди.

32-БОБ. PIXAR ВА УНИНГ ДЎСТЛАРИ ...ҲАМДА ДУШМАНЛАРИ

“Флик саргузаштлари”²⁶

iMac пайдо бўлганида Жобс ва Жони Айв танишларига янги маҳсулотни танишириш учун Pixar’га йўл олишди. Жобс айнан шундай нафис компьютер Базз Лайтер ва ковбой Вудини яратган Жон Лассетерга ёқишига ишончи комил эди ҳамда унга Жон Лассетер ва Жони Айвнинг санъатни технологиялар билан уйғунаштиришга мойиллиги ёқарди.

Pixar тинч ва осуда бандаргоҳ эди, у ерга Жобс Купертинодаги тўс-тўпалондан қочиб бораради. Apple менежерлари гоҳ асабий, гоҳ тушкун кайфиятда бўларди, Жобснинг кайфияти эса доим ўзгариб туарди ва одамлар унинг ёнида туриб асабий ҳолатга тушиб қоларди. Pixar иллюстраторлари ва муаллифлари бир-бири билан ҳам, Жобс билан ҳам самимий ва дўстона муносабатда бўларди. Бошқача айтганда, иккала компанияга уларнинг раҳбарлари тус бе-риб туарди – Жобс Apple’га, Лассетер Pixar’га.

Жобс суратга олиш жараёнидан ҳузур оларди, виртуал томчидаги қуёш нурларини акс эттириш имконини берадиган ва виртуал майсанни шамолда чайқалишга мажбур қиласиган сехр-жоду унинг эс-хушини олиб қўярди. Бунинг устига, бу ерда у ўзини босишга ва ижодий жараёнга аралашмасликка муваффақ бўларди. Айнан Pixar’да у бошқаларнинг буйруқ бериши ва бемалол ижод қилишига халақит бермасликин ўрганди. Бунинг сабаби у Лассетерни яхши кўтарди. У беозор ва хотиржам рассом бўлиб, Айв каби Жобсда илҳом уйғотарди.

Жобснинг Pixar’даги асосий вазифаси битим тузиш эди. Бунда унга тиришкоқлик ёрдам берарди. “Ўйинчоқлар тарихи” чикқанидан кейин тез орада у Жеффри Катценберг билан уришиб қолди. У 1994 йилда Disney’дан кетиб, Стивен Спилберг ва Дэвидом Геффен билан бирга DreamWorks SKG деб номланган янги студияга асос солганди. Жобс Pixar ходимларидан кимдир Катценбергга “Флик саргузаштлари” хақида мультфильм яратиш ғоясини айтиб берганига ишончи комил эди. У бу ғояни ўғирлаб, DreamWorks’да “Антц чумолиси” хақида мультфильм яратганди. Жобс шундай хикоя қилиди:

“Жеффри Disney’да ишлаётган вақтда у “Флик саргузаштлари”

26 Тўлиқ метражли анимацион фильм. Асл номи A Bug’s Life.

лойихаси ҳақида билиб олганди. Анимация 60 йилдан буён мавжуд бўлса, шу пайтгча ҳашаротлар ҳақида мультфильм яратиш ғояси ҳеч кимнинг хаёлига келмаганди. Лассетер биринчи бўлиб буни ўйлаб топганди, унинг ҳаёлига ногаҳон шундай ғоялар келарди. Жеффри DreamWorks'га кетди ва бирдан мультфильм яратишга киришди. Сизнингча, бу нима ҳақида мультфильм эди? Ҳашаротлар ҳақида! Ва у ўзини худди бизнинг лойихамиз ҳақида ҳеч нарса билмагандек тутди. У ёлғон гапирди. Истар-истамас ёлғон гапирди.

Аслида ҳаммаси анча қизиқ бўлганди. Disney'да ишлатётган вақтида Катценберг "Флик саргузаштлари" ҳақида ҳеч нарса билмасди. Лекин у DreamWorks'га кетганида, у Лассетер билан мулоқотни давом эттириди. Шунинг учун Лассетер DreamWorks студияси жойлашган Universal ҳудудига борганида, Катценбергга қўнғироқ қилди ва ҳамкаслари билан бирга унинг олдига боришиди. Катценберг уларнинг режалари ҳақида билмоқчи бўлганида, Лассетер "Флик саргузаштлари" ҳақида сўзлаб берди. "Биз унга "Флик саргузаштлари" сюжетини айтиб бердик. Сюжетга кўра бош қаҳрамон – чумоли. У колган чумолиларни чигирткага қарши курашга даъват қиласди. Унга сюжетни айтмаслигим керак эди, – деб эслайди Лассетер. – Жеффри фильм қачон прокатга чиқишини қайта-қайта сўрарди".

Лассетер 1996 йилнинг бошида DreamWorks ҳашаротлар ҳақида мультфильм чиқармоқчи экани қулоғига чалинганда хавотир ола бошлади. У Катценбергга савол берди ва ундан юзма-юз сўради. Катценберг мижговлик қилди, бир нималар деб тўнғиллади ва нихоят, шамол каердан эсаяпти, деб сўради. Лассетер саволини такрорлади ва Катценберг шундай эканини тан олди.

– Қандай бунга журъат этдинг?! – деб бирдан бўкирди Лассетер. У камдан-кам холатда бақираарди.

– Бизда бундай ғоя анча олдин пайдо бўлган, – деб эътиroz билдириди Катценберг ва DreamWorks ривожланиш бўлими директори шундай қарорга келди, деб айтди

– Мен сенга ишонмайман, – деб жавоб берди Лассетер.

Катценберг "Анти чумолиси" унга Disney'даги ҳамкасларидан ўзиб кетиш имконини берганини тан олди. "Миср шаҳзодаси" DreamWorks'нинг илк йирик мультфильми бўлиши тахмин қилинётганди. У 1998 йилнинг Шукроналик кунида чиқарилиши режалаштирилаётганди. Лекин Ріхар "Флик саргузаштлари"ни ҳам шу кунда намойиш этишидан хабар топгач, у даҳшатга тушди ва "Анти чумолиси" намойишни тезлаштиришига киришди.

“Бор, жұна”, – деб жавоб берди Лассетер, одатда у бундай гапиремасди. Ва кейинги ўн уч йил Катценберг билан гаплашмади.

Жобс ғазаб отига минди, у ўз хис-түйгуларини Лассетердан яхшироқ ифодалай оларди. У Катценбергга құнғироқ килиб, роса бўкирди. Катценберг қуидагини таклиф килди: Жобс ва Disney “Флик саргузаштлари” мультфильми премьерасини кейинга сурса (шунда у “Миср шахзодаси” мультфильмига халақит бермасди), у хам “Анти чумолиси” намойишини кейинга қолдиради. “Бу безбетларча қўрқитишга уриниш эди ва мен рози бўлмадим”, – деб эслайди Жобс. У Катценбергга Disney’ни премьера санасини ўзгартиришга мажбур қила олмаслигини айтди.

“Мажбур қила оласан! Сен истасант, тоғни сурининг мумкин! Сен ўзинг буни менга ўргатгансан, – деб жавоб берди Катценберг ва Ріхар деярли касод бўлаётганида, айнан у “Ўйинчоқлар тарихи” мульфильми учун уларга буюртма бериб, халоскор бўлганини Жобснинг ёдига солди. – Мен сизларга ёрдамга келганман, энди сен оёқости килишларига йўл қўйиб берасанми?” У Жобсга ва бошқаларга ҳеч нарса демай, “Флик саргузаштлари”ни тўхтатиб туришни таклиф килди. Шунда Катценберг “Анти чумолиси” намойишини кечиктиради. “Буни орзу хам қилма”, – деб жавоб берди Жобс.

Катценберг хафа бўлишга ҳакки бор эди. Эйснер ва Disney у рақобатчи компанияга кетиб қолгани учун аламдан чиқиши мақсадида “Флик саргузаштлари”дан фойдаланиши аниқ ва равшан эди. “Миср шахзодаси” бизнинг биринчи мультикимиз эди ва улар атайнин ўз премьерасини биз билан бир кунда намойиш этди. Мен шундай карорга келдим: агар кимдир қўлини менинг қафасимга сукса, ўзидан ўпкаласин”, – дейди Катценберг.

Ҳеч ким паст келмади ва чумолилар ҳақидаги иккита мультфильмнинг қураши матбуотда донг таратди. Disney Жобсни рақобатлашиб мавзусини кўпиртиришга қўндиришга уринди, лекин уни тинчлантириш осон эмасди. “Золимлар камдан-кам ҳолларда ғалаба қозонади”, – деганди у Los Angeles Times’га. Бунга жавобан DreamWorks’даги бозорларни билгич Терри Пресс Жобс тинчлантирувчи дори ичиб олгани яхши, деб сўз кистириб ўтди.

“Анти чумолиси” 1998 йил октябрининг бошида прокатга чиқди. У чакки мультфильм эмасди. Иккиюзламачилар жамиятида яшовчи ва ўзини кўрсатишга интилувчи асабий чумолига Вуди Аллен овоз берди. “Алленга хос комедия бўлиб чиқди. Вуди Аллен бундай фильмларни ишлаб чиқармай қўйганди”, – деб ёзиши Time’да. Мультфильм унинг яратувчиларига муносиб пул келтир

ди. Мультфильм АҚШда 91 миллион, жағонда 172 миллион доллар ишлаб олди.

“Флик саргузаштлари”, кутилганидек, ярим ойдан кейин на-мойиш этилди. Сюжет анча құламдор эди, Эзопнинг “Күнғиз ва Чумоли” масалидан олинган жиҳатларга эга эди. Унинг техник ижроси мукаммалроқ эди, масалан, майсаны қүнғиз нигохи билан күриш имконини берарди. Бу мультфильмни Time күпроқ хис-түйғу билан ёритди. “Дизайнерлар ажайиб асар яратиши. Кенг экранга мүлжалланган фильмда үнлаб бадбашара, ғаройиб ва тентаксифат мавжудотлар жаңнатдагидек боғда яшайды. DreamWorks фильмі бу картина олдода худди радиодек эскича күринади”, – деб ёзғанди Ричард Корлисс исмли танқидчи. “Флик” пул ишлаб олиш борасида “Анц”ни икки марта ортда қолдириб кетди. Мультфильм АҚШда 163 миллион, жағонда 363 миллион доллар пул ишлади (у “Миср шахзодаси”ни ҳам ортда қолдирди).

Бир неча йил ўтгач, Жобс билан тасодифан учрашиб қолган Катценберг муносабатларни тиклашга уриниб кўрди. У Disney’да ишләётган вақтида “Флик саргузаштлари” ҳақида ҳеч нарса билмаганини, агар билганида, у қолишини ва лавозими бўйича ўзига ажратилган фоизларни олган бўлишини айтди. Шунинг учун, унинг фикрича, бунга жазм қилишдан маъной йўқ эди. Жобс кулиб кўйди ва ўзини унга ишонгандай тутди. “Мен сендан премьера санасини суришни сўрадим, сен эса рад этдинг, ўз асаримни химоя қилганим учун мендан жаҳлинг чиқмасин”, – деди унга Катценберг. Кейинчалик у Жобс ўзини “худди дзен-буддист каби” хотиржам тутганини ва ҳаммасини тушунишини айтганини эслаганди. Лекин Жобс уни шу-шу кечирмади:

“Бизнинг фильмимиз уникига нисбатан кассабоп бўлиб чиқди. Бу мени тинчлантиридими? Йўқ, ҳали ҳам жаҳлим чикарди. Менга Голливудда ҳамма ҳашаротлар ҳақида фильмлар яратса бошлади, деб айтди. Бу эса Жон гоясини оригиналликдан маҳрум қилди, буни эса тиклаб бўлмайди. Бундай қабих ишидан кейин мен унга, гарчи у кечирим сўраган бўлса-да, бошқа ишона олмасдим. “Шрек” фильмни билан муваффакиятта эришгач, у энди ўзгарганини, ўзи билан муроса қилаётганини ва умуман сафсата гапларни айтди. Мен эса, Жеффри, мени тинч қўй, дердим ҳаёлимда”.

Кези келганда шуни айтиш керакки, Катценберг анча илтифотли эди. У Жобсни “ҳақиқий даҳолардан бири” деб биларди ва ўзаро муносабатларига қарамай, уни хурмат қилишни ўрганиб олганди.

Pixar бир дона фильм яратса оладиган студия эмаслигини исбот-

лаш “Анти чумолиси”дан ўзиб кетишдан мухимроқ эди. “Флик саргузаштлари” “Ўйинчоқлар тарихи” каби донг таратди ва бу биринчи муваффакият тасодифий эмаслигининг исботи эди. “Бизнесда иккинчи маҳсулот синдроми деган классик тушунча бор. Бу дебют нарсага нима муваффакият келтирганини тушунмаслик туфайли юзага келади. Мен Apple’да буни бошимдан ўтказгандим. Энди, агар иккинчи фильм муваффакият қозонса, ҳаммаси яхши бўлади, деб ўйлардим”, – деганди Жобс кейинрок.

Стивнинг шахсий фильми

“Ўйинчоқлар тарихи-2” 1999 йил ноябрда прокатга чиқди ва жаҳон прокатида фильм яратувчиларига катта фойда (485 миллион доллар) келтириди. Pixar муваффакияти энди шубҳа ўйғотмаганлиги туфайли унга муносиб уй қуриш вакти келганди. Жобс ва Pixar’нинг техник хизмат кўрсатиш гурӯҳи Эмервиллда, Беркли ва Окленд ўртасидаги индустрисал туманда, Бэй-Брижнинг рўпарасида Del Monte мева консерваси ишлаб чиқарувчи ташлаб кетилган фабрикани топишиди. Фабрикани буздириб ташлашди ва Жобс Apple дўйонлари меъмори Питер Болинга бино дизайнини ясашга буюртма берди.

Жобс қурилиш жараёнини диккат билан кузатди, умумий лойиҳадан тортиб, материаллар ва конструкция билан боғлиқ майдада-чўйда деталларгача барча нарсага эътибор берди. “Бинолар маданиятга катта ҳисса қўшишига Стивнинг ишончи комил эди”, – дейди Pixar президенти Эд Кэтмалл. Жобс худди ҳар бир кадрни сичиклаб текширувчи режиссёрдек қурилиш жараёнини назорат қилиб турди. “Pixar биноси Стивнинг шахсий фильми бўлди”, – деди Лассетер.

Бошида Лассетер анъанавий голливудча студияни орзу қилганди. Бундай студия алоҳида биноларга ва жамоа учун бунгалога эга бўлиши керак эди. Бирок Disney ходимлари ўзларининг янги кампусларини ёқтираслигини, чунки бир-биридан узилиб қолгандек хис этишини айтишди ва Жобс бунга қўшилди. У ҳамма бир жойда жамланиши учун марказий атриум атрофида битта катта бино қуришга қарор килди.

Жобс ракамли дунёда яшаса ҳам (эҳтимол бундай оламнинг салоҳиятини яхши билганлиги учундир), барча масалаларни юзма-юз учрашувда ҳал этиш керак, деб хисобларди. “Бизнинг замонимизда барча лойиҳаларни электрон мактублар ва чатларда ишлаб чиқиш мумкин, деган васваса бор. Лекин бу тентаклик. Фоялар тасодифий учрашувларда ва сухбатларда пайдо бўлади. Бирор кишини учра-

тиб қоласан, ишлар қандай деб сўрайсан, завқинг келади ва тез орада хаёлингда миллионта ғоя жўш уради”, – деганди у. Шунинг учун Pixar биноси шундай лойиҳалаштирилгандики, унда доим та-содифий учрашувлар ва режалаштирилмаган маслаҳатлашувлар юз берарди. “Агар бино бунга мослашмаган бўлса, тасодифийлик жо-дуси йўқ бўлиб кетади. Шунинг учун биз студияни атайнин шундай лойиҳалаштирилди. Унда одамлар ўз офиисларидан чиқиб, атриумда ҳамкасларига дуч келади. Агар шундай қилмасак, улар бир-бири билан учрашишмасди”, – деб изоҳлади Жобс. Бош кириш йўли, асо-сий нарвонлар ва йўлаклар атриумга олиб борарди. У ерда кафе ва почта қутилари жойлашганди, конференц-залларнинг деразалари, 600 кишига мўлжалланган театр зали ва кўриш учун мўлжалланган иккита кичкина хона атриумга караб турарди. “Стивнинг назарияси дарров иш берди. Мен доим шу пайтгача учратмаган одамларга дуч келиб колардим. Ҳамкорликка ва бирга ижод килишга ундайдиган бундайофисни ҳеч ҳам кўрмаганман”, – деб эслайди Лассетер.

Жобс бор-йўғи иккита ҳожатхона бўлсин деб туриб олди, улар-га бориш учун ҳам атриумга чиқиш лозим эди. “У ўз ғоясида қат-тиқ туриб олди. Лекин кўпчилигимиз буниси энди ортиқча дердик. Битта ҳомиладор аёл уни ҳожатхонага бориш учун ўн дақика юр-диришга ҳеч кимнинг ҳакки йўқлигини айтди ва бу жиддий тафо-вутларга олиб келди”, – деб сўзлаб берди Pixar бош бошқарувчиси Пэм Кервин. Бу Лассетер Жобс билан баҳсга киришган камдан-кам ҳолатларнинг бири эди. Улар барча каватларда атриумнинг ҳар бир тарафида биттадан ҳожатхона бўлиши керак деган муросага ке-лишди.

Бинонинг пўлатдан ясалган тўсинлари туртиб чиқиб турарди. Жобс идеал ранг ва текстурани топиш учун бутун мамлакатдан юборилган намуналарни ўрганди. У Арканзасдаги фабрикани тан-лади, соф пўлатни буютирди ва ташиб вақтида у синиб кетмасли-гини тайинлади. Бундан ташқари, у тўсинлар бир-бирига кавшар-ланмай, балки болтлар билан қотирилган бўлишини талаб қилди. “Пўлат қумдан ишланган ва лак билан қопланганди ҳамда унинг тузилиши кўриниб турарди. Монтажчилар конструкцияни териш-ди, дам олиш кунлари улар бундай гўзалликни кўрсатиш учун қа-риндошларини олиб келишарди”, – деб эслайди Жобс.

“Роматик лаунж” хаёлга келган энг акл бовар қилмайдиган фикр эди. Мультиплікаторлардан бири ўз офиисининг деворида кичкина эшик борлигини кўриб қолди. Бу эшик кичик йўлакка олиб чиқар-ди, бу йўлак орқали пўлат билан қопланган хонага судралиб чикиш

мумкин эди. Улар ҳамкаслари махфий хонани эгаллаб олишди, уни нурли маржонлар ва гелийли чироклар билан безатишиди, ҳайвонлар акс эттирилган күшеткалар, ёстиқлар, чүткалар ва коктейл столлари билан жиҳозлашди. Столлар устида ликёр бутилкалари ва бар жиҳозлари туарди ҳамда “Роматик лаунж” деб ёзилган салфеткалар ётарди. Йўлакка ўрнатилган видеокамера хонадагиларга ким уларнинг олдига келаётганини кўриш имконини берарди.

Лассетер ва Жобс у ерга бир нечта инсонни олиб келишди ва улардан деворга дастхат ёзиб беришларини илтимос қилишди. Мехмонлар орасида Майкл Эйснер, Рой Дисней, Тим Аллен ва Рэнди Ньюманлар бор эди. Жобс бу хонани яхши кўриб қолди, лекин ичмаслиги туфайли уни медитация хонаси деб атади. У бу хона Рид университетида Дэниел Коттке билан бирга медитация ўтказган хонага ўхшашини айтганди, факат бу хонада гиёхванд моддалар йўқ эди.

Ажралиш

2002 йил февралдаги сенат қўмитаси олдидаги нутқида Майкл Эйснер Жобс iTunes учун ўйлаб топган рекламани танқид қилди: “Битта компьютер компанияси Rip, mix, burn – “Юкраб ол, кўш, ёзиб ол” шиори остида ўзини реклама қиляпти. Бошқача айтганда, уларнинг компьютерини сотиб олиш ўғирлик билан шуғулланиш ва ўғирланган нарсани дўстлари орасида тарқатиш имконини беради”.

Бу аклсизлик эди. Бундай талқин компьютердаги дискдан файлларни импорт қилишни эмас, ноконуний кўчиришни назарда тутарди. Ва Жобснинг жаҳлини чиқарган нарса шу эдики, Эйснер буни олдиндан билиши мумкин эди. Pixag яқинда Disney билан ҳамкорликда “Монстрлар корпорацияси” деб номланган тўртинчи мультфильмни намойиш этганди ва бу жаҳонда 525 миллион доллар ишлаб олган энг муваффақиятли мультфильм бўлди. Pixag ва Disney ўртасидаги битимни янгилаш вақти яқинлашаётганди ва Эйснернинг ҳамманинг кўз ўнгидаги ҳамкорини туртиши вазиятни енгиллаштирмасди. Жобс жуда хам дарғазаб бўлганидан дарров Disney’га “Майкл мен ҳакимда ҳозиргина айтганини эшилдингларми?” деб кўнғирок қилди.

Эйснер ва Жобс жамиятнинг турли қатламидан келиб чиққанди, лекин иккови хам муроса қилишни ёқтирилмайдиган кучли шахслар эди. Сифатли маҳсулотлар яратишга бўлган иштиёқ, яъни майда-чуйда нарсаларни машакқат билан назорат қилишга ва танқид қилишга мойиллик уларни бирлаштиради. Эйснер Диснейленд-

даги Wildlife Express'да тинимсиз Ҳайвонлар мамлакатига саёчат киларди ва ҳар сафар нимани маромига етказиши кераклиги ҳақида ўйларди. Бу қўлида iPod ушлаб, уни қандай қилиб соддалаштириш ҳақида ўйлаётган Жобсни эслатувчи илҳомбаҳш манзара эди. Бошқа тарафдан, улар одамларни қандай қилиб бошқарашини кузатиш учналик ибратли эмасди.

Иккови бўйсунишга эмас, мажбурлашга ўрганиб қолганди, бу эса улар бир-биридан устун келмоқчи бўлса, низоларга олиб келарди. Тўқнашувлар вақтида ҳар ким рақибини ёлғон гапираётганда айбларди. Боз устига, Эйнер ҳам, Жобс ҳам бир-биридан бирор нарсани ўрганиши мумкин, деб ҳисобламасди ва ҳатто бир-бирини менсимаслигини яширишга ҳам уринмасди. Жобс жавобгарликни Эйнерга юклади:

“Менимча, энг ёмони шуки, Pixar Disney’нинг бизнесини янгилади ва Disney қолок мультфильмлар чиқараётганда бир қанча кассабоп фильмлар яратди. Disney раҳбари Pixar бунинг қандай удасидан чиқаётгани ҳақида ўйлаб кўрса бўларди. Лекин 20 йиллик ҳамкорлигимиз давомида у Pixar’да бор-йўғи икки ярим соат бўлган (унда у қисқа табрик нуткини айтганди). У қизиқиб ҳам кўрмаган. Мени бу лол колдиради. Қизиқиш – дунёдаги энг муҳим нарса”.

Бу жуда қўпол жавоб эди. Эйнер Pixar’да кўп бўлганди, шу жумладан, Жобс у ерда йўқлигига ҳам бўлганди. Лекин у чиндан ҳам ишлаш жараёнига унча қизиқмасди. Бошқа тарафдан, Жобс ҳам Disney бошқарувига унча қизиқиб кўрмаган.

Жобс ва Эйнер ўртасида очик адоват 2002 йилнинг ёзида бошланди. Жобс доим Уолт Диснейга таҳсин ўқирди, айниқса, унинг бир неча авлод алмашса ҳам яшовчан компанияя курганига қойил қоларди. Уолтнинг набираси Рой унинг учун тарихий мерос ва ижодий рухият тимсоли эди. Ройнинг Эйнер билан муносабатлари се-кин-аста бузила бошлаган бўлса-да, у ҳали ҳам Disney директорлар кенгашида эди ва Жобс унга, агар Эйнер бош директор бўлиб қолса, Pixar Disney билан шартномани узайтирмаслигини айтди.

Рой Дисней ва Стэнли Голд (унинг дўсти ҳамда директорлар кенгашидаги ҳамкасби) қолганларни Pixar билан боғлиқ муаммо ҳақида огохлантириди. Бунинг оқибатида 2002 йил августда Эйнер кенгаш аъзоларига тутуруксиз хат ёзди. Хатда Pixar фильмлари ва персонажларига бўлган хуқуқлар Disney’га тегишли бўлгани учун Pixar компанияси Disney билан битимни узайтиришига ишончи комил экани ёзилганди. Бундан ташқари, Эйнер Pixar’нинг “Немо кидибуви” номли мультфильми чиқиши туфайли Disney бир йил-

дан кейин яна ҳам юкориго мавқеда бўлади деб ёзганди. “Кечадан Pixar’нинг май ойида прокатга чиқадиган “Немо қидируви” номли мультфильмини иккинчи марта томоша қилдик. Мульфильм прокатга чиқкач, улар осмондан ерга тушиб қолишади. Фильм ёмон эмас, лекин уларнинг аввалги фильмларидан анча ёмон. Лекин улар буни, албатта, шедевр деб топишади”, – деб ёзганди у. Бу хат билан боғлиқ иккита муаммо келиб чиқди: биринчидан, хат Los Angeles Times’да чоп этилди, бу эса Жобсни қуюшқондан бутунлай чиқариб юборди. Иккинчидан, Эйснер жиддий адашганди.

“Немо қидируви” Pixar (ва Disney) томонидан суратта олишган ўша вақтдаги энг муваффақиятли фильм бўлди. Фильм “Кирол Шер”ни осонгина ортда қолдирди ва тарихдаги энг муваффақиятли мультфильм бўлди. Мультфильм АҚШда 340 миллион доллар, жаҳонда 868 миллион доллар тўплади. 2010 йилгача мультфильм ёзилган диск жаҳонда энг кўп сотилган DVD бўлди (жами 40 миллиондан ортиқ нусха сотилди). Мультфильм асосида Диснейлендда бир нечта машҳур аттракционлар қурилди. Мохирона ишланган ёрқин асар энг яхши мультфильм сифатида “Оскар”ни кўлга киритди. “Менга бу мультфильм ёқади, чунки у хавф-хатар ва севимли кишиларни хавф остига қўйиш ҳакида”, – деганди Жобс. Мультфильмнинг муваффақияти Pixar бюджетига 183 миллион доллар келтирди. Шундай қилиб, Disney’га қарши ҳал қилувчи курашда уларнинг 521 миллионлик катта маблағи бор эди.

“Немо қидируви” мультфильми устидаги ишлар тамом бўлгач, Жобс Эйснерга охирги таклифни берди. У шу қадар нокулай эдики, ҳеч ким розилик берилишини кутмаётганлиги кундек равшан эди. Даромадни тенг бўлиш ўрнига Жобс янги шартномани таклиф қилди. Унга кўра мультфильмлар ва персонажларга бўлган хукуқлар Pixar’га тегишли бўлади, Disney эса фильмни тарқатишдан тушган даромаднинг 7,5 фоизини олади. Бундан ташқари, янги шартнома шартлари аввалги шартнома амал қилган вақтда яратилган охирги иккита мультфильм – “Супер етилил” ва “Машиналар”га татбиқ этиларди.

Лекин Эйснерда ҳам катта устунлик бор эди. Ҳатто агар Pixar шартномани узайтирмаса ҳам, Disney “Ўйинчоқлар тарихи” ва Pixar томонидан яратилган бошқа фильmlар давомини мустақил яратишга, шунингдек, Вудидан бошлаб Немогача барча персонажлардан фойдаланишга ҳақли эди. Бу персонажлар Микки Маус ва Дональд Дақ каби персонажлар билан бир қаторда турарди. Эйснер агар Pixar бўйин товласа, Disney “Ўйинчоқлар тарихи-3” муль-

тфильмини чиқариш билан күркитди. “Бу компания “Шумшук киз-2” мультфильмини расво килиб ишлагани туфайли мен улар “Ўйинчоқлар тарихи-3”ни яратиши ҳақида ўйласам даҳшатга келдим”, – деди Жобс.

2003 йил ноябрда Эйнер Рой Диснейни директорлар кенгашини тарк этишга мажбур қилди, лекин машмаша тугагани йўқ. Дисней кескин очик ҳат чоп этди. “Компания ўз мақсадини унубиб кўйди, куч-ғайрати ва меросини йўқотди”, – деб ёзилганди унда. Ўшанда Жобс Эйнер билан бошқа ишлаш истаги йўқлигини айтди. 2004 йил январда у Disney компанияси билан ҳамкорликни тўхаттиши ҳақида очиқча баёнот берди.

Одатда Жобс Пало-Альтодаги ошхонасида дўстларига айтадиган кескин фикрларини ҳаммага маълум қилишдан ўзини тиярди. Лекин бу сафар у ўзини босиб турга олмади. Журналистлар билан телефон орқали ўтган конференцияда у Pixar хит асарларни чиқараётган вактда Disney “қандайдир беъмани нарсалар” яратди деб айтди. У Эйнернинг Pixar фильмларига ўз хиссасини қўшиди деган гапини масхаралаб изоҳлаб берди. “Ҳақиқат шуки, бир неча йилдан бери Disney билан ҳеч қандай ҳамкорлик бўлмаяпти. Бизнинг охирги учта фильмимизни Disney’нинг охирги учта фильм билан таққосланг ва ўзингиз хулоса қилинг”. Жобс муваффакиятли жамоани тўплабгина қолмай, у Disney каби томошабинни ўзига жалб этувчи бренд яратди: “Бизнингча, ҳозир Pixar – анимацияда энг ийрик ва ишончли бренддир”. Жобс Рой Диснейга уни огоҳлантириб қўйиш учун кўнғироқ килганида Рой шундай деб жавоб берди: “Ёвуз ялмоғиз маҳв этилгач, биз яна сен билан ишлашни давом эттирамиз”.

Жон Лассетер Disney билан ишлаш истиқболидан даҳшатга келарди. “Мен ўз асарларим ҳақида, биз яратган персонажлар билан нима бўлиши тўғрисда хавотирда эдим. Буни ўйлаш қалбимни тирнарди”, – деб эслайди у. Янгиликни Pixar раҳбариятига етказаётib, у йиглаб юборди. Лассетер атриумда Pixar’нинг 800 нафар ходими олдида сўзга чиққанда ҳам у шундай деб, йиғлаб юборди: “Мен ўзимни разил одамлар севимли фарзандларимни тортиб олгандек ҳис этяпман”. Унинг ортидан саҳнага Жобс чиқди ва аудиторияни тинчлантиришга харакат қилди. У Disney билан алоқани нима учун узиш кераклигини тушунтириб берди ва ходимларни Pixar муваффакият қозонади деб ишонтириди. “Одамларни рухлантиришга унинг қобилияти бор эди. Биз ҳаммамиз Pixar, барибир, гуллаб-яш-

нашига бирдан ишона бошлидик”, – деб айтганди студиянинг эски ходими Орен Жейкоб.

Disney компаниясининг ишлаб чиқариш бўйича директори Боб Айгер ажралиш оқибатларини юмшатишга уринди. Унинг атрофидагилар қанча сафсатабоз бўлса, у шунча фаросатли ва ишончли одам эди. Аввал у телевидениеда ишлаганди ва 1996 йилда Disney томонидан сотиб олинган ABC Network президенти бўлганди. У ажойиб менежер эди ва қобилиятли одамларни тезда пайқай оларди, ҳазилни тушунарди, одамлар билан гаплаша оларди ва унини сир саклай олиши билиниб туради. Эйнер ва Жобсдан фарқли равишда у оғир-босиқ одам эди, бу эса унга манман ва ўзига бино кўйган одамлар билан чиқишиб муроса килиш имконини берарди. “Стив ўзини кўз-кўз килиш учун биз билан алоқаларни узишини айтди. Биз инқирозда эдик ва мен муҳокама қилиниши керак бўлган бир нечта пунктни белгилаб олдим”, – деб эслаганди кейинчалик Айгер.

Фрэнк Уэллс Disney’да президент бўлган вакт Эйнер компанияда ўн йил мудаффақиятли ишлади. Уэллс Эйнерни кўпчилик маъмурий вазифалардан озод қилганди, шунинг учун у фильмларни, аттракционларни, телесериалларни ва бошқа лойиҳаларни маромига етказиш борасида одатда қимматли, баъзан эса жуда зўр таклифларни бериши мумкин эди. Лекин 1994 йилда Уэллс вертолёт фалокатида ҳалок бўлганидан кейин Эйнер шу-шу бошқа менежер топа олмади. Катценбергни компаниядан сиқиб чиқаришиди, чунки у Уэллсиз ишлай олмасди. Майкл Овиц 1995 йилда президент бўлди, бироқ у икки йилдан сўнг кетди. Жобс шундай эслайди:

“Дастлабки ўн йил давомида бош директор лавозимида Эйнер чиндан ҳам яхши ишлади. Кейинги ўн йил у жуда ёмон ишлади. Фрэнк Уэллснинг ўлими кескин бурилиш даврини бошлаб берди. Эйнер – ажойиб ишчи. У бутун лойиҳага тус бериб туради. Фрэнк маъмурий ишлар билан банд бўлганида, Эйнер лойиҳалар устида гир айланиб юрувчи арини эслатарди. Эйнер бошқарувга ўтгач, ҳаммаси расво бўлди. У билан ишлаш ҳеч кимга ёқмасди, чунки у ҳокимиятни бўлишмасди. У гестапога ўхшаш кўрқинчли стратегик режалаштириш гурухини ташкил этди, унинг розилигисиз бир цент ҳам сарфлаш мумкин эмасди. Мен у билан алоқани уздим, лекин унинг ilk ўн йиллиқда эришган ютукларини хурмат қилишда давом этдим. Лекин унинг кўпчилик жихатлари менга ёқарди. У билан гаплашиш ёқимли эди, у аклли ва ҳозиржавоб инсон эди. Лекин унинг салбий томонлари ҳам бор эди. У ўз эгасининг қулига

айланганди. Даастлаб у фаросатли ва ҳалол одам эди, кейин у билан ўн йил ишлаб мен унинг ёвуз томонини кўрдим.

2004 йилда анимацион бўлинма дуч келган қийинчиликларни пайқамаслик Эйснернинг энг катта муаммоси эди. “Хазиналар сайдёраси” ва “Айикча” деб номланган иккита фильм Диснейга шуҳрат келтирмади, бюджетга эса фойда келтирмади. Мультфильмлар компания даромадларининг асосий манбаи эди: мультфильмлар туфайли аттракционлар, ўйинчоқлар ва телевизион шоулар тайёрланарди. “Ўйинчоқлар тарихи” мультфильми чиққанидан кейин “Музликда Дисней” ўйин шоуси, Базз Лайтер ҳакида фильм суратга олинди. Бу фильм прокатга чиқарилмай, фақат видеокассеталарда тарқатилди, мюзикл яратилиб, у Disney’нинг сайр килиш кемаларида кўрсатилди, компьютер ўйини, иккита видеоўйин, 25 миллион нусхада ўнлаб ўйинчоқлар, кийимлар ва Диснейлендда тўққизта аттракцион ишлаб чиқарилди. “Ўйинчоқлар сайдёраси” мультфильми бундай натижага бермади.

“Disney’нинг муаммолари қанчалик жиддийлигини Майл тушунмасди. Унинг Pixar билан муносабати ҳам буни кўрсатиб турибди. У компания Pixar’га муҳтожлигини ҳеч ҳам англаб ета олмади”, – деб тушунтириди Айгер. Бунинг устига, Эйснер музокараларни яхши кўрарди, лекин муроса қилишни ёқтирамасди. Жобснинг ҳам бундай фазилати йўқ эди. “Музокаралар муросага олиб келиши керак. Уларнинг иккови эса муросага келишни билмайди”, – дейди Айгер.

Вазият 2005 йилнинг марта мартида ойдинлашди. Собиқ сенатор Жорж Митчелл ва компания директорлар кенгашининг бошка аъзолари Айгер билан боғланишиди ва у бир неча ойдан кейин Disney бош директори лавозимида Эйснер ўрнини эгаллашини айтишди. Эртаси куни Айгер ўз қизларига, сўнгра эса Стив Жобс ва Жон Лас-сетерга қўнғирок килди. У Pixar’ни хурмат қилишини ва битим тузиш ниятида эканини аниқ-равшан айтди. Жобснинг рухи кўтарилиб кетди. Унга Айгер ёқарди ва у қуидаги бир хилликдан хурсанд эди: унинг собиқ севгилиси Женнифер Иган²⁷ Айгернинг рафиқаси Уиллоу Бэй билан ётоқхонада бир хонада турганди.

Ўша ёзда Айгер лавозимга расмий тайинланишидан олдин улар Жобс билан битим шартларини мухокама қилишди. Apple компанияси нафақат мусиқани, балки видеони ҳам ижро эта оладиган iPod’ни сотувга чиқармоқчи эди. Сотиш мумкин бўлган се-

27 Ҳозир машхур ёзувчи. Женнифер Иганнинг “Цитадель” романи 2011 йилда CORPUS нашриёти томонидан чоп этилди.

риаллар керак эди, Жобс эса очикча музокаралар олиб боришии хохламаётганди, чунки одатдагидек маҳсулот чиққунига қадар сир сақламоқчи эди. “Ноумид уй бекалари” ва “Тирик қолиш” деб номланган Американинг энг муваффақиятли сериали ABC компаниясиға тегишли эди. Бу компания билан Айгер ҳамкорлик килганди. Айгернинг ўзида бир нечта iPod бор эди, у улардан ҳар куни фойдаланарди ва энди уларда сериалларни кўриш мумкинли уни жуда кувонтиради. Шу сабабли у дарҳол ABC’нинг энг машҳур сериалларини кўйишни таклиф қилди. “Биз бу битимни бир ҳафта муҳокама қилдик, музокаралар осон кечмади. Бу жуда муҳим эди, чунки Стив менинг қандай ишлашимни кўрди ва ҳамма Disney Стив билан ҳамкорлик кила олишини тушунди”, – деб эслайди Айгер.

Янги iPod’ни намойиш этиши учун Жобс Сан-Хоседаги театрни ижарага олди ва Айгерни иштирок этишга таклиф қилди. “Мен унинг тақдимотларини аввал кўрмагандим ва бу зўр шоу эканини билмасдим. Бу чинакам туб бурилиш эди. У мен технологиялардан хабардорлигимни ва таваккал қилишга тайёрлигимни тушунди”, – деб айтиб берганди кейин Айгер. Жобс, одатдагидек, ҳақиқий шоу уюштириди, янги iPod’нинг барча имкониятларини кўрсатди, “бу биз яратган энг зўр маҳсулотлардан бири”, деди ва энди iTunes’да клиплар ва қисқа метражли фильмлар сотилишини эълон қилди. Ва анъанага кўра қўшимча қилди: “Ҳа, эсдан чиқараёздим! iTunes’да сериалар сотилади”. Ҳамма олқишлий бошлади. Кейин Жобс энг машҳур сериаллар ABC каналида кузатилаётганини айтди: “ABC кимга тегишли? Disney’га! Биз эса танишмиз!” Айгер саҳнада пайдо бўлди, у Жобс сингари хотиржам ва ишонч билан нутқ сўзлади. “Технологияларнинг ютуклари бундай уйғунликни ҳосил қилганидан биз, Стив билан баҳтиёрмиз. Ва Apple билан муносабатларимиз тикланганини эълон қилиш менга жуда ёқаяпти”, – деди у. Паузадан кейин Айгер такрорлади: “Pixar билан эмас, Apple билан”.

Лекин улар бир-бирини кучоқлаганидан кейин Pixar ва Disney ҳамкорлиги давом этиши маълум бўлиб улгурди. “Мен уриш қилишга эмас, дўстлашишга интилаётганини кўрсатдим. Биз Рой Дисней, Comcast, Apple ва Pixar билан уриш қилдик. Мен биринчи ўринда Pixar билан алоқаларни тикламоқчи эдим”, – деб эслайди Айгер.

Айгер яқинда Гонконгдаги Диснейленд очилишидан қайтганди. У билан бирга Эйснер ҳам борганди. Бу унинг Disney бош директори сифатидаги охирги тадбири эди. Маросим доирасида Мейн-стритда анъанавий парад ўтказилди. Парад вактида Айгер

шамойиши этилган персонажлар орасида охирги ўн йилда факат Pixar томонидан яратилган персонажлар борлигини пайқади. “Мен Майл билан ёнма-ён турдим, лекин у билан фикримни ўртоқлашмадим, бу унинг компаниядаги ишига нуқта қўйилганини англатарди. “Қирол Шер”, “Соҳибжамол ва Махлук” ҳамда “Оловиддин”-дан кейин охирги ўн йилликда ҳеч нарса яратилмаганди”, – деб эслайди у.

Айгер Бербанкка қайтиб, айрим хисоб-китобларни текширди. У сўнгги ўн йилда мультфильмлар ва улар билан боғлик товарлар ишлаб чиқариш фойда келтирмаганини аниқлади. У бош директор сифатида бошқарган биринчи учрашувда у директор кенгашига ўз хисоб-китобларини маълум қилди. Кенгаш аъзолари дарғазаб бўлди, чунки уларга бу ракамларни аввал ҳеч ким кўрсатмаганди. “Бизнинг компаниямиз мультфильмларга боғлик. Хит бўлган мультфильм тўлкин яратади, унинг мавжи бизнесимизнинг қолган қисмига – параддаги персонажлардан тортиб то мусиқа, боғлар, видеоўйинлар, телешоу, интернет, ўйинчоқларга етиб боради. Бундай тўлқинлар бўлмаса, биз ҳеч нарсага эришмаймиз”, – деди Айгер. Сўнгра кенгашига Айгер вазиятдан чиқиш варианtlарини таърифлаб берди. Биринчи вариант – шу йўлда давом этиш. Айгер бу вариант боши берк кўчага олиб боришини айтди. Иккинчи вариант – хозирги раҳбарларни ишдан бўшатиш ва янгиларини топиш. Ва Айгер уларнинг ўрнига кимни олишни билмасди. Охирги вариант Pixar’ни сотиб олиш. “Муаммо шундаки, компания сотиладими-йўқми мен билмайман. Агар у сотилса, жуда-жуда қиммат бўлса керак”, – деди Айгер. Кенгаш унга маълумот тўплашни юклиди.

Айгер вазифага ноанъянавий тарзда ёндашди. Жобс билан илк сұхбатида у Гонконгда унинг хаёлига бир фикр келганини ва Disney Pixar’га муҳтоjлигини тушунганини айтди. “Мен шунинг учун Боб Айгерни яхши кўраман, – деб эслайди Жобс. – У менга ҳаммасини оқизмай-томизмай айтиб берди. Айтишларича, бу музокаралар бошлашнинг энг ёмон усули. У ҳамма нарсани очиб-сочиб, уларда муаммо борлигини айтди. У менга шу заҳоти ёкиб қолди, чунки мен ҳам шундай қиласман. Таваккал қилиш ва уларнинг ёпишиб олишини томоша қилиш керак”. (Аслида, кўпинча, Жобс аксинча йўл тутарди. У аксар музокаларни бошқа компаниянинг маҳсулоти ёки хизматларини ахлат деб таърифлашдан бошларди.)

Жобс ва Айгер Apple кампусида, Пало-Альтода, Куёшли во-дийдаги Allen and Co. семинарида кўп сайр қилишди. Бошида улар битим режасини ишлаб чиқишиди: Pixar ўзи томонидан яратилган

фильмлар ва барча персонажларга бўлган хукукларни қайтариб олади, Disney’га ўз акциялари пакетини беради ва бўлажак фильмларни тарқатиш учун пул сарфлайди. Лекин Айгер бундай битим натижасида Pixar Disney’нинг ракиби бўлиб қолишини ва бу, гарчи Disney уларнинг акцияларига эга бўлса-да, яхши эмаслигини айтди. Шунда у жиддий карорга ишора қила бошлади. “Билишингни хоҳлайман, мен барча варианtlарни ўйлаб кўряпман”, – деди Айгер. Жобс қарши бўлмади. “Ва тез орада биз бу сухбат харид ма-саласини муҳокама қилишга олиб келаётганини тушундик”, – деб эслайди Жобс.

Лекин, дастлаб, Жобсга Жон Лассетер ва Эдвин Кэтмаллниң розилиги керак эди, шунинг учун у уларни уйига таклиф қилди ва тезда ишга ўтди. “Биз Боб Айгерни яқинроқдан ўрганишимиз керак. Балки биз у билан ишлармиз ва унга Disney’ни тиклашда ёрдам берармиз. У ажойиб йигит”, – деди у. Дастлаб улар бунга ишнишмади. Лассетер улар шок ҳолатда колганини эслайди. “Агар хоҳламасанглар, ҳечқиси йўқ, лекин бир тўхтамга келишдан олдин Айгер билан танишинг. Мен ҳам бошида сиздек ўйлагандим, лекин у менга ёқиб қолди”, – деб давом этди Жобс. У ABC сериаллари билан боғлиқ битим осон тузилганини айтиб берди ва шуни қўшимча қилди: “Агар Эйснер билан таққосласак, улар орасида ер билан осмонча фарқ бор. У тўғрисўз ва соглом фикрловчи одам”. Лассетер нинг сўзларига караганда, буни эшитиб, Кэтмалл икковининг оғзи очилиб қолди.

Айгер офисга келди. У Лассетер билан кечки овқат қилиш, унинг оиласи билан танишиш учун Лос-Анжелесдан учиб келди ва улар тунгача сухбат қуришди. Кейин у Кэтмаллни кечки овқатга таклиф қилди ва Pixar’га бир ўзи ҳамроҳсиз ва ҳатто Жобссиз борди. “Мен барча директорлар билан танишдим ва улар менга янги фильмлар ҳакида сўзлаб беришди”, – деб эслайди у. Лассетер Pixar ходимлари билан танишиш Айгерда таассурот қолдирганидан мағурланиб юрди. Албатта, бу унинг Айгерга бўлган ихлосини оширади. “Бу шу куни Pixar ютукларидан ниҳоятда фахрландим. Ҳаммаси кўнгилдагидек ўтди, Боб ҳам хурсанд эди”, – деб эслайди у.

Чиндан ҳам Pixar’нинг кейинги бир неча йиллик режаларини (“Машиналар”, “Рататуй”, “ВАЛЛ-И”) билгач, Айгер қайтиб келиб Disney молия бўлими бошлиғига шундай деди: “Уларнинг режала-ри зўр. Биз битим тузишимиз керак. Бунга бизнинг келажагимиз боғлиқ”. Ва у ўша вактда Disney ишлаётган фильмларга ишонмаслигини айтди.

Битим шартларига кўра Disney Pixar’ни 7,4 миллиард долларга сотиб олади. Шундай килиб, Жобс Disney’нинг энг кўп акциясига ўга бўлади – 7 %. Эйснернинг акциялари 1,7 фоизни, Рой Диснейники 1 фоизни ташкил этарди. Disney Animation Pixar ихтиёрига ўтди ҳамда барчасига Лассетер ва Кэтмалл раҳбарлик қиладиган бўлди. Pixar компанияси брендини, студиясини сақлаб қолди ваофис Эмервиллда қолди, ҳатто эски домен номи ҳам ўзгармади.

Айгер Жобсдан Лассетер ва Кэтмални Disney директорлар кенгашининг Лос-Анжелесдаги Сенчури-Ситида уюштирилаётган маҳфий учрашувига олиб келишни сўради. Учрашувдан кўзланган мақсад уларнинг бундай қиммат ва кескин битимга бўлган муносабатини юмшатиш эди. Улар автомобиль қўйиш жойидан офисга кўтарилаётганда, Лассетер Жобсга “Агар мен ҳаддан ортиқ берилб кетсан, тиззамга тегиниб қўй”, – деди. Жобс бир марта шундай қилишга мажбур бўлди, умуман олганда, Лассетер ажойиб таклиф берди. “Мен биз фильмларни қандай ишлашимизни, фалсафамиз қандайлигини, бир-биришимизга нисбатан ростгўйлигимизни ва истеъодлар ҳакида кайғуришимизни айтдим”, – деб эслайди у. Кенгаш аъзолари кўплаб саволлар берди ва Жобс Лассетерга саволларнинг кўпчилигига жавоб беришга розилик берди. Ўзи эса санъат ва технологияни бирлаштириш қандай ажойиб эканини айтди. “Apple’даги бизнинг мақсадимиз шу”, – деди у.

Disney директорлар кенгаши битимни маъқуллашидан аввал битимга халақит бериш учун, кутилмаганда, Майл Эйснер пайдо бўлди. У Айгерга кўнғироқ қилиб, Pixar нархи жуда баландлигини айтди.

- Сен ўзинг анимацияни эплашинг мумкин, – деди у.
- Қандай қилиб? – деб сўради Айгер.
- Сен бунга қодирсан, мен биламан.

Айгер тутақиб кетди. “Майл, агар ўзинг ҳаммасини тузата олмаган бўлсанг, қандай қилиб мени буни эплай олади деяпсан?”

Эйснер кенгаш аъзоси бўлмаса ҳам учрашувга келишини ва битимга қарши сўзга чиқишини айтди. Айгер қаршилик қилди, лекин Эйснер Уоррен Баффетга (у энг катта акциялар пакетига эга эди) ва кенгаш раиси Жорж Митчеллга кўнғироқ қилди. Собиқ сенатор Айгерни Эйснерга сўз беришга кўндириди. “Мен кенгаш аъзоларига улар Pixar’ни сотиб олишнинг кераги йўқлигини айтдим, чунки улар шундок ҳам Pixar ишлаб чиқарган фильмларнинг 85 фоизига эгалик қиласарди”, – деб эслайди Эйснер. У Disney персонажлардан фойдаланиб мультфильмларнинг давомини яратишга ҳакли экани-

ни айтди. “Мен тақдимот тайёрладим. Үнда шундай дейилган эди: Disney Pixar’нинг атиги 15 фоизига эгалик килмайди, холос. Сизлар факат шунга эга бўлмоқчисизлар ва хали яратилмаган фильмларга пул тикаяпсизлар”. Эйснер Pixar муваффакиятли иш олиб бораётганини тан олди, лекин омад исталган вакт компаниядан юз ўгириши мумкинлигини айтди: “Мен бир қанча муваффакиятли фильмлар яратган, кейин эса омадсизликка учраган продюсерлар ва режиссрлар тарихини таърифлаб бердим. Буни Спилберг ҳам, Уолт Дисней ҳам – ҳамма-ҳамма бошидан ўтказган”. Битим ўзини оклаши учун унинг хисоб-китобига кўра Pixar’нинг ҳар бир янги фильми 1,3 миллиард фойда келтириши керак. “Мен буни билишим Стивнинг қонини қайнатди”, – деганди кейинчалик Эйснер.

У хонани тарк этгач, Айгер қадамма-қадам унинг барча далилларини инкор этди. “Бу тақдимотда йўл кўйилган хатоларни ҳозир сизларга тушунтириб бераман”, – деб бошлади у. Директорлар кенгаши уларни тинглагач, битимни маъқуллади

Айгер Жобс билан учрашиш ва Pixar ходимларига битимни эълон қилиш учун Эмервиллга учиб кетди. Лекин бундан олдин Жобс Лассетер ва Кэтмалл билан ёлғиз гаплашиб олди. “Агар сизларда қандайдир шубҳа бўлса, мен ҳаммасини бекор қиласман”, – деди у. У буни самимий айтмаганди, бу босқичда энди бекор қилиш имкони деряли йўқ эди. Лекин бу дўстликка ишора эди. “Ҳаммаси жойида”, – деди Лассетер. “Мен ҳам шундай фикрдаман”, – деб рози бўлди Кэтмалл. Улар кучоқлашиши ва Жобс хўрсиниб йиғлади.

Кейин ҳамма атриумда тўпланди. “Disney Pixar’ни сотиб оляпти”, – деб эълон қилди Жобс. Айримларнинг кўзи ёшга тўлиб хафа бўлди, лекин у ҳаммасини тушунтириб берганидан кейин ходимлар бу қайсиdir маънода Pixar Disney’ни кўлга киритишини тушунди. Кэтмалл Disney animation’нинг раҳбари, Лассетер эса креатив директор бўлар эди. Нутқнинг охирида ҳамма шод-хуррам эди. Айгер ён томонида турганди Жобс уни сахна марказига таклиф қилди. У Pixar маданияти, Disney уни ўзлаштириши мухимлиги хақида сўзлаганида, зал гулдурос қарсак чалди.

“Мен нафақат яхши маҳсулотлар, балки ажойиб компаниялар яратишни ҳам мақсад қилгандим. Бунга Уолт Дисней муваффак бўлганди. Ўша битим натижасида биз Pixar’ни сақлаб қолдик ва Disney’ни сақлаб қолишда ёрдам бердик”, – деганди кейинчалик Жобс.

33-БОБ. ХХІ АСРНИНГ МАС КОМПЬЮТЕРИ APPLE'ДАГИ ТАБАҚАЛАНИШ

Чиғаноқлар, муз кубиклари ва қунгабоқарлар

iMac 1998 йилда пайдо бўлганидан бошлаб Жобс ва Жони Айвнинг ноодатий дизайнни Apple компьютерларининг ўзига хос хусусиятига айланди. Ихтиrolар орасида тўқ сариқ чиғаноққа ўхшаш ноутбук, муз кубигига ўхшаш дзен руҳиятига мос стол компьютери бор эди. Шкафда капа босган шимлар каби уларнинг айримлари ўз даврида ҳозиргидан анча ўзига жалб этувчан кўринарди. Улар дизайнга бўлган кучли муҳаббат маҳсули эди. Айнан шундай маҳсулотлар туфайли Apple ноёб компанияга айланди. Ҳар бир моделнинг бозорда пайдо бўлиши портлаш эди, бу эса Windows оламида жон сақлаб қолиш учун зарур эди.

Power Mac G4 Cube 2000 йилда пайдо бўлди ва ўзининг ташқи кўриниши билан дунёни шу даражада ларзага келтирдики, унинг бир нусхаси ҳозир Нью-Йорк замонавий санъат музейидан жой олган. Kleenex салфеткалари ўрамига тенг саккиз дюймли идеал куб Жобснинг эстетик туйғуларини тўлиқ ифодаларди. Унда ҳеч қандай суримла дисководлар йўқ эди, бунинг ўрнига бор-йўғи тор тирқиши мавжуд эди. Илк Macintosh каби унда вентилятор йўқ эди. Соғ дзен. “Бундай пухта ўйланган дизайнли компьютерни кўриб, сиз ўзингизга ўзингиз унинг ичидаги нима бор экан-а деб қоласиз! Биз ортиқча нарсани кесиб ташлаб, муваффакиятга эришяпмиз”, – деди Жобс Newsweek’га берган интервьюсида.

G4 Cube жимжимадор бўлмаса ҳам, серҳашам кўринарди, бунинг устига, у қувватли компьютер эди. Лекин у муваффакият қозонмади. У юқори сифатли стол компьютери эди, бироқ Жобс у бошқа маҳсулотлар каби оммабоп ва машҳур компьютер бўлишини хоҳлаганди. Ундей ҳам, бундай ҳам бўлмади. Профессионал фойдаланувчилар нафис дизайнга қизиқмасди, оддий фойдаланувчи эса бундай компьютер учун икки ҳисса кўп пул тўлашни хоҳдамади. Жобс Apple бир чоракда 200 мингта Cube сотади деб ўйлаганди. Биринчи чоракда унинг ярми сотилди. Кейин сотилган компьютерлар 30 мингдан камроқни ташкил этди. Кейинчалик Жобс Cube дизайнини бўрттириб юборганини ва нархини ошириб юборганини тан олди, NeXT компьютери билан ҳам шундай бўлганди. Лекин у ўз хатоларини такрорламасликни ўрганиб олганди. iPod каби маҳ-

сулотлар чиқарилаётганды, у маҳсулотнинг нархини назорат қилиб турди ва бозорни аввалдан таҳлил қилиб чиқди.

Қисман Cube сотуви пастлиги сабабли Apple даромадлари 2000 йилнинг сентябрига келиб, кутилганидан паст бўлди. Айнан ўшанда доткомлар тўлқини тугаганди ва Apple бозори кичрая бошлаганди. Компания акциялари нархи 60 доллар эди, бироқ бир кунда 50 фоизга тушиб кетди ва декабрнинг бошида 15 доллар ҳам турмасди.

Лекин бу Жобсни тўхтатгани йўқ ва у таникли, гоҳида эса эсан-киратиб қўядиган дизайнга интилишни давом эттириди. Ясси дисплейлар нархи тушганида, у “Жетсонлар” мультсериалидан келиб колган шаффоф стол компьютери – iMac’ни янгилаш вакти келди, деб қарор қилди. Айв нисбатан анъанавий моделни ўйлаб топди, унда компьютернинг ичидаги деталлар дисплей орқасида яшириганди. Жобсга бу ёқмади ва ҳаммасини ўйлаб кўриш учун пауза олди. Pixar ва Apple’да ҳам у аввал шундай қиларди. Бу дизайн етарлича қиска ва лўнда эмасди. “Мониторнинг ортидан компьютернинг ҳамма ашқал-дашқали кўриниб турса, ясси мониторнинг бизга нима кераги бор? – деб сўради у Айвдан. – Ҳар бир буюм ўз услугига мос келиши керак”.

Ўша куни Жобс муаммо ҳақида ўйлаб кўриш учун уйига эртарок кетди. Кечаси у Айвга кўнғироқ қилиб, уни уйига таклиф килди. Улар иккovi боғни кезишди. У ерда Жобснинг рафиқаси кунгабокар экканди. “Ҳар йили боқقا мен янги нарса экаман. Ўша йили кунгабокар эккандим. Болалар хатто ўзларига уй ясад олишганди, – деб эслайди у. – Жони ва Стив ўзларининг дизайннерлик муаммоларини муҳокама қилишаётганди ва бирдан Жони шундай деди: экран худди кунгабокар каби базадан ажralиб турсин. Унинг руҳи кўтарилиб кетди ва шу захотиёқ чизмалар чизишга киришди”. Айв дизайн ортида бирорта образ туришини яхши кўрарди, кунгабокар образи эса дисплей таъсирланувчанилигидан қўёшга интилаётганини англатарди.

Айвнинг янги дизайннда монитор хромланган оёқчада турарди ва нафақат кунгабокарни, балки антиқа Luxo чирогини ҳам эслатиб турарди. Аслида у Жон Лассетер Pixar’да ишлаган биринчи қиска метражли мультфильмдаги кичик Люксога ўхшарди. Apple кўплаб дизайнларни панентлаган ва кўпчилик патентлар Айвга тегишли, бироқ “юрадиган шарнирдаги ясси дисплейли компьютер тизими” дейилган патентда Жобс бош ихтирочи сифатида айтилган.

Айрим Macintosh’лар жуда “ёқимли” бўлиб кўриниши мумкин. Бироқ колган компьютер фирмалари маҳсулотнинг бошқа жиҳат-

ларини ҳаддан ошириб юбориши. Инновацион сифатида талкин қилинадиган бу индустрияда күриниши энг арzon бир хил қутилар сони күп эди. Dell, Compaq ва HP каби компаниялар янги ранг ва шаклни синааб күриши омадсиз чиққач, фақат нарх борасида мусобақалашарди. Журъатли дизайнни ва iTunes ва iMovie каби ноёб иловалари туфайли Apple ягона инновацион компания эди.

Intel

Apple инновациялари сира ҳам юзаки эмасди. 1994 йилдан бошлаб компанияда IBM ва Motorola томонидан яратилган PowerPC микропроцессоридан фойдаланишди. Бир неча йил давомида у тезлик борасида Intel платасидан ўзиб кетди, Apple ўзининг истеҳзоли рекламасида диққатни айнан шунга қаратганди. Бироқ Жобс қайтган вактда Motorola платалари эскириб бўлганди. Бу Жобс ва Motorola раҳбари Крис Гэлвин ўртасида жанжалга сабаб бўлганди. Жобс 1997 йилда Apple'га қайтганидан кейин тез орада Apple таклидчилари учун операцион тизимни лицензиялашни тўхтатишга қарор килди. Лекин у Гэлвинга Motorola ишлаб чиқарадиган StarMax компьютерлари учун истисно қилишини айтди. Эвазига Motorola ноутбуклар учун янги Power PC платаларини ишлаб чиқаришни тезлаширади. Улар баланд оҳангда сұхбатлашишди. Жобс Motorola платаларини ахлат деб айтди. Тутақиб кетиши билан ажralиб турдиган Гэлвин ҳам унга шу тарзда жавоб берди. Жобс гўшакни улоқтириб юборди. StarMax ишлаб чиқариш тўхтатилди, Жобс эса ҳеч кимга билдиrmай Motorola – IBM PowerPC платаларидан Intel платаларига ўтишни режалаштира бошлади. Бу мураккаб вазифа эди. Янги операцион тизим ёзиш билан баравар эди.

Жобс ўзининг директорлар кенгашига ҳеч қандай ҳокимиёт бермасди, лекин янги ғоялар яратиш ва стратегияни мухокама қилиш учун уларнинг йиғилишидан фойдаланди. У доска олдида туриб олиб, баҳсни керакли мавзуга бурди. Бир ярим йил давомида директорлар Intel платаларига ўтиш керакми-йўқми мухокама қилишарди. “Биз тўхтовсиз мухокама қилардик, кўплаб саволлар берардик ва ниҳоят, бу зарур деган қарорга келдик”, – деб эслайди кенгаш аъзоси Арт Левинсон.

Intel президенти Пол Отеллини Жобс билан маслаҳатлашишга киришди. Улар Жобс NeXT'ни кутқармоқчи бўлиб юрганида танишиб қолишганди. Отеллинининг айтишича, бу “уни ўзини тийишга мажбур қилганди”. Отеллини дунёга хотиржам ва киноя билан бокарди. 2000 йил бошида Жобс билан яна учрашганида, у “аввал-

гидек мулойим эмас”лигини кўрди. Бу унга кўпроқ марок берди. Intel аввал ҳам бир канча компьютер компаниялари билан ҳамкорлик қилганди, бироқ Жобс фойдалироқ шартларни хохлади. “Биз келишувга келиш учун тер тўкишимизга тўғри келди”, – деб эслайди Отеллини. Музокараларнинг катта қисми Жобснинг севимли сайрлари вақтида ўтди, баъзан эса улар Стэнфорд кампусидаги Ли-кобча номи билан машхур радиотелескоп олдида тунни бедор ўтказишди. Сайр бошида Жобс компьютерларнинг эволюцияси ҳақида ўз қарашларини баён қилишга киришарди. Охирида у зўр иштиёқ билан савдолашарди.

“Intel ювош эмас. Компанияга Энди Гроув ва Крейг Барретт раҳбарлик қилган кундан бошлаб шундай. Мен эса биз билан ҳамкорлик қилиш мумкинлигини кўрсатмоқчи эдим”, – дейди Отеллини. Apple ва Intel музокаралари ярим йил давом этди. Жобс Отеллинини энг яхши юз нафар ҳодим иштирокида ўтказиладиган сайёр йиғилишга таклиф қилди. У ерда Отеллини Intel лабораторияси ҳодимларининг машхур кийимини кийиб олди. У қуён кийимини эслатарди. Улар Жобс билан қучоқлашишди. 2005 йилда ҳаммага ҳамкорлик ҳақида эълон қилган вақтда ҳам улар қучоқлашишди. Экранда “Apple ва Intel – ниҳоят биргага” деган ёзув пайдо бўлди.

Билл Гейтс қойил қолди. Турли рангдаги компьютерлар унда таассурот уйғотмаганди, лекин ишлаб чиқариш жараёнини тўхтатмай, процессорни ҳеч кимга билдирамай алмаштириб қўйишганига у лол қолди. “Агар кимdir ишлаб чиқаришни секинлаштирамай, компьютердаги микропроцессорларни ўзгартирамиз деса, уни тен-так деб ўйлаш мумкин эди. Лекин улар шунга муваффақ бўлди”, – деди у йиллар ўтиб, Жобснинг ютуклари ҳақида ундан сўраганимда.

Опционлар

Жобснинг пулга бўлган муносабати унинг ажаб хусусиятларидан бири эди. 1997 йилда у Apple’га қайтганидан кейин компания муваффакияти учун бир йилда бир доллар эвазига ишлашга тайёр эканини эълон қилганди. Шунга қарамай, у катта грантларни, яъни Apple акцияларини харид қилиш учун йирик опционларни жон деб қабул киласди. Бу опционлар кенгаш берган баҳоларга ва самарадорлик мезонларига асосланган рағбатлантиришнинг стандарт амалиётига кирмасди.

2000 йилда Жобс ўз лавозимидағи “вақтинчалик” деган сўздан кутулгач ва расман Apple бош директори бўлгач, Эд Вулард ва ди-

ректорлар кенгаши унга (самолётдан ташқари) йирик грант таклиф қилишди. Жобс ўзининг камтарона имижига қарамай, у яна ҳам йирикрок грант сўраб Вулардни ҳайрон қолдирди. Лекин буларнинг ҳаммаси беҳуда бўлиб чиқди. 2000 йил сентябрда Apple акциялари нархи тушиб кетди, бунинг натижасида опцион қадр-қимматини бутунлай йўқотди. Бунга Cube'нинг яхши сотилмагани ва интернет тўлқини ниҳоясига етгани сабаб бўлди.

Fortune журналининг бош директорларнинг катта бонуслари ҳақидаги 2001 йилда чиқкан мақоласи вазиятни яна ҳам оғирлаштириди. Муқовага мағруронга мийигида кулиб турган Жобснинг фотосурати жойлаштирилганди. Гарчи бу вақтда унинг опционлари ҳеч қанча турмаса-да, техник баҳолаш (Блэк – Шоулз модели) уларнинг қийматини ҳисоблаб чиқиш имконини берарди. Ва уларнинг нархи 872 миллион долларни ташкил этди. Fortune'да бу бош директор қачонлардир қўлга киритган “шубҳасиз” энг йирик бонус деб ёзиб қўйилганди. Вазият чатоқ эди. Жобс Apple'даги тўрт йиллик машакқатли ва муваффакиятли меҳнати учун ҳеч қанча ишламаганди, лекин очкўз директор тимсолига айланганди. Унинг обрўсига путур етказилганди, чунки энди у иккюзламачи бўлиб кўринаётганди. У муҳаррирга истехзоли мактуб ёзди. Унда унинг опционлари “ҳеч қанча турмаслиги”ни билдири ва уларни Fortune'га журналда тилга олинган нархнинг ярмига сотишга тайёр эканини айтди.

Айни вақтда Жобс кенгаш унга яна битта йирик грант беришини хоҳлаётганди, чунки аввалги грант фойдасиз бўлиб чиқди. У кенгаш аъзоларини ва эҳтимол ўзини гап пулда эмас, эътирофда деб ишонтириди. “Гап пулда эмас. Ҳамма ҳамкасларининг эътирофига сазовар бўлишни хоҳлади. Мен ва кенгаш буни хис қилмаяпмиз”, – деганди у қимматли қоғозлар ва биржалар бўйича комиссияга берган ўз кўрсатмаларида. Унинг опционлари салбий қийматга эга бўлгани боис у кенгашнинг ўзи унинг сўрашини кутиб ўтирамай, унга янги грант таклиф қилиши керак деб ҳисоблади: “Мен бунга муносибман деб ўйлардим. Менга бу ёқимли бўларди”.

2001 йил августда унга навбатдаги йирик грант беришга қарор қилишди. Ўшанда битта акция нархи 18 доллар ҳам чиқмасди. Муаммо шунда эдик, Fortune'да мақола чиқкач, Жобсни ўз имижига хавотирга соларди. У кенгаш аввалги опционларни бекор қилмагунгача, янги грантни қабул қилмоқчи эмасди. Лекин бу янги ғийбатни келтириб чиқаради, чунки бу амалда опционларни қайта баҳолашни англатарди. Бу фойдани камайтиради. Янги опционлар

берилгандан кейин камида олти ой ўтгач, аввалги опционларни бекор қилиш – “ўзгарувчан тўловлар” билан боғлиқ муаммоларга дуч келмасликнинг ягона йўли эди. Бунинг устига Жобс опционларни бериш муддатлари юзасидан директорлар кенгаши билан баҳсга киришди.

2001 йил декабрь ойи ўртасида Жобс ниҳоят янги опционни кабул қилишга ва аввалгисини бекор қилиш учун яrim йил кутишга рози бўлди. Лекин бу вақтга келиб битта акция нархи 3 долларга ошиб, 21 долларга етди. Агар опцион ижро нархи янги кўрсаткичларга мувофиқ белгиланганида, ҳар бир акция тегишли равишда 3 долларга арzonроқ турарди. Шунинг учун Apple хукуқшуноси Нэнси Хайнен акция нархларининг охирги ўзгаришини ўрганди ва октябрдаги санани танлади. Ўшанда акциялар 18 доллар 30 цент турарди. Бундан ташқари, у директорлар кенгаши кўрсатилган кунда грантлар берилишини маъқуллаганини тасдиқловчи баённомани расмийлаштириди. Сана ўзгариши Жобсга 20 миллион фойда келтириши мумкин эди.

Бирок у бир цент ҳам ишламай, обрўсига берилган яна бир зарбани қабул қилиб олиши керак эди. Apple акциялари нархи тушишда давом этди. 2003 йилнинг мартаға келиб, янги опцион ҳам қадрсизланди, Жобс уни 75 миллион долларлик акцияларга алмаштириди. Бу 1997 йилда Apple'га қайтгандан бошлаб 2006 йил битим узил-кесил расмийлаштирилгунга қадар ҳар йил учун тахминан 8,3 миллион долларни ташкил этарди.

Агар The Wall Street Journal 2006 йилда опционлар саналарини қалбакилаштиришга бағищланган бир қатор мақолалар чоп этмаганида, буларнинг барчаси аҳамиятга эга бўлмасди. Эълонларда Apple компанияси тилга олинмади, лекин компания директорлар кенгаши мустакил текширув ўtkазиш учун кўмита тайинлади. Кўмита таркибиға Эл Гор, Google'дан Эрик Шмидт ҳамда аввал IBM ва Chrysler'да ишлаган Жерри Йорк киритилди. “Бошидан биз, агар Стив айбдор бўлса, воқеалар ривожланишига аралашмаймиз, деган қарорга келгандик”, – деб эслайди Гор. Кўмита Жобсга ва бошқа раҳбарларга берилган грантларни ўрганиб, бир қатор қоидабузарликларни аниқлади ва дарҳол тегишли маълумотларни кимматли қоғозлар ва биржалар бўйича комиссияга берди. Рапортда Жобс саналар қалбакилаштирилаётганини билган, лекин ҳеч қандай фойда олмаган деб ёзилганди. (Disney директорлар кенгаши ҳам Жобс Pixar'да ишлаган вақтида саналар қалбакилаштирилганини аниқлади.)

Бундай вазият конунларда аниқ ёритилмаганди, бундан ташқари, ҳеч ким охири фойда олмагани ҳам ҳисобга олинди. Комиссия саккиз ой мобайнида мустақил текширув ўтказди ва 2007 йил апрелда “қисман текширувда ўз вақтида ва самарали ҳамкорлик қилгани ҳамда ўз муаммоларини хабар қилгани учун” Apple’га қарши иш кўзғамаслигини эълон қилди. Гарчи Комиссия Жобс саналар қалбакилаштирилаётганини билганини аниклаган бўлса ҳам, Комиссиянинг баёnotи ундан ҳар қандай айбловларни олиб ташларди, чунки у “бундай операцияларнинг оқибатларини билмаганди”.

Бироқ Комиссия ўша вақтда директорлар кенгашида бўлган со-биқ молия директори Фред Андерсонга ва бош хукуқшунос Нэнси Хайненга айблов юклади. Андерсон истеъфога чиқсан ҳарбий-ҳаво кучлари капитани, тўргубурчак жағли ва босик характерга эга ҳалол ва дангал одам эди. У Жобснинг ғазабини боса олиши билан донг таратганди. Комиссия уни грантлардан бирининг хужжатлари билан ишлашда бор-йўғи “масъулиятсизлик”да айблади (у ишлаган грант Жобсга аталмаганди) ва уни кенгашга аъзоликдан четлатишмади. Шунга қарамай, у Apple директорлар кенгашидан кетди.

Андерсон ҳамма айбни унга тўнкашди, деб ҳисоблади. Комиссия билан ҳамма нарса ҳал бўлганидан кейин унинг адвокати қисман Жобсга айбни юклайдиган баёnot эълон қилди. Баёнотда ёзилишича, Андерсон “мистер Жобсни грант қарор қабул қилинган санага мувофиқ баҳоланиши кераклигидан, акс ҳолда муаммолар келиб чиқиши мумкинлигидан огоҳлантирганди”. Бунга Жобс “директорлар кенгаши олдиндан розилигини берганди”, деб жавоб берди. Хайнен бошида ўзига кўйилган айбловларни инкор этди, бироқ охири 2,2 миллион доллар жарима тўлашга рози бўлди. Apple ўз навбатида 14 миллион тўлашга кўнди.

“Камдан-кам ҳолларда битта одам ўз обрўсини ўйлаши туфайли шунча кераксиз муаммолар келиб чиқади. Бошқа тарафдан, биз Стив Жобс ҳақида гапирайпмиз”, – деб ёзганди The New York Timesдаги Жо Носера. Коида ва нормаларни назар-писанд қилмайдиган Жобс шундай мухит яратгандики, Хайнен каби кўл остидаги ходимлар унинг ҳоҳишига қарши боролмасди. Вақти-вақти билан бундай мухитда ижодий куч-ғайрат жўш уради. Лекин унинг атрофидаги одамларга бу қимматга тушиши мумкин эди. Жобснинг инжиқликлари деб яхши одамлар даҳшатли хатолар содир этиши мумкин эди.

Бу воқеа кўп жиҳатдан Жобснинг автомобилни кўйиш одатини эслатиб юборади. У автомобилини номи ёзилган жойга кўйиш

ўрнига, ногиронлар учун ажратилган жойга кўярди. У (нафакат атрофдагиларнинг, балки ўзининг нигоҳида) йилига бир доллар эвазига ишлашга тайёр бўлган одам бўлиб кўринишни хоҳларди, лекин йирик мукофотлар олишга интиларди. Майда исёнчидан у муваффақиятли тадбиркорга айланди, бироқ ўзининг бундай хислатларини жиловлай олмади ва бунга эришдим деб ўйлашга харат кат қилди.

34-БОБ. БИРИНЧИ РАУНД. МЕМЕНТО МОРИ²⁸

Саратон

Кейинрок Жобс 1997 йилдан бошлаб Apple ва Pixar'ни бир вактда бошқариши натижасида ҳаддан ортиқ асабийлашиши туфайли саратон касаллигига чалиндим, деб айтади. У күп сафарларда бўларди, унинг буйрагида тошлар ва бошқа касалликлар пайдо бўлди ҳамда у дармони қуриган ҳолда уйга қайтарди ва гапиришга ҳам куч топа олмасди. “Ана ўшанда саратон ўсмаси ўсишни бошлади, ахир менинг иммунитетим ўша вактда ҳаддан ортиқ кучсизлашганди”, – деганди у.

Ҳаддан ортиқ чарчашиб ёки заиф иммунитет саратонни келтириб чиқаришини тасдиқловчи маълумотлар йўқ. Шунга қарамай, унинг буйрак билан боғлиқ муаммолари саратон касаллигини аниқлаш имконини берди. 2003 йил октябрда у тасодифан ўзининг урологи билан учрашиб қолади ҳамда у буйрак ва сийдик йўлини компьютерда томография қилдиришни сўрайди. Охирги марта томография қилдирганига беш йил бўлганди. Янги суратда буйрак билан боғлиқ ҳеч бир муаммо аниқланмади, лекин ошқозоности бези атрофифа соя бор эди ва врач уни кўрикдан ўтишга юборди. У кўрикдан ўтмади. Ҳар доимгидек, у била туриб муаммони инкор этди. Лекин врач оёқ тираб туриб олди.

“Стив, бу ростдан ҳам жиддий. Сен текширувдан ўтишинг керак”, – деди у бир неча кундан кейин.

Врачнинг овозида ҳаяжон борлиги учун у қулоқ солишга мажбур бўлди. Эрта тонгда у тиббий кўрикдан ўтди. Врачлар суратни ўрганиб, уни учрашувга чакиришди ва унга ёмон хабарни маълум қилишди. Бу саратон эди. Улардан бири ҳатто унга ҳамма ишларини эпақага келтиришни маслаҳат берди, бу, эҳтимол, унинг бир неча ойлик умри қолганини маълум қилишнинг юмшоқ усули эди. Ўша кеча улар биопсия қилишди. Томоқдан ичакларга эндоскоп ўтказилди ва ошқозоности безига игна санчилиб, ўсманинг бир нечта ҳужайраси олинди. Паузлнинг эслашича, турмуш ўртоғининг врачлари хурсандлигидан йиғлаб юборай дейишли. Бу алоҳида-алоҳида ҳужайралар ёки ошқозоности безининг нейроэндокрин ўсмаси бўлиб чиқди. У кам учради, лекин секин ўсади, шунинг учун катта эҳтимол билан уни даволаш мумкин эди. Яхшиямки,

28 Ўлимни эсдан чиқарма (лот.).

буйракни текшириш натижасида ўсма эрта аниқланганди, демак саратон бутун организмга тарқаб кетишидан олдин ўсмани жарроҳлик йўли билан олиб ташлаш мумкин эди.

Ларри Бриллиант у қўнғироқ қилган биринчи одамлардан бири эди. У билан Жобс Хиндистондаги ашрамда танишиб қолганди. “Сиз ҳали ҳам худога ишонасизми?” – деб сўради ундан Жобс. Бриллиант ишонишини айтди ва улар Ним Кароли Баба исмли хинд гуру айтиб берган худога элтадиган йўллар ҳақида сухбат куришди. Бриллиант Жобсдан нима бўлди ўзи, деб сўради. “Менда саратон бор экан”, – деб жавоб берди Жобс.

Apple директорлар кенгаши аъзоси Арт Левинсоннинг телефони жиринглаб, экранда Жобс исми пайдо бўлганида у ўзининг Genentech компанияси директорлар кенгаши йиғилишига раислик килаётганди. Танаффусдан кейин Левинсон Жобсга қайта қўнғироқ қилди ва саратон ҳақидаги янгиликни эшитди. Аввал у саратон ўスマларини биологик ўрганиш билан шуғулланганди, унинг фирмаси эса саратонга қарши дори ишлаб чикаарди, шунинг учун у маслаҳатчи ролини бажарди. Intel асосчиси Энди Гроув ҳам бир пайтлар простата саратонини енганди. Жобс унга ўша якшанба куни қўнғироқ қилди ва у шу заҳоти машинасига ўтириб, Жобснинг олдига етиб келди ва унинг уйида икки соат сухбат қурди.

Жобс дўстлари ва рафикасининг ҳафсаласини пир қилиб, ўсманни операция йўли билан олиб ташлашни рад этди. Бу даволашнинг ягона тан олинган усули эди. “Мен чиндан ҳам танамга тифекизишларини хоҳламагандим, бошқа нарса фойда берармикан деб ўйлагандим”, – деди у менга бир неча йил ўтиб. Унинг овозидан пушаймонликни ҳис этиш мумкин эди. У кескин вегетарианча пархезга амал қилиб, кўплаб сабзи ва мева шарбати истеъмол қилди. Бундан ташқари, у игна билан даволанди, турли ўсимлик воситаларидан фойдаланди ва вақти-вақти билан айрим бошқа даволаш усулларини синаб кўрди. Бундай усуллар билан даволашни у интернетдан топиб ўқирди ёки унга буни дунёнинг турли чеккасида яшовчи одамлар, шу жумладан, медиум маслаҳат берарди. Канчадир вақт у жанубий Калифорнияда табиий тиббиёт клиникасига раҳбар бўлган врач назоратида бўлди. У ерда органик ўтларни истеъмол қилишга, шарбатли пархез тутишга, тез-тез ошқозонни тозалашга, гидротерапияга ва эмоционал ором олишга ургу бериларди.

“У чиндан ҳам танасининг ёришларини хоҳламасди ва бу жиддий муаммо эди. Бировни бунга мажбурлаш қийин”, – деди Пауэлл.

Шунга қарамай, у уриниб кўрди. “Тана рухга хизмат қилиш учун мавжуд”, – деб ишонтиромокчи бўлди Пауэлл Жобсни. Дўстлари унга операция килдириш ва кимё терапиясидан ўтиш кераклигини кўп бор айтишди. “Стив қандай бўлмағур илдизлар билан даволан-мокчи бўлган пайт мен у билан гаплашдим ва унга сен жиннисан, деб айтдим”, – дейди Гроув. Левинсон Жобсдан “хар куни ўтиниб сўрадим” ва “уни кўндира олмаганимдан” хафа бўлдим деганди. Бундай баҳслар уларнинг дўстлигига нукта қўйишига сал қолди. “Саратон билан ҳазиллашиб бўлмайди. Ундан операциясиз ва заҳарли кимёвий препаратларсиз кутулишнинг иложи йўқ”, – деди Левинсон Жобсга (Жобс ўшанда унга парҳез ёрдамида даволана-ётганини айтганди). Ҳатто Дин Орниш исмли диетолог ҳам (у ка-салликни муқобил усувлар ва маҳсус овқатлар билан даволаш бо-расида янги парҳезчи эди) Жобс билан узоқ сайр вақтида баъзидан анъанавий даволаш усувларига мурожаат қилиш тўғри бўлади, деб уни ишонтиромокчи бўлди. “Сенга чиндан ҳам операция керак”, – деди унга Орниш.

Стив 2003 октябрда унга ташхис қўйишганидан кейин тўқиз ой давомида қайсаrlик қилишини давом эттирди. Қисман унинг воқеликни ўзгартириш майдонининг яширин томони шу тахлитда намоён бўлди. “Менимча, Стив дунё муайян тарзда шаклланганидан қаттиқ афсусда, бу эса уни ўзини шундай тутишга мажбур қилмоқда. Баъзан бу иш бермайди. Ҳақиқат шафқатсиз бўлади”, – деб ўз фикри билан ўртоқлашди Левинсон. Жобснинг фикрни бир жойга жамлаш қобилияти у қабул қилишни хоҳламаган нарсани бир четта суриб қўйиши мумкин эди. Шунинг эвазига у кўплаб буюк муваффакиятларга эришди, лекин баъзан бу салбий оқибатларга ҳам олиб келди. “У юзма-юз учрашишни хоҳламаган хавфни эътиборсиз қолдиришга кодир эди. У шундай одам”, – деб изохлади унинг рафиқаси. Оиласи билан боғлиқ масала бўладими, техник ишланмаларга оид ишидаги масалалар бўладими ёки соғлиги ва саратон билан боғлиқ масала бўладими – баъзан Жобс шунчаки ҳаракат қилишдан бош тортарди.

Рафиқаси айтганидек, авваллари у “сеҳрлаб қўядиган тафаккури” учун мукофотланганди, у нарсаларни ўзи хоҳлагандек кўрсата оларди. Лекин саратонни у ўзгартира олмади. Пауэлл Стивни опе-рацияга кўндириш учун барча яқин инсонларини, шу жумладан, синглиси Мона Симпсонни жалб қилди. Ниҳоят 2004 йил июлда унга компьютер томографияси суратини кўрсатишиди. Унда ўсма

катталашгани ва, эҳтимол, кўпая бошлагани тасвириланганди. Бу уни ҳақиқатга тик боқишига мажбур қилди.

2004 йил 31 июль куни Стэнфорд университетининг Тиббиёт марказида Жобсни операция қилишди. Унга “Уиппл муолажаси” тўлиқ татбиқ этилгани йўқ. Унга кўра ошқозон ва ичакнинг ҳамда ошқозоности безининг катта қисми олиб ташланиши керак эди. Врачлар бундай имкониятни ҳам кўриб чиқишиди, лекин унчалик кескин бўлмаган усулни танлашди. Модификацияланган “Уиппл муолажаси” факат ошқозоности безининг бир қисмини олиб ташлашни назарда тутарди.

Эртаси куни Жобс ўзининг PowerBook ноутбукидан унинг ка-салхонадаги палатасига ўрнатилган AirPort Express ёрдамида хо-димларига электрон хат юборди. Унда уларга операция ҳақида ха-бар берганди. У хабарда топилган саратон тури “ошқозоности бези саратонининг 1 фоизини ташкил этади ва ўз вақтида ташхис қўйилса, жарроҳлик усули билан даволанади” – деб уларни ишонтириди. У унга кимё терапияси ёки нурли терапия керакмаслигини ва сентябр-да ишга қайтмокчи эканини айтди. “Мен Тим Кукдан йўклигимда Apple’даги ишларни бошқариб туришини сўрадим, шунинг учун ҳаммаси режа бўйича кетади. Айримларингизга августда кўнғирок қилиб тураман ва сентябрда сизлар билан учрашишни интизорлик билан кутяпман”, – деб ёзганди у.

Операциянинг ножоя таъсирларидан бири Жобс учун муаммо келтириб чиқарди. У қаттиқ парҳезларга, организмини тозалаш-нинг ноодатий усулларига қизиқарди ва ёшлигидан оч қолишини яхши кўрарди. Ошқозоности бези ошқозонга овқатни ҳазм қилиш имконини берадиган ферментлар ишлаб чиқаради, ушбу орган бир қисмининг олиб ташланиши етарли микдорда протеинлар қабул қилишни мураккаблаштиради. Беморларга тез-тез овқатланиш ва оқсилга бой турли-туман гўшт ва балиқли таомлар ҳамда қаймоғи олинмаган сут истеъмол қилиш тавсия этилади. Жобс ҳеч қачон бундай овқатларни тановул қилмаганди ва қилмоқчи ҳам эмасди.

У касалхонада икки ҳафта бўлди, кейин қийинчилик билан кучларини тиклаб олди. “Уйга қайтиб, мана бу тебранма курси-да ўтирганимни эслайман, – деди у менга меҳмонхонасидағи ана шундай креслолардан бирини кўрсатиб. – Юришга ҳолим йўқ эди. Бир ҳафта ўтгағина мен квартални айланиб чиқишига куч топдим. Мен бир нечта кварталларда жойлашган боғларга, кейин эса ундан узокроққа сайр қилишга ўзимни мажбурладим ва ярим йил ўтиб, мен жисмоний формамни тиклаб олдим”.

Афсуски, саратон бошка аъзоларга кўчиб кўпайишда давом этди. Операция вактида врачлар жигарнинг учта жойида ўсма борлигини аниқлашди. Агар тўққиз ой олдин операция қилишганида улар, эҳтимол, саратон тарқалишининг олдини олишган бўларди, энди эса буни ҳеч ҳам билиб бўлмайди. Жобс кимё терапияни бошлади, бу эса овқатланиш билан боғлиқ муаммоларни яна ҳам куҷайтирди.

Стэнфорддаги диплом топшириши маросими

Жобс саратон касаллиги билан курашишни давом эттираётганини сир саклади. У ҳаммага “соғайиб кетдим” деб айтди. 2003 йил октябрда ҳам у ўзига қўйилган онкологик ташхисни эълон килмаганди. Бундай маҳфийликнинг ажабланарли жойи йўқ. Ўзини бундай тутиш Жобсга хос эди. Лекин унинг ўз соғлигини тафсилотлар билан жамоатчилик олдида айтишга қарор қилгани яна ҳам ажабланарли. Жобс кам нутқ сўзласа-да (бундан янги маҳсулот тақдимоти учун саҳнага чиқишилар мустасно), у Стэнфорд университетининг таклифини қабул қилди ва 2005 йил июнда диплом топшириши маросимида сўзга чиқди. Онкологик ташхис ва 50 ёшлик юбилей уни фалсафий фикрлашга унади.

Нутқ сўзи учун у Аарон Соркин исмли ажойиб спичрайтерга мурожаат қилди (у “Ажойиб кунлар” фильмни ва “Фарбий қанот” сериали сценаристи эди). Соркин ёрдам беришга рози бўлди ва Жобс унга бир қанча кораламалар юборди. “Бу февралда эди, кейин у жим бўлиб кетди, апрелда мен уни яна безор қилдим, у хўп-хўп деб жавоб берди. Мен унга яна қандайдир хомаки вариантлар юбордим. Ниҳоят, мен унга кўнғирок қилдим, у яна хўп-хўп деди, лекин мана июнь ойи бошланди, у эса шу-шу менга ҳеч нарса юбормади”, – деб сўзлади Жобс.

Жобс саросимага тушди. У ҳар доим тақдимотларига ўзи матн ёзарди, лекин аввал ҳеч қачон диплом топширишда нутқ сўзламаганди. Кечалардан бири у ҳеч кимнинг ёрдамисиз (рафиқаси билан муҳокамаларни хисобга олмаганда) ўзи ўтириб нутқ ёза бошлади. Натижада жуда самимий ва содда мурожаат яратилди. У ҳақиқий Стив Жобс маҳсулотлари каби оддий ва тенги йўқ нутқ эди.

Алекс Хейли нуткни “Сизларга бир хикояни айтиб беришга ижозат бергайтисиз” деган сўзлардан бошлаган маъқул деганди бир сафар. Ҳеч ким маъруза эшитишни хоҳламайди, лекин ҳамма хикояларни яхши кўради. Жобс айнан шундай усулни танлади. “Бу-

гун мен ҳәётимдан учта ҳикоя айтиб бермоқчиман. Бор-йўғи учти ҳикоя”, – деб бошлади у.

Биринчи ҳикоя у Рид-колледжини ташлаб кетгани ҳақида ўзи “Мен ўзимга қизиқ бўлмаган мажбурий дарсларга кирмай, мароқ лироқ туюлган машғулотларга катнай бошладим”. Иккинчи ҳикоя Apple’дан ҳайдалиши унга фойда келтиргани ҳақида эди. “Муваффакиятли бўлиш юки ҳамма нарсадан шубҳаланадиган ёш тажрибасиз одамнинг эркинлиги билан алмашди”. Талабалар ниҳоятди дикқат билан тинглади, улар кампус осмонидан “Ҳамма электрон ахлатларни утилга топширинг!” деб ёзилган транспарантли самолёт учб үтишига ҳам эътибор бермади. Лекин Жобснинг учинчи ҳикояси уларнинг эс-хушини олиб қўйди. Ҳикоя унда саратон касаллигини аниқлашгани ва буни билиб яшаш унинг учун нимани англатиши ҳақида эди.

Мен яқинда ўлишимдан ҳам таъсирироқ воситани ҳеч учратмаганман. Буни билиш ҳәётимнинг муҳим лаҳзаларида танловни амалга оширишда ёрдам беради. Чунки ҳамма нарса – атрофдагиларнинг истаги, мағрурлик, ноқулай ахволга тушиб қолишдан ёки муваффакиятсизликка учрашдан қўркиш ўлим олдида четга суриласди ва чиндан ҳам муҳим бўлган нарса қолади. Ўлимни ёдда тутиш – тузокка тушишга чап беришнинг энг яхши усулидир. Энди сен тозасан. Қалбингга қулоқ тутмаслик учун ҳеч қандай сабаб йўқ.

Ушбу нутқнинг маҳорат билан минималистик тарзда ёзилганини нутқка оддийлик, сиполик ва жозибадорлик бахш этди. Антологиялардан тортиб YouTube’гача қаерни қидирманг, битирувчиларга багишлиланган бундан яхши мурожаатни топа олмайсиз. Эҳтимол, муҳимроқ нутқлар бўлгандир (масалан, Жорж Маршаллнинг 1947 йил Гарварддаги Европани тиклаш режаси ҳақидаги нутки), лекин ҳеч бири бу қадар чиройли нутқ бўлмаган.

Эллик ёшли шер

Жобс ўттиз ёшли ва қирқ ёшли юбилейларини Силикон водий-сидаги юлдузлар ва бошқа машҳур шахслар даврасида ўтказганди. 2005 йилда у эллика кириши муносабати билан рафиқаси томонидан уюштирилган кечага факат унинг энг яқинлари ва ишдаги ҳамкаслари тўпланди. Кеча уларнинг Сан-Францискодаги дўстларининг шинам уйида ўтди ва Элис Уотерс исмли ажойиб ошпаз боғдан узилган турли-туман мевалар солинган кускусли шотландча лосось тайёрлаб берди. “Кеча ажойиб, илиқ ва самимий муҳитда ўтди,

болалар ҳам бир хонада ўтиришлари мумкин эди”, – деб эслайди Уотерс. Whose Line Is It Anyway?²⁹ телешоуси иштирокчилари меҳмонларнинг вақтини чоф қилишди. Улар юмористик импровизация билан чикиш қилишди. Кечада Жобснинг яқин дўсти Майк Слейд, шунингдек, Apple ва Pixar’даги ҳамкаслари, шу жумладан, Лас-сетер, Кук, Шиллер, Клоу, Рубинштейн ва Теванян иштирок этди.

Кук Жобс йўқлигига компанияни ёмон бошкармади. У Apple группасининг қизикқон актёрлари ўз ролларини яхши ижро этишларини кузатиб борди, лекин саҳна чироклари ўзига қаратилишига йўл кўймади. Жобс кучли одамларни маълум даражада яхши кўрарди, лекин ўринбосарларига ҳеч қачон реал хокимиятни бермасди ва ҳеч қачон ҳеч ким билан саҳнани бўлишмасди. Дублёр билан қатнаша олмасди. Агар сиз кўзга яққол ташланиб турсангиз ҳам, ташланиб турмасангиз ҳам хуштак чалишарди. Кук бундай ғовларни четлаб ўтишга муваффак бўлди. У рулни бошқарганида, совуқкон ва қатъиятли эди, лекин дикқатни ўзига тортишга ёки олқиши олишга интилмади. “Ҳамма муваффақиятларни Стив билан боғлашаётгани айримларга ёқмаяпти, менга эса мутлақо фарқи йўқ. Тўғрисини айтсан, менинг номим газеталарда ҳеч қачон келтирилмаслигини маъкул кўрган бўлар эдим”, – деганди Кук.

Жобс соғлигини тиклаб таътилдан қайтгач, Кук Apple’нинг барча винтиклари маҳкам қотирилганини кузатувчи одамга айланиб қоларди ва Жобс ўзини йўқотиб қўйса, сира ҳовликмасди. “Мен Стив билан боғлиқ бир нарсани тушундим. Одамлар унинг танбеҳларини нотўғри тушуниб, буни мени танқид қиляпти ёки менга нисбатан салбий муносабатда бўляпти деб тушунади, аслида бу унинг шунчаки эҳтиросли характерининг бир кўриниши, холос. Мен бунга шундай қарадим ва ҳеч қачон хафа бўлмасдим”. Кўп жиҳатдан у Жобснинг акси: хотиржам ва оғир-босик одам эди. “Мен музокараларни яхши олиб бораман, лекин у, эҳтимол, мендан яхшиrok олиб борар, чунки оғир-вазмин одам”, – деганди кейинрок Жобс. Яна бироз мақтаб, у “лекин” деб уни жиддий қоралади: “Лекин, Тим маҳсулотни зийраклик билан ҳис эта олмайди”.

2005 йилнинг кузида Жобс Кукни Apple’нинг бош операцион директори этиб тайинлади. Улар ўшанда Японияга бирга сафар қилишди. Аслида Жобс Кукнинг фикрини сўрагани йўқ. У Кукка бурилиб, “Мен сени операцион директор қилмоқчиман”, деди.

Шу вақтда Жобснинг эски дўстлари Рубинштейн ва Эви Тे-

29 “Буни ким айтган?” – ҳажвия шоуси, биринчи бўлиб Британияда қўйилган.

ваниян (улар 1997 йилда ёлланган унинг “темир” ва софт бўйичи ўринбосарлари эди) кетишга қарор қилишганди. Теванян кўп пул ишлаб олганди ва ишлардан ўзини озод қилиши мумкин эди. “Эни – ақлли ва ёқимли йигит, Рубидан анча жиддий ва манмансирамаган. Эвининг кетиши мен учун катта йўқотиш бўлди. У ноёб эди, даҳо эди”, – деди Жобс.

Рубинштейн масаласи жиддийроқ эди. Кукка бўйсуниши кераклигидан унинг ғаши келарди ва у Жобс қўл остида тўккиз йил ишлаб чарчаганди. Уларнинг шовқинли жанжаллари кўпайиб қолганди. Яна бир жиддий муаммо бор эди: Рубинштейн Жони Айв билан бир неча марта ёқалашиб қолганди. Аввал Айв унинг қўлида ишларди, энди эса у тўғридан-тўғри Жобсга хисоб берарди. Айв тинимсиз новаторча дизайнерлик ғояларини таклиф қиласарди. Улар ўзига мафтун қилиб қўярди, лекин уларни рўёбга чиқариш кийин эди. Рубинштейннинг иши “темир” тежамли бўлишини назорат қилиш эди. Табиийки, у тез-тез Айв билан жанжаллашарди. У табиатан эҳтиёткор одам эди. “Ахир Руби НР’дан келганди. Хеч қачон ғайратли бўлмаган”, – деганди Жобс.

Power Mac G4 тутқичларини маҳкамлаб турган бурама михлар билан бўлган воқеани олайлик. Айв бу михлар ўзгача тарзда силлиқланиши ва шакли ўзига хос бўлиши керак деган хulosага келди. Лекин Рубинштейннинг фикрича, бу “ниҳоятда” қиммат эди ва лойиҳани бир хафтага кечиктирарди. Шунинг учун бу ғояга такиқ кўйди. Унинг вазифаси маҳсулотлар чиқариш эди, бу эса нимадандир воз кечиши кераклигини англатарди. Айв бундай ёндашувни инновацияларга душманлик сифатида баҳолаб, тепага, Жобснинг олдига шикоят қилиб чиқарди, баъзан ўрта бўғин ходимларига мурожаат киларди. “Руби сен бундай киломайсан, бу бизни кечиктиради дерди. Мен эса қила оламиз дердим. Мен буни ишни билиб айтардим, чунки унга билдирамай, ишлаб чиқувчиларни ўзига оғдириб олардим”, – деб эслайди Айв. Барча вазиятда Жобс Айвнинг томонида бўларди.

Баъзида Айв ва Рубинштейн ўртасидаги жанжаллар муштлашишгача борарди. Охири Айв Жобсга “Ёки уни танла ёки мени”, деди. Бу вактга келиб, Рубинштейннинг ўзи ҳам кетишга тайёр эди. У ва унинг рафиқаси Мексикадан ер сотиб олганди ва у уй куриш учун ишда танаффус қилмоқчи эди. Охири у Palm’га кетиб колди. Бу компания Apple’нинг iPhone’лари билан рақобатлашмоқчи эди. Жобс Palm унинг собиқ ходимларини ёллаётганидан жаҳли чиқиб,

Бонога³⁰ шикоят қилди. У Apple'нинг собиқ молия директори ва Palm назорат пакетини сотиб олган Фред Андерсон билан компания асосчилари каторига кираарди. “Ўзингни бос. Бу худди The Beatles Herman's Hermits³¹ унинг гастрол жамоасидан кимнидир авраб олгани учун шовқин кўтаргани билан тенг”. Кейинроқ Жобс бунга кескин муносабат билдирганини тан олди. “Улар (Palm) тамомила муваффақиятсизликка учрагани менга тасалли беради”.

Жобс камроқ жанжалкаш ва кўпроқ гапга кирадиган янги менежерлар жамоасини бирлаштиришга муваффақ бўлди. Кук ва Айвга қўшимча равишда iPhone дастурий таъминоти учун жавоб берган Скотт Форсталл, маркетингни бошқарган Фил Шиллер, Mac компьютерларини аппаратлар билан таъминлаш билан шуғулланган Боб Мэнсфилд, интернет-хизматларни бошқарган Эдди Кью ва бош молиявий директор Питер Оппенгеймер унинг асосий ўйинчиларига айланди. Гарчи жамоасининг топ-менежерлари ташки кўриниши бир хил бўлса-да (ўрта ёшли оқ танли эркаклар), улар турли-туман характерларга эга эди. Айв таъсиран ва гапга уста, Кук пўлатдек совуқ. Уларнинг барчаси Жобс улардан ҳурмат билан муносабатда бўлишни ва шу билан бирга унинг таклифлари борасида баҳслashiшга тайёр бўлишни кутаётганлигини билишарди. Мувозанатни ушлаб туриш қийин эди, лекин уларнинг ҳаммаси буни осонгина эплай оларди. “Агар сиз ўз фикрингизни билдирамасангиз, у сизни оёқости килиб ташлашини мен жуда тез тушундим. У муҳокамани кўзғатиш учун қарама-қарши фикрни айтиши мумкин, чунки бу энг яхши натижаларга олиб келиши мумкин. Шунинг учун норозилигингни эркин билдира олмасанг, сен жон сақлай олмайсан”.

Олий раҳбарият иштирокида душанба кунлари ўтказиладиган йиғилиш эркин баҳслashiш имконини берадиган асосий майдон эди. Йиғилиш соат тўққизда бошланарди ва уч-тўрт соат давом этарди. Дастребки ўн дақиқада Кук жорий ишлар ҳолатини акс эттирадиган диаграммаларни кўрсатарди, сўнгра компания маҳсулотларининг хар бири кенг муҳокама этиларди. Асосий эътибор келажакка қаратиларди: хар бир маҳсулот кейинги боскичда қандай бўлиши керак, бундан кейин нимани ишлаб чиқиши керак. Жобс Apple миссияси умумий эканини кучлироқ ҳис қилдириш учун йиғилишлардан фойдаланаарди. Бу назоратни кучайтириш ва айрим бўлинмалар ўргасидаги низоларнинг олдини олиш имконини

30 U2 рок-гурӯҳи вокалисти.

31 Британия рок-гурӯхи.

берарди, бунинг натижасида компания Apple маҳсулоти каби яхли кўринарди.

Бундан ташқари, Жобс устуворликларни белгилаб олиш учун бундай йигилишлардан фойдаланаарди. Ҳар бир гурухни маркетинг амалларидан келиб чиқиб, турли маҳсулотлар ишлаб чиқишига ундаш ёки минглаб ғояларга эрк бериш ўрнига Жобс Apple эътиборини икки-учта устувор йўналишга қаратишини талаб киларди. “Ҳеч ким унчалик атрофдаги шовқинга чап бера олмасди. Бу унга бутун эътиборни бир нечта нарсага қаратиш ва қўплаб бошқа таклифларни рад этиш имконини берарди. Ҳар ким ҳам буни эплай олмасди”, деганди Кук.

Афсоналарга кўра Қадимги Римда ғалаба қозонган саркарди тантанавор қадам ташлаб кетаётганида, унга бальзида хизматкор ҳамроҳ бўларди. Саркардага *memento mori* (ўлим эсингдан чиқмасин) деб эслатиб туриш хизматкорнинг вазифаси эди. Ўлим ҳақидаги эслатма қаҳрамонга реал воқеликдан узилмаслик, итоаткор бўлиш имконини берарди. Жобс *memento mori* деган сўзни врачлардан эшилди, лекин итоаткор бўлганий йўқ. Аксинча, соғайгач, у шундай иштиёқ билан реванш олишга карор қилди, гўё унда ўз миссиясини ниҳоясига етказиш учун кам вақт қолгандек туюларди. Стэнфорддаги нутқида тан олганидек, касаллик унга йўқотадиган ҳеч нарса йўқлиги ҳақида эслатма бўлиб хизмат қилди, шунинг учун у бор кучи билан олға интилди. “У яна миссиясини бажарди. Гарчи у энди йирик компанияни бошқараётган бўлса-да, у ҳеч ким журъати етмаган қўрқмас қадамлар ташлашда давом этди”, – деди Кук.

Дастлаб у хушмуомала бўлиб қолгандек туюлди, саратон ва 50 ёшлик таваллуд айёми уни норози бўлганда юмшокроқ муомала қилишга мажбур қиласди, деган умид бор эди. “Операциядан қайтгач, у дастлаб одамларни камроқ ҳақорат қилди, – деб эслайди Теванян. – Жаҳли чиқса, у бақириши, ўзини йўқотиб қўйиши, сўкиши мумкин эди, бироқ у кишини бутунлай йўқ қилишга интилмади. Шунчаки бу унинг кишини яхшироқ ишлашга мажбурлаш усули эди”. Бу сўзларни айтиб, Теванян бир дақиқа ўйланиб қолди, сўнгра “Факат у кимдир чиндан ҳам ёмон ва кетиши керак деб ўйламасагина, шундай қиласди”, деб қўшимча қилди.

Оқибатда унинг одамлар билан кескин муомала килиш хислатлари қайтиб келди. Бу вақтга келиб, унинг ҳамкасларининг қўпчилиги бунга ўрганиб қолганди ва бунга чидашга рози эди. Улар кўпинча Жобс ўз ғазабини нотаниш одамларга қаратганидан

хафа бўларди. “Бир куни биз коктейл ичгани Whole Foods органик маҳсулотлар дўконига кирдик, – деб эслайди Айв. – Коктейлни ёши катта аёл тайёрлаётганди ва Стив коктейлни қандай тайёрлаётганини кўриб унга ташланиб кетди. Кейин у “У кексайиб қолган ва бундай иш унга тўғри келмайди”, – деб аёлга ачинди. Унинг миясида биринчи ҳолат иккинчи ҳолат билан ҳеч ҳам боғланмаганди. Иккала ҳолатда ҳам у туристлигича қолди”.

Жобс билан Лондонга бирга борганида, Айвга оғир вазифа юкланди. У меҳмонхона танлаши керак эди. У нафис минималистик услубда ишланган The Hempel номли сокин беш юлдузли эксклюзив меҳмонхонани танлади. Меҳмонхона Жобсга ёқади деб ўйлаганди. Аммо жойга келиб, у хаёлан Жобснинг кайфияти ёмон бўлишига тайёрланди ва бир дақиқа ўтгач, телефони жиринглади. “Менинг хонам дабдала. Умуман ахлат. Кетдик бу ердан”, – деди Жобс. Айв юкни жойлади ва рўйхатга олиш жойига тушди. У ерда Жобс донг котган хизматкорга хаёлига келган фикрини айтарди. Шунда Айв кўпчилик одамлар, шу жумладан, унинг ўзи ҳам ўзларига ёқмаган нарсага дуч келса, дангалликдан қочишини, чунки бошқаларга ёкишни исташини ва одамларнинг “характери шундайлигини” тушуниб етди. Жуда силлиқ тушунтириш. Нима бўлса ҳам Жобс бундай характерга эга эмасди.

Табиатан одобли бўлган Айв у ҳурмат қилган Жобс нима учун ўзини бундай тутаётганини тушунолмай ҳайрон эди. Бир куни Сан-Францискодаги барлардан бирида у столга жиддий нигоҳ билан энгашиб, буни таҳлил қилишга уриниб кўрди:

“У жуда-жуда зийрак йигит. Шунинг учун ғайриооддий хулқи, унинг кўполлиги кишини ғазаблантиради. Гап кор қилмайдиган, хиссийтсиз одамларнинг кўполлигини тушунаман, лекин зийрак одам кўпол бўлиши ақлга сиғмайди. Мен бир куни ундан нима учун бу қадар қаттиқ ғазабланишини сўрадим. У “кейин мен ғазабдан тушаман” деб жавоб берди. Унда ёш болаларга хос хислат бор. Бирор нарсани деб унинг асаби қўзгайди, кейин дарҳол босилади. Лекин адолат юзасидан айтиш лозимки, у жуда ғазабланиб, кимнидир қаттиқ хафа қилиб қўядиган ҳоллар ҳам бор. Ва менимча, у ўзини бунга ҳақлиман деб ҳисоблайди. У жамиятдаги оддий хулқ-автор қоидалари унга тегишли эмас, деб ҳисоблайди. У жуда зийрак одам бўлгани учун одамларнинг нозик жойидан олишни аниқ билади. Ва одамларни ранжитади. Лекин кўп эмас. Вакти-вакти билан у шу ишни қиласди”.

Гоҳида унинг бирорта ақлли ҳамкасби Жобсни бир четга олиб,

уни тийиб кўйишга ҳаракат қиласди. Ли Клоу бунда устаси фарани эди. Жобс кимнидир ҳақоратласа, “Стив, сен билан гаплашин мумкинми?” – дерди у секин овоз билан. У Жобснинг хонасига кириб, улар ҳам куч-ғайрат билан ишлаётганини айтиб берарди. “Уларни ҳақоратлассанг, бу уларни рағбатлантирмайди, балки ҳафсаласини пир қиласди”, – деганди у шундай суҳбатларнинг бирида. Жобс узр сўраб, буни тушунишини айтганди. Лекин яна ўзи билганини қиласди. “Мен шунчаки шундай яралганман”, – деб тушунтиради у.

У Билл Гейтсга бўлган муносабатини ҳам юмшатди. Microsoft компанияси 1997 йилги битим мажбуриятларини бажарди. Ўшанда компания Macintosh учун йирик дастурий таъминот ишлаб чиқиши давом эттиришга рози бўлди. Бундан ташқари, Microsoft Apple учун жиддий ракиб бўлмай колди, чунки компания Apple’да қабул килинган “рақамли тугун” стратегиясини ўзлаштирганди. Гейтс ва Жобснинг маҳсулотлар ва инновацияларга бўлган ёндашуви турлича эди, лекин уларнинг рақобати уларга ўзлигини англаб етиш имконини берганди.

The Wall Street Journal газетаси шархловчилари Уолт Моссберг ва Кара Свишер 2007 йил майда All Things Digital (“Бутун ракамли олам”) конференциясида Гейтс ва Жобс биргаликда интервью беринини хоҳлаётганди. Моссберг дастлаб Жобсни таклиф қилди (у бундай конференцияларда кам иштирок этарди) ва агар Гейтс келса, у ҳам келишини эшитиб хайрон бўлди. Буни билгач, Гейтс ҳам рози бўлди. Бу режа амалга ошмаслиги ҳам мумкин эди, чунки ўша вақтда Гейтс Стивен Левига Newsweek журнали учун интервью бериб, “Mac PC’га қарши” телевизион реклама роликлари ҳакидаги саволга жавоб бераётиб, ғазаби қайнаб кетганди. Роликларда Windows операцион тизими фойдаланувчилари ҳаётдан оркада колиб кетган нодонлар сифатида кулгуга олинганди, Mac эса “замонавийроқ” ва “илғорроқ” маҳсулот сифатида талқин этилганди. “Улар нимага ўзларини зўр қилиб кўрсатаётганини билмайман. Рост гапиришнинг аҳамияти борми бунда ёки агар сен чиндан ҳам зўр бўлсанг, хоҳлаганча ёлгон гапиришини мумкинми? Уларнинг гапида заррача ҳам ҳақиқат йўқ”, – деганди Гейтс жигибийрон бўлиб. Леви Windows’нинг Vista деб номланган янги операцион тизими ростдан ҳам Mac’нинг кўп жихатларини кўчириб олганми, деб савол бериб, ўтга керосин сепди. “Агар сизларни фактлар қизиктирса, аввал ушбу элементларнинг исталган бирини ким биринчи бўлиб намойиш этганига қизиқиб кўринг. Сиз

шунчаки Стив Жобс дунёни кашф килди, биз қолганлар унга кейин етиб олдик, демоқчи бўлсангиз, унда марҳамат”, – деб жавоб берди Гейтс.

Жобс Моссбергга қўнгироқ килиб, Гейтснинг Newsweek’га берган интервьюсидан кейин биргаликда сухбат қуриш ғояси унчалик тўғри бўлмаса керак деб айтди. Лекин Моссберг уларни кўндиришга муваффақ бўлди. Моссберг уларни юракдан сухбат қуришга чақирди. Аммо Жобс ўша куни бундан сал олдин Microsoft’ни қаттиқ танқид остига олди ва шундан кейин уларнинг кўнгилдан сухбат қуриш эҳтимоли камдек туюларди. Apple’нинг Windows’га мўлжалланган iTunes дастури ғоят оммабоп эканлиги ҳақидаги саволга Жобс “Бу дўзахда қоврилаётган одамга муздек сув бериш билан баробар”, – деб ҳазил аралаш жавоб берганди.

Шунинг учун ўша кеча Гейтс ва Жобс биргаликда нутк сўзлашидан олдин фойеда учрашадиган вақт келганда Моссберг асабийлашди. Гейтс ёрдамчиси Ларри Коэн билан бирга биринчи пайдо бўлди. У Гейтсга Жобснинг эрталабки луқмасини айтиб бераётганди. Бир неча дақиқа ўтиб, шошилмай Жобс кириб келди ҳамда муз солинган пакирчадан бир бутилка сув олиб ўтирди. Бир дақиқа ҳамма сукунатга чўмди, сўнгра Гейтс шундай деди:

– Нима ҳам дердим, мен дўзах вакили бўлсам керак.

У кулмасди. Жобс жим турди-да, кейин истехзоли табассуми билан муздек сув солинган бутилкани унга узатди. Гейтс хотиржам бўлди ва вазият юмшади.

Бу рақамли эранинг икки буюк даҳосининг мароқли дуэти эди. Улар бир-бирлари ҳақида дастлаб эҳтиёткорона, сўнгра илиқ сўз юритишиди. Техник стратегиялар бўйича эксперт Лайза Байернинг улар бир-биридан нимани ўргангани ҳақидаги саволига улар самимий ва холис жавоб беришди ва бу энг эсда қоларли воқеа бўлди.

– Мен Жобсдек дидли бўлиш учун бор будимни берган бўлардим, – деб жавоб берди Гейтс.

Паст овозда кулгу эшишилди. Ўн йил аввал Жобс Microsoft’нинг муаммоси шундаки, уларда умуман дид йўқ, деб айтганди ва бу машҳур иборага айланиб кетганди. Бирок Гейтс у жиддий айтиётганини билдириди. Жобс – “ҳам одамлар, ҳам маҳсулотлар борасида интуитив дидга эга истеъдодли одам”. У Macintosh компанияси компьютерлари учун яратмокчи бўлган дастурларни Жобс билан бирга кўздан кечирганини эслади.

– Стив одамлар ва маҳсулотлар борасидаги ҳис-туйғуларига

асосланиб қарор қабул қиласы да ва биласизми, буни тушунтириб бериш қийин. У ишга бутунлай бошқача, худди сеҳргардек ёндашади. Ва мен шунда “қойил” дейман!

Жобс полга қараб ўтириди. Кейинроқ у Гейтснинг самимилигига ва оқ күнгиллиги уни ҳайрон қолдирганига икror бўлди. Жобс ҳам ўз навбатига келганида у қадар кўнгли очик бўлмаса-да, самимили фикр билдириди.

У Apple’нинг яхлит интеграцияланган маҳсулотлар яратишга қаратилган технологияси ва Microsoft’нинг рақобатчи компанияларга ўз дастурларидан фойдаланиш учун лицензия беришга очиқлиги ўртасида жиддий тафовут борлигини таърифлаб берди. Мусиқа бозорида iTunes/iPod комплекти яққол кўрсатиб берган интеграциялашган ёндашув муваффакиятли бўлди, лекин Microsoft’нинг маҳсулотни алоҳида-алоҳида сотиш сиёсати шахсий компьютерлар бозорида энг яхши натижা берди. Жобс томдан тараша тушгандай қайси ёндашув мобил телефонлар учун мос тушади деган масалани кўтарди.

Сўнгра мулоҳазали фикр билдириди. У лойиҳалаштириш фалсафасидаги тафовут ўзига ва Apple’га бошқа компаниялар билан яхши ҳамкорлик килиш имконини бермаётганини айтди.

– Биз Воз билан компанияни ҳамма маҳсулотни ўзимиз ишлаб чиқарамиз, деб ташкил этгандик, шу сабабли одамлар билан яхши ҳамкорлик алоқаларини сақлай олмаймиз. Ва менимча, агар ҳамкорлик қила олиш Apple компанияси қонида бўлганида, бу компанияга жуда катта фойда келтиради.

35-БОБ. IPHONE. УЧТА ИНҚИЛОБИЙ МАҲСУЛОТНИ БИРЛАШТИРГАН МАҲСУЛОТ

Қўнғироқ қилиш имконини берадиган iPod

2005 йилга келиб iPod сотуви ҳажми кескин кўтарилиди. Ўша йили ҳайрон қоларли даражада 20 миллионта iPod сотилди, бу бир йил аввалгидан тўрт баравар кўпроқ эди. Бу маҳсулот бир йиллик фойданинг 45 фоизини ташкил этиб, компания учун тобора муҳимроқ ўрин эгаллай бошлади. Бундан ташқари, iPod илғор компания сифатида Apple имижига “сайқал берди” ва Mac компьютерлари сотувини тезлаштириди.

Мана шунинг учун Жобс асабийлашарди. “Ўйинни бузиши мумкин бўлган маҳсулот пайдо бўлиши унинг хаёлини банд этганди”, – деб эслайди директорлар кенгаши аъзоси Арт Левинсон. Жобс “Бизни тушликдан қуруқ қолдирадиган курилма бор. Бу мобил телефони” деди. Камерали мобил телефон пайдо бўлгач, рақамли камералар бозори оғир йўқотишларга учраганини ва мусикий плеерлар ўрнатилган телефонлар чиқиши билан бу iPod’нинг ҳам бошига тушиши мумкинлигини Жобс директорлар кенгашига тушунтириб берди. “Ҳамма телефон билан юради, шу сабаб бунинг натижасида iPod’га бўлган эҳтиёж йўқолиши мумкин”, – деди у.

Дастлабки режага кўра у, Билл Гейтснинг олдида айтганидек, компания қонида йўқ бўлган хислатни пайдо қилиши, яъни бошка компаниялар билан ҳамкорлик қила олиши керак эди. Жобс Motorola компаниясининг бош ижро этувчи директори Эд Зандер билан дўст эди.

Ва у RAZR номли рақамли камерага эга оммабоп мобил телефонга ўхшаш маҳсулот яратишни муҳокама қила бошлади. Шу тарика ROKR телефони пайдо бўлди.

Лекин бу телефон iPod’га хос ўзига мафтун қиласидиган минимализмдан ва RAZR’га хос қулайликдан маҳрум эди. Унга бор-йўғи юзта кўшиқ сигарди, бунинг устига кўшиқ юклаш қийин эди. Кўриниши хунук бўлган бу телефон томонларнинг келишуви натижасида юзага келган маҳсулот эди, бу эса Жобснинг ишга бўлган ёндашувига зид эди. Битта фирма назорати остида бўлиши керак бўлган темир, софт ва ички деталлар Motorola, Apple ва Cingular симсиз алоқа провайдери томонидан бир амаллаб бирлаштирилган эди.

“Ва сиз буни келажак телефони деб атаяпсизми?” – деб ёзилганди Wired журналининг 2005 йилдаги ноябрь сонида.

Жобс ғазабга минди. “Менга Motorola каби аҳмоқона компаниялар билан ишлаш жонга тегди. Келинг буни ўзимиз яратамиз”, – деди у Тони Фаделл ва iPod муҳокамасига бағишиланган йиғилишнинг бошқа иштирокчиларига. У бозордаги мобил телефонларниң бир ғалати жиҳатини сезди: уларнинг барчаси аввалги портатив мусиқий плеерлар каби ҳеч нарсага ярамасди. “Биз кўлимиздаги телефонларимиз бизга нимаси билан ёқмаслиги ҳакида ўтириб узок сухбат курдик. Улар жуда мураккаб эди. Уларнинг функцияларини ҳеч ким тушунмасди, уларни ҳатто йўриқнома орқали ҳам тушуниб бўлмасди. Шунчаки бошинг қотарди”, – деб эслайди у. Жорж Райли исмли адвокатнинг эслапича, юридик масалаларга бағишиланган йиғилишлардан бирида Жобс Райллининг мобил телефонини олиб, у накадар укувсизлик билан ишланганини кўрсатиб берганди. Шу тарика Жобс ва унинг жамоасида улар ўзлари фойдаланишини хоҳлаган телефон яратиш ғояси пайдо бўлди. “Бундан бошқа зўр мотивацияни ўйлаб топиш қийин”, – деди кейинроқ Жобс.

Мобил телефонлар бозорининг салоҳияти яна бир ўзига жалб этувчан омил эди. 2005 йилда барчага, биринчи синф ўқувчиларидан тортиб кекса инсонларгача 825 миллионта мобил телефони сотилди. Бундай телефонларнинг кўпчилиги сифатсиз бўлгани боис юқори сифатли илғор маҳсулотга эҳтиёж пайдо бўлди. Дастваб Жобс бу лойиҳани AirPort роутерлари билан шуғулланувчи Apple бўлинмасига берди. Бунда Жобс бу бўлинма симсиз маҳсулотлар билан яхшиrok шуғулланади деган ўйдан келиб чикканди. Бироқ тез орада бу iPod каби майший буюмлигини тушунди ва шунинг учун лойиҳани Фаделл ва унинг жамоасига топширди.

Дастваб улар iPod’ни такомиллаштириш ҳакида ўйлашди. Улар ғилдиракли бошқарувдан телефон опцияларини вараклаш ва клавиатурасиз рақамлар териш учун фойдаланишмоқчи эди. Бироқ ғилдиракли бошқарув бунга мослашмагани кўриниб турганди. “Биз, айникса, рақам теришда ғилдиракдан фойдаланолмай кўп қийналдик. Бу жуда ноқулай эди”, – дейди Фаделл. Ғилдиракли бошқарув манзиллар ёзилган саҳифани вараклаш учун жуда мос келарди, лекин рақам киритишга бўлган ҳар қандай уринини бош оғриғига айланиб кетарди. Улар ўзларини одамлар асосан манзиллар ёзилган саҳифадаги кишиларга қўнғироқ қиласди, деб ишонтиришга уринишди, лекин бу билан ўзларини алдаётганликларини тушуниб туришганди.

Ўша вактда Apple'да иккинчи маҳсулот устида иш кетаётганди. Планшетли компьютер яратиш ғояси устида маҳфий иш олиб борилаётганди. 2005 йилда бу икки лойиха бир-бири билан кесишиб қолди ва планшет учун аталган ғоялардан телефонни лойиҳалаштиришда фойдаланилди. Шундай қилиб, iPad ғояси аслида iPhone яратилишидан олдин пайдо бўлганди ва бу ғоя iPhone яратилишига ёрдам бериб юборди.

Мультитач

Microsoft'даги планшетли РС ишлаб чиқувчиларидан бири Лорен ва Стив Жобсларнинг дугонасига уйланганди. У ўзининг эллик ёши муносабати билан у тантанали қабул уюштиришга қарор қилди. Унга Жобслар ҳамда Билл Гейтс ва унинг рафиқаси Мелинда таклиф этилди. Жобс истар-истамас борди. “Стив бу қабулда менга нисбатан ўзини анча дўстона тутди. Лекин у таваллуд кунини нишонлаётган одам билан унчалик хушмуомала бўлмади”, – деб эслайди Гейтс.

Мезбон Microsoft учун ишлаб чиққан планшетли РС ҳакидағи маълумотларни Жобсга айтиб бераётгани Гейтснинг жаҳлини чикарди. “У бизнинг ходимимиз ва шунинг учун бизнинг интеллектуал мулкимизни биларди”, – деб айтди Гейтс. Бу Жобснинг ҳам фашига тегди. Жобс бу ҳақда шундай деганди:

“У Microsoft планшетли РС учун ёзилган софт билан дунёни бутунлай ўзгартириб юборишини, ноутбукларни йўқотиб ташлашини ва Apple Microsoft дастурлари учун лицензия олиши кераклигини айтиб, жонимга тегди. Лекин у бу қурилмага бошидан нотўғри ёндашганди. Бу қурилма стилусга эга эди. Агар стилусни таклиф қилсанг, сен тамомсан. Ўша тушлиқда у бу ҳақда мени камида ўн марта гапга тутди ва шу қадар жонимга теккандики, уйга қайтгач, мен ўзимга-ўзим “Жин урсин, планшетли компьютер аслида қандай бўлишини унга кўрсатиб кўйишга тўғри келади”, дедим”.

Эртаси куни Жобс оғисга келиб, ўз жамоасини тўплади ва “Мен планшетли компьютер яратмоқчиман ва унда клавиатура ҳам, стилус ҳам бўлишини хоҳламайман”, – деб айтди. Фойдаланувчилар бармоқларини экранга теккизиб, ахборот киритиши мумкин. Бу эса экран “мультитач” деб номланган функцияга эга бўлиши кераклигини англатади. Бу функция бир нечта кирувчи сигнални бир вактда қайта ишлай олади. “Сизлар мультисенсорли экран ўйлаб топа оласизларми?” – деб сўради у. Бунинг учун ярим йил керак бўлди, лекин улар хом бўлса-да ишлайдиган прототипни кўрсатиш-

ди. Жобс уни Apple'да яна бир фойдаланувчи интерфейси ишлаб чиқаётган ходимга берди ва у бир ойдан кейин инерцион айлантириш ғоясини берди. Бу ғоя бармоқларни экранга теккизиб, расмни харакатга келтириш мумкинлигини назарда тутарди. “Мен қойил қолдим”, – деб эслайди Жобс.

Жони Айв мультитач ишлаб чиқилишини бошқача эслайди. Айвнинг лойиха билан шуғулланаётган гурухи Apple'нинг MacBook Pro ноутбуклари бошқарув панеллари учун мультисенсор киритиш усули устида ишлаётганди. Улар бу функцияни компьютер экранига кўчиришни синаб кўришмоқчи эди. Проектор ёрдамида улар бу қандай кўринишини деворда кўрсатиб беришди. “Бу дунёни ўзгартириб юборади”, – деди Айв ўз жамоасига. Лекин у эҳтиёткорлик қилди ва Жобсга бу технологияни кўрсатишга шошилмади. Чунки унинг ходимлари бунинг устида бўш вактида ишлаётганди, Айв эса уларнинг файратини сўндиргиси келмади. “Стив тезда хulosा қилиб қўя қолади, шунинг учун мен унга бирорнинг олдидаги нарса кўрсатмасдим. У “бу ахлат” деб айтиб, ғояни йўқка чиқариши мумкин эди. Менинг фикримча, ғоялар жуда нозик бўлади, улар энди юзага келаётган вактда уларга эҳтиётлик билан муносабатда бўлиш керак. Агар у бу ғоянинг кулини кўкка совурса, бу жуда кайғули бўлар эди, чунки мен бу ғоянинг аҳамиятини билардим”, – деб сўзлаб берди Айв.

Айв бу технологияни Жобс билан ёлғиз қолганда кўрсатди. Атрофида бошқа одамлар бўлмаса, у ҳовлиқиб хulosा чиқармаслигини биларди. Жобсга у ёқди. “Бунинг керажаги порлок”, – деди у тантанавор оҳангда.

Бу шу қадар муваффакиятли ғоя эдикни, Жобс бўлажак мобил телефонга интерфейс яратишида юзага келган муаммони унинг ёрдамида ҳал қилиш мумкинлигини сезди. Бу лойиха анча муҳимроқ эди, шу сабабли улар планшетли компьютер ишлаб чиқишини кейинга қолдиришиди, мультисенсор интерфейс эса телефон ҳажмидаги экранга мослаштирилди. “Агар мультисенсор интерфейс телефонда ишласа, биз кейин ундан планшетли компьютерда ҳам фойдаланишимиз мумкинлигини тушунардик” – деб эслайди Жобс.

Жобс Фаделл, Рубинштейн ва Шиллерни лойиха студиясидаги конференц-залда ўтказилган маҳфий кенгашга чакирди ва Айв мультитач функциясини кўрсатиб берди. “Қойил!” – деб хитоб қилди Фаделл. Барчага ёқди, лекин улар мультитач мобил телефонда ишлашига ишончи комил эмасди. Шу сабабли улар икки йўлдан боришга қарор килишиди: iPod ғидиракли бошқарувидан фойдалан-

ган холда ишлаб чиқиладиган телефоннинг маҳфий номи P1 деб аталди, P2 деган ном эса мультисенсорли экрандан фойдаланган холда яратиладиган янги маҳсулотга қўйилди.

Делавэрдаги FingerWorks номли кичик компания мультисенсорли бошқарув панелларини ишлаб чиқаришни йўлга қўйганди. Делавэр университетининг икки профессори Жон Элиас ва Уэйн Уэстерман томонидан асос солинган FingerWorks компанияси мультисенсор функцияли бир қанча планшетли компьютерларни ишлаб чиққанди ва улар бармоқлар орқали бажариладиган айrim амаларни патентлаб қўйганди. 2005 йилнинг бошида Apple шов-шув кўттармай, бу компанияни ҳамда унга асос солган профессорларнинг барча патентлари ва хизматларини сотиб олди. FingerWorks ўз маҳсулотларини бошқаларга сотишни тўхтатди ва ўз патентларини Apple номига ёзди.

Фидиракли бошқариладиган P1 ва мультитачли P2 устида яrim йил иш олиб борилгач, Жобс яқин ёрдамчиларини тўплаб, қарор қабул қилди. Фаделл ғидиракли бошқариладиган моделни ишлаб чиқиши учун кўп куч сарфлади, лекин у рақам теришнинг оддий усулини топа олмаганига икрор бўлди. Мультисенсор экранли вариант эса хавфлироқ эди, чунки буни амалиётда рўёбга чиқаришига уларнинг ишончи комил эмасди, лекин бу вариант кизикроқ ва истиқболи порлоқ эди.

— Ҳаммамиз айнан шу вариантни хоҳлаётганимизни билиб турибмиз. Шундай экан, келинг уни ишлашга мажбур қиласлилар, — деди Жобс сенсор экранни кўрсатиб.

У бундай лаҳзаларда “бутун компания обрўсини шунга тикамиз” деб айтишни яхши кўрарди. Бу катта таваккалчилик эди, лекин агар муваффақиятли чикса, оламшумул ютуқ келтиради.

Жамоанинг бир нечта аъзоси BlackBerry смартфонлари оммаболлиги туфайли клавиатурани қолдиришни таклиф қилди, Жобс эса бу ғояни тақиқлаб қўйди. Клавиатура экраннинг катта қисмини эгалларди ва экраннинг ичига жойлаштириладиган сенсорли клавиатурадан фарқли ўлароқ уни турли вазифаларга мослаштириш кийин эди.

— Тугмали клавиатура оддий ечим бўлиб туюляпти, лекин у бизнинг имкониятларимизни чеклайди. Агар клавиатурани экранга софт ёрдамида киритсан, барча инновацияларни рўёбга чиқаришимиз мумкин. Келинглар, экраннинг ичидаги сенсорли клавиатурага эътибор каратайлик. Шунда уни ишлатиш йўлини топамиз”, — деди Жобс.

Бунинг натижасида телефон рақамини, клавиатуруни териш ва ёзиш имконини берадиган рақамлар ва тутгаларни кўрсатадиган курилма яратилди. Видео кўришни хоҳласангиз, рақам ва тутгалар йўқолади. Темир софт билан алмаштирилгач, интерфейс кулай ва харакатчан бўлди.

Ярим йил ичида Жобс экранни такомиллаштириш жараёнида иштирок этиш учун ҳар куни вақт ажратди. “Ҳаётимда вактни бундай илҳом билан ўтказмаганман. Бу Sgt. Pepper³² мавзусида вариантларни айтиш билан тенг эди”, – деб эслайди у. Ҳозир оддий туяладиган кўпчилик функциялар катта ижодий меҳнат натижасида пайдо бўлди. Курилма чўнтақда эканида мусиқа тасодифан ёқилиб кетиши ёки ракамлар тасодифан терилиб колиши хавотирга соларди. Жобс инстинктив равишда ёқиш-ўчириш тутгалари бўлишини хоҳламади. Жобс уларни “нафис эмас” деб хисобларди. “Бармоқни юргизиш орқали очиш” бунинг ечими бўлди. Экрандаги оддий ва ёқимли сирғанувчан ўтказгич орқали курилмани уйкудан уйғотиш мумкин эди. Сенсорли датчик яна бир инқилобий ютуқ бўлди. У телефон қулоққа яқинлаштирилса, ишлаб кетарди, шу орқали қулоқ чаноғи бирор-бир функцияни тасодифан ишга солиб юборишининг олдини оларди. Ва, албатта, иконкалар Жобснинг севимли шакли эди. Билл Аткинсон унинг кўрсатмаси билан бундай базавий график элементларни, яъни юмалоқ бурчакли тўғрибурчакларни биринчи Macintosh компьютерининг дастурий таъминотига ўрнатганди.

Жамоа аъзолари қадамма-қадам бошқа телефонларда мураккаб бўлган функцияларни соддалаштириш йўлини ахтариб топарди ва Жобс ҳар бир деталнинг мағзини чақарди. Улар қўнгирокларни ушлаб туришни ва телефон конференцияларини бошқариш имконини берадиган катта панелни қўшишди, электрон почтада енгил навигацияни ўйлаб топиши, турли иловаларни топиш учун горизонтал текисликда варақлаш мумкин бўлган иконкаларни ясаши ва бўларнинг барчасини курилмага ўрнатилган клавиатурага караганда ишлатиш осонроқ эди.

“Горилла” шишиаси

Жобс таом масаласида қанча табиати нозик бўлса, турли материаллар борасида ҳам шундай эди. У 1997 йил Apple'га қайтиб, iMac компьютери устида ишлашни бошлаганида, шаффоф ва рангли пластикнинг имкониятларидан тўлиқ фойдаланди. Металл ке-

32 The Beatles гурухи альбоми.

йинги босқич бўлди. Улар Айв билан бирга PowerBook G3 юмалок пластикли ноутбукни силлиқ титанли PowerBook G4'га алмаштиришди. Икки йилдан кейин улар унинг алюминийли вариантини чиқаришди (бу билан улар турли металларни яхши кўришини кўрсатишмоқчидек туюларди). Сўнгра улар анодланган алюминийли iMac ва iPod Nano'ни ишлаб чиқаришди. Бундай металл кислота эритмасига солиб қўйилиб ва сиртида оксид парда хосил бўлмагунга кадар ток урдириб тайёрланарди. Жобсга бу материални унга керакли микдорда ишлаб чиқариш мумкин эмаслигини айтишди, шунинг учун у Хитойда завод курдирди. Айв жараённи назорат килиш учун Хитойга пневмония эпидемияси тарқалган вақт боришига мажбур бўлди. “Мен у ерда уч ой ётоқхонада яшадим. Руби ва бошқалар буни аклга сиғмайди деб айтишди, лекин мен шу билан шугулланмокчи эдим, чунки биз Стив билан анодланган алюминий чиндан ҳам бенуқсон эканини ҳис этгандик”, – деб эслайди Айв.

Сўнгра шишанинг навбати келди. “Металл билан боғлиқ масалани ҳал қилгач, мен Жонига қараб биз шишани ўзлаштиришимиз керак деб айтдим”, – эслайди Жобс. Apple дўконларида улар улкан шиша деворлар ва шиша зинапоялар ясатишганди. iPhone экрани дастлабки режага кўра iPod экрани сингари пластикли бўлиши керак эди. Бироқ Жобс экранни шишли қилган яхши деган қарорга келди, шунда телефон нафис ва улуғвор бўлиб кўринарди. Шунинг учун у мустаҳкам ва тирналмайдиган ойна излашга киришди.

Бундай ойна Осиёдан изланди, бу ерда уларнинг дўконлари учун шиша ишлаб чиқарилар эди. Бироқ Стивнинг дўстি Жон Сили Браун унга Нью-Йорк штатининг шимолида жойлашган Corning Glass компаниясининг ёш ва серғайрат ижро этувчи директори Уэнделл Уикс билан гаплашишга маслаҳат берди (Браун шу компаниянинг директорлар кенгашига киради). Ва Жобс Corning компаниясининг асосий қўп каналли телефони орқали кўнғироқ қилди, ўзини таништириди ва уни Уикс билан боғлашларини сўради. Жобсни Уикснинг ёрдамчиси билан улаб беришди. У эса хабарни унда қолдиришни ва унинг ўзи Уиксга етказиб қўйипини айтди. “Йўқ, мен Стив Жобсман. Улаб беринг мени”, – деди у. Ёрдамчиси рад этди. Жобс Браунга кўнғироқ қилиб, у билан “Шарқий соҳилбўйидаги лаънати олифталарда русум бўлган усулда” гаплашишганини айтиб нолиди. Бу воқеани эшитган Уикс ҳам Apple'нинг асосий қўп каналли телефони орқали кўнғироқ қилиб, Жобсни сўради. Унга ёзма шаклда сўров ёзиб, факс орқали юборишни таклиф қилишди.

Жобсга бўлиб ўтган воқеа ҳакида айтиб беришди ва у дарров Уиксни ёқтириб қолди ҳамда уни Купертинога таклиф қилди.

Жобс iPhone учун қандай турдаги шиша кераклигини таърифлаб берди ва Уикс унга Corning 60-йилларда “горилла” деб лақаб қўйган шишани тайёрлаш имконини берган кимёвий технологияни ишлаб чиққанини айтиб берди. Бундай шиша ниҳоятда пишиқ эди, лекин унинг харидори чиқмади ва Corning ишлаб чиқаришни тўхтатганди. Жобс шиша чиндан ҳам пишиклигидан шубҳаланди ва Уиксга шишани қандай қилиб тайёрлаш ҳакида айтишга киришиб кетди. Бу Уикснинг кулгусини қистатди, чунки у буни Жобсдан кўра яхшироқ тушунарди.

– Эҳтимол, сиз жим туриб, мен сизга озгина табиатшуносликдан дарс беришимга рухсат берарсиз? – деди Уикс.

Жобс довдираб қолди ва жим турди. Уикс доскага келиб, кимёдан маъруза қилди, ион алмашинуви технологияси ҳакида сўзлаб берди. Бу Жобсни ўз фикрини ўзгартиришга мажбур қилди ва у ярим йилдан кейин “горилла” шишасини сотиб олмоқчилигини, шиша қанча кўп бўлса, шунча яхши эканини айтди.

– Бизда бунинг учун ишлаб чиқариш қуввати йўқ. Ҳеч бир заводимиз хозир бундай шиша ишлаб чиқармайди, – деб жавоб берди Уикс.

– Кўркманг, – деди Жобс.

Ўзига ишонган, ҳазил-мутойибани тушунадиган, бироқ Жобснинг реалликни бузиб кўрсатиш қобилиятига ўрганмаган Уикс донг котиб қолди. У ёлғон ишонч технологик қийинчиликларни енгиб ўтишига ёрдам бермаслигини тушунтиришга уриниб кўрди, лекин Жобс ҳеч качон бундай далилни қабул килмасди. У кўзини юммай Уиксга караб турди.

– Ха, буни сиз қила оласиз. Шу фикрга ўрганинг. Сиз буни қила оласиз, – деди у.

Бу хикояни айтиб бераётib, Уикс ўзига ўзи ишонмай бош чайкади. “Биз ярим йилдан камроқ вакт ичиди буни улдаладик. Биз шу пайтгача ҳеч ким ишлаб чиқармаган шишани тайёрладик”, – деди у.

Corning компаниясининг Кентукки штати, Гаррисберг шахридаги суюқ кристалл экран ишлаб чиқарувчи заводи бир кеча ичиди “горилла” шишаси ишлаб чиқаришга ихтисослашди. “Биз бунга энг етук олимлар ва муҳандисларни жалб қилдик, шунчаки ҳаммасини тахт қилдик”. Уикснинг кенг офисида рамкага солинган хотира ҳужжати бор. Бу iPhone чиққан кун у Жобсдан олган мактубдир. Унда “Сизларсиз биз ҳеч нарса қила олмасдик” – деб ёзилганди.

Дизайн

“Ўйинчоклар тарихи”нинг биринчи қисми ёки Apple Store дўкони каби кўплаб йирик лойиҳаларни ишлаб чикиш жараёнида Жобс ишлар энди тугай деганда, “пауза” тутмасини босар ва жиддий ўзгаришлар киритишга қарор киларди. iPhone дизайнни билан ҳам шундай бўлди. Дастреб сўз металл корпусга ўрнатилган шиша экран ҳақида борди. Душанба куни эрталаб Жобс Айвнинг олдиға кириб “Мен бутун тун ухламай чиқдим, чунки у менга умуман ёқмаслигини тушундим”, – деди. Macintosh компьютерининг ilk моделидан кейин бу Жобс чикарган энг муҳим маҳсулот эди ва унинг кўриниши унга умуман ёқмади. Айв ўзи ҳам даҳшатга тушшиб, Жобснинг ҳақлигини тан олди: “У шундай деганида, ўзимни жуда ноқулай ҳис этганим эсимда”.

Муаммонинг мазмуни қўйидагича эди: iPhone’да энг асосий нарса экран бўлиши керак эди, бу вариантда эса корпус экран билан рақобатлашаётганди. Курилма ҳаддан ортиқ эркакча, ихчам, тежамкор кўринарди. “Болалар, сизлар бу дизайн устида тўққиз ой ишлаб, ўзларингизни хароб килишингизга оз қолди, лекин биз уни ўзгартирмоқчимиз, – деди Жобс Айв жамоасига. – Агар керак бўлса, тунлари ва дам олиш кунлари ишлаймиз, агар хоҳласанглар, бизни хозироқ отиб ташлашинглар учун сизларга тўппонча беришимиз мумкин”. Жамоа эътиroz билдирамай, рози бўлди. “Бу Apple’да мен энг кўп ҳурмат қиласиган лаҳзалардан бири”, – деб эслайди Жобс.

Янги конструкцияга кўра занглашадиган пўлатдан ясалган юпқа ҳошия бўлади. У “горилла” шишиасидан ясалган экранни энг четигача олиб бориш имконини беради. Курилманинг ҳар бир детали экранга бўйсунайтгандек таассурот уйғотарди. Янги модел тежамкор, лекин шу билан бирга, ўзига жалб этувчан кўринишга эга бўлди. Унга тегиб кўриш ёқимли эди. Бунинг учун босма платалар, антенна ва курилма ичидаги процессор жойини алмаштиришга тўғри келди. Жобс бу ўзгаришларни киритишни буюрди. “Бошқа компаниялар ҳаммасини қандай бўлса, шундайлигича қолдиради. Биз эса “қайта ёкиш” тутмасини босдик ва ҳаммасини янгидан бошладик”, – деганди Фаделл.

Конструкция шундай хусусиятга эга эдики, курилмани очиб бўлмасди. Бу нафақат Жобснинг перфекционизмини, балки унинг назоратни сақлаб қолишга интилишини ҳам акс эттиради. Ҳатто батареяни алмаштириш учун ҳам корпусни очиб бўлмасди. 1984 йилги Macintosh модели билан бўлган воқеа такрорланди. Жобс одамлар курилманинг ичидаги нарсаларни ковлашини хоҳла-

мади. 2011 йилда Apple ҳар учта устахона iPhone 4'ни оча олишини аниклаганидан кейин, кичкина винтиклар дарҳол синишдан химояловчи винтларга алмаштирилди, уларни сотувда бўлган отвёргт-калар билан бураб очиб бўлмасди. Алмаштириладиган батарейкалардан воз кечиши iPhone'нинг анча юпқа бўлишини таъминлади. Жобсга ҳар доим қанча юпқа бўлса, шунча яхши кўринарди. “У доим энсизликни чиройли деб ҳисобларди. Буни унинг барча ишларида кўриш мумкин. Бизнинг ноутбукларимиз, смартфонларимиз жуда юпқа ва биз iPad'ни ҳам юпқа қилиб ишлаб чиқардик, кейин эса яна ҳам юпқалаштиридик”, – деганди Тим Кук.

Маҳсулот чиқиши

iPhone'ни сотувга чиқариш вақти келганида Жобс, одатдаги дек, журналлардан бирига маҳсулотни кўрсатиш хукукини беришига карор қилди. У Time нашриёт уйининг бош муҳаррири Жон Хьюига қўнғироқ қилиб, одатдагидек, мақтанишдан бошлади. “Бу биз ишлаб чиқарган энг яхши маҳсулот”, – деди Жобс. У Time журнали мақола ёзишига рухсат бермоқчи эди, “бирок Time'да мақола ёза оладиган одам йўқ, шунинг учун бутундан хукукни бошқа бирорвга бераман”, – деб айтди. Хью унга Time'нинг тажрибали ва билимдан шарҳловчиси Лъв Гроссманни тавсия этди. Гроссман ўз мақоласида ҳақли равищда iPhone функциялари орасида аслида янги функциялар кўп эмаслигини, шунчаки мавжуд функциялар қулайлаштирилганини ёзди. “Лекин бу муҳим. Биз ишлатаётган аппаратлар ишламаса, биз ўзимизни билмаслигимизни ёки йўриқномани ўқиб кўрмаганлигимизни ёки бармоқларимиз йўғонлигини айблаймиз.... Аппаратларимиз синса, биз ҳам ўзимизни тилка-пора қилингандай хис киласиз. Агар кимdir уни тузатса, биз ўзимизни яхлитроқ хис киласиз”.

Январда Сан-Францискода Macworld 2007 кўргазма-конференцияси вақтида бўлиб ўтган премьерага Жобс Энди Херцфельд, Билл Аткинсон, Стив Возняк ва 1984 йилда Macintosh компьютерини яратган жамоани таклиф қилди. iMac'ни сотувга чиқараётганда ҳам у эски танишларини таклиф қилганди. У бирин-кетин ўтказган тақдимотлар орасида бу тақдимот энг яхшиси бўлса керак.

– Вақти-вақти билан ҳамма нарсани ўзгартириб юборадиган инқиlobий маҳсулотлар пайдо бўлади, – деб бошлади у.

Ва ўтмишдан иккита мисол келтириди: биринчи Macintosh “компьютер индустрясини бутунлай ўзгартириб юборди”, биринчи iPod эса “музыка индустрясини буткул ўзгартириди”. Сўнгра Жобс эҳтиёткорлик билан сотувга чиқармоқчи бўлган маҳсулотининг олдиги келди.

– Бугун биз ана шундай инқилоб ясайдиган учта маҳсулотни намойиш этамиз. Биринчиси – сенсор бошқарувли кенг экранли iPod. Иккинчиси – туб бурилиш ясайдиган мобил телефон. Учинчи-си эса – интернет-алоқа учун мўлжалланган сифатли янги мослама.

У кучлироқ таассурот уйғотиш учун бу рўйхатни такрорлади, сўнгра шундай деди:

– Пайқадингизми? Бу учта алоҳида буюм эмас, бу битта курил-ма ва биз уни iPhone деб номладик.

Беш ой ўтгач, 2007 йил июнь ойи охирида iPhone сотувга чиққач, Жобс рафикаси билан Пало-Альтодаги Apple дўконига борди. Жобс янги маҳсулотлар сотуви бошланган кунда одатда Apple дўконига бораради. У ерда тўпланган мухлислар уни Мусо Алайхис-саломни кутиб олгандек кутиб олишди. Мухлислар орасида Херц-фельд ва Аткинсон ҳам бор эди.

– Билл бутун тун давомида навбатда турди, – деб айтди Херц-фельд.

Жобс кулиб қўлини силкитди.

– Мен унга битта юборгандим, – деди у.

– Унга олтита керак, – деб жавоб берди Херцфельд.

Блогерлар iPhone’га “Исо Масих телефони” деб лақаб кўйиб олишди. Лекин Apple’нинг рақобатчилари у жуда қимматлиги (500 доллар) боис оммалаша олмаслигини айтишди. “Бу жаҳондаги энг қиммат телефон. Устига-устак, ишибилармон одамлар унинг ха-ридори бўла олмайди, чунки унинг клавиатураси йўқ”, – деганди Microsoft’даги Стив Баллмер CNBC телеканалига берган интервьюсида. Microsoft компанияси навбатдаги марта Жобснинг асари-га муносиб баҳо бера олмади.

2010 йилнинг охирига келиб, Apple 90 миллионта iPhone аппа-ратини сотди ва жаҳонда мобил телефонлар келтирган фойданинг ярми унинг улушига тўғри келди.

“Стив одамлар нима хоҳлашини билади”, – деганди Алан Кей. У Xerox PARC’га асос солинишида қатнашганди ва бундан 40 йил олдин Dynabook номли планшетли компьютер яратиш ҳақида ўй-лаганди. Кэй узокни ўйлаб баҳо бера оларди, шунинг учун Жобс унинг iPhone ҳақидаги фикрини билмоқчи бўлди. “Бешга саккиз дюймли экран ярат ва сен дунёни бошқарасан”, – деди Кей. У iPhone лойиҳаси планшетли компьютер ғоясига асосланганини ва бундай компьютер Кейнинг Dynabook ҳақидаги ғоясини ўзида му-жассам этишини ва ҳатто ундан ўзиб ҳам кетишини билмасди.

36-БОБ. ИККИНЧИ РАУНД. САРАТОН ҚАЙТИШИ

2008 йилдаги олишув

2008 йилнинг бошида Жобсга ва уни даволаётган врачларга саратон зўрайиб бораётгани маълум бўлди. 2004 йилда Стивнинг ошқозоности безидаги ўсма кесиб ташланди, саратон геномининг изчиллигини аниклашга қисман муваффақ бўлинди. Бу врачларга қайси метаболик йўллар бузилганини аниклашда ва таргет терапияни тайинлашда ёрдам берди. Врачларнинг фикрича, бу ёрдам бериши керак эди.

Жобсга, шунингдек, кўпинча таркибида морфин бўлган оғрик қолдирувчи дорилар бера бошлишди. 2008 йил февралда Пало-Альтода Пауэллнинг яқин дугонаси Кэтрин Смит меҳмон бўлди. У Жобс билан сайрга чиқди. “Стив ўзини жуда ёмон ҳис қилганида, у дикқат-эътиборини оғриқка қаратишини, унга ўзини тўлиқ баҳш этишини ва шунда оғриқ кўйиб юборишини айтди”, – деб эслайди Смит. Аслида бундай эмасди. Жобс оғриқни ҳис этганида, у ўз туйғуларини атрофдагилардан яширмасди.

Кундан-кунга тобора кўпроқ хавф уйғотиб бораётган бошқа муаммо ҳам бор эди. Врачларда у саратончалик ташвиш уйғотгани йўқ. Жобснинг иштаҳаси йўқолди, у деярли ҳеч нарса емай кўйди ва тез вазн йўқота бошлиди. Қисман бу Стив ошқозоности безининг катта қисми кесиб ташлангани билан изохланарди, натижада оқсиллар ва бошқа фойдали моддаларни ҳазм қилиш учун зарур бўлган ферментлар ишлаб чиқиш камайиб кетди. Бунинг устига, морфий иштаҳани бўғди. Аммо руҳий сабаблари ҳам бор эди: Стив ёшлигидан ҳаддан ташқари оғир парҳезларга амал қиласарди. Ҳатто уйланиб, фарзандли бўлганидан кейин ҳам Стив ўз одатларини ташламади. Ҳафталақ лимон солингган сабзили салат ёки фақат олма еб юриши, кейин эса бундай овқатланишдан воз кечиши мумкин эди. У ёшлиқ пайтидагидек вақти-вақти билан оч қоларди, стол устида оила аъзоларига у ҳозир амал қилаётган овқатланиш режимининг устунликларини таърифлаб берарди. Улар энди оила куришганида, Паузелл веган эди, лекин Стив бошидан ўтказган операциялардан кейин оиласидан менюсини балиқ ва бошқа оқсиллар билан бойитишга ҳаракат қиласарди. Уларнинг ўғли Рид вегетарианликдан воз кечди. Уйдагилар отаси ҳар хил оқсиллар тановул қилиши кераклигини тушунишарди.

Шунинг учун улар Брайар Браун исмли хотиржам ва хилма-хил овқатлар пиширувчи ошпазни ёллашди. Аввал у Бёрклидаги Chez Panisse ресторанида Алиса Уотерс қўлида ишлаганди. Ҳар куни у Жобсларникига келиб, кечки овқатга Пауэлл боғида етиширадиган мева ва ўтлардан фойдали ва тўйимли таомлар тайёрларди. Жобс озгина инжиқлик қилиши билан, масалан, сабзили салат, раён ҳон солинган паста ёки лемонграссли шўрва хоҳлаб қолса, Браун итоат билан у хоҳлаган овқатни тайёрлаб берарди. Жобс ҳар доим овқат танларди ва овқатларни “фантастик” ёки “дабдала” овқатларга ажратарди, у қандай баҳо беришини олдиндан билиб бўлмасди. Кўпчиликка бир хил туюладиган авокадони татиб кўриб, Стив биринчи авокадодан зўр нарса емаганман, иккинчисини еб бўлмайди, деб айтиши мумкин эди.

2008 йилдан бошлаб овқатланиш билан боғлиқ муаммолар жиддийлашди. Гоҳида Жобс ошхонадаги узун столда турнақатор терилган таомларга қарамай ўтиради. Бошқалар овқат еб бўлмасдан туриб, бирдан ўрнидан туриб, хонадан чиқиб кетиши мумкин эди. Бу унинг яқинларига азоб берарди. Баҳор ойида Стив деярли 20 килограммга озиб кетди.

2008 йил марта Fortune журналида “Стив Жобснинг касаллиги” ҳақида мақола чоп этилгач, унинг соғлифи билан боғлиқ муаммолар ҳақида яна гапира бошлашди. Маколада Стив тўққиз ой давомида саратонни кучли парҳезлар ёрдамида енгишга урингани, Apple опционлари санасини ўзгартиришда унинг қўли борлиги ёзилганди. Макола устида иш кетаётганда Жобс Fortune бош муҳаррири Энди Серуэрни бу материалларни чоп этмасликка кўндириш учун Купергинога таклиф қилди. Стив Серуэрга тик қараб “Сизлар мени ярамас одам деб ёзяпсизлар. Бунинг нима янгилиги бор?” – деб сўради. Серуэрнинг Time Inc.’даги хўжайини Жон Хьюи билан телефонда сухбатлашаётib ҳам у шуни далил қилиб келтирди. Жобс Гавай оролларида Кона-Виллиждан сунъий алоқа орқали кўнғироқ қилиб, турли компаниялар раҳбарларини тўплашни ва касаллик тўғрисидаги ахборотни қай даражада янгилаш мумкинлигини биргаликда муҳокама қилишни таклиф қилди. Бунинг учун Fortune ўз мақоласини чоп этмаслиги керак эди. Журнал таклифни рад этди.

2008 йил июнда iPhone 3G тақдимотида Стив шу даражада ориқлаб кетгандики, унинг ташки кўриниши ҳақидаги гаплар маҳсулот анонсини сояда қолдириб юборди. Esquire’даги Том Жунод ориклаб кетган Стив саҳнада “аввал совути бўлган кийимда-

ги озғин қароқчи”ни эслатиб юборди, деб ёзди. Apple компанияси Жобснинг вазн йўқотиши “соғлиқ билан боғлик оддий муаммолар” билан изоҳланади, деб баёнот берди. Лекин ҳамманинг кизиқиши сўнганий йўқ. Бир ойдан кейин компания Жобснинг касаллиги “унинг шахсий иши”, деб хабар таркатди.

The New York Times’даги Жо Носера Жобснинг соғлиғи билан боғлик вазиятда компаниянинг ўзини тутишини танқид килди. “Уларга ишониш керак эмас: компания ўз раҳбарининг соғлиғи ҳақидаги ҳақиқатни яшириб келмоқда. Мистер Жобс раҳбарлик килганида, Apple маҳорат билан ўзини сирли қилиб кўрсатишни ўрганиб олди ва бу компанияга кўп бор кўл келди: Apple компанияси навбатдаги MacWorld йиллик конференциясига қандай янги маҳсулотларни тақдим этиши ҳақидаги янгиликлар компаниянинг энг зўр маркетинг воситаларидан бирига айланди”. Носера мақола устида ишлаётib, Apple раҳбарларидан Жобснинг касаллиги “унинг шахсий иши” деган одатий жавоб оларди. Шунда Жобснинг ўзи унга қўнғироқ килди. “Бу Стив Жобс. Сиз мени қонунларга амал қилмайдиган сурбет, деб атаяпсиз. Мен эса сизни бирорвнинг ювилмаган кийимини ковлаб, одамларга ёлғон маълумот берадётган бир ожиз ёзувчи деб биламан”, – деб бошлади у. Гапни шу тахлитда кучли бошлаб, Жобс ўзининг касаллиги ҳақида айтиб беришга тайёрлигини, лекин бу мақолада чоп этилмаслиги кераклигини айтди. Носера унинг илтимосини бажарди ва унинг соғлиғи билан боғлик муаммоларни оддий деб бўлмаса-да, улар “Жобснинг ҳаётига хавф солмаяпти ва бу саратон рецидиви эмас”, – деб ёзди. Жобс журналистга кўпроқ нарсаларни айтиб берди, уларни у ўз акциядорлари ва директорлар кенгашига ҳам айтмаганди, лекин бу ҳақиқатнинг ҳаммаси эмасди.

2008 йил июнь ойида Apple акцияларининг 188 доллардан 156 долларгача тушиб кетиши қисман Стивнинг соғлиғи билан изоҳланади. Шунингдек, августда Bloomberg News Жобсга аввалдан тайёрлаб кўйилган таъзияномани адашиб чоп этиб юборгани ҳам акциялар нархига таъсир қилди. Бир неча кун ўтгач, йиллик концертларнинг бирида Жобс Марк Твеннинг машхур иборасини тақрорлади. “Менинг ўлимим ҳақидаги миш-мишлар бўрттириб кўрсатилган”, – деди у оммага янги iPod’ларни кўрсатиб. Лекин унинг бедармон кўриниши хавотир уйғотди ва октябрь ойи бошида акциялар нархи 97 долларгача тушиб кетди.

Ўша ойда Universal Music компаниясидаги Даг Моррис Apple’да Жобс билан учрашиши керак эди. Бунинг ўрнига Стив уни

уйига таклиф қилди. Моррис Жобснинг аҳволи ёмонлигини ва у оғриқдан азоб чекаётганини кўриб, эсанкираб қолди. Моррис City of Hope (“Нажот шахри”) тиббиёт марказининг Лос-Анжелесда ўтказиладиган гала-тақдимотида иштирок этиши керак эди. Унда тўпланган маблағлар саратонни даволашга йўналтирилар эди ва Моррис Жобсни у ерга таклиф қилди. Стив хайрия тадбирларида иштирок этишни ёқтирмасди, лекин Моррис ва тилга олинган муаммо муҳимлиги учун рози бўлди. Санта-Моникадаги пляжда бўлиб ўтган концертда Моррис Жобс мусиқа индустрясига янги ҳаёт тухфа этганини айтди. Стиви Никс, Лайонел Ричи, Эрика Баду ва Эйкон каби мусиқачилар иштирок этган концерт ярим тундан кейин тугади ва Жобс музлаб қолди. Жимми Айовин унга капюшонли свитер олиб келиб берди, Стив уни бутун кечада давомида эгнидан ечмади. “У жуда нимжон, озғин эди ва қаттиқ қалтиради”, – деб эслайди Моррис.

Fortune’нинг янги технологиялар ҳақида мақолалар ёзадиган ва журналда кўп йиллар давомида ишлаган Брент Шлендер исмли журналисти декабрда журналдан кетаётганди ва хайрлашаётib, Билл Гейтс, Жобс, Энди Гроув ва Майл Делл билан умумий интервьюни чоп этишга қарор қилди. Интервьюни ташкил этиш билан боғлик кийинчиликлар юзага келди: интервью санасидан бир неча кун аввал Жобс кўнғироқ килиб, иштирок эта олмаслигини айтди. “Агар сабабини сўрашса, мени ярамас одам деб айтинг”, – деб маслаҳат берди у. Гейтснинг жаҳли чиқди, лекин кейин Жобснинг аҳволи ёмонлигидан хабар топди. “Албатта, унда жиддий сабаб бор эди. Шунчаки Стив бу ҳақда айтгиси келмади”, – деди у. Apple 16 декабрда MacWorld’нинг январь ойида бўлиб ўтадиган кўрагазма-конференциясида Жобснинг иштирок этмаслигини эълон қилгач, унинг аҳволи яхши эмаслиги ҳаммага очиқ-ойдин қўриниб турганди. MacWorld’да охирги 11 йилда компания янги маҳсулотларни намойиш этарди.

Стивнинг соғлиғи блогерлар томонидан қизғин муҳокама этила бошланди. Боз устига, тахминларнинг кўпчилиги ҳақиқатдан йироқ эди. Жобс буни шахсий ҳаётига аралашув деб баҳолади ва дарғазаб бўлди. Apple миш-мишларни рад этишга интилмагани ҳам унинг жаҳлини чиқарди. Шунинг учун 2009 йил 5 январь куни у оммани чалғита оламан деган ниятда очиқ мактуб чоп этди. У оиласи билан кўпроқ вакт ўтказишни хоҳлаши туфайли MacWorld’да иштирок этмаслигини айтди. “Кўпчилигинги биласизлар, 2008 йилда мен қаттиқ озиб кетдим. Врачлар, ниҳоят, бунинг сабаби-

ни топган кўринади. Гормонал номутаносиблик туфайли организмимда зарур оқсиллар етишмаяпти. Батафсил қон таҳлиллари бу ташисни тасдиқлади. Уни даволаш қийин эмас”.

Бу хатда озгина бўлса ҳам ҳақиқат бор эди. Ошқозоности бези томонидан ишлаб чиқиладиган гормонлардан бири – бу глюкагон. У жигарни қон таркибida колган қанд моддасини ажратиб чиқаришга мажбуrlайди. Саратон ўсмаси Жобснинг жигарига ҳам ўтиб, дисбаланс қўзғатганди. Организм ўзини ўзи ейишни бошлаганди ва врачлар глюкагон даражасини камайтириш учун дорилар буюришиди. Ўсма Стивнинг жигарига ҳам тарқалгани туфайли гормонал дисбаланс келиб чиққанди. Жобс бунга ўзи ҳам иқрор бўлгиси, бошқаларга ҳам айтиб бергиси келмади. Афсуски, юридик нуқтаи назардан бу муаммолар туғдирди, чунки Стив очиқ акциядорлик жамиятининг раҳбари эди. Лекин блогерларнинг тортишувлари Жобснинг конини қайнатди ва у қўлдан келганча чап берди.

Хат умидворлик уйғотса-да, Стив у вақтда ўзини жуда ёмон хис этаётганди. Уни кучли оғриклар қийнарди. Бундан сал олдин у на-вbatдаги кимё терапияси курсидан ўтганди, у эса яна ножӯя таъсир кўрсатганди. Териси куриб ёрила бошлаганди. Даволашнинг муқобил усулини излаш мақсадида Стив экспериментал гормонал радиотерапияни синаб кўриш учун Базелга учеб кетди. Шунингдек, у Роттердамда ҳам “ўスマларнинг пептид рецепторлари радионуклид терапияси”, деб номланган даволаш курсидан ўтди.

Бир ҳафта ўтгач, юристлар оёқ тираб туриб олишганидан кейин, Жобс таслим бўлди ва соғлиғи ҳақида пост ёзишга қарор килди. Буни у 2009 йил 14 январь куни Apple ходимларига очиқ хатда маълум килди. Дастваб у матбуотчилар ва блогерларнинг таъқиби туфайли шундай қарорга келишга мажбур бўлганини айтди. “Афсуски, саломатлигим билан одамларнинг бетоқатларча қизиқиши нафақат менга ва оиласманга, балки бутун компанияга таъсир кўрсатмоқда”, – деб ёзди у. Лекин аввал таъкидлаганидан фарқли равища “гормонал дисбаланс”ни даволаш осон эмаслигини тан олди. “Ўтган ҳафта мен соғлигим билан боғлиқ муаммолар мен ўйлаганимдан ҳам жиддийроқ эканини билдим”, – деб ёзди у. Тим Кук яна операцион директор лавозимини эгаллаши керак эди, бирок Жобс компанияга раҳбарлик қилишни давом эттиришини, аввалгидек муҳим масалаларни ҳал қилишда қатнашишини ва ионда ишга қайтишини айтди.

Жобс компания директорлар кенгаши аъзолари – Билл Кэмпбелл ва Арт Левинсон ҳамда ўриндошлиқ бўйича маслаҳатчилар

билан соғлиги юзасидан маслаҳатлашар эди. Бироқ кенгашнинг қолган аъзолари кўп нарсани билишмасди. Шундай килиб, бошида акциядорларга ёлғон гапиришди. Шу туфайли юридик муаммолар келиб чиқди ҳамда қимматли қоғозлар ва биржалар бўйича комиссия акциядорлардан “кўп ахборот” бекитилаётгани туфайли текширув бошлади. Агар компания била туриб ёлғон ахборот тарқатгани ёки молиявий фаровонлиги ҳақидаги маълумотларни яширгани аниқланса, Apple қимматли қоғозлар билан фирибгарлик қилганликда айбланар эди. Лекин бу чигал юридик масалалар эди. Компания раҳбарининг шахсий ҳаётга бўлган хукукини ҳам ҳурмат килиш лозим. Жобс билан боғлиқ вазиятда эса шахсий манфаатлар каерда якупнланишини ва компания манфаатлари қаерда бошланишини билиш қийин эди, чунки у шахсий ҳаётидаги сирларини қадрларди, лекин у шу билан бирга, Apple'нинг юзи эди. Агар унга бундай қайсарлик билан сукут сақлаган яхши эмас, деб айтишса, у жаҳли чиқиб бақирап ёки умуман йиғлаб берарди.

Кэмбелл Жобс билан дўстлигини қадрларди ва унинг шахсий ҳаётидаги сирларини фош этишини хоҳламасди. У директорлар кенгашидан кетишга қарор қилди. “Мен учун шахсий ҳаётга даҳл килиб бўлмайди. Биз Стив билан миллион йилдан бери дўстмиз” – деб изоҳлаганди у кейинроқ. Охир-оқибат, юристлар Кэмбелл директорлар кенгашидан кетиши шарт эмас, деган хулосага келишиди. Лекин у ўз лавозимини бўшатиши керак эди. Avon'даги Андреа Юнг унинг ўрнини эгаллади. Қимматли қоғозлар ва биржалар бўйича комиссия ўтказилган текширув ҳам натижа бермади. Директорлар кенгashi имкон қадар Жобсни ҳимоя қилди. “Журналистлар биздан у бу нарсаларни суриштириб билмоқчи бўлишиди. Лекин факат Стивнинг ўзи қонун талаб қилганидан кўпроқ нарсани айтишга рози бўлиши мумкин эди, лекин у шахсий ҳаётига аралашибарлига қаттиқ туриб курашди ва унинг қарорини ҳурмат килиш керак”, – дейди Эл Гор. Мен 2009 йилнинг бошида Жобснинг соғлиги акциядорлар ўйлаганидан ҳам ёмон бўлганида, директорлар кенгаши қатъият кўрсатдими, деб қизиқиб кўрдим. Гор бунга шундай жавоб берди: “Биз адвокат ёлладик, у қонун талабларини ўрганиб, бу вазиятда қандай йўл тутиш кераклигини белгилаб берди ва биз барча қоидаларга амал қилдик. Балки мен ўзимни оқлаётгандек кўринаётган бўлишим мумкин, бундай даъволар менинг жонимга тегди”.

Кенгаш аъзоларидан бири бундай сиёсатга қарши эди. Crysler ва IBM'нинг собиқ молиявий директори Жерри Йорк ҳеч қандай

очиқ баёнотлар бермаганди, лекин The Wall Street Journal репортёри билан норасмий сұхбатда компания 2008 йилнинг бошида Жобснинг касаллигини яширгани уни ҳайрон қолдирганини айтганди. “Түғрисини айтсам, мен ўшандаёқ истеъфога чиқишни хохлагандим”. 2010 йилда Йорк вафот этди ва газета унинг иқрорини чоп этди. Яна Йорк Fortune репортёри билан ҳам сұхбат қурғанди (у ҳам махфий эди) ва журнал 2011 йилда, Жобс учинчи марта соғлиғи туфайли таътилга чиққанда, бу маълумотларни чоп этди.

Apple'нинг айрим ходимлари юқорида келтирилган парча чиндан ҳам Йоркка тегишли эканига ишонишмади, чунки у ўзининг норозилигини ҳеч қаңон очиқча билдирмаганди. Лекин Билл Кэмпбелл репортёр ҳақлигини биларди. Йоркнинг ўзи 2009 йилнинг бошида унга шикоят қылғанди. “Бир куни Жерри оқ винодан ортиқча ичиб юборғанди. Бир сафар у кечқурун соат икки ёки учда менга қўнғироқ қилиб: “У соғлом эканлиги ҳақидаги уйдирмага ўлсам ҳам ишонмайман. Биз ўзимиз текшириб кўришимиз керак”, – деди. Эртаси куни мен унга қайтиб қўнғироқ килдим. У “Йўқ, қўйсангчи, ҳаммаси жойида”, – деди. У ана шундай ичиб олган кунларидан бирида репортёrlар билан гаплашган бўлса керак”.

Мемфис

Жобсни даволаган онкологлар гурухига Стэнфорд университеtinинг тўғри ичак ва ошқозон-ичак тракти саратонини даволовчи врачи Жорж Фишер бошчиллик қилди. У бошқа одамнинг жигарини кўчириб ўтказишига тўғри келиши мумкинлиги ҳақида Жобсни кўп бор огохлантирган эди, бироқ Стив ҳеч нарсани эшишишни хоҳмаганди. Фишер бўш келмади ва Жобсга буни доим эслатиб турди. Паузелл бундан хурсанд эди: у турмуш ўртоғини бирор жиддий қарор қабул қилдириш қийинлигини тушунарди.

Нихоят, 2009 йил январда, “гормонал дисбаланс”ни тузатиш қийин деб баёнот берганидан сал ўтиб, Стив трансплантацияяга рози бўлди. Уни Калифорнияда жигар трансплантациясини кутувчилар рўйхатига киритиб кўйишиди, лекин унинг навбати келгунигача унинг умри етмаслиги қундек равшан эди. Жобснинг кон гурухига тўғри келадиган донорлар кам эди. Бунинг устига, донор органларини таъминлаш хизмати қоидаларига биноан онкологик беморлардан кўра цирроз ва гепатитга чалинган bemorларга устунлик бериларди.

Хатто Жобсдек бой bemor ҳам навбатсиз трансплантацияга эриша олмасди. У бунга ҳаракат ҳам қилмади. Реципиентлар

MELD³³ кўрсаткичи асосида танланарди. У трансплантация қанчалик тез кераклигини кўрсатиб берадиган гормонлар даражасининг лаборатория таҳлиллари ёрдамида ва бемор трансплантацияни қанча вақт кутганига қараб аниқланарди. Ҳар бир ҳолат пухта текширувдан ўтказиларди, барча маълумотлар интернетда optn.transplant.hrsa.gov/ очиқ-ошкора чоп этиларди ва рўйхатдаги шахс ўз ўрнини исталган вақт текшириши мумкин эди.

Пауэлл донорлар сайтларини текшириб чиқди, рўйхатда неча киши борлигини, уларнинг MELD кўрсаткичи қандайлигини ва улар қанчадан бери кутишаётганини ҳар кеча текшириб турди. “У ерда ҳаммасини ҳисоб-китоб қилиш мумкин. Мен шундай қилдим ва Калифорнияда июлгача бирор нарсага умид қилишнинг фойдаси йўқлигини тушуниб етдим, докторлар эса Стивнинг жигари апрелдаёк тўхтаб қолади, деб хавфсирашаётганди”, – деб эслайди у. Шунда Лорен мутахассислар билан гаплашиб кўрди ва маълум бўлишича, бир вақтнинг ўзида иккита штатда кутиш рўйхатидан жой олиш мумкин экан. Потенциал реципиентларнинг тахминан 3 фоизи шундай йўл тутишади. Конунда бунга тақиқ йўқ, лекин айримлар бу бойлар учун яратилган имконият деб айтишади, аслида, бу муайян қийинчиликлар билан боғлиқ эди. Иккита ўзгартириб бўлмайдиган шартни бажариш керак: потенциал реципиент саккиз соат ичида касалхонага етиб келиши керак (шахсий самолёти борлиги туфайли Жобсга бу қийин эмасди), бундан ташқари, клиника докторлари беморни рўйхатга киритишдан олдин унинг соғлиғига шахсан баҳо бериши керак эди.

Тез-тез Apple’га маслаҳат берган Сан-Францискода яшовчи Жорж Райли исмли юрист ишончли ва ғамхўр одам эди. Улар Жобс билан дўстлашиб қолишли. Райлиниң ота-онаси у туғилган Мемфис шаҳрининг университет клиникасида врач бўлиб ишлаганди. Жорж трансплантология институтига раҳбарлик қилаётган Жеймс Исон билан ҳам дўст эди. Исон раҳбарлик қилаётган бўлим Америкадаги энг зўр ва зарур бўлим ҳисобланарди. 2008 йилда Исон ҳамкаслари билан 121 марта жигарни кўчириб ўтказганди. Шу сабабли унинг учун Мемфисдаги кутиш рўйхатига бошқа штатдаги одамни киритиб қўйиш муаммо эмасди. “Бу тизимни лақиллатиш эмас. Беморлар хоҳлаган жойда тиббий ёрдам олиши мумкин. Кимдир даволаниш учун Теннессидан Калифорнияга ёки бошқа жойга боради. Теннессига эса Калифорниядан одамлар келади”, – деб

33 Жигар касаллигининг терминал босқичи учун яратилган модель (ингл. Model for End-Stage Liver Disease).

изохлаганди у. Исон Пало-Альтога келиб, шу ернинг ўзида зарур текширув ўтказиши ҳақида Райли келишиб олди.

2009 йил февраль ойи охирида Жобсни Теннесси штатидаги рўйхатга ҳам киритиши ва дикқат билан кутиш бошланди. Март ойининг биринчи ҳафтасида Жобснинг соғлиги кескин ёмонлашди, лекин уч ҳафта кутиш керак эди. “Бу жуда оғир эди. Биз улгурмаймиз деб қўрқардик”, – деб эслайди Пауэлл. Ҳар куни оғриқ берарди. Март ўрталарида Жобс рўйхатда учинчи эди, кейин иккинчи бўлди ва ниҳоят биринчи. Лекин кам вакт қолганди. Аччик ҳақиқат шуки, Авлиё Патрик куни ва март ойида нишонланадиган байрамлар³⁴ дононлик жигари келиб тушиш эҳтимолини кўпайтиради. Байрамлар вақтида автомобилни маст ҳолда бошқариш оқибатида ўлим билан тугайдиган ҳалокатлар сони ошарди.

Ва чиндан ҳам 2009 йил 21 март куни 25 яшар ёш йигит автоҳалокатга учраб ҳаётдан кўз юмди. Унинг органлари трансплантологлар ихтиёрига келиб тушди. Жобс рафиқаси билан Мемфисга учиб келди ва эрталаб соат 4 да касалхонада бўлди. Уларни Исон кутиб олди. Ёзги майдонда уларни машина кутиб турганди. Зарур хужжатларни касалхонага кетиш вактида расмийлаштириши.

Операция муваффақиятли ўтди, лекин хурсанд бўлишга эрта эди. Жобснинг жигарини кесиб олиб ташлаётib, врачлар кориннинг юпқа пардасида ички органларни қоплаб турган дод борлигини аниқлашди. Жигарда кўплаб ўスマлар бор эди, бу эса саратон бошқа органларга ҳам тарқаб кетган бўлиши мумкинлигини англатарди. Ўсма мутацияга учраб, шиддат билан ёйилаётганди. Врачлар намуналар олиб, генетик текшириб кўришди.

Бир неча кун ўтгач, бошқа муолажани бажаришга тўғри келди. Жобсга наркоз юборишганида, ошқозон суюклиги ўпкага кириб қолди ва пневмония бошланди. Врачлар бемор ўлиб қолади, деб кўркишди. Кейинчалик Жобс буни шундай эслайди:

Мен ўлишимга сал қолди, чунки оддий муолажа вактида ошқозон суюклиги ўпкамга тушиб қолди. Лорен мен билан эди. Тез орада болаларни олиб келишди, чунки врачлар мени эрталабгacha бормайди, деб хавфсирашаётганди. Рид Лореннинг укаси билан коллеж танлашга боришганди. Шахсий самолётда уларни Дартмутга олиб келишди ва юз берган воқеани айтиб беришди. Қизларим ҳам етиб

34 NCAA March Madness – Коллежлар миллий атлетика уюшмасининг баскетбол бўйича чемпионати. Чемпионат марта ўтказилади, 2009 йилда Мемфисда бўлиб ўтган.

келди. Ҳамма мен хушимга келганимда, мен билан охирги марта гаплашиб олиш мумкин, деб ўйларди. Лекин мен тузалиб кетдим.

Пауэлл даволашнинг боришини кузатиб турди, мониторлардан кўз узмай, вақтини кечаю кундуз клиникада ўтказди. “Лорен уни урғочи йўлбарсдек ҳимоя қилди”, – деб эслайди Жони Айв. У Жобснинг олдига одамларни қўйишга рухсат берилиши билан уни кўргани келганди. Жобснинг синглиси Мона Симпсон ҳам қўлдан келганча ёрдам берди. Жобс факат у ва Жорж Райлига Пауэллни алмаштириб туришга рухсат берганди. “Лореннинг оиласи бизнинг болаларимизга ғамхўрлик қилди, унинг онаси ва укалари ажойиб. Мен ўшанда жуда нимжон эдим, мендан наф йўқ эди. Лекин бундай синов оилани жисплаштиради”, – деб миннатдорчилик билан эслаганди Жобс.

Пауэлл ҳар куни эрталаб соат 7 да келарди, барча зарур ахборотни тўпларди ва батафсил жадвални тузиб чиқарди. “Осон эмасди, чунки кўп воқеалар бўлиб кетди”, – деб айтиб берганди у. Эрталаб соат 9 да Исон ва унинг врачлар жамоаси келарди ва Пауэлл улар билан турмуш ўртоғини даволаш масалаларини муҳокама қиларди. Соат 9 да кетишдан олдин Лорен ҳаётий муҳим функциялар кўрсаткичлари динамикаси бўйича хисоботни ва масалалар рўйхатини тайёрларди. Рўйхатни эртаси куни врачларга берарди. “Хаёлим доим банд бўларди, шу орқали фикримни бир ерга тўплардим”, – деб икрор бўлди у.

Исон Стэнфордда ҳеч ким қилмаган ишни қилди. У даволашнинг барча жихатлари учун жавобгарликни ўз зиммасига олди. Клиника раҳбари сифатида у трансплантациядан кейин тиклаш жараёнини, ўсманни таҳлил қилиш, оғриқ қолдирувчилар тайинлаш, овқатлантириш, реабилитация қилиш ва касалга қараш жараёнларини мувофиқлаштиради. У ҳатто вақти-вақти билан Жобснинг севимли энергетик ичимликларини олиш учун дўконга кириб ўтарди.

Миссисипининг кичик шаҳарларида туғилган икки ҳамшира Жобсга жуда ёқиб қолди. Бу ёши улуғ аёллар машҳур bemorга ялтоқланмай, ўз ишини билиб хизмат қилди. Исон айнан уларни Жобсга қараш учун тайинлади. “Стив билан мулоқотда бўлиш учун кунт-матонат ва сабр-тоқат керак. Исон бунга муваффақ бўлди. У Стивни ёқимсиз муолажалардан ўтишга мажбур қилди. Бошқалар бунга жазм қила олмасди”, – дейди Тим Кук.

Жобсни ғамхўр кишилар ўраб турса ҳам вақти-вақти билан унинг сабри чидамасди. Ҳеч нарсани назорат қила олмаслигидан

жахли чиқарди. У галлюцинацияларни бошидан ўтказарди ва лов этиб жаҳли чиқарди ва босиларди. Ҳушини йўқотган ҳолатида ҳам жаҳли тезлиги билиниб турди. Стив наркоз остида бўлгандা, пульмонолог унга никоб кийдирмоқчи бўлди. Жобс уни юлиб олди, унга дизайнни ёқмагани учун уни тақмаслигини айтди. Зўрға гапириб, у ўз дидига ёқадиган дизайнни танлаш учун бешта варианти келтиришларини буюрди. Доктор боши котиб Пауэллга қаради. Охир-оқибат, у турмуш ўртоғини чалғитишга муваффақ бўлди ва врачлар унга никобни такиб қўйиши. Яна Стивга бармоғига такиб қўйилган пульсоксиметр ёқмади. У бу қурилма хунуклигини ва жуда мураккаб тузилганини айтди ҳамда уни еоддалаштириш усуларини таклиф қилди. “Стив атрофидаги буюмлар ва ўша ердаги мухитнинг сезилар-сезилмас жиҳатларидан васвасага тушарди ва бу унинг тинкасини қуритди”, – деб эслайди Пауэлл.

Бир куни Пауэллинг дугонаси Кэтрин Смит уни кўргани келди. Стив ҳали ҳам гоҳ ҳушига келар, гоҳ ҳушидан кетарди. У Жобс билан ҳар доим ҳам чиқиша олмасди, лекин Пауэлл Кэтрин касалхонага келади, деб туриб олди. У келганида, Стив унга ўтиришга ишора берди, блокнот, ручка сўради ва “Менга iPhone’имни беринг”, – деб сўради. Смит тумбочкадан телефонни олди ва Жобсга узатди. У телефонни кўлига олиб, функцияларни қандай қилиб вараклашни кўрсатди ва менюни ўрганишга мажбурлади.

Стивнинг Лиза Брэннан-Жобс (унинг ва Крисэнннинг қизи) билан муносабатларига дарз кетди. Лиза Гарвардни битирди, Нью-Йоркка кўчиб ўтди, отаси билан деярли алоқада бўлмади, лекин шунга қарамай, икки марта Мемфисга келди, бундан Стив жуда хурсанд бўлди. “Унинг эътибори менга жуда мухим эди”, – деб эслайди Жобс. Афсуски, унинг ўзига буни айтмади. Жобснинг кўпчилик танишлари Лизанинг характеристи ҳам Стивникидек оғир деб ҳисобларди, лекин Пауэлл кўлдан келганча алоқаларини тиклашга ҳаракат қилди. У ота ва қиз бир-бири билан гаплашиб туришини хоҳлади.

Жобснинг аҳволи яхшиланганида, унинг жizzакилиги қайтди. Заҳархандалиги ҳам ҳеч қаерга кетмаганди. “У согая бошлиди ва атрофдагиларга бўлган миннатдорлик туйғуси вайсақилик ва ҳамма нарсани назорат қилиш истаги билан алмашди. Биз у бошидан ўтказган оғир дамлар уни юмшатади деб умид қилгандик, лекин бундай бўлмади” – деб эслайди Кэт Смит.

Овқатланишда Стив аввалгидек инжиқ эди ва энди бу яна ҳам жиддийроқ муаммо эди. У фақат мевали коктейллар ичарди ва

унинг олдига танлаш учун етти-саккиз хил коктейл қўйишиларини талаб килди. Оғзига қошикни олиб келиб татиб кўрар ва “Буниси bemaza. Буниси ҳам”, деб айтарди. Нихоят Исон чидай олмади. “Нима фарқи бор мазалими-йўқми. Буни овқат деб ўллама. Буни дори деб қабул қил”, – деб эътиroz билдириди у.

Жобсга Apple’даги ҳамкаслари билан мулоқот қилишга рухсат беришганида, унинг кайфияти кўтарилиди. Тим Кук мунтазам Стивни кўргани келарди ва янги маҳсулотлар устида ишлар қандай кетаётгани ҳақида ҳисобот берарди. “Apple ҳақида сўз бориши билан Стивнинг юзига табассум югурди. Унинг ичида шам ёқилган-дек бўлди”, – деб айтиб берди Кук. Жобс компанияни бутун қалби билан яхши кўрарди ва ишга қайтиш учун яшаётгандек туюларди. Батафсил янгиликлар унга куч берди. Кук iPhone’нинг янги моделини таърифлаб берганида, Жобс бир неча соат у билан номини мухокама қилди. Охири улар iPhone 3GS номида тўхташди.

Бир куни кечаси Райли Жобсга сюрприз уюштириди. У Жобсни Sun студиясига олиб борди. Қизил ғиштдан қурилган қадамжода Элвис, Жонни Кэш, Би Би Кинг ва бошқа кўплаб рок-н-ролл қўшиқчилари овоз ёзганди. Студиянинг ёш ходимларидан бири улар учун маҳсус экспурсия ўтказди ва Жобс билан бир пайтлар Жерри Ли Льюис ўтирган скамейкага ўтириб, Sun тарихи ҳақида айтиб берди. Жобс ўша вақтда, шубҳасиз, мусиқа индустрисида энг обрўли кишилардан бири эди, бироқ касалликни бошидан ўтказганидан кейин у озиб кетганди, шу туфайли йигитча уни танимади. Хайрлашаётib Жобс Райлига “Фаҳмли йигит экан. iTunes жамоасига олиш керак деди. Райли Эдди Кьюга қўнғироқ қилди, у йигитни Калифорнияга сухбатга чақирди ҳамда уни iTunes’да R&B ва рок-н-ролл илк бўлимларини ташкил этиш учун ёллади. Райли бир куни студиядаги дўстларининг олдига келганида, улар бу ҳикоя уларнинг “Sun студиясида орзулас рўёбга чиқади” деган шиорини тасдиқлаганини айтишди.

Қайтиш

2009 йилнинг май ойида Жобс шахсий самолётида рафиқаси ва синглиси билан бирга Мемфисдан қайтиб келди. Сан-Хоседаги аэроромда уларни Тим Кук ва Жони Айв кутиб олишиди. Трап берилиши билан улар бортга кўтарилишди. “Стивнинг кўзлари кувончдан ёнарди, у қайтганидан хурсанд эди. Унинг иродаси букилмас эди, тезроқ ишга қайтгиси келарди”, – деб хотирлайди Кук.

Пауэлл газли олма виноси бутилкасини олди, турмуш ўртоғи учун тост айтди ва ҳамма олма виноси ичди.

Айв рұхан әзилиб кетганди. Аэропортдан Жобснинг уйига борди ва Стивнинг йўқлигига ҳаммасини бошқариш қийин бўлганилигини айтди. Apple'нинг барча инновациялари тўлиғича Жобсга тегишли ва у агар қайтмаса, ҳаммаси йўқ бўлиб кетади, деб ёзган мақолалардан нолиди. “Менга бу тегиб кетди”, – деди Айв. Ва одамлар кадр-қиммат нималигини билмаслигидан хафа бўлганига икрор бўлди.

Пало-Альтога қайтгач, Жобс ҳам маъюс эди. Компания унингсиз ҳам кунини кўра олишига кўнишишга уриниб қўрди. Унинг йўқлигига Apple акциялари 82 доллардан (2009 йил январда Жобс кетганида уларнинг нархи шунча эди) 140 долларгача (май охирида) кўтарилди. Жобс кетганидан кейин Кук таҳлилчилар билан телефонда маслаҳатлашаётib, оғир-босиқлигига қарамай, Apple нима учун Стивсиз ҳам кўтарилаётганини анча ҳиссиёт билан тушунтириб берганди:

“Бизнинг мақсадимиз буюк маҳсулот яратиш эканини биламиш ва бу шундай бўлиб қолади. Биз доим янги маҳсулотни синааб кўрамиз. Оддий нарса мураккаб нарсадан яхшироқ эканига ишончимиз комил. Биз ўзимиз ихтиро қилган технологияларни назорат қилишимиз керак деб ҳисоблаймиз, шунинг учун фойда келтиришимиз мумкин бўлган соҳалардагина ишлаймиз. Биз кучимизни мингта турли хил лойиҳага сарфламаймиз, балки эътиборни биз учун чинакам муҳим бўлган лойиҳаларга каратамиз. Бир гуруҳ ҳодимларимиз ўзаро яқиндан ҳамкорлик қилмоқда ва бир-бирининг тажрибасини бойитмоқда, бу эса бизга бошқа компанияларга нисбатан самаралироқ ривожланиш имконини бермоқда. Бизни фақат ажойиб натижага қаноатлантиради. Бизда хатоларни тан олиш учун журъят етади ва биз яхши томонга ўзгариш ниятидамиз. Бу қадриялар Apple'га шу қадар сингиб кетганки, биз муваффакиятга эришишда давом этамиз ва ҳеч кимга қарам эмасмиз”.

Кукнинг ўрнида гўё Жобс гапираётгандек эди (у бир неча бор бундай нутқ сўзлаганди), бироқ журналистлар буни “Кук доктринаси” деб аташди. Жобсни бу ранжитди (айниқса нутқнинг охирги қатори). У тушкунликка тушиб қолди. Стив бу ҳақиқат бўлиши мумкинлигидан хурсанд ҳам бўла олмасди, хафа ҳам. У корпорациянининг бош бошқарувчиси лавозимини тарқ этиб, директорлар кенгаши раиси бўлади, деган гаплар тарқалди. Бу Жобсни тезроқ

соғайишга, оғрикни сиғишига ва яна күчларини тиклаш учун узок сайдарларга чиқишига рағбатлантириди.

У қайтганидан бир неча күн ўтиб, директорларнинг кенгаши бўлиб ўтиши керак эди ва Жобс, ҳамкасларини ҳайрон қолдириб, унда иштирок этди ва ҳатто охиригача ўтириди. Июнь ойидан бошлаб у ўзининг уйида ҳар куни мажлис ўтказди, ойнинг охирида эса ишга қайтди.

Ўлимга тик бокиб, у меҳрибонроқ ва юмшоқроқ бўлиб қолдими? Унинг ходимлари тез орада бу саволга жавоб топишиди. Биринчи иш куни Жобс, асосий ишчи гурухни ҳайрон қолдириб, бир неча бор тувақиб заҳархандалик қилди. У ярим йил кўрмаган ҳамкасларига ташланди, маркетинг режаларини танқид килиб, пала-партиш иш қилган бир нечта ходимнинг пўстагини қоқди. Лекин бундан кўра унинг қуидагича иқрори эътиборга лойикроқ бўлди: “Мен қайтганимдан шу қадар баҳтиёрманки, ижодий ғоялар билан тўлиб-тошганимга ишонгим келмаяпти. Умуман олганда, бутун жамоа ҳам ғояларга тўла”. Тим Кук буни муносиб қабул қилди. “Стив бирор нарсани айтмаганини ёки ҳис-туйғуларини яширганини эслолмайман. Бу яхши”, – деб иқрор бўлди у.

Дўйстлари Жобс ҳали ҳам ўшандай жаҳли тез ва чўрткесар эканини айтишиди. Стив Comcast кабел канали оркали тез-тез кўрсатувлар томоша қиласарди. Бир куни у Comcast компанияси директори Брайан Робертсга қўнғироқ қилди. “Мен у бирорта яхши сўз айтадими деб ўйлагандим. Лекин бунинг ўрнига биз дабдала нарсаларни кўрсатаётганимизни айтди”, – деб эслайди у. Бироқ Энди Херцфельд Стив, кўполлигига қарамай, виждонлироқ бўлиб қолганини сезди. “Аввал, агар ундан ёрдам сўрасанг, у ҳам сендан ёрдам сўрарди. Унинг характеристи шундай тутуруқсиз. Энди у чиндан ҳам ёрдам беришга ҳаракат қилмоқда”, – деб изоҳ берди Херцфельд.

Унинг расман қайтиши 9 сентябрь куни бўлиб ўтди. Ўша куни Стив Apple'нинг кузги концертида нутқ сўзлади. Томошибинлар Жобсни узун гулдурос қарсаклар билан олкишлашди. Стив сўзни ўзига хос бўлмаган ишонч оҳангидаги бошлади. У унга жигар кўчириб ўтказишганини тан олди: “Агар инсонларга хос мурувват бўлмаса, мен хозир бу ерда бўлмасдим. Ҳар ким бундай олийҳиммат бўлишга қодир ва донор бўла олади деб умид қиласман”. Томошибиннинг шодиёна чинқириғини кутиб туриб, Жобс сўзини давом эттириди: “Мен оёққа турдим, Apple'га қайтдим ва ҳар куни ҳаётдан баҳра оляпман”. Шундан сўнг у анодланган алюминийдан ясалган

түккиз хил рангдаги видеокамерали iPod Nano'нинг янги серияси-ни таништириди.

2010 йилнинг бошида у деярли тўлиқ соғайиб кетди ва янги кучлар билан ишга киришди. Ўша йили Стив учун ҳам, Apple учун ҳам сермаҳсул йил бўлди. Рақамли мультимедиавий қурилмалар стратегияси ишга тушган вактдан бошлаб Жобс бир йўла иккита зафар кучди. Бу iPod ва iPhone эди. Энди унинг олдида янги мақсадлар турарди.

37-БОБ. ИРАД. КОМПЬЮТЕРДАН КЕЙИНГИ ЭРА ЙЎЛИДА

Айтинг, сизга инқилоб керак³⁵

2002 йилда Microsoft'нинг бир ходими фойдаланувчига стилус ёки ручка ёрдамида экранга ахборот киритиш имконини берадиган планшетли компьютер учун ўзи яратган дастурий таъминотни реклама қиласериб, Жобсни хафа қилди. Бир қанча ишлаб чиқувчи ўша йили мазкур дастурий таъминотдан фойдаланган ҳолда планшетли шахсий компьютерларни ишлаб чиқарди, бироқ уларнинг ҳеч бири оламда тўнтариш ясай олмади. Жобс бундай компьютер қанақа бўлишини кўрсатиб қўйиш иштиёқида ёнди. У ҳеч қандай стилусдан фойдаланмоқчи эмасди, лекин у Apple'да ишлаб чиқилаётган мультисенсорли технологияни кўргач, у дастлаб ундан iPhone учун фойдаланишга қарор қилди.

Планшет яратиш фояси Macintosh компьютерларининг аппарат таъминоти учун жавоб берадиган гурӯҳ ичидаги ривожлантирилди. “Бизда планшет яратиш режаси йўқ. Одамларга клавиатура керак. Планшетлар кўплаб бошқа компьютер ва курилмаларга эга бой одамларга мўлжалланган”, – деди Жобс 2003 йили Уолт Моссбергга берган интервьюсида. Унинг “гормонал дисбаланс” ҳақидаги фикри каби бу гап ҳам ёлғон эди. Компаниянинг юз нафар етук ходими иштирокида сафарда ўтказилган кўпчилик йиғилишларда илгари сурилган планшет фояси келгусида рўёбга чиқарилиши лозим бўлган лойиҳалардан бири эди. “Биз сафарда ўтказилан кўплаб йиғилишларда бу фояни муҳокама қилардик, чунки Стив доим планшет яратиш ҳақида ўйларди”, – деб эслайди Фил Шиллер.

Планшет яратиш фояси 2007 йилда пайдо бўлди. Ўшандада Жобс арzon нетбуқ яратиш ҳақида ўйлаётганди. Раҳбарлар иштирокида ўтказилган ақлий муҳокамалардан бирида Айв клавиатуруни экранга ўрнатишнинг кераги йўқ, бу қиммат ва бесўнақай деб айтди. У мультисенсорли интерфейсдан фойдаланиб, клавиатуруни экранинг ичига жойлаштиришни таклиф қилди. Жобс рози бўлди. Шундай қилиб, нетбуқка ажратилган ресурслар планшет яратиш фоясини жонлантиришга йўналтирилди.

Жобс ва Айв ишни экран ҳажмини аниқлаб олишдан бошлади. Улар ҳажми ҳар хил бўлган бурчаклари юмалоқланган тўғрибурчак

35 Say You Want a Revolution – The Beatles гурухининг Revolution қўшиғи қаторлари.

шаклидаги 20 та моделни буютириши. Айв уларни лойиха стүдиясидаги столга ёйди, кечкүрүнлари улар планшет моделларини баҳмал матолар билан ўраб, кўлига олиб ўйнашарди ва шу тарзда тўғри ҳажмни ҳис этишга ҳаракат қилишарди. “Экран ҳажмини биз мана шундай усулда аниқлаб олдик”, – деди Айв.

Жобс, одатдагидек, планшет тез ишлашини ва оддий бўлишини хоҳлади. Бунинг учун бу қурилманинг асосий хусусияти нима эканини аниқлаб олиш керак эди. Унинг асосий хусусияти экран эди. Яъни, ҳамма нарса экранга бўйсуниши лозим эди. “Кўплаб функциялар ва тутмалар диққатни бўлмаслиги учун нима килиш керак?” – деб сўради Айв. Ҳар бир босқичда Жобс ниманидир олиб ташлашини ва соддалаштиришни талаб қилди.

Жобс планшет прототипини кўриб, кўнгли унчалик тўлмади. У ҳар куни қўлга олиб ишлатиш учун етарли даражада қулай бўлиб туюлмади. Айв ҳал этилиши керак бўлган муаммолар доирасини камайтириди: улар планшетни беихтиёр бир қўл билан олиш мумкинлигини исботлаши керак эди. Аппаратнинг четлари юмалоқланди, шунда уни эҳтиёткорлик билан кўтаришга ҳожат қолмасди. Бу техник лойиҳалаштиришда барча керакли портлар ва тутмаларни ингичка четига ўрнатиш зарурлигини англатарди.

Агар сизлар патентлар расмийлаштирилишини кузатганингизда, D504889 рақамли патентга эътибор қаратган бўлардингиз. Бу патентга Apple 2004 йил мартда ариза берган ва панент 14 ой ўтиб берилган. Жобс ва Айв ихтиро муаллифлари эди. Аризада iPad’га ўхшаган четлари юмалоқланган тўғри бурчакли электрон планшет эскизлари келтирилганди. Эскизлардан бирида чап қўлида электрон планшетни бемалол ушлаб турган ва кўрсаткич бармоклари экранга тегиб турган одам тасвириланганди.

Бу вақтга келиб, Macintosh компьютерларида Intel микропроцессорларидан фойдаланилаётганлиги боис Жобс бошида iPad’га Intel’да ишлаб чиқилаёган паст вольтли Atom микропроцессорини ўрнатмоқчи эди. Intel ижро этувчи директори Пол Отеллини лойиҳа устида жон деб бирга ишлашини таклиф қилаётганди ва Жобс унга ишонарди. Унинг компанияси жаҳондаги энг тез процессорларни ишлаб чиқаарди. Бироқ Intel батарея заряди билан ишлайдиган қурилмалар учун эмас, балки розеткага тикиладиган қурилмалар учун процессорлар ясашга мослашганди. Шунинг учун Тони Фаделл ARM архитектураси негизида оддийроқ ва камроқ электр энергия сарфлайдиган бирор нарса ясашни қаттиқ туриб таклиф қилди. Apple ARM компаниясининг ilk ҳамкорларидан

бири бўлди ва компания ишлаб чиқарадиган микропроцессорлардан iPhone'нинг илк моделларида фойдаланилди. Фаделл бошқа компанияларнинг кўмагига таяниб, Жобсга қарши чиқиш ва уни ўз фикрини ўзгартиришга мажбур қилиш мумкинлигини исботлади. Жобс мажлисларнинг бирида пухта мобил процессорини яратишни Intel компаниясига ишониб топширган яхши деганида, “Йўқ, йўқ, йўқ!” – деб бақирди Фаделл. У ҳатто столга ўзининг бейжигини ташлаб, Apple'дан кетишини айтди.

Охир-оқибат Жобс рози бўлди. “Мен сени тушундим. Мен энг зўр ходимларимга қарши бормоқчи эмасман”, – деди у. Аслида у ўзини бошқа чеккага урди. Apple ARM архитектураси негизида процессорлар ишлаб чиқариш учун лицензия олди, бунга қўшимча равиша микропроцессорларни лойиҳалаштирувчи фирмани сотиб олди. R. A. Semiconductors деб номланган фирма Пало-Альтода жойлаштирилди. Фирмада ишлашга 150 киши жалб этилди. Жобс фирмага Samsung компаниясининг Жанубий Кореяда ишлаб чиқариладиган ARM архитектурасига эга процессори асосида A4 деб номланган чипдаги маҳсус тизимни ишлаб чиқиши топширди. Жобс бу ҳақда шундай сўзлаб берганди:

“Унумдорлиги жиҳатидан Intel – энг зўр. Улар, агар энергия сарфи ва қийматига эътибор бермасангиз, энг тез микропроцессор ишлаб чиқаради. Лекин улар битта микросхемага процессорнинг ўзини ўрнатади, шунинг учун кўплаб бошқа элементларни қўшишга тўғри келади. Бизнинг A4’да эса процессор, графика, мобил операцион тизим ва хотира контроллёр бор. Буларнинг ҳаммаси битта микросхемада. Биз Intel’га ёрдам бермоқчи эдик, лекин улар бизга унча қулоқ солишмади. Биз уларга кўп йиллар давомида уларнинг графикаси ҳеч балога ярамаслигини айтиб келдик. Чорақда бир марта биз кенгаш ўтказиб, унда мен, қўл остимдаги уч нафар энг яхши ходим ва Пол Отеллини иштирок этарди. Дастрлаб биз бирга ажойиб маҳсулотлар ишлаб чиқардик. Улар бўлажак iPhone'лар учун биргаликда микропроцессорлар ишлаб чиқаришни хоҳлаётганди. Intel билан ҳамкорлик қўлмаганимизнинг иккита сабаби бор эди. Биринчиси, улар чиндан ҳам жуда секин ишларди. Улар пароходга ўхшаб секин ҳаракатланарди ва унчалик ҳам гапга кўнавармасди. Биз эса тез ҳаракат қилишга кўнишиб қолгандик. Иккинчи сабаби: биз уларга ўзимиз билган нарсаларни ўргатишни хоҳламасдик, улар кейин уни бизга рақобатчи компанияларга сотиши мумкин эди”.

Отеллининг сўзларига қараганда, iPad’да Intel процессорлари-

дан фойдаланиш мантикан тўғри эди. Унинг сўзларига кўра Apple ва Intel нарх борасида келиша олмаган. “Ҳаммаси пул туфайли барбод бўлди”, – деди у. Бундан ташқари, бу Жобснинг микросхемалардан тортиб, устки қобигигача маҳсулот яратишнинг бутун босқичини назорат қилиш истагига яна бир мисол эди.

Сотувга чиқиши, 2010 йил январь

Жобс одатда янги маҳсулот сотувга чиқиши арафасида яратадиган шов-шув 2010 йил 27 январь куни Сан-Францискодаги iPad тақдимотида юзага келган васваса олдида ҳеч нарса эмасди. The Economist журнали ўз муковасида Жобсни ўзун либосда, боши атрофида нур таралиб турган ҳолда тасвирилади. Жобс қўлида iPad ушлаб туради. У “Исус планшети” лакабини олди. The Wall Street Journal газетаси вазминироқ оҳангда мақола чоп этди. “Охиригина марта бир парча тахта шов-шув қўзғаттанида, унга Инжилдаги амрлар ёзиб қўйилганди”.³⁶

Тақдимотнинг тарихий хусусиятини бўрттириб қўрсатиш учун Жобс унга яна Apple’да аввал ишлаган кўплаб фахрийларни таклиф қилди. Бир йил аввал Жобсга жигар кўчириб ўтказган Жеймс Исон ва 2004 йилда унинг ошқозоности безини операция қилган Жеффри Нортоннинг ҳам залда унинг рафиқаси, ўғли ва Мона Симпсон билан бирга ўтиргани яна ҳам қўпроқ ҳис-туйғу қўзғатди.

Жобс, одатдагидек, тақдимотни уч йил аввал iPhone тақдимоти намойиш этган тахлитда аъло даражада ўтказди. Бу сафар у iPhone телефони, лэптоп ва улар ўртасидаги сўрок белгиси тасвири акс этган экранни кўрсатди. “Ўртада бир нарсага жой бормикан?” – деди у. Бу “бир нарса” веб-саҳифани кўришда, электрон почта, фотографиялар, видео, мусиқа, ўйинлар ва электрон китоблар билан ишлашда ўзига хос хусусиятларга эга бўлиши керак. У нетбук концепциясининг моҳиятига болта урди. “Нетбуклар ҳеч бир устунлика эга эмас!” – деди у. Мехмонлар ва ходимлар қарсак чалди. “Лекин бизда ана шу устунликка эга бир нарса бор. Биз уни iPad деб атадик”.

iPad планшетидан фойдаланиш осонлигини кўрсатиш учун Жобс теридан ишланган кресло ёнидаги журнал столчасига енгил қадамлар билан якинлашди (унинг нозик диди туфайли бу Ле Корбюзье креслоси ва Эро Сааринена столи эди) ва тез ҳаракатланиб, уни қўлига олди. “У нетбукка қараганда кишига анча якин”, – деди

36 Tablet инглизчадан ҳам “планшетли компьютер”, ҳам “зарварақ” деб таржима килинади.

завкланиб Жобс. Кейин у The New York Times газетасининг сайтига кирди, Скотт Форсталл ва Фил Шиллерга “Биз чиндан ҳам iPad тақдимотини ўтказяпмиз”, – деб электрон хат юборди, фотоальбом вараклади, тақвимдан фойдаланди, GoogleMaps орқали Эйфель минарасини топиб, уни якинлаштириди, бир нечта видеони (“Юлдузлар йўли” фильмидан ва Pixar’нинг “Юкорига” мультфильмидан парчаларни) қўйиб берди, фахр билан iBook китоблар жавонини кўрсатди ва қўшик қўйиб берди (бу Боб Диланнинг Like a Rolling Stone қўшиғи эди, уни Жобс iPhone тақдимотида ҳам қўйиб берганди). “Бу ажойиб эмасми?” – деб сўради у.

Охирги слайдда Жобс ўз ҳаётидаги асосий мавзуга урғу берди. Уни Жобс iPad’да рўёбга чиқарганди. Слайдда Технологиялар кўчаси ва Эркин Санъат кўчаси чорраҳасидаги кўрсаткич белги тасвирланганди. “Apple компанияси iPad’га ўхшаш маҳсулотлар яратишга қодир, чунки биз доим технологиялар ва санъат кесишган жойда бўлишга интилганмиз”, – деди у хулоса қилиб. iPad “Бутун Ер каталоги”нинг рақамли реинкарнациясига, ижод ҳаёт қуроллари билан кесишган жойга айланди.

Бу сафар илк реакция завққа тўла овозлар жўрлигини қўзғатмади. iPad ҳали муомалага чиқарилмаганди (уни апрелда сотувга чиқаришмоқчи эди) ва Жобснинг тақдимотини кўрганлар у нималигини унчалик тушунишмади. Бу стероидлар билан шиширилган iPhone’ми? “Снуки ва Ситьюэйшн бир-бири билан дон олишгандан кейин³⁷ мен бундай хафсалам пир бўлмаганди”, – деб ёзди Newsweek журналида Дэниел Лайонс (у “Ёлғондакам Стив Жобс” каби интернет-пародиясида иштирок этганди). Gizmodo блогининг муаллифларидан бири “iPad’нинг саккизта беъмани хусусияти” номли мақола чоп этиди (iPad кўп вазифаларни бажара олмайди, видеокамера йўқ, Flash’га мослашмаган...). Ҳатто номи ҳам блогерлар олдида кулгуга сабаб бўлди. Аёлларнинг гигиеник товарлари³⁸ ва “макси” прокладкалари мавзусида кинояли изоҳлар билдирилди. Ўша куни #iTampon хәш-теги Twitter микроблогларида энг машҳур мавзулар рўйхатида учинчи ўринни эгаллади.

Билл Гейтснинг қатъий танқидий фикри ҳам янгради. “Ҳали ҳам мен овоз, стилус ва дуруст клавиатурани ўзида мужассам этган курилма, бошқача айтганда, нетбук бош йўналиш бўлади деб хи-

37 Снуки ва Ситьюэйшн – MTV телеканалида қўйилган “Пляж” (Jersey Shore) реалити-шоусининг иккита қаҳрамони лақаби.

38 Pad инглизчадан ҳам “планшет”, ҳам “аёллар таглиги” деб таржима килинади.

соблайман. Шунинг учун мен у ерда iPhone тақдим этилганда, хис этган туйгуларни ҳис этмадим. Үшанда мен “Эй худойим, Microsoft нотўғри нишонни мўлжаллабди”, дегандим. iPad’да ўқиш қулай, лекин унда мени “Microsoft бундай маҳсулот яратмаганидан афсусдаман”, деб айтадиган ҳеч бир хусусият йўқ”, – деганди у Брент Шлендерга. У Microsoft’нинг стилусдан фойдаланишга асосланган ёндашуви ғолиб чиқади деб айтарди. “Мен кўп йиллар давомида стилусли планшет пайдо бўлишини башорат қилиб келгандим. Охир-оқибат мен ёки ҳақ бўлиб чиқаман ёки шўрим курийди”, – деди у менга.

Кечки пайт тақдимотдан кейин Жобс дарғазаб ва маъюс ҳолатда эди. Биз унинг ошхонасида кечки овқатга тўпланганимизда, у стол атрофида ўёқ буёқка юрар, ўзининг iPhone’ида электрон хатлар ва веб-саҳифаларни текширади.

Охирги сутка давомида мен электрон почта орқали қарийб 800 та хат олдим. Уларнинг кўпчилиги USB-шнур йўқ, яна бир нарсалар йўқ қабилидаги шикоятлар эди. Айримлар “Сен нималар қильяпсан ўзи?” деб ёзарди. Одатда мен жавоб бермасдим, бу сафар жавоб ёздим. Кимгadir номи ёқмасди ва ҳоказо. Мен бугун бироз хафаман. Юзимга тарсаки туширилгандай бўлди.

Ўша куни бир киши табриклаб кўнғироқ қилди. У президент Обама маъмурияти раҳбари Рама Эмануэла эди. Лекин кечки овқат қилаётib, Жобс президентнинг ўзи лавозимга киришгандан бери унга бирор марта ҳам кўнғироқ қилмаганини қистириб ўтди.

iPad апрелда сотувга чиққач ва одамлар кўлига тушгач, одамларнинг норозилиги сўнди. Time ҳам, Newsweek ҳам уни муковага жойлантириди. “Apple маҳсулотлари ҳақида ёзиш қийин, чунки улар реклама туфайли шов-шув бўлиб кетади. Бундан ташқари, Apple маҳсулотлари ҳақида ёзиш қийинлигининг бошқа сабаби – баъзан бу шов-шув ўзини оқлади”, – деб ёзди Лев Гроссман. iPad ҳақида айтилган ягона жўяли танқид шу эдики, “у контентдан фойдаланиш учун мўлжалланган қойил-маком восита бўлиб, контент яратишга унчалик мослашмаганди”. Компьютерлар, айниқса Macintosh одамларга мусиқа, видео, веб-сайтлар, блоглар яратиш ва барчанинг эътиборига ҳавола этиш имконини берадиган курилмага айланганди. “iPad’да контент яратишдан кўра ундан фойдаланиш ва уни бошқариш мумкин эди. У сизни овоздан маҳрум қиласди, бошқа одамлар томонидан яратилган дурдона асарларнинг пассив фойдаланувчисига айлантириб кўярди”. Жобс бундай танқидни жиддий қабул қилди. У iPad’нинг кейинги версиясида фойдаланув-

чилар учун ижодий жараённи соддалаштиришга эътибор қаратишга қарор қилди.

Newsweek муқовасидаги сарлавҳада “iPad нимаси билан ажойиб? Ҳамма хусусияти билан”, – деб ёзилганди. iPad’ни қаттиқ танқид қилган Дэниел Лайонс ўз фикрини ўзгартириди. “Жобс на майишни кайфи чоғ ҳолда ўтказаётганини кўриб, худо билади энди нима бўлади? дедим. Бу ахир iPod Touch’нинг катталаштирилган версияси эмасми? Кейин уни ишлатиб кўриш имкониятига эга бўлдим ва менда ҳам шундайи бўлишини хоҳлаб қолдим”. Лайонс бошқалар каби бу Жобс энг кўп умидвор бўлган ва унинг ҳаётий кўрсатмаларини ўзида мужассам этган лойиха эканини англаб етди. “У гаджетлар ихтиро қилиш борасида акл бовар қилмайдиган қобилиятга эга. Бундай гаджетлар бизга кераклигини билмасдик ҳам. Энди эса биз уларсиз яшашни тасаввур ҳам қила олмаймиз. Тизимнинг ёпиқлиги, эҳтимол, Apple’га шухрат келтирган технодзенга хос хиссиятни етказиб беришнинг ягона усули бўлса керак”, – деб ёзганди Лайонс.

iPad ҳақидаги асосий баҳслар унинг барча элементларни бошидан-охиригача бирлаштирган ёпиқ конфигурацияси дохиёна карорми ёки муваффақиятсизликка сабаб бўладиган қарорми деган масала устида эди. Google компанияси 1980 йилда Microsoft компанияси ўйнаган ролни ўйнай бошлади. Компания Android мобил қурилмалари учун платформа таклиф қилди, у очик эди ва ундан исталган аппарат фойдаланувчиси фойдаланиши мумкин эди. “Ёпиқликни ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди”, – деб ёзганди Майкл Коупленд. Лекин унинг ҳамкаси Жон Фортт қуидагича эътиroz билдириди: “Ёпиқ тизим ноҳақ танқид қилинмоқда, лекин бу тизим ажойиб ишлайди ва фойдаланувчилар ундан факат фойда олади. Эҳтимол, техника оламида ҳеч ким уни Стив Жобсдан ишончлироқ исботлаб бера олмади. Аппарат таъминоти, дастурий таъминот ва хизматларни бирлаштириб, Apple компанияси рақобатчи компанияларни ти-нимсиз доғда қолдирмоқда ва бенуқсон маҳсулотлар чиқармоқда”. Иккови iPad илк Macintosh давридан бошлаб бу саволга аниқ жавоб беради, деган фикрни айтишди. “iPad’га ўрнатилган A4 процессори шарофати билан ҳамма нарсани назорат қилиши билан донг тарагтан Apple компанияси янги чўққини забт этди. Купертино энди микросхемаларни, аппарат қисмини, операцион тизимни, App Store дўконини ва ҳақ тўлаш тизимини ўзига тўлиқ бўйсундиради”, – деб ёзди Фортт.

Жобс 5 апрель куни (шу куни iPad сотувга чиққанди) тушлик-

дан олдин Пало-Альтодаги Apple Store'га ташриф буюрди. Унинг Рид-колледждаги яқин дўсти ва Apple'нинг илк кунларида унинг ёнида бўлган Дэниел Коттке ҳам (у билан Жобс бир пайтлар ЛСД-ни татиб кўрганди) Apple Store'га келди, чунки у буни муҳим деб билди. Коттке компания асосчиларидан бири сифатида акциялар хариди учун унга имтиёзли ҳуқуқ берилмагани учун хафа эмасди. “Орадан 15 йил ўтди ва мен уни яна кўргим келди. Мен уни бағримга босдим ва ўз кўшикларимни iPad'га ёзмоқчи эканимни айтдим. Унинг кайфияти аъло даражада эди ва биз шунча йилдан кейин мароқ билан сухбат курдик”, – деб сўзлади Коттке. Пауэлл ва Жобсларнинг кичик қизи Ив дўкон ичкарисидан кузатиб туришди.

Ўз вақтида аппарат ва дастурий таъминотни имкон қадар очикроқ бўлиши тарафдори бўлган Возняк ўз фикрини қайта кўриб чиқа бошлади. У, одатдагидек, сотув бошланган кун дўкон очилишини навбатда туриб кутиб турган энтузиастлар билан бирга тунни ўтказди. Бу сафар у Сан-Хоседаги Valley Fair Mall савдо марказига Segway электроскутерда келди. Қайсиdir журналист Apple'нинг ёпиқ экотизими ҳақида сўради. “Apple сизларни болалар манежига ўтказиб кўйиб, у ерда ушлаб туради, лекин бунинг ўз устунликлари бор. Мен очиқ тизимларни яхши кўраман, лекин мен дастурчиман. Кўпчилик одамларга эса фойдаланиш осон бўлган нарсалар керак. Стивнинг даҳолиги шундаки, у одий нарсалар ясашни билди ва баъзан бунинг учун назорат зарур бўлади”, – деб жавоб берди Возняк.

“iPod'ингда нима бор?” деган савол “iPad'ингда нима бор?” деган савол билан алмашди. Ҳатто Обама ёрдамчилари ҳам iPad'дан фойдаланиб, ўзларини техник жиҳатдан илғор килиб кўрсатишга уринишиди. Иктисадий масалалар бўйича маслаҳатчи Ларри Саммерсда Bloomberg молиявий ахборот агентигининг иловаси, “Скрэбл” ўйини ва “Федералист хатлари” ўрнатилганди³⁹. Маъмурият раҳбари Рами Эмануэляда кўплаб газеталар иловалари, жамоатчилик билан алоқалар бўйича маслаҳатчи Билл Бертонда Vanity Fair журнали ва “Тирик қолиш” телесериалининг тўлиқ бир мавсуми, бош сиёсий маслаҳатчи Дэвид Аксельродда Бейсбол лигаси матчлари ва NPR миллий ижтимоий радио ўрнатилганди.

Жобс Forbes.com сайтида чоп этилган Майкл Ноернинг ҳикоясидан ҳаяжонга келди. У ҳикояни менга юборди. Колумбиянинг Богота шаҳридан шимолда қишлоқда жойлашган сут фермаси-

39 АҚШ конституциясини ратификация қилишни кўллаб, 1787-1788 йилларда АҚШда чоп этилган мақолалар тўплами.

да Ноер ўзининг iPad'ида фантастик роман ўкиётганди ва унинг олдига оғилхоналарни тозаловчи олти яшар қашшоқ бола келди. Ноер қизиксиниб, унга қурилмани узатди. Компьютерни умрида кўрмаган болакай ҳеч қандай кўрсатмаларсиз интуицияга таяниб ундан фойдалана бошлади. У экран бўйлаб бармоғини юргизди, иловаларни ишга туширди, пинбол ййнаб кўрди. “Стив Жобс олти яшар саводсиз бола ҳам фойдалана оладиган қувватли компьютерни яратди. Агар бу мўъжиза бўлмаса, унда нима мўъжиза?”, – деб ёзганди Ноер.

Бир ой ўтмай Apple миллионта iPad сотди. Ҳатто iPhone ҳам бундай тез сотилмаганди. У сотувга чиққандан бошлаб тўққиз ой ичида (2011 йилнинг марта қелиб) 15 миллионта аппарат сотилди. Айрим баҳоларга кўра бу тарихдаги энг муваффақиятли сотилган истеъмол маҳсулоти бўлди.

Реклама

iPad рекламасининг ilk вариантиларидан Жобснинг кўнгли тўлмади. Одатдагидек, у энди TBMA/Media Arts Lab деб номланадиган реклама агентлигидағи Жеймс Винсент ва Дункан Милнер билан ишлаётиб, кизғин суратда маркетинг билан шугулланди, ишлардан қисман озод бўлган Ли Клоу маслаҳатлар бериб турди. Улар яратган реклама ролигида тўзиган жинси шим кийган йигит креслода хотиржам ўтириб, iPad'да электрон почта, фотоальбом, The New York Times, китоблар ва видеороликларни томоша қиласарди. Роликда сўзлар йўқ эди, The Blue Van гурухининг There Goes My Love қўшиғи янгарди, холос. “Стив уни маъқуллаб, сўнгра ролик унга умуман ёқмаганини айтди. У ролик Pottery Barn жихозлар дўконлари рекламасини эслатиб юборди, деб айтди”, – эслайди Винсент. Жобс бу хақда менга кейинроқ шундай сўзлаб берганди:

iPod нима эканини тушунтириш осон эди, шунчаки чўнтагинизда мингта қўшиқ дейиш кифоя эди. Лекин iPad нима эканини тушунтириш мураккаброқ бўлиб чиқди. Биз уни компьютер деб на мойиш этишни хоҳламадик, шунингдек, мураккаб телевизор бўлиб кўрнишини ҳам истамадик. Реклама роликларининг ilk серияси биз нима килаётганимизни билмаётганимизни кўрсатди. Биз яратган роликлардан Hush Puppies ҳиди келиб турарди⁴⁰.

Жеймс Винсент бир неча ой давомида танаффусиз ишлади. Шу сабабли iPad нихоят сотувга чиққач, реклама эфирга узатилгач, у оиласи билан Палм-Спрингсдаги “Коачелла” мусиқий фестива-

40 Американинг машҳур пойабзal русуми.

лига кетди. У ерда унинг бир нечта севимли гурухи, шу жумладан Muse, Faith No More ва Devo концерт бериши керак эди. У келиши билан Жобс күнфироқ килди: “Сен яратган реклама – дабдала. iPad жаҳонда тўнтириш уюштиради ва бизга кўламдорроқ бир нарса керак. Сен эса менга хеч нарсага ярамайдиган ролик тайёрладинг”, – деди у.

“Яхши, сенга нима керак? Сен менга нима кераклигини айта олмадинг”, – деб бақирди Винсент унга.

“Билмайман. Сен ўзинг менга янги бир нарса беришинг керак. Сен менга кўрсатган ролик умуман бўлмайди”, – деб жавоб берди Жобс.

Винсент эътиroz билдира бошлади ва Жобс тўсатдан тутақиб кетди. “У менга овози борича бақира бошлади”, – деб эслайди Винсент. Винсент ҳам осон кизишиб кетарди, шу сабабли ҳиссиётлар жунбушга келди. “Мендек мавқега эга одамлар одатда мижозларга бақирмайди. Лекин у мен бошқача ишлай олмаслигимни биларди. Шу сабабли биз бир-биримизга роса бақиришдик”, – деб сўзлаб берди Винсент.

Винсент “Сен менга нима кераклигини айтишинг керак”, – деб бақирса, Жобс “Сен менга кўрсам ҳиссиётимни китиклайдиган бирорта нарса кўрсатишинг керак”, – деб бақиради.

“О, кандай ажойиб, кел мен креативчиларимга “кўрсам ҳиссиётимни китикласин” деб ёзиб кўяман”, – деди Винсент.

Винсент шу даражада дарғазаб бўлдики, ижарага олган уй де-ворига мушт туширди ва катта ўйиқ жой қолдирди. У ҳовузда ўтирган оила аъзоларининг олдига борганида унинг важоҳати уларда хавотир уйғотди. “Ишларинг жойидами?” деб сўради рафиқаси.

Винсент ва унинг жамоаси бир қанча янги вариантларни тайёрлаш учун икки ҳафта сарфлади ва бу вариантларни оғисда эмас, Жобснинг уйида унга кўрсатишни таклиф қилди. У ерда мухит анча тинч бўлади. Улар Милнер билан журнал столчасига раска-дровкани ёйишли. У 12 хил концепциядан иборат эди. Биринчи-си илҳом баҳш этарди ва ҳаяжонга тўлдиради. Иккинчиси Майкл Сера исмли комик иштирокидаги юмористик вариант эди. Унда комик ёлғондакам уйда юриб, одамлар iPad’дан қандай қилиб фойдаланиши мумкинлиги ҳақида ҳазил қиласарди. Қолган вариантлар машҳур кишилар иштирокида суратга олинган эди ёки iPad оқ фонда қўзғалмай қотиб турарди ёки қисқа ситком юлдузи бўларди ёхуд классик тақдимот вақтида майдонга чиқарди.

Бу вариантлар ҳақида фикр юритаётib, Жобс унга нима керак-

лигини тушунди. Юмор ҳам, машхур шахслар ҳам, намойиш ҳам эмас. “Бу декларация бўлиши керак. Бу манифест бўлиши керак. Мана бу кўламдор”, – деди у. У iPad дунёни ўзгартириб юборади, деб эълон қилганди, шунинг учун реклама кампанияси унинг бу ваъдасини кучайтириб беришини хоҳлади. Унинг сўзларига кўра бир-икки йилдан кейин бошқа компаниялар соҳта планшетлар ишлаб чиқара бошлайди ва у одамларни iPad асл маҳсулот ишлаб чиқарганини ёдда саклашга мажбур қилмоқчи эди. “Бизга нима қилганимизни рўйи-рост айтиб берадиган реклама керак”.

У бирдан креслодан турди, бироз ҳорғин кўринарди, лекин табассум қиласарди. “Мен массажга боришим керак. Ишга киришинг”, – деди у.

Винсент ва Милнер Эрик Гранбаум исмли копирайтер билан бирга улар “манифест” деб номлаб олган ролик устида иш бошлади. Роликда жўшқин кадрлар тез-тез алмашади ва унда iPad тўнта-риш ўюштиргани айтилади. Мусика сифатида улар Yeah Yeah Yeahs гуруҳининг Gold Lion қўшиғи майда-майда ритмли нақоратини танлашди. Экранда iPad билан кишини лол қолдирадиган ишларни бажариш мумкинлиги кўрсатилаётган пайт дадил овозда “iPad ингичка. iPad гўзал… У ўта қувватли. У мафтункор… Видео ва фотосуратлар билан ишлайди. Унга сон-саноқсиз китоблар сигади. Бу инқилоб ва у энди бошланяпти”, – дейилди.

“Манифестли” реклама устида иш тугагач, жамоа у нафисрок бўлишини хоҳлади (режиссёр Жессика Сандерс томонидан олинганд роликлар). Жобсга улар бошида ёқди. Кейин улардан ҳафсаласи пир бўлди, Pottery Barn компанияси усулидаги рекламанинг биринчи вариантига ҳам шундай сабабларга кўра қарши чиқканди. “Жин урсин! Улар Visa кредит картасининг рекламасига ўхшайди”, – деб бақирди у.

У ноодатий, янгича реклама роликларини хоҳлади, бироқ охири Apple “овози”дан воз кечгиси келмади. Унинг учун бу овоз оддийлик, тантанаворлик, софликни акс эттиради. “Биз бу мавзуни ҳаёт тарзи билан боғлашга ҳаракат қилдик ва Жобс, афтидан, тушуна бошлади, лекин бирдан “менга бу ёқмайди, бу Apple эмас”, – деб айтди. У бизга Apple овозига қайтишни буюрди. Бу оддий, самимий овоз”, – деб эслайди Ли Клоу. Шундай килиб, улар оппоқ фонга қайтишди, унда iPad нима экани ва у нималарга қодир экани намойиш этиларди.

Иловалар

iPad рекламаси буюм ҳақида эмас, балки унинг ёрдамида нима килиш мумкинлиги ҳақида сўзлаб берарди. Чиндан ҳам унинг муваффақияти фақатгина аппарат таъминотининг гўзаллиги билан эмас, балки apps деб аталган иловалари билан ҳам изохланарди. Бу иловалар қойилмақом машғулотлар билан шуғулланиш имконини берарди. Минглаб, кейин эса юз минглаб иловалар пайдо бўлди. Улар бепул эди ёки уларни бир неча долларга юклаб олиш мумкин эди. Сиз биргина бармоқ харакати билан баджаҳл қушларни ишонга олишингиз⁴¹, акцияларингиз нархини кузатиб боришингиз, фильмлар томоша қилишингиз, китоб ва жўрналлар ўқишингиз, янгиликлардан воқиф бўлишингиз, ўйин ўйнашингиз ва шу тахлитда бекорчи вақтни ўтказишингиз мумкин эди. Дастурий таъминот ва дўйоннинг бир аппаратга бирлаштирилганлиги жараённи енгилаштиради. Лекин бошқалар, агар исташса, унга ҳам дастурий таъминот ишлаб чиқиши мумкин эди. Бу жараён очик эди, лекин каттиқ назорат қилинарди.

Иловалар феномени iPhone’дан бошланди. Бу аппарат 2007 йил бошида энди пайдо бўлганида сиз бошқа ишлаб чиқувчиларнинг иловаларини сотиб ололмасдингиз ва Жобс бошида бунга рухсат бергиси йўқ эди. У бошқа ишлаб чиқувчилар iPhone учун иловалар ишлаб чиқишини хоҳламади, уларни iPhone’ни бузиб кўйиши, вируслар билан заарлаши ёки унинг яхлитлигини бузиши мумкин эди.

Директорлар кенгashi аъзоси Арт Левинсон iPhone учун бошқалар ҳам иловалар яратишига рухсат берилиши тарафдори эди. “Мен Стивни иловаларнинг истиқболли эканига ишонтириш учун унга кўп сим қоқдим”, – дейди Левинсон. Ёки Apple бунга рухсат беради ва иловалар яратилишини рафбатлантиради ёки бошқа смартфон ишлаб чиқарувчи компания буни амалга оширади ва устунликка эга бўлиб олади. Apple маркетинг бўлими раҳбари Фил Шиллер ҳам бу фикрга кўшилди. “Биз iPhone’дек кучли нарса яратиб, дастурчиларга кўплаб иловалар яратиш имкониятини бермасликни тасаввур қила олмасдим. Иловалар фойдаланувчиларга ёқишини билардим”, – деб эслайди у. Жон Доэрр исмли венчур инвестор ташқаридан босим ўтказди. У иловаларни лицензиялаш янги хизматлар яратувчи тадбиркорлар сонини кўпайтиради деди.

Дастлаб Жобс бундай сұхбатларни тўхтатиб кўярди. Жамоаси бонка илова ишлаб чиқувчиларни тартибга солиш билан боғлик 41 Сўз Angry Birds деб номланган машхур ўйин ҳақида.

барча мураккаб ишларни назорат қила олмайди, деб ўйларди. У диққат бир ерда тўпланишини хоҳларди. “Шунинг учун у бу ҳақда гапиришни истамасди”, – дейди Шиллер. Лекин iPhone сотувга чиқиши билан Жобс бу мавзуни мухокама қилишга тайёрганини билдириди. “Ҳар сафар сухбат бу ҳақда бўлганда, Стив кўнгли бироз очилгандай туюларди”, – дейди Левинсон. Бу масала директорлар кенгашининг тўртта мажлисида эркин форматда мухокама этилди.

Тез орада Жобс ҳамма учун фойдали ечим топди. У бошқа шахсларга иловалар ёзишига рухсат берди, лекин улар қаттиқ талабларга жавоб бериши, Apple томонидан текширилиши ва маъқуланиши, шунингдек, фақат iTunes дўкони орқали сотилиши керак эди. Бу минглаб дастурий таъминот ишлаб чиқувчиларнинг барча устунликларидан фойдаланиш ва шу билан бирга, iPhone хавфсизлигини ва фойдаланувчилар учун яратилган қулайликни сақлаш имконини берарди. “Бу энг яхши истиқболларни очиб берадиган жуда соз ечим эди. Бунинг эвазига биз бутун жараён устида назоратни саклаган ҳолда иловалар берган барча афзалликлардан фойдаландик”, – деди Левинсон.

iPhone учун App Store дўкони 2008 йилда iTunes’да очилди. Тўккиз ой ўтиб иловалар миллиард марта кўчириб олинди. 2010 йил апрелда iPad сотувга чиқканда, iPhone учун 185 мингта илова мавжуд эди. Иловаларнинг кўпчилигидан, гарчи улар катта экранга мослашмаган бўлса-да, iPad’да фойдаланиш мумкин эди. Бироқ беш ойдан камроқ вақт ичида ишлаб чиқувчилар iPad учун маҳсус 25 мингта янги илова ишлаб чиқди. 2011 йил июнга келиб дўконда iPhone ва iPad учун ярим миллионта илова сотиларди, улар 15 миллиард марта кўчирилганди.

App Store бир кечада янги индустряни яратди. Талабалар ётоқхонаси хоналарида, гаражларда ва йирик медиавий компанияларда улдабурон одамлар иловалар кашф қиласарди. Жон Доэрр венчур инвестицион компанияси энг яхши ғояларни кашф этиш учун 200 миллион долларлик капиталга эга iFund жамғармасини ташкил этди. Ўз контентини бепул тарқатувчи журналлар ва газеталар ушбу шубҳали бизнес-схемадан кутилган Жинни яна бутилкага қамаб қўйишининг охирги имкониятини кўришди. Илгор нашриётлар фақат iPad учун журналлар, китоблар ва ўкув материаллари яратади. Мисол учун Мадоннанинг “Шаҳват” китобидан то “Мисс Ўргимчак хонимнида чойхўрлик”⁴² китобигача турли жанрлар-

42 Сўз Дэвид Киркнинг Miss Spider’s Tea Party деб номланган болалар китоби ҳақида.

да асарлар чоп этувчи Callaway деб номланган биринчи даражали нашриёт уйи босма маҳсулотлардан бутунлай воз кечиб, фақат интерактив иловалар шаклида китоблар чоп этишга эътибор қаратди. 2011 йил июнда Apple илова ишлаб чикувчиларга 2,5 миллиард доллар тўлади.

iPad ва иловаларга мослашган бошқа рақамли қурилмалар ракамли дунёда кескин бурилиш ясалганидан дарак берарди. Энг бошида, саксонинчи йилларда онлайн бўлиш AOL, CompuServe ёки Prodigy каби телефон линиялари билан боғланишини англатарди. Улар орқали қаттиқ назорат қилинадиган ва девор билан қуршаб олинган контентли “боғ”га кириш мумкин эди. Фақат энг довюрак ва маҳоратли фойдаланувчиларгина ён тарафдаги йўллардан билдирамай интернет оламига кира оларди. Кейинги босқичда, тўқсонинчи йилларнинг бошида браузерлар пайдо бўлди, улар ҳар кимга миллиардлаб сайтларни битта катта тармоқка боғлайдиган гиперматн ягона ўтказиш протоколлари ёрдамида интернет оламига эркин сайд қилиш имконини берарди. Yahoo ва Google каби қидирув тизимлари пайдо бўлди. Уларнинг ёрдамида одамлар ўзларига керакли бўлган веб-сайтларни осонгина топишлари мумкин эди. iPad чиқиши янги модел даракчиси бўлди. Иловалар ўтмишдан колган деворлар билан ўралган боғни эслатарди. Уларни яратгандар иловалар кўчириб олган фойдаланувчиларга қўшимча функцияларни таклиф қила оларди. Аммо иловаларнинг тобора машхур бўлиши тармоқнинг очиқлиги ва бир-бирига боғлиқлигини курбон қилишини ҳам англатарди. Иловалар мақолалар билан боғланиши ва бирор нарсани излаши қийин эди. iPad иловалардан ҳам, веб-браузерлардан ҳам фойдаланиш имконини бергани боис у веб-моделларга уруш эълон қилмади. Лекин контентдан фойдаланувчига ҳам, уни яратганларга ҳам танлашни таклиф килди.

Нашриётчилик ва журналистика

iPod ёрдамида Жобс мусиқа бизнесини ўзгартириб юборди. iPad ва App Store ёрдамида у нашриётчиликдан тортиб журналистика, телевидение ва киногача бутун медиа соҳасини ўзгартирди. Китоблар яқкол кўриниб турган нишон эди, чунки Amazon Kindle курилмаси электрон китобларга талаб борлигини кўрсатди. Шунинг учун Apple компанияси iBooks Store дўконини яратди. iTunes Store қўшиклар билан савдо килса, iBooks Store электрон китоблар билан савдо киларди. Бироқ тижорат схемалари бироз фарқ киларди. Жобс iTunes Store’да барча қўшиклар бир хил арzon нархда со-

тилсин деб туриб олганди. Уларнинг нархи дастлаб 99 цент эди. Amazon'даги Жефф Безос электрон китоблар билан ҳам шу ишни қилишга уриниб кўрди. У китобларни 9,99 доллардан қиммат бўлмаган нархда сотишни таклиф қилди. Жобс пайдо бўлди ва нашриётларга овоз ёзиш компанияларига рад этган нарсани таклиф қилди: нашриётлар iBooks Store'да ўз маҳсулотларини исталган нархда сотиши мумкин эди, Apple эса 30 фоизини ўзига олади. Дастлаб бу китобларнинг нархи Amazon'дагидан баландроқ бўлишини англатарди. Нима учун одамлар Apple'га кўпроқ тўлаши керак? “Бундай бўлмайди, – деб жавоб берди Жобс Уолт Моссберг ундан iPad тақдимотида бу хақда сўраганида. – Нархлар бир хил бўлади”. У ҳақ бўлиб чиқди.

iPad тақдимотидан кейин эртаси куни Жобс китоблар билан боғлиқ вазият ҳақида ўз қараашларини мен билан ўртоқлашди:

“Amazon компанияси ўзи ҳаммасини барбод қилди. Компания айрим китобларни улгуржи нархда сотиб оларди, сўнгра харид килган нархидан арzonрок нархда (9,99 доллардан) сотарди. Нашриётларга бу ёқмади, чунки бунинг натижасида улар 28 доллар турадиган қаттиқ муқовадаги нашрни сотишга кийналарди. Оқибатда Apple саҳнага чиқишидан олдин айрим нашриётлар Amazon билан ишлашдан бош тортаётганди. Ва шунда биз нашриётларга шундай дедик: “Биз воситачилик схемаси бўйича ишлаймиз. Нархни сиз белгилайсиз, биз эса ўзимизнинг 30 фоизимизни оламиз. Ҳа, мијозлар бирор кўпроқ тўлайди, лекин сизлар айнан шуни хоҳлаётгандингларку”. Яна биз кафолат талаб қилдик. Агар бошқа кимdir бу китобларни биздан арzonрок сотаётган бўлса, биз ҳам уларни арzonрок нархда сота оламиз. Охири улар Amazon'га бориб шундай дейишиди: “Ёки сизлар воситачилик шартномасини имзолайсизлар ёки биз сизларга бошқа китоб етказиб бермаймиз”.

Жобс мусиқа ва китоблар борасида у ҳамма томон учун фойдали ечим топишга уринганини айтди. У мусиқа компанияларига воситачилик қилишни таклиф қилмади ҳамда уларга нархларни улар белгилашига имкон бермади. Нима учун? Чунки унда бунга зарурат йўқ эди. Китоблар билан боғлиқ вазиятда бунга мажбур бўлди. “Биз китоб бизнесида биринчи эмасдик. Юзага келган вазиятни ҳисобга олиб, биз айкидо усулини – воситачилик моделини кўллашимиз мумкин эди. Ва биз зафар кучдик”, – деди у.

2010 йил февралда iPad тақдимотидан кейин Жобс журнал бизнеси етакчилари билан учрашиш учун Нью-Йоркка йўл олди. Икки кун давомида у Руперт Мердок, унинг ўғли Жеймс ва The

Wall Street Journal газетаси менежери кичик Артур Сульцбергер ва The New York Times раҳбарияти ҳамда Time, Fortune ва Time Inc. журналлари раҳбарлари билан учрашди. “Журналистика сифатини оширишга ёрдам берсам, жуда курсанд бўлардим. Биз блогерлардан ахборот йиға олмаймиз. Бизга ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ чинакам репортажлар ва таҳририй назорат керак. Шунинг учун мен одамларга ҳақиқатдан ҳам пул келтириши мумкин бўлган рақамли маҳсулотларни яратишда ёрдам беришни хоҳлайман”, – деди у кейинрок менга. У одамларни мусика учун пул тўлашга мажбур қила олдим, демак журналистика соҳасида ҳам шунга эришишим мумкин деб умид қилди.

Бирок нашриётлар Жобс таклифига жуда шубҳа билан қарашди. Ундан фойдаланиш ўз даромадларининг 30 фоизини Apple'га беришни англатарди, бирок бу энг жиддий муаммо эмасди. Нашриётчилар бундай схемада обуначилар билан тўғридан-тўғри алоқа бўлмаслигидан, улар электрон почта манзиллари ва обуначиларга нархларни кўрсатиш, улар билан боғланиш ва уларга янги маҳсулотни реклама қилиш имконини берадиган кредит карталари рақамлари бўлмаслигидан хавотирда эди. Бунинг ўрнига Apple обуначиларни бошқаарарди, уларга нархларни айтарди ва улар ҳакида ги ахборотни ўз базасига киритиб қўярди. Apple қабул қилган маҳфиликни ҳимоя қилиш сиёсати эса, агар мижоз рухсат бермаса, бу ахборотдан фойдаланиш имконини бермасди.

Жобс The New York Times билан битимга эришишдан жуда манфаатдор эди. Унинг фикрича, ажойиб бу газета рақамли контентдан қандай қилиб пул олишни билмагани учун таназзулга юз тутиш арафасида эди. “Times хоҳлайдими-йўқми уларга ёрдам беришга уриниб кўриш бу йилги менинг шахсий лойиҳаларимдан бири бўлади. Улар бу масалани ҳал этиши бизнинг мамлакатимиз учун муҳим деб ҳисоблайман”, – деганди у менга 2010 йилнинг бошида.

Нью-Йоркка сафари вактида у Pranna ресторанининг ертўласидаги хилват залда Times'нинг 50 нафар раҳбар ходими билан кечки овқат қилди (у манго коктейли ва оддий вегетарианча паста буюртирганди, лекин менюда уларнинг ҳеч бир йўқ эди). У ерда у iPad устунликларини намойиш қилди ва рақамли контентда мижозлар учун баланд бўлмаган мақбул нархни топиш жуда муҳимлигини тушунтириди. У таҳминий нархлар ва сотув ҳажмлари ўртасидаги боғлиқлик жадвалини чизди. Агар Times бепул бўлганида уларнинг газетасини нечта одам ўқирди? Бу саволга жавобни улар билишар-

ди, чунки тармоқда бу газеталарни бепул улашганди ва қарийб 20 миллион нафар мунтазам китобхонга эга эди. Агар газета қиммат бўлгандачи? Уларда бу ҳақда ҳам маълумот бор эди: газетанинг босма версияси учун бир йилда 300 доллардан кўпроқ обуна ҳакки олишарди ва бундай обуначилар тахминан бир миллионта эди. “Сизлар ўртадаги сонни – 10 миллион нафар электрон обуначини нишонга олишинглар керак. Бунинг учун электрон нашрингизга осон ва арzon уланиш мумкин бўлиши керак. Бу битта клик ва ойига кўпи билан 5 доллар деганидир”, – деди Жобс уларга.

Times тарқатилиши учун жавоб берадиган менежер барча обуначиларнинг, ҳатто App Store орқали обуна бўладиган обуначиларнинг электрон манзиллари ва кредит карталари ҳақидаги ахборот тақдим этилишини талаб қилди, бироқ Жобс Apple бундай ахборотни бермаслигини айтди. Раҳбарнинг жаҳли чиқди. Times бундай ахборотга эга бўлмаслигини ақлга сиғдириб бўлмайди. “Сизлар мижозлардан ўзингиз сўраб кўришингиз мумкин, лекин, агар улар ўз ихтиёри билан бундай ахборотни бермаса, мени айбламанг. Агар сизларга бу ёқмаса, биздан воз кечинг. Лекин мен сизларни танг ахволга тушириб кўйганим йўқ. Сизлар ўзингиз охирги беш йилда ўз газетангизни онлайн тарзда бепул сотиш билан шуғулландингиз ва кредит карталар ҳақида ҳеч қандай ахборот тўпламадингиз”, – деди Жобс.

Жобс, шунингдек, кичик Артур Сульцбергер билан ёлғиз учрашди. “У яхши йигит. Газетанинг янги биносидан чинакамига мағурланади. Мен унга у нима қилиши кераклигини айтдим, лекин у ёғига у ҳеч нарса демади”, – деб сўзлаб берди Жобс кейинроқ. Бунга бир йил вакт кетди, 2011 йилнинг апрелида Times газетанинг электрон версияси учун ҳақ олишни ва Жобс белгилаб берган қоидаларга амал қилиб, Apple орқали қанчадир микдорда обуналарни сотишни бошлади. Аммо газета Жобс таклиф қилган 5 доллардан тахминан тўрт баравар кўпроқ суммани белгилашга қарор қилди.

Time-Life Building осмонўпар биносида журнал муҳаррири Рик Штенгель мезбон ролида эди. Жобсга Штенгель ёкарди. У Жош Куиттнер бошчилигидаги истеъоддли бир гуруҳ ходимларга ҳар ҳафта iPad учун журналнинг тўлиқ версиясини тайёрлашни топширганди. Бироқ Жобс у ерда Fortune журналидаги Энди Серуэрни кўриб жаҳли чиқди. У икки йил олдин Fortune журнали унинг соғлиғи ва Apple акциялари учун опционлар билан боғлиқ муаммолар тўғрисидаги тафсилотларни фош этгани учун ҳали жуда хафа

эканини Серуэрга йиглаб юборай деб айтиб берди. “Сизлар ётган одамни тепдинглар”, – деди у.

Time Inc. компанияси ҳам ўша жиддий масала ҳақида бош қотирарди. Журнал Apple унинг обуначиларини ўз ихтиёрига олиб, журнални тўғридан-тўғри хисоб-китоблар олиб бориш имкониятидан маҳрум килишини хоҳламасди. Time Inc. шундай иловалар яратишни хоҳлади: иловалар обунани харид килиш учун китобхонларни уларнинг ўз веб-сайтига қайта йўналтириб юборарди. Бирок Apple рад этди. Time ва бошқа журналлар ана шундай иловалар тақдим этганида, уларга App Store орқали сотиш рад этилди.

Жобс Time Inc. ижро этувчи директори Жефф Бьюкс билан шахсан гаплашмоқчи эди. У айёр тулкидек тароватли, ўтакетган прогматик инсон эди. Улар бир неча йил аввал iPod Touch учун видео трансляция килиш хуқуклари борасида бир-бири билан иш олиб борганди. Гарчи бу сафар Жобс Бьюксни битим тузишга кўндира олмаган бўлса-да (бу битимда фильмлар экранга чиқиши билан тез орада уларни намойиш этишга доир HBO кабел телеканалининг эксклюзив хуқуклари ишга солинганди), Бьюкснинг дангаллиги ва қатъиятлилиги уни лол қолдирди. Бьюкс, ўз навбатида, Жобснинг стратегик фикрлаш ва бир вақтда майда икир-чикирларни назорат килиб туриш қобилиятини хурмат қиласди. “Стив умумий принциплардан осонгина тафсилотларга ўта олади”, – деганди у.

Жобс iPad учун Time Inc. журналлари билан битим борасида Бьюксга қўнғироқ қилиб, гапни босма бизнес “ахлат”, “сизларнинг журналларингиз аслида ҳеч кимга кераги йўқ”, дейишдан бошлади ва “электрон версиялар учун обуна сотиш имкониятини таклиф килаяпман, аммо сизнинг ходимларингиз буни тушунмаяпти”, – деб айтди. Бьюкс унинг ҳеч бир фикрига қўшилмади. У Apple Time Inc. учун электрон обуна сотилса, жуда хурсанд бўлишини ва Apple’нинг ўттиз фоизлик улуши муаммо эмаслигини айтди.

– Сизларга айтяпман: агар сизлар биз учун обуна сотсанглар, 30 фоизингларни олишинглар мумкин, – деди унга Бьюкс.

– Унда яхши, мен ҳали ҳеч ким билан бундай ютукка эришмагандим, – деб жавоб берди Жобс.

– Менда факат битта савол бор. Агар сизлар менинг журналимга обуна сотсанглар ва мен сизларга 30% берсам, обуна кимга тегишли бўлади – сизларгами ёки менгами? – деб давом этди Бьюкс.

– Мен обуначилар тўғрисидаги ахборотни бера олмайман. Apple’нинг маҳфийлик борасидаги сиёсати шундай, – деб жавоб берди Жобс.

– Нима ҳам дердим, унда биз бошқа нарса ўйлаб топишимиз керак, чунки мен ўз базамдаги барча обуначилар сизларни бўлиб қолишини ва сизлар кейин уларни App Store’да йифиб боришингларни хохламайман. Агар кимдир бизнинг журналинизга обуна бўлса, биз унинг кимлигини билишимиз, тармоқда бу одамлар уюшмасини яратади олишимиз ва газетамиз янгила боришини тўғридан-тўғри реклама қила олишимиз керак, – деди Бьюкс.

Руперт Мердок билан Жобс осонроқ музокара олиб борди. Руперт Мердокнинг News Corporation компанияси The Wall Street Journal, The New York Post, бутун дунёдаги газеталар, Fox Studios кинокомпанияси ва Fox News Channel телеканалига эгалик қиласарди. Жобс Мердок ва унинг жамоаси билан учрашганида, улар ҳам обуначилар ҳакидаги Apple Store орқали ўтадиган ахборотни уларга беришини талаб қила бошлиши. Жобс рад этганида қизик воқеа юз берди. Мердокка таъсир қўрсатиш осон эмас, лекин бу масалада у босим ўтказиш имконияти йўқлигини тушунди, шунинг учун Жобснинг шартларини қабул қилди. “Биз обуначиларни ўз ихтиёrimизда қолдиришини хохлаётгандик ва шу талабни ўтказмоқчи бўлдик. Лекин Стив бундай шартларда битим тузмасди, шунинг учун мен “Окей, сиз айтганингиздек бўлсин”, – дедим. Фойдаси йўқ баҳсни чўзишга ҳеч бир сабаб йўқ эди. У ён босмоқчи эмасди, ўнинг ўрнида бўлсан, мен ҳам рози бўлмасдим. Шунинг учун мен шунчаки “ҳа, майли, розиман” дейишга мажбур бўлдим”, – деб хотирилайди Мердок.

Мердок ҳатто маҳсус iPad учун мослаштирилган The Daily электрон ҳафталиқ газетасини чиқара бошлади. Газета Жобс қўйган шартларда App Store’да ҳафтасига 99 центдан сотилиши керак эди. Мердок режалаштирилаётган дизайнни қўрсатиш учун жамоасини Купертинога шахсан ўзи олиб келди. Жобсга бу ёқмади. “Сиз бизнинг дизайнерларимиз ёрдам беришига ижозат берасизми?” – деб сўради у. Мердок рози бўлди. “Apple дизайннерлари иш билан овора бўлишиди. Бизнинг йигитлар ҳам ишлашибди ва ўн кундан кейин биз кайтиб келдик, иккала вариантни қўрсатдик ва унга бизнинг версиямиз кўпроқ ёқди. Биз лол қолдик”, – деб сўзлаб берди Мердок.

The Daily газетаси унчалик муваффақият қозонмади. Бу газета таблоид ҳам, жиддий нашр ҳам эмасди, у USA Today газетасига ўхшаш ўртамиёна газета эди. Лекин ушбу газета туфайли Жобс ва Мердок ўртасида ажиб алоқа юзага келди. Мердок ундан ўзининг News Corp. компанияси менежерларининг ҳар йили сафарда ўтказиладиган учрашувида (бу сафарги учрашув 2010 йил июнда

үтказилди) нутқ сўзлашни сўраганида, Жобс рози бўлди. Одатда у бундай тадбирларда хеч қачон сўзга чиқмасди. Тадбир тугаганидан кейин Жеймс Мердок уни кечки овқатга олиб борди ва интервью олди. У деярли икки соат давом этди. “У газеталарнинг техника ҳақидаги мақолаларини қаттиқ танқид килди, – деб эслайди Мердок. – У газеталар тўғри ёндашиши қийинлигини, чунки улар Нью-Йоркда жойлашганини, техникани тушунадиганлар эса Силикон водийсида ишлашини айтди”. The Wall Street Journal (The Wall Street Journal Digital Network) рақамли тармоғи президенти Гордон Маклеод унинг бу гапини қабул кила олмади ва бир қатор эътиrozлар билдириди. Охирида Маклеод Жобснинг өлдига келиб “Ташаккур, бу ажойиб кеча бўлди, лекин сизни деб мен ишдан маҳрум бўлдим, шекилли”, – деди. Мердок бу саҳнани тасвирлаб бераётиб, менга билинар-билинмас кулиб қўйди. “Охири бу тўғри бўлиб чиқди”. Маклеод уч ойдан кейин ишдан кетди.

Сафардаги йиғин вақтида нутқ қилгани эвазига Жобс Мердокни унинг Fox News телеканали ҳақидаги фикрини эшлишига мажбур қилди. Унинг фикрича, бу телеканал мамлакатга салбий таъсир кўрсатмоқда ва Мердок обрўсига путур етказмоқда. “Fox News сизга иснод келтиради. Бугун либераллар ва консервативлар ўргасида эмас, балки яратувчилар ва бузғунчилар ўргасида тафовут бор, сиз эса бузғунчи одамларга аралашиб қолгансиз. Fox жамиятимиз учун жуда зиёнкор кучга айланди. Агар сиз бунга лоқайд бўлсангиз, ўзингиздан кейин бузғунчилик қолдирасиз, сиз эса бунга муносиб эмассиз”, – деди унга Жобс. Унинг айтишича, Мердок Fox телеканалидан унча ҳам кўнгли тўлмаётганди. “Руперт – бузғунчи эмас, яратувчи. Мен Жеймс билан бир неча бор учрашдим ва уйлашимча, у фикримга қўшилади”, – деди у.

Мердок кейинроқ Fox ҳақида Жобсга ўхшаган одамлардан шикоятлар эшлишига кўнишиб қолганини айтди. “У бунга сўл қанотдагилар нуткаи назаридан қарайди”, – деди у. Жобс Мердокдан одамларига Шон Хэннити ва Гленн Бекнинг бир ҳафталик дастурлари тўпламини тайёрлашни топширишни сўради. Жобс бу иккови тайёрлайдиган дастурларининг Билла О’Рейли⁴³ дастуридан зиёни кўпроқ деб ҳисобларди. Мердок рози бўлди. Жобс кейин менга Жон Стюарт⁴⁴ жамоасидан ҳам шундай тўпламни тайёрлашни сўра-

43 Шон Хэннети, Гленн Бек ва Билл О’Рейли – АҚШнинг машхур консерватив сиёсий шарҳловчилари.

44 Америкалик машхур сиёсий сатирик, актёр ва телебошловчи. Fox News’ни танқид қилиб чиқкан.

мокчи эканини ва уни Мердокка кўрсатмоқчи бўлганини айтганди. “Мен бажонидил уни ҳам кўриб чиқсан бўлардим, лекин у менга бу ҳақда айтмаганди”, – деди Мердок.

Мердок ва Жобс бир-бири билан яхши чиқишарди, Мердок кейинги йил давомида икки марта Жобснинг Пало-Альтодаги уйига келди. Жобс ҳар сафар у келганида пичоқларни яшириб қўйишимга тўғри келди, чунки Мердок уйга кириб келиши билан рафиқам уни ичак-чавоғини чиқариб ташлайди, деб кўрқдим, деб ҳазиллашди. Айтишларича, Мердок унга Жобснинг уйида пишириб берилган органик вегетариан таомлар ҳақида куйидаги машхур иборани айтган: “Стивникида кечки овқат қилиш – катта аҳамиятга эга бўлган воқеа, лекин яқинроқдаги ресторонлар ёпилмай туриб, у ердан чиқиб кетишингиз керак”. Афсуски, Мердок бундай деганини эслолмаслигини айтди.

Ташрифларнинг бири 2011 йилнинг бошида бўлганди. Мердок 24 февраль куни Пало-Альтодан ўтиб кетаётганди ва Жобсга бу ҳақда sms юборди. У ўша куни Жобс 56 ёшга кираётганини билмасди, Жобс ҳам кечки овқатга таклиф қилган жавоб хабарида буни унга айтмаганди. “Шу тариқа мен Лорен бу режамни тақиқлаб қўйишига имкон бермадим. Ўша куни менинг туғилган куним эди, шунинг учун Лорен Рупертни таклиф қилишимга рухсат беришга мажбур бўлди”, – деб ҳазил қилиб айтиб берганди Жобс. У ерда Эрин ва Ив ҳам бор эди, Рид эса кечки овқатга яқин Стэнфорддан ғизиллаб етиб келди. Жобс қуришни режалаштираётган яхта лойиҳасини кўрсатди. Мердокнинг фикрича, яхта ичкаридан чиройли эди, ташқи томондан “унчалик гўзал кўринмасди”. “У яхтани қандай қилиб қуриш ҳақида кўп гапирди, бу эса, у соғлиғи ҳақида ҳеч ҳам ёмон хаёлга бормаётганидан дарак берарди”, – деганди кейинроқ Мердок.

Овқат вақти улар компанияга ташаббускорлик ва топкирлик руҳиятини сингдириш қанчалик муҳим эканини айтишди. Мердокнинг сўзларига қараганда, Sony бунга эриша олмади. Жобс унинг гапига қўшилди. “Аввал мен чинакам катта компанияда аниқ корпоратив маданият бўлмайди, деб ўйлардим. Энди эса, фикримча, бунга эришса бўлади. Мердок бунга эришди. Мен ҳам Apple’да бунга эришдим, деб ўйлайман”, – деди Жобс.

Кечки овқат вақтида сұхбат кўпроқ таълим мавзусида бўлди. Мердок яқиндагина Нью-Йорк Шаҳар таълим департаментининг собиқ раҳбари Жоэл Кляйнни электрон ўкув курсларини яратиш учун ёллаганди. Мердокнинг эслашича, Жобс технология таълим-

ни ўзгартиришига бироз ишонкирамай қаарди. Лекин Жобс ва Мердок электрон ўкув материаллари босма дарсликлар индустриясины йўқ қилиб борадиган, деган фикрга қўшиларди.

Аслида Жобс дарсликларга алоқадор бизнес билан шуғулланмоқчи эди. Бу у ўзгартирмокчи бўлган кейинги соҳа эди. Жобс бир йилда 8 миллиард доллар турадиган индустрияни рақамли технологиялар билан қулатиш вақти келди, деб хисобларди. Бундан ташқари, қўпчилик мактабларда хавфсизлик нуқтаи назаридан шкафчалар йўқлиги ва болалар оғир рюкзакларни кўтариб юришга мажбур бўлиши уни ҳайрон колдиради. “iPad бу муаммони ҳал қилиши мумкин”, – деди у. Унинг ғоясига кўра энг яхши дарсликлар муаллифларини ёллаш, қўлланмаларнинг электрон версияларини яратиш ва уларни iPad’га жойлаштириш керак эди. У Apple билан ҳамкорликни муҳокама қилиш учун Pearson Education каби йирик нашриётлар билан учрашди. “Кўшма Штатларда дарсликларни сертификатлаш жараёнини коррупция босган. Лекин агар биз дарсликларни бепул қила олсак ва улар iPad билан бир комплектда берилса, уларни сертификатлашнинг кераги бўлмайди. Но мақбул иқтисодий вазият яна бир неча ўн йил сақланиб қолади, биз эса уларни дарсликлар билан боғлиқ муаммодан ҳолос қилишимиз ва пулни тежашимиз мумкин”, – деди у.

38-БОБ. ЯНГИ КУРАШ. ТАРИХ АКС-САДОЛАРИ

Google: ёпқылкка қарши очиқлик

2010 йил январда, Жобс iPad'ни намойиш этганидан кейин бир неча кун ўтиб, у Apple қароргохыда ўз ходимларини түплаб, йиғилиш ўтказди. Янги революцион маҳсулотдан завқланиш ўрнига у Android деб номланган рақобатчи операцион тизимни сотувга чиқаргани учун Google компаниясини танқид остига олди. Жобс Google телефонлар бизнесида Apple билан рақобатлашишга қарор қылганидан дарғазаб бўлди. “Биз излаш тизими бизнесига кирганимиз йўқ. Улар эса телефонлар бизнесига киришди. Улар iPhone'ни йўқ қилишмоқчи эканига ишончингиз комил бўлсин. Биз бунга йўл кўймаймиз”, – деди у. Бир неча дақиқа ўтгач, йиғилиш иштирокчилари бошқа мавзуга ўтганидан кейин Жобс Google'нинг қадриятларини акс эттирувчи машхур Don't be evil шиорига ҳамла қилди ва эътирозини давом эттируди: “Ўша масалага қайтиб, яна бир нарса айтмоқчиман. “Золим бўлма” деган илтижо – фирт сафсата”.

Жобс унга хиёнат қилишди деб ҳисоблади. Google'нинг ижро этувчи директори Эрик Шмидт Apple компанияси директорлар кенгашининг аъзоси эди (ўша вактда компания iPhone ва iPad'ни ишлаб чиқаётганди), Google асосчилари Ларри Пейж ва Сергей Брин Жобсга ўз мураббийидек муносабатда бўларди. У ўзини талон-тарож қилингандек ҳис қилди. Android сенсорли интерфейси Apple'дан ўзлаштирилган кўплаб хусусиятларга (мультитач, иконкалар тўплами ва ҳкс.) эга бўлиб бораверди.

Жобс Google компаниясини Android ишлаб чиқишидан қайтаришга уриниб кўрди. 2008 йилда Жобс уларнинг Пало-Альтодан узоқ бўлмаган қароргохига бориб, Пейж, Брин ва Android операцион тизими ишлаб чикувчилар раҳбари Энди Рубин билан асабий ҳолда жанжаллашди (Шмидт ўша вактда Apple директорлар кенгashiда бўлгани уни iPhone билан боғлиқ мухокамадан қутқариб қолди). “Агар муносабатларимиз яхши бўлса, биз iPhone'да Google бўлишини кафолатлаймиз”, – деди Жобс. Лекин Жобс шунингдек, агар Google Android'ни ишлаб чиқишини давом эттираса ва iPhone'нинг бирорта функциясидан фойдаланса, масалан, мультитачдан, у судга беришини айтди. Дастлаб Google янги функцияларни кўчиришдан ўзини тийиб турди, лекин 2010 йил январда HTC компанияси Android негизидаги телефонни таништируди. Телефон

мультитач ва iPhone интерфейсининг бошқа хусусиятларига эга эди. Айнан шунинг учун Жобс Google'нинг шиорини фирт “сафсанта” деб айтганди.

Шунинг учун Apple НТС компанияси (демак, Android'га ҳам) қарши даъво қўзгади. Компанияни ўзининг йигирмата патентини бузганликда айблади. Панентлар орасида турли хил мультитачлар – ишоралар (очиш учун “босиш ва юргизиш”, зум учун дабл-тап, қисқартириш ва кенгайтириш, қурилмани қандай қилиб ушлаб туришни белгилаб берувчи сенсорлар) бор эди. Даъво қўзғатилганда, мен унинг Пало-Альтодаги уйидаги эдим. Уни бундай жаҳлдор холатда ҳеч ҳам кўрмагандим:

Бизнинг давоимизда шундай дейилади: “Google, сизлар бизнинг iPhone'имизни ўғирладинглар, бизни шип-шийдан қилдинглар. Ўта йирик миқдорда ўғрилик. Агар керак бўлса, мен охирги нафасимгача курашаман ва адолатни тиклаш учун Apple банк ҳисоб рақамидаги барча кирқ миллиард долларни сарфлайман. Мен Android'ни йўқ қиласман, чунки бу ўғирланган маҳсулот. Мен термоядровий уруш бошлашга тайёрман. Улар ўлгудай қўркиб кетишиган, чунки айбдор эканликларини билишади. Қидириш тизимидан ташқари Google'нинг барча маҳсулотлари – Android, Google Docs – ахлат”.

Бу айбловдан кейин бир неча кун ўтиб Жобсга Шмидт қўнғироқ қилди. У ўтган ёзда Apple директорлари сафидан чикиб кетганди. У кофе ичишни таклиф қилди ва улар Пало-Альтодаги савдо марказларининг биридаги кафеда учрашишди. “Учрашувнинг биринчи ярмида биз шахсий масалаларни, иккинчи ярмида унинг Google Apple'дан фойдаланувчи интерфейси дизайнини ўғирлаб олди деган фикрини муҳокама қилдик”, – деб эслайди Шмидт. Улар шу мавзуга ўтишганида, асосан, Жобс гапирди. Google компанияси мени тунаб кетди, деди у кескин оҳангда. “Биз сизларни жиноят устида қўлга туширдик. Менга жаҳон уруши керак эмас. Менга пул керак эмас. Агар сизлар менга беш миллиард таклиф қилсанглар, мен уларни олмайман. Пулим кўп. Мен хоҳлаётган бир нарса – Android'да бизнинг ғояларимизни ишлатманг”. Улар келишувга эришмади.

Низо остида фундаментал масала ётганди. Унинг тарихий акс-садоси хавотир уйғотарди. Google Android'ни “очик” платформа сифатида тақдим этди: бу кўп сонли телефон ва планшетлар ишлаб чиқарув компаниялар ундан фойдаланиши мумкинлигини англатарди. Жобс қатъий равишда Apple ўз операцион тизимла-

рини аппарат таъминоти билан боғлаши керак, деб ҳисобларди. 80-йилларда Apple макинтошнинг операцион тизимидан фойдаланиш учун лицензия бермаганди ва бунинг натижасида Microsoft ҳукмронликни қўлга киритганди, чунки компания аппарат ишлаб чиқарувчи кўп сонли компанияларга ҳамда Жобснинг фикрича, Apple интерфейсини кўчириб олган компанияга ўз тизимидан фойдаланиш учун лицензия берганди.

Microsoft 80-йилларда қилган ишини Google'нинг 2010 йилдаги ҳаракати билан қиёслаш тўғри эмас, лекин бу хавотир уйғотиб, жаҳлни қўзғарди. Бу рақамли технологиялар асрида юз берган буюк баҳсадаги алоҳида ҳол эди: ёпиқлик очиқликка қарши ёки Жобснинг сўзлари билан айтганда яхлитлик тарқоқликка қарши. Чиндан ҳам Apple компаниясининг, перфекционизм ва назоратга интилган Жобснинг фикрича, темирни, софтни ва контентни фойдаланувчни осон мулоқот билан таъминлайдиган бир тизимга бирлаштириш ғояси энг яхши ғоями? Ёки фойдаланувчилар ва ишлаб чиқарувчиларга кенгроқ танлаш имкониятини бериш ҳамда модификациялаш ва турли қурилмаларда фойдаланиш мумкин бўлган дастурий тизимлар яратиб, дадилроқ инновацияларга элтадиган йўлни тозалаш яхшиrokmi? “Стив, йигирма йил аввал бўлганидек, Apple бошқарувига ўзига хос тарзда ёндашди ва бу Apple ёпиқ тизимлар соҳасида зўр новатор эканидан иборат эди. Apple ўз платформалидан уларнинг рухсатисиз фойдаланишларини хоҳламайди. Ёпиқ платформанинг устунлиги у назорат қилиш имконини беради. Лекин Google'нинг ўз фикри бор. Унга кўра очик ёндашув яхшиrok, чунки кенгроқ имкониятлар беради, рақобатни келтириб чиқаради ва фойдаланувчиларга танлаш имкониятини тақдим этади”, – деганди кейинроқ менга Шмидт.

Жобс ва унинг ёпиқлик стратегияси Google'га қарши уруш олиб бораёттанини кузатган Билл Гейтс нима ҳақда ўйларди (25 йил аввал Жобс Microsoft'га қарши борганди)? “Ҳаддан ортиқ ёпиқлик орқали сиз жараённи назоратда ушлаб туришингизда устунликка эга бўласиз ва вақти-вақти билан у бундай устунликка эга бўлди”, – деганди менга Гейтс. Бирок Apple ўзининг iOS тизимидан фойдаланиш учун лицензия беришдан бўйин товлаши Android каби тизимларнинг сотуви ошишига имкон яратди, деб кўшшимча қилди у. Устига-устак, турли қурилмалар ва ишлаб чиқарувчилар ўртасидаги рақобат фойдаланувчиларга кўпроқ танлаш имкониятини беради ва инновациялар қилишга мажбурлайди, деди у. “Бу компанияларнинг барчasi ҳам Марказий боғ олдида эхромлар қурмаяпти, – деди у

Бешинчи авенюдаги Apple дўкони хақида ҳазиллашиб, – лекин улар инновацияларни таклиф қиляпти. Бунинг тагида эса фойдаланувчилар учун рақобат ётибди”. РС фойдаланувчиларда катта танлаш имконияти бўлгани учун мукаммаллашди ва мобил қурилмалар соҳасида ҳам бир кун келиб шундай бўлади, деди Гейтс. “Фикримча, охирида очиқлик муваффақият қозонади, бироқ бу менинг аввал бошидан ҳимоя қилган нуқтаи назарим. Бир-бирига боғликларни узок муддат сақлаб қола олмайсиз”.

Жобс “бундай боғликларни” ишонганди. Android бозорда мустаҳкам ўрин эгаллаб олса ҳам, унинг назорат қилинадиган ва ёпиқ тизимга бўлган ишончи камаймади. Жобсга Шмидтнинг сўзларини айтиб берганимда, у “Google’нинг фикрича, биз қаттиқ назоратда ушлар эканмиз, бизнинг тизимимиз ёпиқ, уларники эса очиқ эмиш. Хўп, унда натижага қаранг: Android – бу хаос. Бу тизим ўрнатилган экранлар ҳажми ҳар хил, қурилмалар хилма-хил, юздан ортиқ модификацияси бор”, – деб ғазабланди. Google ёндашуви охир-окибат енгиб чиқиши мумкин бўлса-да, Жобснинг нафрати келарди: “Фойдаланувчи ҳис этадиган барча туйғулар учун жавоб бериш менга ёқади. Биз буни пул учун қилмаяпмиз. Биз Android’га ўхшаган ахлат маҳсулотлар эмас, балки буюк маҳсулотлар ишлаб чиқариш учун шундай қилаяпмиз”.

Flash, App Store ва назорат

Жобснинг барча нарсани бошидан-охиригача назорат қилишга интилиши бошқа курашларда ҳам намоён бўлди. Google’ни танқид остига олган йиғилишда у Adobe компанияси томонидан веб-сайтлар учун ишлаб чиқилган Flash мультимедиавий платформага ҳам ташланди, уни “ялқов” одамлар томонидан яратилган, аккумуляторни еб юборади, “глюклар” билан ишлайди, деб атади. iPod ва iPhone’да ҳеч қаҷон Flash ишламайди, деди у. “Flash – бу расво ишлайдиган техник ўйинчоқ ва у чиндан ҳам хавфсизлик билан боғлиқ жиддий муаммоларга эга”, – деганди у менга сал ўтиб.

Жобс ҳатто Adobe компанияси томонидан яратилган компилятордан фойдаланилган иловаларни ҳам тақиқлади. Бу компилятор Flash кодини Apple’нинг iOS операцион тизимига мослаштириб берарди. Жобс компиляторлардан фойдаланишдан нафратланарди. Улар дастур ишлаб чиқувчиларга ўз дастурларини бир марта ёзиш, кейин уларни турли операцион тизимларга кўчириш имконини берарди. “Flash’ни платформадан платформага кўчириш имконини бериш – бу ҳаммасини соддалаштириш ва бирхиллашти-

риш дегани. Биз платформамизни такомиллаштириш учун кўп куч сарфладик, ишлаб чикувчи эса биз яратган платформанинг ҳеч бир афзалликларини ишга солмайди. Шу сабабли ишлаб чикувчилар уларнинг иловалари бизнинг платформада бошқа исталган бошқа платформадагидан сифатлироқ ишлаши учун бизнинг энг яхши имкониятларимиздан фойдаланишини хоҳлаймиз”. Бу ерда у хақ эди. Apple платформасини ажратиб кўрсатиш имкониятини бой бериш, уларга HP ва Dell каби маҳсулотлардан бири бўлишга имкон бериш компанияни барбод қилишни англатарди.

Лекин шахсий сабаб ҳам бор эди. 1985 йили Apple компанияси Adobe’га инвестиция киритганди ва биргаликда бу иккита компания стол нашриёт тизимлари соҳасида инқилоб ўюштирганди. “Мен Adobe’га ўзини танитишида ёрдам бергандим”, – деди Жобс. 1999 йили Apple’га қайтганидан кейин у Adobe’га iMac ва унинг янги операцион тизими учун видео ва бошқа ўз маҳсулотларини таҳрир қилувчи дастурларни ишлаб чиқишини таклиф қилганди, лекин Adobe рад этганди. Компания Windows остида маҳсулотлар чиқаришга эътибор қаратганди. Шундан сўнг тез орада компанияни унинг асосчиси Жон Уорнок тарқ этди. “Уорнок кетганидан кейин Adobe юраксиз қолди. Айнан Уорнок ихтирочи эди, у ерда мен билан алока қилиб турадиган одам эди. Унингсиз бу бор-йўғи бир тўда пиджаклар эди ва компания ахлатга айланди”, – деди Жобс.

Adobe тарафдорлари ва Flash ишқибозлари блогларда ҳаддан ортиқ назорат қилиши учун Жобсни танқид қилганида, у очиқ хат ёзишга ва тармоққа қўйишга қарор қилди. Дўсти ва директорлар кенгаши аъзоси Билл Кэмбелл унинг мурожаатини ўқиб кўриш учун унинг уйига келди. “Мурожаат мен Adobe’га ёнишиб олган-дек туюлмаяптими?” – деб сўради Жобс Кэмбеллдан. “Йўқ, бу фактлар, уни жойлаштирил”, – деди мураббий. Хатнинг катта қисми Flash’нинг техник камчиликларига бағишиланганди. Бироқ Кэмбеллнинг насиҳатларига қарамай, Жобс чидаб тура олмади ва охира иккита компания ўртасидаги низони тилга олди. “Adobe компанияси Mac OS X операцион тизимини тўлиқ қабул қилган охиригиге бегона компания эди”, – деб кайд этди у.

Ўша йили Apple платформалар ўртасида ўтиш учун компиляторларга қўйилган чекловларнинг бир қисмини олиб ташлади ва Adobe Flash базасида видео билан ишлап учун илова чиқарди. Унда iOS платформасининг мухим устун жиҳатларидан фойдаланилганди. Бу шиддат билан олиб борилган кураш эди, бироқ Жобснинг далиллари ишончлироқ бўлиб чиқди. Охири улар Adobe ва ком-

пилияторлар ишлаб чиқувчи бошқа компанияларни iPhone ва iPad интерфейсини ҳамда уларнинг ўзига хос имкониятларини ишга солишга мажбур қилишди.

Apple қайси иловаларни iPhone ва iPad'га юклашни қаттиқ назорат қилишга интилиши билан боғлиқ низоларга бас келиш мураккаброқ эди. Вирусларга эга ёки фойдаланувчилар ахбороти маҳфийлигини бузадиган иловаларга карши эҳтиёткорлик чоралари оқилона қадамлар эди; фойдаланувчиларни iTunes Store ўрнига бошқа веб-сайтларга йўналтирадиган иловаларга карши курашишнинг ҳеч бўлмаса тижорат билан боғлиқ сабаби бор эди. Лекин Жобс ва унинг жамоаси бу билан чекланмади, улар одамларни бадном қиласидан, сиёсий жиҳатдан хавфли бўлган ёки Apple цензорлари порнографик деб топган ҳар қандай иловаларни тақиқлашга қарор қилишди.

Apple Марк Фьюренинг анимацияланган сиёсий карикатура суга эга иловани рад этганида, компания энага ролини ўйнаётгани намоён бўлди. Илова рассомнинг қийноқ масаласида Буш маъмуряти олиб бораётган сиёсатга хужум қилиши тухматга кўйилган тақиқни бузаяпти деб рад этилган эди. Компаниянинг ҳамманинг қулогига етиб борди ва Фьюре апрелда “Карикатуранар учун” берилган 2010 йилги Пулитцер мукофотини олганида Apple кулгуга қолди. Apple ўзини панага олди, Жобс жамоатчилик олдида кечирим сўради: “Биз хато қиссанак, айбдор бўламиз. Биз кодир бўлган ишни бажарамиз, биз қўлимиздан келганча тез ўрганамиз, лекин биз ўз қоидамизни маъноли деб биламиз”.

Лекин бу шунчаки хато эмасди. Бу агар биз iPad ёки iPhone'дан фойдалансак, Apple бизга нимани кўришни ёки нимани ўқишини буюради, деган хавотирни тұғдирди. Жобснинг ўзи Оруэллининг Катта Ofasига айланиб қолиши мумкіндек туюлди. Жобс Macintosh'ни реклама қилган “1984” ролигида Катта Ofани тантанали равишда йўқ қилганди. Жобс бу масалага жиiddий ёндашди. Бир куни у The New York Times газетаси шархловчиси Том Фридманга қўнғироқ қилиб, чегарани қандай килиб белгилаш ва цензор бўлиб қолмасликни муҳокама қилди. У Фридмандан маслаҳат гурухига раҳбарлик қилишини сўради, бироқ Фридман нашриёти бу манфаатлар тўқнашувини келтириб чиқаришини айтди ва бундай гурух тузилмади.

Порнографияни тақиқлаш ҳам муаммоларни келтириб чиқарди. “Биз iPhone'га порнография кириб келишига йўл кўймасак, ахлоқий жавобгарликни ўз зиммамизга олган бўламиз. Порно кўр-

моқчи бўлган одамлар Android сотиб олаверишсин”, – деб эълон килди Жобс бир фойдаланувчига ёзган электрон мактубида. Бу техника оламидаги фийбатлар хақидаги Valleywag сайтининг муҳаррири Райан Тейт билан электрон ёзишмаларга сабаб бўлди. Бир куни кечаси ўзини виски билан сийлаётib, Тейт Жобсга хат юборди. Унда Apple’нинг ўзбошимча назоратини танқид килди. “Агар Дилан хозир йигирма ёшда бўлганида у компаниянгиз ҳақида қандай фикрга борган бўларди? Эҳтимол, у iPad’нинг “инқилоб”та унча алокаси йўқ деб ўйлаган бўларди. Инқилоб эса озод бўлиш учун уюштирилади”, – деб мурожаат қилганди Тейт.

Бир неча соат ўтиб, Жобс ярим тундан ўтганда уни ҳайрон колдириб жавоб юборди. “Ҳа, озод бўлиш учун – деб ёзди у, – шахсий ахборотингизни ўғирловчи дастурлардан озод бўлиш учун. Аккумуляторингиз зарядини тугатадиган дастурлардан озод бўлиш учун. Порнографиядан озод бўлиш учун. Ҳа, озод бўлиш учун. Вақт ўзгари⁴⁵ ва PC’нинг айрим анъанавий мухлисларига уларнинг дунёси билдирамай йўқ бўлиб кетаётгандек туюлади. Шундай ҳам бўлади”. Тейт жавобида Flash ва бошқа мавзулар ҳақида бир қанча ўз фикрларини баён этди, сўнгра цензура масаласига қайтди: “Биласизми, мен “порнодан озод бўлишни” хоҳламайман. Порно – бу ажойиб. Ва менимча, рафиқам ҳам шунга қўшилган бўларди”.

“Эҳтимол, фарзандли бўлганингизда сизни порнография кўпроқ ташвишга солса керак, – деб жавоб берди Жобс. – Сўз озодлик ҳақида эмас. Apple ўз фойдаланувчилари учун тўғри йўлни кўрсатишга интиляяти”. Ва шундай деб таъсирчан якунлади: “Дарвоке, сизлар қандай буюк иш қилдинглар? Сизлар нимадир яратасизларми ёки шунчаки бошқалар ишини танқид қилиб, асослантирилган мотивларини камситасизларми?”

Тейт унда бу катта таассурот қолдирганини тан олди. “Ижро этувчи директор фойдаланувчилар ва блогерлар билан бундай тарзда даҳанаки жангга киришиши камдан-кам бўлади, – деб ёзди у. – Жобс фақатгина унинг компанияси ҳайратда қолдирадиган маҳсулотлар чиқаргани учун эмас, балки американча босс ҳақидағи стереотипни остин-устун қилиб юборгани учун катта хурматга лойиқ. Жобс компанияни шунчаки барпо этгани йўқ, у рақамли технологиялар соҳасидаги айрим жуда кескин принциплар негизида уни қайта барпо этди. Бундан ташқари, у ўз принципларини ҳамманинг олдида дам олиш куни соат тунги 2.00 да катъийлик билан ҳимоя қилишга тайёр”. Кўпчилик блогерлар бунга қўшилди ва Жобсга хат

45 The Times They Are a-Changin’ – Боб Дилан альбомининг номи.

юбориб, унинг сабр-тоқатли эканини айтиб, мақташди. Жобс ҳам ўзидан мағуруланаарди, у менга Тейт билан бўлган ёзишмасини ва бир неча мактовли фикрларни юборди.

Лекин барибир Apple у ишлаб чиқараётган маҳсулотларни сотиб олаётганларга улар тескари сиёсий карикатуруларни ёки порнографияни томоша қиласлиги керак, деб ўргатиши хавотир уйғотарди. eSarcasm.com юмористик сайти тармоқда “Ха, Стив мен порно кўришни хоҳлайман”, шиори остида кампания ўтказди. “Биз шаҳватга муккасидан кетган жирканч ва тубан кишилармиз. Бизга бир суткада 24 соат порнография керак. Нима бўлса ҳам бизга нимани кўриш мумкин ёки мумкин эмаслигини ҳал қиласлигиган техник директор бўлмайдиган цензурасиз очик жамият ёқади”, – деб ёзиб кўйилганди сайтда.

Ўша вақтда Жобс ва Apple Valleywag назорати остидаги Gizmodo веб-сайти билан кураш олиб бораётганди. Веб-сайт ихтиёрида хали сотувга чиқмаган iPhone 4 намунаси бор эди. Уни Apple'нинг бепарво ходими барда унутиб қолдирганди. Полиция Apple шикоятига жавобан журналист уйни тинтуб қилганда назоратга бўлган ҳаддан ортиқ интилиш манмансираш билан коришиб кетмадимикан, деган саволлар пайдо бўлди.

Жон Стюарт Жобснинг дўсти ва Apple ишқибози эди. Жобс февралда ОАВ раҳбарлари билан учрашиш учун Нью-Йоркка борганида, унинг олдига кириб ўтганди. Лекин бу Стюартга ўзининг The Daily Show дастурида Жобсни танқид қилишига монелик қиласлиди. “Ҳаммаси бошқача бўлиши керак эди! Microsoft аблах бўлиши керак эди, – деди Стюарт ва у умуман ҳазиллашмаётганди. Унинг ортидаги экранда “і-муттаҳамлар” сўзлари пайдо бўлди⁴⁶. – Сиз шумтакалар исёнчи ва аутсайдерлар эдингиз. Энди назоратчи бўлмоқчимисизлар? 1984 йили сизлар ажойиб рекламангизда Катта Оғани кулатганингиз ёдингиздами? Кўзгуга каранг, шумтакалар!”

Бахорнинг охирида бундай жиддий масалани директорлар кенгаши муҳокама қилишни бошлаганди. “Манмансираш Стив шахси билан боғлиқ, – деганди менга ланч устида Арт Левинсон кенгашда муҳокама этилган мавзуни кўтаришим билан. – Стив ғайри ихтиёрий равишда муносабат билдириши ва ўз қарашларини мажбуран қабул қиласлиши мумкин”. Бундай манмансираш Apple аутсайдер бўлганида ажойиб хусусият эди. Энди Apple мобил қурилмалар бозорида ҳукмронлик қилаётганди. “Биз катта компания эканимизни тушунишимиз ва манманлик муаммосини ҳал этишимиз керак”,

46 Инглизча asshole – “разил”, “ярамас”.

— деди Левинсон. Эл Гор хам директорлар кенгашида бу масала-га тұхталди. “Apple атрофидаги фикрлар кескин ўзгармоқда. Энди Apple Катта Оғара болға отувчи эмас. Apple энди – иирик компания ва одамлар уни димоғдор компания деб хисобламоқда”. Жобс ўзи-ни оқлашни бошлади. “У ҳали қўнимаган. У ювош гигант ролидан кўра аутсайдер ролида ўзини яхшироқ хис қиласи”, — деди Гор.

Жобс бундай сұхбатларга зўрға чидарди. Apple ҳакидаги танқидларнинг сабаби “Google ва Adobe каби компаниялар биз ҳакимизда нотўғри фикрларни айтяпти, бизни йўқ қилишмоқчи”, — деганди у менга. Apple баъзан ўзини димоғдор тутяпти деган фикр ҳакида у нима дейди? “Мени бу ташвишга солмайди. Чунки биз бундай эмасмиз”, — деб жавоб берди у.

“Антеннагейт”⁴⁷: дизайн инженерияга қарши

Истеъмол товарлари ишлаб чиқарадиган кўпчилик компанииларда маҳсулот чиройли бўлишини хоҳлайдиган дизайннерлар хамда маҳсулот функционал талабларга жавоб беришини тъминлайдиган муҳандислар ўртасида низолар келиб чиқади. Apple’да Жобс дизайннерларга ҳам, муҳандисларга ҳам энг юкори талабларни қўярди, шунинг учун у ерда бундай низолар жуда кескин руҳда ўтарди.

Жобс ва унинг етук дизайнери Жони Айв 1997 йилда ижодий жуфтлик ҳосил қилганидан кейин улар муҳандисларнинг “биз қила олмаймиз” деб хавфсирашини билишарди ва бунга қарши курашиши керак деб хисоблашарди. Аъло даражадаги дизайн муҳандисларни буюк ишларга ундей олишига бўлган ишончи iMac ва iPod муваффақиятида намоён бўлди. Муҳандислар бирор нарсани қилиш мумкин эмас, деб айтишса, Айв ва Жобс уларни уриниб кўришга мажбур қилишарди ва одатда ҳаммаси муваффақиятли якун топарди. Вақти-вақти билан кичик муаммолар юзага келарди. Масалан, iPod Nano осон тирналиб кетарди, чунки Айв шаффоф ёпиқ қопла-ма унинг ғоясининг бенуқсонлигига зарар келтиради, деб хисобла-ганди.

iPhone’ning ташки кўринишини ишлаб чиқиш вақти келганида Айвнинг дизайннерлик истаклари физиканинг асосий конунларига зид бўлиб чиқди. Уни “реал воқеликни ўзgartириш майдони” билан ҳам ўзgartириб бўлмасди. Металл антеннали восита учун унчалик мос материал хисобланмайди. Майкл Фарадей электромагнит 47 “Уотергейт” – АҚШдаги сиёсий можарога ўхшаш. У президент Ричард Никсоннинг истеъфосига сабаб бўлди.

тўлқинлар металдан ясалган сиртни букиб юборишини исботлаганди. Шу сабабли телефоннинг металдан ясалган корпуси кирувчи ва чиқувчи сигналларни кучсизлантириб, “Фарадей қафаси”ни яратиши мумкин. iPhone’нинг илк моделининг пастки қисми пластмасса пластинадан иборат эди, бироқ Айв бу дизайннинг яхлитлигини бузади деган холосага келди ва атрофида алюминий ҳошия бўлишини талаб қилди. Бунга муваффақ бўлинди, сўнгра Айв пўлатдан ясалган ҳошияли iPhone 4’ни лойиҳалаштириди. Пўлат конструкцияни мустаҳкамлади, чиндан ҳам силлиқ кўринарди ва телефон антеннасининг бир қисми бўлиб хизмат киларди.

Жиддий қийинчиликлар пайдо бўлди. Антенна бўлиш учун пўлатдан ясалган ҳошияда жуда кичкина ёрик жой бўлиши керак. Лекин агар одам ёриқни бармоғи ёки нам кафти билан ёпиб кўйса, бу сигналнинг йўқолишига олиб келиши мумкин эди. Бунинг олдини олиш учун муҳандислар металл учун шаффоф қоплама тайёрлашни таклиф қилишди, бироқ Айвга бу силлиқланган металл кўринишини бузадиган бўлиб туюлди. Жобсга бу муаммони турли йигилишларда баён қилиб беришди, лекин у муҳандислар беҳуда хавотир оляпти деб хисоблади. Сизлар бунинг уддасидан чиқа оласизлар, деди у. Ва улар уддасидан чиқишиди.

Аппарат деярли нуқсонсиз ишлади. 2010 йил июнда сотувга чиққан iPhone 4 ажойиб кўринишга эга эди, бироқ тез орада унинг ёқимсиз бир жихати борлиги маълум бўлди. Агар телефонни муайян тарзда, айниқса, чап қўлда ушласа ва кафт кичкина ёриқни ёпиб кўйса, муаммо юзага келиши мумкин эди. Бу юзтадан битта ҳолатда кузатиларди. Жобс янги маҳсулотлар сотувга чиқишидан олдин сир тутилиши кераклигини талаб қилгани боис (Gizmodo сайти бардан топиб олган телефон ҳам сохта корпусга эга эди) iPhone 4 бошка кўплаб электрон қурилмалар каби ҳақиқий шароитда синовдан ўтказилмади. Шунинг учун телефоннинг бундай қусури борлиги у оммавий сотувга чиққанидан кейин маълум бўлди. “Дизайнерлар вазифаларини техник вазифалардан устун қўювчи жанговар сиёсат, шунингдек, ҳали муомалага чиқмаган маҳсулотлар борасида супер-махфийлик сиёсати Apple’нинг фойдасига ўйнайдими-йўқми, масала шунда эди. Умуман олганда, бу Apple’нинг фойдасига эди, бироқ назорат қилинмайдиган ҳокимият яхшиликка олиб келмасди, масала айнан шунда эди”, – деди кейинроқ Тони Фаделл.

Бу ҳамманинг диққат-эътиборини ўзига тортган Apple томонидан ишлаб чиқарилган iPhone 4 бўлмаганида бир нечта узилиб колган қўнғироқлар газеталарнинг биринчи саҳифаларида ёри-

тилмасди. Бирок муаммо “антеннагейт” сифатида ном чикарди ва Consumer Reports журнали июль ойи бошида бир нечта тестлар ўтказиб, антенна билан боғлик муаммо туфайли iPhone 4’ни сотиб олмасликни тавсия қилганидан кейин бу ҳаммаёкка таркалди.

Бу вактда Жобс оиласи билан Гавай оролларидағи Кона-Виллижда дам олаётганди. Дастрлаб у химоявий позицияни эгаллади. Арт Левинсон мунтазам равища у билан телефон орқали боғланиб турди. Жобс муаммо Google ва Motorola компанияларининг изланишлари туфайли келиб чиқди, деб туриб олди. “Улар Apple’ни йўқ килишмокчи”, – деди у.

Левинсон уни кўнгилни кенг қилишга чақирди. “Кел, Google ва Motorola’нинг бунга дахли йўқ, деб тасаввур қиламиз”, – деди у. Левинсон Apple’ни димоғдор компания деб ҳисоблашларини яна тилга олганида, Жобсга бу ёқмади. Бу унинг яхши-ёмон дунё ҳақидаги ок-кора тасаввурларига зид эди. У Apple’ни ўз принципларига содик компания деб ҳисобларди. Агар бошқалар буни кўришмаса, бу уларнинг айби бўларди ва бу Apple ён бериши учун сабаб бўлмасди.

Жобсга оғир ботди. У танқидни ўзига қаратилган деб ҳисобларди ва руҳий азоб чекарди. “Ўзи ёмон деб ҳисоблаган ишларни бажариш унинг характеристига хос эмас. Шунинг учун, агар у ўзини ҳақ деб билса, ўзидан шубҳаланиш ўрнига ўз билганини қилишда давом этади”, – деганди Левинсон. Левинсон уни тушкунликка тушмасликка чақирди. Лекин бу ёрдам бермади. “Улар бунга арзимайди”, – деди Жобс Левинсонга. Охири Тим Кук уни қарахтиликдан чиқарди. У кимнингдир Apple Microsoft’га ўхшаб ўзига бино қўйган ва манмансираган компанияга айланиб бормоқда, деган сўзларини айтиб берди. Эртаси куни Жобс ўз муносабатини ўзгартириди. “Кел, буни ҳал қиламиз”, – деди у.

AT&T телекоммуникацион корпорацияси узилиб қоладиган кўнғироклар ҳақидаги маълумотларни тақдим этганидан кейин Жобс муаммо борлигини тушуниб етди, муаммо гарчи бошқалар талқин килаётганидек жиддий бўлмаса-да, лекин бор эди. У Гавайдан қайтиб келди, лекин парвоз қилишдан аввал бир катор одамларга телефон килиб чиқди. Илк Macintosh вактидан бошлаб у билан 30 йил бирга бўлган ишонч қозонган тажрибали мутахассислар, доно одамларни тўплаш вақти келганди.

Биринчи кўнғирок пиар соҳасининг гуруси Режис Маккеннага аталганди. “Мен антенна билан боғлик муаммо билан шугулланиш учун Гавайдан қайтаяпман ва мен сен билан бир нарсани муҳока-

ма қилишим керак”, – деди унга Жобс. Улар эртаси куни соат 1.30 да Купертинодаги директор кенгашининг мажлислар залида учрашишга келишиб олишди. У сим қоқкан иккинчи одам рекламачи Ли Клоу эди. Клоу Apple билан видолашмокчи эди, лекин Жобс у ёнида бўлишини яхши кўрарди. Унинг ҳамкасби Жеймс Винсент ҳам таклиф этилди.

Бундан ташқари, Жобс Гавайдан ўз ўғли Ридни ҳам олиб келишга қарор қилди. У ўша вактда битирув синфида ўқиётганди. “Мен икки кун мобайнида бир суткада 24 соат кенгаш ўтказишим мумкин ва мен сен ёнимда бўлишингни хоҳлайман, чунки бу икки кун ичida сен бизнес-мактабдаги икки йиллик ўқиш давридан кўра кўпроқ нарсани билиб оласан. Сен мураккаб қарорлар қабул қиласидиган дунёнинг энг зўр одамлари билан бир хонада бўласан ва жараённи жонли кўриш имкониятига эта бўласан”, – деди Жобс. Жобс ўша воқеаларни эслаганида, кўзи бироз намланди. “У мени иш устида кўриши учун яна шундай қилган бўлардим. У отаси нима билан шуғуланаётганини кўриши керак эди”, – деди у.

Уларга Apple’нинг жамоатчилик билан алоқалар бўлими раҳбари Кэти Коттон ва яна етти нафар раҳбар ходим қўшилди. Кенгаш узоқ давом этди. “Бу ҳаётимдаги энг зўр кенгашлардан бири бўлди”, – деди Жобс кейинрок. У ўзи тўплаган маълумотларни баён қилишдан бошлади: “Мана фактлар. Уларни қандай ҳал қила оламиз?”

Маккенна йиғилганлар орасида энг хотиржами эди. У дангал айтишни таклиф қилди. “Шунчаки тўғрисини айт, фактларни тушунтириб бер. Буни манманлик қилмай, пухта ва ишонч билан тушунтир”, – деди у. Бошқалар, шу жумладан, Винсент Жобсни узр сўраган оҳангда чиқиши қилишга кўндирамокчи бўлди, лекин Маккенна чекинмади. “Матбуот анжуманига попуги пасайиб боришининг кераги йўқ. Сизлар шунчаки айтишинглар керак: телефонлар беайб эмас, биз ҳам беайб эмасмиз. Биз одамлармиз ва қўлимиздан келган энг зўр маҳсулотни ишлаб чиқарамиз. Мана сизларга фактлар”, – деб маслаҳат берди у. Бу стратегия сифатида танлаб олинди. Манманлик ҳақида сўз борганида, Маккенна Жобсни унчалик ташвишга тушмасликка чақирди. “Жобс ўзини ювош қилиб кўрсатишга уриниши иш беради, деб ўйламайман. Стив ўзи ҳақида айтганидек, унга қандай разм солсанг, уни шундай қабул қиласан”, – деб изоҳлади кейинрок Маккенна.

Ўша ҳафта жума куни Apple қароргоҳида бўлиб ўтган матбуот анжуманида Жобс Маккенна маслаҳатига амал қилди. У ўзини ерга

урмади, узр сўрашга ўтмади, лекин Apple муаммони тушунаётганини ва уни ҳал қилмоқчи эканини кўрсатиб, муаммони юмшата олади. Сўнгра у барча мобил телефонларда камчиликлар борлигига ургу берди. Кейинроқ у менга “жуда баджаҳл” оҳангда гапиргандек туюлганини айтганди, лекин аслида у бир вақтнинг ўзида эхтиросиз ва самимий оҳангда гапира олганди. У такаллуф юзасидан куйидаги тўртта иборани айтди: “Биз беайб эмасмиз. Телефонлар ҳам нуқсонсиз эмас. Буни биз ҳаммамиз биламиз. Лекин биз фойдаланувчиларимиз мамнун бўлишини хоҳлаймиз”.

Агар норозилар бўлса, улар телефонни қайтариши ёки Apple’дан урилишни юмшатадиган бепул ғилоф олиши мумкин, деди у (телефонларнинг 1,7 фоизигина қайтарилиди, бу қайтарилиган iPhone 3GS ва кўплаб бошқа телефонлар улушкининг учдан бир қисмидан ҳам камрок эди). Кейин у бошқа мобил телефонларда ҳам шунга ўхшаш муаммолар борлигини исботловчи фактларни баён қилишга ўтди. Бу фактлар унчалик ҳам тўғри эмасди. Ўзининг конструкцияси туфайли Apple антеннаси кўпчилик бошқа телефонлардан, шу жумладан, аввалги iPhone моделларидан ёмонроқ ишларди. Лекин оммавий ахборот воситалари iPhone 4’да кўнфироқлар узилиб қолаётганилиги ҳақидаги машмашани сунъий равишда кўпиртираётгани ҳақиқат эди. “Бу муаммони бу қадар кўпиртиришганига ишонгинг келмайди”, – деди у. Жобс узр сўрамаганидан ёки маҳсулотни қайтариб олмаганидан ҳайрон бўлиш ўрнига фойдаланувчиларнинг кўпчилиги у ҳақ эканини англаб етди. Телефоннинг илк тиражи сотиб бўлинди, лекин уни олмоқчи бўлганлар кутиш учун рўйхатга ёзиларди, улар уч ҳафта кутишга тайёр эди. Компания тарихида бу телефон энг тез тарқалган маҳсулот бўлди. Энди оммавий ахборот восталарида Жобснинг бошқа смартфонларда ҳам антенна билан боғлиқ шундай муаммолар бор деб айтган гапи рост ёки ёлғонлиги ҳақида сўз бораради. Ҳатто агар бу ёлғон бўлса ҳам уни муҳокама қилиш iPhone 4 сифатсиз маҳсулот эканини муҳокама қилишдан ёқимлироқ эди.

Айрим оммавий ахборот воситаларининг шархловчилари бунга танқидий ёндашди. “Якинда Стив Жобс сувдан куруқ чиқиши маҳоратини, ўзининг такаббурлигини ва хўрланган бегуноҳ кимсалигини кўрсатиш учун саҳнага чиқди, у шу зайлда мавжуд муаммоларни рад этди, танқидга чап берди ва айбни бошқа телефонларга юклади, – деб ёзди Майкл Волфф newser.com сайтида. – Замонавий маркетингнинг, корпоратив пиарнинг ва кризис-менежментнинг даражаси шундай. Бу борада ишонмай ҳайрон бўлиб ва тит-

раб “улар қандай қилиб жавобгарликдан қутилиб қолишиади?” деб сүраш мүмкін холос”. Волфф буни Жобснинг гипнотик қобиляти билан изоҳлади. У Жобсни “охирги тароватли шахс”, деб атади. Бошқа раҳбарлар лаганбардорлик қилиб узр сўради ва маҳсулот оммавий қайтарилишига йўл кўймасликнинг олдини оларди, лекин Жобс бундай қилишига ҳожат бўлмади: “Унинг ваҳимали скелетга ўхаш кўриниши, яккаҳокимлиги, тарғиботчиларга хос муомала тарзи ва тоат-ибодатга алоқадорлик ҳисси чиндан ҳам иш берарди ва унинг ёлғиз ўзига нима муҳимлигини, нима эса аҳамиятсиз эканини каршиликсиз қатъий буюриш хуқукини берарди”.

“Дилберт” ҳажвий расмлар яратувчи Скотт Адамс ҳам ишонқирамай қаради, лекин у анча завқ билан ўз фирини изхор қилди. Бир неча кун ўтиб, у ўзининг блогида пост ёзди (Жобс бу постни мағурланиб электрон почта орқали тарқатди). Постда у “эгаллаган мавкеидан фойдаланиб, устамонлик билан қилинган харакат”га таҳсин ўқиди, бу пиарнинг янги эталони сифатида дарсликлардан жой олади, деди. “Apple’нинг iPhone 4 билан боғлиқ муаммога муносабати пиар қоидаларига жавоб бермасди, чунки Жобс бу қоидаларни қайтадан ёзиб чикишга қарор қилди. Агар даҳолик нима эканини билмокчи бўлсангиз, Жобс сўзларини ўрганинг”, – деб фикр юритди Адамс. Телефонлар бенуқсон эмаслигини айтиб, Жобс мунозарани эътиrozга ўрин қолдирмайдиган мавзуга бурди. “Агар Жобс iPhone 4’га қаратилган нишонни умуман ҳамма смартфонларга қаратмаганида, мен сизлар учун одам қўли тегса, ишламай қоладиган ёмон маҳсулот ҳакида таъсирchan сатирик комикс чизиб берган бўлардим. Лекин “муаммо ҳамма смартфонларда ҳам бор” эканига урғу берилганидан кейин ҳазил қилиш учун сабаб йўқ бўлади. Ҳажвияга сийкаси чиқкан ва қизиги йўқ ҳақиқатчалик ҳеч нарса кақшатқич зарба бермайди”.

Мана, қуёш⁴⁸

Жобс ўзини баҳтлиман деб хисоблаши учун яна бир қанча муаммони ҳал қилиши лозим эди. Шу жумладан, ўзининг севимли гурӯҳларидан бири The Beatles билан “ўттиз йиллик” урушга нукта кўйиши керак эди. 2007 йилда Apple компанияси The Beatles манфатларини ифодаловчи Apple Corps холдинг компанияси билан савдо русуми борасидаги низони ҳал қилганди (Apple Corps 1978 йилда энди фаолиятини бошлаган компьютер компаниясини биринчи бўлиб судга берганди). Бироқ бу The Beatles гурухи iTunes Store’да

48 Here Comes the Sun –The Beatles гурухи қўшиғи.

пайдо бўлиши учун етарли бўлмади. The Beatles энг йирик охирги манфаатпараст гурух эди. Бунинг сабаби гурух ўз кўшикларининг рақамли версиясига бўлган ҳукуқлар борасида унинг кўпчилик кўшикларига эгалик қилган EMI music компанияси билан келиша олмаётганди.

2010 йилнинг ёзига келиб The Beatles ва EMI бу масалани ҳал килишди ва Куперти nodаги директорлар кенгашининг мажлислар ўтказиладиган хонасида тўрт томонлама учрашув бўлиб ўтди. Жобс ва iTunes Store учун жавоб берадиган компания вице-президент Эдди Кью The Beatles манфаатларини ифодаловчи Жефф Жонсни ва EMI music раҳбари Рожер Фексонни қабул қилишди. The Beatles'нинг рақамли версияга ўтишидек муҳим воқеа юз бериши учун Apple компанияси нима таклиф қилиши мумкин эди? Жобс бу кунни анчадан бери кутаётганди. Аслида reklamachilar Ли Клоу ва Жеймс Винсент билан у уч йил аввал The Beatles'ни ўз томонига оғдириб олиш режасини ишлаб чиқаётганда, реклама ва роликларнинг бир қанча версиясиларини тайёрлаганди.

“Биз Стив билан кўлимиздан келган барча ишни қилдик”, – деб эслайди Кью. Улар iTunes Store'нинг бош саҳифасидан фойдаланишни, гурухнинг энг яхши суратлари акс этган билбордлар ўрнатишни ва Apple'нинг классик усулида бир қанча телевизион реклама роликларини намойиш этишни таклиф қилишди. Юкоридаги баннер битта комплектни 149 долларга таклиф қиласарди. Унга Beatles'нинг студияда ёзилган барча 13 та альбоми, иккита дискли Past Masters тўплами ва 1964 йилда Вашингтондаги Coliseum стадионида кўйилган концертнинг ностальгияни қўзғатувчи видеоёзуви киритилганди.

Принципial битимга эришилганидан кейин Жобс реклама учун фотосуратни танлашда шахсан ўзи ёрдам берди. Ҳар бир реклама ролигининг охирида экранда ок-кора сурат пайдо бўлди, унда кулиб турган Пол Маккартни ва Жон Леннон овоз ёзиш студиясида нота ёзилган варакқа эгилиб турганди. Бу Жобс ва Вознякнинг Apple монтаж схемаси устида ўтирган эски фотосуратини эслатиб юборди. “Биз iTunes учун The Beatles'ни кўлга киритдик. Бу мусика бизнесидаги бизнинг кульминациямиз эди”, – деди Кью.

39-БОБ. ЧЕКСИЗЛИККА⁴⁹. БУЛУТ, КОСМИК КЕМА ВА ҲОҚАЗОЛАР

iPad 2

Биринчи iPad сотувга чиқмай туриб, Жобс iPad 2 қандай бўлиши ҳақида ўйлашни бошлаб юборганди. Уни олд ва орқа панелда камералар билан жиҳозлаш керак эди, бу масала пишиб қолганди, яна Жобс iPad 2 имкон қадар юпқароқ бўлишини хоҳлади. Бундан ташқари, Жобс яна бир арзимас муаммога эътибор қаратди. Фойдаланувчилар iPad'нинг гўзал ташки кўринишини бекитадиган ва экрандан дикқатни бўладиган ғилофлардан фойдаланаарди.

Ўша вақтда Жобс магнитлар ҳақида мақола ўқиб қолди. У мақолани кесиб олиб, Жони Айвга берди. Магнитлар аниқ нишонга оладиган тортишиш конусга эга. Ундан қопламани мустаҳкамлаш учун фойдаланиш мумкинлигини истисно этиб бўлмайди. Қоплама iPad'ни бутунлай эмас, балки унинг тепа қисмини ёпиб туриши мумкин. Айв гуруҳидаги болалардан бири магнит илмоққа котириладиган олинадиган ғилофни ясашни ўйлаб топди. Уни очишни бошлишингиз билан экран чақалоқнинг юзи сингари жонланиши керак эди. Сўнгра бу ғилофни тахлаб кўйиб, ундан таглик сифатида фойдаланиш мумкин эди.

Бунинг юқори технологик жиҳати йўқ, у соғ механикадан иборат. Бироқ у ғоят завқни қўзғатарди. Бундан ташқари, бундай ғилоф Жобснинг ҳамма нарсани бошидан охиригача бирлаштиришга бўлган интилишини кўрсатарди. Дизайн ва ғилоф бир-бирига осон маҳкамланиши учун бир вақтда лойиҳалаштирилди. iPad 2'нинг янги мукаммал жиҳатлари кўп эди, бироқ бундай кичкина зўр ғилоф (у ҳақда кўпчилик ижро этувчи директорлар ҳеч қачон ўйлаб кўрмасди) энг кўп завқ берди.

Жобс соғлиғи туфайли навбатдаги марта таътилга чиққанди. Шунинг учун 2011 йил 2 март куни Сан-Францискода бўлиб ўтадиган iPad 2 тақдимотида унинг иштирок этишини ҳеч ким кутмаганди. Бироқ таклифномалар тарқатилганида, у менга ўша ерда бўлиши кераклигини айтди. Одатий манзара: Apple раҳбарияти биринчи қаторда жойлашди. Тим Кук энергетик батонча еб ўтириди, кульминация вақтида The Beatles'нинг You Say You Want a Revolution ва

49 “Ўйинчоқлар тарихи” мультфильмлари қаҳрамони Базз Лайтернинг куйидаги ибораси назарда тутылмоқда: To infinity and beyond! “Чексизлик – бепоёнлик”.

Here Comes the Sun күшиләри янгради. Биринчи курсда ўкиёттән Рид Жобс ётоқхонадаги дүстләри билан охирги даңызда етиб келди. Улар тақдимотни оғзини очиб томоша қилишди.

“Биз бу маҳсулот устида бир мунча вакт ишладик ва мен бугунги тадбирни ўтказиб юборишни ҳеч ҳам хоҳламадим”, – деди саңнага охиста чиқиб келган ҳолда Жобс. У даҳшатли даражада орик эди, лекин тетик илжаярди. Йиғилгандар уни құвноқ овозда күтлашды ва тик туриб олқышлашди.

Жобс iPad тақдимотини янги ғилофни намойиш этишдан бошлиди. “Бу сафар ғилоф маҳсулот билан бир вактда лойиҳалаптирилди”, – деб тушунтириш берди у. Сүнгра у ўзига қаттық теккан танқидга ўтди. Биринчи iPad контент яратышдан күра ундан фойдаланишга күпроқ мослашганди. Шу сабабли Apple Macintosh’нинг иккита энг зёр иловасидан (GarageBand ва iMovie иловаларидан) фойдаланиб, iPad учун кучли иловалар яратди. Жобс янги iPad’да күшик яратыш ва ижро этиш ёки уйда олинган видеога мусиқа ва маҳсус эффектлар күшиш ҳамда бундай асарни интернетта жойлаштириш ва бошқа одамлар билан ўртоқлашиш осонлигини күрсатиб берди.

У тақдимотни яна Эркин саънат күчәси ва Технологиялар күчаси кесишган чорраҳа тасвиrlанган слайд билан якунлади. Бу сафар у ўз дунёқарашини одатдагидан аникроқ таърифлади:

Чинакам ижод ва оддийлик Windows ўрнатылган шахсий компьютерларда ёки Android негизидаги қурилмаларда бўлган очиқлик ва тарқоқликдан эмас, балки бирга боғланган хусусиятлардан келиб чикади. Бу хусусиятлар қурилмага – аппарат ва дастурний таъминотга ҳамда контент, ғилофлар ва сотув бўйича агентларга алокадор бўлади. Бу Apple’нинг ДНКсига сингдирилган: биргина технологияларнинг ўзи етарли эмас. Бизнингча, айнан амалий ва гуманитар фанлар иттифоки мева беради ва бундан қалбимиз куйлади. Ва бу фикр компьютер эрасидан кейинги қурилмаларга хосдир. Одамлар планшетлар бозорига интилмоқда ва улар планшетларни компьютерлардан кейинги поғона деб ҳисобламоқда. Темир ва софтнинг турли компаниялар томонидан ишлаб чиқарилиши, бизнингча, нотўғри ёндашув. Буни бизнинг танамиздаги хужайралар ҳам айтиб турибди. Компьютердан кейинги қурилмаларни интуитив ва осон ишлата олиш мумкин бўлиши керак ҳамда уларда софт, темир ва иловалар компьютерлардаги чоклардан нағисроқ ҳошиялар билан уланган бўлиши керак. Бизнингча, нафақат силиконли, балки

ташкилий тузилмалар ҳам бундай турдаги маҳсулотларни англаб етиш учун түғри конструкцияга эга.

Бундай конструкция нафакат Жобс ташкил этган компанияга, балки унинг қалби тузилишига ҳам хос эди.

Тақдимотдан кейин Жобс куч-ғайратга тұла эди. У мен, рағиқаси, Рид ва унинг Стэнфордда ўқиёттан иккى дүсті билан Four Seasons мәхмонасига ланчга борди. Бу сафар у, гарчи аввалин гидек табиати нозик бўлса-да, овқат тановул килди. У ҳозиргина сиқилган шарбат буютириди. У шарбатни уч марта орқага қайтарди, чунки унинг фикрича, шарбат бутилкадан куйилганди. “Примавер” пастасини еб бўлмайди, деб четта суриб кўйди. Лекин кейин у менинг крабли салатимнинг ярмини еди ва ўзига бутун порцияни буютириди. Шундан сўнг музқаймоқ еди. Хизматга тайёр мәхмонхона ходимлари ниҳоят унинг талабларига жавоб берадиган бир стакан шарбат келтиришди.

Эртаси куни у уйида ҳали ҳам кўтаринки кайфиятда эди. Кундузи у Кона-Виллижга бир ўзи учеб кетмоқчи эди ва мен сафарга кетишдан олдин iPad’ига нима юклаганини менга кўрсатишини сўрадим. Унга учта фильм юкланганди: “Хитойликлар квартали”, “Борн ультиматуми” ва “Ўйинчоклар тарихи-3”. Энг қизифи, у фақат битта китобни – медитация ва рухнинг бошланиши ҳақидаги “Йога автобиографияси”ни⁵⁰ кўчириб олганди холос. Бу китобни биринчи марта ўсмир пайтида ўқиганди, сўнгра яна бир марта Ҳиндистондаги вақтида ўқиб чиққанди ва шундан кейин ҳар йили қайта ўқиб чиқарди.

Куннинг биринчи ярмида у нимадир емоқчи эканини айтди. У машина ҳайдаш учун дармони йўқ эди, шунинг учун мен уни савдо марказидаги қаҳвахонага олиб бордим. Қаҳвахона ёпик эди, бироқ эгаси Жобснинг қаҳвахона ишламайдиган пайтда келишига кўнишиб қолганди ва хурсанд бўлиб бизни қаҳвахонага киритди. “У мени семиртиришга қарор қилган. Бу унинг миссияси”, – деб ҳазиллашди Жобс. Докторлар унга тухум ейишни буюришганди, чунки унда юқори сифатли протеинлар кўп бўлади, шунинг учун у омлет буютириди. “Бундай касаллик билан яшаш ва оғриқдан азоб чекиш сен ўлимга маҳкум эканингни доим эслатиб туради ва агар эҳтиёткор бўлмасанг, бу миянгда акс этади. Сен бир йилдан ортиқ муддатга режа тузмайсан, бу эса ёмон. Худди кўп умр кўрадигандек режа тузишга ўзингни мажбурлашинг керак”, – деди Жобс.

Дабдабали яхта қуриш лойиҳаси унинг ажиб тафаккурига ми-

50 Йогананд Паремаханс китоби.

сол эди. Жигар күчириб ўтказилгунига қадар у ва унинг оиласи таътил вактида одатда яхтани ижарага оларди ҳамда Мексика, Океания ёки Ўрта Ер денгизи бўйлаб саёҳат қиласарди. Денгиз саёҳатларида, кўпинча, Жобс зерика бошларди ёки яхта тузилиши унинг ғашига тегарди, улар саёҳатни тўхтатиб, Кона-Виллижга учиб кетишарди. Бироқ муваффакиятли чиқсан денгиз саёҳатлари ҳам бўлган: “Энг яхши таътилни мен Италия соҳили бўйлаб сувганимизда, кейин Афинада бўлганимизда ўтказганман. Парфенон кишини лол колдиради. Кейин Туркияга, Эфесга борганимиз. У ерда мармар билан қопланган қадимги жамоат хожатхоналари бор, уларнинг ўртасида мусиқачилар учун жой бор”. Улар Истанбулга етиб келишганида, Жобс унинг оиласига экспурсия ўтказиб бериши учун тарих фани профессорини ёллади. Экспурсия охирида улар туркча ҳаммомга боришиди. У ерда профессор маърузасини эшлитиб, у ёшлар глобаллашуви ҳакида кўп нарсани тушунди:

“Мен чинакам қашфиёт қилдим. Биз ҳаммамиз ҳалат кийиб олгандик ва бизга туркча қаҳва тайёрлаб беришиди. Профессор бошқа ҳеч каерда бундай зўр қаҳва тайёрланмаслигини айтди. Мен эса “Жин урсин, нима бўпти?” дедим ичимда. Туркиянинг ўзида туркча қаҳванинг кимга қизифи бор? Бутун кун давомида мен истанбуллик ёшларни кузатдим. Уларнинг барчаси бутун дунёдаги болалар ичган ичимликларни ичарди ва худди Gap дўконидан кийим сотиб олгандек кийинишарди ҳамда ҳаммасининг кўлида мобил телефони бор эди. Улар бошқа мамлакатдаги ёшлардан ҳеч ҳам фарқ қиласди. Ва ёшлар учун бутун дунё энди бир хил деган ўй мени лол колдириди. Биз маҳсулот ишлаб чиқарганимизда туркияликларга ёқадиган ва бошқа мамлакатдаги ёшлар ишлатадиган телефондан фарқ қиласиган туркча телефон ёки мусиқий плеер деган тушунча ўйк. Биз бир дунёда яшаймиз”.

Мазкур денгиз саёҳатидан ҳузур олгач, Жобс вактини чоғ ўтказиш мақсадида бир кун келиб қуришни хоҳлаган яхтани лойиҳалаштира бошлади, кейин уни қайта-қайта лойиҳалаштириди. 2009 йилда у яна бетоб бўлиб қолганида бу лойиҳадан воз кечмокчи бўлди. “Яхта тайёр бўлгунгача мен яшайман деб ўйламасдим. Бу мени жуда хафа қиласарди ва мен дизайн устида ишлашга қарор қилдим. Бу мароқли машғулот ва эҳтимол, у якунлангунига қадар умрим етар. Агар яхта устида ишлашни тўхтатиб қўйсаму лекин яна икки йил яшасам, жаҳлим чиқади. Шунинг учун мен давом эттирдим”, – деб хотирлайди у.

Қаҳвахонада биттадан омлет тановул қилиб, биз уйга қайтдик

ҳамда у менга барча моделлар ва қурилиш чизмаларини кўрсатди. Кутилганидек, яхта нафис ва минималистик услубда эди. Тик дарахтидан ясалган кема саҳни идеал даражада текис ва қусурсиз эди. Apple дўконларида бўлганидек, деворлар ўрнига кабинада полдан шифтгача шиша панеллар ўрнатилганди, асосий зонада кенглиги ўн икки метрлик, баландлиги уч метрлик улкан шиша деворлар ясалishi керак эди. Apple дўконларининг бош мухандиси Жобс учун маҳсус ойна лойиҳалаштирган эди, у конструкциянинг негизи бўлиб хизмат қилиши мумкин эди.

Голландиянинг Feadship компанияси қайиқлар қуриш билан шуғулланарди. Компания шахсий буюртмалар бўйича яхталар ишлаб чиқаради, бироқ Жобс ҳали ҳам дизайн устидаги ишлар билан банд эди. “Мен ўлишим ва Лоренни битмаган яхта билан қолдириб кетишм мумкинлигини биламан. Лекин мен яхта устида ишлашни давом эттиришим керак. Агар мен ишни тўхтатсан, бу ўлаётганими тан олиш билан баробар”, – деди у.

Пауэлл билан оила қурганига йигирма йил тўлаётганди ва у Лоренни канчалар қадрлашини ҳар доим ҳам кўрсата олмагинини тан олди. “Мен жуда омадлиман, ахир уйланаётib, қандай ҳаётга қадам кўяётганингни умуман билмайсан. Интуитив равища ниманидир ҳис этасан. Мен бундан ортиқ қишини танлай олмасдим, чунки Лорен нафакат ақлли ва чиройли, у яна чинакам яхши одам бўлиб чиқди”, – деди у. Бир зумга унинг кўзлари нам тортди. У ҳаётида бирга яшаган бошқа аёллар, жумладан Тина Редсе ҳақида сўзлаб берди, бироқ лангарни керакли жойда ташлаганини айтди. Яна у қандай худбин ва талабчан бўлганини сўзлаб берди. “Лорен менинг бундайлигимни ва касаллигимни енгиб ўтишига тўғри келди, Мен билан асалдек ширин ҳаёт қуриш мумкин эмаслигини биламан”, – деди у.

Кўпинча юбилей ва туғилган кунларни унугиб қўйишида унинг худбинлигининг бир кўриниши намоён бўларди. Лекин бу сафар у сюрприз тайёрлаб қўйди. Улар Йосемитидаги Ahwahnee меҳмонхонасида турмуш қуришганди ва Жобс оила қурганларига йигирма йил бўлган кун Пауэллни ўша ерга яна олиб боришга қарор қилди. Лекин у ерда бўш ўринлар йўқ эди. Шунда у меҳмонхона ходимларини у бир пайтлар Пауэлл билан тўхтаган хоналарни олдиндан банд қилган одамлар билан боғланишга мажбур қилди. “Мен бошқа уикенд учун ҳақ тўлаб беришни таклиф қилдим ва ўша одам илтифотли бўлиб чиқди. “Йигирма йил... марҳамат, уни олинг, у сизники”, – деди.

У дўсти томонидан олинган тўй кадрларини топди, қалин коғозда катта фотосуратларни чоп этди ва чиройли қутига таҳлади. Ўзининг айфони ичидаги нарсаларни ўрганиб, у ўзи ёзган хатни топди ва уни ўқиб берди:

“Биз йигирма йил олдин бир-биrimizni унча яхши билмасдик. Биз интуицияга қараб иш тутдик, сен эс-хушимни олиб қўйдинг. Ahwahnee’да тўй вактида қор ёғарди. Йиллар ўтди, фарзандларимиз туғилди, яхши дамлар ҳам, мураккаб дамлар бўлди, лекин ёмон давр бўлмади. Бир-биrimizni севишимиз ва ҳурмат қилишимиз ҳамма нарсани енгиб ўтди ва муносабатларимизни яна ҳам теранлаштириди. Биз бирга кўп нарсани бошдан кечирдик ва мана яна йигирма йил олдинги жойда кексайган, ақл билан иш юритадиган, юзимиз ва қалбимизга ажин тушган ҳолда турибмиз. Энди бизга бу ҳаётнинг кўп хурсандчиликлари, қайгулари, сирлари ва мўъжизала-ри таниш, биз эса ҳали ҳам биргамиз. Мен ҳали ҳам осмондаман”.

Хатнинг охирида унинг кўзидан дув-дув ёш оқарди. Ўзини кўлга олиб, у фарзандларининг ҳар бирига шу фотосуратларнинг тўпламини берган бўлишини айтди: “Улар мен бир пайтлар ёш бўлганимни кўришни истаб қолиши мумкин”, – деди у.

iCloud

2001 йили Жобснинг хаёлига бир фикр келди: шахсий компьютер мусиқий плеерлар, видеомагнитофонлар, телефонлар ва планшетлар каби турли майший қурилмалар учун “рақамли хаб”, яъни тугунли марказ бўлиб хизмат қилиши керак. Яхлит ва фойдаланиш осон махсулотлар яратилиши Apple’нинг кучли томонига айланиши мумкин эди. Бунинг шарофати билан Apple йирик компьютер компаниясидан жаҳоннинг энг муҳим технологик компаниясига айланди.

2008 йили Жобснинг хаёлида рақамли технологиялар асрининг кейинги босқичи концепцияси шаклланди. Унинг фикрича, кела-жакда компьютер сизга тегишли ахборотларнинг тугун маркази бўлиб хизмат қилмайди. Бунинг ўрнига “булут” хаб вазифасини бажаради. Бошқача айтганда, ахборот компания томонидан бошқариладиган ва сиз ишонадиган масофавий серверларда сақланади ҳамда у ердаги ахборотдан исталган қурилмада исталган жойда фойдаланиш мумкин бўлади. Тўғри ёндашувни топиш учун Жобсга уч йил керак бўлди.

Биринчи уриниш муваффақиятсиз чиқди. 2008 йилнинг ёзида MobileMe номли махсулот ишлаб чиқарилди. У қиммат (йилига 99

доллар) обуна сервиси бўлиб, манзиллар дафтари, хужжатлар, тасвирлар, видео, электрон хатлар ва тақвимни масофавий “булутда” сақлаш ҳамда исталган қурилмада синхронлаштириш имконини берарди. Назарияга кўра сиз iPhone ёки исталган компьютер орқали рақамли ҳайтингизни бошқара олардингиз. Бироқ жиддий муаммо бор эди: бу сервис, Жобснинг таърифлашича, расво ишларди. У мурракаб эди, қурилмалар яхши синхронланмасди, хатлар ва бошқа маълумотлар тасодифан йўқолиб қоларди. “Apple’нинг MobileMe сервиси шу даражада номукаммалки, уни ишончли деб бўлмайди”, – деб ёзилганди The Wall Street Journal’даги Уолт Моссбергнинг маколаси сарлавҳасида.

Жобс ғазабга минди. У Apple қароргохининг конференциялар залида MobileMe сервисини ишлаб чиқсан жамоани тўплади, саҳнага чиқди ва сўради: “MobileMe сервиси нима қилиши кераклигини кимdir менга кўрсатиб бера оладими?” Жамоа аъзолари жавоб беришгач, Жобс: “Жин урсин, нимага унда у буни бажармаяпти?”, – деб кескин оҳангда сўради. У ярим соат қаттиқ койиди. “Сизлар Apple обрўсига доғ туширдинглар. Сизлар ўз умидингизни ва атрофдагилар умидини пучга чиқарганингиз учун бир-бирингизни ёмон кўришингиз керак. Моссберг, бизнинг дўстимиз, биз ҳакимизда бошқа яхши мақолалар ёзмаяпти”. Ҳамманинг кўз ўнгидаги у MobileMe жамоаси раҳбарини ишдан ҳайдади ва унинг ўрнига Эдди Кьюни тайинлади. У Apple’да бутун виртуал контент учун жавоб берарди. Fortune шархловчиси Адам Лашински Apple корпоратив маданиятини таҳлил қилиб айтганидек, “хеч ким жавобгарликдан қутилиб қолмади”.

2010 йилга келиб Google, Amazon, Microsoft ва бошқа компаниялар ахборот ва маълумотларни “булутда” сақлаш ва уларни турли хил қурилмаларда синхронлаштириш борасида энг илғор компаниялар бўлишни мақсад қилгани очик-ойдин кўриниб турганди. Шунинг учун Жобс икки ҳисса кўп ишлай бошлади. Ўша кузда у менга шундай изоҳлади:

“Биз “булут”даги сизнинг ишларингизни бошқара оладиган, яъни “булут”даги мусика ва видеони кўя оладиган, фотосуратларингизни ва ахборотингизни, эҳтимол, соғлифингиз ҳақидаги маълумотларни сақлай оладиган компанияга айланишимиз керак. Apple компьютер рақамли тутун бўлиши кераклигини биринчи бўлиб англаб етди. Шу сабабли биз iPhoto, iMovie, iTunes каби иловаларни яратдик ҳамда уларни iPod, iPhone а iPad каби қурилмаларимизга ўрнатдик ва улар ажойиб ишлади. Бироқ охирги бир неча йилда ту-

гун компьютердан “булут”та күчди. Яъни сўз ўша рақамли тугун стратегияси ҳақида бормоқда, фақат у бошқа ерда жойлашади. Бу сиз ўз ахборотингиздан доим фойдалана олишингизни ва уни синхронлаштиришга хожат қолмаслигини англаатади.

Биз Клейтон Кристенсен⁵¹ “инноватор дилеммаси” деб атайдиган сабаб туфайли бундай ўзгаришни амалга оширишимиз мухимдир. “Инноватор дилеммаси”га кўра бир нарсани қашф қилган одамлар одатда бунинг ортида турган нарсаларни энг охири бўлиб қўради, биз орқада қолиб кетишни ҳеч ҳам хоҳламаймиз. Мен MobileMe сервисини бепул қилмоқчиман ва биз ахборотни синхронлаштиришни осонлаштирамиз. Биз Шимолий Каролинада сервер фирмасини барпо этяпмиз. Биз сизга керакли бўлган хамма нарсани синхронлаштиришимиз ва шу орқали истеъмолчини ўзимизга оғдириб олишимиз мумкин”.

Жобс бу ғояни душанба кунлари ўтказиладиган анъанавий тонгги йиғилишларда мухокама қилди ва аста-секин бу ғоя янги стратегияга айланди. Гарчи директорлар кенгашининг айрим аъзоларида, шу жумладан, Эл Горда MobileMe сервисини текин қилиш ғояси шубҳа уйғотса-да, улар бу ғояни қўллаб-куватлади. Бу кейинги ўн йилликда истеъмолчини Apple’га жалб қилиш стратегия-сига айланиши керак эди.

Янги сервис iCloud номини олди ва Жобс 2011 йил июнда Apple томонидан ташкил этилган Бутунжаҳон дастур ишлаб чиқувчилар конференциясида уни дастурий мурожаатда намойиш этди. У ҳали ҳам соғлиғи туфайли таътилда эди ва май ойида инфекциялар ва оғриқлар туфайли бир неча кун касалхонада бўлди. Унинг айрим яқин дўстлари тақдимот ўтказмасликка кўндиришмоқчи бўлди, чунки бу кўп тайёрлов тадбирлари ва репетицияларни талаф киларди. Бирор қақамли технологиялар даврининг навбатдаги тектоник силжиши ҳақида эълон қилиш истиқболи унга куч берди.

У Сан-Францискодаги Конференц-марказ саҳнасига чиққанида, у Иссея Мияке тикиб берган одатий кора водолазка устидан VONROSEN фирмасининг кора свитерини кийиб олганди, кўк жинси шими ичидан иссиқлик сақловчи ички кийим кийганди. Бирор у ҳеч качон бу қадар озғин кўринмаганди. Йиғилганлар ўринларидан туриб, уни узоқ олқишилар билан кутиб олишди. “Бу ҳар доим ёрдам беради ва мен сизлардан миннатдорман”, – деди у, бирор бир неча дақиқа ичидан Apple акциялари 4 долларга пасайди ва 340 дол-

51 Гарвард бизнес мактаби профессори, “Инноватор дилеммаси” китоби муаллифи

ларга тушиб кетди. У қаҳрамонларча уриниб кўрди, лекин нимжон кўринарди.

Жобс саҳнани Фил Шиллер ва Скотт Форсталлга бўшатиб берди. Улар Mac компьютерлари ва мобил қурилмалар учун янги операцион тизимларни намойиш этишди, сўнгра Жобс iCloud'ни шахсан ўзи кўрсатиши учун саҳнага қайтди. “Ўн йилча аввал биз муҳим ихтиrolарнинг бирини кашф қилдик. Шахсий компьютер рақамли ҳаётингизнинг – видеоёзувларингиз, фотосуратларингиз ва мусиқангизнинг тугунли марказига айланиши керак. Бирок бир неча йилда бу ғоя барбод бўлди. Нима учун?” – деди у. Жобс барча қурилмаларда контентни синхронлаштириш қанчалик қийинлиги ҳақида сўзлаб берди. Агар сиз iPad'га қўшик кўчириб олган бўлсангиз, iPhone ёрдамида суратга олган бўлсангиз ва компьютерда видео сақлаётган бўлсангиз, сиз ўзингизни ўтмишдаги телефонистдек хис этишингиз мумкин. Бунда ахборот билан ўртоқлашиш учун USB-кабелдан фойдаланасиз. “Биз бу қурилмаларни синхронланган ҳолатда сақлашга уринаётиб, тутақиб кетамиз, – деди у қулгуни қўзғаб. – Бизда ечим бор. Бу бизнинг кейинги муҳим ихтиромиз. Биз PC ва Mac'ни улар эгаллаган мавқедан тушириб, оддий қурилмаларга айлантириб қўймокчимиз ва рақамли тугунни “булут”га кўчирмоқчимиз”.

Жобс бу “муҳим кашфиёт” янги кашфиёт эмаслигини тушуниб турганди. Бундан ташкари, у Apple'нинг аввалги уриниши ҳақида ҳазил қилди ва шундай деди: “Сиз “Нима учун мен уларга ишонишм керак? Ахир айнан улар менга MobileMe сервисини ўтказганди-ку”, – деб ўилашингиз мумкин (залдан асабий кулгу эшитилди). Бу бизнинг юлдузли онларимиз бўлмаганини айтишга руҳсат беринг”. Лекин Жобс iCloud сервисини намойиш этганида, у яхшироқ ишлаши маълум бўлди. Почта, контакtlар, таквим бир зумда синхронлашарди. Иловалар, фотосуратлар, китоблар, хужжатлар ҳам. Энг таассуротлиси шу эдикси, Жобс ва Эдди Кью (Google ва Amazon'дан фарқли ўлароқ) мусиқа компаниялари билан битим тузганди. Apple'нинг “булут”даги серверларига 18 миллионта қўшик сиғарди. Агар ўз аппаратингизда ёки компьютерингизда бу қўшикларнинг бирортаси бўлса (уларни қонуний равишда сотиб олганмисиз-йўқми бундай қатъи назар), Apple исталган аппаратда яхши сифатли ўз версиясидан фойдаланиш имкониятини сизга тақдим этмоқчи эди. Бу қўшикни “булут”га кўчиришга вақт ва куч сарфлашдан сизни халос киларди. “Бу чиндан ишлайди”, – деди Жобс.

Фойдаланувчи “чок”ларга шунчаки эътибор бермаслигини на-зарда тутувчи оддий концепция моҳиятан Apple’га ракобатда устун-лик берадиган жиҳат эди. Бу вактга келиб Microsoft компанияси бир йилдан бери Cloud Power сервисини реклама қилаётганди, уч йил аввал эса унинг асосий дастурий таъминот ишлаб чикувчиси, афсо-навий Рэй Оззи қўйидагича жанговар хитоб қилганди: “Биз одам-лар ўз мультимедиавий ахборотини бир мартагина лицензиялаши ва исталган қурилмадан ўз мультимедиавий ахборотидан фойдаланиши учун интилмоқдамиз”. Бироқ Оззи 2010 йилнинг охирида Microsoft’дан кетди ва компаниянинг “булутли” ҳисоб-китоблар борасидаги зўр бериши қурилмаларда ўз аксини топмади. Amazon ҳам, Google ҳам 2011 йилда “булутли” сервисларни таклиф килди, бироқ бу компаниялар бир қанча қурилмаларнинг темири, софти ва контентини бирлаштиришни ўргана олмади. Apple занжирнинг ҳар бир бўғинини (компьютерлар ва бошқа қурилмалар, операцион тизимлар, амалий дастурлар, шунингдек, контент савдоси ва уни саклашни) назорат қиласиди ва уларни ишлайдиган килиб уюшган ҳолда лойихалаштирганди.

Албатта, агар сиз Apple қурилмасидан фойдалансангиз ва Apple’нинг тўсиклар билан үралган “боғи”да қолсангиз, буларнинг барчаси узлуксиз ишларди. Бу Apple’нинг яна бир устунлигини келтириб чиқарди: истеъмолчи компанияга боғланиб қоларди. Агар сиз iCloud сервисидан фойдалана бошласангиз, Kindle ёки Android қурилмасига ўтишда қийналар эдингиз. Сиз бу қурилмалар билан мусиқангизни ва бошқа ахборотигизни синхронлаштира олмасдингиз, улар, эҳтимол, ҳатто ишламасди ҳам. Бу ўттиз йил давомида очик тизимлардан воз кечишнинг кульминацияси эди. “Биз Android учун мусиқий илова яратиш ҳақида ўйладик, – деди менга Жобс эртаси куни нонушта қилаётиб. – Биз iPod плеери сотувини ошириш учун Windows’га iTunes ўрнатдик. Бироқ мен Android’га мусиқий илова ўрнатишдан ҳеч бир фойда кўрмаяпман. Бунинг битта фойдаси бор. Бу Android фойдаланувчиларига ҳузур бахш этади. Менинг эса Android фойдаланувчиларига хурсандчилик бахш этиш истагим йўқ”.

Янги қароргоҳ

Жобс ўн уч ёшдагилигига телефон маълумотномасида Билл Хьюлетт рақамини топиб, ундан ўзи курмоқчи бўлган частотомерга керак бўлган детални сўраганди ва охир-оқибат ёзда Hewlett-Packard компаниясининг инструментал бўлимида ишлаш учун

таклиф олганди. Ўша йили HP хисоблаш бўлимини кенгайтириш учун Купертинодан ер сотиб олди. Возняк у ерга ишга кирди ва айнан ўша ерда тунлари у Apple 1 ва Apple 2 компьютерларини лоийхалаштириди.

2010 йили HP компанияси Купертинодаги ўз офисини тарк этишга карор қилганида, Жобс уни туташ ерлар билан бирга сотиб олди (HP офиси Apple'нинг One Infinite Loop қароргоҳидан шарқ томонда бир мил масофада жойлашганди). У Хьюлетт ва Паккард узоқ умр кўрган компания барпо эттанига қойил қоларди ва у яратган Apple ҳам шундай компания эканидан мағуруланаарди. Энди у Farbий соҳилбўйида ҳеч бир технологик компанияда бўлмаган на-мунивий қароргоҳ қурмокчи эди. Охири у майдонни 150 акргача кенгайтириди. Ушбу майдоннинг катта қисми унинг ёшлигида ўрикзорлар билан қопланганди. У лойихага ўнгиф кетди. Бу лойиха унинг мероси бўлиши керак эди ҳамда унда дизайнга ва ракобатбардош компания яратишга бўлган қизгин муносабат уйғуллашиб кетарди. “Мен ўз изимни қолдирадиган ва бир неча авлод учун компаниянинг қадриятлари тимсоли бўлиб хизмат қиладиган қароргоҳ колдирмокчиман”, – деди у.

Унинг фикрича, у энг яхши меъморчилик фирмасини – сэр Норман Фостернинг фирмасини ёллади. У Берлиндаги рейхстагни тиклаганди ва Лондондаги Сент-Мэри Экс, 30 да осмонўпар бино қурганди. Кутилганидек, Жобс умумий концепция ва деталларни ишлаб чикиш жараёнида анча фаол қатнашди, бунинг натижасида дизайн борасида узил-кесил тўхтамга келиш имконияти деярли йўқка чиқди. Бу ҳашаматли зўр бино бўлиши керак эди. Фостернинг фирмаси 50 нафар меъмор ажратди ва 2010 йил давомида уч хафтада бир марта улар Жобсга ишлаб чиқкан макет ва вариантларини кўрсатишиди. У яна ва яна ғоялар берар, баъзан эса мутлақо янги шаклларни таклиф қиласа ва ҳаммасини бошидан бошлашга ҳамда кўпроқ вариантлар тақдим этишга мажбур киласади.

У ўз меҳмонхонасида илк бор менга макет ва чизмаларни кўрсатганида, бинонинг шакли яримустунлар билан боғланган пойга ўйнайдиган улкан қайрилма майдонни эслатганди. Унинг марказида улкан ички майдон жой олганди. Деворлари полдан шифтгача шишидан ясалганди, ичкарисида эса иш “капсула”лари қаторлари жойлашган бўлиб, улар куёш нурларини таратиб турарди. “Бунинг натижасида учрашувлар учун зоналар яратилади ва ҳаммага қуёш нури тушиб туради”, – деди у.

У бир ойдан кейин менга чизмаларни кўрсатганида, биз

Apple'ning конференциялар залида ўтирган эдик. У ерда столнинг устида курилиши режалаштирилган бинонинг макети турганди. У битта жиддий ўзгариш киритганди. Барча "капсула"лар деразалардан орқага сурилганди. Шунда узун йўлакларга қуёш нури тушиб турарди. Бу ҳам умумий зоналар бўлиб хизмат қиласади. Деразалар очиладиган бўлишини хохлаган айrim меъморлар билан низо юзага келди. Одамларга бирор нарсани очиш имконини бериш гояси Жобсни доим нафратлантиради. "Бу шунчаки уларга бирор нарсани бузиб қўйиш имконини беради", – деди у. Бу масалада ўз сўзини ўтказди.

Ўша кечга уйга кайтгач, кечки овқат вактида Жобс расмларни кўрсатди ва Рид юкоридан бино эркакларнинг жинсий аъзосига ўхшаб кетар экан, деб ҳазиллашди. Отаси бунга қўл силтаб, эътибор бермади, буни ўғлининг ўсмирилигига йўйди. Бироқ эртаси куни архитекторларга буни айтди. "Афсуски, буни сизга айтганимдан кейин сиз ҳеч қачон бу образни хаёлингиздан чиқариб ташлай олмайсиз", – деб қўшимча қилди у. Кейинги ташрифимда шакл оддий доира шакли билан алмаширилганди.

Янги дизайнга биноан бинода текис юзали бирорта ҳам ойна бўлмайди. Барча ойналар қайрилма бўлади ва чокларсиз боғланади. Жобсга ойналар анчадан бери завқ берарди ва Apple чакана дўконлари учун шишли панеллар тайёрлата олгани унга катта микдорда улкан қайрилма ойналар ишлаб чиқариш мумкинлигига ишонч берарди. Режалаштирилган ички ҳовлиниң диаметри 250 метр эди (бу стандарт шаҳар кварталидан уч баравар катта эди ёки учта футбол майдонига тенг эди), тасвиirlар ёрдамида Жобс ички майдонга Римдаги Авлиё Пётрнинг майдони сифишини кўрсатди. У бу ерларнинг катта қисми аввал мевали боғлар бўлганини яхши эсларди, шунинг учун Стэнфорднинг тажрибали арбористини ёллади ва участканинг 80 фоизи 6000 та дараҳт билан кўкаламзорлаштирилишини буюрди. "Мен ундан бу ерда янги ўрикзорлар бўлсин, деб сўрадим. Аввал ҳаммаёқда, ҳатто чорраҳаларда ҳам ўрикзорларни кўриш мумкин эди, улар ушбу водий меросининг бир қисми", – деб хотирлади Жобс.

2011 йил июнга келиб, 12 минг ходимни сиғдира оладиган, майдони 280 минг квадрат метр бўлган тўрт қаватли бино лойихасини жамоатчиликка ошкор этиш мумкин эди. Жобс Бутунжаҳон дастур ишлаб чиқувчилар конференциясида ўтказилган iCloud сервиси тақдимотининг эртаси куни Купертино шаҳар кенгашида-

ги ҳамманинг эътиборини тортмайдиган нутқ вақтида буни эълон қилмоқчи эди.

Гарчи унинг мадори йўқ бўлса-да, ўша куни буни режалаштири-ди. Apple дўконлари лойиҳаларини ишлаб чиқсан ва уларни ўн йилдан ортиқ вакт давомида бошқариб келган Рон Жонсон JC Penney компаниясининг ижро этувчи директори бўлиш таклифини қабул қилмоқчи эди ва эрталаб ўзининг кетишини муҳокама қилиш учун Жобснинг уйига келди. Кейин биз Жобс билан Пало-Альтодаги кичкина Fraiche қаҳвахонасига бордик. У ерда йогуртлар ва сулидан тайёрланган таомлар беришарди. Ўша ерда у Apple'нинг бўла-жак маҳсулотлари ҳақида руҳи кўтарилиб сўзлаб берди. Кечроқ уни Санта-Клара шаҳрида Apple томонидан ҳар чоракда Intel раҳбарияти билан ўтказилган йигилишга олиб кетишиди. У ерда бўлажак мобил қурилмаларда Intel процессорларидан фойдаланиш имконияти муҳокама этилди. Ўша кеча Oakland Coliseum стадионида U2 гуруҳ концерт берди ва Жобс дастлаб у ерга бормоқчи эди. Лекин кейин кечани Купертино шаҳар кенгашида ўз лойиҳасини намойиш этишга бағишлишга қарор қилди.

У ҳамроҳсиз ва шов-шувсиз хотиржам кўринишда, дастур ишлаб чиқувчилар конференциясидаги қора свитерда келди, кўлида пулт билан подиумга кўтарилди ва йигирма дақиқа ичидаги кенгаши аъзоларига лойиҳанинг слайдларини кўрсатди. Экранда айлана шаклидаги футуристик силлиқ бинонинг тасвири пайдо бўлганида, у бироз тин олиб, кулиб кўйди. “Худди космик кема келиб кўнганга ўхшайди”, – деди у. Бир неча сониядан кейин “Менимча, биз дунёдаги энг зўр офис биносини кураяпмиз”, – деб кўшимча қилиб кўйди.

Кейинги жума куни Жобс ўтмишдаги ҳамкасби – Intel компанияси асосчиларидан бири Боб Нойснинг беваси Энн Бауэрсга электрон почта орқали мактуб юборди. Саксонинчи йилларнинг бошида у Apple'нинг ходимлар бўйича директори бўлганди. У компанияда Жобс қаҳрини кўрсатганидан кейин уни койиш ва унинг ҳамкаслари жароҳатини даволаш билан шуғулланарди. Жобс ундан эртаси куни унинг олдига кириб ўтишни сўради. Бауэрс Нью-Йоркда эди ва якшанба куни қайтгач, у Жобснинг уйига келди. Жобс яна ўзини ёмон ҳис этаётганди, оғриклар унга азоб берарди ва унинг дармони йўқ эди, лекин у Бауэрсга янги қароргоҳнинг тасвирини кўрсатишини жуда хоҳлади.

– Сен Apple билан мағурланишинг керак. Сен биз барпо этган компания билан фаҳрланишинг керак, – деди у. – Кейин у Бауэрсга

диккат билан нигоҳ ташлаб, унга уни ҳайрон қолдирган саволни берди: – Айт, ёшлигимда мен кандай бўлганман?

Бауэрс рўйирост жавоб беришга ҳаракат килди.

– Сен жуда жizzаки эдинг, сен билан ишлаш қийин эди. Лекин сен нарсаларга бошқача қаардинг ва бу ўзига мафтун қиласарди. Сен бизга “Саёҳат – бу мукофот” дердинг. Бу тўғри бўлиб чиқди, – деди Бауэрс.

– Ҳа, мен чиндан ҳам бу вақт ичида у-бу нарсаларни ўргандим, – деб жавоб берди Жобс.

Кейин бир неча дақика ўтгач, у гўё Бауэрсни ва ўзини ишонтиromoқчи бўлганидек яна ўша иборани такрорлади:

– Мен чиндан ҳам ниманидир ўргандим. Рост айтяпман.

40-БОБ. УЧИНЧИ РАУНД. ҚОШ ҚОРАЙГАН ПАЙТ. КУРАШ

Оилавий ришталар

Жобс ўғлининг битириув кечасигача (2010 йил июнгача) умри етишини орзу қиласарди. “Саратонга чалинганимни менга хабар қилишганида, мен худо билан ёки ким бўлса ўша билан битим туздим: менга Риднинг битириувида бўлишга имконият беришларини сўрадим. Бу менга 2009 йилни эсон-омон ўтказиб олиш имконини берди”, – деб эслади у. Рид катта синфларда ўқиётганида отасининг ўн саккиз яшар пайтига қўйиб қўйгандек ўхшарди. Ўша-ўша исёнкор табассум, диккат билан разм солиш ва терс қора қуюқ соч. Бирок Рид онасидан юмшоқ характер ва зийракликни ҳам олди. Айнан шу хислатлар отасига етишмасди. У хис-туйғуларини ифодалашдан уялмасди ва одамларни хурсанд қилишни яхши кўрарди. Жобс ўзини ёмон ҳис қилганида, у узок вакт ошхонада полга ғамгин қараб ўтириши мумкин эди. Бундай кунлари фақат ўғли унинг рухини кўтариши мумкин эди. Рид отасини жуда яхши кўрарди. Мен бу китоб устида ишлашни бошлаганимдан кейин тез орада Рид олдимга келди ва отасига ўхшаб мени сайрга таклиф қилди. Сайр вактида у отаси хеч ҳам илтифотсиз ҳисоб-китобли бизнесмен эмаслигини, у ўз ишини яхши кўришини ва ўз ихтиrolаридан фахрланишини эҳтирос билан менга тушунтира кетди.

Жобсда саратон касаллигига ташхис қўйишгач, Рид ёзги таътил вақтини Стэнфорддаги онкологик лабораторияда ўтказа бошлади. У йўғон ичак саратонининг генетик маркерларини топиш учун ДНКнинг аминокислота ва нуклеотид изчилигини аниклаш билан шуғулланди. Экспериментларнинг бирида мутация наслдан-наслга ўтишини кузатишга муваффақ бўлди. “Рид ажойиб докторлар раҳбарлигига тадқиқотлар ўтказа бошлагани касаллигим туфайли юзага келган вазиятнинг ижобий хусусиятларидан биридир. Мен унинг ёшида компьютерларга қандай қизиқкан бўлсан, у бунга шундай иштиёқ билан ёндашди. Менимча, XXI асрда буюк кашфиётлар биология ва технологиялар омухталигида юз беради. Кўз ўнгимизда тиббиётда янги давр бошланмоқда. Мен Риддек бўлганимда, ракамли технологиялар даври бошланганди”, – дейди Жобс.

Риднинг онкологик тадқиқотлари ўзининг Кристал-Спрингс-А-плендс мактабида сўзлаган маъruzаси учун асос бўлди. Ҳозирча Рид ўсма ДНКси изчилигини ўрганиш учун центрифуга ва бўёқ

моддалардан фойдаланганини айтиб берди, холос. Бу вақтда отаси залда бошқа қариндошлари билан бирга ўтирганди. “Мен тез-тез Рид шу ерда, Пало-Альтода яшашини ва Стэнфордда доктор бўлишини ҳамда ишга велосипедда боришини тасаввур қиласман”, – деди Жобс кейинрок.

2009 йили Жобс ўлим арафасида бўлганида Рид тезда улғайди. Ота-онаси Мемфисдалигида у сингилларига ғамхўрлик қилди ва баъзан ҳаддан ортиқ ғамхўрлик қилди. 2010 йилнинг баҳорида отасининг соғлиғи барқарорлашганида Рид яна тўпалончи болага айланди. Кечки овкат вақтида у яхши кўрган қизини қаерга кечки овкатга таклиф қилишни оиласи билан маслаҳатлашди. Отаси унга Пало-Альтодаги шинам II Fornaio ресторанини тавсия этди, бироқ Рид у ерда олдиндан жойни буютира олмаганини айтди.

– У ерга телефон қилиб берайми? – деб сўради Жобс.

Бироқ Рид рад этди. У ўзи бу масалани ҳал қўлмоқчи эди. Унинг синглиси мулойим ва уятчан Эрин бирдан боғида чайла қуришни таклиф қилди. У ерда Рид севган қизи билан романтик пикник уюштириши мумкин эди, у синглиси Ив билан бирга уларга овкат олиб келиб берарди. Рид уни қучоқлади ва синглисига кейинги сафар унинг таклифини, албатта, кабул қилишини айтди.

Бир куни Рид маҳаллий телеканалда шанба куни узатилган Quiz Kids кўрсатувида тўрт нафар синфдоши билан бирга қатнашди. От мусобақаларига йўл олган Ивдан ташқари бутун оиласи уни қўллаб-куватлашга келди. Телевидение ходимлари кўрсатувга тайёргарлик кўраётган вақт Жобс хотиржамликни саклаган ҳолда ота-оналар орасида уни таниб қолмасликларига ҳаракат қилди. Бироқ машхур жинси шими ва қора водолазкаси туфайли уни таниш осон эди ва аёллардан бири унинг ёнига ўтириб олиб, расмга туша бошлади. Жобс аёлга қарамай, ўрнидан турди-да, каторнинг бошқа четига бориб ўтиреди. Рид саҳнага чиққанида, унинг бейжикига “Рид Пауэлл” деб ёзиб кўйилганди. Бошловчи ўқувчилардан улар катта бўлганида ким бўлмоқчи эканини сўради.

– Саратон тадқиқотчиси, – деб жавоб берди Рид.

Улар уйга қайтаётганида Жобс Рид билан ўзининг икки ўринли “мерседесе SL55” автомобилида қайтди, Лорен ва Эрин эса уларнинг ортидан келишди. Лорен ундан нима учун отаси автомобилига рақам осмаслигини сўради.

– Чунки дадам хеч қачон хеч кимга кулоқ солмайди, – деб жавоб берди кизи.

Кейинроқ мен ҳам Жобсга шу саволни бердим.

— Баъзан мени шунчаки кузатиб юришади. Агар машинамда рақам бўлса, улар мен қаерда яшашимни билиб олиши мумкин, — деб жавоб берди у. — Бошқа тарафдан, Google Maps пайдо бўлганидан кейин бу қийин эмас. Шунинг учун бунинг ҳеч қандай сабаби йўк.

Риднинг мактабида битириув кечаси вақтида отаси менга ўзининг iPhone'дан хат юборди: “Бугун ҳаётимдаги энг яхши кунлардан бири. Риднинг битириуви ҳозир бўляпти. Ва, шунча воқеа бўлса ҳам, мен унинг олдидаман”. Ўша кеча уларнинг уйида қариндошлири ва яқин дўстлари йиғилишди. Рид бутун оила аъзолари билан, шу жумладан, отаси билан ракс тушди. Кейин Жобс ўғлини гаражга олиб бориб, ўзи ҳайдамайдиган мотоциклларидан бирини танлашни таклиф қилди. Рид итальянча мотоцикл қандайдир гейларга хос деб ҳазиллашди, шунинг учун Жобс унга қувватли иккинчи байкни олишни таклиф қилди. Рид отаси олдида қарздор эканини айтди, Жобс бунга шундай жавоб берди:

— Сен менинг олдимда қарздор бўла олмайсан, ахир сенда менинг қоним оқади. Бир неча кундан кейин “Ўйинчоқлар тарихи-3” мультфильмининг премьераси бўлди. У Жобс томонидан Pixar'dа яратилган трилогиянинг охирги қисми эди. Мультфильмнинг охирги сахнасида онаси коллежга ўқишга кетган Энди билан хайрлашди.

— Мен доим сенинг ёнингда бўлишни хоҳлардим, — деди онаси.

— Сен шундок ҳам ёнимдасан, — деб жавоб берди Энди.

Қизлари билан Жобснинг муносабати унча яқин эмасди. У Эринга кам эътибор берарди. У камтар, одамларга аралашмайдиган қиз эди. Эрин отаси, айниқса, у серзарда ва жizzаки бўлганида ўзини қандай тутишни билмасди. У оғир-вазмин ва мафтункор, отасига нисбатан мулоҳазали ва босиқ қиз бўлиб етишди. У архитектор бўлишни хоҳласам керак деб ўйларди, чунки отаси архитектура билан қизиқарди, ўзи эса дизайнни яхши тушунарди. Жобс Ридга Apple'нинг янги кампусини кўрсатаётганида, ошхонадаги столнинг нариги четида ўтирган Эринни ҳам таклиф қилиш унинг хәёлига ҳам келмади. Эрин 2010 йилнинг баҳорида отаси уни ўзи билан “Оскар” тақдимот маросимига олиб боришини орзу қилди. У киноларни жуда яхши кўрарди. Эрин у ерга отаси билан унинг самолётида боришни ва қизил йўлакдан юришни хоҳларди. Пауэлл бормасликка тайёр эди ва эрини ўзи билан Эринни олиб кетишига кўндирамоқчи бўлди, бироқ Жобс рад этди.

Мен китоб устидаги ишларни тугатажтганимда, Пауэлл Эрин

менга интервью беришни хохлаётганини айтди. Мен буни сўрамаган бўлардим, чунки у ўшандаги атиги ўн олти ёшда эди, бироқ унинг таклифига рози бўлдим. Эрин нима учун отаси ҳар доим ҳам эътиборли бўлмаганини тушунишини ва уни бунинг учун айбламаслигини тинимсиз таъкидлади. “У бир вактда ҳам ота, ҳам Apple бош директори бўлишига бор кучи билан интилмоқда ва у иккита ишни ажойиб тарзда бажармоқда, – деди Эрин. – Баъзан у менга кўпроқ вакт ажратишини хоҳлайман, лекин у жуда муҳим иш билан шуғулланаётганини биламан ва у бундай иш билан шуғулланаётгани менга ёқади, шунинг учун ҳаммаси жойида. Менга эътибор унчалик ҳам керак эмас”.

Жобс болаларига улар тинейжер бўлганларида уларнинг ҳар бирини ўзлари танлаган саёҳатга олиб бораман, деб ваъда берди. Рид Киотони танлади, чунки ушбу ажойиб шаҳардаги осойишталик отасига қандай завқ беришини биларди. Эрин ҳам 2008 йилда 13 ёшга тўлганида Киотони танлаганди. Отаси касаллиги туфайли саёҳатни бекор килишига мажбур бўлди. У уларни саёҳатга 2010 йилда олиб боришга ваъда берди. Бироқ ўша йилнинг июнь ойида у саёҳатга бормасликка қарор киди. Эрин хафа бўлди, бироқ қаршилик кўрсатмади. Бунинг ўрнига онаси уни ўзи ва дўстлари билан Францияга олиб кетди, Киотога саёҳат эса июль ойига белгиланди.

Пауэлл эри саёҳатни яна бекор қиласи деб хавотирланди, бироқ июль оий бошида саёҳатларини Гавай оролларидағи Кона-Виллидждан бошлашганидан хурсанд бўлди. Аммо у ерда Жобснинг тиши оғриб қолди. Даастлаб у оғриққа эътибор бермади, кариесни ўз иродаси билан енгаман, деб ўйлади. Бироқ зудлик билан даволаш талаб этилди. Сўнгра iPhone 4 антеннаси билан боғлиқ муаммо пайдо бўлди ва у шошилганча Рид билан бирга Купертинога қайтиб келди. Пауэлл ва Эрин Жобс қайтиб келади ва Киотога боради деб умид қилиб, Гавайда қолишиди. Ҳаммани ҳайрон қолдириб, Жобс чиндан ҳам матбуот анжуманидан кейин Гавайга қайтиб келди ва улар бирга Японияга жўнаб кетишиди. Бу қандайдир мўъжиза, деди Лорен дўстларидан бирига. Рид Ив билан бирга Пало-Альтода қолди, Эрин ота-онаси билан “Таварайя Рекан” меҳмонхонасида тўхтади. У ерда ҳаммаси Жобс истаганидек бенуксон ўюштирилган эди. “Бу ажойиб эди”, – деб эслайди Эрин.

Бундан йигирма йил аввал Жобс Эриннинг опачаси Лизу Бреннан-Жобсни Японияга олиб борганди. Ўшандаги Лиза Эрин билан бир хил ёшда эди. Ёрқин таассуротлари орасида у отаси билан бирга овқатланганини айтганди. Лиза одатда овқат бобида инжиқ бўл-

ган Жобс итбалиқ ва бошқа тансик таомларни мазза қилиб тановул қылганини кузатганди. Бу Лизага биринчи марта отасининг олдида ўзини бүш тутиш имконини берганди. Эрин ҳам шуни хис этди: “Дадам ҳар куни қаерга овқатланишга боришни биларди. У менга соба сотиладиган ажойиб бир дўконни кўрсатди. Соба шу қадар мазали эдики, энди мен ҳеч қаерда гречихали угра ея олмайман. У шунчаки ажойиб эди”. Мехмонхона олдида улар суши тайёrlайдиган кичик ресторон борлигини билиб олишди. Жобс бу ресторанни ўзининг iPhone’да “ҳаётимдаги энг зўр суши” деб белгилаб қўйди. Эрин унинг фикрига тўлиқ қўшилди.

Улар Киотонинг машхур дзэн-буддизм ибодатхоналариға боришли. Эринга энг ёқкан ибодатхона Сайходзи ибодатхонаси бўлди. У Мха деб ҳам аталарди. Ибодатхонани мханинг юздан ортиқ тури ўсадиган боғ ўраб турганди. “Эрин чиндан ҳам баҳтли эди. Бу унга отаси билан муносабатларини яхшилашда ёрдам берди, – деб хотирлайди Пауэлл. – Эрин бунга муносиб эди”. Уларнинг кичик кизи Ив бутунлай бошқача эди. Серфайрат ва ўзига ишонган Ив ҳеч ҳам отасидан қўрқмасди. Ив от минишни жуда яхши қўрарди ва у Олимпиада ўйинларида қатнашишга аҳд килди. Мураббий бунинг учун кўп меҳнат қилиш керак эканини айтганида Ив шундай жавоб берди:

– Муаммо йўқ. Нима кераклигини айтинг ва мен ҳаммасини бажараман.

Мураббий дастур тузди ва Ив шу заҳоти мушгулотларга киришди. Ив бошқалардан фарқли равишда отасини назорат қилиб тура оларди. У кўпинча отасининг ёрдамчисига қўнғироқ қилиб, отаси таквимга у ёки бу воқеани киритдими-йўқми, қизиқиб қўрарди. Бундан ташқари, Ив моҳир дипломат эди. 2010 йили бир сафар оиласи саёҳат режалаштираётганида Эрин уни ярим кунга кечиктиришларини хоҳлади, бирок отасидан сўрашдан қўрқди. Ўшанда ўн икки яшар Ив буни у сўраб беришини айтди. Ив тушлик вақтида худди Олий судда адвокат ролини бажараётгандек отасига масаланинг мазмун-моҳиятини баён қилиб берди. Жобс унинг сўзини бўлди ва саёҳатни кечиктирмоқчи эмаслигини айтди, лекин қизининг журъатлилиги жаҳлинини чиқармай, ҳайрон қолдиргани қўриниб турганди. Ўша кеча Ив ўз илтимосини ўтказа олиш учун уни қандай қилиб ифодалаш лозимлигини онаси билан муҳокама килди.

Вақт ўтиб, Жобс қизининг жасурлигига муносиб баҳо берди. У қизида ўзининг кўп хислатларини қўрди.

“У кучли характерга эга, мен ҳеч қачон бундай кучли иродада-

ли болаларни кўрмаганман. Мен буни мукофотдек қабул қиласман”, – деганди у. Жобс кичик қизини яхши тушунарди, эҳтимол, улар жуда ўхшаш бўлганлиги учундир. “Ив бошқалар ўйлаганидан таъсиранроқ, – деб тушунтириди Жобс. – Ив ақлли, шунинг учун беихтиёр бошқаларни ўзидан қочиради ва ёлғиз ўзи қолади. У ўзини табиий тутишни ва баъзан керак бўлган дўстларини йўқотмаслик учун ўз характерини босиб туришни энди ўрганиб олди”.

Жобснинг Пауэлл билан муносабатлари ҳар доим ҳам осон бўлмаган, лекин улар ўртасидаги боғлиқлик мустаҳкам ва ишончли эди. Соғлом фикрли ва самимий Лорен Пауэлл ҳар доим оилада жиловловчи куч вазифасини бажарган. Бундай никоҳ – Жобс ўз атрофини эс-хушли ва кучли одамлар билан ўраб олиб, худбинлигини тийганига мисолдир. Пауэлл ишга доир масалалар юзасидан ўз фикрини мулоҳимлик билан, оилавий масалаларни қатъийлик билан, тиббий масалаларни эса кескинлик билан тушунтиради. Энди оила қурган паллада Пауэлл College Track асосчиларидан бири бўлди. Ушбу хайрия дастури шарофати билан имкониятлари чекланган болалар университетга кира оларди. Ўшандан буён у таълим ислоҳоти учун курашда муҳим шахс бўлиб келди. Жобс аёлининг ишидан кўй завқ оларди: “У College Track ёрдамида қилган ишлари мени чиндан ҳам лол қолдиради”. Лекин умуман олганда, Жобс хайрия тадбирларига эътиборсиз муносабатда бўлган ва ҳеч қачон рафиқаси томонидан ташкил этилган марказларни бориб кўрмаган.

2010 йил февралда Жобс 55 ёшлик таваллуд айёмини оила даврасида кутиб олди. Ошхона ранг-баранг лента ва ҳаво шарлари билан безатилди ҳамда болалар Жобснинг бошига қизил баҳмал тож кийдиришди. Оғир йилни бошидан ўтказиб, ўзига келгач, Пауэлл у оиласига кўпроқ вакт ажратади деб умид қилганди. Бироқ у яна ишга деярли буткул шўнғиб кетди. “Бу биз, айниқса, қизлар учун осон эмасди, – деганди менга Пауэлл. – У икки йил касал бўлди ва ниҳоят, у бироз енгил тортгаҷ, қизлар отаси уларга эътибор қаратади, деб ўйлашганди. Бироқ бундай бўлмади”. Лорен китобда эрининг барча хислатлари акс этган бўлишини исташини айтди. “Кўплаб буюк инсонлар каби у ҳам бенуқсон эмас. У ўзини бошқаларнинг ўрнига қўйиб кўришни билмайди, лекин инсониятга ёрдам беришга ва дунёга фойда келтиришга интилади”, – дейди Пауэлл.

Президент Обама

2010 йил куз фаслининг бошида Вашингтонга борган вақтида Пауэлл Оқ уйдаги танишлари билан учрашди ва улар октябрда

президент Обама Силикон водийсига бормоқчи эканини айтишди. Пауэлл Обама, эхтимол, унинг турмуш ўртоғи билан учрашиши мүмкін деб ўйлади. Президент ёрдамчилари бу ғояни жуда зўр деб топишди. Бу президентнинг дастурига мос келарди. Бунинг устига, Жон Доэрр исмли уддабурон бизнесмен (у охирги вактларда Жобс билан дўстлашиб қолганди) иқтисодиётни тиклаш бўйича Консультатив кенгаш йиғилишида АҚШ қулаши сабаблари юзасидан Жобснинг қарашларини баён қилиб берганди. Доэрр ҳам Обамага Жобс билан учрашишни таклиф қилди. Шу тарика Сан-Франциско аэропортида ярим соатлик учрашув президентнинг жадвалидан жой олди.

Муаммо шундаки, Жобсга бу ғоя ёқмади. Хотини унга айтмай учрашув уюштирганидан унинг жаҳли чиқди.

– Мен Обама Apple бош директори ёнида ўзини кўрсатиши учунгина у ерга бормоқчи эмасман! – деб айтди Жобс.

Лорен эрини Обама у билан учрашувни сабрсизлик билан кутаётганига ишонтириди. Жобс унда унинг шахсан ўзи унга кўнғироқ қилиб гаплашиши керак, деб жавоб берди. Қарама-қаршилик беш кун давом этди. Лорен ўша вактда Стэнфордда бўлган Ридни отасини кўндириш учун уйга чақирди. Охири Жобс таслим бўлди.

Учрашув 45 дақиқа давом этди ва Жобс ўзини яхши кўрсатишига уринмади.

– Сиз бир муддатдан ортиқ президент бўла олмайсиз, – деди у Обамага дарров.

Вазият ўзгариши учун ҳукумат бизнес ҳақида кўпроқ қайғуриши керак, деди у. Жобс Хитойда фабрика қуриш осонлигини ва шимолий Америкада, асосан, қонунчиликдаги чекловлар ва кераксиз харажатлар туфайли буни амалга ошириш қийинлигини ва умуман, имкони йўқлигини таърифлаб берди.

Бундан ташқари, Жобс АҚШ таълим тизимини жуда эскирган ва қонунлар билан расво қилинган, дея танқид қилди. Ўқитувчилар, касаба уюшмалари мавжуд экан, таълим ислоҳ қилинмайди, деди у. Ўқитувчилар билан конвейердаги ишчиларга бўлганидек эмас, балки профессионалларга бўлганидек муносабатда бўлиш керак. Ди-ректорлар ўқитувчилар ишлашига қараб, уларни ёллаш ва ишдан бўшатиш имкониятига эга бўлиши керак. Мактаблар бир йилда ўн бир ой давомида ҳеч бўлмаса кечки олтигача очик бўлиши керак. Америка синфларида қоғоз дарслклар ва доска олдидаги ўқитувчилардан бошқа ҳеч нарса йўқлиги бемаънилик, деди Жобс. Барча

китоблар, ўқув материаллари ва баҳолар рақамли шаклда мавжуд бўлиши ва таҳсил олаётганларни ҳамкорликка ундаши керак.

Жобс олти-етти нафар бош директордан ташкил топган гурухни ташкил этиб, Америкага қандай янги йўналишлар кераклигини аниқлашни таклиф қилди ва президент рози бўлди. Жобс декабрда Вашингтонда ўтказилиши керак бўлган учрашув қатнашчилари рўйхатини тузди. Бироқ Валери Жаретт ва президентнинг бошқа ёрдамчилари рўйхатга яна бир нечта номни киритгач, рўйхатдаги одамлар сони 20 тага етди. General Electrics компанияси раҳбари Жеффри Иммелт таклиф этилганлар орасида биринчи эди. Жобс Иммелтга рўйхат ҳаддан ортиқ катталигини ва у учрашувда иштирок этмаслигини айтди. Аслида ўша вактда унда яна соғлиғи билан боғлиқ муаммолар бошланганди. У нима бўлса ҳам кела олмасди ва Доэрр бу хақда президентга хабар қилди.

2011 йил февралда Доэрр Силикон водийсида президент Обама учун кичик зиёфат уюштиришни режалаштириди. Доэрр, Жобс ва уларнинг рафиқалари меҳмонлар рўйхатини тузиш учун Пало-Альтодаги Evvia деб номланган грекча ресторонга боришиди. Google директорлар кенгаши раиси Эрик Шмидт, Yahoo бош директори Кареол Бартц, Facebook асосчиси Марк Цукерберг, Cisco президенти Жон Чемберс, Oracle раҳбари Ларри Эллисон, Genentech раҳбари Арт Левинсон ва Netflix раҳбари Рид Хастингс юқори технологиялар даҳолари орасидан жой олди. Жобс ҳатто таомлар танланишини ҳам назорат қилиб турди. Доэрр унга тадбирга хизмат кўрсатган фирма менъюсини юборди. Жобс айрим таомлар – майда қисқичбақалар, треска (балик), ясмикли салат – жуда серҳашам ва “сенга мос келмайди, Жон” деб жавоб берди. Айниқса шоколад қўшилган трюфелли, қаймоқдан тайёрланган торт унга ёқмади, бироқ Оқ уй ходимлари Жобсга қулоқ солишмади ва етказиб берувчига президентга қаймоқли торт ёкишини айтишди. Жобс бу вактга келиб, қаттиқ озиб кетгани туфайли осонгина шамоллаб қоларди, шу сабабли Доэрр иситиш тизимини охиригача ёқиб қўйишни буюрди ва Цукерберг бутун кеча давомида терлаб ўтириди.

Жобс президент билан ёнма-ён ўтириди. У кечага шундай деб дарров тус берди:

– Сиёсий қарашларимиздан қатъи назар биз мамлакатимизга ёрдам бериш учун қўлдан келган ишни бажаришга тайёр эканимизни билишингизни хоҳлайман.

Шунга қарамай, зиёфат президент бизнесменлар учун нима килиши мумкинлиги ҳақидаги муҳокамага айланиб кетди. Мисол

учун, Чемберс фойда ўтказмаси учун олинадиган соликни бекор қилишни сўрай бошлади. Бу йирик корпорацияларга чет элда олган фойдаси учун солик тўламаслик имконини берарди, бунинг эвазига корпорациялар кўрсатилган муддат ичидаги бу пулларни инвестициялар шаклида АҚШга қайтариши лозим бўларди. Президентнинг жаҳли чиқди. Цукерберг Валери Жареттдан пичирлаб сўради:

– Биз мамлакат учун нима мухимлигини сўрамоқчи эдик-ку, нима учун у фақат ўз фойдаси ҳақида гапирмоқда?

Доэрр барчани зарур тадбирлар режасини тузишга чақириб, сухбат мавзусини бурди. Навбат Жобсга келганида, у малакали мухандислар етишмаслигини тилга олди ва АҚШда мухандислик фанлари бўйича магистрлик даражасини олган барча хорижий талабаларга иш визаси берилишини таклиф қилди. Обама бу фақат “Орзу қилинган қонун” доирасида амалга оширилиши мумкинлигини айтди. Бу қонунга кўра болалигида мамлакатга келиб, бу ерда мактабни тугатган ноқонуний иммигрантлар АҚШ фукаролигини олиш хукуқига эга бўларди. Республикачилар бу қонунга қарши чиқиши. Жобс учун бу сиёsat тараққиётни тўхтатаётганига мисол бўлди. “Президент – ақлли одам, лекин у тинимсиз ўёки буни амалга ошириш мумкин эмаслигини бизга тушунтириди. Мени бу ғазаблантириди”, – деди Жобс.

Жобс қандай қилиб бўлса ҳам Америкада техник мутахассислар сонини ошириш йўлини топиш керак, деб айтди. Хитойда Apple учун 700 минг ишчи ишлайди, уларни жойнинг ўзида назорат қилиш учун ўттиз минг мухандис керак бўлди. Америкада бундай миқдорда мутахассис йўқ, деб жавоб берди Жобс. Бу мухандислар докторлик даражасига эга бўлиши ёки техник даҳо бўлиши шарт эмас: ишлаб чиқаришда зарур базавий билимлар кифоя. Бунинг учун техникумни ёки билим юртини битириш кифоя.

– Агар бизда мухандислар етарли бўлганида, бу ерга заводларни кўчириб келтириш мумкин эди, – деди у.

Бу далил президентда кучли таассурот колдириди. Кейинги ой давомида у “Биз Жобс айтганидек, ўттиз мингта мухандисни ўқитиши йўлини топишимиз керак”, – деб у бир неча марта ўз ёрдамчиларининг ёдига солди.

Жобс президент унинг фикрига қўшилганидан хурсанд бўлди ва учрашувдан кейин улар бир неча бор телефон орқали сухбат куриши. Жобс Обамага 2012 йилги сайловолди кампанияси учун ташвиқот плакатлари ясашда ёрдам беришни таклиф қилди (Жобс 2008 йилда ҳам шуни таклиф қилганди, бирор президент ёрдам-

чиши Дэвид Аксельрод унга барча масалада бўйсунишдан бўйин товлагани учун сабри етмаганди). “Менимча, сиёсий реклама бизда ёмон. Афсус, Ли Клоу истеъфога чикиб кетди. Биз у билан бирга ажойиб реклама қилиб беришимиз мумкин эди”, – деди менга Жобс зиёфатдан бир неча ҳафта ўтиб. Жобс бир ҳафта давомида оғриқ билан курашди, бироқ сиёсат ҳақидаги сухбат уни илмҳомлантириди. “Баъзан бунда профессионал иштирок этади. Масалан, Хэл Райни 1984 йили Рейган қайта сайланиши учун “Америкада тонг” компаниясини ўюштирганди. Мен Обама учун ҳам шунга ўхшаш нарса ўйлаб топмоқчи эдим”, – деди Жобс.

Соғлиғи туфайли учинчи таътил, 2011 йил

Саратон ҳар доим ўзининг қайтиши ҳақида олдиндан огоҳлантиради. Жобс бу қандай юз беришини биларди. Унинг иштаҳаси йўқоларди ва бутун танаси оғрирди. Докторлар уни текшириб кўришди, лекин ҳеч нарса топишмади ва ҳаммаси жойида деб ишонтиришди. Бироқ у саратон яқинлашиб келаётганини тушуниб турганди ва бир неча ойдан кейин белгилар пайдо бўлди. Докторлар ремиссия ниҳоясига етганини тушунишди.

2010 йил ноябрь ойи бошида соғлиғи яна ёмонлашиди. Жобс оғриклардан азоб чекди, овқат емай қўйди ва уни томир орқали овқатлантира бошлашди. Уйига ҳамшира келадиган бўлди. Докторлар янги ўсмалар борлигини аниқлашмади ҳамда бу инфекциялар ва овқат ҳазм қилиш муаммоларига қарши навбатдаги кураш деб ҳисоблашди. Жобс ҳеч қачон оғрикка бардошли бўлмаган. Докторлар ва қариндошлари унинг шикоятларига кўнишиб қолишиди.

Шукроналик куни улар бутун оиласи билан Кона-Виллижга ўйл олди, лекин унинг иштаҳаси тикланмади. У ерда ҳамма умумий залда овқатланишарди ва атрофдагилар ореклаб кетган Жобс овқатдан ланж ҳолда чўқилашини ва ҳаммасини ликобчада қолдиришини билмасликка олишга кўнишиб қолишганди. Курорт ва меҳмонлар туфайли Жобснинг ҳолати ҳақида ҳеч ким билмади. Пало-Альтога қайтганидан кейин у нотинч ва маъюс бўлиб қолди. Жобс болаларига унинг ўлими яқинлигини ва энди туғилган кунларини улар билан бирга нишонлай олмаслигини ўйлаб азоб чекаётганини айтиб берди. Рождествога келиб, у 52 килограммгача озиб кетди, яъни унинг вазни одатдагидан 20 килограммга енгилроқ эди. Байрам кунлари Мона Симпсон собиқ турмуш ўртоғи, сценарист Ричардом Аппелей ва болалари билан Пало-Альтога келди. Уйдаги муҳит бироз ёришди. Ҳамма “Романа” каби ўйин ўйнашди. Бу

ўйинда иштирокчилар мавжуд бўлмаган китоблардан ҳақиқатга ўхшаган ибораларни тўқиб чиқариб, бир-бирини алдашга интилишади. Ҳаммаси изига тушиб кетаётгандек туюлди. Рождестводан бир неча кун ўтиб, Жобс Лорен билан ҳатто ресторонга ҳам борди. Болалар чангি учишга боришиди, Пауэлл ва Мона Симпсон навбат-ма-навбат Пало-Альтода Жобс билан бирга қолди.

Бироқ 2011 йилнинг бошида соғлиғи одатдагидан ҳам ёмонроқ экани маълум бўлди. Врачлар янги ўスマларни топишиди, Жобснинг иштаҳаси деярли буткул йўқолди. Унинг нимжон организми дори-дармонлар билан даволашга чидай оладими-йўқми ҳал қилиш керак эди. Жобс дўстларига ўзимни доим дўппосланётган одамдек ҳис этяпман, деб айтди. У оҳ-воҳла, баъзида эса оғриқдан букилиб коларди.

Бу вазиятдан чиқиб кетишнинг иложи йўқдек туюларди. Саратон унга азоб берарди. Морфий ва бошқа оғриқ қолдирувчи дорилар иштаҳани бўғарди. Ошқозоности бези қисман олиб ташланганди, жигар эса кўчирилганди, шу сабабли овқат ҳазм қилиш тизими бузилганди, оқсиллар ҳазм бўлмасди. Вазн йўқотгани туфайли дорилар билан интенсив даволаш хавфли эди. Нимжонлиги туфайли Жобс юқумли касалликларга кўпроқ чалина бошлади. Янги жигар ишламай қолишининг олдини олиш учун у баъзида қабул қилган иммунитетни пасайтирувчи дорилар қисман бунинг сабаби эди. Вазн йўқотилиши оғрикли рецепторлар атрофидаги липид қатламининг камайишига олиб келди, бу эса яна ҳам қаттиқроқ азоб берарди. Бунинг устига, Жобснинг кайфияти тез ўзгаради, узоқ вақт тушкун кайфиятда бўларди. Бу, ўз навбатида, иштаҳанинг камайишини кучайтирди.

Овқатланиш билан боғлиқ муаммолар яна ҳам жиддийлашди. Ёшлигига у оч қолиш ёрдамида эйфорияга эришиш мумкинлигини билиб олганди. Шу сабабли ҳатто овқат ейиши кераклигини тушуниб турган бўлса ҳам ва врачлар етарли микдорда юкори сифатли оқсил истеъмол қилишни ёлвориб сўраётган бўлса ҳам, у беихтиёр оч қолишга ёки ёшлигидаги Арнольд Эретнинг мевали пархези каби пархезларга интиларди. Пауэлл унга тинимсиз бу жиннелик эканини, Эретнинг ўзи 56 ёшида вафот этганини такрорларди ва Жобс пастга қараб жим ўтиrsa, жаҳли чикарди. “Мен у ўзини овқат ейишига мажбурлашини хоҳлардим. Ўша вақт уйдаги вазият оғир эди”, – деб айтди Лорен. Уларнинг ошпази Брайар Браун ҳали ҳам кундузи келарди ва фойдали таомлар тайёрлаб берарди, бироқ Жобс улардан бир-иккитасини татиб кўриб, буни еб бўлмайди, деб

айтарди. Бир куни кечаси у қовоқли пирог емоқчи эканини айтди ва Браун бир соат ичидә ажойиб пирог пишириб берди.

Жобс ундан бир бүлак еди, холос, лекин одатда оғир-вазмин бүлгән Браун жуда хурсанд бўлиб кетди.

Пауэлл эрининг овқатланиши билан боғлиқ муаммолар ҳақида психиатр ва мутахассислар билан маслаҳатлашди, бирок Жобс ҳеч кимни эшитгиси келмади. У дори ичишдан ёки тушкунликка қарши даволанишдан бош тортарди. “Агар сенда саратон бўлгани учун ёки сен ўзингни ёмон ҳис қилаётганинг учун хафа бўлсанг ёки жаҳлинг чиқса ва сен бу ҳис-туйғуларни кўрсатмасанг, сен сунъий ҳаёт кечира бошлаган бўласан”, – деди у. Аслида у ўзини бошқа чеккага урди. У маъюс, йиглоқи бўлиб қолди ва тинимсиз тез орада ўламан, деб шикоят киларди. Тушкунлик ҳам унинг иштахасини бўғиб, ушбу боши берк кўчанинг бир кисмига айланди.

Тармоқда ориклаб кетган Жобс акс этган фотосуратлар ва видеокадрлар пайдо бўлди ҳамда тез орада у оғир касал экани ҳақида миш-миш тарқалди. Пауэлл миш-миш гаплар тўғрилигини ва ҳали бери тўхтамаслигини тушуниб турганди. Икки йил олдин жигари ишлашдан тўхтаганида, Жобс таътилга чиқишини ўзи истамайроқ қабул қилганди. Бу сафар ҳам бу ғояга қаттиқ қаршилик кўрсатди. Бу ватанини у ерга қайтиши ёки қайтмаслигини билмаган ҳолда тарқ этиш билан тенг эди. 2011 йил январда у тақдирдан қочиб қутула олмаслигини тушуниб етгач, директорлар кенгаши аъзолари унинг кўнгироғидан ҳайрон бўлмади. Жобс З дақиқа ичидә уларга таътилга чиқишига мажбур эканини айтди. Ёпиқ мажлисларда Жобс кенгаш аъзолари билан унга бирор нарса бўлса, унинг ўрнини ким эгаллашини кўп муҳокама қилганди. Қисқа муддатли ва узоқ муддатли вариантлар ўйлаб қўйилганди. Бу вазиятда унинг ўрнини яна Тим Кук эгаллаши маълум эди.

Сўнгра Жобс рафиқасининг айтганини қилиб, шанба куни врачлар билан учрашди. У Apple’да юзага келиши мумкин бўлмаган муаммога дуч келганини англаб етди. Уни комплекс даволаб бўлмасди. Ҳар бир касалликни алоҳида врач даволарди: онколог, оғриқ қолдирувчи мутахассис, овқатланиш бўйича мутахассис, гепатолог ва гематолог. Бироқ улар Мемфисдаги Жеймс Исон каби ўз ҳаракатларини мувофиқлаштириб бормасди. “Ўз жамоасига рахбарлик қила оладиган мутахассисларнинг етишмаслиги соғлиқни сақлаш тизимининг жиддий муаммоларидан биридир”, – деди Пауэлл. Стэнфорд бунга яққол мисол эди. У ерда овқат ҳазм қилиш қандай қилиб оғриқ қолдириш ва онкология билан боғлиқларни ҳеч

кимга қизиқ эмасди. Шунинг учун Пауэлл Стэнфорднинг бир қанча мутахассисини уйга таклиф қилди. У ерга четдан ҳам бир нечта врач борди. Улар, масалан, Жанубий Каролина университетидаги Дэвид Эйгас анча агрессив комплекс ёндашувни таклиф қилишиди. Врачлар бирга даволаш ва оғриқ колдиришнинг янги режасини ишлаб чикишиди.

Илмий ютуқ туфайли врачлар жамоаси саратондан бир қадам олдинда бўлишга муваффақ бўлишиди. Жобс одатий ДНК билан бир қаторда саратон ўсмасининг барча генлари ўрганилган йигирмата одамдан бири бўлди. У вактда бу 100 минг доллардан ортиқ турарди.

Стэнфорд, Жонс Хопкинс университети ва Броуд институтида ташкил этилган жамоалар генлар изчиллигини аниклади ва таҳлил олиб борди. Жобсдаги ўсманинг ноёб генетик ва молекуляр тузилишини аниклаб, докторлар саратон ўсмаларининг ўсишига сабаб бўлган молекуляр йўлларга бевосита таъсир кўрсатадиган ўзига хос дориларни танлай олди. Молекуляр йўналтирилган терапия деб номланган бу ёндашув одатдаги кимё терапиясидан самаралироқ эди, чунки кимё терапияси нафақат саратон билан заарланган хужайралар, балки организмдаги барча хужайралар бўлинишига салбий таъсир кўрсатарди. Молекуляр терапия бутунлай тузатиб юбормасди. У врачларга қайси дори комбинациялари самарали эканини билиш учун машхур ва ноёб ҳамда ҳали ишлаб чиқилаётган дориларни қўллаш имконини берарди. Саратон мутацияга учрагач, дорилардан бири ёрдам бермай қўйса, врачларда кейинги дорини буюриш имконияти пайдо бўларди.

Гарчи Пауэлл эрининг даволаниши билан боғлиқ барча масалаларни назорат қилиб турса-да, охирги сўзни Жобс айтарди. 2011 йил майда бўлган воқеа бунга мисол бўлди. Жобс Жорж Фишер ва Стэнфорддаги бошқа врачлар, Броуд институти мутахассислари ва Дэвид Эйгас билан учрашув ўтказди. Уларнинг барчаси Пало-Альтодаги Four Seasons меҳмонхонасида стол устида тўпланди. Пауэлл йўқ эди, лекин Рид келди. Уч соат мобайнида Стэнфорд ва Броуд институти тадқиқотчилари Жобс саратонининг генетик табииати ҳақида маълумотга эга бўлганини айтишди. Жобс эса тутақиб кетди. У бир вақт Броуд институти мутахассисининг сўзини бўлди. У PowerPoint’да тақдимот ўтказишга қарор қилиб, хатога йўл қўйганди. Жобс уни сўқиб берди ва Apple яратган Keynote дастури PowerPoint’дан анча яхши эканини унга тушунтириб берди ва ҳатто ундан фойдаланишини ўргатишини таклиф қилди. Учрашув охири-

да Жобс ва унинг жамоаси молекулалар бўйича ахборотни муҳокама қилди, терапиянинг барча турлари мақсадга мувофиқлигини ўрганди ва қарор қабул қилиш учун зарур бўлган тест рўйхатларини тузди.

Врачлардан бири ундаги саратон тури ва бошқа саратон турлари тез орада бутун ҳаёт давомида назорат қилиб туриладиган сурункали касаллик деб топилиши учун умид борлигини айтди. “Мен саратоннинг бундай турини енгган биринчи инсон бўламан ёки ундан ўлган охирги bemor бўламан. Ёки биринчи бўлиб сузуб бора-ман ёки охирги бўлиб чўкиб кетаман”, – деди менга Жобс врачлар билан бўлиб ўтган учрашувлардан кейин.

Меҳмонлар

2011 йилда Жобс таътил олишини эълон қилганидан кейин вазият шу қадар жиддий кўриндики, бир йиллик жимжитликтан сўнг Лиза Бреннан-Жобс пайдо бўлди ва бир хафтадан кейин учеб келишини айтди. Лиза отасига нисбатан алам туйғусини енга олмади. У отасидан хафа бўлгани табиий эди. Ҳаётининг биринчи ўн йилида отаси унда умуман иштирок этмади. Бундан ташқари, Лизага отасидан жizzакилик ўтганди ва отасининг фикрича, Лиза онаси каби ўзини қурбон сифатида тутарди. “Лиза беш ёшлигига мен унга яхши ота бўла олмаганимдан афсусдаман. Мен буни унга кўп айтганман. Ҳаёт давом этади, бир умр хафа бўлишнинг кераги йўқ”, – деди Жобс Лизанинг келишидан олдин.

Лизанинг ташрифи яхши кайфиятда ўtdи. Жобс ўзини бироз яхши хис этарди ва ёнида бўлган одамларни хурсанд қилишга ҳаракат қилди. 32 ёшли Лиза ҳаётида илк бор жиддий муносабатга киришганди. Унинг бойфренди калифорниялик меҳнаткаш ёш режиссёр эди. Жобс ҳатто Лизага, агар улар турмуш қурадиган бўлишса, Пало-Альтога кўчиб келишини таклиф қилди.

– Қанча умр кўришимни билмайман. Врачлар менга ҳеч нарса айта олишмаяпти. Агар мени тез-тез кўргинг келса, сен бу ерга кўчиб келишинг керак. Бу ҳақда ўйлаб кўр”, – деди у кизига.

Гарчи Лиза кўчиб келмаган бўлса ҳам Жобс улар ярашиб олганидан хурсанд эди. “Уни кўрмоқчи эканимга ишончим комил эмасди, чунки касал эдим ва ҳеч нарсани мураккаблаштироқчи эмасдим. Лекин у келганидан хурсандман. Бу менга кўп нарсани тушунишимда ёрдам берди”, – деди у.

Ўша ойда Жобснинг олдига муносабатларини тиклаш истагида яна бир меҳмон келди. Бу Google асосчиларидан бири Ларри Пейж

эди. У Жобснинг уйидан уч квартал нарида яшарди. Яқинда Эрик Шмидт ўрнига компанияга раҳбарлик қилишини эълон қилганди. У Жобсга қандай қилиб тилёғламалик қилишни биларди ва ундан қандай қилиб яхши директор бўлиш мумкинлигини сўради. Жобс ҳали ҳам Google’дан хафа эди. “Даф бўл, дейиш хаёлимга келган биринчи фикр эди. Лекин мен ёш бўлганимда менга Билл Хьюлеттдан тортиб, НР’да ишлаган йигитгача ҳамма ёрдам берганини эсладим. Шу сабабли мен Ларрига қайтиб қўнғироқ қилдим ва уни таклиф қилдим”, – деди у.

Пейж келди, улар меҳмонхонага жойлашишиди ва Жобс буюк маҳсулотлар ва барқарор компаниялар қандай яратилиши ҳақида сўзлаб берди. Жобс бу сухбат ҳақида менга қуидагиларни айтиб берди:

Биз концентрация ва одамларни танлаш ҳақида кўп гаплашдик. Кимга ишониш кераклигини қандай тушуниш ва ишончли жамоани яратиш ҳақида сухбатлашдик. Мен компанияни йўқ бўлиб кетишидан ва унда ўртамиёна ходимлар кўпайиб кетишидан саклаш учун қанча саъй-харакат қилиш кераклиги ҳақида айтиб бердим. Бироқ асосан, биз концентрация ҳақида сўз юритдик. Google кела жакда нимага интилишини аниқлаб олиш зарур. Улар ҳозир бутун дунёни эгаллаб олишди. Қайси бешта маҳсулотга эътибор қаратиш керак? Қолганларини ўчириб ташла, чунки улар сени чалғитади. Улар компаниянгни Microsoft’га айлантириб қўяди. Уларни деб сен зўр маҳсулотлар ўрнига, оддий маҳсулотлар чиқарасан, дедим. Мен унга ёрдам беришга ҳаракат қилдим ва Марк Цукерберг каби одамларга ёрдам беришга уриниб кўраман. Ҳаётимнинг қолган қисмини шундай ўтказмоқчиман. Мен кейинги авлодга буюк компаниялар эришган ютуқларни ёдда саклашда ва анъанани давом эттиришда ёрдам беришни хоҳлайман. Силикон водийси кўп нарсада менга ёрдам берди ва мен қарзни қайтаришим керак.

Жобс таътилга чиққанини эълон қилгани кўпчиликка Пало-Альтодаги уйига зиёратга бориш учун баҳона бўлди. Масалан, унинг олдига Билл Клинтон келди ва улар Яқин Шарқдан тортиб, Америкадаги сиёсий вазиятгача барчалар нарса ҳақида сухбатлашишиди. Бироқ 1955 йилда туғилган яна бир техник даҳонинг ташрифи энг кўп рамзий маънони касб этди. У ўттиз йилдан ортиқ вақт мобайнида бир вақтнинг ўзида Жобснинг ракиби ва шахсий компьютерлар асри очилишида унинг сафдоши бўлди.

Билл Гейтс ҳар доим Жобсга таҳсин ўқиган. 2011 йилнинг баҳорида мен у билан Вашингтонда кечки овқат қилдим. Гейтс у ерга

соғлиқни сақлаш тизимини қўллаб-қувватлаш бўйича ўз жамғармаси фаолиятини мухокама қилиш учун келганди. Гейтс iPad муваффақияти ва Жобс оғир касал бўлган пайтида ҳам ишлашда давом этётгани уни лол қолдирганини айтди. “Мен шунчаки оламни безгак ва шунга ўхшаш касалликлардан қуткаряпман, Стив эса ажойиб маҳсулотларни яратишни давом эттирмоқда. Эҳтимол, мен кетмаслигим керак эди”, – деди у ҳавас билан. У ҳазиллашаётганини ёки озгина ҳазиллашаётганини билдириш учун кулиб қўйди.

Майк Слейд ёрдамида (у Жобс ва Гейстнинг дўсти эди) Гейтс май ойида Жобс билан учрашув белгилади. Жобснинг ёрдамчиси Стив ўзини ёмон ҳис қилаётганини айтди. Учрашувни кейинга қолдиришиди. Бир куни эрталаб Гейтс Жобснинг уйига келди, орка дарвозадан ўтди ва очик турган ошхона эшигидан кирди. Ив столда ўтириб дарс қилаётганди.

– Стив уйдами? – деб сўради Гейтс. Ив меҳмонхона эшигини кўрсатди.

Улар бирга ўтмишни эслаб, уч соат гаплашиши. “Биз икки фахрий сифатида ўтмиш ҳақида сўз юритдик. У нисбатан қувноқрок эди ва унинг соппа-соғ кўриниши мени лол қолдирди”, – деди Жобс. Жобс даҳшатли даражада силласи қуриган кўринса-да, ғайрат билан ўзини тутиб тургани Гейтсни ҳам лол қолдирди. У ўзининг соғлиғи ҳақида очиқдан-очиқ гапиравди ва хеч бўлмаса ўша вактда фоят орзу-умидга тўла эди. Дорилар билан даволаш саратондан ўзиб кетишга уринаётиб, ўнкир-чўнкир жойдан юришни эслатади, деди у Гейтсга.

Жобс Гейтсдан таълим ҳақида сўради ва у бўлажак мактаблар ҳақидаги ўз тасаввури билан ўртоқлашди. Унга кўра ўкувчилар маъруза ва видеодарсларни уйда томоша килади, мактабга эса мунозараларда иштирок этиш ва саволлар бериш учун боришади. Улар икковининг фикрича, компютерлар ҳозирча таълим олиш жараёнига ҳайрон қоларли даражада кам таъсир кўрсатмоқда. Компютерлар журналистика, тиббиёт ёки хукуқшунослик каби соҳаларга нисбатан кўпроқ таъсирини ўтказди. Вазият ўзгариши учун компьютерлар ва мобил қурилмалар кўпроқ шахсийлаштирилган ахборотни тақдим этиши ва ўзаро алоқани рафбатлантириши керак, деди Гейтс.

Бундан ташқари, улар оиласвий ҳаёт хурсандчиликлари ҳақида кўп гапиришди ҳамда яхши хотин ва фарзандлар учраганидан баҳтиёр эканликларини айтишиди.

“У Лоренни, мен Мелиндани учратиб қолганим ва хотинлари-

миз бизга ақтдан озишга имкон бермаганлиги ҳақида биз қулишдик. Яна биз болаларимизга осон эмаслигини ва қандай қилиб уларга қулайлик яратишни муҳокама қилдик. Бу жуда шахсий сұхбат бўлди”, – деб эслайди Гейтс. Бир пайт хонага Ив кириб келди. У Гейтснинг қизи Женнифер билан бирга от минишни ўрганарди ва Гейтс ундан тўсиклар оша қандай қилиб сакрашга муваффак бўлаётганини сўради.

Уларнинг учрашуви поёнига етаётгач, Гейтс Жобсга у ажойиб нарсалар яратганини ва 90-йилларнинг охирида Apple аҳмоклар қўлида барбод бўлаётган пайтда компанияни кутқариб қолганини айтди. У ҳатто ажиб эътирофни келтирди. Кўп йиллар давомида улар “ракамли” ечимлар борасида бир-бирига зид ёндашувни химоя қилиб келишди. Бу, масалан, софт ва темирни бирлаштириш масаласига тааллукли эди.

– Мен очиқ горизонтал модель ғалаба қозонади деб келганман. Лекин сен бирлашган вертикал модель ҳам муваффакиятли эканини исботладинг”, – деди Гейтс.

– Сенинг моделинг ҳам иш берди, – деб жавоб берди Жобс.

Улар иккови ҳам ҳақ эди. Шахсий компьютерлар оламида иккала модель ҳам иш берди ва Macintosh Windows ўрнатилган компьютерлар билан бир вактда сотилди. Бу фикр мобил курилмалар борасида ҳам тўғри бўлиб чиқди. Бироқ бу сұхбатни эслаётисб, Гейтс, барибир, шундай деди: “Бирлашган ёндашув Стив раҳбар бўлган дагина ишлайди. Лекин бу келажакда бундай ёндашув ҳозиргидай муваффакиятли бўлади, дегани эмас”. Жобс ҳам кесатик айтишдан ўзини тия олмади: “Албатта, унинг модели ишлайди, лекин улар ҳеч қачон буюк маҳсулотлар яратса олишмади. Уларнинг асосий муаммоси ана шунда. Бу жиддий муаммо. Ҳеч бўлмаса, ҳозиргача бу шундай”.

Ўша кун келди

Жобсда ҳаётда рўёбга чиқаришни умид қилган кўплаб гоялар ва лойиҳалар бор эди. У дарсликлар индустрясини тўлиқ ўзgartиришни ва ўқувчилар ҳаётини енгиллаштиришни, масалан, улар кўтарилимайдиган портфеллар билан мактабга боришини орзу қиласарди. У iPad учун дарсликлар ва ўқув материаллари яратмоқчи эди. Бундан ташкири, у Macintosh яратиш вақтида дўстлашиб колган Билл Аткинсон билан iPhone ёрдамида етарлича ёруғ бўлмаса ҳам сифатли фотосуратлар олиш имконини берадиган янги раками технология устида ишлади. Яна Жобс телевизорни компьютер,

плеер ва телефонга ўхшаб оддий, нафис қурилмага айлантиришни орзу қиласарди. “Мен барча қурилмалар ва iCloud дастури билан синхронлаштириш мумкин бўлган ишлатиш осон телевизор яратишини хоҳлардим, – деганди менга бир сафар. У пульт ва симлардан фойдаланишга эҳтиёж бўлмаслигини хоҳларди. – Бу дунёдаги энг оддий интерфейс бўларди. Мен, ниҳоят, буни қандай рӯёбга чиқаришни ўйлаб топдим”.

Бироқ 2011 йилнинг июлига келиб, саратон суюклар ва аввал зарарланмаган ички органларга етиб келди ҳамда врачлар касаллик-нинг бундай зўрайишига қарши кураша оладиган дориларни аранг излаб тошишарди. Жобс оғриқдан азоб чекарди, бутунлай ҳолдан тойди ва ишга бормай қўйди. Ой охирида у рафиқаси билан круизга жўнаб кетмоқчи эди ва ҳатто яхта ҳам буюртириб қўйишганди, бироқ саёҳатни кейинга қолдиришга тўғри келди. Бу вақтга келиб, у деярли куюқ овқат емасди ва кўп вақтини ётоказонасида телевизор каршисида ўтказарди.

Августда мен ундан хабар олдим. У мен билан қўришмоқчи эканини ёзганди. Мен шанба куни кун бошида келдим. Жобс ҳали ухлаб ётганди ва бу вактда мен унинг рафиқаси ва болалари билан атиргул ва дасторгуллар хиди билан тўлган боғда ўтиридик. Ётоказонасига киргач, мен уни каравотда ғужанак бўлиб ётганини кўрдим, унинг эгнида ҳаки рангли шортик ва оқ водолазка бор эди. У кўрқинчли даражада ориқлаб кетганди, бироқ хотиржам куларди ва хуши жойида эди.

– Биз шошилишимиз керак. Мен жуда тез чарчаяпман, – деди у.

Жобс мен оилавий фотосуратлар орасидан китоб учун бир неча фотосурат танлашимни хоҳлади. У шу даражада дармонсиз эдики, ўрнидан тура олмади ва менга шкафдаги қутиларни кўрсатди. Мен у ердан фотосуратларни олдим, унинг ёнига олиб келдим ва кўрсатдим, ўзим эса каравотнинг бир четига ўтиридим. Айрим суратларга караб Жобс улар билан боғлик воқеаларни эсга олди, бошқа суратларни кўриб эса шунчаки табассум қилди ёки минғиллаб қўйди. Мен аввал отаси Пол Жобснинг суратини кўрмагандим. Расмлар орасида 50-йилларда олинган суратга кўзим тушди. Унда кўркам озгин эркак қўлида кичкина болани ушлаб турганди.

– Ҳа, бу отам. Уни олишинг мумкин, – деб тасдиклади Жобс.

Кейин у дераза олдида турган қутини кўрсатди. Унда Жобснинг тўйида олинган фотосуратлар жой олганди. Суратда отаси меҳр билан кўёвга қараб турганди.

– У буюк одам эди, – деди паст овозда Жобс. Мен “отанг сен билан мағурланган бўларди”, деб айтдим.

– Отам мен билан мағурланган, – деб тўғрилади мени Жобс.

Фотосуратлар унга бироз тетиклик берди. Биз Тина Редседан тортиб Майк Марккула ва Билл Гейтсгача ўтмишдаги одамлар энди у ҳакида нима деб ўйлашини муҳокама қилдик. Мен Гейтс билан бўлган сұхбатимни эсга олдим. У Жобс билан охирги учрашувидан кейин у Apple’нинг интеграл ёндашуви жараён бошида Жобс тургандагина ишлайди, деди. Жобс буни тентаклик деб топди.

– Бундай ёндашув билан исталган киши ўз мәҳсулотининг сифатини яхшилаши мумкин, – деб жавоб берди у.

Шунда мен бундай ёндашув билан муваффақият қозонган ҳеч бўлмаса битта компанияни келтиришини сўрадим. Жобс ўйланиб қолди.

– Автомобил, компаниялари, – деди у ниҳоят. – Ҳеч бўлмаса, олдин шундай эди.

Иқтисодиёт ва сиёсатнинг ачинарли аҳволда экани ҳакида сұхбат қуришни бошлаганимизда, у жаҳонда чинакам етакчилар йўқ, деб анча кескин фикр билдириди.

– Обамадан ҳафсалам пир бўлди. Ундан яхши йўлбошчи чиқмайди, чунки доим атрофдагиларга тегиб кетишдан ёки уларни хафа қилишдан кўрқади, – деди у.

Хаёлимга келган фикрни топиб, у кулиб қўйди.

– Ҳа, менда бундай муаммо ҳеч қачон бўлмаган. Икки соатлик сұхбатдан сўнг Жобс қандайдир жим бўлиб қолди. Шунда мен кетишига шайландим.

– Шошма, – деб у каравотнинг четини кўрсатди. Мен ўтирдим ва у бир-икки дақиқа куч тўплади. – Мен бу китоб ҳакида жуда ташвишландим. Жуда.

– Нима учун?

– Болаларим мен ҳакимда кўпроқ билиб олишини хоҳлагандим. Мен ҳар доим ҳам улар билан етарлича вакт ўтказа олмадим ва улар мени тушунишини хоҳлардим. Касал бўлгач, мен ўлганимдан кейин одамлар мен ҳакимда ёзишларини тушундим. Лекин улар ҳеч нарсани билишмайди ва ёлғон маълумот бериши мумкин. Шунинг учун кимдир мени эшлишини хоҳладим.

Охирги икки йилда у китоб ва хулосаларим ҳакида бирор марта ҳам сўрамаган эди. Энди у эса шундай деди:

– Китобда менга ёқмайдиган кўп нарса бўлса керак. Бу тасдик-

дан кўра кўпроқ савол эди ва у менга саволни куттандай бўлиб қараганида, мен бош силкитдим ва кулиб тасдикладим.

— Яхши, — деди у. — Унда китоб келишиб олинган ҳикояни эслатмайди. Мен жаҳлим чиқмаслиги учун уни ҳозирча ўқимайман. Эҳтимол, бир йилдан кейин ўқирман. Агар тирик бўлсан.

У кўзларини юмди. Унинг чарчаганини кўриб, мен унинг олдинан оҳиста чиқиб кетдим.

Ёз давомида Жобснинг ахволи тобора ёмонлашди ва у бошқа Apple раҳбари бўла олмаслиги муқаррар эканини англаб ета бошлиди. Бир неча кун у буни рафиқаси, Билл Кэмпбелл, Жони Айв ва Жорж Райли билан мухокама килди. “Мен Apple’да хокимиятни ўрнак бўладиган қилиб бошқа шахсга ўтказмокчи эдим, — деди у менга бир сафар. Жобс компанияда охирги 35 йил давомида юз берган драматик воқеаларни кулгу билан эслади. — Бу худди учинчи дунё мамлакатларида бўладиган тўнтишишларни эслатарди. Apple’ни жаҳондаги энг яхши компанияга айлантириш мақсадларимдан бири эди ва бунда кадрларни осон алмаштириш мухим роль ўйнайди”.

Жобс 24 август кунги директорлар кенгаши ўзининг кетишини эълон килиш учун энг қулай вақт деган карорга келди. У истеъфога чиқишини хат ёки телефон орқали эмас, шахсан ўзи айтишга қаттиқ қарор қилди ва ўзини овқат ейишга, куч тўплашга мажбур қилди. Йиғилиш арафасида Жобс йиғилишга фақат ногиронлар аравачасида бориши мумкин эканини тушунди. Уни билдирмай оғисга олиб бориш учун барча зарур чоралар кўрилди.

У соат 11 га яқин келди. Бу вақтда кенгаш аъзолари комиссиялар ҳисботлари ва бошқа кундалик масалалар мухокамасини тугатаётганди. Кўпчилик у истеъфога чиқишини эълон қилмоқчи эканини биларди. Лекин тезда барчани қизиқтирган масалага ўтиш ўрнига Тим Кук ва молиявий масалалар бўйича директор Питер Оппенгеймер чорак натижалари ва кейинги йилга мўлжалланган режалар ҳақида гапира бошлашди. Сўнгра Жобс паст овозда унга сўз беришларини сўради. Кук ўзи ва бошқа топ-менежерлар чиқиб туриши керакми деб сўради. Ярим дақиқалик паузадан кейин Жобс рози бўлди. Хонада фақат олти нафар ташки директор қолганида Жобс хатни ўқиб берди. Хат устида у бир неча ҳафта ишлаганди. “Мен Apple бош директори сифатида ўз вазифаларимни бажара олмай қоладиган кун келганида биринчи бўлиб сизларга хабар қилишимни айтгандим. Афсуски, ўша кун келди”.

Хат оддий, тушунарли эди ва бор-йўғи саккизта жумладан ибо-

рат эди. Унда Жобс ўз ўрнига Тим Кукни тайинлашни, ўзини эса кенгаш аъзоси қилиб қўйилишини таклиф қилди. “Apple’нинг энг донг таратадиган ва шонли ютуқлари олдинда эканига ишонаман. Ва мен уларни янги ролда мамнуният билан кузатаман ва уларда иштирок этаман”.

Ҳамма узок сукунатга чўқди. Биринчи бўлиб Эл Гор гап бошлиди. У Жобснинг компания олдидаги хизматларини санаб берди. Микки Дрекслер Жобс Apple’да амалга оширган ўзгаришларни “бизнесда мен гувоҳи бўлган энг ажойиб ютук” деб таърифлади, Арт Левинсон эса ҳокимииятни безиён ўтказгани учун Жобсга миннатдорчилик билдириди. Кэмпбелл ҳеч нарса демади, лекин барча зарур расмиятчиликлар якунига етгач, унинг кўзларидан ёш қалқиб чиқди.

Ланч давомида Скотт Форсталл ва Фил Шиллер Apple’нинг бўлажак маҳсулотлари макетларини кўрсатишиди. Жобс уларни савол ва таклифлар билан кўмиб ташлади, айниқса, тўртинчи авлод уяли алоҳа тармоқларининг имкониятлари ва келажакда телефонларда пайдо бўладиган функциялар уни қизиқтириди. Форсталл унга овозни танишга қодир иловани кўрсатди. У қўрқанидек, Жобс телефонни олиб унга саволлар беришга тушди.

– Пало-Альтода ҳаво қандай? – деб сўради у. Телефон жавоб берди. Бир нечта савол бериб, Жобс бирдан сўради: – Сен эркакмисан ёки аёлмисан?

– Улар менинг жинсимни белгилашмади, – деб жавоб берди дастур. Бу ҳаммани кулдириб юборди.

Планшетли компьютерлар ҳақида сўз борганида, кимдир HP компанияси iPad билан ракобатлаша олмаслигини тан олиб, маҳсулот чиқаришни тўхтатганидан хурсанд эканини айтди. Бироқ Жобс кутилмаганда ғамгин бўлиб қолди ва аслида бу жуда қайғули эканини айтди.

– Хьюлетт ва Паккард ажойиб компанияга асос солишиди ва уни ишончли қўлларда қолдиридик, деб ўйлашганди. Лекин компания парчаланмоқда ва йўқ бўлиб кетмоқда. Бу фожеа. Умид киламанки, мен қолдириган мерос мустаҳкам бўлади ва бундай кунлар Apple’нинг бошига ҳеч қачон тушмайди.

У кетмоқчи бўлганида, кенгаш аъзолари уни қучоқлаш учун ўраб олишиди.

Жобс олий мартабали раҳбарларга ўзининг кетишини эълон қилганидан кейин у Жорж Райли билан бирга уйга кетди. Богда Лорен ва Ив асалари инларидан асал тўплаётганди. Улар ниқоблари-

ни ечишди ва бутун оила ҳокимият мұваффақиятли ўтказилганини нишонлаш учун ошхонада түпланди. Асалдан татиб кўриб, Жобс у ажиб бўлганини айтди.

Ўша кечга у менга келажакда имкон қадар фаолликни саклаб қолишга умид қилаётганини айтди.

– Мен янги маҳсулотлар устида ишламоқчиман, маркетинг билан ва ўзимга ёққан барча нарсалар билан шуғулланмоқчиман, – деди у. Ўзи асос соглан компания бошқарувини топшириш қандай, деб сўрадим. Унинг овозидан қайғу-ҳасрат сезилди, у ўтган замондан фойдаланиб жавоб берди:

– Фаолиятим ажойиб бўлди ва баҳтли ҳаёт кечирдим, мен қўлимдан келганини қилдим.

41-БОБ. У ҚОЛДИРГАН МЕРОС. ЁРҚИН ЎЙ-ХАЁЛЛАР ВА ТАСАВВУРЛАР ГУМБАЗИ⁵²

FireWire

Унинг шахси у яратган маҳсулотларда акс этди. 1984 йилда яратилган Macintosh’дан бошлаб iPad’гача Apple фалсафаси аппарат ва дастурий таъминотнинг тўлиқ ўзаро бирлашувига асосланди. Бундай яхлитлик Стив Жобснинг ўзида ҳам кузатилади. Унинг шахси, унинг жинлари ва орзулари, эҳтироси ва макр-хийласи, перфекционизми, артистизми ва назоратга муқкасидан кетганлиги – буларнинг барчаси унинг иш юритиш услуби ва у яратган янгича маҳсулотлар билан чамбарчас боғланиб кетди.

Жобс шахсини ва маҳсулотни боғлайдиган ягона майдон назарияси унга хос бўлган хислатга – интенсивликка бориб тақалади. Унинг жим турганча узоқ тикилиб туриши, баланд овозда сўкиниши каби кескин бўлиши мумкин. Ҳис-туйғуларнинг бундай интенсивлиги, гарчи бироз ғалати бўлса-да, баъзан кишини ўзига мафтун қиласи. Масалан, Боб Дилан мусиқасининг чуқур маъносини тушуниришда ёки янги маҳсулотни таниширишда унинг интенсивлиги айнан шу Apple яратган энг ажойиб асар эканини исботлайди. Баъзан эса Apple ғояларини ўғирлаган Google ва Microsoft компанияларига ташланганида, бундай интенсивлик кишида қўрқинч хиссини ўйғотади.

Интенсивлик икки томонлама дунёқарашга кўмаклашади. Ҳамкаслари қаҳрамонлар ва тентакларга ажратилади. Сен ё қаҳрамон ё тентак бўласан, баъзан бир куннинг ўзида ҳам қаҳрамон, ҳам тентак бўласан. Маҳсулотлар, ғоялар, таомлар ҳакида ҳам шуни айтиш мумкин. Бирор нарса ё “дунёдаги энг зўр нарса” бўлиши ё аҳмоқона, bemaza бўлиши мумкин. Оқибатда ҳар қандай кўз илғайдиган нуқсон ғазабни қўзғashi мумкин. Силлиқланган металл бўлаги, бошчаси букилган винт, кутининг кўк ранги, навигатор экрани – буларнинг барчасини Жобс “умуман арзимайдиган нарса” ёки “мутлақо мукаммаллик” деб топиши мумкин эди. У ўзини рассом деб ҳисобларди (у чиндан ҳам рассом эди) ва артистларга хос жўшқинликни кўрсатишдан тап тортмасди.

Мукаммалликни излаш ҳар бир чикарилаётган маҳсулотни тўлиқ назорат қилиб туриш истаги пайдо бўлишига олиб келди.

52 Шекспирнинг “Генрих V” драмаси муқаддимасидаги қаторлар.

Apple'нинг ажойиб дастурий таъминоти кимнингдир расво компьютерида бўлишини ўйласа, у қаттиқ асабийлаша бошларди. Apple'нинг бекам-кўст қурилмаларини кемириб юборадиган рухсатсиз иловалар ёки контент ҳақида ўилаш ҳам ана шундай аллергия қўзғарди. Аппарат ва дастурий таъминотни ҳамда таркибий қисмларни бир тизимга бирлаштириш унга оддийликни кенг ёйиш имконини берарди. Астроном Иоганн Кеплер “табиат оддийликни ва ягоналикини яхши кўради”, – деганди. Стив Жобс ҳам шуни яхши кўрди.

Яхлит тизимларга инстинктив қизиқиши, шак-шубҳасиз, рақамили технологиялар оламининг энг фундаментал масаласи юзасидан унинг фикрини белгилаб берди. “Уй компьютерлари клуби”дан чикқан жонбозлар ва ҳаваскорларнинг хакерча рухияти эркин ёндашувни, марказдан камроқ назоратни талаб қиласиди, дастурий ва аппарат таъминотини бемалол модификациялаш, кодлар билан ўртоқлашиш, очиқ стандартлар учун дастур ёзиш, хусусий тизимлардан ўзини четга олиш ҳамда кўплаб қурилмалар ва операцион тизимларга мос тушадиган контент ва иловалар билан ишлашни талаб қиласиди. Ёш Возняк ҳам уларнинг тоифасига киради. У лойиҳалаштирган Apple II осон очиларди ҳамда кўплаб слот ва портлари билан мақтана оларди. Улардан одамлар ўз ихтиёрига кўра фойдаланиши мумкин эди. Жобс Macintosh компьютерини яратади, қарама-қарши томонга раҳбарлик қилди. Macintosh ўзаро узвий боғлиқ бўлган ва модификацияланмайдиган дастурий-аппарат комплексига ўхшарди. Хакерликка хос рухият яхлитлик ва оддийлик учун қурбон қилинди.

Шунинг учун Жобс Macintosh операцион тизимидан бегона аппаратлар фойдалана олмайди, деб қарор қабул қилди. Microsoft ўзининг Windows операцион тизимини дуч келган компанияга лицензиялаш имконини бериб, зид стратегияни танлади. Бу бежирим машиналар яратишда ёрдам бермади, бироқ Microsoft'нинг операцион тизимлар бозорида ҳукмронлик қилишини таъминлади. Apple'нинг бозордаги улуши 5 фоиздан камайиб кетган пайт Microsoft танлаган усул шахсий компьютерлар оламида тантана қилди.

Бироқ узоқ истиқболда Жобснинг модели ҳам зафар келтирди. Apple бозорнинг камроқ сегментини эгаллаб ҳам катта даромад олди, бошқа компаниялар эса кенг истеъмол моллари ишлаб чиқаришга ўтиб кетди. Мисол учун, 2010 йили Apple бозорда бор-йўғи

7 фоизни эгалларди, бирок компания маҳсулот сотишдан тушган фойданинг 35 фоизини оларди.

Яна шуниси эътиборлики, 2000-йилларнинг бошида Жобснинг интеграл моделга содиклиги рақамли концентратор стратегиясини ривожлантиришда Apple'га устунлик тухфа этди. Бу шахсий компьютерингизга кўплаб портатив қурилмалар билан боғланиш имконини берди. iPod ёпиқ ва бирлаштирилган тизимнинг бир кисми бўлди. Ундан фойдаланиш учун Apple дастурий таъминоти – iTunes ва iTunes Store'дан контент кўчириб олиш талаб этилади. Натижада iPod, iPhone ва iPad рақобатчилар маҳсулотлари олдида хушбичимилиги ва мукаммаллиги билан кўзни қувнатарди.

Стратегия ўзини оқлади. 2000 йил майда Apple'нинг бозордаги киймати Microsoft кийматининг 20 фоизини ташкил этган бўлса, 2010 йил майда Apple жаҳондаги энг қиммат технологик компания сифатида Microsoft'дан ўзиб кетди, 2011 йил сентябрда компания Microsoft'дан 70 фоизроқ қимматроқ турарди. 2011 йилнинг биринчи чорагида Windows компьютерларининг бозордаги улуши 1 фоизга камайди, Macintosh улуши эса 28 фоизга ошди.

Сўнгра кураш мобил қурилмаларга ўтди. Google очиқ ёндашувни танлади ва ўзининг Android операцион тизимини планшет ёки мобил телефонлар ишлаб чиқарувчи исталган компанияга фойдаланиш учун берди. 2011 йилга келиб, мобил телефонлар бозорида ги уларнинг улуши Apple улуши билан тенглашиб олди. Тарқоқлик Android'нинг камчилиги эди. Мобил телефонлар ва планшетлар ишлаб чиқарувчи кўп сонли компаниялар иловалар барқарорлиги ва улардан тўлиқ фойдаланишга зарар келтирган ҳолда ҳар хил турдаги ўнлаб Android модификацияларини ишлаб чиқарди. Иккала ёндашувнинг ҳам ўз устун жиҳатлари бор. Айрим одамларга очикроқ тизимлардан фойдаланиш эркинлиги ва аппаратни танлаш имконияти борлиги ёқади, айримлар эса фойдаланувчилар учун кулироқ бўлган, оддийроқ интерфейсга, қувватлироқ аккумуляторга ва қулий контентга эга Apple интеграцияси ва назоратини маъқул кўради.

Жобс ёндашувининг камчилиги шундаки, фойдаланувчини баҳтли қилиш истаги унинг хуқуқларини чеклашга сабаб бўлмоқда. Гарварддаги Жонатан Зиттрейн очиқ муҳит учун энг мулоҳазали курашчи. Унинг “Келажакдаги интернет ва уни қандай қилиб тўхтатиш мумкин”, – деб номланган китоби Жобснинг iPhone такдимоти саҳнасидан бошланади. Муаллиф шахсий компьютерларни “назорат қилинадиган кир ювиш машиналари” билан алмаштириш

оқибатлари хақида огоҳлантиради. Boing Boing блоги учун “Мен нима учун iPad харид қилмайман”, – дейилганд манифест муллифи Кори Доктороу яна ҳам жўшқинроқ ёзди. “Дизайнга кўп меҳнат сарфланган. Бироқ унда iPad соҳибини менсимаслик ҳам акс этган. Болангизга iPad сотиги олиб, унга сен дунёни бўлак-бўлак қилиб, уни яна қайтадан яратса оласан, – деб айта олмайсиз. Йўқ, сиз бу билан болаларни ҳатто аккумулятор алмаштириш ҳам мутахассисинг вазифаси деб ишонтирасиз”, – деб ёзганди у.

Жобс интеграцияланган ёндашувга содиқликни яхши фазилат деб хисобларди. “Биз фанатикларга ўхшаб буйргумизни ўtkазиши учун бундай қилмаяпмиз. Чунки яхлит маҳсулот яратишни хоҳлаймиз, фойдаланувчи ҳакида кайғурамиз ва бутун жараёнга жавоб беришни маъқул кўрамиз, бошқалар ишлаб чиқарадиган арзимаган маҳсулотлар билан ўралашиб юришни хоҳламаймиз”, – деб тушунтириди у. Жобс одамларга яхшилик қилаётганига ишончи комил эди. “Одамлар ўзлари билган нарса билан машғул ва биз ҳам ўзимиз билган нарса билан шуғулланишимизни хоҳлашяпти. Уларнинг ҳаёти шундок ҳам воқеаларга тўла, уларнинг юмуши шундок ҳам кўп, компьютер ва ускунанини улаш ҳакида бош қотиришга уларнинг хоҳиши йўқ”.

Бундай ёндашув гоҳида Apple’нинг қисқа муддатли манфаатларига зид. Бироқ ҳеч нарсага арзимас, шошиб тўлдирилган дастурий таъминот ва ғашни келтирадиган интерфейсга тўла оламга Apple фойдаланувчига унutilmas туйғу тухфа этишни ваъда қиладиган ажойиб маҳсулот олиб келмоқда. Apple маҳсулотидан фойдаланиш – Жобс яхши кўрган Киотодаги Рёандзи тошли боғда сайр килишдек ўткир лаззатдир ва бунга очиқлик меҳроби олдида тиз чўкиш ёки минглаб гуллар етиштириш билан эришиб бўлмайди. Баъзида сени бошқа кимдир тўлиқ назорат қилиб туриши ҳам ёқимлидир.

Жобсга хос интенсивлик унинг фикрни жамлаш маҳоратида ҳам намоён бўлди. У устуворликларни белгилаб олди ва барча чалғитадиган нарсаларни олиб ташлади. Уни бир нарса қизиқтириб қолса (масалан, Macintosh учун фойдаланувчи интерфейси, iPod ва iPhone дизайни, мусиқа компанияларини iTunes Store’га жалб қилиш), уни йўлдан оздириб бўлмасди. Бироқ агар у бирор нарса билан (масалан, юридик можаролар, ишчиларнинг муаммолари, саратон ташхиси, оиласвий муаммолар билан) шуғулланишини хоҳламаса, у буни бутунлай эътиборсиз қолдиради. Фикрни бир жойга жамлаш қобилияти унга “йўқ” дейиш имконини берарди. У бутун эътиборини бир қанча марказий маҳсулотларга қаратиб ва

бошқа барча маҳсулотларни тұхтатиб қўйиб, Apple'ни яна оёққа турғазди. У түгмаларни йўқотиб, қурилмаларни соддалаштириди, функционал имкониятларни йўқотиб, дастурларни соддалаштириди ва созламаларни йўқотиб, интерфейсни соддалаштириди.

Жобс фикрни жамлай олиш ва оддийликка интилиш унда дзен-буддизм туфайли пайдо бўлди, деб хисобларди. Дзен интуитив идрокни ўткирлаштириди, керакмас ва халақит берадиган нарсалардан воз кечишиň ўргатди, минимализм эстетикасига нисбатан хурматни сингдирди.

Лекин афсуски, дзен-буддизм Жобсга муносаб хотиржамлик ва ички осойишталикин тухфа этмади. Бу ҳам унинг ўзига хос характеристи эди. Кўпинча у қаттиқ асабийлашарди ва ўз жаҳлини яширишга интилмасди. Кўпчилик одамларда мия ва тил ўртасида фильтр бўлади. У кескин сўзларни ташқарига чиқармайди ва атрофдагилар учун ёқимсиз муносабатни билинтирмай туради. Бироқ Жобсда бундай фильтр йўқ эди. У ҳатто ўзининг аёвсиз ростгўйлигини рўкач киласди. “Менинг ишим яхши гап билан тузлаш эмас, балки камчиликларни кўрсатишдир”, – деганди у. Бу унга одамларнинг онги ва қалби устидан ҳукмронлик қилиш ҳукуқини берди. Бироқ шу билан бирга, гоҳида у, очиғини айтсак, ўзини ярамасларча тутди.

Энди Херцфельд бир куни менга шундай деди: “Стив жавоб бериши керак бўлган ягона савол бор. Нима учун бундай баджаҳл?” Ҳатто унинг оила аъзолари ҳам бошқаларга уларни хафа қиласидан сўзларни айтиш имконини бермайдиган юқорида тилга олинган фильтр унда чиндан ҳам йўқ ёки у бундай фильтрни атайнин ўчириб қўяди, деб ҳайрон бўларди. Жобс унда бундай қобилият йўқ деб ишонтириди. “Мен шундайман ва бошқача бўлишни мендан кутишнинг кераги йўқ”, – деб жавоб берди у шу саволни берганимда. Бироқ менимча, агар у хоҳласа, ўзини бемалол назорат қилиб тураларди. У ўзида фаҳм етишмаслиги учун бошқаларнинг дилини оғритмасди. Аксинча, у одамга баҳо беришни жуда яхши биларди. У инсон қалбининг сирли торини сийпалаши, ўз хоҳишига кўра унга тегиб кўриши, уни ўйнаши ёки узуб юбориши мумкин эди.

Жобс бундай хислатсиз ҳам яшashi мумкин эди. Бу хислат унга ёрдам беришдан кўра кўпроқ халақит берди. Лекин барибир, баъзida у фойда берарди. Кимнидир хафа қилиб қўймаслик ҳақида қайғурадиган мулойим ва сертакаллуф раҳбарлар одатда буюк ўзгаришлар даврида унчалик самара келтирмайди. Жобс хафа қилган ўнлаб ходимлар ачинарли хикояларини Жобс уларни ўзлари орзу

хам қилмаган ишни бажартира олганини тан олиш билан яқунлады.

Стив Жобс ҳақидаги достон – бу Силикон водийси учун дунёни яратиш ҳақидаги афсонага намунаадир. Дунёниң энг қыммат компанияси ота-онасининг машхур гаражида бошланган стартап эди. Жобснинг ўзи кўп нарсани кашф қилгани йўқ, лекин у келажакни кашф қилиб, ғоялар, санъат ва технологияларни маҳорат билан бирлаштириди. У Xerox компанияси тўғри баҳо бера олмаган график интерфейсдан фойдаланиб, Mac компьютерини лойиҳалаштириди, у чўнтақда мингта кўшикка эга бўлиши қандай баҳт эканини англаб етиб, iPod’ни яратди. Айни вақтда Sony бутун капитали ва мероси билан бунга эриша олмади. Айрим раҳбарлар умумий манзарани ёддан кўтармай, новаторликни рағбатлантириди. Бошқалар деталларни чархлай олади. Жобс икки йўлдан фойдаланиш имкониятига эга бўлди ва тиним билмай ишлади. Натижада ўттиз йил ичida у бир нечта саноатни ўзгартириб юборган қатор маҳсулотлар яратди:

Apple II. Унинг ёрдамида Вознякнинг платаси одамларни хоббидан ҳам кўпроқ қизиқтира олган биринчи шахсий компьютерга айланди.

Macintosh. У компьютерлар инқилобини қўзғатди ва фойдаланувчининг график интерфейсини оммалаштириди. “Ўйинчоқлар тарихи” ва Pixar’нинг бошқа блокбастерлари рақамли ижодиёт мўъжизаларини очди.

Apple дўконлари фирма дўкони роли тўғрисидаги тасаввурларимизни ўзгартириб юборди.

iPod. У мусиқа эшлишининг мутлақо янгича усулига айланди. iTunes Store мусиқа индустриясини қайтадан дунёга келтирди. iPhone мобил телефонга мусиқа, фотосурат, видео, электрон почта ва интернетни кўшди.

App Store контент яратишнинг янги индустриясини яратди. iPad – рақамли газеталар, журналлар, китоблар ва видео учун платформа тақдим этган интернет-планшет.

iCloud. У компьютердан бутун контентга мудирлик қилиш ролини олиб қўйди ва курилмаларингизни синхронлаштириди.

Ва Apple компаниясининг ўзи. Компанияни Жобс ўзининг асосий ижоди деб хисоблади. У ерда ижодий илҳом учун бой муҳит ва кенг кўлланиш соҳаси яратилган. Компания бунинг шарофати билан дунёдаги энг қыммат компанияга айланди.

У буюк ақл соҳиби эдими? Йўқ. Лекин у даҳо эди. У инстинктив равишда, кутилмаганда ва баъзан сехрлаб қўядиган даражада та-

саввур киларди. Марк Кац исмли математик олим айнан унга ўхшаган одамларни “сөхргар даҳолар” деб атаган бўлса керак. Бундай одамларга фикрлар ногаҳон келади ва интеллект ўрнига кўпроқ интиуицияни талаб қиласи. Изқуварга ўхшаб у ахборотни сингдирди, шамолни хис қиласи ва олдинда нима борлигини олдиндан билди.

Шу тариқа Стив Жобс замонамизнинг буюк раҳбарларидан бирига айланди, уни асрлар оша эслашса, ажаб эмас. Тарих унинг учун Эдисон ва Форд билан бир қаторда пантеондан жой топади. У ўзида шеърият ва процессор кучини мужассам этган мутлақо янгича маҳсулот яратди. У ўжарлиги билан қўл остидагиларни бир вактда итоатда ушлаб турди ва илҳомлантириди ҳамда дунёдаги энгижодий компанияни яратди. Ва у компаниянинг ДНКсига дизайнга бўлган эътиборни, перфекционизмни ва тасаввурни сингдира олди. Шунинг учун компания ўн йиллардан кейин ҳам артистизм ва технологиялар кесишмасида ўзининг мустаҳкам ўрнини бўшатиб бермаса керак.

Ва яна бир нарса...

Охиригина сўзни биограф айтади, деган фикр кенг тарқалган. Бироқ бизнинг қаршимизда Стив Жобснинг таржимаи ҳоли. Ва гарчи унинг ҳамма нарсани назорат қилишга бўлган афсонавий интилиши ушбу лойиҳага ўз таъсирини кўрсатмаган бўлса-да, агар сўнгги сўз айтишга унга имкон бермай, уни шунчаки тарих саҳнасига туртиб юборсам, менда у ҳақида нотўғри таассурот қолдирман деган шубҳа бор.

Суҳбатларимиз чоғида у ўз меросини қандай кўришни исташи ҳақида кўп фикр юритган. Унинг фикрларини сўзма-сўз келтираман: Мен одамлар ажойиб маҳсулот чиқаришдан манфаатдор бўладиган кўп умр кўрадиган компания яратишни қаттиқ орзу қилдим. Қолган барча нарса иккинчи даражада турди. Албатта, фойда – бу зўр, чунки фойда бундай ажойиб маҳсулот яратиш имконини беради. Бироқ асосийси фойда эмас, маҳсулот. Скалли биринчи ўринда пулни кўзлаб устуворликни ўзгартирди. Ташкаридан фарқ унча сезилмайди, бироқ охир-оқибат қандай одамларни ёллашинг, кимнинг лавозимини кўтаришинг, йиғилишларда нимани муҳокама этишинг ҳаммасини белгилаб беради.

Айримлар “Истеъмолчиларга улар нимани хоҳлашса, шуни бериш керак” дейишади. Лекин бу менинг ёндашуви эмас. Бизнинг ишимиз – истеъмолчилардан олдин уларга нима кераклигини топишдир. Адашмасам, Генри Форд шундай деганди: “Агар мен харидорлардан уларга нима керак деб сўраганимда, улар бизга

“тез югурадиган от” керак деган бўларди”. Одамлар уларга ўзлари хоҳлаган нарсани кўрсатмагунингга қадар ўзлари нима хоҳлашини билмайди. Айнан шунинг учун мен бозор тадкиқотларига ҳеч қачон таяниб иш кўрмайман. Бизнинг вазифамиз – саҳифада йўқ нарсани ўқишидир.

Polaroid компаниясидаги Эдвин Лэнд гуманитар фанлар ва табиатшунослик уйғуналиги тўғрисида сўз юритганди. Менга бундай уйғуналиқ ёқади. Унда қандайдир сехр бор. Кўпчилик одамлар янги нарса қашф қиласди, бу менинг фаолиятимнинг асосий хусусияти эмас. Apple одамлардан акс садо олади, чунки бизнинг новаторлигимиз мазмун-моҳиятига кўра гуманитар новаторликдир. Менимча, буюк рассомлар ва буюк муҳандислар бир-бирига ўхшайди. Иккovi ҳам ўз фикрини ифода этади. Илк Mac устида ишлаган энг яхши мутахассисларнинг айримлари шоир ва мусиқачи эди. Етмишинчи йилларда компьютерлар ижодий салоҳиятни рўёбга чиқариш усулига айланди. Леонардо да Винчи ва Микеланжело каби буюк рассомлар ҳам буюк олимлар эди. Микеланжело шунчаки ҳайкал ясашни эмас, балки кон қазиш соҳасини ҳам яхши биларди.

Одамлар бизга яхлит маҳсулот учун пул тўлайди. Нима қайсинга уланиши ҳақида кеча-ю кундуз ўйлашга уларнинг вақти йўқ. Агар ажойиб маҳсулот яратишни хоҳласанг, эртами-кечми яхлит маҳсулот яратиш, аппаратни, ўз дастурларингни ва контент бошкарувини бирлаштириш керак, деган фикрга келасан. Агар янги йўлдан бормокчи бўлсанг, сен уни ўзинг давом эттиришинг керак. Агар маҳсулотингдан бошқа компьютерлар ёки дастурларда фойдаланишларини хоҳласанг, сен ўз орзуларингдан қисман воз кешишга мажбур бўласан.

Силикон водийси учун турли компаниялар ўз даврида намуна бўлиб хизмат қилди. Узоқ вақт Hewlett-Packard ана шундай компания эди. Сўнгра яримўтказгичлар даврида Fairchild ва Intel шундай компанияларга айланди. Фикримча, Apple ҳам маълум вақт шундай ўринни эгаллади, бироқ кейин сўнди. Бугун эса, менимча, Apple ва Google ана шундай компаниялардир, бироқ Apple барибир бироз мухимроқ. Менимча, Apple вақт синовидан ўтган. Компания кўп йиллардан бери фаолият олиб боради, бироқ у ҳали ҳам илгор компания.

Microsoft’га тош отиш осон. Улар, шубҳасиз, ўз ҳукмронлик мавқеини йўкотди. Улар эскирди. Шунга қарамай, мен уларнинг ютуқларини ва тиришқоқ меҳнатини кадрлайман. Улар ишга доир масалаларда ўзларини ажойиб кўрсатишиди. Бироқ ўз маҳсулотини

яратиш борасида уларга ғуур өтишмади. Билл ўзини сифат учун курашувчи қилиб күрсатишни яхши күради, лекин у сира ҳам ундей эмас. У бизнесмен. Бозорни эгаллаш ажойиб маҳсулот яратишдан муҳимроқ эди. Натижада Билл дунёning энг бой одамига айланди ва агар бу унинг мақсади бўлса, у бунга эришди. Бироқ мен ҳеч қачон буни мақсад қилмаганман. Билл ҳакида ҳам мен ишончим комил эмас, эҳтимол у ҳам бундай мақсадни кўзламагандир. Мен унга таҳсин ўқийман, чунки у салобатли компания яратди ва менга у билан ишлаш ёқимли бўлди. У ақлли ва бунинг устига у ҳазилни тушунади. Бироқ эркин санъатга интилиш ҳеч қачон Microsoft'нинг қонида бўлмаган. Улар ҳатто Mac'ни кўришгач ҳам уни лозим даражада кўчириб олиша олмади. Улар уни умуман тушунишмади.

IBM ёки Microsoft каби компаниялар инқизозига нима олиб келгани ҳакида менинг ўз назариям бор. Дастлаб одамлар қойилмақом иш олиб боради, янгича ечимлар таклиф қиласди ва ўз соҳасида якка ҳоким ёки деярли якка ҳоким бўлиб олади. Кейин эса маҳсулот сифати аста-секин аҳамиятини йўқотади. Компаниялар энди муҳандис ва дизайнерларни эмас, балки қобилиятли сотувчиларни кўпроқ қадрлай бошлайди, чунки даромад айнан уларга боғлик. Ва охир-окибат, бундай компанияларга савдогарлар раҳбарлик қила бошлайди. IBM раҳбари Жон Эйкерс тадбиркор, гапга уста, фантастик сотувчи эди, лекин маҳсулот ҳакида ҳеч нарсани билмасди. Xerox'да ҳам шундай аҳвол эди. Компанияни сотиш бўйича мутахассислар бошқаришса, у ерда маҳсулот ишлаб чиқарувчи мутахассисларга унчалик қулоқ солишимайди ва улар кўпинча қизиқишини йўқотади ва компанияни тарқ этади. Скалли Apple'ни бошқарганида шундай бўлди, боз устига, менинг айбим билан. Балмер Microsoft'га раҳбарлик қилганда ҳам шундай бўлди. Apple'нинг омади келди ва ўзини тиклаб олди, лекин Балмер раҳбарлик қиласеса, Microsoft ўзгаришига ишонмайман.

Мен стартапни сотиб ёки шов-шув кўтариб, пул ишлаб олмоқчи бўлган одамлар ўзини тадбиркор деб атасини ёмон кўраман. Улар ҳақиқий компания яратиш учун зўр бериб ишламайди, ахир бу энг қийин ишдир. Реал хисса кўшишнинг, сендан аввалгилар меросига ўз улушкингни кўшишнинг ягона йўли – одамларга бир неча авлоддан кейин ҳам керак бўладиган компания яратишдир. Уолт Дисней, Хьюлетт ва Паккард, Intel асосчилари бунга мисол бўла олади. Улар шунчаки пул келтирмай, балки чинакам яшовчан компаниялар яратишиди. Ва Apple ҳам ана шундай компания бўлишини хоҳлардим. Мен ўзимни сурбет ва золим деб билмайман, лекин нимадир яхши чиқмаса, мен буни одамнинг юзига айтаман. Ростгўй бўлиш ме-

нинг бурчим. Ўз фикрларимни осмондан олиб айтмаяпман ва мен одатда ҳақ бўлиб чиқаман. Мен жамоада атайин очикликни ёдим. Биз бир-бири мизга аямай рост гапирамиз. Ҳар ким, унинг фикрича, мен сафсата сотаётганимни айтишга ҳакли ва мен ҳам унга шуни айтишим мумкин. Биз бўғилиб қолгунча баҳслашардик, бир-бири мизга бақирадик ва бундай лаҳзалар менинг энг ёқимли хотираларим саналади. Мен ҳамманинг олдида бемалол “Рон, мана бу дўкон бадбашара кўриняпти”, деб айтишни маъқул кўраман. Ёки мен муҳандис олдида “Жин урсин, биз ўтириб қўйдик” деб айтишим мумкин. Шунинг учун сен имкон қадар ростгўй бўлишинг керак. Эҳтимол бундан яхшироқ йўли бордир. Масалан, жентльменлар клуби, у ерда ҳамма бўйинбоғ тақиб ўтиради ва ёқимли ибораларни ишлатиб, коҳинлардек сўзлашади, лекин бу менинг қўлимдан келмайди, чунки мен ўрта синфга мансуб оддий калифорнияликман.

Мен ҳеч кимни бўш қўймадим, эҳтимол, гоҳида ҳаддан ортиқ қаттиқкўл бўлдим. Риднинг ёши олтида бўлганида, мен қўл остиндаги бир ходимни ишдан бўшатиб, уйга келганим эсимда. Ўшанда мен ҳозир бу одам ўз оиласига ва кичик ўғлига ишдан хайдашганини айтиб бераётганини тасаввур қилдим. Бу ёқимсиз, лекин кимдир бу билан шуғулланиши керак. Мен ҳар доим жамоани юқори даражада ушлаб туришни ўз вазифам деб билдим, чунки агар буни мен бажармасам, ким бажарган бўларди?

Новаторлик қатъиятни талаб қилиши, табиий. Дилан доим эътиrozли қўшиклар айтиб юриши ва шу орқали, эҳтимол, кўп пул ишлаши мумкин эди. Бироқ у кейинги босқичга чиқиши керак эди ва шундай ҳам қилди. У 1965 йилда электр гитара га ўтганида, кўплаб муҳлисларини йўқотди, 1966 йилги Европа тури фаолиятидаги унинг энг яхши концерт тури бўлди. У акустик гитара чалиб, кўшик айтарди ва томошабиннинг завқдан эс-хуши оғиб қоларди. Сўнгра у, кейинчалик, The Band деб ном олган гурӯҳни чиқарди ва улар электрик сет ижро этишди ва томошабин уларни баъзан тахкирлади. Бир куни у Like a Rolling Stone қўшигини айтмоқчи бўлди ва залдан кимдир “Сотқин” деб фарёд қўтарди. Дилан эса “Унинг овозини бўғамиз”, – деб жавоб берди. Ва улар бунга эришишди. The Beatles ҳам шундай эди. Улар ривожланишда, олдинга интилишда, ўз маҳоратига сайқал беришда давом этди. Мен ҳам ҳар доим бир жойда туриб қолмасликка интилдим. Дилан айтганидек, кимдир туғилишни тўхтатиб қўйса, у ўла бошлайди.⁵³

53 He not busy being born is busy dying – Боб Диланнинг It's Alright, Ma қўшиғи қаторлари.

Мени нима жунбушга келтиради? Фикримча, кўпчилик ижод аҳли ўзларидан олдин бажарилган иш натижаларидан фойдалангани учун миннатдорчилик билдиришга интилади. Мен, масалан, тилни ёки математикани кашф килганим йўқ. Мен камдан-кам ҳолатда ўзим учун овқат тайёрлайман, кийимимни ўзим тикмайман. Мен бажараётган барча ишлар бошқа одамларга боғлиқ. Ахир биз уларга таянамиз. Ва кўпчилигимииз ўз ҳиссасини қўшишни, инсониятга қарзни қайтаришни хоҳлайди. Ҳар ким ўз қобилияти даражасида ижод килади, хар ким ҳам Боб Диландек қўшик айта олмайди ёки Том Стоппардга ўхшаб пьеса ёза олмайди. Биз ўзимизда бор бўлган истеъдоддан фойдаланиб, ўзимизнинг кўнгилдаги туйғуларимизни айтишга, бизгача ўз ҳиссасини қўшган одамларга миннатдорчиликни изҳор этишга, инсоният камолотига, оз бўлса-да, ўз ҳиссамизни қўшишга интиламиз. Мана шу мени жунбушга келтиради.

Кодлар

Күёшли кунларнинг бирида ўзини яхши ҳис қилмаётган Жобс уйнинг ортидаги боғда ўтириб, овоз чиқариб ўлим ҳақида сўз юритарди. У деярли қирқ йил аввалги Ҳиндистонга саёҳати, буддизмни ўргангани, реинкарнация ва трансценденция ҳақидаги ўз қарашла-ри ҳақида айтиб берди.

– Мен худога эллик фоиз ишонаман. Менга ҳар доим бизнинг борлиғимиз кўзга кўриниб турган нарсалар билан чекланмайдигандек туюлган, – деди у.

У ҳозир ўлим ёқасида турган пайт ўлимдан кейин ҳаёт борлигига унчалик ишонмаслигини, бироқ бунга жуда ҳам ишонишни хоҳлаётганини айтди.

– Ўлганимиздан кейин биздан бирон нарса қолади деб ўйлаш менга ёқади. Сен шунча тажриба ва ҳатто, оз бўлса-да, ақл-заковат тўплайсан, кейин эса у шунчаки йўқ бўлиб кетишини ўйлаш ақлга сиғмайди. Шунинг учун сенинг бир қисминг яшашда давом этишига, онг қандайдир тарзда мавжуд бўлишда давом этишига жуда-жу-да ишонишни хоҳлайман.

У узоқ сукунатга чўмди ва яна шундай деди:

– Бироқ, бошқа тарафдан, бу шунчаки ўчириш мосламаси бў-лиши ҳам мумкин. Шик! Ва сен йўқсан.

Яна жим турди-да, бироз кулимсирагандай қўшимча килди:

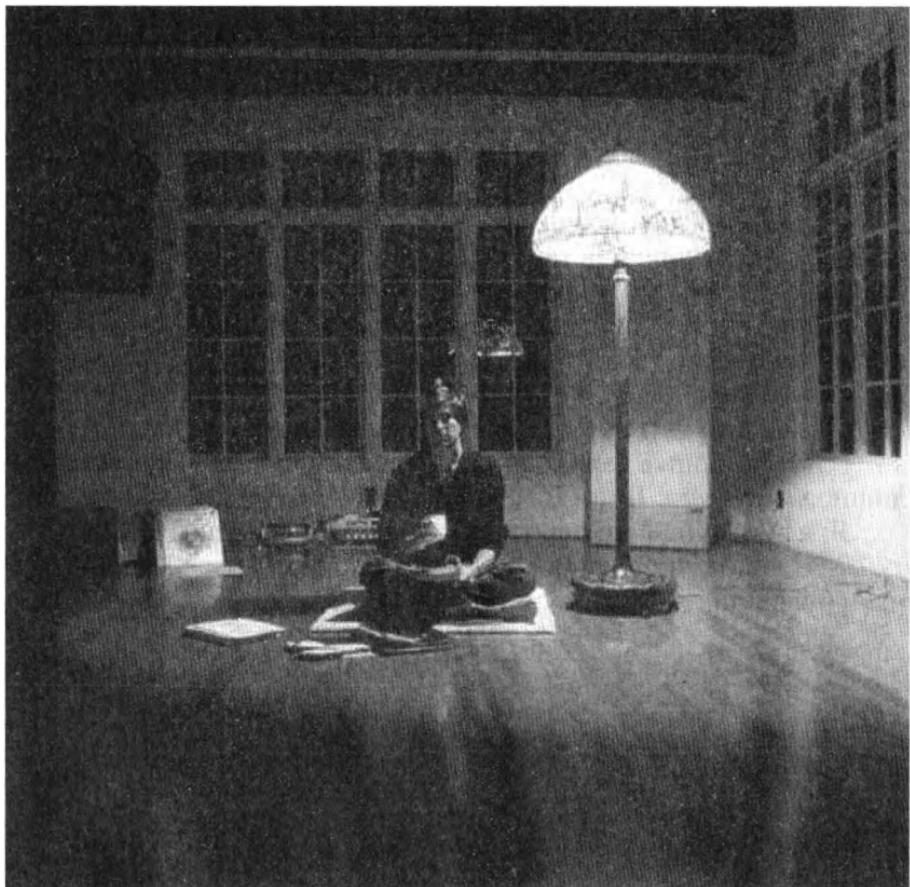
– Айнан шунинг учун мен Apple қурилмаларида ўчириш туг-маси бўлишини ҳеч қачон ёқтиргмаган бўлсам керак.

Илова

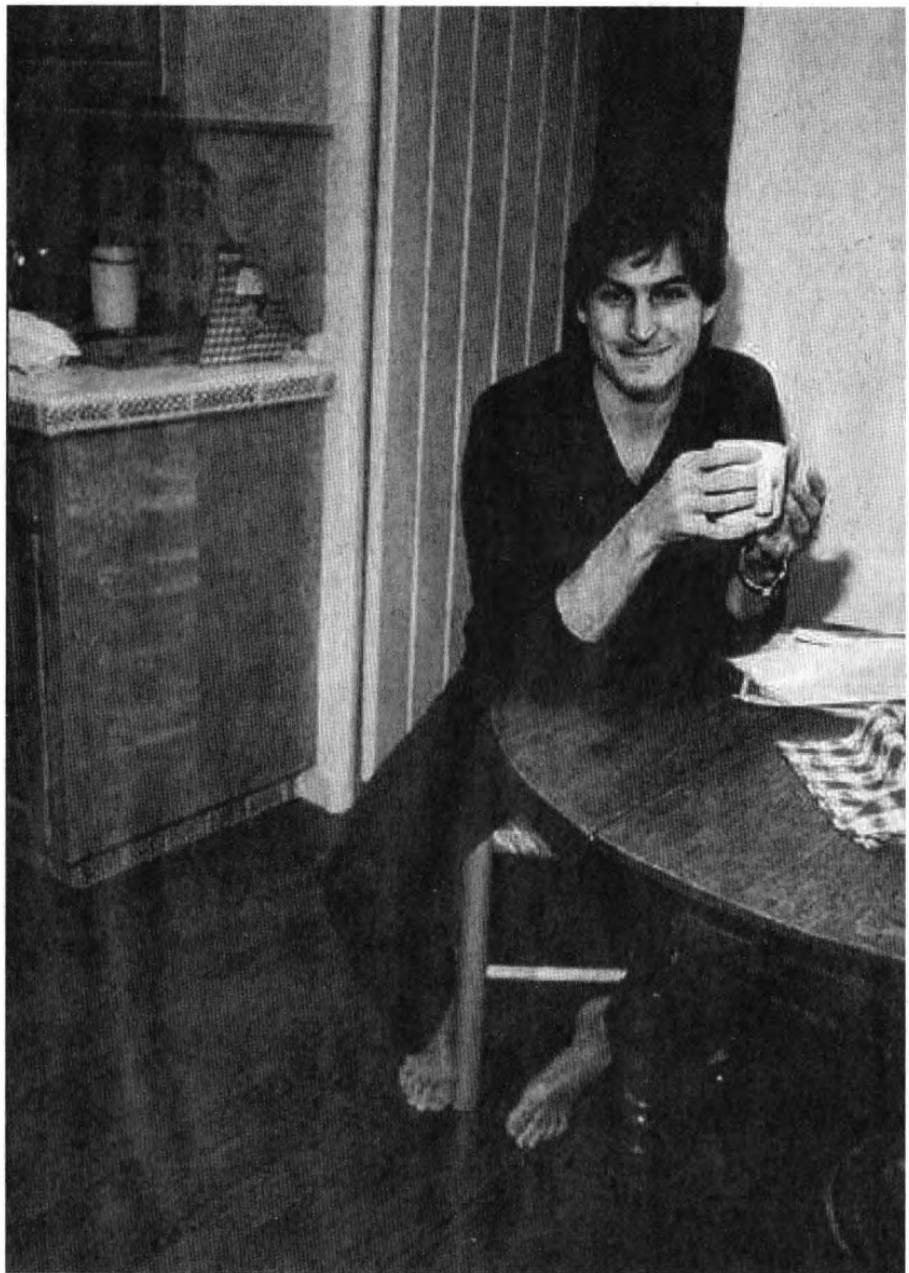
Диана Уолкер фотосурати

Диана Уолкер деярли ўттиз йил давомида ўз дўсти Стив Жобс суратини олди.

Унинг портфолиосидаги айрим суратларни тақдим этамиз.

1. Куперти nodagi ўз уйida, 1982 йил. У шу қадар перфекционист эдики, жихоз танлашга қийналарди.

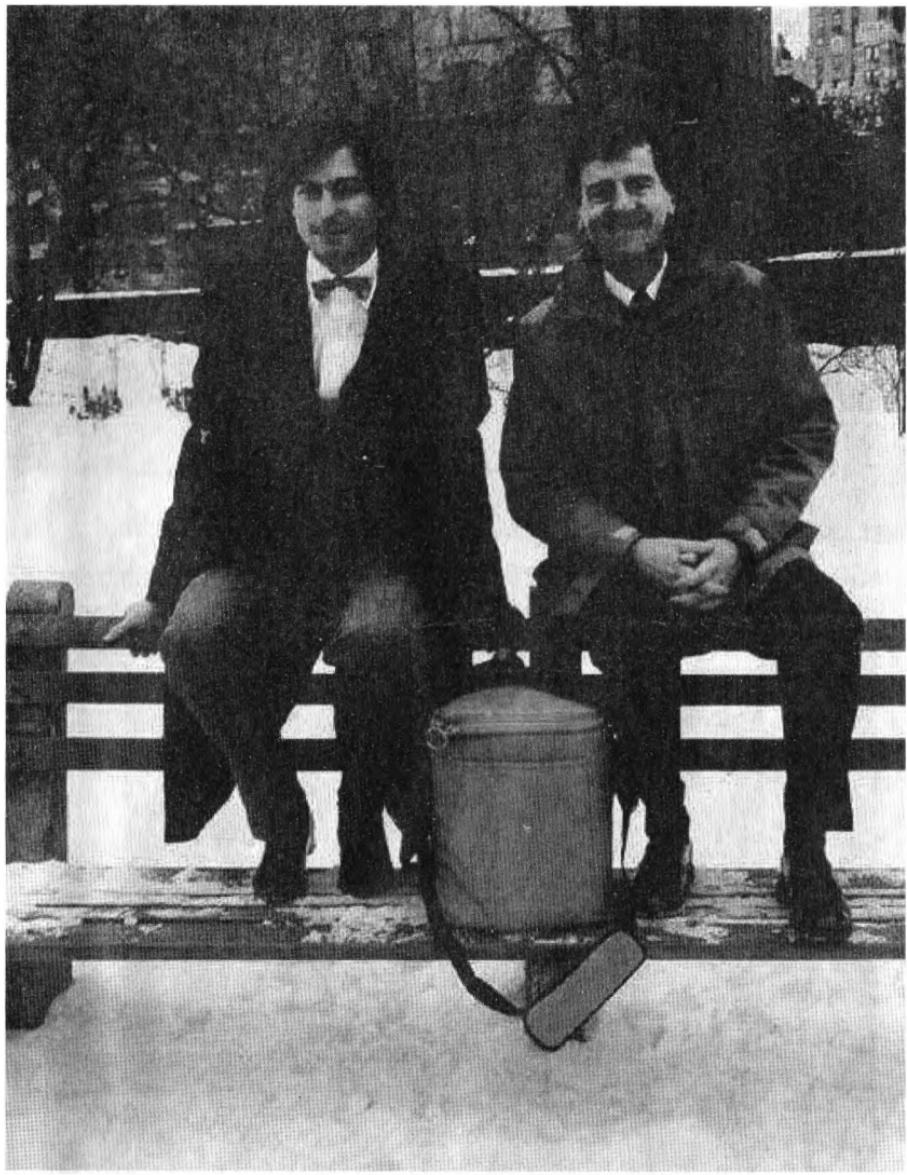
2. Ошхонасида. “Хиндистон қишлоқларида етти ой яшаб, мен
Фарб одамининг оқил фикрлаш қобилияти билан бирга тентәкли-
гини ҳам англаб етдим”.

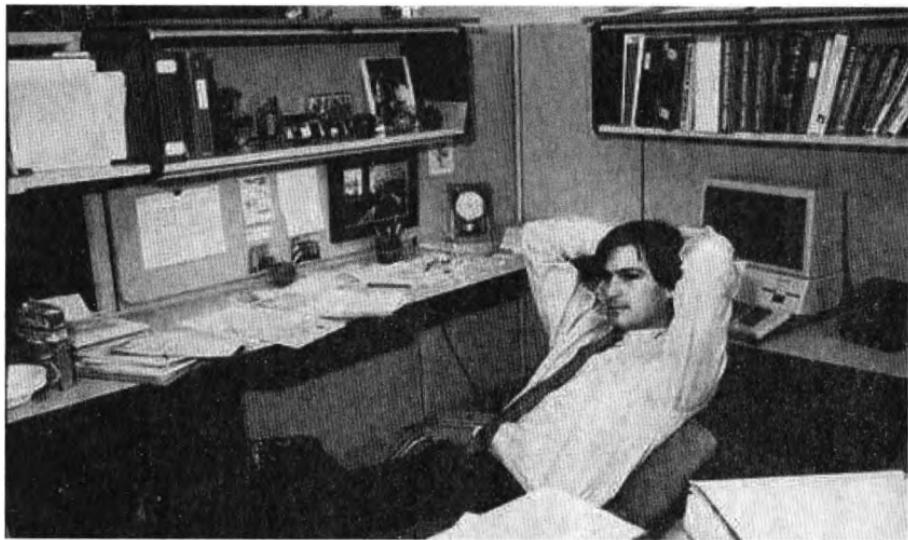
3. Стэнфордда, 1982 йил. “Орангизда бокиралар нечта? “Ким ЛСДни татиб күрган?”

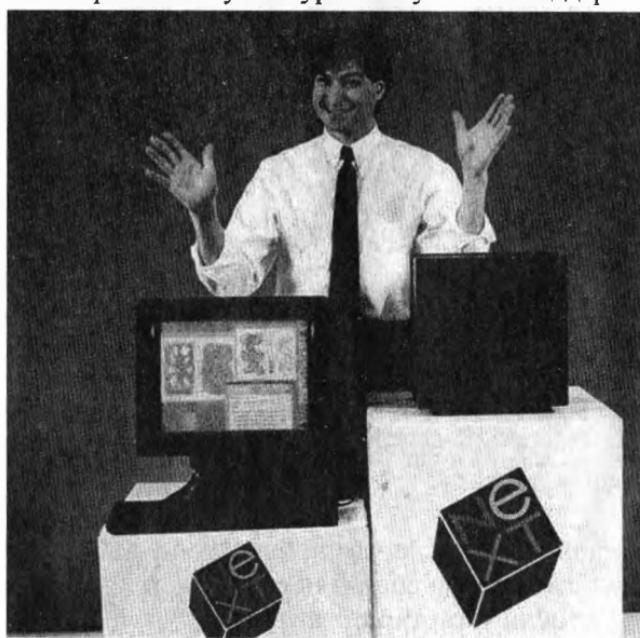
4. Lisa компьютери билан. “Пикассо шундай деганди: “Яхши рассомлар кўчиради, буюк рассомлар эса ўғирлайди”. Ва биз ҳам буюк ғояларни ўғирлашдан ҳеч тортинмаганмиз”.

5. Жон Скалли билан, Марказий боғ, 1984 йил. “Умрингизнинг охирги кунигача шакар солинган сув сотишни хоҳлайсизми ёки дунёни ўзгартришга уриниб кўрасизми?”

6. Apple'даги ўз хонасида, 1982 йил. Ундан маркетинг тадқиқотлари ўтказишни хоҳлайсанми, деб сўрашганида: “Иўқ, чунки истеъмолчи ўзи хоҳлаётган нарсани биз унга кўрсатмагуниизга қадар билмайди”.

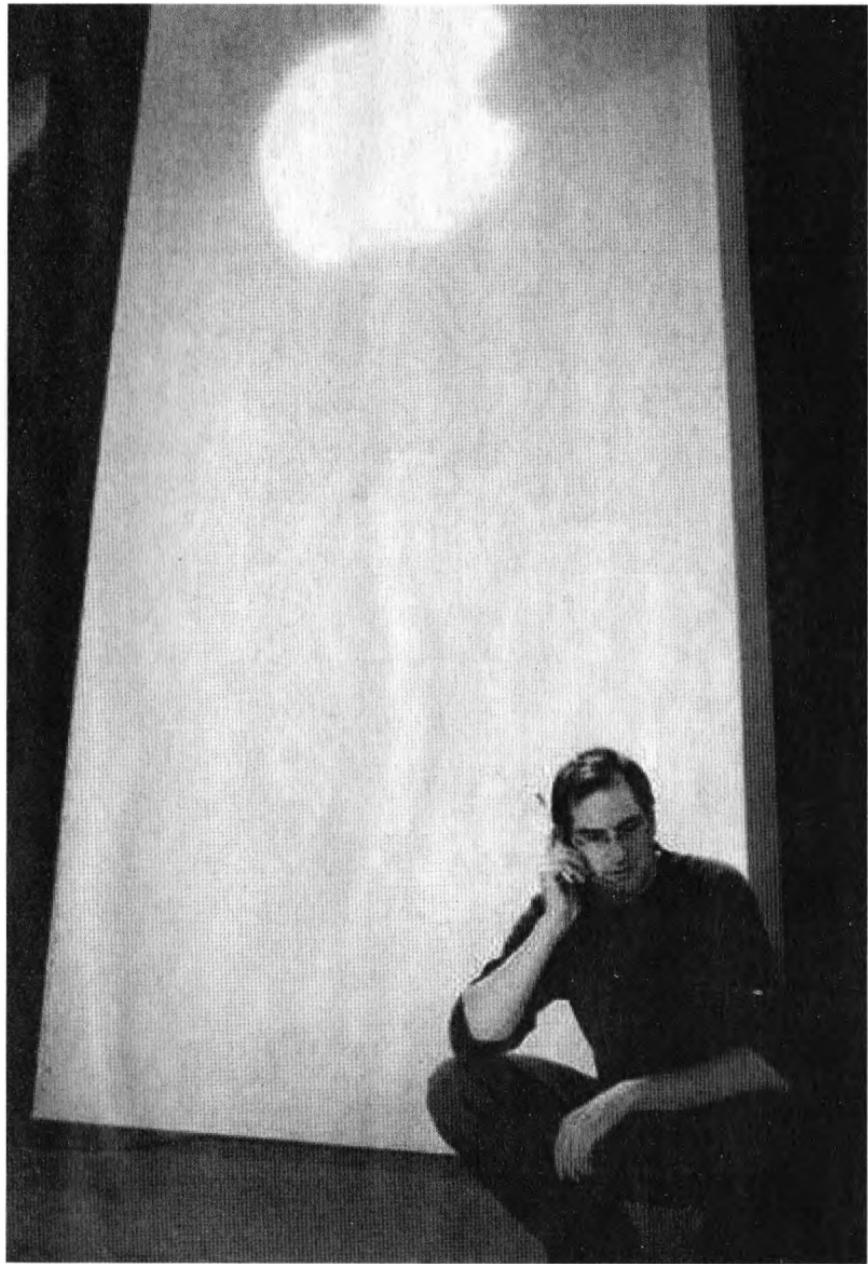
7. NeXT’да, 1988 йил. Apple'даги кишанлардан озод бўлгач, у ўз интуициясига эрк берди.

8. Жон Лассетер билан, 1996 йил август. Бу одам худди Жобсдек ўз ишига муккасидан кетганди.

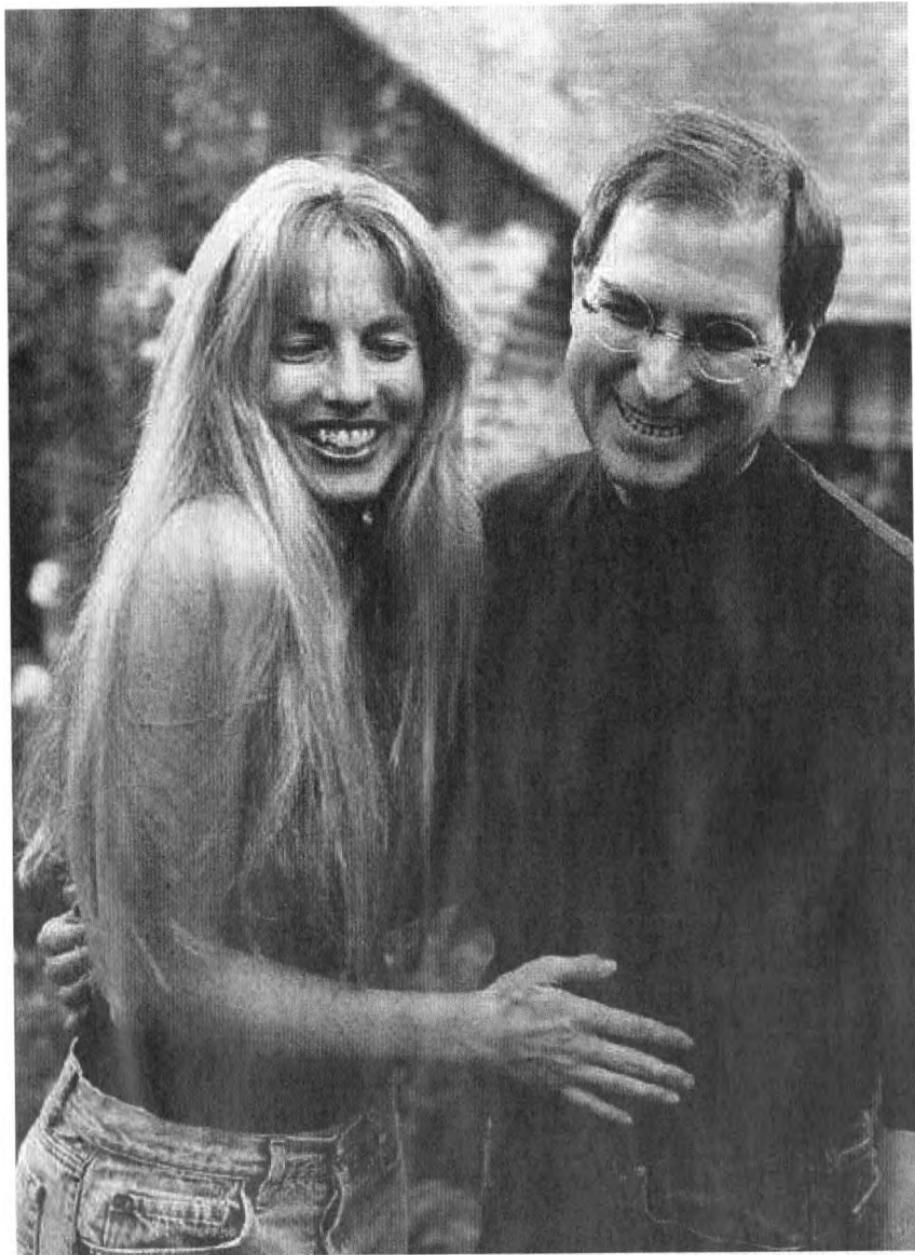
9. Уйда Бостонда ўтказиладиган Macworld'даги нутқи устида ишләяпти: “Тентакликда даҳолик ҳам акс этади”.

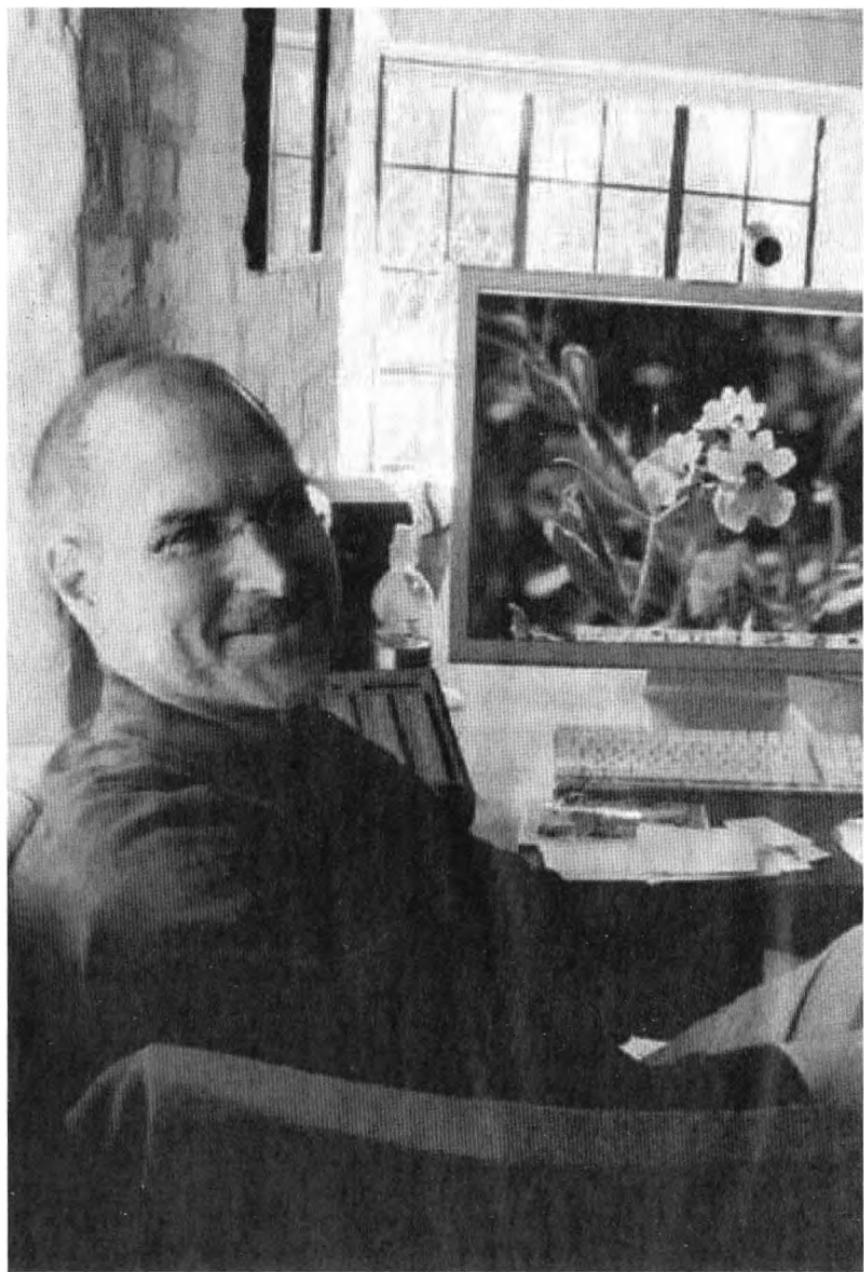
10. Microsoft раҳбари Билл Гейтс билан телефон орқали битимни келишмоқда: “Билл, компанияга ёрдаминг учун раҳмат. Фикримча, бу дунё учун фойда келтиради”.

11. Macworld'даги конференцияда Гейтс Жобс билан түзгән битимни мүхокама қилмоқда: “Бу менинг энг аҳмокона ва расво нутқым эди. Мен Биллнинг олдида кичкина бўлиб кўринардим”.

12. Рафиқаси Лорен Пауэлл билан Пало-Альтодаги уйининг ҳовлисида, 1997 йил август. Лорен унинг учун халоскор лангар бўлди.

13. Уйдаги ўз хонасида. Пало-Альто, 2004 йил. “Мен учун гуманитар фанлар ва технологиялар кесишувидағи муаммолар билан шүғулланиш қизик”.

Оилавий альбомдан

2011 йил августда. Жобс жуда оғир ахволда эди, биз у билан бирга ушбу китоб учун фотосуратлар танладик.

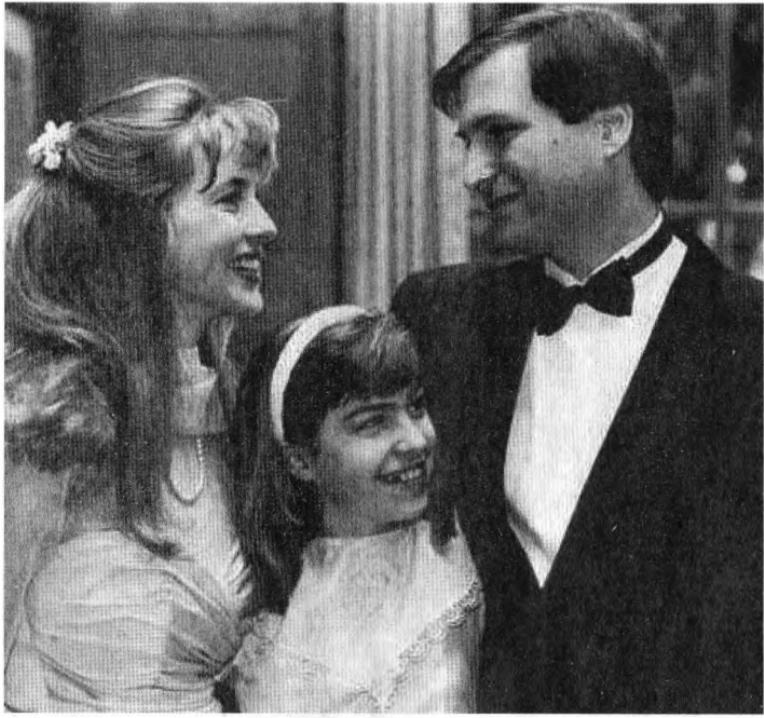
14. Никоҳ маросими, 1991 йил. Кобун Чино сото-дзен бўйича Стивнинг мураббийи, у бонг урди, хушбўй ҳид таратди ва қўшиқ айтиб берди.

15. Отаси Пол Жобс билан. Стивнинг синглиси Мона уларнинг биологик отасини кидириб топди, бироқ Жобс у билан учрашишини истамади.

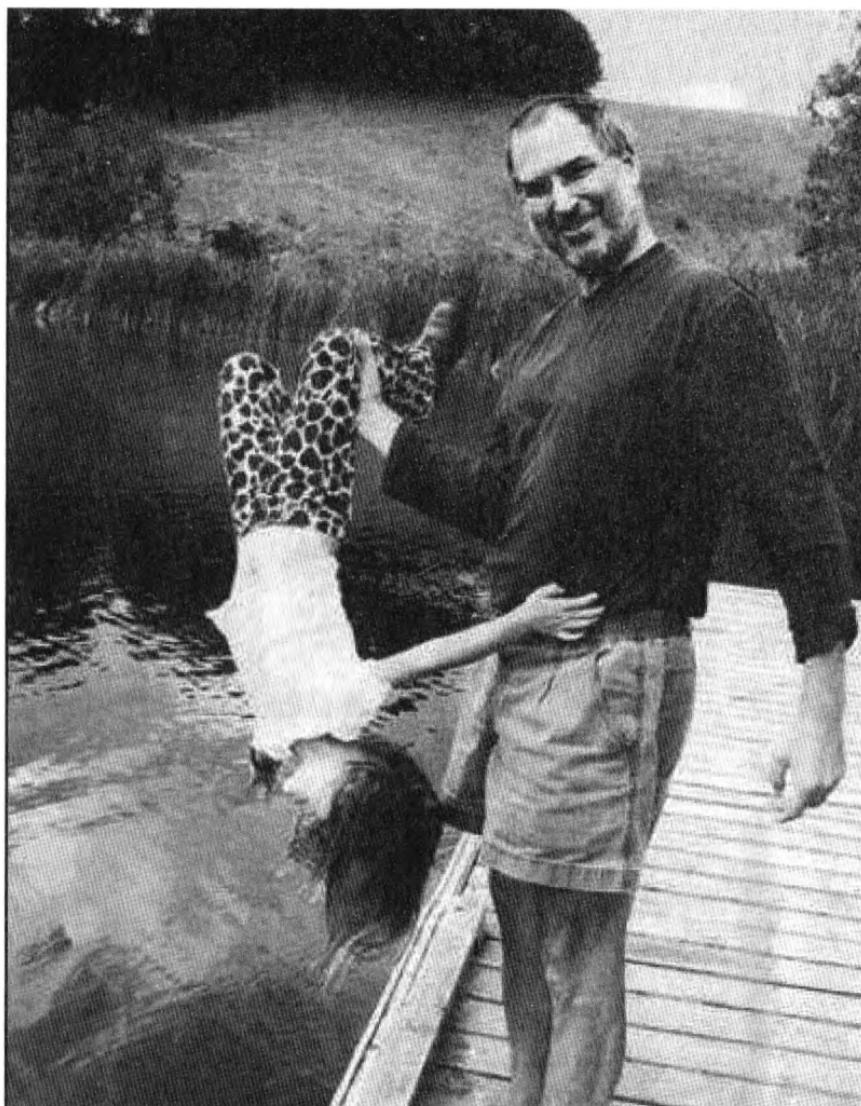
16. Лорен ва Крисэнн Брэннан икковининг қизи Лиза билан торт кесмоқда.

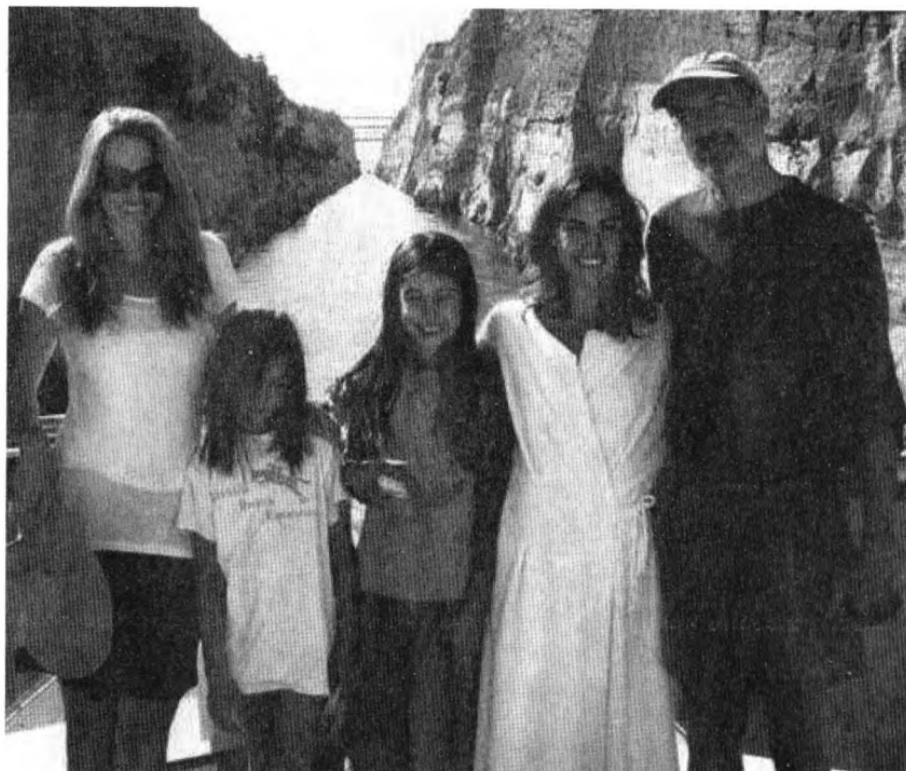
17. Лорен, Лиза ва Стив. Лиза тез орада отасиникига қўчиб ўтди ва мактабни битиргунига қадар уникуда яшади.

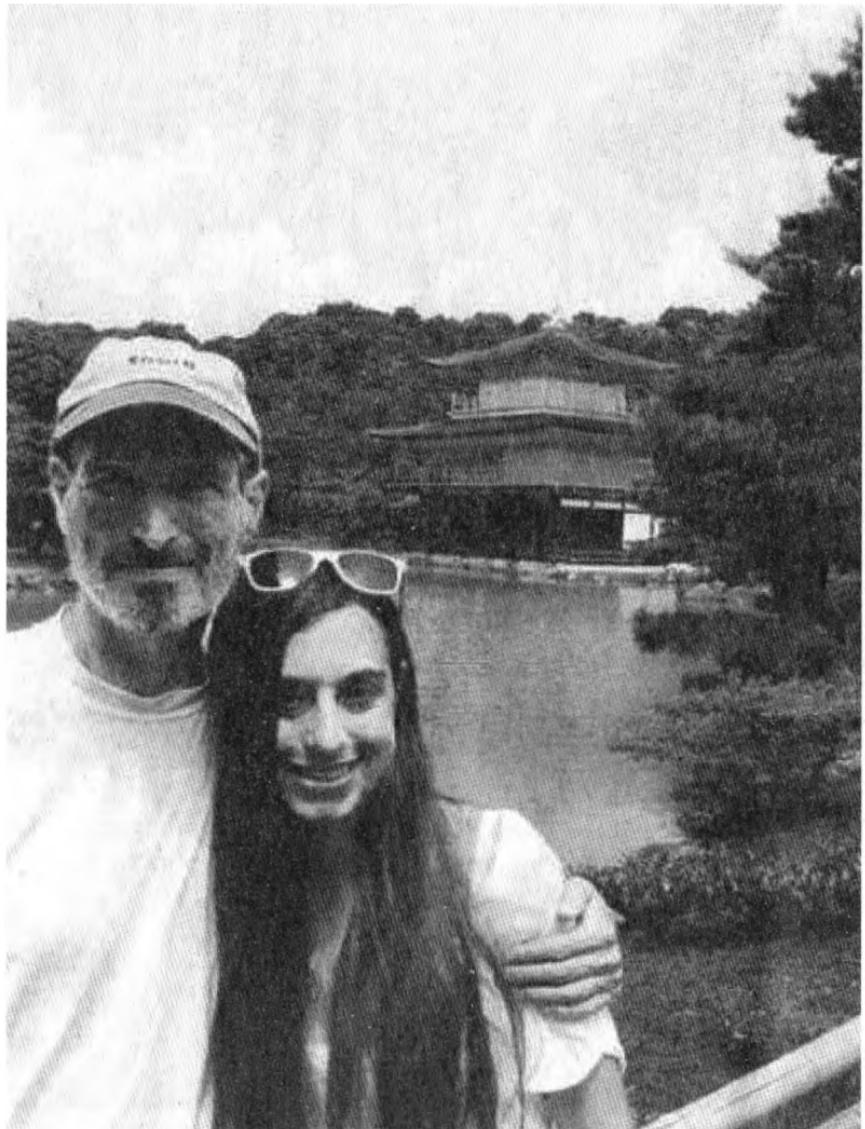
18. Стив, Ив, Рид, Эрин ва Лорен Равеллода (Италия), 2003 йил.
Хатто дам олаётиб ҳам Стив ишлар билан бўларди.

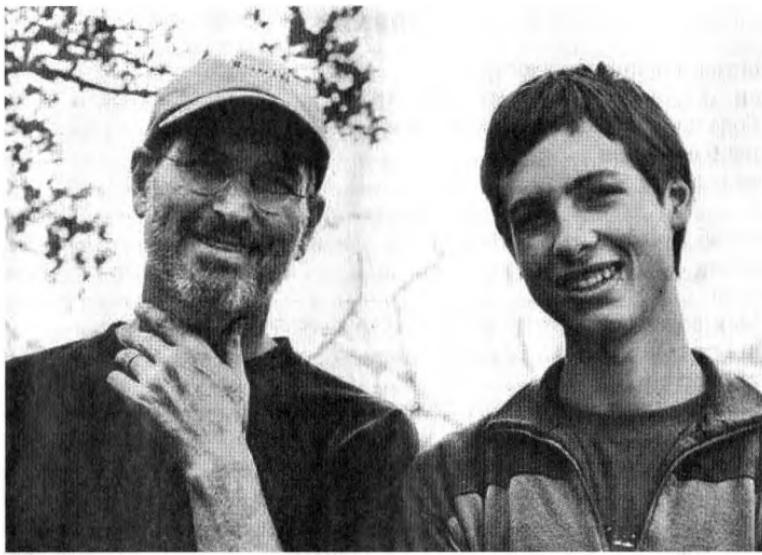
19. Ив билан Пало-Альтодаги Футхилс боғида. “У кучли характерга эга, мен ҳеч қачон бундай кучли иродали болаларни күрмaganман. Қазисан, қартасан, асл зотингга тортасан, деб шуни айтишади”.

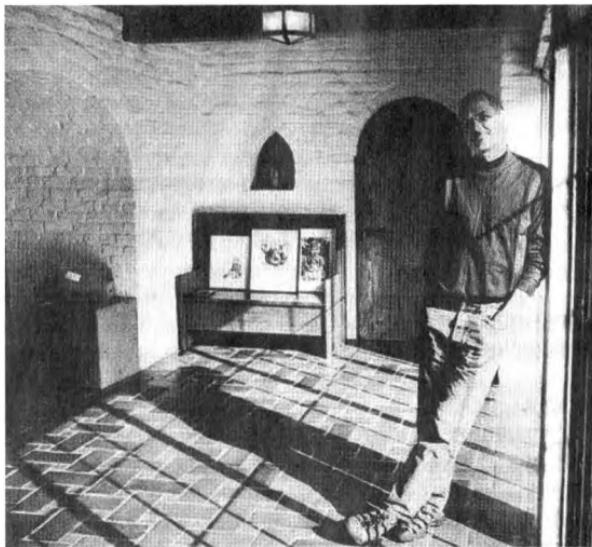
20. Лорен, Ив, Эрин ва Лиза билан Грекиядаги Коринф каналида,
2006 йил. “Хозирги ёшлар учун бутун дунё бир хил”.

21. Эрин билан Киотода, 2010 йил. Жобс уни ҳам Японияга олиб борди (у аввал Рид ва Лизани у ерга олиб борганди).

22. Рид билан Кенияда, 2007 йил. “Саратонга чалинганимни менга хабар қилишганида, мен худо билан ёки ким бўлса ўша билан битим туздим: менга Риднинг битириувида бўлишга имконият беришларини сўрадим”.

23. Диана Уолкердан яна бир сурат.
Жобс Пало-Альтодаги уйида, 2004 йил.

Мундарижа

Китобда тилга олинган шахслар	3
Сўзбоши: китобнинг пайдо бўлиш тарихи	7
1-боб. Болалик. Ташлаб кетилган ва асраб олинган	15
Ўғил қилиб олиниши	15
Кремний водийси	19
Мактаб	26
2-боб. Ажид жуфтлик. Иккита Стив	36
Стив Возняк	36
Қўқ қутича	42
3-боб. Мактабдан четлатиш. Ўзингизни ёкинг, созланинг	46
Крисэнн Брэннан	46
Рид университети	47
Роберт Фридланд	52
... ва йўқолинг	55
4-боб. Atari ва Ҳиндистон. Дзен ва ўйинлар дизайни	58
Atari	58
Ҳиндистон	60
Иzlаниш	64
Кескин ўзгариш	68
5-боб. Apple I. Ён, созлан, парвоз қил	72
Оромбахш ва меҳрибон автоматлар	72
“Уй компьютерлари клуби”	75
Apple’нинг дунёга келиши	79
Гараждаги цех	83
6-боб. Apple II. Янги давр шуъласи	88
Интеграцияланган пакет	88
Майк Марккула	91
Режис Маккенна	96
Биринчи тақдимот	97
Майк Скотт	98
7-боб. Крисэнн ва Лиза	103
Ўша ташлаб кетилган Лиза	103
8-боб. Xeroх ва Lisa. Фойдаланувчининг график интерфейслари	109
Янги маҳсулот	109
Xeroх PARC	111
“Буюк рассомлар ўғирлайди”	115
9-боб. Очик акциядорлик жамияти. Бой ва машхур	119
Опционлар	119
Йигитча, сен бойсан	121
10-боб. Mac’нинг яралиши. Сўзланг, Сизга инқилоб керак	125
Жеф Раскин лойиҳаси	125
Техасо миноралари	130
11-боб. Вокеликни ўзгартириш майдони	134
Ўз қоидалари бўйича ўйнаш	134
12-боб. Дизайн. Ҳақиқий рассомлар соддлаштиради	142
Баухаус эстетикаси	142
Porsche каби	145

13-боб. Мас'инн яратилиши Саёхат – мүкофотдир.....	152
Рақобат	152
Йил компьютери	156
Қароқчилар бўламиз!	158
14-боб. Скалиниңг келиши. Pepsi курашга чорлайди.....	166
Кўнгил овлаш	166
Асал ойи	172
15-боб. Маҳсулот чиқиши. Оламда қолдирилган из.....	177
Ҳақиқий рассомлар маҳсулот яратади	177
1984 йилги реклама кампанияси.....	179
Реклама шов-шуви	182
Маҳсулот чиқиши, 1984 йил 24 январь	184
16-боб. Гейтс ва Жобс Таъсир доираларининг кесишуви	189
Macintosh	189
Фойдаланувчиининг график интерфейслари учун кураш	194
17-боб. Икар. Юксалишканча баланд бўлса.....	199
Юксалиш	199
Қулаш	205
Ўттиз ёш	208
Хотима	210
1985 йил баҳоридаги қарама-қаршилик	214
Фитна	219
1985 йил май ойидаги етти кун	220
Дарбадар	227
18-боб. NeXT. Озод бўлган Прометей	232
Қароқчилар кемани тарк этмоқда	232
Ўзига ўзи хўжайн	239
Компьютер	246
Халоскор Перо	248
Гейтс ва NeXT	250
IBM	252
Старт, 1988 йилнинг октябрин	254
19-боб. Pixar. Санъат ватехнология иттифоқи	260
Lucasfilm компьютер бўлинмаси	260
Анимация	264
Қалайли ўйинчок	267
20-боб. Оддий йигит. Мұхаббат сўзи	272
Жоан Базз	272
Жоан ва Мона билан учрашув	274
Йўқотилган ота	278
Лиза	281
Романтик	283
Лорен Паузел	288
1991 йил 18 март, тўй	293
Оиласвий уй	295
Лиза уйга кўчиб ўтди	299
Болалар	303
21-боб. "Ўйинчоклар тарихи". Базз ва Вуди ёрдамга шошилмоқда	305
Жеффри Катценберг	305

Суратга олинди!	308
Чексизлик томон қадам	310
22-боб. Второе пришествие. И что за чудище, дождавшись часа	315
NeXT'нинг кулаши	315
Apple'нинг кулаши	317
Купертиноға йўл	320
23-боб. Тикланиш. Ким ҳозир енгилган бўлса, ўша кейин ғалаба қозонади	327
Парда ортидан кутиш	327
Амелионинг кетиши	335
Бостондаги Macworld тақдимоти, 1997 йил август	344
Microsoft билан пакт	346
24-боб. Think Different. Вактинчалик бош директор	350
Телбаларга балли!	350
iCEO	355
Клонларни йўқ қилиш	357
Махсулот ихтисослигини тафтиш қилиш	359
25-боб. Дизайн принциплари. Жобс ва Айв студияси	363
Жони Айв	363
Студияда	367
26-боб. iMac. Салом (бу яна бизмиз)	371
Келажакка қайтиш	371
Сотувга чиқариш, 1998 йил 6 май	376
27-боб. Бош директор. Ҳали ҳам ўша-ўша телба.	380
Тим Кук	380
Водолазка ва жамоавий рух	383
Импресарио	386
Вактинчалик директордан доимий директорга	388
28-боб. Apple Store. Даҳолар бари ва Тоскания кумтоши	392
Харидор тажрибаси	392
Прототип	394
Ёғоч, тош, пўлат, ойна	398
29-боб. Раками тугун. iTunes'дан iPod'га	402
Нуталарни бирлаштириб	402
FireWire	404
iPod	408
Мана у!	411
Оппоклик	415
30-боб. iTunes Store. I'm the Pied Piper	419
Warner Music	419
Ўргатилган мусика	424
Microsoft	429
Мистер Тамбурин	432
31-боб. Мусика шинавандаси. Ҳаётининг саундтреки	437
iPod'даги мусикалар	437
Боб Дилан	441
The Beatles	444
Боно	446
Йо-Йо Ma	451
32-боб. Pixar ва унинг дўйстлари ... ҳамда душманлари	452

“Флик саргузаштлари”.....	452
Стивнинг шахсий фильми	456
Ажралиш.....	458
33-боб. XXI асрнинг Mac компьютери Apple’даги табақаланиш.....	469
Чиғаноқлар, муз кубиклари ва кунгабокарлар	469
Intel	471
Опционлар	472
34-боб. Биринчи раунд Memento Mori	477
Саратон.....	477
Стэнфорддаги диплом топшириш маросими	481
Эллинк ёшли шер	482
35-боб. iPhone. Учта инқилобий маҳсулотни бирлаштирган маҳсулот	491
Кўнгироқ қилиш имконини берадиган iPod	491
Мультитач	493
“Горилла” шишаси	496
Дизайн	499
Маҳсулот чиқиши.....	500
36-боб. Иккинчи раунд. Саратон қайтиши	502
2008 йилдаги олишув.....	502
Мемфис	508
Қайтиш	513
37-боб. iPad. Компьютердан кейинги эра йўлида	517
Айтинг, сизга инкилоб керак	517
Сотувга чиқиши, 2010 йил январь	520
Реклама.....	525
Иловалар	528
Нашриётчилик ва журналистика	530
38-боб. Янги кураш. Тарих акс-садолари	539
Google: ёпикликка карши очиклик	539
Flash, App Store ва назорат	542
“Антеннагейт”: дизайн инженерияга карши	547
Мана, кўёш	552
39-боб. Чексизликка. Булат, космик кема ва ҳоказолар	554
iPad 2	554
iCloud.....	559
Янги қароргоҳ	563
40-боб. Учинчи раунд. Қош корайган пайт. Кураш	568
Оиласвий ришталар	568
Президент Обама	573
Соғлиғи туфайли учинчи таътил, 2011 йил	577
Меҳмонлар	581
Ўша кун келди	584
41-боб. У колдирган мерос. Ёркин ўй-хәсллар ва тасаввурлар гумбази	590
FireWire	590
Ва яна бир нарса	596
Кодлар	601
Илова	602
Диана Уолкер фотосурати	602
Оиласвий альбомдан	613